ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1
VENDREDI
1er OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.741 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.741

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 29/30)

ՇՎԱՐՆԱԾԷ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՇՎԱՐՆԱԾԷ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Սեպտ. 29-ի ցերեկին, նախագահական պալատին մէջ, գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է Ռ. Քոչարեանի եւ Է. Շվարնածէի միջեւ:

Երկու նախագահները քննարկած են երկկողմ յարաբերութիւններուն վերաբերող հարցեր: Մտքերու փոխանակութիւն ունեցած են շրջանի կացութեան մասին, գլխաւորաբար Կովկասի իրադարձութիւններուն: Անդրադարձած են նաեւ ՀԱՊ-ի եւ միջազգային այլ կազմակերպութիւններու շրջանակներու մէջ համագործակցութեան:

Գոհունակութիւն արտայայտելով երկկողմ բարեկամական յարաբերութիւններու բնականոն զարգացման առթիւ, Ռ. Քոչարեան եւ Է. Շվարնածէ միաժամանակ շեշտած են որ տարիներու ընթացքին ձեւաւորուած իրաւական դաշտը եւ երկու Պետութիւններու միջեւ բարիդրացնութեան մթնոլորտը պատճառ են որ նոր զարկ տրուի միջպետական կապերուն, զանոնք աւելի նոր մակարդակի հասցնելով:

***

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ՀԱՅ – ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ռ. Քոչարեանի եւ Է. Շվարնածէի հանդիպումէն եւ միջպետական հռչակագրի ստորագրութենէն ետք, նախագահները հանդիպում ունեցած են հայ եւ վրացի լրագրողներու հետ:

Ներկայացնելով տարածքաշրջանի համագործակցութեան ներկայի խնդիրները, Ռ. Քոչարեան ըսած է որ երկու երկիրներու շահերէն կը բխին համագործակցութեան խորացումը եւ աւելի սերտ յարաբերութիւններու հաստատումը, բացի միջպետական պաշտօնական այցերէն, նպատակայարմար համարելով ամէն մակարդակի վրայ աւելի յաճախ փոխադարձ այցելութիւններու կազմակերպումը:

Նոր ստորագրուած հռչակագիրը, ըսած է Ռ. Քոչարեան, շատ կարեւոր փաստաթուղթ է: Մեր երկիրները կը զարգանան նոյն ուղղութեամբ, որդեգրելով շուկայական տնտեսութիւն, ժողովրդավարութեան զարգացման եւ մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան սկզբունքները, ըսած է Ռ. Քոչարեան, աւելցնելով որ ինք գոհ է թէ Վրաստանի նախագահին հետ գլուխ գլխի զրոյցէն եւ թէ պատուիրակութիւններու հանդիպումէն:

Է. Շվարնածէի խօսքերով երկու Պետութիւնները լաւ իրաւական հիմք ունին սերտ եւ արդիւնաւէտ յարաբերութիւններու համար: Շեշտած է որ միայն տնտեսական հարցերով կարելի չէ սահմանափակել գործակցութիւնը, անհրաժեշտ է մշակութային կապերն ալ ընդլայնել, մանաւանդ որ երկու երկիրները մօտ են թէ հոգեւոր արժէքներով եւ թէ պատմական ճակատագրով: Շվարնածէի խօսքերով բանակցութիւնները ընթացած են զարմանալի կերպով յաջող: Ինք ալ ընդգծած է ստորագրուած հռչակագրի կարեւորութիւնը: Ի պատասխան վրացի լրագրողի մը Հարաւային Կովկասի կայունութեան վերաբերող հարցումին, Ռ. Քոչարեան ըսած է որ մեր տարածքաշրջանին կայունութիւնը ապահովելու համար քանի մը գործօններ պէտք է համատեղուին: Անոնք են՝ տնտեսական, համագործակցութիւնը Պետութիւններու միջեւ, ժողովրդավարութեան անշեղ զարգացումը եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ փոխադարձ հասկացողութիւն եւ խոհեմութիւն: Ամէն երկիր ունի իր արտաքին քաղաքականութեան առաջնակարգ հարցերը, միեւնոյն ժամանակ կայունութիւն ապահովելու համար նպատակայարմար է հաշուի առնել դրացիին շահերը: Իսկ չորրորդ գործօնը, ըստ Հայաստանի նախագահին, բոլոր մակարդակներու վրայ, նախագահէն ժողովուրդ, շփումներու ընդլայնումն է:

Նոյն հարցումին պատասխանելով Շվարնածէ համաձայնած է Քոչարեանի ներկայացուցած դրոյթներուն, աւելցնելով որ մեր երկիրները կը միաւորեն բազմաթիւ արժէքներ, եւ այսօր մեր կողմնորոշումն ալ պէտք է ըլլայ համամարդկային արժէքներու ձեռքբերումը ժողովրդավարութեան եւ կայունութեան հաստատումի աշխատանքին մէջ: Ան նշած է, որ ի մօտոյ, Վրաստան կը հաւաքուին հարեւան երեք Պետութիւններու նախագահները, միասին քննարկելու համար շրջանի հարցերը:

ԱՐԿԱ գործակալութեան հարցումը վերաբերած է Ջաւախքի: Այս առընչութեամբ երկու նախագահները նշած են որ այդ տարածքին մէջ խնդիրները կապուած են սոցիալ-տնտեսական իրադրութեան հետ, ինչպէս թէ Հայաստանի եւ թէ Վրաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ: Ջաւախքը պէտք չէ դառնայ երկու Պետութիւններու միջեւ լարուածութեան պատճառ: Այս տարածքի խնդիրները, ըսած է Քոչարեան, պէտք է ձգտին միահամուռ ուժերով լուծել: Հայկ. Սփիւռքը, ըստ իր խօսքերուն, միաւորող կամուրջ է շատ մը պետութիւններու եւ Հայաստանի միջեւ, այդպէս ալ պէտք է ըլլայ Ջաւախքը: Նոյն հարցին մասին, Շվարնածէ ըսած է որ Վրաստան բազմազգ պետութիւն է եւ չի կրնար խօսք ըլլալ ժողովրդավարութեան մասին եթէ ազգային փոքրամասնութիւնները այնտեղ խտրականութեան ենթարկուին: Ջաւախքի Հայերը դարերով ապրած են հոն Վրացիներու հետ կողք-կողքի, իսկ ստեղծուած ընկերային հարցերը նոյնն են, ինչպէս միւս միատարր վրացական շրջաններուն մէջ: Իր խօսքերով, այս հարցը կարելի չէ քաղաքականացնել այլ պէտք է ձգտիլ տարածքաշրջանը խաղաղ պահելու: Ինչպէս կը ձգտի Եւրոպա, մենք ալ պէտք է աշխատինք հաշուի չառնել սահմանները: Շվարնածէ ալ կը խորհի որ Ջաւախքը պէտք է ըլլայ երկու Պետութիւնները միաւորող եւ անոնց կապերը սերտացնող կամուրջ:

Ինչ կը վերաբերի Չեչենիայի զէնք տրամադրելու վարկածին վերաբերող հարցումին, Շվարնածէ ըսած է որ Վրաստան զէնք չի տար ոչ Չեչենիայի ոչ ալ որեւէ այլ պետութեան: Շեշտած է որ իրենց զէնքը իրենց իսկ չի բաւեր: «Եթէ, ըսած է, Չեչենիա նոր զինամթերք յայտնուեցաւ, ապա, այդ Ռուսաստանի զէնքն է, զոր վաճառեր էին ռուս զինուորականները»: Իր խօսքերով Վրաստան երբեք չի ցանկար վնասել Ռուսաստանի, քանի որ «անկայուն Ռուսաստանը վտանգ է ամբողջ Կովկասի համար»:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՏԵՂ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի, Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Վրաստանի Ներքին նախարարները, այսպէս կոչուած Բորժոմի քառեակը, Մոսկուայի մէջ համատեղ յայտարարութիւն մը ստորագրած են Սեպտ. 29-ին եւ դիմում ՀԱՊ-ի երկիրներուն Ներքին նախարարներուն Խորհուրդին, հիւսիսային Կովկասի կացութեան առընչութեամբ:

Հանդիպումի աւարտին, Ռուսաստանի Ներքին նախարարը՝ Վլ. Ռուշայլօ ըսած է թէ ի մօտոյ չորս Պետութիւններու իրաւապահ մարմինները «համատեղ ջանքեր կը գործադրեն» հիւսիսային Կովկասի յանցագործութեան եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ: Ան ըսած է նաեւ որ ծրագրուած է հանդիպում մը, այս երկիրներու Ներքին նախարարներու վարչապետ Պուտինի հետ, որու ընթացքին կը քննարկուին Ադրբեջանի, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ռուսաստանի իրաւապահ մարմիններու համատեղ գործունէութեան հարցերը:

ԱՐԵՒԵԼՔՑԻ ՄՈԳԻՆ ՇՈՒՔԸ

«Les Chevaux de Feu», l'Arlequin շարժապատկերասրահ

Իր ձեռքին տակ ամէն ինչ նիւթ կը դառնար եւ, ընդհակառակն, կ'աննիւթանար՝ մոռնալով առաջուան վիճակն ու նախորդ մարմնացումը: Կոտոշին մէկը կոտրած հանդերձակալ մը ցուլ կը դառնար եւ ցուլի պէս ալ կը նայէր մեզի հորիզոնական իր դիրքով: Հին այլանդակ խողովակ մը զոյգ ծորակները վրան՝ յանկարծ աշտանակի դերը կը ստանձնէր անհաւատալի նրբութեամբ:

Այս անգամ կոտրուկ հանդերձակալ մը կամ ժանգոտ խողովակը չեն, որ ձեռքը անցած են, այլ փոշիներու մէջ հանգչող դասական գրագէտի մը վիպակը: Նիւթը կերպարանափոխուած է, հեղինակին հետ նոյնացած եւ այլեւս կը կոչուի Պարաճանով:

Այսպէս, Պարաճանով եւ ոչ իսկ փաստաթուղթի մէջ՝ Պարաճանեան: Թիֆլիս ծնած եւ առաջին իր «մա-մա»ն թոթոված էր վրացերէն: «Մամա» այդ լեզուով ճիշդ հակառակը՝ «հայրիկ» ըսել է:

Փոշիներու մէջ հանգչող դասականը ահեմատաւկրանայի է, մեր Պերճ Պռոշեանի կամ Թլկատինցիի գրչակից եղբայրներէն՝ կշիռ եւ արժէքի իմաստով, սակայն երբեք՝ անոնց բախտակիցը: Վասիլի Ուկրաինկա ապաստան գտած Արեւելքցի Մոգին կամքով յարութիւն կ'առնեն այդ ժողովուրդին մոռցուած նախնիները:

«Մոռացեալ Նախնեաց Շուքեր» երիզին դիպաշարի մասին խօսելով Ֆրանսական թերթերը Ռոմէօ – Ժիւլիէթ որակումը բերնի ծամոց ըրած են եւ կարծես կը յամառին ուրիշ բան չտեսնել:

Անպաճոյճ պատմութիւնը Արեւելքցի Մոգին մատերուն տակ դարձաւ հանճարեղ կտաւներու շարան մը. Թող ուզա՛ծ պահուն կենայ երիզը դարձնող ճախարակը, եւ մեր աչքին պիտի պարզուի նկարչութեան գլուխ գործոց մը: Պարաճանովը շատ պատմելիք չունի, – ով ունի՞ աչն տեսանելոյ տեսցէ:

1966 թուականն էր: Նախահայրերուն ոգիները արթնցնելու հրաման չկար խորհրդային երկրին մէջ: Շանթի «Հին աստուածները» երկու տարի ետք միայն լոյս պիտի տեսնէին Երեւան:

Նախնեաց շուքերը մոռցած ժողովուրդը ինքզինք մոռցած կ'ըլլայ: Քարփաթեան լեռներու բնիկները իրարու երբեւ բարեւ Փառք Յիսուսին կ'ըսէին: Շարժապատկերը յիսուն միլիոննոց ազգին կը յանդգնի յիշեցնել իր բուն լեզուն, իր խունկը եւ անկէ չվախցող իր քաջերը:

Պարաճանով որ երկիրն ալ ապրած ըլլար՝ ամէն տեղ իր տաղանդը ապարէզ պիտի կարդար քարացած ըմբռնումներուն, եւ ինք ամէնուր այլախոհ պիտի սեպուէր: Բարեբախտութիւնը ունեցած է Հայաստան չծնելու՝ Պարոյր Սեւակին ու Մինասը վկայ: Սակայն եթէ օր մը, բոլորովի՛ն պատահաբար, խողովակի մը կամ հանդերձակալի մը պէս ձեռքը անցնէր... (մեծ անուն մը չըտանք), գոնէ Տերենցի հատոր մը...:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՁԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՎՐԱՅ

Մինչ Մոսկուա կը սաստկացնէ իր ռմբակոծութիւնները, միաժամանակ կ'ամբաստանէ Ադրբեջանը որ թոյլ կու տայ խլամ կռուողներու, զէնքի եւ դրամի ազատ անցքը իր հողամասէն: Սեպտ. 28-ին յայտարարած է որ տեղեկութիւններ ունին իրենց տրամադրութեան տակ ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի մէջ գործող կազմակերպութիւններու, որոնք զօրավիգ են չէչէն եւ տաղստանցի ծայրայեղականներու եւ ահաբեկիչներու:

Այս հակամարտութիւններու կողքին կարելի չէ անտեսել նաեւ քարիւղային ռուսական շահերու հարցը: Եթէ Կասպից ծովու քարիւղային հարստութիւնը կռիւներու առաջին հարցը չէ, գդալապէս կ'օժանդակէ սակայն անոր արծարծման: Բաքու – Գրոզնի – Նովորոսիսկ նաֆթուղին գլխաւոր կէտն է չէչէն եւ ռուս շահերուն, ինչ որ պատճառ եղաւ որ Մասխադովի կառավարութեան պարապ զանձը քիչ մը լեցուի:

Մոսկուայի մղած «աղտոտ պատերազմը» ինչպէս «Լը Մոնտ» չակերտով կը խորագրէ, շատ դժգոհութիւններ ստեղծած է նաեւ զինուորներու մայրերուն մօտ: Անոնք վրդովուած են որ ծառայողներու ահաւոր չհատակութիւն մը կայ: Զինուորներ, դեռ հազիւ պատանի, ճակատ կը ղրկուին, ուր իրենց ընկերները կամ սպաները կը «ծախեն» Չէչէններու: Կը պատմուի Սերգէյ Լէոնտիեւի պարագան որ 200 տոլարի ծախուեր է չէչէն առեւանգողներու որոնք յետագային 15 հազար տոլար պահանջեր են ազատ արձակելու համար:

Զինուորական ծառայութիւն կատարողները հազիւ 30% են: «Կարմիր Աստղ» թերթը, Ապրիլին, հրատարակած էր «սակերը» ծառայութենէ խուսափելու համար. – մէկ տարի յետաձգում՝ 750 տոլար, վեց ամիս՝ 350 տոլար: Կը բաւէ մեծահարուստի զաւակ ըլլալ...:

***

Ռուսական ռմբակոծութիւնները պատճառ են որ շարունակուի Չէչէնիոյ բնակչութեան տեղահանութիւնը դէպի Ինգուշիա: Ցամաքային յարձակման վերաբերող հարցումի մը, Պուտին պատասխանած է որ «Մոսկուա բոլոր միջոցնե-

(Շար.-ը Դ. էջ)

ԾՆՆԴԵԱՆ 130-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ՀԱՅ ՀՈԳԻԻ ԼՈՒՍԱՏԵՍԻԼ ՀԱՆՃԱՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Բ.

1907-ին կը վախճանէր Խրիմեան Հայրիկ եւ Կաթողիկոս կ'ընտրուէր Մատթէոս Բ. Իզմիրլեան: Հալածանքը աւելի կը սաստկանայ Կոմիտասի դէմ: Նորընտիր Կաթողիկոսը եւս անհանդուրժող կեցուածք կ'ունենայ Վարդապետին նկատմամբ: Յուսահատ պահու մը, Կոմիտաս նամակով մը կը դիմէ Հայրապետին, գրելով. «Քսան տարի է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբան եմ: Մտել եմ այս հաստատութեանը ծառայելու նպատակով: Քսան տարուայ ընթացքում շրջապատն ինձ թոյլ չի տուել այն անելու, ինչ կարող էի, որովհետեւ տեսայ միայն որոգայթ եւ ոչ արդարութիւն: Ներւերս թուլացել են, այլեւս ճար ու հնար չունեմ, որոնում եմ հանգիստ, չեմ գտնում, ծարաւի եմ ազնիւ աշխատանքի, խանգարում են, փափաքում եմ հեռու մնալ՝ խցել ականջներս՝ չլսելու համար, գոցել աչքերս՝ չտեսնելու համար, կապել ոտներս՝ չգայթակղելու համար, սանձել զգացումներս՝ չվրդովուելու համար, բայց զի մարդ եմ, չեմ կարողանում: Խիղճս մեռնում է, եռանդըս պաղում է, կեանքս մաշւում է եւ միայն վարանումն է բոյն դնում հոգուս ու սրտիս խորքում:

«Եթէ հաճոյ է Վեհիդ ինձ չկորցնել, այլ գտնել, արտասուելով աղերսում եմ արձակեցէք ինձ Ս. Էջմիածնայ Միաբանութեան Ուխտից եւ նշանակեցէք Սեւանայ Մենաստանի մենակեաց: Քսան տարին կորցրի, գոնէ մնացած տարիներս չահեցնեմ եւ անդորրութեամբ գրի առնեմ ուսումնասիրութիւններիս պտուղները՝ իբրեւ առաւել կարեւոր ծառայութիւն հայ տառապեալ Սուրբ Եկեղեցւոյ եւ գիտութեան»:

Կոմիտասի խնդրանքը կը մերժուի: Վարդապետը ստիպուած 1910-ին կը հեռանայ Էջմիածնէն եւ դէպի իր ծննդավայրը այցի երթալու պատրուակով կը հաստատուի Կ. Պոլիս, ուր կը կազմէ 300 հոգինոց երգչախումբ մը՝ «Գուսան» անունով, ներկայացնելու համար իրաւ ու հարազատ հայկական երաժշտութիւնը, որ այդ ժամանակ այնքա՜ն աղաւաղուած էր պոլսահայ տիրացուներու բերնին մէջ եւ ինկած թրքական ոլորապտոյտ դարձուածքներու ազդեցութեան տակ:

Կ. Պոլսոյ մէջ Կոմիտաս կը հանդիպի նոր դժուարութիւններու: Այս անգամ իր դէմ խաչակրութեան կ'ելլեն տիրացուները, պղտորելով ժողովուրդին միտքը: Կոմիտաս, փարատելու համար ստեղծուած շփոթը, կ'որոշէ համերգ մը տալ՝ եկեղեցական եւ ժողովրդական երգերէ բաղկացած յայտագրով մը: Պատրիարքական փոխանորդ Ղեւոնդ Ծ. Վրդ. Դուրեան, պաշտօնագրով մը կ'արգիլէ Կոմիտասին համերգներ տալ Կ. Պոլսոյ մէջ, նշելով որ «Հայոց Եկեղեցւոյ օրինաց եւ սրբազան կարգաց բացարձակ հակառակ է եկեղեցւոյ Ս. Պատարագի երգեցողութիւնը աշխարհիկ թատերաբեմին վրայէն»: Կոմիտաս, անտեսելով արգելքը, եւ վստահելով պոլսահայ մտաւորականութեան ու պարզ ժողովուրդին, կու տայ իր լաւագոյն համերգներէն մին:

Յաջորդ օրը, մամուլի կարգ մը սմսեղուկ դէմքեր, փոխանակ գովքը հիւսելու հայ երգի յաղթանակին, իրենց մաղձը կը թափեն հայ երգի առաքեալի գլխուն, գրելով. «Թող նախ սքեմը հանէ, ապա աշխարհականի գործ կատարէ», կամ՝ «Սոնա եար երգել տուող վարդապետ մը, կարելի չէ որ ինք ալ եար մը չունենայ»:

Այսուհանդերձ, երիտասարդութիւնը եւ մտաւորական ընտրանին թիկունք կը կանգնին Վարդապետին, որ գօտեպնդուած այս ընդունելութենէն կը շարունակէ համերգներ տալ Իզմիր, Եգիպտոս եւ այլուր, ամէնուրեք արժանանալով ժողովրդական արտակարգ ընդունելութեան:

Հազարամեայ մշակոյթի տէր ժողովուրդի զաւակ Կոմիտաս Վարդապետի առաքելութեան ուղին անհրաժեշտօրէն անցաւ Եւրոպայի կեդրոններով: Այդ անխուսափելի ուղին բռնած էին նաեւ զոհաբերութեան խորհրդանիշ Թորոս Թորամանեան, գեղագիտութեան լուսարձակ Գարեգին Կաթողիկոս Յովսէփեանց, մեր լեզուաբանութեան Առիւծ Մհերը՝ Հրաչեայ Աճառեան եւ ուրիշներ, որոնց շնորհիւ խազերով, գիծերով եւ գոյներով արժեւորուեցան մեր երաժշտութիւնը, ճարտարապետութիւնը, մանրանկարչութիւնը, գրականութիւնը եւ, վերջապէս, պատմութիւնը:

Կոմիտաս համալսարանական կրթութիւն ստացաւ Պերլին՝ Վագների հայրենիքին մէջ, սակայն բնաւ չդարձաւ Վագներ մը, ապա իր հմտութիւնը կատարելագործեց Փարիզ՝ ֆրանսական նրբակերտ մշակոյթի շտեմարանին մէջ, սակայն չնմանեցաւ Սէն-Սանսի կամ Տըպիւսիի, երբ մթնոլորտը լի էր համբաւաւոր շատ մը երաժշտագէտներով:

Ոմանք՝ թիւրիմացաբար կամ միտումնաւոր կերպով, Կոմիտասի արժէքին շուրջ կասկածներ կը սնուցանեն նշելով թէ Վարդապետը միայն հայ ժողովուրդին համար արժէք ունի՛: ան Պէթհովէն մը կամ Վագներ մը չէ, որովհետեւ սէնֆոնի, օփերա կամ գոնչերթօ գրած չէ: Ըսողներ ալ կան որ Կոմիտաս երաժշտական վանկաբանութիւն չի գիտեր (ակնարկելով իր դաշնաւորած պատարագի երգեցողութեան): Այսպէս մտածողներուն պատասխանենք եւրոպացի աշխարհահռչակ երաժշտագէտ Էկոն Վէլէշի լեզուով, թէ «Ի՜նչ լաւ է որ Կոմիտաս կրցած է ըլլալ ու մնալ Կոմիտաս, իսկապէս սիրելով Վագները, Վէրտին եւ Տըպիւսին եւ պաշտելով Լոռու Գութանն ու Մոկաց Միրզան...»:

Հետեւցնելով իր նամակներէն եւ իր ձեռագիրներուն մէջ գտնուած պատառիկներէն, կ'իմանանք նաեւ թէ Կոմիտաս կ'աշխատէր հայկական չորս տարբեր օփերաներու վրայ՝ «Անոյշ», «Վարդանանց Դիւցազնամարտը», «Սասմայ Ծռեր» եւ Յակոբ Պարոնեանի «Քաղաքավարութեան վնասները»:

Եթէ պահ մը վերատեսութեան եւ վերլուծումի ենթարկենք Հայաստանի եւ Սփիւռքի ներկայ երաժշտագէտներու համանուագները, ինչպէս Միրզոյեան, Եղիազարեան եւ ուրիշներ, հեշտութեամբ կրնանք նկատել որ անոնք մեծապէս օգտուած են Կոմիտասի յայտնաբերած ժողովրդական քաղցր մեղեդիներէն: Հետեւաբար, Կոմիտաս եթէ սէնֆոնիք որեւէ արտայայտութեան հեղինակ չեղաւ, անոր համար էր որ ադէն ինք հիմքն էր այդ համանուագին: Փա՞ստ: Ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ աշխարհահռչակ երաժշտագէտ Արամ Խաչատրեան. «Կոմիտասը մեր ազգային երաժշտական դպրոցի հիմնադիրն է: Ո՛չ մի հայ երաժշտագէտ չի կարող իր վրայ չկրել Կոմիտասի ազդեցութիւնը»:

Յիշենք քանի մը վկայութիւններ օտար երաժշտագէտներէն: Տըպիւսի ըսած է. «Կոմիտաս եթէ միայն Անտունին գրէր, կը բաւէր զինք դասելու մեծ արուեստագէտներու շարքին...»: Աթէնքի յունական թերթերը գրած են, թէ «Ե՞րբ Յունաստանի մէջ ալ պիտի ծնի Կոմիտաս մը, որ փրկէ Յոյներու մեղեդին»: Աւստրիացի մեծ երաժշտագէտ Ատլէր, լսելէ ետք Կոմիտասի երաժշտութիւնը՝ յայտարարած է. «Աստուած եթէ Հայոց ձայնը չլսէ, ապա ուրեմն որո՞ւ ձայնը պիտի լսէ»:

Թուրք բանաստեղծուհի Հալիտէ Էտիպ, որ Վարդապետը լսելու մէկէ աւելի առիթներ ունեցած է, իր յուշերուն մէջ նշած է. «Երբ Կոմիտաս երգէր, Ալլահը վար կ'իջնէր զինք ունկնդրելու համար»:

Հայ երգարուեստին ծառայած եւ առաւելաբար Ֆրանսայի, Պելճիոյ, Իտալիոյ եւ Սպանիոյ մէջ երաժշտա-համերգային լայն գործունէութիւն ծաւալած երգչուհի, երաժշտագէտ եւ ուսուցչուհի Մարգարիտ Բաբայեան, շուրջ երկու տասնամեակ գործակցած է Կոմիտասի հետ եւ ներկայ գտնուելով անոր բազմաթիւ համերգներուն եւ դասախօսութիւններուն, գրի առած է իր տպաւորութիւնները: Կոմիտաս Վարդապետ բարձր գնահատելով երգչուհիին տաղանդն ու թանկագին աջակցութիւնը, կարգ մը երգեր ձօնած է անոր:

1905-ին Փարիզի մէջ տեղի ունեցած երգահանդէսի մասին Մարգարիտ Բաբայեան հետեւեալը գրած է. «1905-ին Փարիզ, Նոյեմբեր ամիսն էր: Կոմիտաս Վարդապետին հետ տենդավառ պատրաստւում էինք հայկական մեծ երգահանդէսին: Վերջապէս հասաւ Դեկտեմբերի 1-ի իրիկունը: Սալ տէ զ'Ակրիքիւլթէօրի սրահը ծայրէ ի ծայր լիքն էր: Վարդապետը միայն ջիղերի ուժով ոտքի վրայ էր՝ այնքան յոգնած էր նախընթաց անկարելի աշխատանքներից ու փորձերից: Նրա ձայնը այնքան կորուած էր, որ մօտիկ բարեկամներս ու ես դողում էինք, թէ ի՞նչպէս պիտի յաղթէ այդ սոսկալի ֆիզիքական յոգնութեանը:

«Ահա հասնում է այդ րոպէն: Վարդապետը խիստ եւ վսեմ հագուստով՝ ինչպէս մի զարմանալի տեսիլ հին քրիստոնէական դարերի, որ արդէն զգայուն ֆրանսացի գեղարուեստասէրների հոգին խռովել էր, մօտենում է փոքրիկ երգէոնին եւ ինքը իրեն դաշնակցելով սկսում է մեղմմեղմ ՏԻՐԱՄԱՅՐ խաչի երգը: Ամբողջ հասարակութիւնը կարծես պապանձուել էր: Մարդիկ կարծես իրենց շունչը պահել էին, որ աւելի եւս կարողանան ըմբռնել այդ անասելի ցաւին ու մեր ազգի դարաւոր աղերսանքին վսեմ եղանակը: Ու տպաւորութիւնը անպատմելի էր»:

Մարգարիտ Բաբայեան իր յուշերուն մէջ տուած է նաեւ հետեւեալ սրտայոյզ դրուագը. «1910-ին, կազդուրուելու համար Վարդապետին հետ գնացել էինք անգլիական Սպիտակ Կղզիները: Իջեւանում, այլ հիւրերի կարգին մենք հանդիպեցինք անգլիացի մի ամոլի: Կինը լինելով մի տաքարիւն Իրլանտուհի, իմ միջոցաւ խնդրեց որ Վարդապետը մի բան երգէ: Կոմիտաս սիրայօժար ընդունելով խնդրանքը, դաշնամուրի առաջ երգեց ԿՌՈՒՆԿը, զոր հազիւ աւարտած, գեղանի Իրլանտուհին, չափազանց յուզուած, սկսեց արտասուել: Իսկ անգլիացի ամուսինը շշունջով ասաց. "Ի՞նչ արեցիր կնոջս, տասը տարիէ ի վեր ամուսնացել եմ, սակայն ոչ մի օր այս վիճակում չեմ տեսել նրան": Իսկ բաժանման րոպէին, Իրլանտուհին ասում է լալագին. "Այս ի՛նչ երաժշտութիւն էր, ամբողջ էութիւնս սարսեց, երբեք պիտի չըկարենամ մոռանալ այն"»:

(Շար. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐԸ

ԽՄԲ. – Ստորեւ կը ներկայացնենք Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովի աւարտին որդեգրուած երկու հռչակագիրները. առաջինը ընդհ. բնոյթ ունի, երկրորդը կը վերաբերի Արցախի:

ՀՌՉԱԿԱԳԻՐ

Այսօր, պատմութեան նոր հազարամեակի շեմին, Հայաստանի Հանրապետութեան մայրաքաղաք Երեւանում Հայութեան բոլոր հատուածների ներկայացուցիչները հաւաքուեցին վերաքննելու մեր աշխարհասփիւռ ժողովրդի առջեւ կանգնած ճակատագրական մարտահրաւէրներն ու հնարաւորութիւնները՝ պատմական նոր իրողութիւնների պայմաններում յստակացնելու համազգային մեր առաջնահերթութիւնները:

Սա, յիրաւի, աննախադէպ պատմական իրադարձութիւն է, որն, արժեւորելով Հայրենիք – Սփիւռք փոխյարաբերութիւնները, սկիզբ է դնում այնպիսի գործընթացի, որն այսուհետ նոր որակով կ'ապահովի Հայութեան բոլոր հատուածների ներդաշնակ գործակցութիւնը՝ համազգային խնդիրների համատեղ քննարկման եւ միասնական ջանքերով լուծման համար:

Հայութիւնը չի կարող անտարբեր մնալ ժամանակի հրամայականներին: Եւ այդ մարտահրաւէրներին դէմ յանդիման մենք սահմանում ենք այն հիմնարար սկզբունքները, համոզմունքներն ու մօտեցումները, որ ընդհանուր են ամէնքիս համար՝ որտեղ էլ որ գտնուելիս լինենք: Մեր ժողովրդի ուժը բխում է իր բոլոր հատուածների բազմազան փորձառութիւնից եւ միասնական է իր վերջնանպատակում:

Մենք ունենք ընդհանուր պատմութիւն, ընդհանուր ճակատագիր եւ ընդհանուր նպատակներ, եւ պէտք է առաւել միաւորենք մեր կարողութիւնները, գործենք առաւել միասնաբար, հաշուի առնենք իւրաքանչիւր հայ հանրութեան առանձնայատկութիւնները եւ կարողանանք համադրել մեր գործունէութիւնն ու ապագային միտուած նախաձեռնումները:

20-րդ դարասկիզբը սեւ էջ դարձաւ մեր պատմութեան մէջ Օսմանեան կայսրութեան կողմից մեր ժողովրդի դէմ գործադրած ցեղասպանութեան ոճիրով: Դարասկիզբը նաեւ եղաւ յաղթանակի դանդրուան 1918 թ. խիզախ ճակատամարտով եւ Հայաստանի անդրանիկ անկախ Հանրապետութեան հիմնադրմամբ: Յաղթահարելով Մեծ Եղեռնի հետեւանքները եւ մեր ազգի առջեւ ծառացած բազմապիսի խոչընդոտները, դարավերջի բարձրակէտը հանդիսացաւ այսօրուայ անկախ եւ ինքնիշխան Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Մեր պետութեան պահպանումն ու ամրապնդումը համայն Հայութեան առջեւ ծառացած առաւել բախտորոշ, անմիջական, հիմնարար ու հեռագնայ խնդիրն է:

Հայաստանի Հանրապետութեան աննահանջ հզօրացումն ու վերընթացը բխում են բոլորիս շահերից, քանզի Հայաստանը համայն Հայութեան հայրենիքն է: Իւրաքանչիւր հայ պարտաւոր է իր լիակատար աջակցութիւնը ցուցաբերել, որպէսզի Հայաստանը լինի հզօր, կենսունակ ու բարգաւաճ երկիր եւ հայ ժողովրդի անվտանգ յարատեւման եւ իր ազգային շահերի յառաջմղման երաշխիք:

Հայաստանը գտնւում է աշխարհաքաղաքական բարդ տարածաշրջանում, որտեղ նա պիտի կարողանայ մեր ազգի մարդկային եւ նիւթական կարողութիւնները վերածել ուժի եւ ձեւաւորել արդիական հզօր տնտեսութիւն եւ հասարակարգ: Նա պիտի կարողանայ սոցիալական բոլոր խաւերի մասնակցութեամբ արձագանգել աշխարհի սրընթաց փոփոխութիւններին: Հայը, որտեղ էլ լինի, ընդունում է Հայաստանի Հանրապետութեան տնտեսական ու հոգեւոր յառաջընթացի ապահովմանը զինուորագրուելու ընդհանուր յանձնառութիւնը:

Ազգային մեր միւս մեծ իրագործումը նոր հազարամեակի շեմին Արցախի ազատագրումն էր օտարի լծից: Արցախահայութիւնը աներեր պաշտպան կանգնեց իր նախնեաց հողերին եւ նուաճեց ազատ ապրելու իրաւունքը: Իւրաքանչիւր Արցախահայի անվտանգութիւնն ու տնտեսական բարօրութիւնը համայն Հայութեան կարեւորագոյն հոգսն ու խնդիրն է: Հայաստանի Հանրապետութիւնն այսուհետ եւս սատարելու է Արցախին՝ ապրելու ազատ ու անվտանգ: Եւ այս յանձնառութեանը լծակից է Սփիւռքը, որը շարունակելու է ամենայն ջանք գործադրել՝ ապահովելու Արցախի ազատութիւնն ու տնտեսական զարգացումը:

Թէեւ Հայաստանի անկախացումից ի վեր մեր ժողովրդի առջեւ նոր հիմնահարցեր են ծառացել Սփիւռքում, սակայն մեր ընդհանուր խնդիրները շարունակում են մնալ նոյնը: Դրանցից կենտրոնականը աշխարհի տարբեր հանգրուաններում անվտանգ կենսագոյութեան,

սեփական մշակոյթի զարգացման եւ ինքնութեան ապահովումն է:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը լիապէս յանձնառու է ստանձնել իր բաժինը՝ ապահովելու համար սփիւռքահայութեան այս նպատակների իրականացումը: Մեր պետութիւնը գործի կը դնի իր բոլոր հաստատութիւնները՝ ըստ ամենայնի ցուցաբերելու Սփիւռքի յառաջընթացի համար անհրաժեշտ աջակցութիւնը:

Մեր ազգային ամբողջութեան բոլոր բաղադրիչները՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Արցախը, Սփիւռքը շաղկապուած են: Մեր գործունէութիւնը փոխկապակցուած է՝ ինչպէս մեր պատմութիւնը, ներկան եւ ապագան: Ուստի մենք պէտք է որդեգրենք համագործակցութեան՝ մեզ միաւորող սկզբունքների ու չափանիշների մի այնպիսի համակարգ, որն այն դարձնի ուժի եւ հզօրութեան աղբիւր:

Մենք անվերապահօրէն հաւատում ենք, որ մարդկային կեանքն անձեռնմխելի է, նրա արժանապատուութիւնը՝ բարձրագոյն արժէք, եւ ճանաչում ենք անհատի քաղաքացիական, քաղաքական ու տնտեսական իրաւունքները:

Մենք համոզուած ենք, որ ժողովրդավարական սկզբունքներն եւ մարդու բնական իրաւունքներն ու ազատութիւններն առաջնային նշանակութիւն ունեն պետական ու համայնքային հաստատութիւնների գործունէութեան համար:

Մենք հաւատացած ենք, որ օրինականութեան գերակայութիւնը անհրաժեշտ նախապայման է հաւասար հնարաւորութիւնների ապահովման, արդարադատութեան անաչառ գործադրման ու վարչական կամայականութիւնների բացառման համար:

Մեզ համար հիմնարար արժէքներ են խաղաղութիւնը, ժողովուրդների բարեկամութիւնն ու համագործակցութիւնը, մարդու եւ ազգերի ազատ զարգացման իրաւունքների յարգումը, խղճի եւ դաւանանքի ազատութիւնը:

Մենք յետայսօրէն յանձնառութիւն ենք ստանձնում մեր ազգային, պետական ու տեղական հաստատութիւնների գործունէութիւնը վերափոխել այնպէս, որ դրանք ապահովեն հաւասարութիւնն ու իրենց բոլոր անդամների ներուժի լիարժէք դրսեւորումը: Ժողովրդավարական հիմունքներով կազմաւորուած ու իրենց անդամների առջեւ հաշուետու այդ հաստատութիւնները պէտք է ամենայն ճիգ գործադրեն՝ արմատախիլ անելու շահամոլութիւնը, անձնաւորուած յարաբերութիւններն ու հատուածականութիւնը:

Մենք գտնում ենք, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնն ու նրա պետական կառոյցներն անհրաժեշտութիւն ունեն վերաիմաստաւորելու իրենց դերը՝ ի պաշտպանութիւն Սփիւռքի շահերի եւ իղձերի: Հայերը Հայ են ամէնուրեք, եւ որեւէ տարբերութիւն չկայ, թէ որտեղ են ապրում նրանք:

Հայերը չեն կարող «օտարներ» լինել իրենց հայրենիքում, եւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը նախաձեռնում է յաղթահարել երկքաղաքացիութեան բացառման սահմանադրական արգելքը, հնարաւորութիւն ընձեռելով իւրաքանչիւր Հայի լիարժէք ներկայութիւն հաստատել իր հայրենիքում:

Հրատապ է մեր ազգային օրակարգը կոնկրետ քայլերով յառաջ մղելու հարցը: Այն զարգացող օրակարգ է եւ ընդգրկելու է բազմաթիւ նախաձեռնումներ՝ քաղաքականութեան, գիտութեան, մշակոյթի, տնտեսութեան, ֆինանսների, մարդասիրական օժանդակութեան եւ այլ բնագաւառներում:

Այդ բնագաւառներում աշխատանքները շարունակուելու են եւ կեանքի կը կոչուեն ու կ'իրականացուեն առանձին, կոնկրետ ծրագրերի միջոցով:

Մենք վերահաստատում ենք մեր հաւաքական ուժերով հետապնդել հայ ժողովրդի պատմական իրաւունքներն ու նրանց շարունակականութեան պաշտպանութիւնը: Մենք յանձնառու ենք համատեղ ջանքերով հասնել միջազգային հանրութեան կողմից 1915 թ. Հայոց ցեղասպանութեան անվերապահ ճանաչմանը:

Մենք հաւաստում ենք եւ վճռական ենք մեր ազգային նպատակները, իղձերը, երազանքը հաւաքական միասնութեամբ իրականացնելու հարցում՝ ի փառս հայ ժողովրդի անվտանգ ու բարգաւաճ ապագայի, նոր հազարամեակում նրան արժանի կենսակերպ ու զարգացում ապահովելու համար:

ԱՐՑԱԽ

Արցախի ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի վերսկսումը 1988 թ. հզօր խթան հանդիսացաւ Հայութեան ազգային զարթօնքի համար: Թէեւ 20րդ դարի վերջին հայ ժողովրդի առջեւ կրկին ծառացաւ ցեղասպանութեան սպառնալիքը, ազգի ողջ ուժերի համախմբումը թոյլ տուեց վերացնել մեր պատմական հայրենիքի եւս մէկ մասի Հայութեան բռնի տեղահանման եւ ֆիզիքական բնաջնջման վտանգը:

Ի պատասխան պատմական արդարութեան վերականգնմանն ուղղուած արցախահայութեան խաղաղ եւ սահմանադրական պահանջների, Ադրբէջանը, որը երբեք չի ունեցել որեւէ օրինական իրաւունք Լեռնային Ղարաբաղի նկատմամբ, դիմեց էթնիկ զտումների եւ Ադրբէջանի ու Հիւսիսային Արցախի մօտ կէս միլիոն Հայերի տեղահանութեան, իսկ յետագայում, պատերազմ հրահրելով, ֆիզիքական բնաջնջման վտանգի առջեւ կանգնեցրեց Լեռնային Ղարաբաղի Հայութեանը: Չնայած դրան, յանուն ազատութեան, Արցախի ժողովուրդն իր պայքարում երբեք չի խախտել միջազգային իրաւունքի համընդհանուր նորմերն ու սկզբունքները:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան հռչակումն ու արցախահայութեան յաղթանակը պատերազմում հնարաւոր դարձաւ ողջ Հայութեան ջանքերի շնորհիւ: Մենք երախտապարտ ենք նաեւ այլ ժողովուրդների եւ երկրների ներկայացուցիչներին՝ իրենց մարդասիրական արդար կեցուածքի, յանուն ազատութեան եւ սեփական հողում ապրելու իրաւունքի արցախահայութեան պայքարը պաշտպանելու համար:

Մենք յայտարարում ենք, որ իր ճակատագիրը տնօրինելու՝ Արցախի ժողովրդի օրինական իրաւունքի իրագործումը վճռորոշ նշանակութիւն ունի ողջ Հայութեան ապագայի համար: Արցախի ժողովրդի ինքնորոշման վերահաստատումը, ինչը ենթադրում է ԼՂՀ-ի ճանաչումը որպէս միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ, համապատասխանում է աշխարհում ձեւաւորուող միջազգային յարաբերութիւնների համակարգին, եւ, դրանով իսկ, նախադրեալներ է ստեղծում Հարաւային Կովկասի տարածաշրջանում ժողովրդավարական ինստիտուտների ձեւաւորման եւ տնտեսական ինտեգրացման համար:

Արցախի ժողովրդի բարեկեցութեան մակարդակի բարձրացումը եւ հայրենի հողի վրայ նրանց նիւթական եւ հոգեւոր պահանջմունքների լիարժէք բաւարարման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը մեր կարեւորագոյն քաղաքական խնդիրներն են, եւ, այդ իսկ պատճառով, գերխնդիր ենք համարում ԼՂՀ սոցիալ-տնտեսական հարցերի լուծման սատարումը: Դա ենթադրում է նաեւ նախադրեալների ձեւաւորում փախստականների եւ տեղահանուածների վերադարձի համար՝ ապահովելով նրանց արժանավայել կենսապայմաններով:

Պատերազմի ամենածանր օրերին Արցախի փրկութեան եւ պաշտպանութեան գաղափարը միաւորող ուժ հանդիսացաւ՝ նպաստելով Հայաստանի եւ Սփիւռքի համախմբմանը: Աշխարհասփիւռ Հայութեան գրեթէ բոլոր հատուածները, սեփական քաղաքական եւ կուսակցական մօտեցումներից անկախ, սատար կանգնեցին Արցախի Հայութեանը: Մինչ օրս շարունակուող այդ եղբայրական օգնութիւնն ու համագործակցութիւնը մեր ազգի առջեւ ծառացած խնդիրները միասնաբար լուծելու ունակութեան դրսեւորումն են:

Այսօր մենք կրկին յայտարարում ենք, որ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան՝ մեր պատմական հայրենիքի այդ փոքրիկ բեկորի, ճակատագիրը բախտորոշ նշանակութիւն ունի ամբողջ Հայութեան համար, եւ վերահաստատում ենք մեր պատրաստակամութիւնը՝ նպաստելու ղարաբաղեան հիմնահարցի արդարացի եւ համապարփակ կարգաւորմանը, որը ենթադրում է ԼՂՀ-ի ժողովրդի ինքնորոշումը՝ հիմնուած իր կամքի ազատ դրսեւորման վրայ:

ՓԱԿՄԱՆ ՃԱՇԸ

Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովին պաշտօնական բաժնի աւարտին, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 24-ի երեկոյեան, բոլոր պատուիրակներն ու այլ հիւրեր՝ ՀՀ վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի հրաւէրով խումբերով ուղղուեցան Սարդարապատի համալիրը, միասնաբար տօնելու համար համայն Հայութեան ներկայացուցիչներու նախորդ օրերու եզակի հաւաքը:

Համալիրի մուտքին՝ հիւրերը դիմաւորուեցան աւանդական աղ ու հացով՝ շրջանի բնակչութեան կողմէ: Իւրաքանչիւր գիւղական համայնք՝ իր անունը կրող սեղաններու վրայ՝ զինք յատկանշող համադամ ուտելիքներ կը մատուցանէր ալիք առ ալիք հասնող հիւրերու բազմութեան, երգ ու նուագով ու ջերմ արտայայտութիւններով:

Ապա հրաւիրեալները ուղղուեցան Յուշարձանէն անդին գտնուող Ազգագրական Թանգարանի ետին գտնուող ընդարձակ հարթակը, ուր իրենց կը սպասէր անսպասելի տեսարան մը.– մեծամեծներուն վերապահուած պատուոյ սեղանին դիմաց՝ 1200-էն 1500 հիւրերուն համար պատրաստուած սեղաններ, որպէս տեսարան ունենալով Մասիսն ու անամպ երկինքին վրայ փայլող լիալուսինը, խորհրդանշական իմաստ մը պարգեւելով այդ գիշերուան իրականութեան:

Ճոխ հիւրասիրութեան ընթացքին բաժակաճառեր արտասանեցին ՀՀ նախագահը, Արամ Ա. Կաթողիկոսը, ՀՀ վարչապետը եւ այլ պետական ու կրօնական անձնաւորութիւններ: Իսկ մեղմ գեփիւռէն թրթռացող տասնեակ եռագոյններու զոյգ «դումարտակ»ներուն միջեւ բարձրացուած բեմին վրայ, առանց ընդհատումի ելոյթ ունեցան հայաստանեան երգի, պարի լաւագոյն խումբեր ու անհատ կատարողներ:

Առաջին պահէն իսկ ստեղծուած խանդավառութիւնը շուտով հասաւ իր գագաթնակէտին, մինչ պաշտօնական անձերէն մինչեւ բոլոր ներկաները կը մասնակցէին երգերուն եւ հրճուանքի այլ արտայայտութիւններուն, ներքնապէս հաւատացած՝ թէ Հայաստան – Սփիւռք ընդհանուր մերձեցման առաջնորդող այս մեծածաւալ փորձերը մօտիկ ապագային մէջ պէտք է տան, պիտի՛ տան իրենց առաջին պտուղները:

Շ. Ք.

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Բալասանեանները մէկ քանի տարի Գատըգիւղի մէջ դրացի եղած էին Բարսեղ աղայենց ու յետոյ փոխադրուած Բերա: Տիկին Նոյեմի, տակաւին երիտասարդ, հազիւ քառասուն տարեկան, նուրբ ու ճկուն մարմնով, սեւ, խօսուն աչքերով ու հաճելի դէմքով կին մըն էր, հետաքրքիր ու շատախօս, ինչպէս կ'ըլլան ընդհանրապէս կիները:

Գրեթէ ամէն օր կու գար Աքէնէ Փալաս տիկին Մաննիկը տեսնելու եւ զայն օթոյով պտըտցնելու:

Իրիկուն մը, ըստ սովորութեան, կրկին եկաւ, բայց չափազանց զուարթ իրարանցումով մը:

– Քա՛ Տիկին Մաննիկ, իմացա՞ր եղածը, – գոչեց իր բարեկամուհիին տեսածին պէս:

– Ի՞նչ է եղեր, – հարցուց միւսը:

– Օթէլին մէջն ես՝ լուր չունի՞ս:

– Մեր օթէլի՞ն մէջ բան մը պատահած է... այնչափ մեծ է այս օթէլը, որ իրարմէ լուր չունինք... արդէն մենք ալ շատ կեցած չունինք այստեղ, կերակուրի, մէյ մըն ալ պառկելու համար գրեթէ կու գանք: Բայց խնդիրը ի՞նչ է...

– Տիկին Թաթիկեանի մասին է:

– Էյ, հա գիտեմ, – պատասխանեց տիկին Մաննիկ, – երեք օր է հիւանդ է, ճաշարան չիջնար կոր, ճաշը սենեակը կը տանին կոր:

– Ո՞վ ըսաւ, – հարցուց տիկին Նոյեմի խնդալով:

– Ո՞վ պիտի ըսէ... էրիկը:

– Էրիկը հո՞ս է:

– Երէկ իրիկուն այստեղ էր, խօսակցեցանք ալ հետը, հարցուցի, թէ տիկինը ի՞նչպէս է. «աղէկ է, բայց դեռ քանի մը օր անկողինը պիտի մնայ» պատասխանեց:

Տիկին Բալասանեան սկսաւ քահքահ խնդալ:

– Խնդալիք ի՞նչ կայ, – հարցուց Մաննիկ զարմացած:

– Ի՛նչ հիւանդութիւն, ի՛նչ անկողին, – գոչեց Նոյեմի, – ինէ, քենէ առողջ է:

– Ինչո՞ւ ուրեմն մէջտեղ չերեւար:

– Որովհետեւ հոս չէ ... ձգած փախած է օթէլէն:

– Պարապ խօսք... որո՞ւ հետ պիտի փախի:

– Կին մը որո՞ւ հետ կը փախի... իր սիրականին հետ:

– Հիմա ալ համոզուեցայ որ պարապ խօսք է ըսածդ... բոլորովին պարապ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ իր սիրականը հոս է:

– Ո՞վ, Ամբրոսիոս էֆէնտի՞ն:

– Այո, էրկանը հետ քիթ-քիթի կերակուր կ'ուտեն իրիկունները:

– Ամբրոսիոսը հին ազգաց պատմութիւն է, – գոչեց Նոյեմի, – դուն բանէ մը լուր չունիս... ռումանացի զինուորականի մը հետ փախեր է:

– Չէ, ճանըմ, չըլլա՛յք բաներ կ'ըսես կոր ... ո՞ւր փախեր է:

– Զինուորականին հետ Կալաց են եղեր:

– Ուրկէ՞ իմացար...

– Չե՞ս գիտեր, որ Թոմաս էֆէնտին գործի համար քանի մը օրէ ի վեր Կալաց կը գտնուի... իրմէ այս առտու նամակ առի, գրած է, որ իր գտնուած օթէլն են եղեր... նոյնիսկ տիկին Թաթիկեանին հետ տեսնուեր ալ է... աղէկ քէյֆ կ'ընեն կոր եղեր:

– Հիմա միտքս կու գայ կոր, որ քանի մը անգամ զինուորական մը տեսայ իրեն սեղանը... արդեօք ա՞ն է:

– Ան ըլլալու է:

– Գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր:

– Հարուստ ալ զաւակ է եղեր:

– Անոր համար էրկանը քիթը կախ է քանի մը օրէ ի վեր... ես կը կարծէի, որ կնկանը հիւանդութիւնն է պատճառը: Աս ի՛նչ խայտառակութիւն... ի՛նչ խայտառակութիւն:

– Զարմանալի բան, որ էրիկը ետեւէն չերթար կոր, – դիտել տուաւ Նոյեմի:

– Կարելի է՝ լուր չունի, թէ Կալաց կը գտնուի կոր:

– Ես լուր կ'ունենամ, ան չունենա՞ր:

– Իրա՛ւ որ խելքս չի հասնիր:

– Օթոս կը սպասէ կոր... երթանք պըտոյտ մը ընե՞նք:

– Ընենք, – հաւանեցաւ տիկին Մաննիկ:

Եւ գացին պտոյտի՝ միշտ խօսակցելով տիկին Թաթիկեանի այս նոր դայթակղութեան մասին:

Իրիկունը, Աքէնէ Փալասի ճաշասրահին մէջ, տիկին Մաննիկ Սօնայի հետ առանձին կը ճաշէր: Ժորժ ու Ջապէլ մեծահարուստ ռումանացիի մը տունը հրաւիրուած էին, ու Մաննիկ չէր ուզած ընկերանալ անոնց՝ գլխու ցաւ մը պատրուակելով:

Նոյն իրիկուն Ամբրոսիոս էֆէնտի առանձին եկաւ ճաշելու, ինչ որ Մաննիկի ուշադրութիւնը գրաւեց.

– Կ'երեւայ որ նոր բան մը կայ, – խորհեցաւ ինքնին:

Ու ջանաց այդ «նոր բան»ը հասկնալ:

Երբ ճաշը աւարտելէ ետքը Ամբրոսիոս էֆէնտի իր մօտէն կ'անցնէր, Մաննիկ ձեռքի շարժումով մը զայն իր մօտ կանչեց:

– Այս իրիկուն մինա՞կ կերար կերակուրդ, – ըսաւ:

– Այնպէս եղաւ, – պատասխանեց Ամբրոսիոս:

– Արդեօք Թաթիկեան էֆէնտի՞ն ալ կնոջը պէս հիւանդացաւ:

– Կրնայ ըլլալ:

– Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ... լուր չունի՞ս:

– Ունիմ... այո՛, ինքն ալ քիչ մը անհանգիստ է այս իրիկուն:

– Կ'երեւայ, որ Պուքրէշի օդը իրենց չեկաւ, – ըսաւ Մաննիկ խնդալով:

(Շար. 114)

(Շար. Ա. էջէն)

ըը ի գործ կը դնէ մաքրագործելու համար աճաբեկիչները» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՔՓ–ն խոստացուցած է իր դիրքը Թուրքիոյ նկատմամբ : Սեպտ. 29–ին, ի պատասխան բանակի կոչին՝ առանց պայմանի յանձնուելու, Քիւրտերը յայտարարած են՝ «Մեր զոհաբերումները տկարութիւն համարելով, Թուրք բանակն ու Պետութիւնը կ'ուզեն ստիպել որ անձնատուր ըլլանք» : Նախորդ օրն ալ Ա. Օճալան զգուշացուցած էր «հակակշռէ դուս զարգացումէ», եթէ խաղաղութեան իր առաջարկները լուրջի չառնուէին Անգարայի կողմէ : Միւս կողմէ, Թուրք բանակը նոր գործողութեան մը ձեռնարկած է Իրաքի հիւսիսը : Սեպտեմբերին, հարաւ–արեւելեան Անատոլու ալ բախումներու հետեւանքով 38 Քիւրտ ըսպաննուած է :

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ցոյցերը, Սեպտ. 29–ին, ծանր բնոյթ առած են, երբ ապահովութեան ուժերը միջամտած են արգելք հանդիսանալու համար որ ցուցարարները նախագահական պալատին մօտենան : 45 վիրաւոր կայ :

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ վաւերացուց եւրոպական Պայմանագրութեան թիւ 6 համաձայնագիրը՝ մահապատիժի ջնջումին վերաբերող :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կեդր. Դրամատան նախագահը «Արգիւմենտի ի Ֆակթի» շաբաթաթերթին մէջ կ'ըսէ թէ Ռուսաստանէն դրամագլուխներու «արտագաղթը» տարեկան 70 միլիառ Տր.ի կը հասնի : Կը հաստատէ սակայն թէ ԷՖ. ԷՄ. Ի.–ի շնորհած գումարներուն չի վերաբերիր այդ փախուստը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Մաշտոց» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը իր փոխ–նախագահ Տիկին Մելինէ Քոնսթանթէնի կսկծալի մահուան առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ» օրաթերթին :

***

Տիկին Արշալոյս Նուրեանի յիշատակին, Պ. Նուպար Դաւիթեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վըոնոէն (Կրընոպլը) աֆիոնգարահիսարցի՝ Այրի Տիկին Եղիս Աքգարեանի մահուան առթիւ, Գաշանէն Քէչեաններ 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Վըոնոյի եկեղեցին, Սեպտ. 27–ին եւ մարմինը ամփոփուած՝ տեղւոյն գերեզմանատունը իր ընտանեկան դամբարանին մէջ :

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ» ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16–ին,

Առաջնորդարանի

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին սատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած այս տօնախմբութեան :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 3,
Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ օծման

95ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Այս առթիւ, ժամը 10.30–ին, Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող Բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար :

Յաւարտ պատարագի, Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար Աղեքսանդր Մանթաշեան, Մանթաշեան եւ Մայր Տաճարի հանգուցեալ Բարերարներուն համար :

Կը հրաւիրուին բոլորը, այդ օր, մասնակցիլ Մայր Տաճարի 95–ամեակի այս տօնախմբութեան եւ շարունակել արտայայտել իրենց հաւատարմութիւնը իրենց հոգեւոր Տան պայծառութեան հանդէպ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Շէն» Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ժորժ Մանուկեանի մահուան առթիւ.– Պ. Ալեքսանդր 200 Ֆր., Պ. Լօրէլի 200 Ֆր., Պ. Տեսթրիւհօ 150 Ֆր., Օր. Արմէլ Մինասեան 300 Ֆր., Սէ. ԷՌ. Էլ 10–րդ 1.000 Ֆր., Պ. Միւնիէ 50 Ֆր., Տիկին Երնանտորենա 250 Ֆր., Պ. Կարապետ Գորգիկեան 500 Ֆր., Պ. Մուրօ 100 Ֆր., Պ. Սոնէթ 400 Ֆր., Պ. Աթվուտ 200 Ֆր., Պ. Ռոպէր Մանուկեան 200 Ֆր., Պ. Խորէն Մինասեան 300 Ֆր., խումբ մը անանուններ՝ 2.050 Ֆր. :

Union Générale Arménienne de Bienfaisance U.G.A.B.

COURS DE VIOLON

METHODE D'ENSEIGNEMENT :
Ecole russe de violon avec option musique arménienne
Professeur : **Armen SAMOUELIAN**
Diplômé
du Conservatoire National Komitas d'Erevan

Cours
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17ème
Le Mercredi de 9h à 18h
Le Samedi de 9h à 13h
Renseignements et inscriptions auprès de :
M. Armen SAMOUELIAN :
Tél. : 01 47. 81. 57. 45.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

«ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԾՆՈՒՆԴԻՆ ՄԷՋ»

Կը ներկայացնէ
Հրապարակախօս, մանկավարժ
ՄԱՐԳԱՐ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 7,
ժամը 20.30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
SAMEDI
2 OCTOBRE
1999

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.742 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.742

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ – ԱԼ ԿՈՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի, Սեպտ. 28-ին, ՀՀ վարչապետի եւ Միացեալ – Նահանգներու փոխ-նախագահի տեսակցութեան ընթացքին, վերջինս ընդգծած է, թէ երկու երկիրներու փոխադարձ յարաբերութիւնները բարձրագոյն մակարդակի կրնան հասնիլ՝ գործակցութեան ճամբով: Ան գոհունակութիւն յայտնած է նաեւ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահներու վերջին հանդիպումներուն առընչութեամբ աւելցնելով որ Միացեալ – Նահանգները պիտի շարունակեն գործնական աջակցութիւն բերել Ղարաբաղի հարցի խաղաղ լուծման:

Վարչապետ Վ. Սարգսեան իր խօսակիցին ներկայացուցած է Հայաստանի տնտեսական – ընկերային իրավիճակը, շնորհակալութիւն յայտնելով 1988-էն ի վեր ամերիկեան կառավարութենէն եւ ժողովուրդէն ստացուած օժանդակութեանց համար: Շրջանէն ներս տնտեսական իրավիճակի բարելաւման կապակցութեամբ, Հայաստանի վարչապետը յայտնած է թէ Հայաստանի կ'ուզէ առեւտրական կապեր ստեղծել Թուրքիոյ հետ, սակայն այս վերջինն է որ կը դժկամի եւ սահմանին վրայ տնտեսական խիստ շրջափակումը կը շարունակէ:

Վազգէն Սարգսեան առաջարկած է ԱՄՆ – Հայաստանի բիզնէս մը ստեղծումը՝ տնտեսական բարեփոխումներու հիման վրայ՝ երկու երկիրներու միջեւ արդիւնաբերական մարզէն ներս գործակցութիւնը զարգացնելու եւ ամերիկեան անհատական ներդրումները դիւրացնելու համար Հայաստանէն ներս:

***

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ԶՈՒԼՖԻՔԱՐՈՎ – ՕԼԲՐԱՅԹ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովի ծիրէն ներս՝ մէկ ժամ տեւած հանդիպում մը կայացած է ԱՄՆ-ու, Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարներուն միջեւ, Ղարաբաղի հարցին քաղաքական լուծում մը գտնելու առընչութեամբ, որպէս շարունակութիւն վերջերս հայ եւ ազերի նախագահներուն միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութիւններու շարքին:

Վերջնական համաձայնութեան եզրեր թէեւ դեռ չկան կամ չեն բացայայտուած, բայց ըստ երեւոյթին՝ Ամերիկացիք կը փափաքին սկզբունքի յայտարարութիւն մը ձեռք ձգել, Նոյեմբեր 18 – 19-ին Իսթանպուլ կայանալիք Օ – ԷՍ – Սէ – Ը-ի գերագոյն ժողովէն առաջ հայ եւ ազերի նախագահներուն միջեւ նոր հանդիպման մը թուականին ու վայրին կապակցութեամբ:

«ՀԱՐԹԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտ. 30 / Հոկտ. 1)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԵԼՈՅԹ ՈՒՆԵՑԱՒ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ

Սեպտ. 29-ին, Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան Ազգաժողովին ներկայացուցած է Հայաստանի մօտեցումները եւ մտահոգութիւնները միջազգային ու տարածքաշրջանային տարբեր խնդիրներու շուրջ: Ան, յատկապէս նշած է որ Հայաստան պէտք է երաշխաւորէ Լ. Ղարաբաղի հայ բնակչութեան ապահովութիւնը:

Նոյն օրը, Վ. Օսկանեան շարք մը այլ հանդիպումներ ունեցած է: Հոկտ. 1-ին, ալ տեսակցած է ՄԱԿ-ի քարտուղար Քոֆի Անանի հետ:

***

ՇՎԱՐՆԱՁԷ ԹԻՖԼԻՍ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Երկօրեայ իր այցելութեան ընթացքին, Շեվարնաձէ Սեպտ. 30-ին այցելած է Ազգ. Ժողով ուր նախ առանձին զրոյց ունեցած է նախագահին՝ Կ. Դեմիրճեանի, ապա ընդլայնուած հանդիպում երեսփոխանական խմբակցութիւններուն եւ յանձնախումբերու նախագահներուն հետ: Կ. Դեմիրճեան, ողջունելով Վրաստանի նախագահը, շեշտած է թէ իրենք մշտական բարեկամներ եւ գործընկերներ եղած են եւ նախորդ ու այժմու Ազգ. Ժողովներն ալ համագործակցութիւնը կը շարունակեն: Արտաքին քաղաքականութեան ճակատին վրայ, Կ. Դեմիրճեան ըսած է որ կարեւորագոյնը՝ խաղաղ Կովկաս մը ունենալն է: Շեվարնաձէ շնորհակալութիւն յայտնելով եղած ջերմ ընդունելութեան համար, նոյնպէս նշած է որ Կ. Դեմիրճեան իր վաղեմի բարեկամն է: Շեշտած է թէ հայ – ազրպէյճանական տարակարծութիւնները կրնան հարթուիլ երկխօսութեան միջոցաւ եւ խաղաղ գործընթացներու զարգացմամբ:

Ծիծեռնակաբերդ այցելելէ եւ իրեն ի պատիւ տրուած ճաշէն ետք, Շեվարնաձէ վերադարձած է Թիֆլիս:

Մեկնած առեն, Զուարթնոց օդակայանը, Շեվարնաձէ իր գոհունակութիւնը յայտնած է այցելութենէն: Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ հանդիպումներու առեն երկար խօսած են Կովկասի, եւ այդ գետնին վրայ նաեւ Աբխազիոյ մասին:

Ռ. Քոչարեան ըսած է որ վերջին շրջաններուն հայ եւ վրացի լրագրողները յաճախ կը խօսին խաղաղարար միջոցառումներու մասին, մինչդեռ անոնց մեծ մասը դեռեւս չի նշանակեր հարցի լուծում: Աբխազիոյ հակամարտութեան կարգաւորման գործին մէջ, Հայաստանի նախագահը կարեւորած է Աբխազիոյ Հայերուն ծանօթացումը հայ – վրացական յարաբերութիւններուն եւ մօտեցումներուն:

***

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԳ. ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՀԻՒՐԸ՝ ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Սեպտ. 30-ին, Հոլթէն սրճարանին մէջ «Զանգուածային լրատու միջոցները եւ ժողովրդավարութիւնը» թեմայի շուրջ մամուլի Ազգ. Ակումբը հանդիպում մը կազմակերպած էր «Ազգ»ի գլխաւոր խմբագիր՝ Յակոբ Աւետիքեանի հետ:

Ան ներկայացուցած է իր տեսակէտները ԶԼՄ-ի (Զանգուածային լրատու միջոցներ), մասնաւորապէս մամուլի այսօրուան գործելակերպի ու վիճակի, հանրութեան, իշխանութիւններու հետ յարաբերութիւններու, լրագրողի այսօրուան դերին, պարտականութիւններուն եւ այլ հարցերու մասին: Ըստ իրեն գրաւոր մամուլը վերջին երկու տարիներուն նահանջած է, զիջելով հեռատեսիլին: Մամուլի մասին օրէնքը գրեթէ չի գործադրուիր եւ անկատար է: Յ. Աւետիքեան մասնաւորացնելով իր տեսակէտները, բերած է Նիկոլ Փաշինեանի շուրջ բարձացած աղմուկի օրինակը, նշելով որ «նաեւ, ինքը՝ Փաշինեանն էլ է խախտել լրագրողական էթիկայի նորմերը» այդ ձեւով որոշ ժամանակ խառնաշփոթ ստեղծելով մամուլի շրջապատին մէջ: Խօսած է նաեւ կաթողիկոսական ընտրութեան մասին, Թերթ – հրատարակչութիւն յարաբերութիւններու եւայլն: Պատասխանելով հարցումներուն, Յ. Աւետիքեան ըսած է թէ «Ազգ» իշխանամէտ չէ, այլ կը խուսափի սուր քննադատութիւններէն:

***

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՆԱՄԱԿԸ

Նախաձեռնութեամբ «Փախստականներ Ֆոնտ» բարեսիրական կազմակերպութեան, Սեպտ. 30-ին առժամեայ կացարանները բնակող գաղթականներու ժողով գումարուած է: Նախագահը՝ Վլ. Աղայեան նշած է որ կառավարութիւնը յատուկ քաղաքականութիւն չունի հարցին վերաբերող: Ուսումնասիրութիւն մը յայտնաբերած է որ գաղթականներու բնակած 230 կացարաններուն 40-ը կոմունալ յարմարութիւններ ունի, ուրեմն կարելի է այդ շինութիւնները սեփականաշնորհել: Վերջնական լուծում չէ, բայց լարուածութիւնը կը մեղմանայ եւ շուրջ 1000 ընտանիք երդիք կ'ունենան: Կառավարութեան ներկայացուցիչը՝ Նարա Ասլանեան պարզած է իշխանութեան տեսակէտը եւ ըսած որ այս կացարանները ուր գաղթականները կ'ապրին 11 տարի է, պէտք է սեփականաշնորհուին:

Ժողովը ընդունած է բաց նամակ մը ուղղուած Ազգ. Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի եւ վարչապետ Վ. Սարգսեանի ուր ներկայացուած են ծեծուած հարցերը:

***

ՃԱՏՐԱԿԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

Երեւան տեղի ունեցած 20 տարեկանէն վար մասնակիցներու ճատրակի համաշխարհային ախոյենութիւնը վերջ գտած է: Վարպետ Կարէն Ասրեան իր վերջին խաղին, անգլիացի Նիքոլա Պերթին դէմ ձեռք ձգած յաղթանակով նուաճած է պրոնզէ մետալ: Հայաստանի այլ մէկ ներկայացուցիչը՝ Լեւոն Արոնեան ալ իր վերջին մրցումը շահելով գրաւած է 4-րդ տեղը ու նուաճած վարպետի (կրոսմայսթէր) աստիճան: Իսկ առաջին եւ երկրորդ տեղերը գրաւած են ռուս Ալեքսանդր Գալկին եւ ուզբէկ Ռուստամ Ղազիմջանով: Գալով աղջիկներու մրցաշարքին հայ ներկայացուցիչները դասաւորման բարձր դիրքերը զիջած են իրենց օտար մրցակիցներուն: Յաջորդ նման ախոյենութիւնը դարձեալ տեղի կ'ունենայ Երեւան:

ԱՐՑԱԽ

(ԼՂՀ Կառավարութեան Մամուլի Սպասարկութիւն)

Կ. ՔԱԲԱՐՋԵԱՆ ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԼՂՀ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

Սեպտ. 29-ին, Նախագահ Արկադի Ղուկասեան հրամանագիր ստորագրած է որով Կարապետ Քարաբջեանը կը նշանակէ մշտական ներկայացուցիչ Մերձաւոր–Արեւելքի երկիրները (նստավայր՝ Պէյրութ): Վարուժան Իսկէնտէրեանն ալ նոյն պաշտօնով Աւստրալիա կ'երթայ:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սեպտ. 29-ին, ԼՂՀ վարչապետ՝ Անուշաւան Դանիէլեան ընդունած է քրիստոնէութեան ընդունման 1700-ամեակի եւ Արցախի թեմի վերաբացման 10-ամեակի նուիրուած գիտաժողովին մասնակցելու համար Արցախ ժամանած Աւստրալիայի հայկ. համայնքի խումբ մը ներկայացուցիչներ եւ նոր նշանակուած ներկայացուցիչը՝ Վարուժան Իսկէնտէրեան: Վարչապետը համառօտ պարզած է Արցախի տարբեր մարզերու մէջ իրագործուած տնտեսական բարեփոխումները:

ԷՃԷՎԻԹ ՈՒԶԱԾԸ ՉԳՏԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Թուրքիոյ վարչապետ Պ. Էճէվիթ պահանջներու երկար ցանկ մը ներկայացուցած էր ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին, Իրաքի դէմ ՄԱԿ-ի պատժամիջոցներուն հետեւանքով Թուրքիոյ կրած տնտեսական կորուստներուն կապակցութեամբ:

Կիպրոսի հարցին շուրջ Թուրքեւյոնական բանակցութեանց յոյսը թէեւ նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծած էր Թուրքիոյ համար, բայց արագ լուծումի մը հեռանկարը կ'աղօտի՝ Կիպրոսի թրքական գրաւման բաժնի ղեկավար Ռաուֆ Տէնքթաշի վերագրուած անտեղիտալիութեան պատճառով:

Իրականութիւնը այն է սակայն, որ վարչապետ Էճէվիթ, որուն հրամանով թրքական բանակները Կիպրոս խուժած էին 1974-ին, այժմ եւս զօրավիգ է Տէնքթաշի կեցուածքին. «Կիպրոսի մէջ երկու անկախ Հանրապետութիւններ կան» կ'ըսէ ան:

Այժմ, Էճէվիթ ձեռնունայն կը վերադառնայ Ուաշինկթընէն, ոչ միայն Իրաքի կապուած հարցին այլեւ Ամերիկայէն ակնկալած այլ օժանդակութիւններու կապակցութեամբ: Թէեւ ինք եւ ամերիկացի կարգ մը պաշտօնատարներ կը յայտարարեն, թէ Գլինթըն կրնայ ճկուն վերաբերմունք ցոյց տալ Թուրքիայէն հիւսուածեղէններու ներածման քանակի յաւելման հարցին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՔԱՅՄՈՒՐԱ (Ճափոն) հիւլէական շատ ծանր արկած մը պատահած է եւ երեք բանուորներ շողարձակումի ենթարկուած են: Երկուքը մահամերձ են, երրորդը թերեւս փրկուի, 16 ուրիշ բանուորներ ալ վարակուած են: Շրջապատի 310 հազար բնակիչներուն հրահանգուած է տունը մնալ: Արկածը կը վերաբերի վառելանիւթի վերածման գործատունի մը եւ հետեւանք կը կարծուի սխալ գործելակերպի մը: Ամերիկա եւ Ռուսաստան մասնագէտ խումբեր կը ղրկեն: Հոկտ. 1-ին, արկածին յաջորդ օրը, դեռ կարելի չէր սահմանել ճշգրտօրէն հետեւանքները:

ՄԵՔՍԻՔՕՅԻ մէջ երկրաշարժ մը պատահած է Սեպտ. 30-ին, 7,5 աստիճան ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ: Առաջին լուրերու համաձայն 15 մեռեալ կար, բազմաթիւ շէնքեր ցնցուած են մայրաքաղաքին մէջ եւ խուճապ ստեղծուած է:

ՆՈՊԷԼԻ գրական 96-րդ մրցանակը շնորհուեցաւ գերմանացի՝ Կիւնթըր Կրա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԾՆՆԴԵԱՆ 130–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀԱՅ ՀՈԳԻԻ ԼՈՒՍԱՏԵՍԻԼ ՀԱՆՃԱՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Գ. եւ Վերջին Մաս)

Շատ բան ըրաւ Կոմիտաս մինչեւ 1915 թուականը: Հայ երաժշտութեան առանձնայատկութիւններն ու ինքնուրոյնութիւնը փաստելու նպատակով ան շրջեցաւ գիւղէ գիւղ եւ հաւաքեց հայ գեղջուկ երգերը: Ժողովրդական երգերը արհամարհուած էին մեծ քաղաքներու մէջ բնակող Հայերու կողմէ, որոնք կը նախընտրէին երգել եւրոպական եղանակներ, իսկ եկեղեցական երաժշտութիւնը խաթարուած էր արաբական, թրքական, պարսկական եւ բիւզանդական երաժշտութեանց ազդեցութեան հետեւանքով: Այդ ազդեցութիւնն է որ եւրոպացի կարգ մը քննադատներու ըսել տուած է թէ հայ ինքնուրոյն երաժշտութիւն գոյութիւն չունի: Կոմիտաս ուսումնասիրեց մէկ կողմէ արաբական, թրքական, պարսկական, բիւզանդական երաժշտութիւնները, միւս կողմէ՝ Հայոց ժողովրդական երաժշտութիւնը: Գիւղերու մէջ է որ ազգային բոլոր աւանդութիւնները ամէնէն հարազատ կերպով կը պահպանուէին: Վարդապետը մտիկ ըրաւ գեղջուկներու երգերը, ձայնագրեց անոնց եղանակները, վերցուց ամէն ինչ որ օտար երաժշտութեանց դրոշմը կը կրէր, ինչ որ կը մնար բացարձակապէս համաձայն էր գեղջկական երգին, երաժշտական կերպին հետ:

Կոմիտասի հաւաքած շուրջ 4000 երգերու նիւթերը քաղուած են մասնաւորաբար Իգդիրի, Շիրակի, Արտաշատի, Կոտայքի, Աշտարակի, Վաղարշապատի, Վէդիի, Ապարանի, Վանի, Կուտինայի հայկական գեղջկական կեանքէն: Թիֆլիսի օրաթերթերը թերահաւատութեամբ մօտենալով Կոմիտասի վաստակին եւ անոր հաւաքած ու մշակած երգերու արժէքին, գրած են. «Կոմիտասի երգերից ախոռի հոտ է դուրս գալիս»: Այո, սակայն պէտք չէ մոռնալ որ «ախոռաբոյր» այդ երգերն են որ ողողեցին Պէրլինն ու Փարիզը, Պոլիսն ու Թիֆլիսը, Զուիցերիան ու Եգիպտոսը, ուր օտարներն իսկ հիացան ու գնահատեցին հայ երաժշտութիւնն ու կոմիտասեան արուեստը: Տակաւին մինչեւ այսօր որակաւոր եւ բարձր մակարդակի համերգներու երգացանկին վրայ իրենց յատուկ տեղը կը գրաւեն Կոմիտասի գործերէն շատեր՝ Քելէր, ցոլէր, Ջինար ես, Կաքաւիկ, Կռունկ, Անտունի, Կալի երգ, Հայաստան, Ով Մեծասքանչ, Մոկաց Միրզա, Գարուն ա, Սոնա եար, Քելէ, քելէ, եւ բազմաթիւ ուրիշներ:

Կոմիտաս Վարդապետի երաժշտական վաստակի գլուխ-գործոցը կը նկատուի իր բազմաձայն պատարագը: Վարդապետը պատարագի եօթը տարբերակներու դաշնաւորման վրայ աշխատած է Էջմիածնի մայր տաճարի դպրապետ նշանակուելէն սկսեալ, մինչեւ այն պահը, ուր անողորմ հիւանդութիւն մը պիտի կասեցնէր իր գործունէութիւնը: Սակայն դժբախտաբար, այդ տարբերակներէն ո՛չ մէկը կրցած է իր աւարտին հասցնել: Իր տաղանդաւոր աշակերտներէն Վարդան Սարգսեան, հարազատ մնալով Կոմիտասի շունչին ու ոճին, վերջնական դասաւորումի պիտի ենթարկէր եւ 1933-ին Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի հրատարակէր Կոմիտասեան պատարագը:

Պատարագին հիմնական եղանակները Կոմիտաս քաղած է մասամբ Էջմիածնի քանի մը տարեց միաբաններէն, մասամբ անշուք գիւղերու քահանաներէ, – որոնցմէ իր լսած աւանդական հին եղանակները ինք կը համարէր աւելի հայադրոշմ ու գեղեցիկ, քան Կ. Պոլսոյ, Թիֆլիսի կամ Թեհրանի մէջ երգուած պատարագի եղանակները՝ որ աւելի կամ նուազ չափով օտար ազդեցութիւններ կրած կամ տեղական տիրացուներու կողմէ քմածին փոփոխութիւններու ենթարկուած են, – ու մասամբ ալ ան օգտուած է նաեւ Նիկողայոս Թաշճեանի հրատարակած պատարագին պոլսական եղանակներէն, զանոնք զտելով, անոնցմէ վտարելով թրքական կամ բիւզանդական օտարամուտ տարրերը:

Կոմիտաս Վարդապետի գեղեցիկ դաշնաւորումներէն մին է «Տէր Ողորմեա» երգը, որուն բառերը կը պատկանին Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոսի գրիչին: Տուեալ պարագային զուգորդուելով Ներսէս Շնորհալիի լաւագոյն շարականներէն մէկուն՝ Պահոց Զ. Կիրակիի կանոնի բձ Օրհնութեան («Որ զխորհուրդ քո գալստեանդ») սրտառուչ եղանակին հետ, Կոմիտասի բարձրարուեստ մշակմամբ այդ բառերը ունկնդրի հոգիին մէջ սարսուռներ կ'արթնցնեն, հանդիսանալով ուշ միջնադարու Հայութեան ազգային – ընկերային ամէնէն նուիրական իղձերու եւ տենչերու խտացած արտայայտութիւնը:

Կոմիտաս շատ անգամ իր դաշնաւորումները վերամշակած, բարեփոխած, զարգացուցած եւ յղկած է: Հիմնական եղանակներէն ո՛չ մէկը իր կողմէ հնարած է: Կոմիտաս Վարդապետ հակառակ էր նոր եղանակներով պատարագ յօրինելու. իր կարծիքով՝ պէտք էր պահպանել Հայց. Եկեղեցւոյ աւանդական պատարագի հիմնական եղանակները, գիտնալով միայն ընտրել անոնց մէջէն ամէնէն հարազատները կամ զտել զանոնք:

Հայ իրականութեան մէջ բազմաձայնութեան արմատաւորման մարզին մէջ ներդաշնակեալ պատարագի երկու դասական, իրենց ոճական – գեղարուեստական արժանիքներով համազգային կշիռ ունեցող գործեր ստեղծած են Մակար Եկմալեան եւ Կոմիտաս: Եկմալեանէն առաջ եւ Կոմիտասէն ետք կարգ մը հայ եւ օտար երաժիշտներ փորձած են ներդաշնակել հայկական պատարագի երաժշտական մասը: Օտարներէն յիշատակութեան արժանի է Փիէթրօ Պիանքի, որ ներդաշնակած է Հայոց պատարագի երգերու՝ Մխիթարեան Միաբանութեան մէջ յարատեւած եղանակները, սակայն անոնք հայկականութենէ զուրկ ըլլալուն պատճառաւ, չեն ընդհանրացած եւ չեն գործածուած նոյնիսկ Հայ կաթողիկէ եկեղեցիներուն մէջ: Պոլսահայ երաժիշտներէն Լեւոն Չիլինկիրեան հոգեւոր իշխանութիւններուն ներկայացուցած էր եռաձայն պատարագ մը, որուն մասին բացասական եղած էր Կոմիտասի կարծիքը: Կոմիտասի պատարագի հրատարակութենէն ետք լոյս տեսած է մեծ կազմի համար նախատեսուած մշակում մը, ծանօթ՝ Այտըննեան պատարագ անունով, ընկերակցութեամբ նուագախումբի եւ երգեհոնի: Մինչեւ այսօր կը շարունակուին հայկական պատարագի երաժշտութեան մշակման փորձերը, որոնցմէ վերջին օրինակն է Խորէն Մէյխանաճեանի «Խորէնեան պատարագ»ը: Անկախ այս բոլորէն, Եկմալեանի եւ Կոմիտասի կատարած ներդաշնակութիւնները մինչեւ այսօր կը պահեն իրենց բարձր պատուանդանը, հիացում պատճառելով հայ եւ օտար ունկնդիրներուն:

1914-ի Յունիսին, Փարիզի համաշխարհային երաժշտական փառատօնին երկու դասախօսութիւն կարդալէ ետք, Կոմիտաս կը վերադառնայ Կ. Պոլիս, ուր կը ճառագայթէ իր լուսաւոր միտքը հայ երաժշտական մշակոյթի ճոխացման նոր հորիզոններով: Սակայն, ափսո՜ս երկինքը կը մթագնի, կը պայթի ամպրոպը, ամէն բան կը խառնուի: Կը բռնկի համաշխարհային պատերազմը, անոր հետ հայկական կոտորածը, որ ահաւոր եղաւ Կոմիտասի համար:

1915 Ապրիլ 24: Սեւ էջը՝ Հայոց պատմութեան: Թուական մը՝ որ ընդհատեց նաեւ Կոմիտասի ստեղծագործող կեանքի յառաջընթացը: Մահուան կնիքը դրոշմուեցաւ Կոմիտասի ներաշխարհին վրայ: Վարդապետը կորսնցուց իր մտային հաւասարակշռութիւնը, ի տես իր աչքերուն առջեւ իսկ պարզուող անմարդկային արարքին: Վարուժանի, Սիամանթոյի, Զոհրապի, Ռ. Սեւակի եւ այլոց հետ կ'աքսորուի Չանղըրը: Քանի օր ետք թէեւ կ'ազատի աքսորէն, շնորհիւ սուլթանական գահի թաղաժառանգ Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտիի միջնորդութեան, – որուն կնոջ դասատու եղած էր Կոմիտաս, իր երազած ազգային երաժշտանոցի մը հիմնադրման համար եկամուտ ապահովելու համար, – սակայն արդէն կորսնցուցած էր իր մտային հաւասարակշռութիւնը: Այս կապակցութեամբ Ժիրայր Միսաքեան գրած է. «Այաշի բանտէն մեր ձեռքը հասած երկտողի մը մէջ Վարդապետը կը գրէր.– "Ես կեանքումս երկու բան չեմ մոռանայ... Թէ ինչպէ՛ս իմ ծննդավայրում, չորս տարի շարունակ, առանց բարձի նստում էի վարժարանի չոր, սառը յատակին... որբացած թափառում էի փողոցներում... եւ մէկ էլ, աքսորում եղած ժամանակ, տաճիկ ոստիկանի ծծրակիս հասցրած բռունցքի հարուածը..."»:

1916-ի սկիզբները ծայր կու տան Վարդապետին հիւանդութեան նախանշանները: Առաջին հարուածը կ'ունենայ Զատկուան Աւագ Շաբթուան ընթացքին, Աւագ Հինգշաբթի օր պատարագած ժամանակ եւ պատարագը կիսատ կը մնայ: Երկրորդը տեղի կ'ունենայ գիշեր մը, երբ Կոմիտաս նստած իր դաշնակին առջեւ, վշտոտ ու ինքնամոռաց կ'երգէր «ԱՆՏՈՒՆԻ»ն: Յանկարծ կը կտրուի, կը խորտակուի ամէն բան: Վարդապետը վեր կը ցատքէ, այլայլած դէմքով, խելայեղ շարժումներով կը քալէ սենեակին մէջ, «Ես հիւանդ չեմ, ես հիւանդ չեմ» բացագանչութիւններով:

«ԱՆՏՈՒՆԻ»ն դարերու ընթացքին օտարութեան մէջ տառապող դժբախտ Հայերու մտորումներուն բարձրագոյն գեղարուեստական արտայայտութիւնն է: Ընչազրկութիւնը, մինակութիւնը, կեանքի ողբերգական ընկալումը – ա՛յս է «Անտունի» երգին բովանդակութիւնը:

Վարդապետը կը փոխադրուի Շիշլիի ֆրանսական հոգեբուժարանը, ուր երկու տարի կը մնայ բժշկական լուրջ խնամքի տակ: Ի վերջոյ կը պարզուի որ իր մտային խանգարումը անբուժելի է:

1919-ին, «Օգնենք Կոմիտասին» ընկերակցութիւնը կը փոխադրէ Վարդապետը Փարիզի արուարձաններէն Վիլժիւիֆի հոգեբուժարանը, ուր Կոմիտաս մնաց 16 տարի: Հոգեկան տառապանքը եղաւ իր ապրումներուն հաստատակայ գիծը ամբողջ 16 տարիներ: Ապրեցաւ առանց ձայնանիշ մը աւելցնելու իր ստեղծագործ աշխատանքին վրայ: Հիւանդանոցի իր խուցը դարձաւ ուխտավայր մը, ուր վարդապետը տեսնելու կ'երթային իրմով հպարտ հայորդիներ:

Դրուագ մը՝ Վարդապետին վերջին օրերէն, իբրեւ նմոյշ իր ապրումներուն: Փարիզի Հայոց ժամանակի առաջնորդ՝ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեան, այսպէս կը պատմէ. «Վերջին հանդիպումիս, Կոմիտասին տուած նախորդ այցելութեանս, անոր խնդրանքին համաձայն, գիշերանոց մը տարած էի իրեն՝ ուպէսզի "չմրսէր": Գիշերանոցը երբ երկարեցի անոր, "Չե՞ս մոռացել, հա՞... բայց ի զուր ես բերել այդ, ի զուր" ըսաւ եւ դէմքին տարօրինակ ժպիտով մը՝ աւելցուց. "Թող ողջ մնայ իմ ժողովուրդը... Ես նրա սրտում երբեք չեմ մրսի"...»:

Օտարի սրտին մէջ տեղ գրաւած Կոմիտաս անպայման Հայու սրտին մէջ եւս պիտի ունենար առանձնայատուկ իր տեղը: Քանի տարի Կոմիտասին հետ տառապեցաւ ամբողջ ժողովուրդ մը: Բայց ամէն տառապանք ինքնին քաղցր է, երբ կը փոխարինէ յաղթանակ մը, բարձրութիւն մը, պատիւ մը:

1935 Թուականի Հոկտեմբեր 21-ին վերջ գտաւ Կոմիտասի տառապանքը՝ պարզ դագաղի մը մէջ: Շարունակուեցաւ Հայուն տառապանքը, բայց կարծէք ժամանակին հետ վերածուեցաւ ան հայ սիրտերը կամարող ճաճանչագեղ լոյսի մը: Ծաղկեցաւ Հայուն սիրտը. գարուն էր այնտեղ, սակայն չկար տաղարակը հայ սրտի վարդերու:

Անցաւ կարճ ժամանակ մը եւ հրաշքի մը պէս, օր մըն ալ Կոմիտասի հոգին՝ թեւեր առած, իր աճիւններուն վրայ սաւառնելով, ձգեց Ֆրանսայի պանդուխտ մթնոլորտը եւ գնաց հանգչելու մայր հայրենիքին մէջ, ուրկէ ծնունդ առած էր, ուր գործած եւ ժողովուրդի հոգիին ու ապրումներուն հետ միաձուլուած՝ կեանքի էր վերածուած: Կոմիտաս Վարդապետ իր գործունէութեամբ եղաւ Հայուն ուրախութիւնն ու վիշտը, Հայուն աշխատանքն ու հայ գեղջուկ տան հարսնեւորը, եւ այս բոլորէն ետք՝ Կոմիտաս եղաւ ու մնաց հայ հոգին կրթող եւ ազնուացնող լուսատեսիլ հանճարը՝ իւրաքանչիւր Հայու համար:

Կոմիտասին ուսուցիչը՝ Ռիխարտ Շմիթ, իր աշակերտին մասին ըսած է. «Կոմիտաս մոլեռանդ արեւելքցի մըն է, պատրաստ՝ ամէն մէկ նոթայի համար արիւն թափելու»: Մեզմէ կ'ակնկալուի ո՛չ թէ արիւն թափել, այլ գէթ քրտինք թափել եւ կոմիտասեան երգերը անխաթար պահել:

Կոմիտաս պարզ վարդապետ էր ու մնաց վարդապետ: Չեղաւ եպիսկոպոս, չեղաւ հայրապետ–կաթողիկոս: Բայց ո՞վ եղած է ու պիտի կարենայ դասուիլ իրմէ վեր՝ վեհ ու վեհափառ, յաւէտ ու մշտափառ: Հրաշքի պէս եկաւ, հրաշքի պէս գնաց, հրաշք վարդապետը:

Կոմիտաս եկաւ հայ ժողովուրդի կեանքի ու հոգեւոր մշակոյթի բազմադարեան պատմութեան խորերէն ու վեր խոյացաւ երեսը դարձուցած դէպի անոր զարգացման նոր ու հեռաւոր ուղիները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՏԵ՞Ղ ԷՔ, ԱՆԲԱՍԻՐՆԵՐ ՈՒ ԱՆԱՉԱՌՆԵՐ

Ով՝ ով, իշխանամէտի «մութ» անցեալ ունեցողս շատ լաւ եմ յիշում, որ Հայաստանում ՀՀՇ իշխանութեան շրջանում լրագրողական աշխարհում լաւի ու վատի սահմանը խիստ որոշակի էր. իշխանամէտ էիր, ուրեմն՝ ծախուած էիր ու անազնիւ, ընդդիմադիր էիր՝ անբասիր էիր ու անաչառ: Շատ լաւ: Գոնէ ես այլեւս այս տեսակէտին հակադրուելու ոչ մի ցանկութիւն չունեմ: Հիմա կարծես ամէն ինչ տեղն է ընկել. վատ, շատ վատ իշխանութիւնները այլեւս պատմութիւն են, լաւ, շատ լաւ (խօսը վրան) իշխանութիւնները ներկայ են ու պայծառ ապագայ: Ու մեզ դէպի պայծառ ապագայ առաջնորդող ու լաւ, շատ լաւ (խօսը վրան) իշխանութիւնների հետ իշխանամէտ լրագրողների թափուր տեղերը բարով-խերով գրաւողների մեծ մասն էլ նախկին ընդդիմադիր, ասել է թէ՝ անբասիր ու անաչառ լրագրողներ են: Սա էլ շատ լաւ:

Ես արդէն մի անգամ առիթ եմ ունեցել իմ զարմանքն արտայայտելու մամուլում, որ նախկին ընդդիմադիր, ներկայ իշխանամէտ լրագրողները «պապից աւելի պապական» դուրս եկան, այնքան, որ նոյնիսկ նախկին երդուեալ իշխանամէտներիս են «ամօթով անում»: Հիմա էլ, երբ խոշորացոյցով անգամ դժուարանում ես ընդդիմադիր լրագրող «հայթայթել» (բնական է՝ խեղճերը գործուղիչեր սխալներ են պեղում ու չեն գտնում ներկայիս՝ լաւ, շատ լաւ իշխանութիւնների գործունէութեան մէջ), մի անգամ էլ զարմանամ ու՝ պրծ: Մէկ տարով ազատազրկուած Նիկոլ Փաշինեանը ե՛ւ «մութ» անցեալում, ե՛ւ «լուսաւոր» ներկայում, ե՛ւ ակնյայտօրէն՝ նաև պայծառ ապագայում ընդդիմադիր լրագրողի կարգավիճակից չի հրաժարուել ու չի հրաժարուելու: Հագիւհազ մեր այս լաւ, շատ լաւ (խօսը վրան) իշխանութիւնները սայթաքել ու «միամտօրէն» (անփորձ են՝ խօսը վրան) հաշուեյարդար են տեսնում նրա հետ՝ նորագոյն իշխանամէտ լրագրողների բանակին չգիտուրագրուելու համար, նախկին անբասիր ու անաչառ լրագրողները ինչո՞ւ են յապաղում մի լաւ դաս տալ նախկին իշխանամէտներիս, թէ ինչ ասել է՝ ծառայել իշխանութիւններին, բայց չծախուել: Վերջիվերջոյ, իրենք երեւի մոռացել են, բայց ես՝ «մութ» անցեալ ունեցողս, հիանալի եմ յիշում, որ իրենք մեզ նման վատը չէին, շատ-շատ լաւն էին: Խօսը վրան:

ԼԻԶԱ ՃԱՂԱՐԵԱՆ
«Հայկական ժամանակ»,
Սեպտեմբեր 17

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎՐԷԺ-ԱՐՄԷՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՐՔԻՆ

Հրապարակագիր Վրէժ-Արմէնի վերջին գիրքին՝ «Հաղորդութիւն»ի լոյս ընծայման առիթով (Մոնրէալ, 1999), Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Սեպտեմբեր 28-ին տեղի ունեցաւ անոր ներկայացումը՝ կազմակերպութեամբ Համազգայինի:

Բացումը կատարեց Պ. Տիգրան Շիրվանեան: Տուաւ ամփոփ կենսագրութիւնը Վրէժ-Արմէնի: Ապա հրաւիրեց օրուան դասախօսը՝ Պ. Յակոբ Պալեան: Դասախօսը հակիրճ կերպով պարզեց այն ոդիսականը, որ մեծ դեր ունեցած է Վրէժ-Արմէնի: Այն մթնոլորտը հայկական Եգիպտոսի, ուր մեծցեր էր հրապարակագիրը, ստացեր, ի շարս այլոց, Հ. Յ. Դ. կարկառուն դէմքերու աւանդը եւ յետագային դարձած անոր վկայ մը:

Վրէժ-Արմէն ինքզինք իրագործած է հայ մամուլին մէջ՝ Եգիպտոսէն Գանատա: Պ. Պալեան անցնելով «Հաղորդութիւն»ի ներկայացման՝ զայն վկայութիւն մը կոչեց: Վկայութիւն՝ ազգի, հայրենիքի եւ անոր ոգիին մասին: Վկայողը կարծէք սիրահար պատանի մըն է: Գիրքը օրը օրին ապրուած պահեր եւ անոնց արձագանգներ կը բովանդակէ: Զայն կարդալով կը տեսնենք դէպի երազներու Հայաստան ուխտի ելած մէկը:

Արագ, անսեթեւեթ ոճով գիրք մըն է այս, Սփիւռքահայուն համար՝ տեղ ինքնաճանաչման:

Դասախօսը իր բաժինը փակեց գիրքէն հատուածներու ընթերցումով:

Հուսկ. հրաւիրուեցաւ Վրէժ-Արմէն, որ ըսաւ. «Ես էի որ հրահրեցի այս պահուան կազմակերպումը: Գիրքիս փրոփականտը չէ, որ կ'ուզեմ ընել, այլ ապրումս շատ զօրաւոր է եւ կը ցանկամ այդ մասին խօսիլ»:

Հրապարակագիրը իր կարգին կենսագրական տեղեկութիւններ տուաւ: Ապա խօսեցաւ գրքին բովանդակութեան մասին, կատարեց ընթերցումը հատուածի մը եւ անցաւ սահիկներու ցուցադրութեան՝ իբրեւ տեսողական եզր մը գրքի ոգիին: Սահիկներով հայրենի կոթողներ ցուցադրուեցան:

Այսպէս իր աւարտին հասաւ Համազգայինի այս տարուան դասախօսական առաջին ձեռնարկը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՃԱՓՈՆԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Միայն Արեւմուտքը չէ որ դէմ առ դէմ կը գտնուի ապօրինի գաղթականներու հրատապ հարցին: Ըստ ճափոնական Արդարադատութեան նախարարութեան (որու իրաւասութիւններու ծիրին մէջ կ'իյնան օտարներու երկիր մուտքի եւ կեցութեան խնդիրները), 1998-ի ընթացքին պետութիւնը 48·000 օտարներ արտաքսած է, որոնց ութսուն առ հարիւրը ապօրինի կերպով աշխատած էին երկրին մէջ: Անոնց շուրջ կէսը երեք տարիէ աւելի ապրած էր հոն: Նոյն տարին, Նախարարութիւնը կեցութեան յատուկ արտօնութիւններ տուած է 2·500 ծնողներու եւ զաւակներու, երբ ծնողքէն մէկը ճափոնական հպատակութիւն ունէր:

Ինչպէս այլազան երկիրներու մէջ, Ճափոն ապաստանած ապօրինի գաղթականները նաեւ կ'ապրին այս կացութեան վերաբերող ամէն տեսակի տագնապները: Վերջերս, քանիմէկ ապօրէններու խումբ մը (տասնըեօթը իրանցի, երեք պիրմանացի եւ մէկ պանկլատէշցի), ներկայացած է Թոքիոյի գաղթականական գրասենեակը, կեցութեան յատուկ արտօնութիւն պահանջելու համար: «Ազահի Շիմպուն» օրաթերթը, որ պաշտպան կը կանգնի գաղթականներու դատին, կը գրէ թէ այս անձերը կամաւոր կերպով այս քայլը առած են որպէսզի, ըստ իրենց, հասարակութեան ուշադրութիւնը իրենց վրայ հրաւիրեն: Անոնք, իշխանութիւններուն կողմէ հարցաքննուելէ ետք, ազատ արձակուած են:

Ներկայիս օտար բանուորներուն շուրջ վէճը շատ աւելի նուազ սուր է քան թէ քանի մը տարի առաջ: Բայց Ճափոնցիները այս հարցով հետաքրքրուած ըլլան կամ ոչ, կացութենէն բան չի փոխուիր, նկատի առած աւելի քան 270 հազար դաղտնաբնակ օտարներու թիւը, որոնք երկրին մէջ կ'ապրին: Սակայն հարցը այնքան մեծ է որ կարելի չէ ձեւացնել զայն անտեսել: Այս գաղթականներուն հոսքը սկսաւ նկատելիօրէն աճիլ 1980-ական թուականներուն: Իրանցիներու եւ Պիրմանացիներու մեծ մասը որ այսօր կեցութեան արտօնութիւն կը պահանջէ, գրեթէ տասը տարի առաջ հասած է Ճափոն, երբ երկիրը աշխատող ձեռքերու պակասէն կը տառապէր, տնտեսական աճին պատճառով:

Իրենց մուտքի արտօնութեան աւարտէն ետք, այս անձերը տեղւոյն վրայ մնացին, իրենց ընտանիքները բերել տուին, իրենց զաւակները մեծցուցին եւ քայլ առ քայլ երկրին մէջ կայք հաստատեցին: Այսօր, անոնց փափաքը շարունակել է Ճափոն ապրիլ: Իրենց ապօրինի կացութեան հանդերձ, այս գաղութները իրաւունք ունին իրենց զաւակները դպրոցներ արձանագրելու, աշխատանքի արկածներուն ատեն խնամուելու, բայց չեն կրնար ընկերային ապահովագրութենէն օգտուիլ: Հիւանդութեան եւ ծննդաբերութեան պարագաներուն, իրենք են որ պարտին հոգալ լրիւ ծախքերը, հակառակ որ ընդհանուր առմամբ քիչ աշխատավարձք կը ստանան:

Ճափոն ի՞նչ ձեւով պէտք է հակազդէ գաղթական աշխատաւորները համարկելու հարցին: Մինչեւ հիմա, իշխանութիւնները միայն որակուած բանուորներու մուտքի արտօնութիւն տալու սկզբունքը կը գործադրէին: Սակայն, մինչեւ այն ատեն որ եկամուտներու եւ ընտեսական պայմաններու անհաւասարութիւններ գոյութիւն ունին զանազան երկիրներու մէջ, անկարելի է միջազգային մասշտաբով աշխատող ձեռքերու շարժումները արգիլել: Ժամանակը հասած է որ Ճափոն ի նպաստ շարժի իր հողին վրայ ապրող գաղթականներուն, մանաւանդ մարդկային դետնի վրայ, ինչպէս հիւանդութեան ապահովագրութեան:

Որոշ թիւով Ճափոնցիներ զգուշութիւն կ'առաջադրեն, այն պատրուակով որ գաղթական բանուորներու ընդունումը կրնայ աշխատանքի շուկային մէջ խառնաշփոթութիւն յառաջացնել եւ հասարակաց կարգ ու կանոնը խանգարել (մանաւանդ վերջերս գործադրկութեան յաւելումով եւ օտարներու կողմէ գործուած չարագործութիւններուն պատճառով): Նկատի առած սախական միւս երկիրներու գաղթականական կարողականութիւնը, Ճափոն չի կրնար մէ'կ որոշումով իր դռները բանալ: Բայց, այս հարցը պէտք է քննէ դրական այլ դիտանկիւնով, որպէսզի կարելի ըլլայ բաւական բաց եւ հանդուրժող ընկերութեան մը գոյացումը, «օտար տարրեր» ընդունելու կարող:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ
Կրօնական, գրական, բանասիրական
ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ
Թիւ 4 - 5 - 6 (Ապրիլ, Մայիս, Յունիս), 1999
Երուսաղէմ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ԿԸ ՆՇՈՒԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Լոս-Անճըլըսի Իրանահայ Միութիւնը նախաձեռնարկ եղած է 1999 Դեկտեմբեր 5-ին նշելու ծննդեան 85 եւ գրական գործունէութեան 65ամեակները իրանահայ յայտնի գրող, հրապարակագիր եւ հասարակական գործիչ Անդրանիկ Սարեանի:

Ան յարատեւօրէն արտադրած է գրական թէ հրապարակագրական կտորներ Կալկաթա, Իրան թէ Լոս-Անճըլըս իր կեցութեան տարիներուն:

Սարեան ծնած է Իրանի Զարմահալ գաւառի Սինագան գիւղը, 1914 Ապրիլ 15-ին: Կրթութիւնը ստացած է Հնդկաստանի Կալկաթա քաղաքի Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանը: 1933-ին վերադառնալով Իրան, աշխատանքի անցած է Իրանի Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան մէջ: Հոն, Ապատան, իր գործունէութեան վերջին եօթը տարիներուն վարիչ խմբագիրը եղած է «Կերոն» անգլերէն շաբաթաթերթին, մինչեւ հանգստեան կոչուիլը 1968-ին:

Աշխատակցած է «Շիրակ», «Անի», «Յառաջ», «Նայիրի» «Ալիք», «Նաւասարդ», «Նոր Կեանք» եւ «Նոր Օր» թերթերուն:

Յարդ հրատարակած իր գործերն են՝ Պատմութիւն Զարմահալ Գաւառի (1981), Պատմուածքներ (երկհատորեակ, 1987), Հայկական Վագրը (վէպ, 1986):

Արժանացած է զանազան գրական մրցանակներու:

Ունեցած է նաեւ բեմական բեղնաւոր գործունէութիւն եւ առ այդ պարգեւատրուած՝ յուշանուէրով:

Սարեանի գրական գործերուն մասին արտայայտուած են ժամանակակից կարգ մը գրականագէտներ եւ գրագատներ:

1987-ին հաստատուելով Լոս-Անճըլըս, Սարեան կանոնաւոր կերպով աշխատակցած է նախ «Նոր Օր»ի, իսկ վերջին շրջանին «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթին:

Ունի հրատարակութեան սպասող անտիպ գործեր՝ յուշավէպ, պատմուածքներ, թատերգութիւն եւ յուշագրական էջեր:

ՀԱՅ ՏԻԱՄՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

– Ինչո՞ւ խնդացիք, – հարցուց Ամբրոսիոս:

– Ոչինչ...

– Կը տեսնեմ, որ ձեր լեզուին տակը բան մը կայ:

– Այսօր տիկին Բալասանեանը եկած էր, ըսաւ, որ Թոմաս էֆէնտիէն նամակ առեր է, մէջը գրած է եղեր, որ տիկին Թաթիկեան հոն է.

– Ուրեմն ալ ծածկելիք բան մը չկայ, իմացեր էք ամէն բան:

– Ամէն բան չէ, բայց բաներ մը իմացայ... նստեցէ՛ք, սուրճերնիս միասին կ'առնենք. ես ալ առանձին եմ այս գիշեր:

Յետոյ, Մաննիկ իր աղջկան դառնալով, աւելցուց.

– Աղջիկս, գնա՛ քիչ մը բարեկամուհիներուդ քով:

Սոնա օթէլին մէջ իրեն տարեկից մէկ քանի աղջիկներու հետ ծանօթացած էր, պատուհանդերձ դժգոհութեամբ հեռացաւ սեղանէն, որովհետեւ կը զգար, թէ հետաքրքրական բաներ պիտի խօսուէին հոն:

Երբ մինակ մնացին, Ամբրոսիոս էֆէնտի հարցուց.

– Ի՞նչ իմացար, տեսնենք:

– Իմացածս այն է, որ տիկին Թաթիկեանը այս անգամ ալ ռումանացի գինուորականի մը հետ փախեր է:

– Ճիշդ է, – հաստատեց Ամբրոսիոս:

– Գրաւ կը դնեմ, որ այն զինուորականն է, որուն հետ քանի մը անգամ ճաշեցինք այստեղ:

– Ճիշդ այն է:

– Բայց Թաթիկեանները ուրկէ՞ ճանչցան այդ մարդը:

– Հոստեղ հայ բարեկամ մը ներկայացուցեր է:

– Կ'երեւի, որ հարուստ ընտանիքէ է եղեր:

– Տասը փարա չունի... զինեմոլին ու խաղամոլին մէկն է... առաջին օրէն չախորժեցայ իրմէ:

– Առանց դրամի ի՞նչպէս կնիկ կը փախցնէ:

– Տիկին Թաթիկեանն է, որ մարդը փախցուցած է, – պատասխանեց Ամբրոսիոս, – խեղճ էրկանը դրամները հետը տանելով:

– Ի՞նչ կ'ըսես...

– Հապա... 400 կարմրուկ ոսկի:

– Էյ, աս ամէն դռները գոցեց, – ըսաւ Մաննիկ խնդալով, – էրիկը ի՞նչ կ'ընէ կոր:

– Ի՞նչ ընէ խեղճը, շուարեր մնացեր է:

– Ձի՞ փնտռեր կոր կինը:

– Ինչպէս չէ, բայց մինչեւ հիմա չէր գիտեր ուր փախչելնին, այսօր իմացաւ, որ Կալաց են եղեր... իրիկուան կառախումբով գնաց, վաղը առտու հոն կ'ըլլայ:

– Ի՞նչպէս իմացաւ:

– Կալացէն գրուած ֆրանսերէն անստորագիր նամակէ մը:

– Հոն կ'երթայ՝ ի՞նչ պիտի ընէ:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ընէ. կնիկը պիտի առնէ, հոս բերէ:

– Ու նորէ՞ն միասին պիտի ապրին:

– Բնականաբար, առաջին անգամ չէ, որ այս տեսակ բան մը կը պատահի:

– Այս անգամուանը քիչ մը տարբեր է, – դիտել տուաւ տիկին Մաննիկ, – օտար երկրի մէջ, հազիւ նոր հասած, զինուորականի մը հետ փախչիլ երթալ... չիտակը պզտիկ խաղքութիւն չէ:

– Շուտով կը մոռցուի:

– Հապա եթէ մերժէ վերադառնալ...

– Այն ատեն խնդիրը կը կնճռոտի, – պատասխանեց Ամբրոսիոս էֆէնտի, – բայց չեմ կարծեր, տիկին Թաթիկեանի այս տեսակ խենթութիւնները երկար չեն տեւեր... փոթորիկ մըն է՝ կու գայ կ'անցնի:

– Քառասուն տարեկան կին մը... մեծ ամօթ:

– Զինուորականն ալ իրմէ պզտիկ է, հազիւ 33-34 տարեկան կայ:

– Այդ մարդը այստեղ ընտանիք չունի՞:

– Չէ, պուքրէշցի չէ, ծնողքը գաւառը կը գտնուի եղեր... հարցուցի, փնտռեցի, ոչինչ մէկու մը զաւակն է եղեր, ապրելու համար միայն իր ամսականը ունի:

Ուրեմն Թաթիկեան էֆէնտիին 400 ոսկիովը պիտի ապրուին:

– Այդ դրամը շուտով կը հատնի, որովհետեւ մարդը սոսկալի խաղամոլ մըն է:

– Իսկ դուք ի՞նչ դիրք կը բռնէք կոր այս եղածներուն մէջ, – հարցուց Մաննիկ ժպտելով:

– Ի՞նչ դիրք կ'ուզէք, որ բռնեմ:

– Վերջապէս տիկին Թաթիկեանը կարծեմ իր ամուսնոյն չափ ձեզ ալ կը շահագրգռէ:

– Կ'աղաչեմ, տիկին, չարախօսութեան չսկսինք, – պատասխանեց Ամբրոսիոս էֆէնտի:

– Այդ անստորագիր նամակը ո՞վ կրնայ գրած ըլլալ:

– Չեմ գիտեր, չկրցանք հասկնալ: Իրողութիւնը այն է, որ մանրամասն տեղեկութիւններ տուած էր ու իրենց բնակած օթէլին հասցէն ու սենեակին թիւն ալ հաղորդած:

– Թշնամիի գործ ըլլալու է:

– Կամ բարեկամի... այս տեսակ պարագայի մը թշնամին ալ, բարեկամն ալ նոյն բանը կրնան ընել... ասկէ զատ Կալացի մէջ ուրկէ ուր Թաթիկեանենք թշնամի պիտի ունենան:

Տիկին Մաննիկ պէտք եղածին չափ լուսաբանուած էր, ուստի սեղանէն ելաւ եւ ըսաւ.

– Ալ երթանք քիչ մըն ալ դուրսի սրահը:

– Երթանք, – պատասխանեց Ամբրոսիոս:

Մինչ այս խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար, Թաթիկեան էֆէնտի կառախումբի վագոնին մէջ ընկողմանած՝ կը սուրար դէպի Կալաց՝ անախորժ մտածումներու մէջ տարուբեր:

(Շար. 115)

(Շար. Ա. էջէն)

մի որ գերմանական գրականութեան «անառակ որդի»ն կը նկատուի: Ծնած է 1927-ին, Տանցիկ, իր ծանօթ գործերէն է՝ 1959-ին լոյս տեսած Լը Թամպուր (չարժանկարի վերածուած քան տարի առք): Մրցանակը եւ վեց միլիոն Ֆր. ի-րեն կը յանձնուին Սթոքհոլմ, Դեկտ. 10-ին:

ԳՈՐՄԻՖԵԱՅԻ մէջ, վեց յաջորդական ռմբարձակներ գործուած են Սեպտ. 30-ի գիշերը: Ամէնէն ծանրը՝ Պոնիֆաչիոյի անհատական բնակարանի մը դէմ:

ՃԱՓՈՆ 200 միլիոն տոլարի վարկ մը կը տրամադրէ Թուրքիոյ, Օգոստոս 17-ի երկրաշարժէն կրած աւերներու դարմանումին համար: Այս դրամը պէտք է թոյլ տայ Անգարայի հարկ եղած նիւթերը գնել վերաշինութեան համար:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (252) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Կոստան Զարեանի հայաստանեան առաջին նոր հատորը — *Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ*

Alimentation et pouvoir — *Ch. MATOSSIAN*

Rapport sur l'attitude de la Bibliothèque apostolique et des musées du Vatican — *Cl. MUTAFIAN*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Նուրեանի թարմ յիշատակին Պ. Օննիկ Թորոսեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ» ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16-ին,

Առաջնորդարանի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին սատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած սոյն տօնախմբութեան:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը, պաշտօնապէս կը ծանուցէ, թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ Շինութեան 69-րդ եւ Անուանակոչութեան 66-րդ տարեդարձը՝

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի օր:

Այս առիթով կը կատարուի Հանդիսաւոր պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Հոգիներու համար եկեղեցւոյ գլխաւոր Հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ,

հոգեւոր հովիւներուն, սարկաւագներուն, բարերարներուն, Հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի, Թաղական Խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Քարոզի աւարտին օրհնութիւն մատաղի եւ ապա Հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ «գինեձօն» եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ շրջակայքի հայութենէն խուռներամ ներկայութեամբ յարգել նուիրական յիշատակը մեր նախնեաններուն:

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները, կրնան դիմել Թաղականութեան:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

Après le succès de l'exposition ROME - ARMENIE dans la grande salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican

CLAUDE MUTAFIAN, Commissaire de l'exposition, Historien, Maître de Conférence Université Paris Nord

présente et dédicace le magnifique volume

ROMA-ARMENIA
(Edition française)

Projection et diapositives

Vendredi 8 Octobre à 20 h 30

Entrée libre

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4/5

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

— • —

Reservez votre week-end du 4/5 Décembre pour la GRANDE BRADERIE ANNUELLE de « CHENE » au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ
«ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԾՆՈՒՆԴԻՆ ՄԷՋ»
կը ներկայացնէ
Հրապարակախօս, մանկավարժ
ՄԱՐԳԱՐ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 7, ժամը 20.30-ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur.)

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
2, rue Berlioz, 06000 Nice
Tél. : 04 93 16 91 43

l'UGAB Nice-Côte d'Azur vous propose une escapade

à Gênes

Dimanche 24 Octobre

pour découvrir une ancienne église arménienne

San Bartolomeo degli Armeni

où sont conservés le pied de saint Barthélémy, évangélisateur de l'Arménie, et le premier saint suaire du Christ acquis par le roi arménien Abgar au Ier s., puis transféré à Gênes au 14e s.

Départ de Nice à 8h30 et retour en début de soirée
Frais de transport en autocar: 120 F
Renseignements et inscriptions : Guillaume Aral —
Tél. : 06 60 41 32 15.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Նոյեմբեր 6-ին

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTRÉE SCOLAIRE 1999

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
9 Octobre 1999 — 5 Janvier 2000 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le samedi de 12h à 14h
9 Octobre 1999 — fin Juin 2000

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

3) Manuel d'arménien occidental pour non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio : 550 F. + 50 F. frais d'expédition.
Contacter l'Association Machtotz : 01 47 50 97 51.

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
DIMANCHE
3 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 252

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.743 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.743

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ

Այս տարի, Կոստան Զարեանի մահուան 30-ամեակն է: Հայ գրականութեան բանիմաց ընթերցողին համար պէտք է որոշ տօնական տրամադրութիւն ստեղծէ այն փաստը, որ յետմահու երեք հրատարակութիւններէ ետք –մամուլի մէջ ցրուած գործեր՝ «Երկեր» եւ «Բանկօօպը եւ մամութի ոսկորները» (Անթիլիաս, 1975, 1987), եւ անտիպ մը՝ «Գիրք դիւցազներգութեանց» (Երուսաղէմ, 1978)–, դարավերջին միաժամանակ լոյս տեսած են իրեն նուիրուած առաջին երկու մենագրութիւնները (Արծրուն Աւագեան, «Կոստան Զարեան. կեանքը եւ գործը», Երեւան, 1998, եւ Վ. Մատթէոսեան, «Կոստան Զարեանի շուրջ», (Անթիլիաս, 1998), իսկ այս տարի, հայաստանեան առաջին նոր հատորը՝ «Նաւատոմար» խորագրով, որ կը համախմբէ մամուլի մէջ ցրուած հայերէն արձակ գրութիւններ(1):

«Առաջին նոր հատոր» կ'ըսենք, քանի որ գրագէտի ներգաղթէն ետք, իր ողջուցը տպուած էին «Նաւը լերան վրայ»ի «մաքրազտուած» տարբերակը (1963) եւ «Տատրագոմի հարսը» (1965), որ կը ներառնէր երեք անտիպ վիպերգներ: Այս բոլորը վերատպուած էր 1985-ին, «Երկեր» խորագրով: Բացի այդ վիպերգներէն (որոնք յետոյ մաս կազմեցին «Գիրք դիւցազներգութեանց»ին), միւս գործերը արդէն ծանօթ էին ընթերցողին:

Այս գիրքը նորութիւն մըն է իր ամբողջութեան մէջ, նոյնիսկ եթէ արդէն տպագիր նիւթերու մասին է խօսքը: Կազմողը՝ Եուրի Խաչատրեան, Զարեանի աշխարհի պատահական այցելու մը չէ: Վերջին տասնամեակին, ան կարգ մը հրապարակումներ կատարած էր, ի միջի այլոց Պէյրութի եւ Վիէննայի օրագիրները («Նորք», թիւ 2, 1994), «Կղզին եւ մի մարդ»ու վերատպումը («Նորք», թիւ 7, 1993), եւայլն:

Գեղատիպ ու վայելուչ այս հատորը –որ թերեւս մրցակից չունենայ հայրենի մերօրեայ տպագրական արտադրութեան մէջ– գործն է «Սարգիս Խաչենց» հրատարակչութեան եւ կարելի դարձած է «Բաց Հասարակութեան Ինստիտուտ. Օժանդակութեան Հիմնադրամ – Հայաստան»ի հովանաւորութեամբ (Ճորճ Սորոսի ստեղծած հաստատութեան մասնաճիւղը):

Ընթերցողը գուցէ յիշէ, որ Զարեան 1920–1960-ական թուականներուն, ըՍփիւռքի մամուլի մէջ հրատարակած էր «Նաւատոմար» խորագրով փորձագրութիւններ, որոնք առհասարակ օրագրային նշումներէ բխած էջեր են: Այս իմաստալից բառով, Խաչատրեան իրաւամբ բնորոշած է ամբողջ հաւաքածոն իբրեւ Զարեանի գրական ուղեւորութեան վկայութիւն մը:

Մամուլի մէջ ցրուած նիւթերը մէկտեղելը դիւրին գործ չէ: Միակ մօտաւոր ուղեցոյցը մինչեւ 1930-ականներու սկիզբը հասնող երկու մեծ թղթակալներն են, ուր Զարեանի առաջին կինը՝ Թագուհի Շահնազարեան, հաւաքած էր իր հայերէն եւ օտարալեզու յօդուածներու կտրածոնները: Այս թղթակալները –որոնք գրողի անձնական արխիւի մէջ են եւ որոնք մեզի մատչելի եղան Փետրուար 1998-ին– եղած են հիմնական օժանդակը Խաչատրեանի, որ այնուհետեւ լրացուցած ու ճշգրտած է զանոնք յաւելեալ պրպտումներով:

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շուրջ 30 էջնոց յառաջաբանի մը կողքին, հատորին կցուած է 50 էջ ծանօթագրութիւն՝ ամէն գրութեան մասին անհրաժեշտ տուեալներով ու մանրամասն բացատրութիւններով, ինչպէս եւ օտարալեզու (բացի ռուսերէնէ) բառերու թէ խօսքերու հայերէն թարգմանութիւնը: Նաեւ 20 էջնոց արժէքաւոր անուանացանկ մը աւելցուած է: Տեղին է նշել, որ կը գտնուինք եթէ ոչ ակադեմական –որ կ'ենթադրէ լիակատար մեկնաբանութիւն եւ բնագրագիտական տուեալներու ամբողջական մատուցում–, սակայն գիտա-քննական լուրջ փորձի մը առջեւ:

Հատորը տպուած է հայաստանեան ուղղագրութեամբ: Զարեանի անունով, սակայն, արեւմտահայերէն (մեծ մասով՝ թարգմանական) եւ արեւելահայերէն գործեր ունինք, իսկ ան գրած է թէ՛ դասական եւ թէ «բարեփոխուած» (1922ի եւ 1940ի) ուղղագրութեամբ: Ասիկա կրնար երկմտանքի տեղ բանալ. Խաչատրեան, որ քանիցս դասական ուղղագրութեամբ վերահրատարակած էր Զարեանը անկէ առաջ, հետեւեալ բացատրութիւնը կու տայ (էջ 594).–

«Գիրքը կազմողն այն կարծիքին է, որ Կոստան Զարեանի երկերը պէտք է հրապարակուեն այն ուղղագրութեամբ, այնպէս, ինչպէս որ դրանք գրել է Մխիթարեան միաբանութեան հովանու ներքոյ հայեցի կրթութիւնը ստացած հեղինակը: Եւ դա լինելու էր գրողի միակ կամքը. բաւական է կարդալ այս գրքում տպագրուած "Ուղղագրութեան խնդրի առթիւ" դառն ու արդարացի յօդուածը՝ համոզուելու համար վերն ասուածի մէջ»:

Մենք ալ համաձայն ենք այդ կարծիքին, եւ յիշեալ յօդուածը –որ 1991ին վերատպուած էր «Յառաջ»ի մէջ՝ Խաչատրեանի' իսկ վերատպումին հետեւելով– արդէն ազդարարութիւն մըն է այլ բան փորձելու դէմ: Սակայն, կազմողը ըստ երեւոյթին ստիպուեր է «այլ բան» ընել.–

«Բայց կան արտաքոյ կարգի հանգամանքներ, որոնցից ամենազօրեղն այն է, որ գիրքը հրատարակւում է Հայաստանի Հանրապետութիւնում պետականօրէն ընդունուած ուղղագրութեամբ»:

Տարօրինակ տրամաբանութիւն մը: Այսինքն, գիրքը դասական ուղղագրութեամբ պէտք է տպուէր, որովհետեւ հեղինակը այդ պիտի ուզէր. բայց դասականով չէ տպուած, որովհետեւ Հայաստանի «պետականօրէն ընդունուած» ուղղագրութեամբ հրատարակուած է: Պէտք է հասկնալ՝ հրատարակիչի կամքով (°): Սակայն, տասնեակ հատորներ տպուած են «պետականօրէն չընդունուած» ուղղագրութեամբ (օրինակ՝ Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի, Մայր Աթոռի, եւ այլոց կողմէ). կը նշանակէ որ նախընթացներ կային:

Գիրքի միջուկը՝ Զարեանի գրութիւնները, դասաւորուած է ժամանակագրական կարգով. «Ծառը իր արմատն է փնտռում» (1910–1922), «Արարատեան դաշտում» (1922–1924), «Մտքի յաւիտենական ճամբորդը» (1924–1961), «Վերջին նաւակայան» (1961–1969): Խաչատրեան հրաժարած է ըստ նիւթի բաժանումէ մը, հաշուի առնելով որ «այս դէպքում բազմաթիւ յօդուածներ ու էսսէներ, որոնք շատ բազմաշերտ ու տարողունակ են, պէտք է կա՛մ մնային թեմատիկ բաժանումներից դուրս, կա՛մ կրկնակի յայտնուէին տարբեր բաժիններում» (էջ 592): Զառարկելով այս դասաւորումին, դիտել տանք, որ անկարելի չէր սակայն ըստ նիւթի բաժանում մը իրագործել՝ առանց որդեգրելու «թեմատիկ» սկզբունք մը:

Հոս ունինք 87 գրութիւններ, որոնցմէ առաջին քսանը արեւմտահայերէն են (18-ը՝ Պոլիս տպուած, միւս երկուքը՝ Փարիզ), մնացեալը՝ արեւելահայերէն: «Անցորդը եւ իր ճամբան»էն երեք հատուած առնուած է, իսկ գլուխ մը՝ «Սպանիա»յէն:

Առանձին պարագայ մըն են 1962էն ետք Հայաստան տպուած նիւթերը: Անոնք չեն ընդգրկուած, բացի «Լէոնարտօ դա Վինչին եւ Հայաստանը» յօդուածէն –գրուած՝ նախքան վերադարձը–, հետեւեալ պատճառով.– «Լաւ գիտենալով սովետական մամուլի մեխանիզմը եւ բարքերը՝ նման նիւթերը, ինչպէս նաեւ Կոստան Զարեանի անուամբ մատուցուող գրառումները(...) եւ հարցազրոյցները հարկ չհամարեցի զետեղել այս գրքում» (էջ 642):

«Նաւը լերան վրայ»ի «նենգափոխուած տարբերակ»ի պարագան, որուն մասին Խաչատրեան կը յայտնէ –խիստ չահեկան նորութիւն–, թէ «գրողի արխիւում պահպանուել է վէպի նաեւ այն մեքենագիր օրինակը, որի էջերում իրենց եղծումներն են կատարելու երկու հոգի(...)» (էջ 24), կը բաւէ ցոյց տալու, թէ որքա՛ն զգուշութեամբ պէտք է վերաբերիլ Զարեանի վերջին տասնամեակի ապրածին ու գրածին: Սակայն, կազմողի չափ տեղեակ չըլլալով խորհրդային «խոհանոց»ին, բայց հեռուէն բաւականին լայն «ճաշակ» մը ունենալով, կը կարծենք, որ Զարեանի ստորագրութիւնը կրող նիւթերը –անհրաժեշտ վերապահումով հանդերձ– պէտք է ներառնուէին գիրքին մէջ, հոգ չէ թէ ներհակ ըլլային իր երէկուան գաղափարներուն թէ մտածողութեան:

Նման պատկառելի հատոր մը չէր կրնար պակասներ չունենալ. մեզի յայտնի են նաեւ ուրիշ գրութիւններ, ինչպէս

Գրեց՝

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

«Դէպի Արարատ» ուղեգրութիւնը («Ոստան», Պոլիս 1920, անաւարտ), Ա. Չօպանեանի «Roseraie de l'Arménie»ի առաջին հատորի գրախօսականը («Նորք», Երեւան, 1924), երեք «Նաւատոմար»ներ («Զուարթնոց», Փարիզ, 1959–1960), «Մի զգալ Հայրենիքի հետ» էջը («Էջեր գրականութեան եւ արուեստի», Պէյրութ, 1969):

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Նիւթերը ենթարկուած են խմբագրութեան: Արդարեւ, թէեւ Զարեան անընթեռնլի ձեռագիր մը չէ ունեցած, սակայն չեն պակսած տպագրական ամէն տեսակ սխալներ: Անհրաժեշտ է յիշել, որ գրագէտի հայերէնը անթերի չէր (իր խոստովանութեամբ), ըլլալէ անդին արեւմտահայ եւ արեւելահայ լեզուաճիւղերու իւրայատուկ խառնուրդ մը, ուստի եւ եղած են հեղինակային սխալներ, բայական ու բառային երկիմաստ կիրառումներ, եւայլն: Խաչատրեան գնահատելի աշխատանք մը կատարած է այս իմաստով, ձգտելով գրագէտի ոճը եւ կէտադրութիւնը միօրինակ ձեւի բերել: Ան հրատարակութեան հիմք համարած է վերոյիշեալ կտրածոններու թղթակալը, ուր Զարեան կատարած էր մանր հպումներ: Այս հպումները, ամէն պարագայի մէջ, շատ աննշան են ու մեծ փոփոխութիւններ չեն ենթադրեր:

Միւս կողմէ, խմբագիրը ամէն ճիգ թափած է՝ ճշգրտելու եւ սրբագրելու օտար յատուկ անուններու գրելաձեւը, որ շատ անգամ ենթարկուած է գրաշարական «դաւ»երու: Նոյնը՝ օտարալեզու ասոյթներու ճիշդ գրութեան նկատմամբ: Առանց չափազանցելու, կը խորհինք որ այս տեսակէտէ թերեւս Հայաստանի մէջ եղած ամէնէն կատարեալ հրատարակութիւնն է, պատուաբեր՝ նկատի ունենալով անոնց չռայլ գործածութիւնը Զարեանի կողմէ:

Սակայն, նշմարելի են կարգ մը խմբագրական չեղումներ՝ բնագիրներու նկատմամբ, որոնք որեւէ ձեւով հիմնաւորուած չեն եւ ճշգումի կարիք ունին: Քանի մը օրինակներ կը բերենք միայն, որոնք առնուած են ըստ բախտի եւ հեռու են ցանկը սպառելէ.–

* Բառային շփոթներ՝

«Եղէգներ ջարդուփշուր եղան, դողդղալով խուպոտ թրթռումներով» («Անտառին մէջ», «Ազատամարտ», 14 Մայիս 1911), որ դարձեր է «դողդողալով իսպառ թրթռումներով» (էջ 51):

«(...) Որոնց մասին այլուր վաղուց ի վեր այլեւս չեն խօսում(...)» («Մեր Թատրոնը», «Պայքար», 15 Ապրիլ 1923), որ դարձեր է «չեն ասում» (էջ 157):

«Նրա երեւանեան ստիլիզացիաները, պարզուկ տնակոյտների գծաւորումները խառնուած բլուրների համաչափ անշարժութեան հետ (...)» («Յակոբ Կոջոյեան», 1 Օգոստոս 1923), որ դարձեր է «տեղաշարժութեան» (էջ 165):

«(...) Բարդ եւ դժուարըմբռնելի, մենակեաց եւ մեղմաբարոյ» («Նաւատոմար. Բանաստեղծութեան եւ անհատի մասին», «Զուարթնոց», 15 Յուլիս 1931), որ դարձեր է «մեղմակեաց» (էջ 326):

* Անտեղի գրականուցումներ թէ հայացումներ՝

«(...) Նա առանց վրագելու, նման հնդիկ իմաստուհին (...)» («Մարտիրոս Սարեանը եւ իր արուեստը», «Պայքար», 24 Սեպտեմբեր 1923), որ վերածուեր է «շտապելու» (էջ 187):

«Նրա մէջ տարօրինակ կերպով համադրւում են Հենդէլեան դաշնամուրային յեղյօրինումը» («Բէթհովէն», «Հայրենիք», 15 Ապրիլ 1927), ուր «յեղյօրինում» դարձեր է «հեղեղուն յօրինում» (էջ 254): Խաչատրեան չէ նկատած, որ «յեղյօրինում» (թերեւս աւելի ճիշդ՝ «հեղյօրինում») պարզապէս improvisation բառի զարեանական հայացումն է:

«(...) Նոյն պաւիլիոնի մի սրահում "Փարիզեան դպրոցը"» («Վենետիկեան կերպարուեստի միջազգային ցուցահանդէսի առթիւ», «Հայաստանի Կոչնակ», 25 Օգոստոս 1928), ուր «պաւիլիոնի» դարձեր է «տաղաւարի» (էջ 294):

«(...) Ուժը եւ խորհուրդը խառնելու ապշեցուցիչ տեքնիկայով» («Զուարթնոց», 15 Յուլիս 1931), ուր «տեքնիկայով» դարձեր է «վարպետութեամբ» (էջ 325):

* Սրբագրական սխալներ՝

«Համայնական լինելութեան ռիթմը փոխած է իր տրոփման ձեւը» («Հոլանդական տպաւորութիւններ», «Արագած», 15 Դեկտեմբեր 1926), որ դարձեր է «տրոհման ձեւը»:

«(...) Այն ճիգը, որ նա անում էր ըմբռնելու համար կեանքը եւ նրա ետեւ թաքնուած բարդ մղանակները (...)» («Լէօ Ֆեռերօյի յիշատակին», «Հայրենիք», 28 Սեպտեմբեր 1935), ուր «մղանակները» դարձեր են «եղանակները»:

* Ջնջուած բառեր կամ տողեր, ինչպէս օրինակ՝

«Ու այլեւս ճիշդ չէ՛ որ բնութիւնը վախում է պարապից, ճիշդ չէ՛ որ բնութիւնը եւ պատմութիւնը ցատկումներ չեն անում» («Նաւատոմար. Բանաստեղծութեան եւ անհատի մասին», «Զուարթնոց», 15 Յուլիս 1931), ուր ընդգծուածը անհետացեր է (էջ 323):

«(...) Եւ միւս արուեստագէտները փութով ծածկում էին հարուստ ապրանքների եւ եկեղեցիների պատերը բազմաթիւ նկարներով» («Լէոնարդօ դա Վինչին եւ Հայաստանը», «Սովետական արուեստ» Ապրիլ 1966). ընդգծուածը չկայ (էջ 544):

«Այդ կեանքը շինուած էր իր տաշուող մտքի փշրանքներով» («Տեղի, ժամանակի եւ գրողի մասին», «Սովետական գրա–

(Շար.ը Բ. էջ)

Alimentation et pouvoir

Pourquoi Prométhée a-t-il été enchaîné sur le Caucase? Nous savons tous que c'est pour avoir volé le feu aux dieux et l'avoir offert aux hommes et nous accordons tous à cet élément un rôle essentiel dans le développement de la civilisation. Pourtant, une étude de Jean-Pierre Vernant nous montrait, il y a vingt ans(1), que si les dieux en voulaient à Prométhée, c'était certes pour avoir donné la technique aux hommes mais aussi et surtout pour avoir voulu les tromper. Cette tromperie, cette prise de pouvoir de l'humain sur les dieux, tourne autour d'une histoire d'estomac. Le geste de Prométhée n'a pas seulement déclenché l'essor de la technique, il a déterminé la façon dont les hommes mangent (céréales/viandes) et engendré la faim qui, à l'image du foie de Prométhée dévoré par l'aigle-chien de Zeus, recommence chaque jour.

Manger signifie être mortel. Prométhée a trompé Zeus dans le sacrifice d'un bœuf en recourant à un piège, à un trompe l'œil: il a caché les bonnes viandes (celles qui reviennent aux dieux) dans la partie la plus infâme de la bête, l'horrible «gaster», l'estomac, et il a placé les os sous les belles graisses blanches afin de séduire les dieux. Pour se venger des hommes, Zeus leur envoie un trompe-l'œil, une belle apparence qui «cache un esprit de chienne et un tempérament de voleur», la femme, définie comme un autre «gaster». L'homme devient dépendant de la gaster, de son estomac et de la femme, il est esclave de la nourriture et du sexe. Telle est l'idée, plus actuelle que jamais, que nous transmet le mythe à partir duquel se pense aussi le rapport des hommes à la société et à la spiritualité. Il faut échapper à la faim mais tout autant à la gloutonnerie, trouver un équilibre. Si le Grec admet qu'on ne peut philosopher le ventre creux, il cherche aussi à s'éloigner de l'horizon de la tripe qui est une forme d'asservissement. Ne dit-on pas d'un livre qu'il est «indigeste» et la paresse intellectuelle ne trouve-t-elle pas une lecture prémachée dans le «reader's digest»? Etre libre, consiste d'abord à parvenir à trouver un équilibre et donc maîtriser ces deux sources d'asservissement que sont la nourriture et le sexe.

Aussi semble-t-il intéressant de s'interroger sur la façon dont un pouvoir se renforce de manière tyrannique par le biais de l'alimentation. Nous parlons et mangeons par la bouche et il faut que la bouche soit quelque peu vidée pour que nous puissions nous faire comprendre, totalement vide si nous ne voulons pas écœurer notre interlocuteur. L'obésité de l'Amérique du Nord qui gagne du terrain en Europe est-elle complètement dissociable d'une volonté de faire taire? En offrant une possibilité de manger à toute heure de la journée, le fast-food anéantit les bases de l'éducation(2), l'apprentissage de la maîtrise d'un instinct vital, la capacité de reporter une satisfaction, de la retarder. L'alimentation contemporaine annule le retard, offre un assouvissement instantané de la pulsion et sape, du même coup, les bases de tout apprentissage futur. Les premiers éléments de l'éducation tiennent à ce retard de la satisfaction: «on ne mange pas de bonbons avant le repas», «on ne mange pas en dehors des repas» etc..., telles sont les expressions des modes d'apprentissage d'une temporalité essentielle à la vie en société et qu'accentue l'usage des couverts (il faut du temps pour couper l'aliment, le piquer avec la fourchette et le porter à sa bouche sans qu'il ne tombe). Le fast-food se mange à la main et à n'importe quelle heure, annulant de ce fait non tant une simple étiquette ou belle manière, que le départ même de l'apprentissage du retard, du report et perturbe, du même coup, tout apprentissage à venir sinon même quelque chose de la capacité à se représenter. Nous sommes horrifiés face à la violence croissante des enfants nord-américains. Ne faudrait-il pas se demander pourquoi des enfants qui ont appris depuis leur plus jeune âge à assouvir immédiatement leur pulsion liée à l'instinct de vie et d'autoconservation (manger) devraient subitement comprendre et accepter qu'ils n'ont uas le droit d'assouvir immédiatement cette autre pulsion archaïque, l'agressivité, la pulsion de mort que Freud avait baptisée «Thanatos» ?

Les grands penseurs du politique n'ont pas manqué de souligner le lien intime entre pouvoir et alimentation. Ainsi, lorsque le célèbre historien Michelet, dans sa leçon du 17 juin 1839 au Collège de France, se penche sur la difficulté d'exprimer le «peuple» et relève les différentes expressions utilisées par les auteurs au cours de l'histoire, il en vient à admettre que la meilleure expression demeure incontestablement, celle de «peuple - mange - roi» trouvée par Aristophane: «Ce **bellua**, ce peuple mange - roi d'Aristophane corrélatif du roi-mange-peuple d'Homère, sont des traits assurément curieux mais vrais, et quelques uns des grands artistes ont exprimé à leur manière le caractère terrible de la foule ne sachant pas qui elle est, d'autant plus terrible et d'autant plus cruelle qu'elle n'a point de responsabilité!». Notons que l'expression d'Homère, «roi-mange-peuple» sera reprise par Etienne de la Boétie dans **La Servitude volontaire**, titre oxymore d'une œuvre-clef de la philosophie politique, centre des **Essais** de Montaigne, référence absolue du **Contrat Social** de Rousseau. L'expression d'Homère comme celle que lui retourne Aristophane mettent en évidence que le cannibalisme opère un retour dans le délabrement de la société dont la tyrannie est un aboutissement, comme si l'homme ne pouvait échapper à la condition animale: manger ou être mangé.

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Dans son analyse de la tyrannie, La Boétie recourt souvent à l'image de l'alimentation et la métaphore ici, n'est peut-être pas sans indiquer le pouvoir plus fort et immédiat de la métonymie. Reprenant un exemple de l'Antiquité selon lequel Lycurgue, législateur de Sparte, aurait nourri «deux chiens tous deux frères, tous deux allétés de même lait, l'un engraissé en la cuisine, l'autre accoutumé par les champs au son de la trompe et du huchet, voulant montrer au peuple lacédémonien que les hommes sont tels que la nourriture les fait, mit les deux chiens en plein marché, et entre eux une soupe et un lièvre; l'un courut au plat et l'autre au lièvre; toutefois, dit-il, ils sont frères»(3). Par cette histoire, le penseur de la Renaissance souligne l'importance de l'acquis dans le caractère et la modification qu'apporte le mode alimentaire, le surplus d'aliment, le fait qu'il soit là, sans chasse ni cueillette, toujours à disposition. L'esprit de lutte dans la recherche de la nourriture (instinct de survie) n'est pas dissociable, pour La Boétie, de celui qui nous pousse à lutter pour la liberté. L'opposition entre le plaisir de l'abondance et celui de la liberté (que l'on retrouvera dans la fable du chien et du loup de La Fontaine) apparaît encore dans le dialogue imaginé entre le seigneur Perse et les Lacédémoniens auxquels il promet une vie confortable et qui lui répondent : «le bien que tu nous promets, tu l'as essayé; mais celui dont nous jouissons, tu ne sais ce que c'est; tu as éprouvé la faveur du roi; mais de la liberté, quel goût elle a, combien elle est douce, tu n'en sais rien. Or si tu en avais tâté toi-même nous conseillerais de la défendre, non pas avec la lance et l'écu, mais avec les dents et les ongles» écrit La Boétie, ajoutant, «l'un et l'autre parlait comme il avait été nourri»(4).

La tyrannie repose sur la séduction des instincts les plus primitifs, elle abrutit et abêtit, ramène l'homme à la bête, par l'alimentation et le sexe. Le mythe d'Arachné(5) nous le révèle, la séduction sexuelle, le viol, dépend d'une relation d'image, d'un leurre, piège par lequel les dieux métamorphosés, en trompe-l'œil, violent les mortelles. Tous les autres processus de séduction et donc de pouvoir (il n'y a pas de pouvoir sans séduction) ressortissent à cette capacité physiologique à être leurré (la condition leurrable du sujet, comme le dit Lacan, s'appuyant sur les expériences des éthologues). Le génie de La Boétie consiste à nous montrer combien la tyrannie s'impose facilement en offrant au peuple la satisfaction de la nourriture, du sexe et le plaisir de l'image, de son piège. Tels sont les «outils» de la tyrannie, par lesquels le tyran «endort» les sujets sous le joug, les capturant par le «plaisir de la bouche» et celui des spectacles réveillant une fascination identique à celle des enfants face aux «luisantes images». La «ruse des tyrans d'abêtir leurs sujets» ne trouve, selon La Boétie, de meilleur exemple que celui de Cyrus envers les Lydiens révoltés: «il les eut bientôt réduit sous sa main; mais ne voulant pas ni mettre à sac une tant belle ville, ni être toujours en peine d'y tenir une armée pour la garder, il s'avisa d'un grand expédient pour s'en assurer: il y établit des bordels, des tavernes et des jeux publics»(6). Plus loin dans le texte, La Boétie appelle les sujets du tyran les «lourdeaux», indiquant ainsi, en continuité avec l'esprit de la philosophie grecque, la nécessité d'une juste mesure (celle que prône Eryximaque dans le Banquet de Platon) par laquelle se rejoignent politique et esthétique, justice et beauté. L'homme mince n'est pas seulement plus beau, il est aussi celui qui démontre, par son corps, sa capacité à ne pas être esclave de ses tripes, il révèle son refus de l'assujettissement et donc son être libre. Vautré face aux luisantes images des écrans variés qui l'hypnotisent du matin au soir, l'homme coutemporain des sociétés industrialisées, mange continuellement (la mode américaine des popcorn et boissons est arrivée dans nos cinémas, il ne faut plus attendre «l'entracte» pour les engloutir) et se précipite sur le viagra jusqu'à en crever. Il semble dès lors que le globe se divise en deux excès mortifères, celui de la misère où il devient impossible de philosopher car il faut trouver à manger et à se loger, celui de l'abondance tyrannique engendrant des «lourdeaux» repus et volontairement asservis, médusés par les images du zapping et du surfing.

■

1) Jean-Pierre Vernant, «A la table des hommes», in *La cuisine du sacrifice en pays grec*, Paris, Gallimard, 1979, pp. 37-132.

2) Cf. notre essai «Aux fondements de l'esthétique: le monde magique de Mc Donald's», *La Part de l'Oeil* n° 12, Bruxelles, 1996. Les premières approches de cette étude avaient été publiées en 1992 dans la revue *Organisation* de l'Université Michel de Montaigne, Bordeaux, et dans *Haratch*.

3) Etienne de la Boétie, *De la servitude volontaire*, Paris, Payot, 1978, p. 128.

4) *ibid.*, pp. 130-131. Je voudrais saisir l'occasion de cette note et de ce contexte pour souligner le courage du Chef Alain Alexanian orchestrant le restaurant «étoilé» de Lyon, l'«Alexandrin», qui a proposé un menu «arménien» en hommage à sa grand-mère sans laquelle il n'aurait pas été ce qu'il est. Par l'art culinaire, Alexanian parle donc bien «comme il a été nourri» et transmet, par les signes culinaires réinventés, une éducation dont il a été le dépositaire.

5) Cf. Ovide, *Métamorphoses*, livre VI et l'analyse que nous en proposons dans *Fils d'Arachné*, Bruxelles, La Part de l'Oeil, 1998.

6) *La servitude volontaire*, p. 140.

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ

(Շար. Ա. էջէն)

կանութիւն», Յունիս 1970, էջ 98), որ չկայ էջ 535–ի մէջ:

Այստեղ հարց է, թէ պէ՞տք է Զարեանի արեւմտահայ ձեւերը վերածել կանոնական արեւելահայերէնի («ունինք» – «ունենք», էջ 155), պէ՞տք է դարասկիզբի արեւելահայ ձեւերը դարձնել ժամանակակից արեւելահայերէնի («իրան» – «իրեն», էջ 183), եւայլն: Կարելի է թեր ու դէմ պատասխաններ տալ, եւ պիտի արժէր այս մասին յաւելեալ ձայներ լսել:

Աւելորդ չէ նշել, թէ գիրքի հրատարակութիւնը՝ խորհրդահայ ուղղագրութեամբ, ընթերցողը զրկած է Զարեանի գրելաձեւի որոշ նրբերանգներէ: Օրինակ, «Թափառականների եւ մտայոգ ճամբորդների շրջան է» խօսքը («Հայաստանի կոչնակ», 2 Յունիս 1928), զոր հատորի մէջ կը կարդանք, բնականաբար, «մտահոգ»: Արդ, «մտայոգ»ը Զարեանի կամ թերթի տպագրական սխա՞լն է, թէ գրագէտի ինքնատիպ բառաշինութիւնը (որ յայտնի երեւոյթ մըն է)՝ «միտքը յոգնած» (եւ ո՛չ՝ «մտահոգուած») ճամբորդը բնորոշելու համար:

Ով որ յիշէ խորհրդահայ շրջանի դասական հեղինակներու տպագրութիւնները (երբեմն՝ «ակադեմական» որակուածները), չի կրնար մերժել, որ այս «Նաւատոմար»ը մեծ ոստում մըն է՝ բարեխիղճ աշխատանքի մը տուեալներով հարուստ: Սակայն, սխկա զայն չի դարձներ ամբողջովին վստահելի: Առանց նսեմացնելու Խաչատրեանի բնագրագիտական ճիգը, դժբախտաբար պէտք է հաստատել, մանրամասն բաղդատութենէ ետք, որ գիրքին մէջ տեղ գտած ու անհիմն շեղումները նշանակալից թիւ մը կը կազմեն: Ասիկա անհրաժեշտ կը դարձնէ, որ ապագայի նոր հրատարակութիւն մը հատորի մէկ մասը կրկին բնագրային մշակումի ենթարկէ՝ մամուլի նիւթերու համեմատումով:

ԿԵՆՍԱ–ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Յայտնի է, որ Զարեանի շուրջ մեծաթիւ առասպելներ եւ սխալներ գոյութիւն ունէին եւ ունին, որոնցմէ ոմանք վերջին տարիներուն կարելի եղած է լուսաբանել: Խաչատրեանի հրատարակութիւնը կը յաջողի մեր գիտելիքները հարստացնել նաեւ այս ուղղութեամբ:

Հոս պիտի չմտնենք իր տեղեկութիւններու ծովուն մէջ, տեղի անձկութեան պատճառով, բայց կ'արժէ նշել, որ յաւելեալ տուեալներ կ'ունենանք Զարեանի աշխատակցութենէն՝ Ժընեւի «Բադուգա» հանդէսին (1907 – 1908), ուր տըպուած է ռուսերէն երկու քերթուած «Կոստան Զ.» ստորագրութեամբ (էջ 612 - 613): Կարեւոր է 1960–ի նամակը, ուր ան իր գաւկին կը գրէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետ հանդիպումի եւ Վազգէն Ա.ի Հայաստան գալու ու «Գիրք գիւցազներգութեանց»ը տպելու հրաւէրի մասին (էջ 641): Ասիկա կը հաստատէ Բիւզանդ Կռանեանի վկայութիւնը եւ նոր լոյս կը սփռէ ներգաղթի պայմաններուն մասին:

Ծանօթագրութիւններուն մէջ, Խաչատրեան բազմաթիւ չահեկան դիտողութիւններ կ'ընէ զանազան արուեստագէտներու հետ Զարեանի իմացական ու անձնական առընչութիւններու մասին (Զարենց, Շանթ, Ուիլիըմ Պլէյք, Պէթհովէն, Իպսէն, Սարեան, Միստրալ, եւայլն):

Խաչատրեան տեղ–տեղ յիշած է կամ մէջբերած՝ անտիպ նամակներ, առանց երբեք յիշելու անոնց վայրը, եւ միշտ անորոշ եղանակներով ըսած է, որ այս կամ այն հարցի մասին եղած են (անանուն) կարծիքներ, անդրադարձներ, նըշումներ: Եթէ մէկ կողմէ հոս դեր ունեցած է չարադրանքը անուններով ու աղբիւրներով չծանրացնելու փաստը, միւս կողմէ կը ստեղծուի ակամայ այն տըպաւորութիւնը, որ Զարեանի շուրջ գետինը լիովին խոպան է, ինչ որ ճիշդ չէ:

Իր կեանքի ու գործի ուսումնասիրութիւնը work in progress մըն է, եւ հետազօտողին համար՝ առօրեայ նորութիւններու աղբիւր: Ուստի, բնական է, որ այս գիրքին մէջ, հակառակ նիւթի ակնեբեւորէն լայն ծանօթութեան, վրիճելի կէտեր գտնուին: Նշենք մէկ քանին(2) ·
ա) 1913–ին Զարեանի ու Հրանտ Նա-

զարեանցի «Les Volontés Folles» չարժու-մի անունը պէտք է թարգմանել «Խենթ կամքերը», ոչ թէ «Խենթերի կամքը» (էջ 9)։ Երբ «Մեհեան»ը կը սկսէր, Արմէն Տօրեան (ո՛չ թէ՝ Արման Դորեան) Եւ-րոպայէն վերադարձած չէր (անդ)։

բ) «Մեհեան»ի հանդանակի հեղինա-կութեան մասին (իբրեւ թէ Զարեան գը-րած ու վարուժան զայն թարգմանած է ֆրանսերէնէ) (էջ 9) գոյութիւն ունին ուրիշ վարկածներ։

գ) «Ցաւօք, առ այսօր հայ գրական պատմական միտքը ըստ արժանւոյն չի գնահատել "Մեհեան"ի դերն ու արժէ-քը» էջ 10)։ Այս տարօրինակ կարծիքին դէմ կարելի է յիշել Գ. Պըլտեանի եւ Մ. Նշանեանի ծանրակշիռ գործերը՝ «ըստ արժանւոյն» գնահատանքի համար, իսկ որոշ չափով՝ Ստ. Թոփչեանի, Ս. Դա-նիէլեանի եւ Ս. Սարինեանի յօդուած-ները։

դ) Խաչատրեան կը կրկնէ, թէ Զար-եանի «Երեք երգեր»ը գրուած էր ֆրան-սերէն ու ապա թարգմանուած՝ իտալե-րէնի (էջ 11)։ Ֆրանսերէն «բնագիր»էն տող մը իսկ յայտնի չէ, ոչ ալ Զարեան յիշած է զայն, իտալերէն թարգմանու-թիւնը կ'ըսէ «թարգմանուած հայերէնէ», իսկ հայերէն բնագրի մէկ հատուածը (արեւմտահայերէն) տպուած է «Մեհ-եան»ի մէջ։ Ուստի, այդ պնդումը առնը-ւազն վիճելի է։

ե) «Երեք երգեր»ու իտալերէն թարգ-մանութիւնը «անընդհատ» վերահրատա-րակուած չէ (էջ 12)։ Տպուած է երկու անգամ (1916–1920)՝ «Լ'Էրոյքա» ամսա-գիրի մէջ լոյս տեսնելէ ետք։

զ) Զարեանի հանդիպումը Բենեդիկ-տոս ԺԵ. Պապի հետ (ո՛չ՝ Բենեդիկտոս ԺԲ.) չէ ազդած վերջինիս Դեկտեմբեր 1915-ի կոնդակի հրապարակումին վը-րայ (էջ 13)։ Ամիսներ առաջ, Վատիկա-նը արդէն կը փորձէր միջամտել հայ-կական ջարդերու կապակցութեամբ։

է) Զարեան չէ դարձած Պոլիս 1922-ին (էջ 14), այլ Նոյեմբեր 1921-ին. «Բարձ-րավանք»ի կազմի անդամ էր Գեղամ Գ. (Գարեգին) Գաւաֆեանը, ո՛չ թէ «Գուր-գէն Գաւաֆեանը» (անդ)։

ը) 1925-ին Զարեանի հիմնած «La Tour de Babel» ամսագիրը դադրած է ո՛չ թէ երկրորդ, այլ առաջին համարէն ետք, եւ ո՛չ թէ «զուտ դրամական պատճառ-ներով» (էջ 19), այլ (ըստ Արմէն Զար-եանի վկայութեան) խորհրդային դա-լով։

թ) Մինչ «Արարատեան դաշտում» հատ-ուածը («Անցորդը եւ իր ճամբան»էն) լոյս տեսած է Զարեանի նախաձեռնութեամբ, Պէյրութի «Գոյամարտ» շաբաթաթերթի մէջ 1952-ին տպուած «Հայութեան կո-չումը» խորագրով բաժինը իր կողմէ չէ եղած (էջ 20), այլ ըստ էութեան արտա-տպում մըն է, հաւանաբար՝ գրագէտի Պէյրութ ժամանումի առիթով։

ժ) Արմէն Զարեանի վկայութեան վը-րայ հիմնուելով, Խաչատրեան կը հաս-տատէ, որ 1934-ին Զարեան Սպանիա մեկնած է Միկէլ տէ Ունամունոյի հրա-ւէրով (էջ 21)։ Սակայն, «Սպանիա»յի ո՛չ մէկ հատուածի մէջ Ունամունոյի հետ հանդիպում մը յիշուած է։

ժա) Դարձեալ Ա. Զարեանի վկայու-թեամբ, Խաչատրեան կ'ըսէ, թէ Գոր-ֆուի մէջ Զարեան 1936-ին հիմնած է գը-րական – փիլիսոփայական կեդրոն մը, խմբակցութիւնը մկրտելով «միջերկրա-կանցիներ» անունով, եւ կը նշէ, որ ա-նոր մաս կը կազմէր, ի միջի այլոց, անգ-լիացի բանաստեղծ Ստիվըն Սփենտըրը (էջ 21–22)։ Այդ տարիներու Զարեանի մտերիմ Լօրընս Տռէլը նման «կեդրոն» չի յիշեր, իսկ Սփենտըր Գորֆու այրած չէ 1930ականներուն։

ժբ) Խաչատրեան՝ կը կրկնէ այն պըն-դումը, թէ Զարեան դասաւանդած է Նիւ-Եորքի Գոլումպիա համալսարանին մէջ (էջ 22)։ Համալսարանի արխիւներու մեր քննութիւնը ցոյց տուած է, որ Զար-եանը չէ յիշուած դասատուներու որեւէ ցանկի մէջ։ Անցողակի նշենք, որ այս մասին խօսած էինք Փետրուար 1998ին Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի մէջ Զարեանի մասին մեր դասախօսութեան ընթացքին, որուն ներ-կայ էր Խաչատրեան, սակայն ըստ երե-ւոյթին այս փաստը վրիպած էր իր ու-շադրութենէն։

ժգ) «Armenian Quarterly» հանդէսը մի-այն Զարեանի նախաձեռնութիւնը չէր (էջ 22), այլ կը վայելէր՝ գէթ անուղղա-կի կերպով, Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի Յանձ-նախումբի աջակցութիւնը։ Իսկ 1946-ի բիւզանդա-սլաւոնական և արեւելեան մը-շակոյթներուն նուիրուած գիտաժողո-վին Զարեանի կարդացած զեկուցումը հայ ընթերցողին «նոյնպէս անծանօթ» չէ (նոյն տեղ)։ Առաւելագոյնը՝ հայերէ՛ն ընթերցողին անծանօթ է։ Ձենք գիտեր, թէ «ֆրանսերէն գրուած» էր, ինչպէս կը պնդէ Խաչատրեան, բայց լոյս տեսած է անգլերէն՝ հանդէսի երկրորդ թիւին մէջ, եւ թարգմանուած՝ փորթուկալե-րէնի, Պրազիլի մէջ։

ժդ) Զարեանի տեղափոխումը Պէյրութ, որ տեղի ունեցած է 1951-ին եւ ո՛չ թէ 1952-ին, «Ամերիկեան համալսարանում դասախօսութիւններ կարդալու նպատա-կով» չէր (էջ 22), քանի որ իր դասաւան-դութիւնը կարգադրուած է Պէյրութ հաստատուելէ ետք։ Հետաքրքրական է կարդալ, որ այդ դասաւանդութեան պահպանուած նիւթը «բնագրի (ձեռա-գրի) հետ կապուած որոշ կնճռոտ խըն-դիրների պատճառով առայժմ(...) հը-նարաւոր չէ ներկայացնել» (էջ 23)։

Կան այլեւայլ, մանր բնոյթի նկատո-ղութիւններ՝ թուականներու թէ տուեալ-ներու մասին, որոնք մէկ առ մէկ թուե-լը պիտի ծանրաբեռնէր այս գրութիւնը անհարկի կերպով։

Սակայն, մեր բոլոր դիտողութիւննե-րէն անդին, այս հատորը կարեւոր քայլ մըն է, եւ պէտք է մաղթել, որ «Նաւա-տոմար»ը գտնէ իր ընթերցողը Հայաս-տանի թէ Սփիւռքի մէջ։ Արդարեւ, տար-բեր Զարեան մը ի յայտ կու գայ այս է-ջերուն մէջ, գրագէտի մը ամբողջական կերպարը որ հայ փորձագրութեան ու հրապարակագրութեան ընթացիկ կանոն-ներէն բոլորովին դուրս է։ Կարելի է ը-սել, թէ մինչ Օշական ստեղծած է մեր ամենախորին կապը մեր ներքին աշխար-հին հետ, Զարեան կատարած է նոյն գոր-ծը՝ արտաքին աշխարհի հետ։ Այսօր, 21-րդ դարու սեմին, աշխարհի մէջ մեր նաւարկութեան անչրջանցելի հաւատո-մար մըն է ան։

Վ. Մ.

Պուէնոս-Այրէս

—

(1) Կոստան Զարեան, «Նաւատոմար», կազմեց, յառաջաբանը եւ ծանօթագրու-թիւնները գրեց՝ Եուրի Խաչատրեան, Ե-րեւան, Սարգիս Խաչենց, 1999, 667 էջ։

(2) Այս կալուածին մէջ փորձառութիւն ունենալով հանդերձ, մենք իսկ հեռու ենք շատ մը բաներ իմանալէ։ Մեր կարծիք-ները այս հարցերէն մէկ քանիին մասին շարադրած ենք տարբեր յօդուածներու մէջ, որոնցմէ ոմանք վերամշակուած ձե-ւով մտած են «Կոստան Զարեանի շուրջ» հատորը։

EXPOSITION «ROMA-ARMENIA»
Grande salle Sixtine
25 mars - 16 juillet 1999

Rapport sur l'attitude des autorités de la Bibliothèque Apostolique et des Musées du Vatican

par
Claude MUTAFIAN

I - L'exposition

C'est à la suite du voyage du regretté catholicos Karékine Ier à Rome et de ses entretiens avec le souverain pontife, en 1996, que fut confirmé le principe d'une exposition arménienne au Vatican. Il s'agissait à la fois de marquer l'exceptionnel climat d'œcuménisme qui prévalait alors entre l'Eglise apostolique arménienne et l'Eglise catholique, et de célébrer le 1700e anniversaire de la proclamation du christianisme comme religion d'Etat en Arménie (301). Peu après furent décidés le lieu (Salone Sistino) et la date (printemps 1999), et le catholicos me convoqua en Arménie pour me proposer d'être le commissaire de cette exposition. J'avais donc à peine plus de deux ans pour la mettre sur pied, et je me suis vite retrouvé en voyage constant entre Paris et l'Italie.

J'appris entre autres que la salle d'exposition prévue possédait au Vatican un statut assez hybride. Cette ancienne salle de lecture de la Bibliothèque conçue par Sixte V communiquait par une petite porte au fond avec la Bibliothèque actuelle située un étage au-dessous, au second. Mais son entrée naturelle se trouvait dans les Musei Vaticani. Le public ne disposait donc pas d'une entrée à part, les visiteurs acquittant le prix d'entrée de 18.000 Lires (60 FF.) à l'ensemble des musées, et parvenant à cette salle à la fin du circuit de visite. La salle faisait donc formellement partie des Musei, qui encaissait toute la recette, mais sa gestion en tant que lieu d'exposition relevait de la Biblioteca. Je m'aperçus assez rapidement que ce statut n'allait pas sans provoquer certaines contradictions entre les deux institutions, voire même des conflits. Ces institutions se rejoignaient toutefois sur plusieurs points, en particulier sur le désintérêt total dont leurs directions firent constamment preuve vis-à-vis de l'exposition projetée.

L'impression - vraie ou fausse - qui se dégageait est que cette exposition avait été imposée par le haut, qu'elle ne résultait donc pas d'un choix des autorités de la Biblioteca et/ou des Musei, et qu'en conséquence ces autorités marquaient leur distance par une indifférence frisant parfois la mauvaise volonté poussée jusqu'à l'absurde. Je m'en rendis compte déjà durant la phase de préparation, et de plus en plus à mesure qu'on approchait de l'inauguration. La conférence de presse donna lieu à des incidents déplorables, plusieurs journalistes arrivés en retard se voyant brutalement refuser l'entrée. La cérémonie d'ouverture, en présence du souverain pontife, du catholicos et du président de la république d'Arménie, fut abondamment filmée et photographiée par les services du Vatican, mais aucun exemplaire de la bande vidéo officielle ou des photographies ne fut envoyé à l'ambassade d'Arménie en souvenir.

Une fois l'exposition ouverte, l'accès du public se faisait par les Musei Vaticani. Il fallait donc faire la queue avec les visiteurs des musées, en particulier de la chapelle Sixtine, faire ensuite tout le circuit pour arriver à la fin, en sortant de la chapelle, à l'exposition, après un long trajet d'au moins une heure avec un pas rapide. En fait, on peut aller directement à l'exposition en marchant en sens inverse du circuit, on y arrive alors en cinq ou dix minutes, mais il faut passer à contre-courant les 80 mètres du Braccio Nuovo, ce que les gardiens interdisent farouchement

Je pense que pour une exposition ayant un tel contenu diplomatique et œcuménique, on pouvait logiquement espérer au minimum les points suivants :

— Que l'exposition soit annoncée par affiches à l'entrée.

— Qu'à partir des guichets des Musei, quelques affiches avec fléchages indiquent le chemin direct pour l'exposition, afin que ceux qui le veulent aillent la visiter sans être contraints au circuit entier des Musei.

— Qu'on me donne un laissez-passer qui me permette d'aller librement à l'exposition, aussi bien par l'entrée «officielle» des Musei que par l'entrée «privée» de la Biblioteca.

— Que lorsqu'un groupe accompagné par moi vient spécifiquement visiter l'exposition, et non les Musei, je puisse le faire entrer directement jusqu'aux guichets, sans faire la queue avec les touristes dont le but est tout autre (les musées et non l'exposition).

— Que lorsque j'accompagne quelques invités personnels, en particulier des journalistes ou des professeurs venus exprès pour l'exposition, je puisse les faire entrer eux aussi directement sans queue, et de plus sans acquitter le billet d'entrée qui concerne les visiteurs des musées tout entiers.

Ces quelques points représentent un minimum que le commissaire d'une exposition est en droit d'attendre afin qu'elle obtienne l'écho qu'elle mérite, souhaité en l'occurence par le souverain pontife et le catholicos.

II - L'attitude des autorités de la Biblioteca Apostolica Vaticana

Officiellement, et avec l'accord de toutes les parties, l'exposition était partout annoncée «avec la collaboration de la Biblioteca Apostolica Vaticana». En quoi a consisté cette «collaboration»? La direction de la Biblioteca a certes prêté d'exceptionnels manuscrits, sans lesquels l'exposition aurait beaucoup perdu de sa valeur. La liste que j'avais établie a été acceptée à 90%, mais c'était là la moindre des choses dans le cadre d'une «collaboration»: n'oublions toutefois pas que ce n'est pas de sa propre décision que la Biblioteca s'est trouvée impliquée dans cette manifestation, l'ordre était venu d'en haut, et dans ces conditions elle pouvait difficilement refuser des prêts de ses propres collections dans sa propre salle. Quant au travail d'élaboration de la liste des objets à exposer, en dehors de Mgr. Canart, aucun responsable de la section des manuscrits, personne ne m'a accordé la moindre facilité ou n'a fait montre du moindre intérêt.

Au cours de l'une des réunions de préparation que nous avons eues, j'avais souhaité que les demandes de prêt soient faites sur papier de la Biblioteca, dans le but évident d'avoir plus de chance de recevoir une réponse positive des divers musées, archives, bibliothèques,... sollicités. La réponse fut positive à la condition de fournir une lettre garantissant que tous les frais (assurance, transport,...) seraient à notre charge. La lettre fut fournie, et je peux donner des noms de témoins à cette réunion. J'établis donc la liste des demandes de prêt dans cette optique, et lorsqu'arriva le moment de les envoyer, en juin 1998, le directeur («prefetto») de la Biblioteca, Don Farina, me dit que c'était à l'ambassade d'Arménie de faire les demandes sur son propre papier. Il nia tout d'abord qu'il y ait eu un accord sur une autre base, avant de dire que s'il avait eu lieu il n'avait pas de valeur en l'absence de trace écrite. Voyant l'impasse due à mon excès de confiance, je lui demandais s'il pouvait au moins signer une déclaration disant que la Biblioteca soutenait l'exposition et mettait tous ses moyens à disposition; jointe aux demandes de prêt, une telle déclaration pouvait avoir un impact. La réponse fut encore négative. Or sans ce minimum d'implication, purement formelle d'ailleurs, de la part de la Biblioteca, je ne pouvais pas continuer le travail. Le temps pressait, et avant de faire intervenir le catholicos nous sommes allés, la secrétaire de l'ambassade et moi, voir Mgr. Re à la Secrétairerie d'Etat. Lui considéra que la demande concernant cette déclaration était valable, et Don Farina finit par la signer. Mais il ne signa rien d'autre. En particulier, pour le prêt des pièces demandées à l'Ermitage de Saint-Pétersbourg, le contrat russe exigeait une signature du responsable du lieu d'exposition. Ici encore purement formelle puisque nous garantissions par écrit que tous les frais étaient sur nous. Rien n'y fit, et le ministère russe n'autorisa pas la sortie des pièces, qui ne furent donc pas exposées, à cause de l'absence de cette signature.

L'indifférence de la direction de la Biblioteca se traduisit aussi par l'absence totale de publicité: aucune affiche, ni dans la bibliothèque, ni à l'en- ►

trée. Un chercheur travaillant dans cette bibliothèque, au second étage, ignorait donc tout de l'exposition qui se tenait juste à l'étage au-dessus.

Durant la mise en place, aucune facilité ne me fut accordée. Je devais constamment descendre faire mes innombrables coups de téléphone hors de Rome depuis le téléphone public au rez-de-chaussée, armé de mes volumineux dossiers. Nous avions dûment appointé un cinéaste chargé de préparer une bande vidéo et pour cela une demande avait été faite dans les formes pour qu'il puisse aussi filmer la mise en place. Il eut finalement l'autorisation d'assister, mais pas de filmer: ce n'est qu'après avoir perdu deux jours qu'il eut le droit de faire son travail.

Cette mise en place demanda bien entendu des heures de présence des gardiens, et la participation des restaurateurs auxquels je désignais dans quelles vitrines placer les différents manuscrits et la page à ouvrir. Il s'agissait donc là d'employés de la Biblioteca, chargés de placer les manuscrits de la Biblioteca dans les vitrines de la Biblioteca, le tout dans une salle de la Biblioteca. En fait de «collaboration», nous reçumes peu après une facture de 7 millions de Lires (environ 23.000 FF.) que nous avons bien sûr dû acquitter.

En sens inverse, le secrétariat du directeur Don Farina nous demandait constamment des cartons de livres-catalogues. Nous les fournissions, mais à la longue j'ai discrètement fait remarquer à la secrétaire que nous ne disposions pas gratuitement de ces livres, que nous les payions à l'éditeur. Elle me répondit que c'était la moindre des choses en échange de la mise à disposition de la salle par la Biblioteca. Elle omettait le fait que cette mise à disposition n'était en rien une faveur accordée par la Biblioteca, mais une obéissance à un ordre venu d'en haut.

Le plus incroyable était à venir quelques jours après l'ouverture de l'exposition. Alors que je passais au rez-de-chaussée du bâtiment de la Biblioteca pour signer le registre d'entrée et, comme toujours, monter au troisième étage et entrer par la petite porte du fond de l'exposition, le concierge me fit savoir que Don Farina ne m'autorisait plus à passer par ici, et que je devais faire le tour des remparts du Vatican afin d'entrer avec la file des touristes du musée par les Musei Vaticani. J'étais éberlué: le commissaire d'une exposition organisée dans le Salone Sistino «en collaboration avec la Biblioteca» n'avait plus le droit d'entrer par cette Biblioteca! Comme j'avais la carte de lecteur qui m'autorisait à monter dans la salle de lecture au second étage, je décidais d'aller chaque fois à cet étage, où se trouvait le bureau du directeur, et d'y demander des explications. Jour après jour se répétait le même scénario: la secrétaire demandait au directeur, qui m'autorisait cette fois-là exceptionnellement. Fatigué de cette situation absurde, je fis savoir que j'allais me tourner vers les instances supérieures. J'eus finalement— toujours verbalement via la secrétaire— l'autorisation de passer par la Biblioteca, c'est-à-dire de monter un étage et de sonner à la porte «privée» de l'exposition, ceci «jusqu'à nouvel ordre». Ce qui, bien sûr, dura jusqu'à la fin.

III - L'attitude des autorités des Musei Vaticani

La salle d'exposition étant incluse dans le circuit des Musei Vaticani, nous avions bien sûr affaire avec la direction de ces Musées, qui n'a d'ailleurs montré rigoureusement aucun intérêt à l'exposition. Pour diverses raisons, en particulier lorsque j'avais des invités, je devais parfois emprunter l'entrée des Musei plutôt que celle, «privée», via la Biblioteca, qui nécessitait chaque fois l'autorisation du prefetto. Au début, je devais argumenter à n'en plus finir avec les gardiens de l'entrée, qui prétendaient me faire faire la queue des touristes des musées, ... et me faire payer comme eux. Je répliquais que c'était une question de principe, et qu'il était caricatural que le commissaire d'une exposition paie pour y entrer. Suivaient d'interminables coups de téléphone, jusqu'à ce que j'obtienne un laissez-passer daté, valable cette fois-là seulement. Là encore, excédé au bout d'un certain nombre de fois, je demandais un rendez-vous avec le Dr. Buranelli, directeur des Musei Vaticani, qui jusque-là n'avait jamais cherché à me rencontrer. Je lui soumis plusieurs demandes.

1) Flécher le passage direct à l'exposition pour les visiteurs qui ne viennent que pour elle.
2) Autoriser ces visiteurs à faire à contre-courant les 80 mètres du Braccio Nuovo.
3) Autoriser les groupes venus pour l'exposition et accompagnés par moi à entrer par le côté «sortie», sans faire la queue avec les visiteurs des musées; éventuellement, leur accorder aussi une réduction.
4) M'autoriser à afficher, à l'entrée, que chaque semaine je ferai une visite guidée de l'exposition, tel jour à telle heure.
5) Me donner un laissez-passer permanent jusqu'à ce que l'exposition ait été vidée, c'est-à-dire fin juillet.

La réponse aux quatre premières demandes fut catégoriquement négative, sous prétexte que «cela créerait le chaos». Quant à la cinquième, elle pouvait être à priori acceptée, mais je devais pour cela m'adresser à la Dott.ssa Serlupi. Je pris donc ce nouveau rendez-vous, et tout ce que j'ai pu obtenir est ce qui suit:

1) Pas question de laissez-passer permanent (car, m'a-t-on répondu, en ce cas je pourrais le faire utiliser par d'autres qui entreraient alors sans payer...). Toutefois, les instructions seraient données pour qu'on me renouvelle automatiquement le laissez-passer à chaque présentation.
2) Pour tout groupe de visiteurs accompagné par moi et ne dépassant pas cinq personnes, je serais autorisé à les faire entrer directement à la condition d'avoir prévenu de l'heure exacte les services de la Dott.ssa Serlupi. Nous serions alors accompagnés pour passer à contre-courant le Braccio Nuovo. Pas question, par contre, d'exemption ou de réduction de droits d'entrée.
3) Pour tout groupe plus important, l'ambassade d'Arménie devrait se charger de la demande, mais le groupe ne serait pas dispensé de faire la queue.

Le caractère, en soi humiliant, de ce «compromis» fut aggravé par l'attitude hautaine et méprisante des services de la Dott.ssa Serlupi. Ainsi, lorsqu'une fois je fus informé de la visite de sept professeurs venus exprès de Bologne, on me répondit sèchement que l'accord était pour cinq, et donc que deux d'entre eux devaient faire la queue. Inutile de décrire les nombreux autres cas de telles situations dégradantes. Lorsqu'il y avait deux ou trois journalistes ou «personnalités», je devais, devant leur mine étonnée, passer par le cérémonial du renouvellement du laissez-passer, puis acheter moi-même les billets, et ceci «clandestinement» pour qu'ils aient l'impression d'être invités à l'exposition au Vatican. Tout ceci pour une exposition décidée entre le souverain pontife et le catholicos arménien! Rien ne l'annonçait à l'entrée des Musei, et j'ai connu des cas concrets de personnes venues pour l'exposition et qui, ne voyant aucune annonce et ne recevant aucune réponse à leurs questions, s'en sont retournées en pensant à une erreur.

L'attitude inadmissible des autorités des Musei Vaticani se reflétait aussi chez les gardiens. En l'absence de directives concernant l'exposition, ils appliquaient le règlement avec une rare brutalité et un entêtement à toute épreuve. A plusieurs reprises, alors que j'entrai seul par les Musei Vaticani pour aller à l'exposition, je me vis arrêter par un gardien à l'entrée du Braccio Nuovo. J'avais beau expliquer que j'allais à l'exposition dont j'étais le commissaire, rien n'y faisait, et souvent le gardien m'interdisait physiquement le passage. Il fallait encore d'interminables coups de fil pour obtenir satisfaction.

Vis-à-vis des visiteurs qui venaient voir l'exposition et auxquels on avait indiqué ce chemin direct, la réaction de ces gardiens était bien sûr encore plus brutale et catégorique. Ainsi, le dernier jour, à une demi-heure de la clôture définitive, j'ai entendu un gardien ordonner à un couple de faire tout le tour des musées au lieu de passer par le Braccio Nuovo, sachant fort bien qu'il arriverait à l'exposition trop tard!

Une réponse réccurente des Musei Vaticani à mes protestations consistait à dire qu'ils n'étaient pas concernés par l'exposition, que celle-ci dépendait de la Biblioteca. Comment pouvaient-ils ne pas être concernés, alors qu'ils encaissaient la totalité de la recette? Les milliers de gens qui sont venus visiter l'exposition, et non les musées, ont payé comme tout le monde le billet de 18.000 Lires (60 FF), enrichissant directement et exclusivement la caisse des Musei. Sans compter que ceux-ci ont facturé 1.500.000 Lires (5.000 FF) leur «main-d'œuvre» ffui s'est réduite à ouvrir et fermer les portes à l'arrivée des camions lors de l'installation.

Quant à la vente des livres-catalogues, sur laquelle ils touchaient pourtant 50% sans avoir en rien participé, aucun effort n'à été fait pour la promotion, bien au contraire. L'éditeur et la secrétaire de l'ambassade avaient vu le responsable, M. Riccardi, et il était convenu que les livres seraient exposés sur tous les bancs de vente des Musei. Il n'en fut rien, et même sur le banc de vente à l'entrée de l'exposition ils étaient souvent noyés ou cachés, je devais contrôler constamment. Pis encore, je devais aussi contrôler l'approvisionnement, souvent défectueux de la part des «magasins» du Vatican. Je ne donnerai qu'un exemple. Un samedi midi, au moment de la fermeture, les vendeuses me dirent qu'il n'y avait plus d'exemplaires en français. J'appelai les magasins, qui répondirent qu'ils en commanderaient la semaine suivante. Or lundi matin devait arriver un groupe de visiteurs de France. J'ai dû moi-même apporter lundi à la première heure un carton que j'avais chez moi, et en le déposant au magasin j'exprimai mon mécontentement à M. Velluti, qui ne trouva à me répondre qu'un «Si vous n'êtes pas content je ne fais pas porter ce carton au banc de vente».

Toute cette atmosphère malsaine, due à la mauvaise volonté du Dr. Buranelli et de la Dott.ssa Serlupi, trouva son point culminant durant les opérations de ramassage de l'exposition, qui s'étendirent sur une dizaine de jours après la clôture (16 juillet). Une surprise inimaginable m'attendait le lundi 19 juillet, lorsque j'entrai par les Musei Vaticani pour poursuivre le délicat travail de réemballage et de renvoi des œuvres prêtées. Le gardien en bas me signifia que, l'exposition étant terminée, mon laissez-passer n'était plus renouvelable. En d'autres termes, pour remballer une exposition qui s'est tenue dans les Musei, je n'avais pas le droit d'entrer par là, à moins de faire la queue des touristes et de payer mon billet aux musées!

L'atmosphère fut tendue durant cette semaine de travail, les gardiens unanimes n'attendant qu'une occasion pour me créer des obstacles. Le 21 juillet, je travaillais depuis le matin à l'exposition où j'étais entré par la Biblioteca; à 12h30, j'avais rendez-vous aux «magasins» pour un problème de livres. Ceux-ci se trouvent entre l'entrée des Musei et les guichets. J'ai donc franchi les guichets vers la sortie, en prenant soin de préciser aux employés que j'allais aux magasins de livres et que je reviendrais dans une demi-heure. Quand je me représentai aux guichets, les mêmes employés me transmirent l'ordre qu'ils avaient reçu de ne plus me laisser passer. J'aurais pu bien sûr acheter un billet d'entrée, mais il n'en était par principe pas question! J'insistai car je devais passer pour travailler: je fus alors physiquement ceinturé. L'un des gardiens avait constamment été odieux avec moi, je le traitai de «bête» et il me frappa. Le comble, c'est qu'il décida de porter plainte pour insulte! Je ne demandai que cela, qui aurait permis de porter au grand jour toute cette atmosphère malsaine. La police surgit donc et m'enjoignit de la suivre, mais j'avais un rendez-vous téléphonique avec un épigraphiste des Musei. Je lui expliquai la situation, il accourut et obtint que tout soit annulé moyennant un serrement de mains; je l'acceptai à regret mais par respect pour ce collègue, heureusement bien différent des instances dirigeantes!

IV - En guise de conclusion

Que pouvait-on faire pour enrayer ce déplorable comportement vis-à-vis de l'exposition? Devant l'attitude négative du Dr. Buranelli, une lettre signée de l'ambassade d'Arménie a été adressée le 25 mai à Mgr. Re, réitérant les mêmes demandes. La réponse ne parvint que le ... 28 juin; la «Commission Pontificale» se bornait à informer qu'elle avait transmis les demandes au Dr. Buranelli, qui avait «confirmé sa totale disponibilité pour la réussite de l'exposition» (sic); or il s'agissait là des mêmes demandes que lui-même avait refusé de satisfaire!

Dans ces conditions, la clôture de l'exposition se fit tout naturellement dans une totale discrétion. Alors qu'elle avait été inaugurée par le souverain pontife et le catholicos, et qu'elle allait rester comme un événement marquant le rapprochement de deux Eglises séparées depuis des siècles, elle n'eut droit à aucune cérémonie de clôture, pas même une visite, ne serait-ce que formelle, du directeur de la Biblioteca et/ou de celui des Musei. Quelques jours avant cette clôture, le catholicos était décédé à la suite d'une cruelle maladie. Il aurait été décent de la part des directeurs sus-mentionnés de rendre, en cette occasion symbolique, un hommage à un homme qui restera dans l'histoire des relations entre les Eglises. C'est au contraire dans l'anonymat et l'indifférence la plus totale que, le vendredi 16 juillet à 17 heures, le dernier visiteur quitta l'exposition.

Durant la dizaine de jours nécessaire à la réexpédition des objets et au démontage, j'ai rencontré à plusieurs reprises le directeur de la Biblioteca, mais uniquement sur des questions techniques. Jamais il n'évoqua l'exposition elle-même. Quant aux Musei, le directeur, Dr. Buranelli, était absent à cette époque, parti sans un seul passage à l'exposition. A la suite de l'incident de 21 juillet, je demandai un rendez-vous à la direction des Musei et fus reçu par la Dott.ssa Cicerchia, qui parut étonnée, voire choquée, du comportement globalement inadmissible de toutes les autorités concernées. Mais qu'y faire? L'exposition était bel et bien terminée.

Lorsque, au bout du premier mois, l'attitude négative des autorités apparut clairement, le seul recours possible aurait consisté à en informer le catholicos arménien, qui tenait tant à cette exposition. Dans des conditions normales, je lui aurais décrit la situation et il aurait sans aucun doute élevé une protestation auprès du souverain pontife. Mais S.S. Karékine Ier était alors agonisant, et je n'ai pas voulu lui procurer, dans son état, un souci supplémentaire. Je n'hésite pas à dire que l'attitude des autorités de la Biblioteca et des Musei est une insulte à la mémoire du regretté catholicos, pour qui l'inauguration de cette exposition aura probablement été le dernier moment de joie. Il aura mieux valu qu'il conserve ses illusions jusqu'à son dernier soupir sans savoir que, si l'exposition a tout de même eu un succès certain, celui-ci s'est fait non pas grâce aux autorités de la Biblioteca et des Musei, mais malgré elles.

Claude MUTAFIAN
Commissaire de l'exposition
«Roma - Armenia»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris   Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5
MARDI
5 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամենօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·744 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.744

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՁՈՒԼՖԻՔԱՐՈՎԻ ԿՈՉԸ ԱՇԽԱՐՀԻՆ

Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարը՝ Զուլֆիքարով ելոյթ ունենալով ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովի բեմէն, կոչ ըրած է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան եւ Միջազգային Հաւաքականութեան որ օգնեն Ազրպէյճանի վերատիրանալու իր հողամասին մէկ հինգերորդին, ներառեալ Ղարաբաղը, զոր Հայերը գրաւած են: Ղարաբաղը կ՚ըսէ, աւելի քան վեց տարի է «օտար գրաւման» տակ է եւ որպէս հետեւանք «ցեղային մաքրագործում»ի ու հայ բազմութիւնները տեղահան եղան իրենց «հարազատ երկրէն»...: «Ազրպէյճանը, կ՚ըսէ Արտաքին նախարարը, եւ այլ ազգեր «որոնք սպառնալիքին տակ են իրենց անկախութեան, ինքնիշխանութեան եւ հողային ամբողջականութեան համար կ՚ապաւինին միջազգային հաւաքականութեան նեցուկին»:

Զուլֆիքարով չեշտած է սակայն որ Ազրպէյճան պիտի յարգէ հրադադարը մինչեւ որ քաղաքական լուծում մը գտնուի Ղարաբաղի հարցին:

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Հոկտեմբեր 2 / 4)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Վազգէն Սարգսեան, որ կը գտնուէր Ուաշինկթըն, Սեպտ· 29-ին հանդիպում ունեցած է ԱՄՆ-ու նախագահի խորհրդական Իան Կալիցքիի հետ: Խօսակցութեան նիւթեր եղած են համագործակցութեան եւ տնտեսական ընդհանուր շուկայ ստեղծելու կարելիութիւնները, այս առնչութեամբ Թուրքիոյ յարուցանած խոչընդոտները, Հայաստանի տնտեսական բարեփոխումներու ջանքերը եւլն·: Նոյն օրը վարչապետը եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած են ԱՄՆ-ու Առեւտուրի եւ զարգացման գործակալութեան տնօրէն Ճոզէֆ Կրանտմէզոնի հետ: Արծարծուած են Հայաստանի կառավարութեան կողմէ մշակուող կարգ մը ծրագիրներու նիւթը, եւ այդ ուղղութեամբ ամերիկեան ներդրումներու կարելիութեան հարցը:

Սեպտ· 30-ին, Վ· Սարգսեան հանդիպումներ ունեցած է ԱՄՆ ռազմական գերատեսչութեան շրջանակներուն հետ: Իրեն հետ տեսակցած են Պաշտպանութեան նախարար Վ· Քոհէնի Ա· տեղակալ Ճոն Հէմի եւ Ռազմավարութեան ու Ապահովութեան նախարարի տեղակալ Էտ· Ուորնըր, խօսակցութեան նիւթ ունենալով Ղարաբաղեան խնդրին խաղաղ լուծման գործընթացը, ռազմական երկկողմ յարաբերութիւնները եւ երկու կողմերը հետաքրքրող այլ նիւթեր:

Նոյն օրը, Սեպտ· 30-ին, Հայաստանի պատուիրակութեան անդամները, գլխաւորութեամբ վարչապետին, հանդիպում ունեցած են Համաշխարհային Դրամատան նախագահ Ճէյմս Վուլֆէնսոնի հետ: Քննարկման նիւթ եղած են վարկերու ընտացման, Երեւանի ելեկտրական ցանցի սեփականաշնորհման, 2000 թուականի պետական պիւտճէին, Հայաստանի մէջ ներդրումներու քաջալերման առնչուող հարցեր: Նախնական համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ այս վերջին նիւթին նըւիրուած գործարարներու համաժողով մը գումարելու մասին, 2000 թուականի Մայիսին, Լոնտոն:

Վ· Սարգսեան տեսակցած է ԱՄՆ Գոնկրէսի հայկական հարցերով զբաղող յանձնախումբի աւելի քան 40 անդամներու հետ ալ: Յանձնախումբի համանախագահներ Ֆ· Փալոն եւ Էտ· Փորթըր իրենց պաշտօնակիցներուն ներկայացուցած են Հայաստանի վարչապետը, Հայաստան իրագործուող տնտեսական բարեփոխումներու ընթացքը, երկրին կարեւորագոյն խնդիրները: Վարչապետն ալ ելոյթ ունեցած է:

Երեւելեան Հայ Համայնքի ներկայացուցիչներուն ի պատիւ ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է վարչապետին անունով: Խօսք առնելով Վ· Սարգսեան շեշտած է Հայաստան – Սփիւռք կապերու ամրապնդման կարեւորութիւնը:

Հոկտ· 1-ին ալ, վարչապետը հիւրը եղած է Արժոյթի Միջազգային Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Միշէլ Գամտըսիւի:

Համաշխարհային Դրամատան եւ Արժոյթի Միջազգային Հիմնադրամի ղեկավար մարմիններու տարեկան ժողովին մասնակցութեան պարագաներէն օգտուելով վարչապետը խորհրդակցական հանդիպումներ ունեցած է ամերիկացի բարձրաստիճան շարք մը ներկայացուցիչներու հետ եւս: Այսպէս, տեղի ունեցած է ԱՄՆ փոխ-նախագահ Ալ Կորի – Վ· Սարգսեան տեսակցութիւն մըն ալ: Այս զրոյցին մասին խօսելով կառավարութեան լրատուութեան վարչութեան պետ Տիգրան Յակոբեան, ըսած է թէ ԱՄՆ-ու փոխ-նախագահը առաջարկած է նախքան Պոլիս կայանալիք Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի ժողովը Ազրպէյճանի հետ «պարփակ համաձայնագիր» մը կնքել, որ թոյլ պիտի տայ տնտեսական համագործակցութեան նոր հեռանկարներ: Սակայն, Հայկ· կողմը այլ տեսակ կը մտածէ, աւելցուցած է Տ· Յակոբեան, շեշտելով որ տնտեսական գործակցութիւնը պէտք չէ շաղկապել քաղաքական խնդիրներու: Տ· Յակոբեան ըսած է դեռ՝ «ԱՄՆ փոխ-նախագահին բացէ ի բաց յայտարարուեց, որ Հայաստանի կարծիքով ԱՄՆ յաճախ Անդրկովկասում հետեւում է "երկակի ստանդարտների քաղաքականութեան": Դա դրսեւորւում է, օրինակ, կասպեան նաւթը փոխադրելու ուղիները ընտրելիս...»:

***

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ

Դարձեալ միջադէպ պատահած է հայ-ազրպէյճանական սահմանի հիւսիս-արեւելեան հատուածին մէջ: Հոկտեմբեր 1 ժամը 22-ին սկսած ազրպէյճանական կրակոցները եւ գնդակոծումները տեւած են շուրջ երեք ժամ: Անոնք թիրախ ունեցած են Կրասնոսելսկի պաշտպանական դիրքերը: Հայկ· կողմի համապատասխան գործողութիւններէն ետք կացութիւնը հանդարտած է: Տուժածներ չկան:

***

ԼՂՀ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԷՆ

ԼՂՀ Ազգ· ժողովին մէջ ստեղծուած է «Միացեալ Հայաստան» խումբ մը, որուն մաս կազմած են անկախ երեսփոխաններ եւ որոնց նպատակն է 1989 Դեկտ· 1-ի Խորհ· Հայաստանի Գեր· Խորհուրդի եւ ԼՂԻՄ Ազգ· Խորհուրդի պատմական որոշումին իրագործումը՝ այսինքն Արցախի կցումը Հայաստանի:

Երեսփոխանական այս խումբը Հոկտեմբեր 1-ին հանդէս եկած է յայտարարութեամբ մը, ուր Հայաստան – Սփիւռք համաժողովը յղացողներուն ուղղուած երախտագիտութեան արտայայտութիւններէ ետք ափսոսանք յայտնըւած է որ այդ համաժողովը իր գերագոյն նիւթերէն չհամարեց Արցախը Հայաստանին կցելու հարցը, այլեւ վերահաստատեց ԼՂՀ ինքնորոշումը եւ ճանաչումը որպէս միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՈՐՔԵՐԸ ՉԷՉԷՆԻԱ ՄՏԱՆ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ

Ռմբակոծութիւններէն ետք, ինչպէս կը սպասուէր, ռուսական զօրքն է որ յարձակման անցաւ եւ Հոկտեմբեր 1-ին, արդէն 20 քիլոմեթր յառաջացած էր Չէչէնիոյ մէջ եւ հինգ գիւղեր գրաւած Հանրապետութեան հիւսիսային շրջանը:

Սկիզբը Չէչէնները ոչ մէկ ընդդիմութիւն ցոյց տուած են, բայց, յետագային բուռն բախումներ տեղի ունեցած են եւ առաջին առթիւ իսկ 10 մեռեալ կար Ռուսերու ճակատին վրայ, ըստ Գրոզնիի աղբիւրներուն:

Ռուսաստանի նախագահը՝ Վլ· Պուտին յայտարարած է որ այլեւս չէր ճանչնար Ասլան Մասխատովի օրինականութիւնը որպէս նախագահ Չէչէնիոյ եւ կը նախընտրէր աքսորեալ խորհրդարանը, որ ընտրուած էր 1996-ին, կատակի պէս բան մը կը թուէր եւ որ երբեք իր մասին խօսիլ չէր տուած:

Պատմութիւնը, այսօր, կրնայ կրկնուիլ Ռուսերուն համար Կովկասի մէջ: 1994-ին Չէչէնիոյ «ոստիկանական գործողութիւնը» պատերազմի վերածուած էր, երկու տարի տեւած էր եւ ռուսական բանակը պարտուած էր:

Գրոզնի զրկուած է ջուրէ, կազէ եւ ելեկտրականութենէ ու բնակչութիւնը կը շարունակէ գաղթել: Հարիւր հազար կը գնահատուի թիւը այդ գաղթականներուն որոնք կը խուժեն Ինգուշիոյ սահմանը, բայց, այդ փոքրիկ Հանրապետութիւնն ալ չի կրնար այդքան մարդ ընդունիլ:

Հոկտեմբեր 4ին, կ՚ըսուէր թէ մեռեալներու թիւը հարիւրէ աւելի է, որոնց մէջ 42 ռուս զինուորներ:

Մասխատով կոչ ըրած է արեւմտեան երկիրներուն որպէսզի չօգնեն Ռուսաստանի: Կը պնդէ որ ահաբեկիչներու խարիսխներ չկան եւ ասպարէզ կը կարդայ ըսելով՝ «ցոյց տուէք մեզի այդ խարիսխները, մենք կը քանդենք»: Կը հրաւիրէ նաեւ միջազգային կազմակերպութիւններու դէտերը որ գան եւ տեսնեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն, ծայրայեղ աջ՝ ժողովրդապաշտ կուսակցութիւնը զոր կը ղեկավարէ Հայտէր, զգալի յաղթանակ մը տարաւ Հոկտեմբեր 3-ին եւ ձայներու 27,20%-ով երկրորդ դիրքը կը գրաւէ: Գլուխը կը մնայ վարչապետ Քլիմայի Սոսիալ – Դեմոկրատ կուսակցութիւնը ձայներու 33,4%-ով, որ իր պատմութեան վատթարագոյն արդիւնքն է: Երրորդ դիրքի վրայ է պահպանողական կուսակցութիւնը 26,9%-ով: Վարչապետը յայտարարած է որ չի հրաժարիր:

ՍԵՐՊԻՈՅ ընդդիմադիր՝ «Զարթօնքի Սերպ Շարժում» կուսակցութեան նախագահը՝ Վիւք Տրաւքովիչ կառքի «արկած» մը ունեցաւ Հոկտեմբեր 3-ին Պելկրատի մէջ, որուն հետեւանքով չորս հոգի մեռան (3 թիկնապահները եւ քենայրը) ինք ալ թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ: Ըստ իրեն, արկած չէր այլ՝ ոճրափորձ, բեռնատար կառքին, որուն հետ բախում ունեցած է իր կառքը, վարորդը անհետացած է: Տրաւքովիչ յայտարարած է. – «Անոնք որոնք գործեցին այս արարքը, թող յաւ մտածեն թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ իրենց»:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Անատոլուի մէջ ինը Քիւրտերու սպանութենէն ետք, խումբ մը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՀԱՐԱՒ.-ԳՈՐԷԱՑԻՆԵՐ ՍՊԱՆՆԵՐ ԵՆ 1950-ԻՆ

«Էսոշիէյթըտ Փրէս» գործակալութեան յայտնութիւններ ըրած է որոնց հետեւանքով ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը ստիպուի քննութիւն բանալ:

Կէս դարու պատմութիւն եւ բազմաթիւ հերքումներ, բայց ի վերջոյ, ամերիկեան Պաշտպանութեան նախարարութիւնը ընդունած է քննութիւն բանալ Սեպտեմբեր 30-ին: Հարցը կը վերաբերի զանգուածային ջարդերու որոնց ձեռնարկեր է ամերիկեան բանակը 1950 Յուլիսին, այսինքն Գորէայի պատերազմի սկիզբն իսկ:

«Մոռցուած պատերազմ» մը կ՚որակուի այսօր, այն որ ծագեցաւ կէս դար առաջ, երբ հիւսիսային Գորէայի զօրքերը խուժեցին հարաւային Գորէա: Պատերազմ մը որ տեւեց 3 տարի եւ ուր մեռան 37 հազար ամերիկացի զինուորներ: Ջարդերու պատմութիւնը ծանօթ էր հարաւային – Գորէացիներու, բայց Միացեալ – Նահանգները ամէն ինչ ըրած են որպէսզի այդ մասին չխօսուի: Երեք լրագրողներու յամառութեան շնորհիւ է որ, ի վերջոյ, ճշմարտութիւնը կը հրապարակուի: 1998 Ապրիլին, ամերիկեան բանակի պահանջներու սպասարկութիւնը վերջնապէս կը մերժէ հատուցման դիմումը վերապրող հարաւային Գորէացիներուն: Լրագրող մը, «Էսոշիէյթըտ Փրէսի» կ՚առաջարկէ իր թերթին պրպտել հարցը: Սանկ – Հուն Ճօ եւ երկու ամերիկացի պաշտօնակիցներ, Նիւ – Եորքէն, կը հարցաքննեն 130 հոգի, կը քրքրեն հազարաւոր արխիւային փաստաթուղթեր եւ կը յաջողին կարգ մը զինուորական փաստաթուղթեր քննել: Կը գտնեն նախկին ռազմիկներ, որոնցմէ 12-ը կը յայտարարեն թէ ծանօթ էին այդ ջարդերուն, վեցը նոյնիսկ կը խոստովանին որ մասնակցած են, վեց ուրիշներ՝ ականատես եղած են: Ջարդը տեղի ունեցած է 1950 Յուլիս 23-էն 26 Նօ Կուն Ըրի, Թերակղզիին հարաւը, ուր Գորէացիներ, ոչ զինուորական, եւ ամերիկեան զօրքերը ետ կը մղէին հիւսիսային զօրքերը: Մեկնելով այն փաստէն որ, հիւսիսային գորէացի զինուորներ թափանցած են հարաւային գորէացի գաղթականներու խումբերուն մէջ, ամերիկեան սպայակոյտը հրահանգ կուտայ իր զօրքերուն՝ «քաղաքացիները թշնամի նկատել եւ ըստ այնմ վարուիլ»: Համախմբուած երկաթուղիի կամուրջի մը տակ, 100, 200, 300 գաղթականներու խումբ մը, ըստ ականատեսներու, գլխաւորաբար կիներ եւ մանուկներ հրացանաձգութեան կը բռնուին մինչեւ որ ոչ մէկը ողջ մնայ: Հրաշքով փրկուած քանի վերապրողներ կը վկայեն: Ամերիկեան բանակը ոչ մէկ հետք ուզած է պահել այդ դրուագէն, ինչ որ թոյլ տուած է իրեն ամէն բան հերքել: Օր մը, սակայն, քանի մը նախկին ռազմիկներ անհրաժեշտ կը գտնեն խօսիլ, հանդարտացնելու համար իրենց խիղճը: Անոնցմէ մէկը կը խոստովանի· – «Ամրան գիշերները, երբ հովը կը փչէ, դեռ կը լսեմ ճիչերը, մանուկներու ճիչերը»: Պաշտպանութեան նախարարը, նախ կ՚իւրացնէ պաշտօնական դիրքը: Հարցը փակուած է, բայց, ի վերջոյ Գիլմթըն այս յայտնութիւնները «խորապէս խռովիչ» կը գտնէ եւ քիչ յետոյ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը յայտարարէ որ «ամբողջական վերաքննութիւն» մը պիտի կատարուի որպէսզի ճշմարտութիւնը պարզուի:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 2 պարտուեցաւ Սոշոյէն, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Այժմ 18-րդ է 10 կէտով: Գլուխը կը մնայ Լիլ 31 կէտով, 20-րդ եւ վերջինն է Նիս 9 կէտով:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԷՆ ԱԼՄԵԼՕ՝ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ

Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Կեդրոնական Վարչութեան անգլիատառ եռամսեայ պաշտօնաթերթը՝ «AGBU News Magazine», *որ* 1991–*էն ի վեր լոյս կը տեսնէ Նիւ–Եորք, իր վերջին թիւին մէջ* (*Յուլիս* 1999), *ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս տեղ տուած է պատկերազարդ շահեկան թղթակցութեանց, լուսարձակի տակ առնելով Հայ Սփիւռքի գաղութային մերօրեայ կեանքէն յատկանշական դրուագներ, ջանալով զուգակցել զանոնք անցեալի փառաւոր իրագործումներու անջնջելի յիշատակներուն։*

Գունատիպ այս պարբերականին շրջուն թղթակիցը՝ Տէյվիտ Զէնեան, Եգիպտոսի, Քուէյթի, Թուրքիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Լեհաստանի, Ուկրանիոյ, Ուզբէկստանի, Ռուսաստանի, Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Իտալիոյ եւ այլ երկիրներու հայագաղութներէն ետք՝ հիմա ալ իր տպաւորութիւնները կը փոխանցէ Հոլանտայէն, ուր կայ փոքրաթիւ սակայն հետզհետէ կազմաւորուող հայ համայնք մը։

Քայլ յարմարցնելով ամերիկահայ լրագրողին շրջապտոյտին, թարգմանաբար կը վերարտադրենք իր տեղեկութիւնները, հայ ընթերցողը տանելով Ամսթերտամէն Ալմելօ, ուր իր նախնիները հետքեր թողած են 16–րդ դարէն սկըսեալ...։

*
**

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ. ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տէյվիտ Զէնեան իր գրութեան սկիզբը ամէնէն առաջ կը յիշեցնէ, թէ հայատառ առաջին գիրքը տպագրուեցաւ Վենետիկի մէջ, 1512–*ին*(1)։ *Ու հակառակ այն իրողութեան, որ հայերէն հնագոյն գիրքերը լոյս տեսան յետագային Լվովի, Հռոմի, Միլանոյի, Փարիզի կամ Լիվոռնոյի մէջ,* 17–*րդ դարու կէսերուն է միայն՝ երբ անընդմէջ գործող հայկական լուրջ տպագրատուն մը կեանքի կոչուեցաւ Հոլանտայի Ամսթերտամ քաղաքը եւ ուր տպագրուեցաւ հայերէն լեզուով անդրանիկ Աստուածաշունչը։*

Այս երեւոյթը պատմաբաններու կողմէ կը մեկնաբանուի Հոլանտայի բողոքական երկիր մը ըլլալուն իրողութեամբը, ուր աւելի ազատական մթնոլորտ մը կը տիրէր եւ հանդուրժողութիւն կար տարբեր դաւանանքներու նկատմամբ։ Մինչ միւս երկիրներուն մէջ կաթողիկէ եկեղեցին խստօրէն կը գրաքննէր տըպագրական ամէն աշխատանք եւ սահմանափակումներ կը բերէր մանաւանդ կրօնական հրատարակութեանց վրայ։

Երկրորդ կէտը, որ կը մատնանշուի այս առթիւ, հայ վաճառականներու ստուար բազմութեան մը գոյութիւնն է Ամսթերտամի մէջ. ծովեզերեայ քաղաք մը, որ Արեւելքի հետ առեւտուրի կարեւոր կեդրոն մըն էր այդ օրերուն։

Ամէն պարագայի մէջ, հոլանտացի եւ հայ վաճառականներու կապերը մեզ կը տանին մինչեւ 13–*րդ դարու սկիզբը՝ Կիլիկիոյ Հայոց իշխանապետութեան շրջանը։ Հոլանտացիներ հայկական հողերէ անցած են՝ դէպի Արեւելք իրենց ուղեւորութեան ընթացքին, մինչ Հայեր տակաւ երեւիլ սկսած են հոլանտական ցամաքամասին վրայ՝ հիմնելով առեւտրական մնայուն տուներ եւ զբաղելով գորգի, բամպակի, ներկի, համեմունքի, թանկարժէք քարերու եւ մարգրիտի վաճառականութեամբ։ Այսպիսով,* 16–*րդ դարու կէսերուն, հայկական փոքրաթիւ գաղութ մը կազմուիլ սկսած է Ամսթերտամի մէջ։*

Պատահական չէ ուրեմն, կը գրէ Զէնեան, որ հայկական առաջին լուրջ տըպագրատունն ալ բացուէր այնտեղ, 1658–*ին,* Մատթէոս Դպիր Ծարեցիի(2) *ջանքերով, որուն աջակից գտնուեցաւ տեղացի համբաւաւոր վարպետ տպագրիչ մը՝* Քրիստոֆէլ վան Տիֆ, *փորագրելով եւ ձուլելով հայկական մեծ ու փոքր տառատեսակներ։*

Մ. Ծարեցի մահացաւ 1661–*ին։ Ժամանակ մը յետոյ տպագրատան վերահսկողութիւնը ստանձնեց* Ոսկան Երեւանցի, *Էջմիածնէն ուղարկուած հայ վարդապետ մը, որ* 1666–*ին յաջողցուց Աստուածաշունչի հայերէն առաջին տպագրութիւնը*(3)։ 1664–1669, *եկեղեցական եւ աշխարհիկ* 18 *գիրքեր տպուեցան այս տըպարանին մէջ, նախքան անոր փակուիլը՝ նիւթական անբաւարարութեանց պատճառով։*

1685–*ին, դարձեալ Ամսթերտամի մէջ, տպագրական գործի ուրիշ երախտաւոր մը՝* Մատթէոս Վանանդեցի, *հիմնեց այլ տպարան մը ու վերստին բոցավառեց հայկական տպագրութեան ջահը*(4)։ *Դժբախտաբար, դիզուող պարտքերու ճընշումին տակ, այս տպագրատունն ալ վերջնականօրէն փակուեցաւ* 1717–*ին ու անկէ յետոյ տպարանին սարքերը եւ պիտոյքը ծախուեցան Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան։*

Հայկական ներկայութիւնը շարունակուեցաւ սակայն Ամսթերտամի մէջ։ Հոլանտացի պատմագիրներու իսկ վկայութեամբ, տեղւոյն հայ վաճառականները մետաքսի առեւտուրի մենաշնորհը իրենց ձեռքը պահեցին մինչեւ 1765 *թուականը։*

Տուեալներ կան, թէ 1700–*ական թուականներու սկիզբները աւելի քան* 70 *հայ ընտանիքներ կ'ապրէին Ամսթերտամի մէջ, ներառեալ՝ միջազգային առեւտրական տուներու կարգ մը համբաւաւոր ներկայացուցիչներ, որոնց համար քաղաքը գլխաւոր կեդրոնը կը նկատուէր իրենց վաճառականական գործառնութեանց։ Անոնք ունէին իրենց յատուկ շուկայ մը* (*արեւելեան շուկայ*), *ինչպէս նաեւ բեռնատար նաւախումբ մը, որ կը գործէր հոլանտական դրօշի ներքեւ։*

Տասնամեակներ շարունակ հոլանտական քաղաքներու մէջ կայք հաստատած այս վաճառականներն էին, որոնք 1714–*ին Ամսթերտամի մէջ պիտի հիմնէին Եւրոպայի հայկական առաջին եկեղեցին, որ կանգուն է ցայսօր։* 1828–*ին, երբ տարապայմանօրէն նուազած էր գաղութին թիւը, պատմական այս եկեղեցին ծախուեցաւ կաթողիկէ միաբանութեան մը, որ իր կարգին զայն օգտագործեց իբրեւ դպրոց՝ որ կը վերահսկուէր մայրապետներու կողմէ։ Այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ մերձաւոր թուական մը՝* 1987, *երբ տեղւոյն վերակազմուող հայ համայնքը յաջողեցաւ վերատիրանալ իր աղօթատեղիին ու պաշտամունքի բանալ զայն*(5)։

Ուրախութիւնը կարճ տեւած է սակայն։ Այսօր, կը գրէ ամերիկահայ լրագրողը, եկեղեցւոյ պատասխանատուները ներգրաւուած են դատական ցաւալի հարցի մը մէջ՝ կարենալ ջնջել տալու համար պատմական այս կառոյցին նոր մէկ վաճառքը, զոր խնամակալներու նախկին խորհուրդը թոյլ տուած է, ձեռք բերուած դրամով նոր եկեղեցի մը շինելու հեռանկարով։

Դատը կը շարունակուի ու համայնքին պատասխանատուները կը ճգնին Հայոց ձեռքը պահել դարաւոր այդ աղօթատեղին։

Հակառակ այս տաղտուկին, եկեղեցին բաց է ու կը գործէ։ Համայնքը ներկայիս կը հաշուէ արդէն աւելի քան 7000 *հոգի, մեծաւ մասամբ արտագաղթած ընտանիքներ Միջին–Արեւելքի տագնապալի գօտիներէն, Իրանէն, Թուրքիայէն, վերջերս նաեւ Հայաստանէն։*

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻՆ ՄԷՋ

Զէնեան կը հաստատէ, թէ Հոլանտայի նման ազատական ու «բաց» երկրի մը մթնոլորտին պատշաճելու համար՝ հոն դիմող հայ ընտանիքները յաճախ կը դիմակալեն բազմաթիւ դժուարութիւններ։

Ամսթերտամ կը նկատուի տարականոն ազատութեան եւրոպական գլխաւոր քաղաքներէն մին։ Օրինականացած պոռնկութիւնը, սեռային վաճառատուներու եւ հանրատուներու առատութիւնը, բայց նաեւ թմրեցուցիչի գործածութեան նկատմամբ ցուցաբերուած կրաւորականութիւնը՝ լուրջ հարցեր կը ստեղծեն արեւելեան պահպանողական երկիրներէ եկուոր հայ գանգուածներուն համար։

«Խանդավառ էի այն օժանդակութեամբ, զոր կառավարութիւնը ցոյց կու տայ գաղթական ընտանիքներու նկատմամբ. սակայն կը վախնամ որ սեռականութիւնն ու թմրամոլութիւնը, որոնք հոմանիշները դարձած են Հոլանտայի, կրնան քանդել մեր երիտասարդութիւնը» *ըսած է հայ ընտանիքի մը հայրը, որ* 30 *տարի է Ամսթերտամ կը մնայ։*

Այս մտահոգութիւնը կը բաժնուի շատ–շատերու կողմէ։

Արդարեւ, պահպանողական երկիրներէ ժամանող գաղթականները սախուած են «ընտելանալ» արեւմտեան ընկերութեան մը յատուկ բոլոր յոռի երեւոյթներուն, ներառեալ՝ անգործութիւնը (*Ամսթերտամի* 700.000 *բնակչութեան մէջ կան աւելի քան* 80.000 *գործազուրկներ*), *ոճիրները եւ գողութիւնը, որոնք տարածուն են դժբախտաբար Հոլանտայի մէջ։*

«Սկիզբները կը վախնայինք մեր երախաները դպրոց ուղարկելու։ Հիմա, նախընտրաբար կը յանձնենք զանոնք քրիստոնեայ սեփական վարժարաններու, որոնք ապահովութիւն կը ներշնչեն», *դիտել կու տայ հայ ծնողք մը։*

Յամենայնդէպս, երկրին ընտելանալու այս գործընթացը դիւրին չէ։ Գաղթականները պարտին սորվիլ տեղական լեզուն, պահպանել ընտանեկան սրբութիւնը, պահել հայկական աւանդութիւնները եւ տակաւ համարկուիլ հոլանտական ընկերութեան մէջ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՕՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ծանօթագրութիւններ. –

(1) Հայկական տպագրութեան նախահայրը Յակոբ Մեղապարտն է, որ յաջորդաբար լոյս ընծայեց «*Ուրբաթագիրք*», «*Պատարագատետր*», «*Աղթարք*», «*Պարզատումար*» եւ «*Տաղարան*» հատորները, բոլորն ալ Վենետիկ հիմնած իր տպարանին մէջ (այս եւ յետագայ բոլոր ծանօթագրութիւնները՝ մեր կողմէ – Լ. Շ.)։

(2) Մատթէոս Ծարեցի Եւրոպա կ'ուղեւորուի 1656–ին, Ս. Էջմիածնայ Յակոբ Դ. Ջուղայեցի Կաթողիկոսին հրահանգով, Աստուածաշունչի հայերէն տպագրութեան կարելիութիւնները ուսումնասիրելու։ Վենետիկի ու Հռոմի մէջ պապական իշխանութեան կողմէ քաջալերանք չի գտներ։ Ի վերջոյ, Ամսթերտամի մէջ կը յաջողի բանալ այն տպարանը, ուրկէ յետագային լոյսին պիտի գար հայատառ առաջին Աստուածաշունչը։ Իր օրով, ա՛յդ տպարանէն կը հրատարակուին հայերէն հինգ գիրքեր։

(3) Ոսկան Վրդ. Երեւանցի ծնած էր 1614–ին Սպահան։ Ծնողքը բնիկ երեւանցի էր։ Ինք եւս Եւրոպա դրկուեցաւ Ջուղայեցի Կաթողիկոսին կողմէ ու Ամսթերտամ հասնելով 1664–ին՝ ստանձնեց Ծարեցիի մահով անշարժութեան մատնուած տպարանին պատասխանատուութիւնը։ Աստուածաշունչի տպագրութեան ձեռնարկեց 1666 Մարտ 11–ին եւ զայն իր լրումին հասցուց 1668 Հոկտեմբեր 13–ին, ենթադրաբար՝ 5000 տպաքանակով։ Աստուածաշունչը պատկերազարդ էր եւ ունէր պատկառելի ծաւալ մը, շուրջ 1470 երկսիւնակ էջ։ Այս գործին մէջ իր անմիջական օգնականներն եղան Կարապետ Վրդ. Անդրիանացի եւ Օհան Սրկ. Երեւանցի։ Ոսկանեան տպարանը յետագային փոխադրուեցաւ նախ Լիվոռնօ (1669), հուսկ Մարսէյլ (1672), ուր շարունակեց գործել մինչեւ 1686, այսինքն աւելի քան 25 տարի, տպելով մօտ 40 հայերէն գիրքեր։ Ոսկան Երեւանցի վախճանեցաւ Մարսէյլի մէջ 1674–ին։ Իր գերեզմանը դժբախտաբար անյայտ մնացած է։

(4) Մատթէոս–Թովմաս–Ղուկաս Վանանդեցիներու տպարանին մէջ է, որ առաջին անգամ տպուած է Խորենացիի «*Պատմութիւն Հայոց*»ը, 1695–ին։ Հոն տպուած է նաեւ հայերէն առաջին տպագիր քարտէսը՝ «*Համատարած աշխարհացոյց*»ը (1695)։

(5) Ամսթերտամի նշեալ Ս. Հոգի եկեղեցւոյ պաշտօնական վերաբացումն ու օծումը տեղի ունեցած է Կիրակի, Նոյեմբեր 26, 1989–ին, ձեռամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԻՇԷ՛ ԶԻՍ...

Բանաստեղծական գեղեցկութիւն ու խորհուրդ չունի՝ արդեօք սա պարզունակ ու գրաբար նախադասութիւնը, զոր ամէն պատարագի ընթացքին կը լսենք, երբ կը սկսի յիշատակութեան բաժինը.

Յիշեա՛ Տէր եւ ողորմեա՛։

Սարկաւագներ, Սուրբ Սեղանին աջ կողմը կանգնած, կը սկսին շարայարել անուններ ու անուններ, որպէսզի անոնց համար խնդրենք Աստուծոյ օրհնութիւնն ու անյիշաչարութիւնը։

Աստուածածնի սրբոյ կուսին Մարիամու, եւ Յովհաննու Մկրտչի, Ստեփաննոսի նախավկային եւ ամենայն սրբոց եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք։

Դպիրը կը պատասխանէ.

Յիշեա՛ Տէր եւ ողորմեա։

Եւ կը շարունակուի տասնեակներով անուններու յիշատակութիւնը։

Յուզիչ բան մը կայ այս յիշատակութեան մէջ, որ առաքեալներու, սուրբերու, վարդապետներու, մարտիրոսներու, թագաւորներու ու ընդհանուր հաւատացեալներու ընդմէջէն պիտի հասնի մինչեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որոնց համար պիտի աղաչենք որ Աստուած յիշէ զանոնք ու անոնց շնորհէ երկար օրեր ու ուղիղ վարդապետութիւն։

Սարկաւագներուն ու դպիրներուն հետ միատեղ, մենք ալ կ'աղօթենք Սուրբ Սեղանին առջեւ։

Լիբանահայ բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան թերեւս պատարագէ մը վերադարձին էր որ գրած էր հետեւեալ տողերը.

Այս տաճարին մէջ լքուած, ուր միշտ
ներկայ ես, Աստուած,
ուր ամէն քար ու կամար քու
գոյութեամբ կը յորդի,
առաջի սուրբ սեղանիդ ես կ'աղօթեմ երկիւղած՝
պապերուս լոյս հաւատքով ու բարբառով կենդանի։
Յիշեա՛, ո՛վ տէր բարեգութ, անոնք որ քաջ նահատակ՝
իրենց արեամբ ներկեցին տաճարիդ սեմը մարմար,
անոնք որ ցաւ ըմպեցին, ճաշակեցին տառապանք,
ի սէր անհուն երկնքիդ եւ իր փառքին կենարար։

Մարդը չէր կրնար ապրիլ, եթէ չունենար յիշելու կարողութիւնը։ Բայց մարդուն համար նոյնքան կարեւոր է յիշուիլը։ Յիշուիլ՝ ուրիշներու կողմէ։ Մեր կեանքը որքան անփառունակ կը դառնար, եթէ մոռցուէինք բոլորին կողմէ, մանաւանդ մեր սիրածներուն կողմէ, եթէ չգտնուէր մէկը որ մեզի պիտի յիշէր սա կամ նա առիթով։ Յիշէ՛ զիս։ Մի մոռնար զիս։ Ասիկա միայն շատ գեղեցիկ ծաղիկի մը անունը չէ, այլ մարդուս հոգիէն դէպի դուրս պոռթկացող խնդրանք է։ Յիշէ՛ զիս։ Մայրը զաւկին, հայրը զաւկին, զաւակը ծնողքին, ընկերը ընկերոջ, մանաւանդ սիրահարը սիրելիին՝ այդ է որ կը գոչէ. յիշէ՛ զիս։ Պետրոս Դուրեան, որ այնքան կը վախնար մոռցուելէ, քիչ ծանօթ իր մէկ բանաստեղծութեան մէջ կը պաղատի.

Սա կապոյտ մայր–ովկիանին
ուր փողփողեն ալազք ոսկի,
մեր երազոց վառարանին
եզրէն՝ վարդից մէջ անհունի,
երբ արեւը շողշողէ,
դու իմ սէրը միշտ յիշէ։
Պաղլար Պաշը եւած ատեն,
եւ կամ սարը Չամլըճային,
սիրուն վայրեր, ուր միշտ արդէն
նեմել հոգիք մեր սիրէին,
երբ որ զեփիւռ մը փչէ,
դու իմ հոգին միշտ յիշէ։
Ամրան գիշեր մը երբ գտնես
աստղերն առատ գլխուդ վրայ,
եւ լուսինը լապտեր ընես՝
դողդոջ քայլից դէպի Մօտա,
երբ շրջագգեստ մը շրջէ,

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱՏԱՐԵՑ ԿԱՐԲԻԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԻՒՐԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Ժողովրդական մեծ յուզումի եւ խանդավառութեան մէջ, Կիրակի, Սեպտ. 26-ին կատարուեցաւ Կարբիի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օծումը, ինչպէս նաեւ յարակից երիցատունը եւ շքեղ հանրային պարտէզը, բարերարութեամբ՝ արժանթինահայ տէր եւ տիկին Արմէն եւ Սիրանոյշ Մեծատուրեանի:

Հաւատացեալներով լեցուն եկեղեցւոյ մէջ, օծումը կատարեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.: Պատարագեց Արագածոտնի թեմի առաջնորդ Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան:

Ներկայ էին արժանթինահայ թեմի առաջնորդ Գիսակ Արք. Մուրատեան, Դաւիթ Արք. Սահակեան, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, այլ եկեղեցականներ, պետական, քաղաքապետական դէմքեր, զինուորականներ, սփիւռքահայ գրօսաշրջիկներ եւ հազարաւոր կարբեցիներ:

Եկեղեցւոյ մէջ Արամ Ա. խօսեցաւ տըպաւորիչ քարոզ մը, կանգ առնելով «Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկութեան բարեսիրութիւններուն վրայ եւ ընդգծելով վերստին կրօնական իր առաքելութեան լծուած եկեղեցւոյ ունենալիք դերը: Նաւասարդ Եպիսկ. շնորհակալութիւն յայտնեց բարերար տէր եւ տիկին Արմէն Մեծատուրեանին: Ներսէս Արք. Պօզապալեան՝ Կաթողիկոսական տեղապահ, որ նոյն օրը մեկնած էր Ղարաբաղ, ուղարկած էր օրհնութեան գիր մը: Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք կատարուեցաւ երիցատան եւ հանրային պարտէզի բացումը, ուր խօսք առին Մեսրոպ Արք., Պ. «Արզումանեան» հիմնարկութեան անունով՝ Պետրոս Հաճեան, գնդապետ Քեռի՝ յանուն Կարբիի բնակչութեան, եւ Կարբիի գիւղապետը:

Այնուհետեւ հազարաւոր ժողովուրդը համախմբուեցաւ «Վահան Թէքէեան» վարժարանի բացօթեայ մարզադաշտին մէջ մատաղաճաշի: Տեղի ունեցան պարեր, երգեր, ֆոլքլորիք ելոյթներ: Յուզումը եւ խանդավառութիւնը աննկարագրելի են, Կարբիի ժողովուրդի ուրախութիւնը՝ անսահման: Յայտնենք, որ առաւօտեան ժամը 9.30-ին, երբ բարերարը եւ ընկերակիցները Երեւանէն ժամանեցին Կարբիի մուտքին, համայնքի ներկայացուցիչները աւանդական աղ ու հացով դիմաւորեցին բարերար Արմէն Մեծատուրեանը: Մորթեցին ոչխար մը, իսկ չուրջ երկու փողոցի վրայ, մինչեւ եկեղեցւոյ մուտքը, դպրոցի աշակերտները ծաղիկներով կ'ողջունէին հիւրերը: Իսկապէս յուզիչ էր պահը եւ ջերմութիւնն ու ուրախութիւնը ընդհանուր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

իմ մաշած սիրտը յիշէ:
Տրտում նստած դու պատուհան,
յառած երկնից այն սեւ երես,
սեւ մտածման լոկ վառարան՝
տժգոյն ճակատդ եւ աչքերդ վէս,
տխուր կոչնակ մ'երբ հնչէ,
մտերիմիդ մա՛հը յիշէ:

Ցիշուիլ, չմոռցուիլ: Փոքրիկ բալասան մը ահաւասիկ ինչ ինչ տառապանքներէ վերջ: Տառապեցանք, նոյնիսկ մեռանք, բայց գոնէ ոմանք երբեմն յիշեն մեզ: Մուշեղ Իշխան յետ մահու կը խօսեցնէ սիրուն մանչուկ մը, որ հայ ժողովուրդի տխուր օրերուն յողնասպառ, կիսամերկ, անապատին մէջ քուն մտաւ ու չարթնցաւ բնաւ: Ան ալ «յիշեցէք զիս» կը պոռայ երկինքին միւս կողմէն:

Ո՛չ զարդ կ'ուզեմ եւ ոչ տաքուկ
բրդեղէն,
կմախքները միշտ մերկ կ'ըլլան.
բայց երբ առնէք տաք հացիկներ, դուք
փուռէն,
յիշեցէք զիս անպայման:
Պիտի բախեմ, պիտի բախեմ շարունակ
մարդոց դռները բոլոր,
որ ունենայ ամէն մանչուկ, աղջնակ
կտոր մը հաց ամէն օր:

Կը լսե՞նք արդեօք սովահարներուն ձայնը, մանաւանդ խկապէս կը յիշե՞նք զանոնք ամէն անգամ որ փուռէն տաքուկ հաց մը կ'առնենք ու տուն կը տանինք:

Ռ. Հ.

«ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՆԵՐ»Ը ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Շէրիֆ Կորոման՝ 11 տարեկան փորձառու մարտիկ մըն է Սիէռա Լէոնէի մէջ: Թշնամին ափրիկեան Թուրով անդամահատելու լաւագոյն «մասնագէտ»ներէն մին:

Իր ասպարէզը սկսած է ինը տարեկանին, երբ երկրի կառավարութեան ընդդիմադիր խմբակին կողմէ առեւանգուած էր բազմաթիւ այլ հասակակիցներու հետ եւ ենթարկուած՝ թմրեցուցիչի սրսկումներու: Ասոնց գերին դառնալէ ետք, արդէն պաշտօնապէս կը «զինուորագրուի», եւ ինքնին ուշիմ անձ մը ըլլալով՝ հետըզհետէ կը հասնի իր մարզին մէջ առաջնակարգ դիրքի:

«Թմրեցուցիչի ազդեցութեան ներքեւ, կ'ըսէ ան, մարդու մը կեանքը տարբերութիւն չունենար հաւու մը կեանքէն»:

Իր բուն մասնագիտութիւնը՝ մէկ հարուածով ձեռք մը կտրելն էր: Երբ իր մեծաւորը բարկացած ըլլար, «յանցաւոր»ին երկու ձեռքերը կտրել կու տար. իսկ շատ գայրացած պահուն՝ յաւելեալ ականջ մը եւս:

Երբ Շարիֆ եւ իր ընկերները ուրիշ ուտելիք չգտնէին, կտրուած ձեռքերն ու ականջները ջուրի մէջ եռացնելով կը կշտանային, իրենց բացատրութեամբ՝ «ըմբոստ ապուր»ով:

Այս հերոսին մեծաւորը զինք վարձատրած էր յիսնապետի աստիճան շընորհելով:

Միայն մի քանի շաբաթ առաջ է որ Շէրիֆ պատահմամբ կը լսէ Ցուլիսին կնքուած խաղաղութեան համաձայնագրին մասին: Իր հեռաւոր բանակավայրէն խոյս կու տայ ու այլեւայլ դժուարութիւններէ ետք կը վերամիանայ իր ընտանիքին:

Թմրեցուցիչ չի գործածեր այժմ, պարզապէս որովհետեւ նիւթական միջոցները չունի: Սակայն ամէն անգամ որ անոր սուր պահանջը զգայ, արիւն տեսնելու, ամէն բան ջարդ ու փշուր ընելու մարմաջը կ'ունենայ:

Հոգեբուժական լուրջ դարմանումի պէտք է ենթարկուի, բայց դեռ ոչինչ ըրած են այդ կապակցութեամբ:

Շէրիֆ կը փափաքի վերպտնել իր տարիքի տղոց ապրելակերպը, դպրոց յաճախել, ուսումը շարունակել, բայց նախ պէտք է դարմանուի:

Եւ ըսել, որ այս տղան բացառութիւն չի կազմեր: Հազարաւոր Շէրիֆներ կան ափրիկեան երկիրներու «ազատագրութեան բանակ»ներուն մէջ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(DIASPORA — ARMENIE)

Հայ համայնք – Հայաստան կազմակերպութիւնը(*) իր գործունէութիւնը կեդրոնացուցած է Հայաստանի դպրոցներուն վրայ եւ տարիներէ ի վեր արդէն այդ ուղղութեամբ բեղուն աշխատանք տարած է: Իրենց ծրագրերուն մաս կը կազմեն Ֆրանսայի եւ Հայաստանի 14 դպրոցներու «մշակութային կապերը»:

Ներկայիս Ֆրանսա հրաւիրուած են, երկու շաբթուան համար, Շաւիլի Ժան-Մուլէն դպրոցի իրենց թղթակիցներուն մօտ 17 աշակերտներ որոնց կ'ընկերանան տիկին Յարութիւնեան, տնօրէնուհի, եւ տիկին Ռիթա Զաքարովա, դասատու, Երեւանի Մեսրոպ Մաշտոց դպրոցի: Յետագային, Երեւանի Մեծն- Տիգրան փողոց, թիւ 119 դպրոցի 13 աշակերտներ պիտի հիւրասիրուին Տուրտանի «Ժան-տ'Առք» հիմնարկի իրենց թղթակիցներուն մօտ: Անոնց կ'ընկերանան Պ. Կարապետեան եւ երեք դասատուներ:

Առաջին խումբը, Երկուշաբթի առտու, Հոկտեմբեր 4, ժամը 10-ին, այցելեց Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին:

(*) DIASPORA-ARMENIE;
Mme T. Alexanian,
47, rue de la Défense,
92130 Issy-les-Moulineaux

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.-Կամք մարզասրահին մէջ, Սեպտ. 18-ին, 600 հոգիի մասնակցութեամբ պարանցիկ-ճաշով մը նշուած է տեղւոյն Ս. Յակոբ ազգ. երկրորդական վարժարանի 25-ամեակը: Հանդիսավարութիւնը փոխն ի փոխ կատարած են վարժարանէն շրջանաւարտներ: Խօսք առած են վարժարանի տնօրէն՝ Յակոբ Պուլկարեան, յանուն շըրջանաւարտներու՝ Ռիթա Գաթարոյեան, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Վարուժան Սերոբեան, Վրէժ-Արմէն Արթինեան և հոգեւոր հովիւ՝ Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան: Գործադըրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Պատուուած են վարժարանի ուսուցչական կազմը եւ նախկին ու այժմու տնօրէնները՝ տիկին Աղաւնի Էլոյեան եւ Յակոբ Պուլկարեան: Տեղի ունեցած է մոմավառութիւն, որմէ գոյացած է չուրջ 18 հազար տոլար վարժարանին կարիքներուն համար:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Իր կնոջ սիրային այս նոր շահատակութիւնը չափազանց կը նեղացնէր զինքը եւ չփոթութեան կը մատնէր: Մինչեւ հիմա գործ ունեցած էր իրեն ազգակից, տարեկից ու վիճակակից անձերու հետ եւ կրցած էր ամէն անգամ խնդիրը խաղաղութեամբ անոյշ տեղը կապել շնորհիւ իր անսահման ներողամտութեան եւ ընտանեկան կռիւներէ ու խռարանցումներէ ունեցած երկիւղին: Իսկ այս անգամ անծանօթին առջեւ կը գտնուէր: Ո՞վ էր այդ երիտասարդ Ռումանացին, ի՞նչ նըկարագրի, ի՞նչ խառնուածքի տէր էր... իրաւցէ սիրահարա՞ծ էր իր կնոջ, բուռն ու ծայրայեղ միջոցներո՞ւ մարդն էր... զինուորականի իր հանգամանքը շատ մըտատանջութիւն կը պատճառէր Թաթիկեան էֆէնտիին: Եթէ իրարու հանդիպած ատեն կռիւ մը ծագէր մէջերնին, եթէ Քառոլ (այս էր երիտասարդ հարիւրապետին անունը) զէնքի դիմէր...

Այս տեսակ բաներ շատ անգամ կարդացած էր թերթերու մէջ: Զէնքի գաղափարը անգամ սոսկում կ'ազդէր իրեն:

– Ալ մարդ չմնաց, գնաց եկաւ զինուորականի մը հետ փախաւ, – կը մտածէր ինքնիրեն:

Ուզած էր Ամբրոսիոս էֆէնտին միասին տանիլ Կալաց, իբրեւ օգնական ուժ, բայց այս վերջինը բացարձակապէս մերժած էր:

– Իմ գալս աւելի գէշ կ'ըլլայ, – ըսած էր, – որովհետեւ ես բարկասիրտ ու դիւրագրգիռ եմ, կրնամ յանկարծ կռիւ մը հանել ու հետեւանքը ծանր կ'ըլլայ:

Այս պատճառաբանութիւնը օրինաւոր թուած էր Թաթիկեանի:

Մինչեւ առտու գրեթէ անքուն անցուց վակոնին մէջ՝ այս տեսակ մտածումներով պաշարուած:

Արշալոյսին կառախումբը կանգ առաւ Կալացի կայարանը:

Թաթիկեան, փոքրիկ պայուսակ մը ձեռքը, վար իջաւ վակոնէն եւ ուղղուեցաւ կայարանէն դուրս, փոքրիկ հրապարակը:

Պահ մը շուարած մնաց, չէր գիտեր, թէ ուր պէտք էր երթալ առտուան այդ ժամուն: Յետոյ որոշումը տուաւ: Կառք մը մտաւ եւ կառապանին հրամայեց:

– Կրան տ'Օթէլ...

Ըստ անստորագիր նամակին հոն պիտի գտնէր իր կինը:

Բայց երբ կառքը կեցաւ օթէլին առջեւ, Թաթիկեան վարանեցաւ:

– Այս ժամուն դեռ պառկած ըլլալու են, – մտածեց: – Թող քիչ մը ժամանակ անցնի, օթէլին մէջ ամէն մարդ արթըննայ... ինչ կ'ըլլայ, ինչ չըլլար:

Այս որոշումը տալէ ետքը գնաց ճիշդ օթէլին դիմաց գտնուող սրճարանը, որ դեռ նոր կը բացուէր: Սուրճ մը ապսպրեց եւ աչքերը օթէլին դրան ուղղած սկսաւ մտածել:

– Ի՛նչ անտանելի փորձանք, – կը կրկնէր ինքնիրեն:

Վայրկեանները կ'անցնէին, բայց ինք տեղէն չէր շարժեր: Ցոյս մը ծնած էր մտքին մէջ:

– Թերեւս, – կը խորհէր, Քառոլ դուրս կ'ելլէ, ու կինս առանձին կը մնայ, այն ատեն կ'երթամ զինքը տեսնելու եւ հարկ եղածը խօսելու:

Եռուզեռումը սկսած էր փողոցին մէջ: Օթէլն ալ մարդիկ կը մտնէին, կ'ելլէին անընդհատ:

Թաթիկեան ի զուր աչքերը սեւեռած էր օթէլի մուտքին: Երիտասարդ հարիւրապետը չէր երեւար:

Երկու ժամ սպասեց այսպէս, ի վերջոյ ոտքի ելաւ եւ ուղղուեցաւ պանդոկ: Մուտքին աջ կողմը կը գտնուէր շքեղօրէն կահաւորուած սենեակ մը: Պանդոկի տնօրէնութեան սենեակն էր: Թաթիկեան ներս մտաւ, տարեց մարդ մը դիմաւորեց զինքը:

– Ի՞նչ կը փափաքի պարոնը, – հարցուց ֆրանսերէն լեզուով:

– Կ'ուզէի թիւ 22 սենեակի տիկինին խօսիլ, – պատասխանեց Թաթիկեան:

– Այն, որ երեք օր առաջ հարիւրապետ Քառոլի հետ եկաւ Պուքրէշէ՞ն:

– Նոյն ինքն...

– Թող ծառան ձեզ առաջնորդէ:

– Միայն թէ, – վարանեցաւ Թաթիկեան, – թերեւս տակաւին չեն արթընցած...

– Տիկինը իր նախաճաշը ուզեց ժամէ մը ի վեր, հետեւաբար պէտք է արթնցած ու հագուած ըլլայ:

– Բայց հարիւրապետը:

– Հարիւրապետը առջի իրիկուն մեկնեցաւ ու ալ չվերադարձաւ:

– Ուրեմն տիկինը առանձի՞ն է, – ըսաւ Թաթիկեան՝ ջանալով ծածկել իր ուրախութիւնը:

– Անշուշտ առանձին է:

– Ուրեմն հաճեցէք հրամայել, որ իր սենեակը ցոյց տան ինծի:

Նոյն միջոցին հոնկէ անցնող սպասուհի մը յանձն առաւ այդ պաշտօնը կատարել:

Ցորմէհետէ Թաթիկեան իմացաւ, որ զինուորականը հոն չէր, արտակարգ կորով մը եւ քաջութիւն մը զգաց ինքն իր մէջ: Վայրկեան մը ետքը 22 թիւ սենեակին դուռը կը բախէր:

– Ո՞վ է, – հարցուց ներսէն կնոջական ձայն մը, որ սարսուռ պատճառեց Թաթիկեանին:

– Ես եմ, էրիկդ, – գոչեց ամուսինը:

– Մտի՛ր:

Դուռը բացուեցաւ, եւ երկու ամուսինները դէմ դիմաց գտնուեցան: Թաթիկեանի առաջին շարժումը եղաւ դուռը կղպել, ամէն հաւանականութեան դէմ պաշտպանուելու համար: Յետոյ նափոլէոնեան ձեւով մը թեւերը կուրծքին վըրայ ծալած մօտեցաւ կնոջը, որ անտարբեր երկնցած էր բազմոցին վրայ, ու տրամաթիք ձեւով մը գոչեց.

– Ի՞նչ է այս խաղքութիւնը...

(Շար. 116)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԵՐԸ

Հայ քաղաքական միտքը անկախութիւնից ի վեր

ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ

(Թարգմանութիւն՝ Ցասմիկ Ցարութիւնեան)

Երեւան, «Նայիրի», 1999

ՂԱԶԱՐՈՍ ԽՈՐՂԱՆՃԵԱՆԻ

յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 15–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

(Շար. Ա. էջէն)

քիւրտ ապստամբներ Թրքական իշխանութեանց յանձնուեցան Շեմտինլի, պարսկական եւ իրաքեան սահմանի մօտ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՉ ՄԷԿ ՕՐԱԹԵՐԹ (բացի «Լա Գրուա»յէն եւ «Փարիզիէն»էն) կրցաւ լոյս տեսնել Երկուշաբթի Հոկտ. 4–ին, իբրեւ հետեւանք գործադուլի շարժումի մը: Բողոք մըն էր 35 ժամերու դրութեան պարտադրանքին դէմ: Գաւառի թերթերը կանոնաւոր կերպով լոյս տեսան:

35 ԺԱՄԵՐՈՒ վերաբերող 2–րդ օրէնքին, որ պիտի ծեծուի Հոկտեմբեր 5–ին, դէմ շարժումները կը ծաւալին: Այս երկրորդ օրինագիծը կը վերաբերի գատրեբու, որոնք յաճախ 46 ժամ կ'աշխատին, եւ բաւական դժուար է որ յանկարծ 35–ի իջնէ: Ընդհանուր դժգոհութիւնը այդ 35 ժամերու դրութեան պարտադրանքին դէմ է, քանի բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ արդէն կը կիրարկեն այդ դրութիւնը, մինչ ուրիշներ չեն կրնար եւ կիրարկելու պարագային ալ, ոչ թէ աշխատնք կը ստեղծուի այլ գործը կրնայ տուժել արտադրութեան գետնի վրայ, եւ տարբեր հետեւանքներ ունենալ. օրինակները չեն պակսիր:

ԱԲՐԱՀԱՄ ՍԵՐՖԱԹԻ, մարոքցի հրեայ ընդդիմադիրը արտօնութիւն ստացած է Մարոք վերադառնալու, նոր թագաւորին որոշումով: 73 տարեկան, Սերֆաթի Ֆըրանսա կ'ապրէր 1991–էն ի վեր, երբ ազատ արձակուած էր 17 տարուան բանտարկութենէ ետք: Մոհամէտ Զ. քաջ որոշում մը տուած է, զոր բոլորը կ'ողջունեն:

ԿՐԱՆԱՏԱՅԻ (Սպանիա) գաւառի մէկ գիւղին քաղաքապետը կոչ ըրած է իր բընակիչներուն որ շատ ուշադիր ըլլալ իրենց առողջութեան եւ չմեռնին...: Արդարեւ Լանխարոնի (գիւղին անունն է) գերեզմանատունը ահաւոր խճողուած է եւ նոր մեռեալի տեղ չկայ: Քաղաքապետին հրապարակած հրամանագիրը հիւմուրով դիմաւորուած է բնակիչներուն կողմէ, կ'ըսէ քաղաքապետը որ հարկ եղած միջոցներուն կը դիմէ դարմանելու համար այս կացութիւնը, որպէսզի յետագային կարենան հանգիստ մեռնիլ: Խոսէ Ռուպիօ կ'աւելցնէ սակայն՝ «բայց, ես միայն քաղաքապետ եմ, ինծմէ վեր Աստուած կայ որու կը պատկանի վերջին խօսքը»:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

Après le succès de l'exposition
ROME - ARMENIE
dans la grande salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican

CLAUDE MUTAFIAN,
Commissaire de l'exposition,
Historien, Maître de Conférence
Université Paris Nord

présente et dédicace
le magnifique volume

ROMA-ARMENIA
(Edition française)

Projection et diapositives

Vendredi 8 Octobre à 20 h 30
—— Entrée libre ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Conférence Arménie-Diaspora

Communiqué

La première conférence Arménie-Diaspora vient de se tenir du 22 au 23 septembre 1999 à Erevan, avec la participation de plus de 50 délégations représentant toutes les communautés arméniennes de la Diaspora, y compris celles de la CEI et de l'Europe de l'Est. en outre, y participaient de plein droit les Eglises arméniennes apostolique, catholique et évangélique, les trois partis politiques traditionnels (ADL Ramgavar, FRA Dachnaktsoutioun et S.D. Hentchakian) ainsi que les grandes organisations internationales telles que le Hay Oknoutian Mioutioun, l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance, etc.

L'Arménie et le Karabagh étaient représentés par le Président de la République, Robert Kotcharian, le Premier Ministre, Vasken Sarksian, le Président de l'Assemblée Nationale, Karen Demirdjian, le Ministre des Affaires Etrangères, Vartan Oskanian, le Président du Karabagh, Arkady Ghoukassian, ainsi que son Ministre des Affaires Etrangères, Naïra Melkoumian. Y participaient également de plein droit les six groupes parlementaires de l'Assemblée Nationale d'Arménie (Miasnoutioun, Parti Communiste Arménien, Droit et Unité, FRA Dachnaktsoutioun, Pays des Lois, Union Nationale Démocratique).

La communauté arménienne de France a participé à cette conférence avec une délégation unitaire forte d'une cinquantaine de personnes, coprésidée par Léon Kébabjian et Dicran Shirvanian.

Intervenant au nom de la délégation arménienne de France, Dicran Shirvanian a avant tout insisté sur la position de notre communauté qui pourrait non seulement relayer les efforts de l'Arménie d'adhérer à l'Europe, mais aussi d'appuyer la volonté commune d'Erevan et de Stepanakert de parvenir à un règlement pacifique du conflit du Karabagh. Il a ensuite mis l'accent sur le climat d'entente et d'union qui règne depuis quelques années au sein de notre communauté à travers le Comité du 24 Avril, regroupement des organisations arméniennes de France. Enfin, il a exprimé le souhait de voir l'Arménie parvenir rapidement à une véritable démocratie moderne, soucieuse de justice sociale et des droits de l'homme.

Cette première rencontre Arménie - Diaspora n'avait pas pour ambition d'aboutir à des décisions concrètes ou à des structures immédiatement opérationnelles. Cependant, elle a permis aux différentes composantes de la nation arménienne de se rencontrer, de se parler, de mieux se connaitre, de constater leurs convergences et de débattre ensemble des grandes questions qui se posent aujourd'hui au peuple arménien tant en Arménie et au Karabagh qu'en Diaspora.

Au nombre de ces questions, il convient notamment de citer :

— la consolidation de l'Arménie et du Karabagh et le renforcement de leur sécurité;

— le développement économique de ces deux entités avec l'instauration d'un véritable Etat de droit, d'une démocratie moderne et d'une plus grande justice sociale;

— le flux d'expatriation qui risque de priver l'Arménie de ses forces vitales;

— la reconnaissance internationale du génocide arménien de 1915;

— la consolidation de la Diaspora et sa nécessaire restructuration.

Sur le plan international, cette conférence a montré au monde entier que les Arméniens, où qu'ils vivent, sont unis autour de l'Arménie et sont extrêmement vigilants sur la question du Karabagh.

Notre délégation se félicite des déclarations de principe adoptées à l'issue de la conférence et constate qu'une nouvelle page de coopération entre l'Arménie et la Diaspora vient de s'ouvrir sur la base d'un véritable partenariat.

LA DELEGATION
DE LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
DE FRANCE

Paris, le 30 Septembre

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

«ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԾՆՈՒՆԴԻՆ ՄԷՋ»

կը ներկայացնէ

Հրապարակախօս, մանկավարժ
ՄԱՐԳԱՐ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 7,
ժամը 20·30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի
Հ Ա Ն Դ Ի Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ» ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16–ին,

Առաջնորդարանի

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին սատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած սոյն տօնախմբութեան:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
2, rue Berlioz, 06000 Nice
Tél. : 04 93 16 91 43

l'UGAB Nice-Côte d'Azur
vous propose une escapade

à Gênes

Dimanche 24 Octobre

pour découvrir une ancienne église arménienne

San Bartolomeo degli Armeni

où sont conservés le pied de saint Barthélémy, évangélisateur de l'Arménie, et le premier saint suaire du Christ acquis par le roi arménien Abgar au Ier s., puis transféré à Gênes au 14e s.

Départ de Nice à 8h30
et retour en début de soirée
Frais de transport en autocar : 120 F
Renseignements et inscriptions :
Guillaume Aral —
Tél. : 06 60 41 32 15.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն–Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը, պաշտօնապէս կը ծանուցէ, թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ Շինութեան 69–րդ եւ Անուանակոչութեան 66–րդ տարեդարձը՝

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի օր:

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներու համար եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ,

հոգեւոր հովիւներուն, սարկաւագներուն, բարերարներուն, Հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի, Թաղական Խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Քարոզի աւարտին օրհնութիւն մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ «գինեձօն» եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ շրջակայքի հայութենէն խուռներամ ներկայութեամբ յարգել նուիրական յիշատակը մեր ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները, կրնան դիմել Թաղականութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6
MERCREDI
6 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.745
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.745

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 4 / 5)

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՔՈՖԻ ԱՆԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի Արտաքին նախարարը Հոկտեմբեր 1-ին Հանդիպում ունեցած է ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին՝ Ք. Անանի հետ: Արծարծուած են բազմաթիւ հարցեր :Քոֆի Անան առաւելաբար հետաքրքրուած է Լ. Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման գործընթացով: Վ. Օսկանեան ներկայացուցած է այսօրուան կացութիւնը եւ նշած որ կողմերու բանակցութիւնները լաւ նախադրեալներ ստեղծած են: Նոյն օրը, Վ. Օսկանեան ստորագրած է Միջազգային քրէական դատարանի կանոնագրութիւնը, դառնալով զայն ստորագրող 88-րդ երկիրը:

Միջազգային քրէական դատարանի կանոնագրութիւնը, որ ծանօթ է նաեւ որպէս Հռոմի կանոնագրութիւն, ընդունուած է 1998 Յուլիս 17-ին Միջազգային քրէական դատարանի հիմնադիր ժողովին, Հռոմ:

***

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԳ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԿԸ ՄՆԱՅ ՆԱՐԻՆԷ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

Հոկտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է Մամուլի Ազգային Ակումբի հաշուետու ընտրական երկրորդ ժողովը: Տարեկան հաշուետուութիւնը կատարած է Նախագահուհին՝ Նարինէ Մկրտչեան: Նշած է որ երկուեւկէս տարուան ընթացքին, Ակումբը կազմակերպած է 76 հանդիպում հանրային, քաղաքական, տնտեսական, պետական, հոգեւոր եւ մշակոյթի գործիչներու հետ:

Զննուած խնդիրներու կարգին նըշուած են ակումբին ենթակառոյցներու ձեւաւորման, տեղեկագրի պարբերական հրատարակութեան, սեփական սրճարան ունենալու, եկամուտ ապահովելու հարցերը:

Գաղտնի քուէարկութեամբ ՄԱԱ-ի նախագահուհի վերընտրուած է Նարինէ Մկրտչեան:

***

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ Դ. ՍԵՄԻՆԱՐ

Հրազդան պանդոկը, Հոկտեմբեր 4-ին իր աշխատանքներուն ձեռնարկած է Սահմանադրական Դատարանի եւ Եւրոպայի Խորհուրդի «Ժողովրդավարութիւն իրաւունքի միջոցաւ» եւրոպական (Վենետիկի) յանձնաժողովի նախաձեռնութեամբ, միջազգային 4-րդ սեմինարը: Կը մասնակցէին ՀԱՊ-ի անդամներ եւ շարք մը այլ ներկայացուցիչներ:

Իր զեկուցումին մէջ, Գագիկ Յարութիւնեան շեշտած է որ «ՀՀ Սահմանադրական դատարանը լիազօրութիւնների վերաբերեալ վէճերի ուղղակի լուծման իրաւասութիւն, իսկ պետական իշխանութեան հիմնարկների փոխ _ յարաբերութիւններում յառաջացած նման վէճերը, բացի քաղաքական անհաշտուողականութիւն հրահրելուց ու զանգուածային լըրատուութեան միջոցները սնելուց, դառնում են հասարակական անկայունութեան ու խուճապային զարգացումները խթանող լուրջ գործօն»:

Սեմինարի աշխատանքները վերջ կը գտնեն Հոկտեմբեր 6-ին:

Կէսօրէ ետք, սեմինարի մասնակիցները Ծիծեռնակաբերդ այցելած են: Անոնք նոյն օրը ընդունուած են նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ:

***

«ԱԶԱՏ ԱՐՑԱԽ»Ի ՆՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐԸ՝ Մ. ՀԱՃԵԱՆ

ԼՂՀ կառավարութեան ներկայացումով, Ազգային Ժողովը Հոկտեմբեր 2-ի նախագահութեան նիստով Միքայէլ Հաճեանը հաստատած է «Ազատ Արցախ» թերթի գլխաւոր խմբագիր:

Մինչեւ Արցախ գալը, Մ. Հաճեան եղած է Հայաստանի նախագահի աշխատակազմի փորձագէտ, ղեկավարած է կառավարութեան առընթեր յատուկ ծրագրերու վարչութեան տեղեկատուական – վերլուծական բաժինը:

***

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄՆԵՐ

Երեւանի պետական համալսարանի 80-ամեակին առթիւ, նախագահ Քոչարեան Հոկտեմբեր 4 թուակիր հրամանագրով պարգեւատրումներ կատարած է: Համալսարանի տեսուչը, Գիտութիւններու Ազգային ակադեմիայի անդամ Ռադիկ Մարտիրոսեանին շնորհուած է Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանը:

Խորենացի, Անանիա Շիրակացի, Մ. Գոշ մետալներով ալ պարգեւատրուած են բազմաթիւ այլ փրոֆէսէօրներ, մասնագէտներ:

***

ՍԴՀԿ-Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Սոցիալ – Դեմոկրատական Հնչակեան Կուսակցութեան վարիչ մարմինը յայտարարութեամբ մը բարձր գընահատած է վերջերս հայրենիքի մէջ կազմակերպուած երկու մեծ հաւաքները, որոնք ըստ կուսակցութեան մէկ անգամ եւս ապացուցեցին, որ ազգովի կատարուող գործերը նպաստաւոր ենթաշխար. հասփիւռ Հայութեան համար: Յայտարարութեան մէջ արտայայտուած է նաեւ այն համոզումը որ ՍԴՀԿ կայանալիք հերթական համահայկական 17-րդ համագումարը, անոր օրակարգի նիւթերու իրագործումը կը նպաստեն Հայրենիք – Սփիւռք կապերու ամրապնդման, ինչպէս նաեւ ներգրումներու քաջալերման:

***

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ՝ ՆԵՐՔԻՆ ԶՈՐՔԵՐՈՒ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով Հայկ Յարութիւնեան նշանակուած է Ներքին գործերու նախարարի տեղակալ, ներքին զօրքերու հրամանատար:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Հոկտ. 4-ին Երեւանի մարզահամերգային համալիրին մէջ բացուած զբօսաշրջութեան առաջին միջազգային ցուցահանդէսին շրջանակներուն մէջ խորհրդաժողով մը տեղի ունեցած է, ուր հանդէս եկած են Հայաստանի, ԱՄՆ-ու, Թուրքիոյ եւ այլ երկիրներու ներկայացուցիչներ: Եւլոյթ ունեցողներէն ԱՄՆ-ու ներկայացուցիչ Ճերի Եանք բացատրած է էքսփերթի ստեղծած կարելիութիւնները, աւելցնելով թէ ինք այդպէս ծանօթացած է Հայաստանի, որ ըստ իրեն, ունի զբօսաշրջութեան լայն կարելիութիւններ: Հայաստանի կողմէ խօսք առած է ճամբորդական ընկերութեան նախագահ Սիսակ Աբրահամեան. ան նշած է որ այս ձեռնարկը իրենց կողմէ առաջին քայլ մըն է Հայաստանի զբօսաշրջութեան զարգացման:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՅՈՅՆԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԵՐՏԱՆԱ՞Ն

Յոյնեւթուրք յարաբերութիւններու սերտացումի նոր ապացոյց կը նկատուին Յունաստանի Արտաքին Գործերու նախարար Փափանտրէուի արտայայտութիւնները որոնք չեշտած են երկու երկիրներու բարեկամութեան կարեւորութիւնը: Մասնակցելով Պոլսոյ մէջ համալսարանի մը բացումի հանդիսութեան, ան ըսած է թէ երկու երկիրներուն պատմական առիթ մը ներկայացած է զոր պէտք չէ փախցնել: Փափանտրէու նաեւ ակնարկած է Վենիզելոս _ Աթաթիւրք բարեկամութեան որմէ պէտք է օրինակ առնել ներկայիս, վերցնելու համար երկու ժողովուրդները իրարմէ բաժնող պատնէշը: Այդ մօտեցումով յոյն նախարարը ըսած է նաեւ թէ իր երկիրը կողմնակից է Թուրքիոյ Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան:

Թուրք մամուլը այս արտայայտութիւններուն հետ տեղ տուած է նաեւ անոնց արժեւորումին նուիրուած էջերու: Այդ սիւնակներուն մէջ նկատելի է որոշ վերապահութիւն մը, հանդէպ՝ յոյն նախարարին ջերմ խօսքերուն: Հոկտեմբեր 5-ի «Միլլիյէթ»ին մէջ օրինակ, Ս. Քոհէն «Փափանտրէու անկե՞ղծ է» խորագրուած իր սիւնակին մէջ այն տեսակէտը կը պաշտպանէ թէ ջերմ արտայայտութիւններ ունենալով հանդերձ, յոյն նախարարը խորքին մէջ Կիպրոսի հարցին, կամ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան մասին հիմնովին տարբեր կարծիք չէ յայտնած. իսկ Թուրքիոյ նկատմամբ ցոյց տուած բարեացակամութեան լրջութիւնը արժեւորելու համար հարկ է սպասել գործնական փաստերու:

ԼՂՀ

ԼՂՀ Կառավարութեան
Մամլոյ Ծառայութիւն

ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԸ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ ԵՒ ՔԱՐՎԱՃԱՌ

Սեպտ. 30-ին բնակչութեան հարցերուն մօտէն ծանօթանալու համար ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան աշխատանքի այց մը տուած է Շահումեանի շրջանը եւ Քարվաճառի շարք մը բնակավայրեր: Այցը սկսած է Շահումեանի Զարեքտար, Եղեգուտ, Դադիվանք եւ Բուաջուր գիւղերէն: Ունկնդրելով բնակիչներուն խնդրանքները եւ պահանջները, Ա. Դանիէլեան համապատասխան նախարարութիւններուն յանձնարարութիւններ կատարած է անոնց ուղղութեամբ: Ապա, ԼՂՀ վարչապետը Ներքին գործերու նախարար Բակօ Սահակեանի, Քաղաքաշինութեան նախարար Վաղարշակ Փալաջանեանի եւ այլ պաշտօնատարներու ընկերակցութեամբ գացած է Քարվաճառի շարք մը բնակավայրեր, ուր զըրոյցներ ունեցած է բնակիչներու հետ ու ծանօթացած անոնց խնդիրներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՇԻՐԱՔ պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Սպանիա, որ առաջինն է Ֆրանսայի պետական ղեկավարի մը 1913-էն ի վեր (Ռ. Փուէնգառէ): Վարչապետ Ազնարի եւ Խուան Գարլոսի հետ տեսակցութիւնները շատ ջերմ եղած են եւ ամրապնդած երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Ֆրանքօ-սպանական գործակցութիւնն ալ հակահաբեկչական պայքարին մէջ շատ գոհացուցիչ կը նըկատուի:

ՊԷՐՆԱՐ ՊԻՒՖԷ, ծանօթ նկարիչը անձնասպան եղաւ Հոկտեմբեր 4-ին, Թուրթուրի (Վառի նահանգ) իր կալուածին մէջ: 71 տարեկան, Պիւֆէ կը տառապէր Փարքինսոնի հիւանդութենէն եւ այլեւս չէր կրնար նկարել ինչ որ անողոք տառապանք մըն էր իրեն համար: Մեծաքանակ արտադրող էր (աւելի քան 8000 պաստառի հեղինակ), ինչ որ ըսել կուտար թէ արուեստէն աւելի, կը նկարէ առեւտրական նպատակներով: Քննադատներու խումբ մը շատ խիստ եղած է իրեն հանդէպ: Կը գնահատուէր ծախոն եւ ընդհանրապէս արտասահման: Ֆրանսան կ'անդրադառնար ղինքը: Իր միակ վաճառորդը՝ Մօրիս Կառնիէ կ'ըսէ թէ խոստովանած է իրեն, թէ երբ վերջացնէ ցուցահանդէսին վերջին պաստառը, անձնասպան կ'ըլլայ: Այդ վերջին ցուցահանդէսին խորագիր ընտրած էր «Մահը»:

ԻՏԱԼԻՈՅ արդարադատութիւնը, Հոկտեմբեր 4-ին, տարուան մը յապաղումով, քաղաքական ապաստան շնորհեց Ա. Էօճալանի, որ Հինգշաբթի օր, Հոկտեմբեր 7-ին պիտի ներկայանայ Թուրքիոյ Բեկանիչ Ատեանին առջեւ: Հակառակ յապաղումին, Էօճալանի փաստաբանները գոհունակութեամբ ողջունած են Իտալացիներուն որոշումը: Բեկանիչ Ատեանին առջեւ, փաստաբանները պիտի ջանան մահապատիժը վերածել ցկեանս բանտարկութեան, ողեկոչելով զղջումը, ՓՔՔ-ի փոքր խումբի մը յանձնուիլը:

ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐԸ, առաջին անգամ ըլլալով ցոյց ըրին Փարիզի մէջ, Հոկտեմբեր 4-ին, 35 ժամերու դէմ: Նոյն նպատակով, բայց, տարբեր մօտեցումով փողոց իջած էին նաեւ Սէ-Ժէ-Թէ-ի անդամները: Այս վերջինները կ'ուզեն որ օրինագիծը բարեփոխուի, մինչ գործատէրերը (20 հազար էին) բոլորովին դէմ են անոր պարտադիր բնոյթին:

ՀՕԹ – ԿԱՌՈՆԻ (հարաւ – արեւմտեան Ֆրանսա) շրջանը երկրաշարժի ենթարկուած է Հոկտ. 4-ի իրիկունը: Ուժգնութիւնը 4,6 եղած է Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ: Վնաս չկայ:

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ հիւանդանոցը հաւանաբար վերջանայ Նոյեմբերին, եթէ նոր յապաղումներ չըլլան զանազան պատճառներով: Եւրոպայի ամէնէն արդիական հիւանդանոցը, Փարիզի 15-րդ թաղամասին մէջ, բազմաթիւ տարաձայնութիւններու զոհ է այս միջոցին: Կ'ըսուի թէ չէնքը կը փլի եւ ճարտարապետը՝ Այմերիք Զիւպլէնա ջղայնացած է: Կ'ընդունի սակայն թէ հարկ է կարգ մը բարեփոխումներ ընել եւ թէ 15 տարին քիչ մը երկար է շինութեան համար: Գալով պիւտճէին, 1,6 միլիառ ֆր.էն բարձրացած է 1,7 միլիառի: Հիւանդի 831 սենեակ կայ,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԷՆ ԱԼՄԵԼՕ՝ ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ԻՆՏՈՆԷԶԻԱՅԷՆ ՀՈԼԱՆՏԱ

Ջէնեան դիտել կու տայ, թէ Հոլանտայի այժմու հայ համայնքը սկսած է կազմաւորուիլ 1950-ական թուականներուն, գաղթական փոքրաթիւ խմբակներու ժամանումով, առաւելապէս Ինտոնեզիայէն, որ հոլանտական գաղութ մըն էր անցեալին: Այս Հայերուն արմատները կ'երկարին մինչեւ Նոր Ջուղա (Իրան), ուրկէ փոխադրուած են անոնք դէպի Ինտոնեզիա, ներկայ դարուն սկիզբը:

90-ամեայ Տիգրանուհի (Թիկա) Գալըստեան մէկն է անոնցմէ: Եօթը տարեկանին իր ընտանիքով Նոր Ջուղայէն տեղափոխուած են Ինտոնեզիա եւ կայք հաստատած Սուրապայա նաւահանգիստ քաղաքը: Ամսթերտամի տարածաշրջանին փոքրիկ իր բնակարանին մէջ զրուցելով «Հ.Բ.Ը.Մ.»-ի Թղթակիցին հետ, Գալըստեան պատմած է անոր իրենց ուղեւորութեան մասին:

«1916-ի առաւօտ մը, նկատեցինք զինուորական ջոկատներու ծաւալում տեղադրում մը Նոր Ջուղայի մերձակայ բլուրներուն վրայ: Սարսափեցանք, խորհելով որ անոնք թրքական բանակներ էին: Գիտէինք որ Հայերը այդ օրերուն կոտորածի կ'ենթարկուէին արեւելեան Թուրքիոյ մէջ, ուստի որոշեցինք թողուլ Նոր Ջուղան՝ Թուրքերու քաղաք մուտքէն առաջ: Թէեւ յետագային պարզուեցաւ որ այդ ջոկատները ռուսական էին, բայց այլեւս չուզեցինք մնալ: Վախցած էինք»:

Յետոյ, ան կը նկարագրէ, թէ ինչպէս 7 երախաներէ բաղկացած իրենց ընտանիքը Սուրապայա հասաւ, ուր ինք ամուսնացաւ 17 տարեկանին՝ Հոլանտացի առեւտրականի մը հետ: 1946-ին, Ինտոնէզիոյ անկախութենէն ետք, Տիգրանուհի վերջնապէս պիտի փոխադրուէր Հոլանտա, ուր այդ օրերուն հայկական կեանք գոյութիւն չունէր բնաւ: Իր ընտանիքէն ոչ ոք հայկական ամուսնութիւն կրցաւ կնքել: Ասիկա ընդհանրացած երեւոյթ մը եղաւ Ինտոնէզիայէն եկուոր Հայերուն համար, որոնցմէ շատեր խառն ամուսնութեանց ճամբով ձուլուեցան – գացին ի սպառ...:

60-ական թուականներէն սկսեալ մինչեւ 80-ականները հայ նոր ընտանիքներ սկսան հաստատուիլ Հոլանտա, գլխաւորաբար Ամսթերտամ եւ Ալմելօ քաղաքները: Անոնք առհասարակ կու գային Թուրքիայէն (մանաւանդ՝ Անատոլուի Շըրնաք գաւառէն), բայց նաեւ Իրանէն եւ Լիբանանէն, մի՛շտ աւելի լաւ եւ ապահով կեանքի մը հեռանկարով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ «ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ»...

Տ. Ջէնեան կը գրէ, թէ Հոլանտա փութացող Հայերուն մէջ, վերջին տարիներուն, մեծ եղաւ թիւը Հայաստանցիներուն ալ, ներառեալ՝ առանձին մայրեր իրենց երախաներով: Անոնք յաճախ կու գան որպէս զբօսաշրջիկներ, յետոյ կը «յանձնուին» պետական իշխանութեանց՝ օրինական ապաստան խնդրելով: Այդ իրաւունքին տիրանալու համար ալ կը փորձեն զարտուղի միջոցներ: Ոմանք կը յայտարարեն թէ իրենք միասեռականներ են եւ չեն կրնար Հայաստան վերադառնալ, քանի հոն խէթ աչքով կը դիտուին ընդհանուրին կողմէ: Ուրիշներ առաջ կը քշեն իրենց «աղանդաւոր» ըլլալու պարագան ու երդում պատառ կ'ըլլան թէ տուեալ աղանդը արգիլուած է Հայաստանի մէջ... եւ այսպէս՝ շարունակ: Պատկան մարմինները մինչ մէկ կողմէ կ'աշխատին կարգաւորել անոնց կեցութեան թուղթերը, միւս կողմէ զանոնք կը տեղաւորեն յատուկ հանրակացարաններու մէջ, ուր երբեմն տարիներով կը մնան...: Հայաստանցի այս «փախըստականները» ընդհանրապէս կը խուսափին գաղութին հետ յարաբերելէ: Կ'ենթադրուի, թէ նմանօրինակ կացութեամբ քանի մը հազար Հայեր կան այսօր Հոլանտայի մէջ:

ՇԸՐՆԱՔՑԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՋԱՆԳՈՒԱԾԸ

Շըրնաք հարաւ-արեւելեան Թուրքիոյ մէջ քրտաբնակ քաղաք մըն է, սահմանամերձ՝ Իրաքի: Նկատի առած այն պարագան, որ Հոլանտայի այժմու հայ գաղութին կարեւոր մէկ տոկոսը Շըրնաքէն եկած քրտախօս Հայերը կը կազմեն, ամերիկահայ լրագրողը իր ակնարկը սեւեռած է նաեւ անոնց ոդիսականին վրայ:

Այսօր, կը գրէ ան, Շըրնաքի մէջ Հայեր չեն բնակիր: Բայց մինչեւ 60-ական թուականներու կէսերը 600 էր անոնց թիւը, ամբողջովին խզուած թէ՛ աշխարհէն, թէ՛ արտասահմանի հայ միւս գաղութներէն: Անոնք կ'ապրէին մեկուսացած կեանք մը, ապաւինած՝ տեղաբնակ քիւրտ աւատապետերու գութին եւ պաշտպանութեան: Այդ օրերուն տակաւին 15 հազար էր քաղաքին բնակչութեան թիւը (այսօր՝ 100 հազար) ու փոքրամասնական Հայերը երկրորդ կարգի քաղաքացիներ կը նկատուէին, զրկուած նոյնիսկ բաւարար ուսում ստանալու պատեհութենէն: Շըրնաք ինքնին յետամնաց աւան մըն էր արդէն, զուրկ՝ ջրատար ցանցէ, ասֆալթապատ փողոցներէ, ելեկտրականութենէ եւ այլ անհրաժեշտութիւններէ:

Շըրնաքի Հայոց արմատներուն մասին քիչ բան յայտնի է: Երէցներէն ոմանք կը խորհին թէ իրենց ծնողները վերապրողներ եղած են 1894/96-ի Համիտեան ջարդերէն: Ուրիշներ կը հաւատան, թէ իրենց նախնիները այդ կողմերը եկած են Վանէն:

«Ոչինչ գիտէինք մեր պատմութեան մասին, կ'ըսէ Իսա (Միհրան) Սարըճան, Շըրնաքէն Հոլանտա հասած երբեմնի գաղթական հայ մը, այժմ 46 տարեկան յաջողակ ձեռնարկատէր, որ «Հ. Բ. Ը. Մ.»ի թղթակիցին հետ խօսած է թրքերէնով, ապաւինելով թարգմանիչի մը օժանդակութեան: Խիստ մանր փոքրամասնութիւն մըն էինք քրտական քաղաքի մը մէջ ու կ'ապրէինք շատ նախնական եւ մեկուսի կեանք մը: Միայն երէցները քանի մը բառ հայերէն գիտէին, իսկ մնացեալներս կը խօսէինք լոկ քրտերէնով:

Տեղացի քիւրտ ցեղապետները գիտէին թէ Հայեր էինք: Այնուհանդերձ, մենք կը շարունակէինք ծածկել մեր ինքնութիւնը ու կը բանտէինք զայն մեր տուներուն պատերուն մէջ»:

Շըրնաքի Հայերը տասնամեակներ շարունակ որեւէ յարաբերութիւն չեն կըրցած հաստատել նոյնիսկ Պոլսոյ մայր գաղութին հետ: Ամբողջէն կառչած մնացած են սակայն իրենց քրիստոնէական հաւատքին, որպէս փրկութեան միակ ապաւէն: Ճաշասեղան նստելէ առաջ՝ երբեք չեն մոռցած մրմնջել իրենց աղօթքները, Զատիկն ու կրօնական տօները անտես չեն թողած, բծախնդրօրէն կիրարկած են Մեծ Պահքի ծոմապահութիւնը, ամուսնութեանց եւ նորածիններու մկրտութեան համար՝ մօտակայ քաղաքներէ գիշերանց գաղտնօրէն սարքի հոգեւորականներ բերելու իսկ յանդըգնած են՝ աչք առնելով ատոր բացայայտ վտանգներն ու հետեւանքներն ալ: Իրենց երախաներուն տուած են հայկական անուններ՝ գէթ ընտանեկան շրջանակի մէջ գործածելու համար:

Բարեբախտաբար, Շըրնաքի Հայերը տնտեսապէս բարւոք եղած են՝ իրենց ձեռքն ունեցած ըլլալով հիւսուածքի եւ ջուլհակութեան մենաշնորհը: Մերթ ընդ մերթ նշաւակ դարձած են սակայն տեղացիներու անուանարկիչ որակումներուն՝ որպէս «կեաւուրներ»...: Պատահած են նաեւ դեռատի Հայուհիներու առեւանգումներ՝ ամուսնական նպատակներով...:

Իսա Սարըճան յետոյ կը պատմէ, թէ Շըրնաքի Հայութեան առաջին հաղորդակցութիւնը «դուրս»ի իր արիւնակիցներուն հետ պատահած է 60-ական թուականներու սկիզբը, երբ սարքի քահանայի մը կողմէ իրենց գոյութեան մասին տեղեկութիւններ հաղորդուած են Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանին: Այսպէս է, որ Շըրնաքցի պատանիներու փոքր խմբակներ տակաւ Պոլիս բերուած են՝ հայկական կրթութիւն ստանալու համար Ս. Խաչ Դպրեվանքին մէջ: Անոնց հետեւած են երիտասարդները, որոնցմէ շատեր Հոլանտա եկած են գործի փնտռտուքով: Աւելի ուշ, մնացեալներն ալ գաղթած են ամբողջովին ու տարիներու երկայնքին բաժանեալ ընտանիքները միանալով՝ կորիզը կազմած են Հոլանտայի ներկայ հայ գաղութին:

Տ. Ջէնեան նկատել կու տայ, որ Շըրնաքէն Հոլանտա եկած Հայերը, տասնամեակներ յետոյ իսկ, այսօր եւս մեկուսի կ'ապրին: Համարկումը շատ դանդաղ գործընթաց մըն է անոնց համար ու իրենց յարաբերութիւնը հոլանտացի բընիկ տարրին հետ՝ գործի սահմաններէն անդին չանցնիր: «Հին ու նոր մշակոյթներուն տարբերութիւնը լեզուական պատուարէն աւելի անդին կ'երթայ» այս զանգուածին համար, որ հասած ըլլալով մեկուսացեալ շրջապատէ մը՝ ինքզինք խորթ գտաւ երկրի մը մէջ, ուր ազատութիւնն ու սանձարձակութիւնը բոլորովին տարբեր ըմբռնումներ ունին:

Ալմելոյի համայնքային պատասխանատուներէն մին՝ 58-ամեայ Իժրի Այգազ, որ Շըրնաքէն Հոլանտա հասած առաջին գաղթականներէն մին կը նկատուի, կը գանգատի «ընտանեկան սրբութեան» պակասէն ու կը շեշտէ որ «թերեւս աւելի դիւրին էր Շըրնաքի մէջ Հայ մնալ, քան Հոլանտայի»: Ան իր մտավախութիւնը չի ծածկեր հոլանտածին նոր սերունդին նըկատմամբ ու համոզում կը յայտնէ, որ եկեղեցին միակ շաղախն է Հայութեան ցրուած մասնիկներուն միջեւ:

ՅԱՋՈՂԱԿ ՀԱՅԵՐ

Ջէնեան կ'ըսէ, թէ բազմաթիւ հայ գաղթականներ, որոնք Հոլանտա եկան բարօր կեանքի մը հեռանկարով՝ յաջողեցան իրականացնել իրենց երազը:

Տիգրան Սարեան, զոր օրինակ, որ Շըրնաքցի Հայ մըն է, այսօր կարեւոր դիրք կը գրաւէ Հոլանտայի իրաւաբանական համակարգին մէջ՝ որպէս Հաարլէմ քաղաքի շրջանային դատախազ: Զրոյցի մը ընթացքին ան կը պատմէ, թէ եօթը տարեկանին Շըրնաքէն Պոլիս բերուած է եւ ուսանած տեղւոյն Ս. Խաչ Դպրեվանքը: Յետոյ Հոլանտա հաստատուելով, յամառ ճիգերէ ետք՝ 1993-ին վկայուած է իբրեւ իրաւաբան:

Շըրնաքցի յաջողակ Հայ մըն է նաեւ Արամ Այգազեան, որ դատախազ Սարեանի նման ի՛նք եւս սկիզբը ղրկուած է Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքը, յետոյ 20 տարեկանին Հոլանտա հաստատուած, ուր ներկայիս կաշիէ հագուստեղէնի փայլուն վաճառական մըն է եւ իր արտադրութիւնները կ'արտածէ մինչեւ Ֆրանսա, Հնդկաստան եւ Հոնկ-Քոնկ: Ամսթերտամի մերձակայքը գտնուող Այգազեանի գործատունը, որ կը կոչուի «ԱՐՄԱ», կ'արտադրէ տարեկան 700 հազար կաշիէ բաճկոն եւ այլ իրեր, ու Ջէնեանի հաւաստումով՝ «իր տեսակին մէջ մեծագոյնն է Հոլանտայի տարածքին եւ գլխաւորներէն մին՝ Եւրոպայի մէջ»: Դեռ կան ճաշարաններու, ադամանդի արհեստանոցներու եւ հագուստեղէնի վաճառատուներու տէր տասնեակ ուրիշ Հայեր:

Անոնց մէջ, ամերիկահայ լրագրողին ուշադրութենէն չէ վրիպած հայապատկան հաստատութիւն մը եւս՝ ABC-ն (American Book Center), որ անգլերէն գիրքերու ամէնէն ծանօթ գրավաճառատուներէն մին է Ամսթերտամի մէջ: Անոր սեփականատէրը՝ Աւօ Գարլանեան Յորդանանէն Հոլանտա եկած է 1966-ին եւ յամառ աշխատանքէ ետք 1983-ին հիմնած է զայն, իր այլատեսակ գիրքերուն քանակը հասցնելով 90 հազարի: Գարլանեան կ'ըսէ, թէ կը ծրագրէ հայկ. նիւթեր շօշափող անգլերէն գիրքերու բաժին մը հաստատել իր գրավաճառատունէն ներս, համոզուած ըլլալով որ ատիկա «նպաստ մը կրնայ ըլլալ Հայ Դատին»:

ՓՈՔՐ ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ՝ ԸՆԴՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ

Հոլանտական եւ հայկական զոյգ մշակոյթներու մերձեցման նպաստող երկու հաստատութիւններ լուսարձակի տակ առնուած են Ջէնեանի թղթակցութեան մէջ:

Անոնցմէ առաջինը «Արարատ» հիմնարկն է, կեանքի կոչուած 1979-ին, եւ որուն նպատակն է «քաջալեր հանդիսանալ հայ համայնքի զարգացումին ու նպաստել անոր համարկումին՝ հոլանտական ընկերութեան մէջ»: Այս առընչութեամբ, հիմնարկը օգտակար կ'ըլլայ եկուոր Հայերուն՝ կեցութեան վայր ապահովելու, գործ հայթայթելու, բժշկական խնամք տրամադրելու կամ գաղթականական «թուղթ»եր կարգաւորելու: Նման աշխատանքներէ անկախ, ժամանակի հոլովոյթին հետ, «Արարատ» դարձած է նաեւ տեղեկատու կեդրոն մը, որուն ընձեռած պատեհութիւններէն կ'օգտուին հոլանտական լրասփիւռները, մտաւորականներ, համալսարանականներ եւ ակադեմական շրջանակներ:

Հիմնարկին վարիչ-տնօրէնը՝ Յարութ Սիմոնեան կը յայտնէ, որ ունին հազար հատոր պարունակող թանկարժէք գրադարան մը, հարիւրաւոր խտացեալ սալեր եւ աղբիւրագիտական այլ թղթածրարներ, տրամադրելի՝ հետաքրքրուող ուսանողներու, մտաւորականներու եւ հանրութեան:

Լէյտէնի համալսարանին կից գործող Հայկական Ուսմանց Լսարանը երկրորդ կարեւոր օղակն է հայ-հոլանտական մշակութային առընչութեանց: Հայագէտ փրոֆ. Ուէյթէնպէրկի ղեկավարութեամբ լսարանը դասընթացքներ կը կազմակերպէ Հայոց պատմութեան, մշակոյթին եւ լեզուին մասին, միաժամանակ կատարելով նաեւ հրատարակչական աշխատանք: Թէ՛ «Արարատ» հիմնարկը եւ թէ՛ Լէյտէնի համալսարանի հայկական լսարանը, որոնք սերտօրէն կը գործակցին իրարու հետ, նիւթական քաջալերական օժանդակութիւն կը ստանան հոլանտական շրջանակներէ: Ու իրենց սահմանափակ կարելիութիւններով հանդերձ, այս հաստատութիւնները ոչ միայն կը շարունակեն մնալ աշխոյժ կամուրջ մը երկու մշակոյթներուն միջեւ, այլեւ դարձած են Հայաստանի մէկ պատուհանը՝ բացուած Հոլանտայի հորիզոնին վերեւ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Երեւան, Սեպտեմբեր 22-24

ԽՄԲ. – Ստորեւ կը հրատարակենք ելոյթը զոր յանուն ֆրանսահայ պատուիրակութեան արտասանած է համաժողովին՝ Տիգրան Շիրվանեան:

**

Տիկիններ, Պարոններ
Սիրելի հայրենակիցներ,

Ֆրանսահայ համայնքը, որ կը հաշուէ մօտ 500.000 Հայ, սոյն համաժողովին կը մասնակցի միացեալ եւ լայնօրէն ներկայացուցչական պատուիրակութեամբ մը, ո՛ր կ'ընդգրկէ բոլոր կազմակերպութիւնները, միութիւնները, քաղաքական հոսանքները ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ անհատ ազգայիններ եւ մտաւորականներ: Պարոն Լեւոն Քեպապճեանի հետ ես պատիւը ունիմ համանախագահելու սոյն պատուիրակութիւնը եւ ձեզի փոխանցելու Ֆրանսահայութեան խօսքը:

Նոյնիսկ եթէ ոմանք, յաճախ արդարօրէն, [illegible] այս ժողովի օրինականութեան մասին, ո՛չ ոք կրնայ ժխտել անոր օգտակարութիւնը: Այս համախմբումը ո՛չ միայն Հայաստանի շուրջ կը հաւաքէ ամբողջ Սփիւռքը, այլ վերջինիս զանազան հատուածներուն առիթ կու տայ իրարու հանդիպելու [illegible]: Կարելի էր նոյնիսկ այս ժողովին [illegible] համասփիւռքեան համաժողով մը: Բան մը, որ [illegible]:

Ո՛չ ոք կ'անգիտանայ Ֆրանսահայութեան կարեւորութիւնը իբրեւ արեւմտեան սփիւռքի երկրորդ համայնքը՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն ետք: Ան ունի ընտրական կարեւոր կշիռք մը,

գոր կրցած է քանիցս օգտագործել: Ցեղասպանութեան ճանաչումը Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ 1986–ին, ապա Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ անցեալ տարի, ասոր արդիւնքներն են, առանց մոռնալու Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ի նպաստ տարուած քաղաքական աշխատանքները:

Ֆրանսահայութիւնը կը գիտակցի, որ ինք կարեւոր դեր մը ունի խաղալիք Ղարաբաղեան հարցի արդար լուծման եւ Հայաստանը Եւրոպային խարսխելու ուղղութեամբ, որովհետեւ Ֆրանսան, ինչպէս գիտէք, Մինսկի խումբի համանախագահներէն մէկն է եւ նամանաւանդ՝ Եւրոպական Միութեան գլխաւոր մղիչ ուժը, Գերմանիոյ հետ: Վաղուան Եւրոպան, եթէ ոչ Ատլանտեանէն Ուրալ, ինչպէս կ՚երազէր զօրավար տը Կոլ, գէթ Պրեստէն Ստեփանակերտ կրնայ տարածուիլ: Այլ խօսքով՝ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հետ մեր համայնքը վաղը պիտի ներկայացնէ ապագայ Եւրոպայի ամենահայահոծ շրջանը: Ցամենայն դէպս, այս է մեր հեռանկարը:

Այն հարցերը որ կը դրուին այսօր հայ ազգին առջեւ բազմաթիւ են եւ ծանօթ գրեթէ բոլորիս: Յիշենք գլխաւորները՝

– Հայաստանի եւ Ղարաբաղի պետականութեանց ամրապնդումը եւ անոնց անվտանգութեան հզօրացումը:

– Երկու Հանրապետութեանց տնտեսական զարգացումը, հիմնուած օրէնքի պետութեան եւ ընկերային արդարութեան սկզբունքներու վրայ:

– Հայաստանէն արտագաղթ, որն ամէնէն հրատապ հարցերէն մէկն է ամբողջ Հայութեան համար:

– Սփիւռքի ամրապնդումը եւ անոր վերակազմաւորումը ժողովրդավարական հիմերու վրայ:

– Հայ Դատի հետապնդում, որ կը նշանակէ ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչում եւ հատուցում անկէ տուժած անձերու եւ ազգային հաւաքականութեան:

– Մշակութային նոր ծրագրի մշակում՝ հիմնուելով միանգամայն մեր աւանդական արժէքներու եւ Սփիւռքի փորձառութեան ու նորարական նպատակներուն վրայ:

Այս հարցերը լուծելու համար էական է, որ ազգին բոլոր բաղկացուցիչ մասերը միացնեն իրենց ուժերը եւ միջոցները: Բայց ի՞նչպէս: Ահա հարց մը, որ կը պայմանաւորէ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները:

Անշուշտ, Հայաստան հայրենիքն է բոլոր Հայերուն, որոնք կը կազմեն մէկ ազգ՝ հակառակ իրենց ցրուածութեան: Ան հայկականութեան միակ չափանիշն է եւ գլխաւոր աղբիւրը: Բայց հայ ժողովուրդի կէսէն աւելին այսօր կ՚ապրի հայրենիքէն դուրս:

Այս երկու հատուածները ունին տարբեր կառոյցներ, տարբեր փորձառութիւններ, տարբեր մտայնութիւններ: Ասիկա բնական հարստութիւն մըն է, որ սակայն կը դժուարացնէ անոնց փոխյարաբերութիւնները եւ գործակցութիւնը:

Գործակցութիւնը կ՚ենթադրէ անշուշտ խօսակիցներ (փարթնըր), որոնք ունենալով հանդերձ իրենց իւրայատկութիւնները՝ կրնան եւ կ՚ուզեն ի մի բերել իրենց ուժերը եւ միջոցները զարգացնելու համար փոխ–օգնութիւնը:

Եթէ Հայաստանի պարագային գիտենք ով է խօսակիցը, Սփիւռքի համար հարց կը դրուի թէ ով կը ներկայացնէ զայն: Ասոր լաւագոյն պատասխանը պիտի ըլլար, անշուշտ, ժողովրդավարական ընտրութիւններով ճշդել անոր ներկայացուցիչները: Ասիկա մեծապէս պիտի նպաստէր ոչ միայն Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները առողջ եւ ամուր հիմերու վրայ դնելու, այլ նաեւ սփիւռքահայ կեանքը վերաշխուժացնելու եւ սփիւռքահայ գանգուածները աւելի մօտեցնելու համայնքային կազմակերպութեանց: Դժբախտաբար հոն չենք տակաւին: Բայց հրամայականօրէն պէտք է միտինք ասոր: Կասկածէ դուրս է, որ իսկական ժողովրդավարութեան մը ամրապնդումը Հայաստանի մէջ կրնայ մեծ խթան հանդիսանալ սփիւռքեան կառոյցներու ժողովրդավարացման գործընթացին մէջ:

Սակայն, ժողովրդավարական նման գործընթաց մը չի կրնար տեղի ունենալ առանց համայնքներու մէջ գործող կազմակերպութեանց եւ նուազ եւս՝ ընդդէմ անոնց:

Հոս թերեւս օգտակար պիտի ըլլար նշել Ֆրանսահայութեան օրինակը:

Արդարեւ, Հայաստանի վերանկախացումով եւ անցեալի պառակտման դրդապատճառներու մեղմացումով, բայց նաեւ համայնքի գլխաւոր կազմակերպութեանց ղեկավարներու բացմտութեան ու պատասխանատուութեան գիտակցութեան շնորհիւ, մենք յաջողած ենք, քանի մը տարիէ ի վեր, ստեղծել իրար–հասկացողութեան մթնոլորտ մը եւ ներկայացուցչական ու միասնական աշխատանքի կորիզ մը, որ խորհրդանշականօրէն կը կոչուի (առայժմ) «Ապրիլ 24–ի Յանձնախումբ», այս թուականը ըլլալով սփիւռքահայութեան զօրաշարժի գլխաւոր թուականը: Օրինակի համար, այս յանձնախումբն է, որ պատրաստեց Ֆրանսահայութեան մասնակցութիւնը սոյն համաժողովին, սերտ գործակցութեամբ Հայաստանի դեսպանատան հետ: Եւ մեր նպատակն է աստիճանաբար համայնքը օժտել ժողովրդավարական կառոյցներով: Այսուհանդերձ, կը գիտակցինք, որ առանց համայնքներու բոլոր կազմակերպութեանց եւ միութեանց համաձայնութեան ժողովրդավարական որեւէ գործընթաց անհնարին է Սփիւռքի մէջ:

Սիրելի հայրենակիցներ,

Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները դժբախտաբար երբեք չեն եղած առողջ գործակցութեան հիման վրայ, այլ «հայրական» (փաթերնալիսթ) շրջագծի մէջ ուրկէ դուրս կը մնային ոչ միայն իրաւ փոխադարձութիւնը, այլ նաեւ ժողովուրդի որոշ հատուածները: Հայաստանի կողմէ անհատական խօսակիցներ նշանակելու փորձութիւնը կրնայ միայն տկարացնել համայնքային կազմակերպութիւնները, որոնք կը կազմեն սփիւռքահայութեան ողնաշարը, առաւել եւս դժուարացնելով Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները:

Մեր պատուիրակութեան համոզումն է, որ այս յարաբերութիւնները այսուհետեւ պէտք է հիմնուին փոխադարձ վստահութեան եւ խորհրդակցութեան, երկխօսութեան եւ թափանցիկութեան սկզբունքներու վրայ:

Ինչ կը վերաբերի գործակցութեան կառոյցներուն՝ մենք կանխահաս կը նկատենք վերջնական եւ գործադիր կառոյցներու ստեղծումը: Այս հանգրուանին աւելի իմաստուն պիտի ըլլար ստեղծել ժամանակաւոր խառն յանձնախումբ մը բաղկացած՝ մէկ կողմէ, Հայաստանի ու Ղարաբաղի ներկայացուցիչներէն, միւս կողմէ՝ համասփիւռքեան կազմակերպութեանց եւ քաղաքական բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներէն: Այս յանձնախումբին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել եւ առաջարկել, տրուեալ ժամկէտով մը, ապագայ գործակցութեան խառն խորհուրդի մը դիմագիծը, ընդհանուր գործելակերպը եւ պիւտճէական աղբիւրները: Նման խորհուրդ մը, բնականաբար, պէտք չէ ենթակայ ըլլայ Հայաստանի օրուան իշխանութեանց:

Ահաւասիկ, սիրելի հայրենակիցներ, այն գլխաւոր կէտերը զորս Ֆրանսահայ պատգամաւորութիւնը կ՚ուզէր ձեր ուշադրութեան յանձնել: Իբրեւ յաւելուած՝ ձեր տրամադրութեան տակ կը դնենք կարգ մը գաղափարներ, առաջարկներ եւ մտածման արահետներ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութեանց շուրջ:

Մեր ջերմագոյն մաղթանքն է, որ մեր հայրենիքը շուտով դառնայ բարգաւաճ երկիր մը, ուր ոչ միայն ժողովուրդը փափաքի ապրիլ այլ նաեւ հոն վերադառնալ: Հայաստանի տնտեսութեան բարգաւաճումը եւ ժողովուրդի կենսամակարդակի բարձրացումը կրնան իրագործուիլ միայն ժողովրդավարութեան եւ օրէնքի պետութեան ամրապնդումով, կաշառակերութեան դէմ պայքարով եւ նամանաւանդ ընկերային արդարութեան զարգացումով: Ասիկա մեծապէս պիտի նպաստէ վստահութեան վերականգնման թէ՛ հայրենիքի եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ, վերջին տարիներու դառն յուսախաբութիւններէն եւ փորձառութիւններէն ետք:

Շնորհակալութիւն ձեր ուշադրութեան համար:

Mémoire de Maîtrise

Երիտասարդ ֆրանսահայ ուսանող Անի Ստեփան–Սարգսեան, ուսանող՝ Մոնփըլիէի Փօլ Վալերի համալսարանի, 1999 Յունիսին պաշտպանած է իր աւարտաճառը տնտեսական աշխարհագրութեան բնագաւառին մէջ, նիւթ ունենալով «Հայաստանի Հանրապետութեան ուժանիւթի բնագաւառի խնդիրները»:

Աշխատանքը կատարուած է փրոֆ. Ժոզէֆ Շուլցի ղեկավարութեան ներքեւ, մասնագէտ Արեւելեան Եւրոպայի եւ ՀԱՊ–ի երկիրներու:

Հետազօտական աշխատանքները կատարուած են Հայաստան եւ Ֆրանսա: Շնորհիւ ձեռք բերուած տեղեկութիւններու, ան ուսումնասիրած է աշխարհագրական տեսանկիւնը, ինչպէս նաեւ քաղաքական եւ տնտեսական տագնապը, որմէ կը տառապին նախկին խորհրդային Հանրապետութիւնները:

Քննարկուած է աշխարհա–քաղաքական կացութիւնը, ձեռնարկուած կամ ապագային ձեռնարկուելիք որոշ միջոցներ, խթանելու համար ուժանիւթի բնագաւառը, յատկապէս արմատական բարելաւումները՝ ի մասնաւորի արտադրական կառոյցի: Ներկայ արտադրական կառոյցը անբաւարար է Հանրապետութեան արդի պայմաններուն մէջ:

Անի ցուցաբերած է կառավարութեան դժուարին դերը շրջանային աշխարհաքաղաքական կացութեան նկատմամբ, ուր Կասպից ծովու քարիւղն է որ կը կողմնորոշէ դիւանագիտական եւ աշխարհաքաղաքական կովկասեան որոշումները:

Սոյն աւարտաճառի քննական յանձնախումբը կը բաղկանար փրոֆ. Ժոզէֆ Շուլցէ եւ Ժերար Տէյէեանէ (Պատմութեան փրոֆ. նոյն համալսարանի):

Անի ստացած է մանիռն պիէն գնահատականը:

Ք.

P U B L I C A T I O N S
R E Ç U E S

ALFORTVILLE
ET LES ARMENIENS

L'intégration réciproque
1920 - 1947

SEVAN ANANIAN

Collection Alfortville-Mémoires
Editions Val.Arno, 1999

ՀԱՅ ՏԻՐԱՄՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է եղեր, – հարցուց տիկին Թաթիկեան պաղարիւնով:

– Ձեւ գիտեր կոր, հա՞, եղածները... Պոլսոյ մէջ ըրածներդ չէր բաւեր, հոս ալ կը շարունակես... հոս ալ պատիւս ոտնակոխ կ՚ընես, խաղք ու խայտառակ կ՚ընես, չէ՛, չէ՛, ա՛լ չափը անցաւ, ա՛լ չեմ կրնար համբերել... ասոր վերջ մը տալու է... այդ ընթացքովդ պարզապէս մահուանս պատճառ պիտի ըլլաս..: աս անգամ ալ չափը անցաւ...

– Ինչո՞ւ խնդիրը լաւ մը չհասկցած տանկ կը բորբոքիս, – ըսաւ տիկինը մեղմօրէն:

– Հասկնալիք, չհասկնալիք ի՞նչ կայ, – պոռաց Թաթիկեան:

– Եթէ անցած–դարձածը իմանաս՝ ո՛չ թէ ինծի դէմ այդ ընթացքը չես բռներ, այլ կու գաս ձեռքս կը համբուրես եւ շնորհակալ կ՚ըլլաս:

– Ինչո՞ւ համար...

– Որովհետեւ կեանքդ ազատեցի... ապերա՛խտ:

– Ձեմ հասկնար, թէ ինչ ըսել կ՚ուզես:

– Այս վայրկեանիս մեռած էիր, եթէ ես այս զոհողութիւնը յանձն չառնէի ու Քառօլին հետ կալաց չգայի:

– Ի՞նչ խենթ խօսքեր են ատոնք, ինչո՞ւ մեռած պիտի ըլլամ եղեր...

– Պատւոյն վրայ երդում ըրաւ, որ թէ՛ քեզ եւ թէ՛ ինքզինք պիտի զարնէր սպաննէր, եթէ մերժէի իրեն ընկերանալ... երկու հոգիի՝ մանաւանդ քու կեանքդ փրկելու համար այս զոհողութիւնը յանձն առի...

– Կը կարծե՞ս որ կը հաւատամ այդ սուտերուդ:

– Կ՚ուզես հաւատայ, կ՚ուզես մի՛ հաւատար, իմ խիղճս հանդարտ է:

– Ո՞ւր գնաց հիմա այդ սրիկան:

– Վերջապէս յաջողեցայ զինքը համոզել ու հեռացնել քովէս... իր քաղաքը վերադարձաւ եւ երդում ըրաւ, որ ալ ինծի պիտի չմօտենայ: Կը տեսնե՞ս, որ անիրաւ տեղը բարկացար եւ յուզուեցար:

– Ի՞նչպէս կարելի է չբարկանալ ու չյուզուիլ այս ըրածիդ, – գոչեց Թաթիկեան:

– Նորէն չսկսինք ծայրէն, քեզի ամէն բան ճիշդ ու ճիշդ խոստովանեցայ... դուն եթէ իմ տեղս ըլլայիր ի՞նչ պիտի ընէիր, պիտի թող տայիր, որ գիս զարնէն մեռցնե՞ն...

– Ձեմ գիտեր, այդ խօսքերը իմ ականջս չեն մտներ... հիմա ի՞նչ պիտի ընես, ան նայինք:

– Միասին Պուքրէշ պիտի դառնանք, – պատասխանեց կինը միշտ պաղարիւն ու անտարբեր:

– Ի՞նչ երեսով պիտի երթանք օթէլ:

– Ուրկէ՞ց քաշուելիք բան մը ունինք:

– Ամէն մարդ ի՞նչ պիտի ըսէ:

– Ո՞վ իրաւունք ունի բան մը ըսելու... հիմա այդ տեսակ բաներու կարեւորութիւն տուող չկայ... ինչ կ՚ուզեն թող ըսեն, կը կարծե՞ս, որ հոգս է, եթէ գիս բամբասեն... բազուճս անգամ չէ, Պոլիս ալ շատ միսս կերած են, ուրտե՞ղս պակսած է:

– Բայց ես քեզի պէս չեմ մտածեր, ես չեմ ուզեր, որ պատիւս ոտնակոխ ըլլայ... մարդս իր պատիւին համար կ՚ապրի:

– Տղայական խօսքեր են ատոնք... մամիկիս օրէն մնացած բերնի ծամոց խօսքեր... մինչեւ հիմա պատիւդ արատ մը բերա՞ծ եմ...

– Ձեմ գիտեր, – գոչեց Թաթիկեան՝ տարօրինակ նայուածք մը ուղղելով իր կնոջը:

– Մինչեւ հիմա իրարու հետ սիրով ապրեր ենք, ասկէց ետքն ալ կ՚ապրինք... ատոնք անցողական փոքրիկ բաներ են, որոնք ամէնուն գլխէն կ՚անցնին:

– Եթէ պատիւս պահպանելու ստիպուած չըլլայի, քանի՛ անգամ ձգած էի քեզի:

– Ես ալ եթէ քենէ չեմ բաժնուիր, ատոր համար... պատիւս պահելու համար, – պատասխանեց տիկինը:

Պահ մը լռութիւն տիրեց երկու ամուսիններուն միջեւ: Թաթիկեան սենեակին մէջ ժուռ կու գար՝ սիկառէթ ծխելով: Այլեւս սպառած էր իր մարտական ուժը եւ զօրութիւն չունէր կռիւը շարունակելու: Խնդրին այս կերպ վերջաւորումը բախտաւորութիւն մը կը նկատէր: Մանաւանդ հարիւրապետին վերջնական մեկնումը հաճելի անակնկալ մըն էր, որուն երբեք չէր յուսար: Առաջին անգամ Թաթիկեան խզեց լռութիւնը:

– Գոնէ այստեղ ծանօթներու չհանդիպեցար, յուսամ:

– Անգամ մը Թովմաս էֆէնտի Բալասանեանը տեսայ:

– Ինքն ալ քե՞զ տեսաւ:

– Բնական է... իրարու հետ խօսեցանք:

– Քառօլն ալ քո՞վդ էր:

– Այո... քովս էր:

– Տեսա՞ր մի եղածը, – գոչեց Թաթիկեան, – հիմա ամէն կողմ չաւ ըրած է այստեղ:

– Կալացի մէջ մեզ ո՞վ կը ճանչնայ:

– Պիտի երթայ, կնոջն ալ պատմէ:

– Այդ ալ հոգդ չըլլայ... եթէ պէտք ըլլայ, ես ալ շատ պատմութիւններ կրնամ ըսել Նոյեմիին վրայ:

– Վերջապէս խաղքութիւն, խայտառակութիւն, աս մէկ չէ, երկուք չէ, երեք չէ... քանի տարիքդ առնես, աւելի կը կատղիս կոր:

(Շար. 117)

Կ.Ս.Մ.
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Թարգմանչաց Տօնին առթիւ, Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սաներն ի Ֆրանսա (Կ.Ս.Մ.) խնդրած են Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ իշխանութենէն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարէ իրենց վարժարանին բարեյիշատակ հիմնադիրներուն, խնամակալներուն, տնօրէններուն, դաստիարակներուն ու սաներուն, նաեւ համայն Հայոց ննջեցեալ կրթական մշակներուն հոգւոյն պայծառութեան. յետ առաւօտեան պատարագի, Շաբաթ օր Հոկտեմբեր 9, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 10, ժամերգութիւնը կը վերջանայ ժամը 12–ին:

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Ներկայս կը ծանուցանենք առ ի գիտութիւն՝ Հայոց մշակոյթի նուիրեալներուն, աշակերտ եւ ուսանողներուն նաեւ համակիրներուն:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Կ. Ս. Մ. Ի ՖՐԱՆՍԱ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անժէլ Ամիրայեանի թարմ յիշատակին, Եւա Մկրտիչեան 500 Փրանք կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին Պոլսոյ երկրաշարժի ֆոնտին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

(Շար. Ա. էջէն)

վերաբուժական գործողութեան 24 սրահ, բայց բազմաթիւ ճարտարապէտներ եւ քանակարգումի մասնագէտներ վախի մէջ են՝ իսկ եթէ հիւանդանոցը չբանի՞: Ամէն բան քանակարգիչով ընելու գրաւը չյաջողի՞ եւ կրկնուի Ֆ. Միթերանի գրադարանի ձախողութիւնները (ամիսներով քանակարգիչի դրութիւնը չբանեցաւ):

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Հոկտ. 3–ի խաղերու արդիւնքներն են.–

Փարիզեան Շրջան

Ֆոնթընէ–Ռոզ – ՀՄԸՄ Ֆրանս 2 – 1

Ա.էՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի) – Լը Փէրէօ 2 – 2

Ա. էՍ. Ասիրօ–Գալտէէն – էֆ. Սէ. Աւակս (Արնուվիլ) 6 – 3

Լիոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Ռիվ Սփոր 0 – 1

Իզերի Շրջան

ՀՄԸՄ Վիէն – Շափոն Մ. 1 – 2

Տրոմ–Արտէշի Շրջան

ՀՄԸՄ Վալանս – Շապէօյ Յետաձգուած

Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան

Ա. Սէ. Առլ – ՀՄԸՄ Արծիւ 0 – 1

ՀՄԸՄ–ՖՐԱՆՍԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ
ՅԱՋՈՂ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵԼՈՅԹԸ

ՀՄԸՄ–Ֆրանսի հայ երախաներուն համար բացած ֆութպոլի դպրոցի աշակերտները իրենց առոյեղնական անդրանիկ մրցումը կատարեցին Շաբաթ, Հոկտ. 2–ին, Վէնսէնի Փէրշինկ դաշտը, ընդդէմ Ս–էՍ–Սէ – Պանեէօ խումբին:

Առաջին կիսախաղը Սեւակ Մարտիրեանի եւ Հայկ Քէրթէշեանի կոլերով 2–0 յաղթական աւարտած փոքր ՀՄԸՄ–ականները, Բ. կիսախաղին, հակառակ տեղատարափ անձրեւին, նշանակեցին չորս կոլեր եւս (ստացան նաեւ կոլ մը), շնորհիւ Սեւակ Մարտիրեանի (երեք կոլ) եւ Լեւոն Երլտըզեանի (մէկ կոլ) եւ դաշտէն հեռացան 6 – 1 յաղթական:

Այս առաջին ելոյթը որ յաջող էր ոչ միայն արդիւնքի առումով, այլ նաեւ խաղարկութեամբ, հարկ է պատասխան մը նկատել անոնց որոնք անհեթեթօրէն կը կրկնեն թէ կարելի չէ միայն Հայերէ բաղկացած ֆութպոլի խումբեր կազմել, արդիւնքներ ձեռք ձգել եւ կը շարունակեն ուղարկել իրենց զաւակները ոչ հայկական ֆութպոլի ակումբներ:

Շ. Ո.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 9,

Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէս Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Après le succès de l'exposition
ROME - ARMENIE
dans la grande salle Sixtine,
Bibliothèque Apostolique du Vatican

CLAUDE MUTAFIAN,
Commissaire de l'exposition,
Historien, Maître de Conférence
Université Paris Nord

présente et dédicace
le magnifique volume

ROMA-ARMENIA
(Edition française)

Projection et diapositives

Vendredi 8 Octobre à 20 h 30

—— Entrée libre ——

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ»

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16–ին,
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին Մատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած սոյն ձեռնարկութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Թուրքիոյ երկրաշարժի որբերուն ու ազգային եւ պատմական շինութեանց վերակառուցման.–

Տէր եւ Տիկին Կէօքօղլու 200 Ֆր., Պ. Տակոեան 500 Ֆր., Տիկին Ֆիրէնկիւլեան 500 Ֆր., Պ. եւ Օր. Թիրեաքեան 2.000 Ֆր., Պ. Խաչատուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պիպեռեան 2.000 Փրանք, Պ. Դաւիթեան 150 Ֆր., Պ. Ժ. Ադամեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փափազեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պէրութի 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդանեան 500 Ֆր., Տիկին Տէրտէրեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թուֆանեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան 1.000 Ֆր., Տիկին Աշըք 500 Ֆր., Օր. Պետրոսեան 2.000 Ֆր., Պ. Ա. Ադամեան 2.000 Ֆր., Տիկին Պարոնեան 500 Ֆր., Պ. Մանոք 200 Ֆր., փիւպլիվալ–Պ. Խաչատուրեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սալմասլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գուգունճեան 200 Ֆր., Տիկին Տէր–Յակոբեան 300 Ֆր., Օր. Գարանֆիլեան 500 Ֆր.:

Տիկին Անժէլ Ամիրայեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ Գարանֆիլեան ընտանիք 500 Ֆր., Տիկին Տէր – Մինասեան 300 Ֆր.:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն–Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը, պաշտօնապէս կը ծանուցէ, թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ Շինութեան 69–րդ եւ Անուանակոչութեան 66–րդ տարեդարձը՝

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի օր:

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներու համար եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ,

հոգեւոր հովիւներուն, սարկաւագներուն, բարերարներուն, Հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի, Թաղական Խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Քարոզի աւարտին օրհնութիւն մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ «գինեձօն» եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ շրջակայքի հայութենէն խուռներամ ներկայութեամբ յարգել նուիրական յիշատակը մեր ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները, կրնան դիմել Թաղականութեան:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿՈՉ ՋՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Օգոստոս 17–ին Թուրքիոյ մէջ պատահած երկրաշարժը, որուն յետ–ցնցումները տակաւին կը շարունակուին, զոհեր խլեց նաեւ հայ համայնքէն, նիւթական ծանր վնասներ պատճառելով եկեղեցիներուն, դպրոցներուն: Հայոց Պատրիարքարանէն քաղուած տեղեկութիւններէն յետոյ եւ իր հաւանութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ժողովրդային դրամահաւաքի ձեռնարկած է, օգնութեան հասնելու համար Պատրիարք Հօր կողմէ ծրագրուած վերաշինութեան եւ վերականգնումի աշխատանքներուն: Այսպէս՝ վերաշինել քանդուած ազգային կալուածները, հոգեպէս եւ նիւթապէս նեցուկ կանգնիլ երկրաշարժէն տուժած երախաներուն:

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք՝

CBAF — *Séisme Turquie*
17, rue Bleue — 75009 Paris

որուն փոխարէն կը ստանաք «Cerfa» ըստացագիր (եկամուտի հարկէն զեղչելի):

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 3ՐԴ ՇԱՐՔԸ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Էմին Տէր–Գրիգորեանց
ԽԷՉՕՅԻ ԹՈՒՋԸ

Յակոբ Պարոնեան
ԵՐԿՈՒ ՏԷՐՈՎ ԾԱՌԱՅ ՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31, 1999
ժամը 16–ին

«Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոն
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
Métro : Courcelles

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Նիկողայոս Ալաթաղեան
ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Յովհաննէս Գուրգէնբէկեան
ՀԱՃԻ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, 1999
ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, Boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans /
RER : Cité Universitaire

— Մուտքը՝ 30 Ֆր. —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյ

«ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԾՆՈՒՆԴԻՆ ՄԷՋ»

կը ներկայացնէ

Հրապարակախօս, մանկավարժ
ՄԱՐԳԱՐ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 7,
ժամը 20.30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 Paris

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTRÉE SCOLAIRE 1999

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa Méthode Audiovisuelle.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
9 Octobre 1999 — 5 Janvier 2000 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le samedi de 12h à 14h
9 Octobre 1999 — fin Juin 2000

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

3) Manuel d'arménien occidental pour non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
550 F. + 50 F. frais d'expédition.
Contacter l'Association Machtotz : 01 47 50 97 51.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7
JEUDI
7 OCTOBRE
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.746 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.746

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻԱ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՎՐԱՍՏԱՆԻ

Ռուսական զօրքը դիրքեր գրաւած է Չէչէնիոյ հիւսիսը, կառավարի կոհմերէն եաք: Գրոզնիի մէջ նախագահ Մասխադով պատերազմական վիճակ հռչակած է, մինչ աւելի քան 120 հազար բնակիչ Ինգուշիա ապաստանած են, անտանելի պայմաններու մէջ: Չէչէնները յայտարարած են որ հարիւրաւոր ռուս զինուորներ սպաննած են չորս օրուան ընթացքին :

Մինչ վարչապետը խորհրդակցութեան հրաւիրած է իր բոլոր նախորդները, որպէսզի միակ պատասխանատուն չըլլայ զինուորական նոր արկածախնդրութեան մը, միւս կողմէ սպառնալիք ալ կ'ըլլայ Վրաստանի : Արդարեւ, Ռուսաստան կը պահանջէ որ Վրաստան պատժական միջոցներ ձեռք առնէ չէչէն անջատողականներուն դէմ :

«Ֆիկարօ» (Հոկտեմբեր 6) կը գրէ թէ լուրը գրեթէ անտեսուեցաւ, երբ Սեպտեմբեր 9-ին, Մոսկուա վերջ տուաւ այն հակակշռին զոր իր զօրքը կը կիրարկէր 1994-էն ի վեր Աբխազիոյ հետ իր սահմանին երկայնքին : Այդ սահմանը բացելով Թոյլ կուտայ աբխազ անջատողականներուն առեւտրական գործունէութիւն ունենալ Ռուսաստանի հետ, աւելին՝ զէնք ձեռք ձգել, ամրապնդելով իրենց պաշտպանութիւնը Վրաստանի դէմ : Մասնագէտներու համար, միակողմանի այդ որոշումը պատժամիջոց մըն է Թիֆլիսի դէմ, որ կ'ամբաստանուի թէ հարկ եղածին պէս չի հսկեր Չէչէնիոյ հետ իր սահմանին վրայ : Մոսկուա կ'ըսէ թէ զէնք եւ զինուորեալ Տաղստան եւ Չէչէնիա կ'անցնին այդ ճամբով եւ վախ ունի որ Վրաստան, օր մը, չէչէն ապըստամբական ուժերու ապաստան ըլլայ :

Թիֆլիս նեղ կացութեան մատնուած է, պարտի ընտրել Ռուսաստանի եւ Չէչէնիոյ միջեւ : Չէչէնները բարեկամ չեն նկատեր, քանի 1993ի աբխազական ըմբոստութեան օգնեցին, բայց և այնպէս կը յարգեն քաջ պայքարը ռուսական գերազանցութեան դէմ եւ անկախապաշտ փոքրիկ Հանրապետութիւնը առանցքային պետութիւն մը կը նկատուի շրջանին մէջ : Գալով Ռուսերուն, թէ վտանգաւոր են եւ թէ անհրաժեշտ Վրաստանի համար : Թիֆլիս, տնտեսապէս եւ քաղաքական դետնի վրայ տկար է եւ պէտք է կռթնի Մոսկուայի : Եւ եթէ ան կորսնցնէ իր տիրապետութիւնը շրջանին վրայ, Աբխազներու եւ Կովկասի իրենց ցրացի մահմետականներու կապերը կրնան վերահաստատուիլ ի վնաս Թիֆլիսի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ընդդիմութեան «Ժողովրդական ճակատ»ը համաձայն չէ որ հայեւադրբեջանական բանակցութիւններուն որպէս կողմ Ղարաբաղն ալ մասնակցի : Հրապարակուած յայտարարութեամբ մը նոյն կուսակցութիւնը կ'ըսէ որ Ղարաբաղի հայկական եւ ադրբեջանական համայնքներու ներկայացուցիչները կրնան բանակցութիւններուն մասնակցիլ, բայց միայն Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակը որոշուելէ ետք :

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Հոկտեմբեր 5-ին բացուած է «Թուրք պետութիւններու տնտեսական առաջին վեհաժողով»ը որ շարունակութիւնը կը նկատուի անցեալ տարուան «Եւրասիոյ տնտեսական առաջին վեհաժողով»ին : Թուրքիայէն զատ մասնակցած են 11 երկիրներ : Բացումը կատարած է Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի նախագահը, շեշտելով որ իրենց յարաբերութիւնները պէտք է հիմնուին փոխադարձ շահերու վրայ, ինչ որ մեկնաբանուած է «մեծ եղբօր» փոխարէն գործընկերոջ դերին նախընտրութիւնը Թուրքիոյ կողմէ : Վեհաժողովին կարեւոր նիւթերէն եղած են քարիւղի փոխադրութեան զանազան ծրագիրներ :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ, երկաթուղիի շատ ծանր արկած մը պատահած է Հոկտեմբեր 5-ին, որու հետեւանքով առաջին տուեալներու համաձայն 26 մեռեալ կար եւ 150 վիրաւոր : Առաւօտեան 8.11-ին է որ երկու կառախումբեր բուռն բախում մը ունեցած են, երբ մէկը կը մօտենար Փատինկթընի կայարանին : Դժոխային կացութիւն մը ստեղծուած է եւ վերապրողներն ալ խոռապէս ցնցուած են : Արկածին պատճառները ծանօթ չէին, Փոխադրամիջոցներու նախարարը յայտարարած է որ անմիջական եւ արագ քննութիւն մը կը բացուի : Այս առթիւ, շատեր խնդրոյ առարկայ կ'ընեն անգլիական երկաթուղիին սեփականաշնորհումը (Ճոն Մէյճըրի օրով, 1994-ին) որու պատճառաւ պէտք եղած հակակշիռը չկայ այլեւս, բայց, ուրիշներ ալ կը պնդեն որ, ընդհակառակն, ապահովութեան պայմանները բարելաւուած են : Պետական կամ ոչ, բրիտանական երկաթուղին արկածներու երկար շարան մը ունի իր ստեղծումէն ի վեր : 1915, Մայիս 22-ին, Սկովտիա պատահած բախում մը 227 հոգիի մահուան պատճառ եղած էր : 1952-ին, 112 ճամբորդ մեռած է եւ 340 ուրիշներ ալ վիրաւորուած Հարօ - Ուիլսթըն գիծին վրայ : 1965-ին ծանր արկած մը պատահած է Լոնտոնի հարաւային արուարձանը, 90 հոգի մեռած է : 1988 Դեկտեմբերին ալ 35 դիակ գտնուած է Գլափամ, տապալած կառախումբերու տակ :

ԻՏԱԼԻՈՅ ԿՈՂՄԷ քիւրտ ղեկավար Ա. Օճալանի շնորհուած քաղաքական ապաստանեալի կարգավիճակին լուրը Անգարայի մէջ ծաղր ու ծանակի նիւթ եղած է : Վարչապետ Էճէվիթ ըսած է որ չի գիտեր թէ այդ որոշումը ինչ իմաստ կրնայ ունենալ երբ խնդրոյ առարկայ անձը բանտարկուած է Թուրքիոյ մէջ. Պաշտպանութեան նախարարը զօրծնական դետնի վրայ անկիրարկելի նկատած է զայն, իսկ Արտաքին նախարարութենէն յայտնած են թէ Իտալիոյ որոշ շրջանակներու Թուրքիոյ հանդէպ թշնամական վերաբերումին նոր մէկ ապացոյցն է ան :

Ժ. ՇԻՐԱՔ կրնայ հարցապնդումի հրաւիրուիլ ընտրական խարդախութիւններու հարցի մը կապակցութեամբ, 3-րդ թաղամասին մէջ : Այս հարցին կապակցութեամբ, երկու հոգի, թաղամասին փոխ - քաղաքապետը, որ կանաչներու ալ բանբերն է եւ ընկերվարական շարքային մը նոյն թաղամասէն, դիմում մը կը յանձնեն դատաւորներուն որպէսզի Շիրաք հարցաքննուի : Հարցը կը վերաբերի 1989-ի թաղապետական ընտրութիւններուն :

«ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ» տարազը վերջնապէս ընդունուեցաւ, Ծերակոյտին ալ միաձայնութեամբ քուէարկութենէն ետք : Ազգային Ժողովը, Յունիս 10-ին, պատրաստած էր օրինագիծը, 37 տարի ետք եւ ուր կ'ըսուի . - «Ֆրանսական Հանրապետութիւնը կ'ընդունի ծառայութիւնները անոնց որոնք մասնակցած են, իր իշխանութեան տակ, Ալժերիոյ պատերազմին կամ Թունուզի եւ Մարոքի հակամարտութիւններուն 1952 Յունուար 1-ի եւ 1962 Յուլիս 2-ի ընթացքին» :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Միջերկրականեան ափին վրայ 5,2 ուժգնութեամբ նոր երկրաշարժ մը աւելի քան հարիւր հոգիի վիրաւորւելուն պատճառ եղած է : Կ'ըսուի թէ անոնց մէջ զբօսաշրջիկներ ալ կան : Կայ նաեւ նիւթական վնաս :

ԻՆՆԷՍՔՕՅԻ ընդհ. քարտուղարի պաշտօնին համար մրցակցութիւններ եւ բանակցութիւններ կան : Սաուտական շաբաթաթերթին՝ Մաժալայի համաձայն, գաղտնի ժողով մը տեղի ունեցած է երկու գլխաւոր մրցակիցներուն՝ ճափոնացի Քօյչիրօ Մաթսուուրա եւ սաուտցի Ղազի Ալկոսայպիի միջեւ : Ըստ թերթին, համաձայնած են որ սախական հողամասի ձեռքէն չփախցնեն այդ պաշտօնը եւ այդ նպատակով ալ որոշած են որ ան որ նուազ հաւանականութիւն ունի, իր թեկնածութիւնը քաշէ ի նպաստ միւսին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՃԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 5 / 6)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Վարչապետ Վ. Սարգսեան Հոկտեմբեր 5-ին լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ամփոփած է Սեպտեմբեր 26 - Հոկտեմբեր 3 Ուաշինկթըն կատարած այցին արդիւնքները : Իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է տնտեսական ու դրամական միջազգային կարեւոր հաստատութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ, օրակարգի նիւթ ունենալով Հայաստանին տրամադրուելիք վարկերու հարցերը : Այսպէս, Համաշխարհային դրամատունը հաւանաբար Դեկտեմբերին կուտայ վարկի Բ. չերտ մը որ կը ծառայէ կառուցուածքի բարեփոխումներու : Իսկ 2000-2003 թուականներու զարգացման ծրագիրներուն համար կը նախատեսուի որ նոյն դրամատունը 238 միլիոն տոլարի այլ վարկեր տրամադրէ : 28 միլիոն տոլար ալ պիտի տայ Դրամական միջազգային հիմնարկը, Հայաստանի կեդրոնական դրամատան տարադրամի պահեստները լրացնելու համար :

Վ. Սարգսեան հանդիպում ունեցած է Եւրոպական դրամատան նախագահին հետ ալ. դրամատունը պատրաստակամութիւն յայտնած է «Արմէնթէլ»ին կարեւոր վարկեր տրամադրելու, որպէսզի այս վերջինը կարենայ իր ստանձնած պարտաւորութիւնները կատարել : Դրամատան ղեկավարները հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են Հայաստանի գունաւոր մետաղներու, կրադիւսի արտադրութեան բնագաւառներուն նկատմամբ :

ԱՄՆ-ու զարգացման գործակալութիւնն ալ կը ծրագրէ Հայաստանին 90 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն տալ, զարգացման գործընթացներու համար : Այդ գումարէն 15 միլիոնը կը նախատեսուի տրամադրել աղէտի գօտիին բնակարանաշինութեան :

Վ. Սարգսեան այս հաշուետուութեան հետ յայտնած է թէ չափազանց վիրաւորուած է թէ՛ որպէս վարչապետ, թէ՛ որպէս հայ, իր հանդիպումներուն ընթացքին նշմարելով որ Հայաստան տարածուած կաշառակերութեան երկրի համբաւ կը վայելէ : Բան մը որ ոչ միայն ամօթալի է, այլ նաեւ վնասակար ու կրնայ խանգարել ներդրումներու քաղաքականութիւնը :

Վ. Սարգսեան կարեւոր նկատած է ԱՄՆ-ու փոխ - նախագահ Ա. Կորի հետ հանդիպումը որուն ընթացքին շօշափուած են շրջանային հարցեր ու Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումի նիւթը :

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Հոկտեմբեր 2-ին նախագահ Ռ. Քոչարեանի կարգադրութեամբ Զօհրապ Մնացականեան նշանակուած է նախագահի աշխատակազմի արտաքին կապերու վարչութեան պետ :

Զ. Մնացականեան ծնած է 1966-ին Երեւան, աւարտած է Մոսկուայի միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկը եւ Մանչեսթրի Վիքթորիա համալսարանը : 1992-ին աշխատած է Արտաքին նախարարութեան մէջ, եղած է Արտաքին նախարարութեան եւրոպական երկիրներու վարչութեան Բ. քարտուղար, Մեծն - Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպանութեան նախ Բ. ապա Ա. քարտուղար : 1997 Հոկտեմբերէն ի վեր կը վարէր եւրոպական երկիրներու վարչութեան պետի պաշտօնը : Կը խօսի անգլերէն, ռուսերէն, սպաներէն :

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Վ. Սարգսեան յայտարարած էր Հայաստան-Սփիւռք համաժողովին որ պատրաստ էր, ամէն ամսու 16 - 17-ին, ընդունելու Հայաստանի եւ արտասահմանի գործարարներ ծանօթանալու համար անոնց ունեցած հարցերուն :

Առաջին հանդիպումը նախատեսուած է Հոկտեմբեր 16-ին : Այն գործարարները որոնք շահագրգռուած են այս հարցով պարտին նախապէս հեռաձայնել վարչապետի աւագ օգնական Անդրանիկ Յակոբեանին (52 - 82 - 50)

***

«ՇՎԱՐՆԱԾԷ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Ջաւախքի Ազաւրէթ գիւղին հայկական դպրոցը ստացած է նախագահ Շեւարնածէի 75 հազար լարիի նուիրատուութեան շնորհիւ. գիւղի բնակիչներուն որոշումով կրթարանը պիտի կրէ նախագահին անունը : Բացումը կը կատարուի է. Շեւարնածէի Ախալքալաք այցելութեան ժամանակ, Հոկտեմբերի երկրորդ կէսին :

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հոկտեմբեր 2 - 3-ին Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցած է աշխարհի տարբեր երկիրներուն մէջ ապրող Ադրբեջանցիներուն համագումարը որուն ընթացքին նիւթ եղած են Ադրբեջանի ամբողջատիրական պետութեան բնոյթը, ժողովրդավարութեան եւ մարդու իրաւունքներու բացակայութիւնը : Համագումարին ծանրութեան կեդրոններէն եղած է Ղարաբաղեան խնդիրը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ԺԱՄԱՆԱԾ

Ազատ ոճի ըմբշամարտի Հայաստանի հինգ ներկայացուցիչներ Հոկտ. 5-ին Պոլիս ժամանած են : Անոնք հոնկէ պիտի մեկնին Անգարա՝ մասնակցելու համաշխարհային ախոյեանութեան մրցաշարքին : Հայաստանի խումբին մաս կը կազմեն համաշխարհային բազմակի ախոյեաններ՝ Արայիկ Գէորգեան եւ Արմէն Մկրտչեան : Մրցումները կը սկսին Հինգշաբթի, Հոկտ. 7-ին :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

Այբուբենը ընդարձակ կաղապարն է դասախօսութեան մը, Նիս, սահմանուած գաղութին Ամէնօրեայ եւ Միօրեայ վարժարաններու աշակերտներու, դաստիարակներու եւ ծնողներու: Առիթը, բնականաբար, մեր *Թարգմանչաց Տօն*–ն է, որուն համար Արշակ Չօպանեան չէ վարանած մեր մեծագոյնը որակել, նոյնիսկ աւելի մեծ քան Վարդանանցը, վասնզի, ինչպէս դիտել տուած է ան, Վարդան, գաղափարի հերոսը, հայ քրիստոնէութեան անձնազոհ ախոյեանը, չէր կրնար գոյութիւն ունենալ, եթէ իրմէ առաջ Մեսրոպ ու Սահակ մեր ազգային մշակոյթը կազմաւորած եւ զայն ամուր հիմերու վրայ զետեղած չըլլային: Գալով թարգմանիչ բառին, իրաւամբ ճշդած է, թէ մենք անիկա կ'ըմբռնենք «*աւելի լայն իմաստով մը, քան ինչ որ անոր սովորական իմաստն է*»:

***

Առանձնայատկութիւնները:

ՏԱՌԵՐՈՒ ԹԻՒԸ: Այսօրուան գործածական հայերէնը ունի 38 տառ: Սակայն ծանօթ է, թէ այբուբենին վերջին երկու տառերը՝ Օ *եւ* Ֆ, *իբրեւ հետեւանք Եւրոպայի եւ Եւրոպացիներու հետ մեր հաստատած կապերուն, Կիլիկեան գաւառշրջանին է, որ մուտք գործած են մեր լեզուին մէջ: Այս ուղղութեամբ Ստ. Մալխասեանց կը ճշդէ,* – Օ: Մեսրոպեան այբուբենի մէջ չկար այս գիրը ··· այլ մտել է գործածութեան մէջ ԺԳ. դարի սկիզբներից (հատ – հատ դէպքեր) եւ սկսել է ընդհանրանալ ԺԴ. – ԺԵ. դարերում: Ֆ: Մեսրոպեան այբուբենում չկար ··· Կիլիկեան շրջանում փոխ է առնուած յունարէն այբուբենից···:

Հետեւաբար, նախակիլիկեան շրջանին մեր գիրերուն թիւը եղած է 36: Սակայն հետաքրքրական է գիտնալ, թէ Մեսրոպի ստեղծած տառերը իրօ՞ք 36 էին, եւ այս թիւէն յապաւումներ կամ յաւելումներ չե՞ն եղած յաջորդող դարերուն: Ցաւօք՝ այս մասին ո՛չ մէկ յիշատակութիւն կայ ժամանակակիցներու կամ յետնորդներու կողմէ:

Եօթներորդ դարուն մենք ունեցած ենք Կոմիտաս Ա. Աղցեցի կաթողիկոսը, որ Տիրող մակդիրը ապահոված է իր անունին կողքին, քանի անոր նախաձեռնութեամբ հիմնովին վերանորոգուած է Վաղարշապատի Ս. Էջմիածին կաթողիկէն եւ, 618–ին քանդել տալով Հռիփսիմէ մատուռը՝ «զի կարի ցած եւ մթին էր շինուածն», *կառուցանել տուած է համանուն Ս. Հռիփսիմէ հոյակապ տաճարը: Շատ հաւանական է, որ այս առիթով ան յօրինած ըլլայ* Անձի՛նք նուիրեա՛լք սիրո՛յն Քրիստոսի *շարականը: Երեսունեւվեց տուներէ բաղկացած այս շարականին ամէն մէկ տունին առաջին բառը կը սկսի հայերէնի տառերէն մէկով: Այսպէս՝ առաջինը* Անձի՛նք նուիրեա՛լք···, *երկրորդը՝* Բարբառ երկնաւո՛րք լցին զերկի՛ր. *երրորդը՝* Գեղեցկութիւնք մարմնաւոր պայծառութեան ձերո՛յ. *չորրորդը՝* Դարձեալ վերստին արարչագործ զօրութիւն. *եւ, այսպէս, մինչեւ վերջին տունին առաջին տողին առաջին տառը՝* Քեզ որ ցնծութիւնդ ես, Քրիստոս Աստուած···: (*)

Եօթներորդ դարուն մենք ունեցած ենք նոյնպէս Դաւթակ Քերթող անունով ծանօթ բանաստեղծ մը: Գրած է դամբանական ողբ մը սա խորագիրով, – Ողբք ի մահն Ջեւանշէրի մեծի իշխանին: *Առիթը հանդիսացած է «Հայոց Արեւելից կողմանց» (Աղուանքի) իշխան Ջեւանշէրի* (637 – 670) *դաւադիր սպանութիւնը: Հոս եւս կը հանդիպինք նոյն երեւոյթին, – երեսունեւվեց տուն եւ ամէն մէկը կը սկսի մեր այբուբենի շարքին համապատասխանող տառով մը:* Աստուածային բանին արուեստաւոր հոգի, *երկրորդը՝* Բեկումն մեծ, որ եղեւ արեւելից աշխարհիս, *երրորդը՝* Գլորեցաւ վէմն կենդանի եւ հզօր, *չորրորդը՝* Դարձաւ ի դառնութիւն խաղաղութիւն մեր, *իսկ վերջինը՝* Քեւ զնորոգութիւն նորին նոր ունեալ: (**)

Եզրակացնենք: Լեզուագէտներէն եւ բանասէրներէն գրեթէ ո՛չ մէկը կասկած կը յայտնէ թիւի մասին: Ո՛չ մէկ կասկած նաեւ այժմու մեր գիտցած Այբէն Քէ շարքի մասին:

ԿՑՈՂԱԿԱՆ եւ ԱՆՋԱՏԱԿԱՆ ՏԱՌ: Բոլոր ժողովուրդներու այբուբենները իրարմէ կը զանազանուին երկու հիմնական կէտով:

Առաջին տարբերութիւնը տառաձեւերուն անփոփոխելի ըլլալն է, այսինքն՝ բառերուն մէջ տառերը իրարու քով շարուելով հանդերձ չեն փոխուիր. կը պահպանեն իրենց ձեւերը, կը մնան անփոփոխ: Հր. Աճառեանի սահմանումով այս եղանակը կ'որակուի անջատական:

Երկրորդը՝ կցողական անուանուած տառերը, բառերուն մէջ, պարագային համեմատ, իրենց ձեւերը կը փոխեն, իրարու կցուելով:

Անջատական գիրերու շարքին կը պատկանին հայերէնը, վրացերէնը, յունարէնը, լատիներէնը եւ այլ: Կցողականի շարքին՝ ասորերէնը, պահլաւերէնը, արաբերէնը եւ այլ:

Մաշտոցի օրով Հայաստանի մէջ կը գործածուէին թէ՛ կցողական՝ ասորերէն եւ թէ՛ անջատական՝ յունարէն ձեւերը: Մեսրոպ նկատած է կցողական ձեւին անպատեհութիւնները եւ ձգտած է իր յօրինած հայերէն եւ վրացերէն տառերը կազմել անջատական սկզբունքով:

ՁԱՅՆԱՒՈՐՆԵՐ: Այս մէկը՝ երկրորդ տարբերութիւն: Հայերէն, վրացերէն, յունարէն, լատիներէն եւ այլ լեզուներու մէջ ձայնաւորները իրենց իւրայատուկ տառերն ունին եւ, այդպէս ալ կ'արձանագրուին ու կը հնչուին, մինչ սեմական ժողովուրդները, ինչպէս ներկայիս Արաբները, միայն բառին բաղաձայները իրենց տառերով կը գրեն եւ ընթերցողին կը ձգեն փուշակել բառին անհրաժեշտ ձայնաւորները:

Մեսրոպ այս կէտին մէջ եւս ըմբռնեց ձայնաւոր տառ չունենալու անպատեհութիւնը. հետեւաբար ձգտեցաւ, որ հայերէն գիրերը հետեւին յունականի օրինակին:

ՏԱՌԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ: Շատ բնական է, որ երբ մէկը փոխ կ'առնէ ուրիշի մը տառը, անոր հետ իւրացնէ նաեւ այդ տառին հնչումը: Նոյնը ձեւափոխութեանց պարագային: Մեսրոպ աշխատած է, որ ըլլայ սեմական, ըլլայ յունական կամ այլ տառերուն համապատասխանող հնչումները հայերէնի մէջ դառնան կարճ, ըլլան անպայման միավանկ եւ դիւրին արտասանելի: Այս առաջադրութեամբ կրճատած ու համառօտած է յոյն, սեմական կամ այլ գիրերուն ծանր անունները: Օրինակ, յունական Ալֆան եւ սեմական Ալէֆը վերածած է Այբի:

ԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ: Մեսրոպի ժամանակ Հայաստան գոյութիւն ունէին գրութեան ձախէն – աջ (յունարէն) եւ աջէն – ձախ (ասորերէն) ձեւերը: Մեսրոպ, որ տառերը յօրինելու համար առաւաբար հետեւած է յունարէնին, ընտրած է անոր ուղղութիւնը՝ ձախէն – աջ:

ՀՆՉԻՒՆԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ: ԿՈՐԻՒՆ («Վարք Մաշտոցի») Մեսրոպի յօրինած տառերը անուանած է սքանչելի: *Համաձայն Մանուկ Աբեղեանի, այս բնորոշումը կապ չունի տառերու արտաքին ձեւին հետ: Խօսքը այբուբենի կատարելութեան մասին է: Որովհետեւ Մաշտոցի ժամանակաշրջանի այբուբեններէն ո՛չ մէկը, ո՛չ իսկ յունականը, չէր կրնար ապահովել հայերէնի բոլոր հնչիւնները: Մեսրոպեան* նշանագիրները *(անուանումը մեր պատմահօր Մովսէս Խորենացիի) հիմնուած են կատարեալ հնչիւնական սկզբունքի վրայ, որ է՝ ամէն հնչիւն իր առանձին տառը կ'ունենայ եւ, ամէն տառ մէկ հնչիւնի արտայայտիչը կը դառնայ:*

Այս մտահոգութեամբ ալ ան մերժած է գործածութեան դնել տառերու հնչիւնափոխութեան ծառայող կէտերու եւ չեղաձեւ գծիկներու եղանակը:

***

«Թարգմանչաց Տօն»*ին առիթով ներկայացուած այս տողերը, թէկուզ դասախօսական շրջանակի մէջ, իբրեւ եզրակացութիւն պարտին ունենալ ծանրախոհ վկայութիւն:*

Հայկաբան, Վիէննայի Մխիթարեան հայրերէն Հ. Ներսէս Վրդ. Ակինեան սա հաստատումը կը կատարէ, –

– Երեսուն եւ վեց նշանագիրները, իբրեւ 36 մարտկոցներ կանգնեցան Մեծ Հայաստանի չորս սահմաններուն վրայ, վանելու հայ ժողովրդեան գոյութեան եւ մշակոյթին սպառնացող յարձակումները: Ո՛ւր տկարացաւ եւ ի սպառ խամրեցաւ հայ պետական ուժը, հո՛ն ծլաւ եւ զօրացաւ հայ ժողովրդեան քաղաքակրթական կորովը»:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

(*) Կոմիտաս, որ նախապէս Եպիսկոպոս էր Տարօնի, Աբրահամ Կաթողիկոսի վախճանումէն ետք յաջորդած է անոր, 615–ին: Իբրեւ գրող կամ բանաստեղծ իր արժանի համբաւը կը պարտի մանաւանդ այն միակ քերթուածին, զոր նուիրած է Հռիփսիմեանց յիշատակին, *Անձինք Նուիրեալք* սկզբնաւորութեամբ, եւ զոր յօրինած է տաղաչափական արուեստի մը համաձայն, այբուբենական կարգի մը վրայ:

Եղիշէ Պատրիարք Դուրեան ծանօթագրութեան մը մէջ նկատել կուտայ, թէ Կոմիտասի ժամանակակից պատմագիրը՝ Սեբէոս, Կաթողիկոսին այն քերթուածին չակնարկեր անգամ. այնուամենայնիւ առաջին ծանօթ հեղինակութիւնը մեր շարականներուն մասին՝ Կոմիտասով է, որ կը հասնի մեզի: «Պատմութիւն Հայ Մատենագրութեան», Ա. հտ. Երուսաղէմ, 1933:

Մանուկ Աբեղեան, իր «Հայոց Հին Գրականութեան Պատմութեան» Գիրք Առաջինին մէջ, 1942, Երեւան, կը գրէ, – *Մեր հոգեւոր երգերի մէջ ··· Կոմիտասի այս գործն ընտիրներից մէկն է թէ՛ իր իմաստով եւ թէ՛ ձեւի գեղեցկութեամբ: Այստեղ հնչում է քնարերգութիւնը, նոյնիսկ Հռիփսիմեանց երկնաւոր նահատակութեան, այսինքն քաջամարտութեան պատմութեան մէջ, որի աղբիւրն է Ագաթանգեղոսը: Բայց Կոմիտասը յարասացութիւն չի անում, ո՛չ էլ ամբողջական պատմութիւն, այլ նոր ստեղծագործում է, այն էլ կազմելով հատ հատ գեղեցիկ պատկերների մի շղթայ, որի բոլոր օղակների վրայ իշխում է մի տօնական ցնծագին հանդիսաւորութիւն···»:*

Կոմիտաս Կաթողիկոսի ծննդեան թուականը կը մնայ անծանօթ. ծննդավայրը եղած է Արագածոտն գաւառի Աղցք գիւղը: Վախճանած է 628–ին, Դուին:

(**) ԴԱՒԹԱԿ ՔԵՐԹՈՂ: Ծննդեան եւ մահուան թուականները անծանօթ: Է. դարու Հայ բանաստեղծ: Ասոր գրած *Ողբք*–ը մեր ձեռքը հասած է շնորհիւ Մովսէս Կաղանկատուացիի «*Պատմութիւն Աղուանից*»–ին:

Մանուկ Աբեղեան վերեւ յիշուած հատորին մէջ կը գրէ, – *Նրա այս դամբանական Ողբն արժանի է առանձին ուշադրութեան: Դա մի ապացոյց է, որ կարելի չէ ասել, թէ մեր բոլոր հին քերթողներն իրենց արուեստը գործ դրած լինեն մի միայն կրօնական բովանդակութեամբ ոտանաւորներ – հոգեւոր երգեր յօրինելու: Արդարեւ եկեղեցական խնդիրներն առաջնակարգ կարեւորութիւն են ունեցել նրանց համար, բայց կենդանի մարդիկ չէին կարող անտարբեր մնալ դէպի կեանքի այլ կողմերն ու դէպքերը: Նրանցից մէկը կամ միւսն իր գրիչը նուիրել է, հարկաւ, նաեւ ժամանակակից աշխարհիկ նիւթերի: Բայց որովհետեւ արտադրողներն եղել են կրօնաւոր եւ իշխողն եղել է կրօնական ոգին, ուստի նման բովանդակութեամբ քերթուածներ չեն պահուել: Դաւթակի Ողբը միակ այդպիսի հնագոյն չափածոյ բանաստեղծութիւնն է, որ հասել է մեզ, – մի կողմ թողած ժողովրդական աւանդական վէպերի մնացորդները: Իր դարի համար շատ բնական է, որ մեր այս բանաստեղծի քերթուածը նոյնպէս տոգորուած լինի կրօնական իդէոլոգիայով ու Ս. Գրքով եւ յօրինուած լինի հոգեւոր երգի ձեւով: Բայց ինչպէս էլ լինի, դա կրօնական երգ չէ:*

Ողբից երեւում է նրա հեղինակի, Դաւթակի հմտութիւնը: Նա ծանօթ է յունական արուեստին, գուցէ իմացել է նաեւ յունարէն լեզուն»:

Հայկական Հանրագիտարանի մէջ, սա մատնանշումին կը հանդիպինք, –

Ողբք–ի մէջ համադրուած են գրաւոր բանաստեղծութեան եւ ժողովրդական բանահիւսութեան հարուստ աւանդները: Հեղինակը ծանօթ է եղել անտիկ դիցաբանութեանը եւ էպոսի յունական առասպելաբանութիւնից բերում է զուգահեռներ, ողբերգման համար դիմում «աստուածային բանի» զօրութեանը, ինչպէս Հոմերոսը՝ Մուսային: Դ. Ք.-ի խօսքը հարուստ է բանաստեղծական պատկերներով ու գիւտերով»:

– Անցողակի արձանագրենք, թէ հայերէն տառերու գրաւոր արձանագրութեան ամէնէն հինը կրնանք նկատել երբեմնի Տեկորի տաճարի հիւսիսային ճակատի արեւելակողմի մուտքին խորքովանոյշ քարգուհիին հայերէն յիշատակագրութիւնը: Տաճարը, որ 1930–ական թուականներուն վայրագօրէն քանդուեցաւ Թուրքերու ձեռքով ուժանակով, ըստ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի, Ե. դարու շինութիւն է: Նոյնը կը հաստատէ Թորոս Թորամանեան: Ձեռքի տակ գտնուող լուսանկար մը ցոյց կուտայ հայերէն արձանագրութիւնը:

Ժ. Մ.

ՓՐԿԱՐԱՐ ՀԵՐՈՍ ՇՈՒՆԵՐԸ

Երկրաշարժներուն յաջորդող անմիջական հանգրուանի կարեւորագոյն դերակատարներէն դարձած են այն շուները, որոնք կ'օգտագործուին աւերակներուն տակ ողջ մնացած անձեր փրկելու համար: Սակայն, այս յատուկ անասունները ինչպէ՞ս կը կատարեն իրենց վստահուած դերը:

Այս նիւթին շուրջ յօդուած մը գրած է Տանիէլա Մաթթալիա, որ օրինակ կը բերէ Փագոն: Այս լաբրատորը աւերակ կոյտերու վրայ բարձրացած է, նեղ եւ մութ անցքերէ սպրդած է, վտանգաւոր սանդուխներէ վեր ելած է, իր սեւ մեծ դունչով օդը հոտոտած է, ծածկուած կամ արգելակուած հոտեր առնելու համար: Այս բոլորը ինը օրերու ընթացքին կըրկնած է եւ վեց անձերու կեանքը փրկած, որոնցմէ հինգ տարու մանուկ մը, որ երեսունվեց ժամ բանտարկուած էր Պոլսի վերջին երկրաշարժէն փուլ եկած տուներէն մէկուն մէջ: Եօթը տարեկան Փագոն, անկէ ետք, Իտալիա վերադարձած է: Թուրքիա ուղարկուած էր Միլանոյի Քաղաքացիական Պաշտպանութեան Բաժինին կողմէ, որ փրկարար շուներ կը պատրաստէ: Այս աշխատանքը կրնայ պարզ թուիլ. կը բաւէ շունին ճշգրիտ հոտը առնել տալ եւ անասունը ուղիղ գոհին կ'երթայ: Բայց, շունին վազքին ետին, դունչը օդին կամ գետնին քսելով, հասնելու այս կէտին ուր անձ մը թաղուած է, կանգ առնելու, հաչելու եւ չչարժելու՝ մինչեւ որ օգնութիւններ հասնին, տարիներու աշխատանք, փորձեր, վարժանքներ եւ յաղթահարելի քննութիւններ կան:

«Պատրաստութիւնը շատ արագ կը սկսի, երբ շունը երեք ամսու է: Շնիկ մը կ'առնեմ եւ փոքր գնդակով ու փայտի կտորով մը կը սկսիմ», *կը բացատրէ Ենրիքօ Սալինկարտի, Միլանոյի Բաժինին պատասխանատուն եւ Փագոյի վարժիչը:* «Խաղալիքը կը պահեմ: Շնիկը զայն կը փնտռէ և կը գտնէ: Ապա ես կը պահուըտիմ և երբ զիս կը գտնէ, խաղալիքը իրեն կուտամ: Յետոյ այլ անձի մը հետ կը պահուըտիմ: Երբ ան մեզ կը գտնէ, այս երկրորդ անձն է որ նուէրը իրեն կուտայ: Այսպէս, տիրոջ հոտը, որ շունին համար ցարդ գըլխաւոր մեկնակէտն էր, մարդկային այլ էակի մը հոտին հետ կը խառնուի»:

Նովեկրոյի (Միլանօ) վարժադաշտին մէջ, ուր երկու հազար քառակուսի մեթր փլատակներ դիտմամբ զետեղուած են, այլազան տեսակի շուներ կը սորվին վարժիչները գտնել, շուրջ վաթսուն թաքըստոցներու մէջ: Միայն քանի մը տարի ետք անասունը պատրաստ կ'ըլլայ իր դերին: Սալինկարտի կ'ըսէ թէ այն բաները զորս շունը պէտք է սորվի «բազմաթիւ են. հոտերը ճանչնալ՝ առանց ըրխալելու. իր մարմինը վտանգող փորձանքներ դիմագրաւել, որոնք շունի մը

համար անբնական են. ծայրօրէն հնազանդ ըլլալ»:

Շունի մը համար, հոտերու աշխարհը անհունօրէն աւելի կենսալի է քան տեսողականը: Իր քիթը, օրինակ, քսան անգամ աւելի հոտառական բջիջներ կը պարունակէ քան մարդունը: Տուեալ միակ հոտի մը հետեւիլ, աշխարհի մը մէջ որ միլիոնաւոր հոտի տեսակներ կը պարունակէ, պարզ բան չէ: Մարդու մարմինին հոտը տարբեր տարրերէ կազմուած է: Հագուստները այս խառնուրդը կը պահեն, սակայն ոչ ամբողջովին: Ուստի, շունը կը վարժեցուի ձեւով մը որ անտեսէ հագուստները: Այսպէս, վարժանքներու ընթացքին, բանկոններ պահ կը դրուին. երբ շունը զանոնք կը գտնէ, փոխանակ գոհունակութիւն յայտնելու, «ոչ» արտայայտող նայուածք մը կ'ուղղուի իրեն: Շունը շատ դէհ կը զգայ, յետոյ կը սորվի: Նոյնը տեղի կ'ունենայ կազի պարունակիչներու պարագային:

Սակայն մեծ տարբերութիւն կայ ողջ անձի մը եւ մեռածի մը մարմինի հոտերուն միջեւ: Այս վերջինոյն պարագային, հոտը կրնայ անդառնալիօրէն մնասել անասունի հոտառական բջիջներուն, պատճառ դառնալով իր հոտառութեան զգայարանքի կորուստին: Եւ երբ շունը դիակ կը հոտոտայ, իր դիրքը մերժում եւ վախ կը յայտնէ: Սալինկարտի այլ օրինակ մըն ալ կուտայ. «Երբեմն շունը ճշգրիտ կէտի մը կը հասնի, բայց շատ վստահ չէ: Այն ատեն ինծի կը նայի: Բայց պէտք չէ անոր նայուածքին պատասխանել, որովհետեւ ոչինչ բան մը, յօնքի մը շարժումը կը բաւէ որ ան հաչէ, ինծի գոհունակութիւն պատճառած ըլլալուն համար: Պէտք է զինք անտեսել, այնպէս կը պայմանաւորուի»:

Շունի մը հոգեբանութեան համար, խակութեամբ, բան մը գտնելը, այս պարագային անձ մը, խնքնին մրցանակ մըն է, որ զինք երջանիկ կը դարձնէ: Ինք պատրաստ կ'ըլլայ, նաեւ իր տիրոջը հաճելի ըլլալու համար, յաղթահարելու արգելքներ զորս ինքնաբերաբար պիտի չդիմագրաւէր, օրինակ, պարապին մէջ առկախուած անցքի մը վրայէն քալել, վտանգաւոր սանդուխէ մը բարձրանալ, նրբանցքներու մէջ մտնել: Շուն մը երբեք փապուղի չի մտներ, մանաւանդ երբ ելքը չի տեսներ. բայց գայն կ'ընէ՝ երբ վստահութիւն ունի իրեն ընկերացող անձին վըրայ: Այսպէս, ան կը յօժարի եւ կ'անշարժանայ, մինչեւ իսկ պարապին մէջ շարժող անցքի մը վրայ, եթէ տէրը իրեն հրահանգէ «կաց»:

Փրկութեան ամէնէն աւառ տեսա՞կներ. գայլաշուները, լապրատորները, որսիշները, կոփաշուները, հովուաշուները, որոնք ընկերային, հնազանդ եւ հետաքրքիր են: Ցայտնաբերող շուները նաեւ «հաչող»ներ պէտք է ըլլան, որպէսզի ուշադրութիւն գրաւեն, մինչեւ որ կամաւորները հասնին: Հակառակը պայթուցիկներու շուներուն, որոնք մարզուած են լուռ մնալու, որպէսզի օդին մէջ թրթռացումներ չյառաջացնեն: Ընդհակառակն, Սէն պեռնարեան շուները, որոնք նշանաւոր են ձիւնահոսքերու զոհեր գտնելու մէջ, շատ բան չեն արժեր, «անտաղանդ են» կը հաստատէ Սալինկարտի եւ կ'աւելցնէ. «Շատ աւելի լաւ են այլ տեսակները, ինչպէս լապրատորը: Ճիշդ այս օրերուն պիտի երթամ ուրիշ մը առեւ ագելու, էգ շնիկ մը: Զայն Սինտի պիտի կոչեմ: Եւ ազդուած եմ՝ ինչպէս հայր մը»:

ՍԵՐՄՆԱՑԵԱՆ
(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

Հրատարակութեան խնդրանօք

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԷՆ ՆԵՐՍ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԵՑԱՒ ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏ. 25-ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ԱՌԱՐԿԵՑԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ «ԱՐՏԱՔԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ» ԴԷՄ

Շաբաթ, Սեպտ. 25-ին, Միացեալ-Նահանգաց Արեւելեան Թեմի ներկայացուցիչները Բացառիկ Թեմական Պատգամաւորական Ժողովի հրաւիրուած էին Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ՝ ընտրելու համար այն պատգամաւորները՝ որոնք պիտի մասնակցէին Հայց. Եկեղեցւոյ 132-րդ Կաթողիկոսի ընտրութեան:

Թեմի 191 պատգամաւորներէն 114 հոգի ներկայ գտնուեցան այս ժողովին, որուն նպատակն էր ընտրել 25 պատգամաւորներ, որոնք Արեւելեան Թեմը պիտի ներկայացնէին՝ Հոկտ. 26-ին Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ գումարուելիք Ազգային-Եկեղեցական Ժողովին:

Բացառիկ Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը սկիզբ առաւ առաւօտեան ժամը 10.30-ին: Տեղի ունեցաւ մասնաւոր Հոգեհանգստեան Պաշտօն՝ նորոգ վախճանեալ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հոգւոյն համար:

Ժողովի բացումը կատարեց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան, որ իր անձնական զգացումները արտայայտեց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի անձին եւ այն պաշտօնին մասին՝ զոր ան ժառանգած էր իր մեծ նախորդներէն: Նոր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան անդրադառնալով, ըսաւ որ տարաձայնութիւններ կան որ ինք եւս թեկնածու է. «Ես թեկնածու չեմ» շեշտեց ան: Ան մտահոգուած ձայնով մը ըսաւ թէ կառավարական բարձրաստիճան պաշտօնատարներ կը միջամտեն նոր կաթողիկոսական թեկնածուի մը նախընտրութիւնը պարտադրելու կապակցութեամբ: «Միջամտութեան կերպերը, նոյնիսկ թեկնածուին անունը նուազ կարեւոր են՝ քան սկզբունքը, որ վտանգուած է: ...Անցեալին, օտար իշխանութիւններ կը պարտադրէին որ ո՛վ կաթողիկոս պիտի ըլլայ: Մենք տարինք այդ միջամտութիւնները, սակայն այդ շրջանը վերջ գտաւ 1991-ին, երբ մեր Հայրենիքը վերջապէս անկախ հանրապետութեան վերածուեցաւ: Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը Եկեղեցւոյ եւ Պետութեան իրարմէ անջատ եւ անկախ ըլլալու սկզբունքը որդեգրեց եւ այդ պաշտօնական սկզբունքը դրական եւ յառաջդիմական զարգացում մըն է: ...Ես մտահոգ եմ ոչ միայն մեր Եկեղեցիին, այլ նաեւ Հայաստանի ապագայով: Որովհետեւ ես հաւասարապէս կը սիրեմ իմ Եկեղեցիս եւ Հայրենիքս, այդ պատճառաւ է որ իմ մտահոգութիւնս կը յայտնեմ»: Եւ խօսքը ուղղելով պատգամաւորներուն՝ ան եզրակացուց. «Յաջորդ Կաթողիկոսի ընտրութեան միջոցները այնքան կարեւոր են՝ որքան Կաթողիկոսին անձը»:

Առաջնորդարանի Գրիգոր եւ Գլարա Զօհրապ Տեղեկատուութեան Կեդրոնի տնօրէն Հոգշ. Տ. Գրիգոր Վրդ. Մաքսուտեան ըրաւ կաթողիկոսական ընտրութեան պատմականը՝ Դ.էն մինչեւ Ի. դար: Այս կապակցութեամբ, 1995 թուականին ան հրատարակած էր «Ընտրեալն Աստուծոյ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ընտրութիւնը» խորագիրով գիրք մը, որուն վրայ անհրաժեշտ յաւելումները կատարած էր հեղինակը, եւ որ տրամադրելի էր պատգամաւորներուն:

Այս պահուն ժողովականներուն բաժնըւեցաւ կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով պատրաստուած այն «Յորդորական Կոչ»ը, զոր ստորագրած էին հետեւեալ բարձրաստիճան հոգեւորականները.

Գերշ. Տ. Ներսէս Արք. Պօզապալեան՝ Կաթողիկոսական Տեղապահ,

Ամեն. Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեան՝ Պատրիարք Ս. Երուսաղէմի,

Ամեն. Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան՝ Պատրիարք Կ. Պոլսոյ,

Գերշ. Տ. Տիրան Արք. Կիւրեղեան՝ Առաջնորդ Ռուսաստանի,

Գերշ. Տ. Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան՝ Առաջնորդ Արցախի,

Գերշ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան՝ Առաջնորդ ԱՄՆ-ու Արեւելեան Թեմի:

Ժողովականներուն բաժնուեցաւ նաեւ կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ Թեմական Խորհուրդին կողմէ պատրաստուած «որոշում» մը, որուն մասին արտայայտուեցաւ Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Պր. Հայկ Տատուրեան: Պատգամաւորներէն ոմանք յաւելեալ տեղեկութիւններ ուզեցին ունենալ: Առաջնորդ Սրբազան Հայրը եւ Պր. Տատուրեան տուին անհրաժեշտ տեղեկութիւնները: Ապա, ներկայ պատգամաւորները միաձայնութեամբ իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին ներկայացուած հետեւեալ «որոշում»ին:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Հայաստանեայց Եկեղեցին ինքնավար եւ աշխարհային մարմին մըն է՝ ենթակայ միայն Յիսուս Քրիստոսի, ինչպէս որ բացայայտուած է անոր վարդապետութեան, աւանդութեան եւ կանոններուն մէջ:

Ազգային-Եկեղեցական Ժողովին կողմէ 1945 թուականին որդեգրուած, Ցատուկ Կանոնագրութիւնը կը պահանջէ, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւնը Ազգային-Եկեղեցական Ժողովին կողմէ ըլլայ ազատ եւ անկաշկանդ՝ ժողովրդավար գործընթացի միջոցաւ:

Անհարկի ազդեցութիւն եւ ճնշում պէտք չէ ի գործ դրուի որեւէ կառավարութեան, ներառեալ Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ, Հոկտ. 26, 1999-ին Ս. Էջմիածնի մէջ գումարուելիք Ազգային-Եկեղեցական Ժողովին մասնակցող պատգամաւորներու ընտրութեան գործընթացին վրայ, եւ կամ նոր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան ընթացքին:

Հայաստանի Հանրապետութեան 1995-ին որդեգրած Սահմանադրութիւնը կը պահանջէ եկեղեցւոյ եւ պետութեան իրարմէ անջատ գոյավիճակ:

Ներկայ Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը կ'որոշէ վերահաստատել այն սկզբունքը, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւնը պարտի զերծ մընալ որեւէ տեսակի կառավարական ազդեցութենէ:

Ներկայ Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը կ'որոշէ արձանագրել իր դըժգոհութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան գործընթացի առիթով որեւէ արտաքին միջամտութեան համար:

Ներկայ Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը կ'որոշէ խնդրել Հոկտ. 26, 1999-ին գումարուելիք Ազգային-Եկեղեցական Ժողովէն որ նկատի առնէ եւ իւրացնէ այս գրութեան կցուած որոշումը:

Սոյն դիրքորոշումը կ'արտայայտենք քրիստոնէական սիրով, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ժողովրդավար սկզբունքներուն նկատմամբ նախանձախնդիր զգացումով եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հանդէպ խորունկ յարգանքով եւ գործակցութեան ոգիով:

***

Ապա տեղի ունեցաւ Արեւելեան Թեմը ներկայացնող 25 պատգամաւորներու եւ անձնափոխանորդներու ընտրութիւնը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
Սեպտեմբեր 27

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

- 1924 - 1925 -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

– Ինծի նայէ, նորէն չսկսինք, – գոչեց տիկին Թաթիկեան՝ ոտքի ելլելով, – ալ քու անիրաւ խօսքերդ չեմ կրնար մտիկ ընել... քեզի պատմեցի, թէ ինչ պարագաներու տակ ստիպուեցայ հոս գալ, պէտք է խօսքիս հաւատաս ու ալ խնդիր չհանես... ամէն բան չափ ու սահման ունի... ես քու գերիդ չեմ, գիտցած ըլլաս, եթէ զիս շատ նեղես, կը ձգեմ կ'երթամ, ու անգամ մըն ալ երեսս չես տեսներ:

– Ո՞ւր կ'երթաս կոր...

– Այդ իմ գիտնալիք բանս է... կարճ կապէ, հիմա ջիղերս ոտքի կ'ելլեն:

Այս սպառնալիքը իր բարեբար ազդեցութիւնը ըրաւ. Թաթիկեան լռեց: Յետոյ դուրս ելաւ սենեակէն հասկնալու, թէ Պուքրէշի համար ե՞րբ կառախումբ կար:

Ճեպընթացը ճիշդ կէսօրին կը մեկնէր ու իրիկունը կը հասնէր Պուքրէշ:

– Ժամը տասնըմէկն է, – ըսաւ Թաթիկեան իր կնոջը, – պատրաստուէ ու ճամբայ ելլենք:

– Սա օթէլին հաշիւը տես նախ... երեք օրուան սենեակի ու կերակուրի հաշիւ մը ունինք:

– Այդ դիւրին է... ո՞ւր են սա հետդ առած դրամներդ, տուր տեսնենք:

– Ի՞նչ դրամ...

– Չորս հարիւր ոսկին ... փախչիլդ, բրած խաղքութիւնդ իբր թէ չէր բաւեր, դրամներս ալ առեր տարեր ես:

– Նորէն այր, բեն, գիմէն չսկսինք, – գոչեց տիկինը՝ սրտմտած դէմք մը առնելով, – գիտմա՞մբ կ'ընես, որ ջիղերս ոտքի հանես, անկողի՞ն իյնամ:

– Ջիղերդ ոտքի հանելու բան մը չըսինք կարծեմ:

– Դեռ ի՞նչ պիտի ըսես, կը դառնաս, կը դառնաս, ըրածս երեսիս կու տաս... քեզի հասկցուցինք, թէ կեանքդ փրկելու համար էր...

– Հասկցանք, ատ խնդիրը փակուեցաւ, – գոչեց Թաթիկեան իր կարգին, – այո, կեանքս փրկեցիր, շնորհակալ եմ, երախտապարտ եմ, ալ այդ ըրածներուդ մասին խօսք չեմ ըներ... միայն սա դըրամները տուր, հաշիւնիս մաքրենք ու երթանք:

– Քովդ ուրիշ դրամ չունի՞ս:

– Չէ՛, – գոչեց Թաթիկեան, – միայն ճամբու ծախքի դրամ ունիմ... երկու հոգիի համար երեք օրուան օթէլի ծախք վճարելու չափ դրամ չունիմ:

– Պարապ խօսքեր:

– Ինչո՞ւ պարապ ըլլայ... քեզի ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ կոր... ինչո՞ւ չես ուզեր տալ դրամները:

– Դիտմամբ այս խնդիրը մէջտեղ հանեցիր զիս բարկացնելու համար:

– Բարկանալու բան չկայ, տո՛ւր սա դրամները:

– Անպատճառ միտքդ դրեր ես, որ ջիղերս թունդ հանես:

– Զարմանալի՜ բան... տո՛ւր սա դրամները, խնդիրը վերջանայ:

– Օթէլին հաշիւը մաքրելու համար չորս հարիւր ոսկիի պէտք չկայ:

– Ճանըմ, կայ չկայ, այդ տարբեր բան ... դրամներս իմս չե՞ն... սնտուկիս մէջ գտնուած պայուսակէն չգողցա՞ր:

– Գողնալը ի՞նչ խօսք է...

– Ի՞նչ ըսեմ հապա:

– Որո՞ն փարան գողցեր եմ... քու դըրամդ իմ ալ դրամս չէ՞, գիտմա՞մբ այդ խօսքերը կ'ընես կոր...

Թաթիկեան, համբերութիւնը սպառած, վազեց կնոջը քով ու բազուկը բարձրացնելով՝ սպառնագին պոռաց.

– Սա դրամները պիտի տա՞ս անմիջապէս:

Կինը իբրեւ պատասխան սկսաւ դառնօրէն լալ, իրուցնէ ջղային նոպայէ մը բռնուած:

Այս տեսարանին առջեւ ամուսինը գլինաթափ եղաւ, մօտեցաւ կնոջը եւ փորձեց զայն հանդարտեցնել: Յետոյ գնաց օ տը քօլոնեի շիշը բերաւ, ճակատը ու քունքերը շփեց, հոտոտել տուաւ:

Տիկին Թաթիկեան իր լացը դադրեցուց, թէեւ իր յուզումը չէր հանդարտած տակաւին:

– Ինչո՞ւ չես ուզեր սա դրամները յանձնել, – հարցուց ամուսինը մեղմօրէն:

– Դրամ չունիմ, որ յանձնեմ, – պատասխանեց կինը հեկեկալով:

– Հապա 400 ոսկի՞ն...

– Առաւ... հետը տարաւ:

– Ո՞վ...

– Քառօլը...

– Վա՛յ սրիկայ... չըսե՞ս որ աւազակին մէկն է եղեր:

– Խայտառակ խաբեբայ մը, ստորին արարած մը, հրէշ մը, – գոչեց տիկինը բորբոքելով, – Աստուծոյ սիրուն, երթանք այս տեղէն... ալ չեմ ուզեր հոս մընալ...

– Գրաւ կը դնեմ, որ դրամներդ գողցաւ ու փախաւ:

– Չէ... արդէն դրամը իրեն յանձնած էի, իր քովն էր... հիմակ հասկցայ, որ այդ դրամը առնելու համար զիս փախցուցած ու մինչեւ հոս բերած էր... ամբողջ ըսածները սուտ էին, զիս խաբելու համար... բայց, հոգիդ սիրես, աւելի մի՛ խօսեցներ ինծի, վրաս պէշութիւն կուգայ կոր, կարծես թէ պիտի խեղդըւիմ, շունչս չեմ կրնար կոր առնել... սա շիշը տուր:

– Ամա՜ն, ոտքդ պագնեմ, – ըսաւ Թաթիկեան, – գլուխս նոր փորձանք մը մի՛ բանար... ես երթամ սա հաշիւը մաքրեմ, հիմա կուգամ, դուն պատրաստութիւնդ տես:

Կէս ժամ ետքը վերադարձաւ:

– Հայտէ երթանք, – ըսաւ կնոջը, – օթօն կը սպասէ կոր վարը:

(Շար. 118)

Օր. Ռոզա Եորղանճեան,
Ժան-Պաթրիք եւ Նիքոլ Եորղանճեան,
Էվըլին եւ Սերժ Գնաճեան,
Պրիժիթ եւ Անթոնի Աբրահամեան,

Օլիվիէ, Ֆապիէն, Պրունօ, Սոնիա, Մաթիէօ եւ Ֆանի

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՂԱԶԱՐՈՍ ԵՈՐՂԱՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Անիէռ, Հոկտ. 2-ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Հոկտ. 5-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Անիէռի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

***

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Եղիս Մինթանճեան եւ զաւակները՝ Տիկին Շաքէ Մինթանճեան եւ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինթանճեան փոխան ծաղիկի Ղազարոս Եորղանճեանի մահուան առթիւ 300 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը, պաշտօնապէս կը ծանուցէ, թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ Շինութեան 69-րդ եւ Անուանակոչութեան 66-րդ տարեդարձը՝

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի օր:

Այս առիթով կը կատարուի Հանդիսաւոր պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Հոգիներու համար եկեղեցւոյ գլխաւոր Հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ,

Հոգեւոր Հովիւներուն, սարկաւագներուն, բարերարներուն, Հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի, Թաղական Խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Քարոզի աւարտին օրհնութիւն մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ «գինեձօն» եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ շրջակայքի հայութենէն խուռներամ ներկայութեամբ յարգել նուիրական յիշատակը մեր ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները, կրնան դիմել Թաղականութեան:

«ՆԱՐԵԿ»ի վերամուտը

Սեպտ. 22-էն սկսած են Անկէնի «Նարեկ» Մշակութային Միութեան հայերէնի դասընթացքները՝

4, rue de Malleville, Enghien-les-Bains

Դասաւանդութիւնը երեք մակարդակ ունի. –

– 5-էն 8 տարեկան,

– 9-էն 14 տարեկան

եւ

– 15-էն 19 տարեկան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Հոկտեմբեր 10-ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ
ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Եայլախանեան)

մահուան 34-րդ տարելիցին եւ իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 24-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՆԿԱՏԻ ՌՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ
ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ՊԱՇՏՕՆ

Պոլսոյ երկրաշարժի հայ զոհերուն, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութիւններու անդամներու հոգիներուն ի հանգիստ

ՊԱՏԱՐԱԳ եւ ՀՈԳԵՃԱՇ
Կիրակի, Նոյեմբեր 21-ին

Մարսէյլի
Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 9,

Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէս Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեանն Սուրբ Գրոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս_Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

IN MEMORIAM

A la mémoire d'**Iris Parseghian**, Madame Haygouhie Damlamian fait un don de 500 F. à «Haratch».

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի
Հ Ա Ն Դ Ի Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ»
ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16-ին,
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8[e]

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին սատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած սոյն տօնախմբութեան:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտ. 10, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան օրն է:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագէն ետք կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու, հոգաբարձուներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին,
Մատաղի օրհնութիւն՝ ժամը 11.30-ին:

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Après le succès de l'exposition
ROME - ARMENIE
dans la grande salle Sixtine,
Bibliothèque Apostolique du Vatican

CLAUDE MUTAFIAN,
Commissaire de l'exposition,
Historien, Maître de Conférence
Université Paris Nord

présente et dédicace
le magnifique volume
ROMA-ARMENIA
(Edition française)

Projection et diapositives
Vendredi 8 Octobre à 20 h 30
—— Entrée libre ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTRÉE SCOLAIRE 1999

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa Méthode Audiovisuelle.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
9 Octobre 1999 — 5 Janvier 2000 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le samedi de 12h à 14h
9 Octobre 1999 — fin Juin 2000

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

3) Manuel d'arménien occidental pour non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
550 F. + 50 F. frais d'expédition.
Contacter l'Association Machtotz : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

APPEL
A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 8
VENDREDI
8 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·747 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.747

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 6/7)

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ԲՆԱԳԱՒԱՌԻՆ ՈՒ ՔՈՆԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԱԺՄ երեսփոխանական խմբակցութենէն Ա· Սաղոյեան Հոկտեմբեր 6-ի ժամուլի ասուլիսին նիւթ ըրած է 1992-95 շրջանին ուժանիւթի բնագաւառին տրուած վարկերուն արդիւնաւէտ գործածութեան խնդիրը: Ըսած է թէ ատուգիչ յանձնախումբին նախագահ ինք պէտք է ընտրուէր, քանի որ ինք արծարծած էր հարցը, բայց անհասկնալի ձեւով այդ նախագահութեան ընտրուեցաւ Դաւիթ Լոքեան (Հ·Յ·Դ·): Ա· Սաղոյեան տեղեկացուցած է որ այդ վարկերուն առընչութեամբ արդէն բաւարար նիւթ հաւաքուած է նախկին իշխանութիւններն ու նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեանը «պատասխանատուութեան կանչելու համար»: Ան ժողովուրդին նկատմամբ իսկական յանցագործութիւն նկատած է այդ տարիներուն արտադրութիւն մեծ ծաւալները, մահերու բարձրացող, իսկ ծընունդներու նուազող տոկոսները եւ Սեւանի մակարդակին անկումը:

Ա· Սաղոյեան նիւթ ըրած է նաեւ քոնեակի գործատունը որուն մասին նպատակ ունի մօտ ատենէն խորհրդարանական ունկնդրութիւններ պահանջելու:

***

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԷՆ ԵՏՔ

Հոկտեմբեր 6-ին հանդիպում ունենալով Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին պետական յանձնաժողովին անդամներուն հետ, նախագահ Ռ· Քոչարեան ըսած է որ հասած է արդիւնաւէտ գործնական աշխատանքի պահը որուն ուղղութիւն պէտք է տան համահայկական երկօրեայ հաւաքին տրամադրութիւնները: Կարեւոր նկատուած են տեղեկատուական միասնական դաշտի մը ստեղծումը եւ համահայկական հեռատեսիլի ալիքի մը կազմաւորումը, ինչպէս նաեւ երիտասարդական Հայաստանեան մնայուն կեդրոնի մը հիմնումը: Խորհրդաժողովի պետական յանձնաժողովի անդամներուն յանձնարարուած է մէկ շաբթուան ընթացքին գործունէութեան ծրագիր մշակել:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ 80 ՏԱՐԵԿԱՆ

Երեւանի պետական համալսարանին հիմնադրութեան 80-ամեակին առթիւ Հոկտ· 6-ին շնորհաւորական խօսքով հանդէս եկած է նախագահ Ռ· Քոչարեան ըսած է որ հասած է արդիւնաւէտ ուսումնական եւ գիտական դերը ու շնորհաւորած դասախօսական կազմը, շրջանաւարտներու սերունդը եւ մտաւորականութիւնը: Մաղթած է որ յաջորդ հարիւրամեակին եւս համալսարանը շարունակէ գիտական ու կրթական իր առաքելութիւնը:

***

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ Ց· ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

Հոկտ· 6-ին, Գրականութեան եւ արուեստի Թանգարանին մէջ Գրականութեան հիմնարկին, Գիտութեան ակադեմիային հրատարակչութեան ու Թանգարանին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է հանդիպում մը Ց· Սիմոնեանի հետ, ան դրած էր այն սփիւռքին է որ միջոյր ընծայած է շուրջ 25 հազարի հրատարակութեան: Թանգարանին տնօրէնը Հ· Բախչինեան յայտնած է որ անոր շնորհուած է Գիտութեան ակադեմիային Վաստակագիրը: Ց· Սիմոնեան հրատարակչական գործէն զատ, օժանդակած է նաեւ վարժարաններու եւ նորոգել տուած Յ· Թումանեանի ծննդավայր Դսեղի եկեղեցին:

***

ԼՂՀ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

Նախագահ Ա· Ղուկասեանի հրամանագրով, Արցախի պաշտպանութեան գործին ունեցած բացառիկ ծառայութեան եւ ցուցաբերած արիութեան համար Աշոտ Ղուլեան յետ մահու պարգեւատրուած է «Արցախի հերոս» կոչումով ու «Ոսկէ արծիւ» շքանշանով:

***

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հոկտեմբեր 6-ին Ազգ· պատկերասրահին մէջ բացուած է «Կրօնական փոքրամասնութիւնները Իրանի իսլամական հանրապետութիւնում» լուսանկարչական ցուցահանդէսը: Ան առիթ կու տայ նաեւ ծանօթանալու երկրին հայկական մշակոյթային, պատմութեան ու հոգեւոր արժէքներուն, ինչպէս Ջուղայի Ս· Մարիամ եկեղեցին, Ս· Թադէոսի վանքը, Թեհրանի Ս· Ցիսուս եկեղեցին, եւն·:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԵՉԷՆԻԱ

«ՉԵՆՔ ԶԳԵՐ ՈՐ ՌՈՒՍԵՐԸ ԳՐՈԶՆԻ ՄՏՆԵՆ» կ'ըսէ Մասխատով

Կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ, թէեւ չէչէն զօրքերը հիւսիս քաշուած են երկրին մէկ երրորդը ձգելով Ռուսերու ձեռքը: Ըստ Մոսկուայի, Ռուսերը հրահանգ ստացած են չյառաջանալու այլեւս եւ միայն ամրապնդելու իրենց դիրքերը: Գրոզնիի մէջ, Մասխադով կոչ ըրած է սրբազան պատերազմ մըղելու յարձակողին դէմ: Ի դէպ, Չէչէնիոյ նախագահը հարցազրոյց մըն ալ տուած է չէչէն Գրոզնենսկի Ռաբոչի թերթին, որ լոյս տեսած է նաեւ Մոսկուայի Կոմերսանտ – Վլաստ եւ Գուդոկ լրագրաւխօսակի մէջ: Ան կ'ըսէ թէ Չէչէնները անհարեկչութիւնը երբեք միջոց մը չեն նկատած անկախութեան տիրանալու համար: Բայց, Ռուսաստան պէտի չվաւերացնէ Չէչէնիոյ ինքնիշխանութիւնը, չի գործադրեր իսկ յետ պատերազմեան համաձայնագրերը, ուրեմն ուժի ճամբով է որ պէտք է պարտադրել Ռուսաստանի ընդունիլ Չէչէնիոյ անկախութիւնը: Անգամ մը եւս Ելցինի, կը յայտարարէ Մասխադով, որ անկախ Չէչէնիա մը ամուր պարիսպ մըն է Ռուսաստանի համար: Ծիծաղելի կը գտնէ Չէչէններու վերագրել Մոսկուայի ահաբեկումները, քանի իրեն, շատ ուժեղ անձնաւորութիւններ կան ահաբեկիչներու ետին, որոնց նպատակն է անկայունացնել Ռուսաստանը: Պատերազմական վիճակ հռչակած է, որովհետեւ երկրորդ պատերազմ մը կը սպառնայ Չէչէնիոյ: «Երկու շաբաթ է, կ'ըսէ, երկիրը կը ռմբակոծուի, տասնեակներով բնակիչներ կը մեռնին: Կ'ուզենք ի վիճակի ըլլալ յարձակման մը դէմ դնելու: Չենք հանդուրժեր որ ռուս զօրքերը Գրոզնի մտնեն»:

Ինչ կը վերաբերի Լեբէդի որպէս կարելի միջնորդ մը, Մասխադով կը բացատրէ. – «Լեբէդ ռուս քաղաքական հաղուագիւտ անձերէն մէկն է որ հասկցած է թէ Չէչէնիոյ հարցը ուժի միջոցաւ չի լուծուիր: Կը խորհիմ որ, այսօր, Լեբէդ կրնայ, արդիւնաւոր կերպով մասնակցիլ բանակցութեանց վերահաստատման Գրոզնիի եւ Մոսկուայի միջեւ: Մի անգամ ընդ միշտ, պէտք է միակ տրամաբանական որոշումը տալ՝ ճանչնալ Չէչէնիոյ անկախութիւնը եւ յարաբերութիւններ ստեղծել Պետութենէ Պետութիւն»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՐՁԱՆ ՄԸ ՈՐՊԷՍ «ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈԹՈՂ»

Հոկտեմբեր 6-ի «Հիւրրիյէթ»ը «Իգդիրին ցեղասպանութեան յուշարձան» խորագիրով կը տեղեկացնէ թէ նախորդ օրը բացումը կատարուած է ցեղասպանութեան այն յուշարձանին որ կը խորհրդանշէ «1915 – 1920 *տարիներուն Իգդիրի մէջ Հայերու կատարած կոտորածները*»: 43,5 մեթր բարձրութեամբ կոթողը դէպի երկինք ցցուած հինգ թուրեր կը ներկայացնէ, ամփոփելով «*Հայ հրոսախումբերու կողմէ կոտորուած* 90 *հազար Թուրքերու յիշատակը*»: Արժած է աւելի քան կէս միլիոն ֆրանսական ֆր·: Բացումին մասնակցած են պետական նախարար Ռ· Միրզաօղլու եւ Նախիջեւանի Ազգ· ժողովին նախագահը, վարչապետը: Լրատուութիւնը չի մոռնար նշելու թէ Իգդիրի յուշարձանը որ գործն է Բաքուի համալսարանէն փրոֆէսէօրի մը, զետեղուած է այն խաչմերուկին վրայ ուր կը միանան Հայաստանէն, Իրանէն ու Նախնիջեւանէն հասնող ճամբաները:

Երկինք ցցուած թուրերէն, Բաքուցի փրոֆէսէօրին յղացումէն եւ Նախիջեւանի իշխանութեան դէմքերու ներկայութենէն յորդող խորհրդանշականը որպէս թէ բաւարար չըլլար, Թուրքիոյ Պետական նախարարը իր ուղերձին մէջ մաղթած է որ կոթողը դառնայ «*բարեկամութեան ու եղբայրութեան կոթող մը*»···: Հաւանօրէն, օրինակովը եղբայրութեան ու բարեկամութեան թրքական այն նախընթացին որ կը յատկանշուի 1915 թուականով:

Իսկ արդեօք Բաքուցի փրոֆէսէօրը ի՞նչով պիտի խորհրդանշէր ոխի ու ատելութեան կոթող մը երբ 43,5 մեթր բարձրութեամբ հինգ թուրեր կը ներկայացնէին որպէս խորհրդանիշ ամէնէն ազնըւական զգացումներու:

Թ· ԱՐՓԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՏԻՆԿԹԸՆԻ (Լոնտոն) երկաթուղային արկածը շատ աւելի զոհ պատճառած է, քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը: Հոկտեմբեր 7-ին, կարելի չէր նոյնիսկ մեռեալներու յստակ թիւ մը յայտնել: Սակայն կը թուէր սակայն որ աւելի քան 100 մեռեալ կայ եւ շուրջ 170 հոգի ալ անհետացած են: Այլեւս կարելի ալ չէ դիակները գտնել, կառախումբին մէջ ծագած հրդեհին պատճառով: Կը հաստատուի որ արկածը հետեւանք է մարդկային վրիպումի մը: Երկու կառախումբերէն մէկուն ուղեվարը չէ յարգած կարմիր ազդանշանը, որ, կ'ըսուի, բացայայտ կերպով ալ չի տեսնուիր, պահուըտած ըլլալով այլ ազդանշաններու ետին: Սեփականաշնորհումէն քիչ առաջ, Ճոն Մէյճըրի կառավարութիւնը մերժած էր «օթոմաթիք թրէյն փրոթէքշիըն»ի դրութեան մը հաստատումը, այն պատճառաբանութեամբ որ 7 միլիառ Ֆր· կ'արժէ: Այս դրութիւնը, որ առաջքը կ'առնէ արկածներու աքանտինաւեան է եւ կը կիրարկուի Եւրոպայի բազմաթիւ երկիրներու մէջ:

ԱՄԱԼԻԱ ՌՈՏՐԻԿԷԶ, փորթուկալցի հանրածանօթ երգչուհին, Ֆատոյի անզուգական մեկնաբանը մեռաւ 79 տարեկանին, սուգի մէջ թողլով ամբողջ երկիր մը: Դարու ժողովրդական մեծ ձայներէն մէկն է, Ամալիա «Փորթուկալն իսկ է» կ'ըսուի լաւագոյնս բացատրելու համար անոր համբաւը: Միջազգային գետնի վրայ Անրի Վէրնէօյի (Աշոտ Մալաքեան) «Les Amants du Tage»ով է (1955) որ համաշխարհային դէմք մը դարձած է:

ԻՍՐԱՅԷԼ կրնայ խզել Աւստրիոյ հետ, եթէ ծայրայեղ աջ Հայտէրի կուսակցութիւնը մաս կազմէ կառավարութեան: Հայտէր որ «Նոր – Նացի» կը նկատուի, ըսած է թէ չի հակնար Իսրայէլի դիրքը, ճշդելով որ ծագումով Հրեայ Ամերիկացիներ անդամ են իր կուսակցութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարութիւնը 75,2 միլիառ Ֆր· յաւելեալ մուտք ունեցած է տուրքերէն, 1999-ի առաջին ութ ամիսներուն, բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն շրջանին:

Լ· ԺՈՍՓԷՆ ստորագրած է արտօնագիր մը որ թոյլ կու տայ Ա· Զաքըճըի Թուրքիա փոխադրութիւնը: Ան մարդասպանութեան ու չարագործ խմբակներու կազմակերպութեան զանազան մեղադրանքներով ներկայիս կը գտնուի Պօմէթի բանտը: Ինք խնդրագիր մը ստորագրած է յայտնելով որ կը փափաքի Թուրքիա փոխադրուիլ: Կը սպասուի որ նախագահ Ժ· Շիրաք եւս ստորագրէ արտօնագիրը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ «ատենն է որ համարձակինք անկարելին» յայտարարած է Թրքական համալսարանական տարեշրջանի բացումը կատարելով: Յոյն – Թրքական սիրաբանութիւնը կը շարունակուի, ինչ որ անկարելի կը նկատուէր տարի մը առաջ: Երկու երկրաշարժներուն ստեղծած մթնոլորտէն ետք, Յունաստան հրապարակաւ յայտարարեց որ կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Հոկտեմբեր 6-ին, եւրոպական Յանձնախումբն ալ նպաստաւոր կարծիք մը արտայայտած է:

ՔԵՐԱՔԻ (Յորդանան) քրիստոնեայ փոքր համայնքը խորապէս յուզուած է որովհետեւ մահմետական Վաքըֆներու նախարարութիւնը տէր դարձած է Սուրբ Գէորգ հին սրբավայրին, արդարադատութեան որոշումով: Համայնքի ուխտաւորները այլեւս միայն մեծ մզկիթը չեն այցելեր, այլեւ այդ փոքրիկ մատուռը կ'երթան, ուր սակայն չեն կրնար մտնել, որովհետեւ օրթոտոքս քահանան բանալին պահած է: Կ'ըսուի թէ այդ ըրած է Հիւսէյն Թագաւորի հաւանութեամբ, որ ջերմ պաշտպանն էր միջ – յարանուանական համակեցութեան: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ ցուցատախտակ մը կը ճշդէ «Ալ – Ղատէր (Ս· Գէորգ) սրբավայր, իսլամ վաքըֆներու սեփականութիւն»:

ՄԻԹՐՈՎԻՋԱՅԻ (Քոսովօ) մէջ, 13 Ֆըրանսացի զինուորական ոստիկան, 4 ռուս զինուոր եւ մէկ ամերիկացի ոստիկան վիրաւորուած են, երբ կը փորձէին ընդդիմանալ Ալպանացիներու, որոնք Սերպերու խումբ մը կ'ուզէին լինչ ընել: Սերպ մը սպաննուած է եւ 10 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ՄԱՄՈՒԼ ՍՐԲԱԶԱՆ

ՆՈՒԱՐԴ

– Հեսա կուգա՞ս, – ըսաւ մայրս. – այս օրուանը սակայն պտոյտ չէ. վայրկեան մը խմբագրատուն պիտի հանդիպիմ:

Ի՞նչ ըսել. կրկի՞ն տուն. ատելով կ'ատէի բոլոր այդ տուները, ուր տխուր դէմքով կիներու շարան մը պիտի ըլլար, ու կմախացած պառաւ մը, անպայման, որուն ձեռքը պէտք է համբուրէի... Քիչ մը շատ ազատ, անկաշկանդ մեծցած երախայ մըն էի, ու քաղաքի այս տուները, այս բարձր տուները, քով – քովի, պատուհաններու պէս, առանց պարտէզի, առանց թռչուններու այնպէ՛ս անհրապոյր էին. սակայն անպայմանօրէն փողոց մը պիտի անցնէինք, արդէն տակաւ քայլ մըն էր իմ տունէս, իմ այս տունէս, որուն հետ տակաւին չէի ծանօթացած, ու փողոցը, ուր անպայման, որեւէ ժամու կրնայի խաղընկեր մը գտնել, բայց ո՛չ տուն. _ կուգամ, _ ըսի:

Որոշումս յանկարծ վճռական, երեւոյթ մը առաւ, որովհետեւ փրկութեան կապ մըն էի գտեր: Խմբագրատուն... առաջին մասը շատ ալ պարզ չէր, սակայն յիշեցի, որ այդ բառը ուրիշ անգամ ալ լսած էի. երբ խօսք էր եղած մեր վերի յարկի դրացիին՝ Ռուբէն Զարդարեանի մասին, որ խմբագրատուն կ'երթար ու նաեւ, այո՛, հայրիկս ալ...

Ուրեմն երթանք խմբագրատուն:

Կը բարձրանանք քիչ մը մութ աստիճաններէ. մո՞ւթ էր, իրապէս, թէ տարիներու թանձրութիւնն է, որ այսօր այդպէս տեսնել կուտայ ինծի: Առաջին կայան կանգ առինք:

_ Վայրկեան մը ներս մտնենք, Ղարիպեանին բարեւ մը ըսեմ, – կ'ըսէ մայրս:

Դէմս ապակեդուռ մըն է, սառած, անթափանց ապակիով, որուն վրայ, սեւ խոշոր թռչուն մը, ժայռի մը գագաթին, հեռաւոր հորիզոնները կը դիտէ ու տակը, սեւ թանձր գիրերով՝

«Արծիւ գրատուն»:

Այսօր տուներէ ազատելիք չունիմ, – կը խորհիմ:

Հազիւ դուռը բացուած, դէմի պատին երկու խոշոր նկար. հաւանաբար գունաւոր էին, բայց չեմ յիշեր թէ ի՞նչ կը ներկայացնէին, ու խոշոր գիրերով, որոնք մատչելի էին ինծի «Լոյս տեսաւ», ու միւսին վրայ՝ «Մամուլի տակ է...»:

Մինչ մայրս կը խօսի, ես իմ փոքրիկ ուղեղիս մէջ կը դարձնեմ «լոյս տեսաւ»ն ու «մամուլի տակ է» բառերը, որոնք չեմ հասկնար:

Ուժով կը սեղմեմ մօրս ձեռքը, ու կը բարձրանանք քանի մը աստիճան եւս, մինչ ես կ'որոճամ «մամուլը»...

Վերջապէս խմբագրատունն ենք:

Դրան ճիշդ դէմը, լայն գրասեղանէն, քիչ մը խիստ դէմքով, pince-nez ակնոցները աչքը նստող պարոնը անմիջապէս ոտքի կ'ելլէ եւ ընդառաջ կուգայ մեզի...

– Շաւարշ, – կ'ըսէ մայրս...

Նորութիւն մը եւս. այդպիսի անուն բնաւ չէի լսած հոս, Պոլսոյ մէջ ուր կը գտնուէինք քանի մը ամիսէ ի վեր, ամէն ինչ նորութիւն է ինծի համար. ո՛չ միայն նորութիւններու կը հանդիպիմ, այլ յանկարծ տարբեր աշխարհ մըն եմ ինկած. իմ մանուկ երեւակայութեանս համար շատ շատ են այս բոլորը:

Ո՛չ միայն միջավայր եմ փոխեր, – Թիֆլիս, Սոխում, Բիւթիկորսք, – այլեւս կորսուած եմ լեզուներուն մէջ:

Նախ կայ մեր տան լեզուն – մայրիկիս լեզուն՝ Պոլսոյ լեզուն, յետոյ հօրաքոյրներուս լեզուն՝ Տրապիզոնի բարբառը, յետոյ՝ մանկապարտէզիս լեզուն արեւելահայերէնը, որ ռուսահայերէն կը կոչէին, ու մանաւանդ ռուսերէնը որ խաղիս ու մեր հարեւաններուն լեզուն էր, իմ առաջին մանկապարտէզիս լեզուն, որ դարձաւ գերիշխող:

Այս բոլորին մէջ ես ո՞ւր տեղաւորեմ «լոյս տեսաւ»ը կամ «մամուլի տակ»ը:

Կը նայիմ խստադէմ պարոնին, որ մօրս կը ներկայացնէ իր պաշտօնակիցները.

– Օրիորդ Տիրուհի, Գուրգէն Մխիթարեան...

Առաջին գրասեղանին վրայ լայն տարածուած է «Ճակատամարտ»ը:

Տարիներ անցեր էին, փոթորիկներ ու «Ճակատամարտ»ը եկեր էր գրաւելու Նախապատերազմեան «Ազատամարտ»ին տեղը:

Ռ. Զարդարեանին տեղ հիմա Շաւարշ Միսաքեանն էր, երիտասարդ Շաւարշին տեղ՝ Գուրգէնը:

Նոր թերթ... նոր շրջան... նոր դէմքեր...

Անցեր էին արհաւիրքի սեւ տարիները: Կեանքը իր իրաւունքը կը պահանջէր. մեռնողները մեռան, սակայն աւանդ մը ձգեցին, ու երիտասարդները, սնած անոնց գաղափարականովն ու հաւատքովը, վերցուցին կեանքի եւ լոյսի ջահը ու «կանf» ըսին: 1919-ին, Պոլիս առաջին անգամ ըլլալով, հրապարակային մեծ շուքով պիտի նշուէր Ապրիլ 11 – 24-ի սգատօնը:

Սգատօն կը գրեմ ու կ'անդրադառնամ, թէ ինչպիսի հակասութիւն մը կայ այդ բառին երկու մասերուն մէջ:

Սուգ ու տօն...

Այս բառը կարծես իր մէջ կը պարունակէ այն հակասական զգացումները, որոնք յատկանշական են մեր ազգին:

Կը սգա՞նք... թէ կը տօնենք... Petit-Champ-ի թատրոնը բերնէ բերան լեցուն է. հայութիւնը ջարդուած, արնաքամ եկած է բարձրաձայն ուխտելու, աշխարհի անիրաւութեան դէմ, որ ազգերու մեծ ընտանիքին մէջ հնագոյն այս ազգը պահէ պիտի ապրելու իր վառ հաւատքը:

Մայրս, բնական է որ չկարենար այդպիսի հանդիսութեան մը ներկայ ըլլալ, ո՛չ ալ ես, որ շատ փոքր էի: Բաբգէնն ու Հերմինէն էին ընտանիքին ներկայացուցիչները: Ուրեմն, Պօղոսը, տրապիզոնցի հաւատարիմ երիտասարդ մը առաջարկեց զանոնք սգատօնին տանիլ:

Ի հարկէ, մանրամասնութիւնները չեմ գիտեր, սակայն այդ բազմութեան մէջ, երկու պատանիներ կը տարակուսիմ որ նստելու աթոռ մը գտած ըլլային, ու հաւանաբար պատի մը երկայնքին կեցած էին, երբ առաջին օթեակը նստած Շաւարշ Միսաքեան կը նշմարէ զանոնք. կ'իջնէ ու վերի իր օթեակը, ճիշդ առջեւը կը նստեցնէ զանոնք:

– Այսօր ձեր օրն է, տղա՛քս, – կ'ըսէ, – ու տեսնելով պատանիներուն վարանումը, _ դո՛ւք է որ հոս պէտք է նստիք, – կ'ըսէ:

– Ահա Շաւարշ Միսաքեանը...

Դաշնակցականի ուղղամտութեան հետ խստապահանջ էր ու աններող:

Ու այդպէս ալ մնաց:

Տարիներ ետք, կրկին հանդիպէինք պիտի իրեն, այս անգամ Փարիզ, «Յառաջ»ի խմբագրատունը, որ հիմնեց Պոլիսը ձգելէն ետք:

Հոն էր նաեւ Օրիորդ Տիրուհին, այլեւս Տիկին Միսաքեան, Շաւարշին արժանաւոր կեանքի ընկերը:

Մեր ամէն մէկ հանդիպումին, ըլլայ Փարիզ թէ Եգիպտոս, հոգ չէ թէ տասը տարին անգամ մը ըլլար այդ, միշտ նոյն ջերմ, հարազատ վերաբերումը ունէր մեզի հանդէպ, այն զգացումը որ յատուկ է դաշնակցականին, որովհետեւ ամէն մէկը գիտէր, թէ մասն է մեր մեծ ընտանիքին:

Այդպէս էր մեծ «Շ»-ն, ինչպէս կը սիրէր ստորագրել, զանազանելու համար միւս «Շ»էն, որն էր Նարդունին:

Միսաքեանը մեր լրագրութեան մեծերէն էր, եթէ ո՛չ ամենամեծը – «ղազէթաճի» է կ'ըսէին յաճախ ընկերները, յարգելով անոր մէջ բնածին լրագրողը:

Կարճ, բայց այնպիսի հարուածող խմբագրականներու մէջ գիտէր խտացնել ամբողջ յօդուածի մը ոգին, իմաստը:

– Եղբայր, – կ'ըսէր կատակով, – ակնարկելով Նաւասարդեանի լայնածաւալ յօդուածներուն, – սատա՞ն կը փռէ, ինչ է...

Եւ սակայն այդ լայնածաւալ սաւանները կարդացուեցան մեծ երկիւղածութեամբ, ու անոր խօսքը դարձաւ պատգամ:

Ղարաբաղցի Նաւասարդեանը ժողովուրդին հասկնալի դառնալու համար ծալեց, ծրարեց Շուշիի լեզուն եւ «Յուսաբեր»ի խմբագրականները երեւցան միշտ արեւմտահայերէն: Ազգային, քաղաքական կեանքի մէջ կրցաւ մտցնել իր ընթերցողները, որոնք ամենայն հաւատարմութեամբ, տող առ տող կարդացին «Յուսաբեր»ի խոշոր էջերը:

Տարբեր էր Միսաքեանի մօտեցումը:

Բարձր մշակոյթով այդ քաղաքին մէջ «Յառաջ»ը կրցաւ իր տեղը գտնել ու դիմանալ... տեւել: Եթէ խստապահանջ էր իրբեւ կուսակցական, նոյնքան ու աւելի պահանջկոտ էր լեզուական հարցերու մէջ: Կը սիրէր քննադատել Նորելուկ «ափեղցփեղութիւնները» ու չէր հաներ արեւելահայ արձակը, որ շատ աղքատ կը գտնէր: Դժուար ասպարէզ է լրագրութիւնը... մամուլը: Այդ օրը, «Ճակատամարտ»էն վերադարձիս անմիջապէս դիմեցի եղբօրս, Բաբգէնին, որ մեծագոյն հեղինակութիւնն էր ինծի համար:

Ի՞նչ էր այդ մամուլը... ինչո՞ւ համար «մամուլի տակ» կը մտնէին...

Ու Կիւթէնպէրկէն մինչեւ «Ճակատամարտ», անցնելով բաբելոնէն ու մագաղաթէն, հիէռոկլիֆէն ու սեպագիրէն հասանք քուրջերուն ու թուղթին. – այն ատեն տակաւին, գանատական անտառները չէին կերակրեր մամուլը:

Միշտ հարց եմ տուեր ես ինծի. ինչո՞ւ համար հայ մտաւորականը պէտք է ապրի դժուարին պայմաններու մէջ, ինչո՞ւ անպայման նեղ ու մութ պէտք է ըլլան աստիճանները, խաւար՝ անցքերը...

Գոնէ այդպէս էր «Յուսաբեր»ը Քանթարէթ էլ Տէքքայի շրջանին:

Երեք բարձր շէնքեր կը բացուէին նոյն բակին վրայ, որոնցմէ մէկը մեր կեդրոնն էր, – Թերթ, տպարան, ակումբ, – որոնք կը գրաւէին շատ բնական է միայն մէկ յարկաբաժինը:

Հնամենի ու լքուած երեւոյթ մը ունէր մուտքը, ուր գրաշարները, տաքին չդիմանալով, իրենց սեղաններն ու տուփերը դուրս՝ բակն են հանած. երբեմն Գուրգէնը պատուհանէն վար կը նետէր ձեռագիրը, որ պիտի շարէր Մկրտիչ՝ «մուկը», ինչպէս կը սիրէին կոչել այդ նուիրեալ, հաւատարիմ գրաշարը, որ յաճախ հոն կը գիշերէր աշխատանքը լրացնելու համար: Տակաւին չկար «լինոթիփ»ը ու աշխատանքը կը տարուէր ամենանախնական ձեւով. կապարէ սպառնալիքը՝ միշտ գրաշարներու առողջութեան վրայ:

Թուղթ կա՞յ... դրամ կա՞յ...

Թերթը իր ամբողջութեամբ «լոյս կը տեսնէր» ամէն օր, երբ նեղ խցիկներու մէջ նուիրեալներ իրենց կեանքը կը մաշէին անարե՛ւ այդ սենեակներուն մէջ:

Պարոն Վահանին սենեակը, մեզի համար «սրբութիւն սրբոցն» էր:

Ոչ ոք կը համարձակէր ներս մտնել. միայն վարէն, բակէն կը տեսնէինք իր բաց պատուհանը ու պատին՝ Վարանդեանի մեծադիր նկարը, որ բաց գիրք մը ձեռքը՝ կը կարդար:

Քովի սենեակը Գուրգէնն էր ու Լիպարիտը, որուն սեղանը, օրուան մէջ գրեթէ պարապ էր. կանաչ լուսամփոփին լոյսը կ'իյնար Լիպարիտ Նազարեանցի աղուոր, ձերմակ մազերուն վրայ, որ կը սիրէր խնամել ու Գահիրէի տաքէն ու օրուան աղմուկէն փախչելով, գիշերնե՛րը կը սիրէր թերթին սրբագրութիւնը ընել:

Կենդանի հանրագիտարան մըն էր Լիպարիտը. փիլիսոփայութեան մագիստրոս, երաժշտական քննադատ, հմուտ՝ գերմանական եւ ռուսական գրականութեան, յաճախ զինք կը գտնէինք շրջապատուած երիտասարդներով, որոնց հետ կը խօսէր պարզօրէն, կարծես իրենց ընկերը ըլլար, այնքան, որ տղաքը «Լիպօ» կը կոչէին զինք:

Երբ բառի մը վրայ կասկած ունենար, անմիջապէս չորս լեզուներու բառարաններու մէջ անոր ստուգաբանութիւնը պիտի փնտռէր:

– Տարիներու սրբագրութենէն գրելս մոռցած եմ, – կ'ըսէր, – երբ գանգատէինք թէ այլեւս չի գրեր:

Ահաւոր բան է թերթի մը սրբագրութիւնը:

Իրիկուն մը, երբ խմբագրատունն էի,– պարապ մի պտըտիր, – ըսաւ, – նստէ ու սա էջը սրբագրէ:

Որքա՜ն մեծ եղաւ զարմանքս, երբ տասը վայրկեան ետք սրբագրած յօդուածս ետ տուաւ ինծի կարմիր մելանով տասնէ աւելի սրբագրութիւնով, որոնք վրիպած էին աչքէս:

– Թերթ մը դպրոցական ուղղագրութիւն սրբագրել չէ, – ըսաւ խնդալով:

Տարբեր էր Գուրգէնը:

Խմբագրատուներու մէջ մեծցած այդ գաւառացին աւելի կրած էր ֆրանսական մշակոյթի ազդեցութիւնը:

Հրաշալի էր արձակը:

Հրապարակագրութեան մէջ գրական էր իր լեզուն, այնքա՜ն ճոխ ու հարուստ էր իր հայերէնը:

Կեդրոնականի աշակերտ, հին սերունդին ժառանգն էր, որ կ'ուզէր փոխանցել մեզի:

Եթէ Լիպարիտին պէս «ընկեր» չեղաւ երիտասարդներուն, մեծապէս քաջալերեց անոնց առաջին փորձերը, լայն տեղ տալով անոնց թերթին մէջ, ու երբ օր մը զարմացած հարցուցի, թէ ինչո՞ւ կը տպէ ամէն բան, խնդաց.

– Եթէ շնորհք չկայ, Նուարդ, – ըսաւ, – բոլոր այս նորելուկները, որոնք հիմա թուղթ կը մրոտեն, բնականօրէն կամաց-կամաց կը թափին:

Ու այդպէս ալ եղաւ:

Ու վերջապէս, խմբագրական կազմին վրայ կուգար աւելնալ այն, որ կը պակսէր անոնց, կազմակերպիչ խմբագիրը՝ Գաբրիէլ Լազեանը:

Եթէ համեստութեան, աշխատունակութեան, շինարարութեան արժանին համար տիպարի մը պէտք ըլլար, անպայման Լազեանը պիտի ընտրէին:

Լուռ աշխատող, պրպտող, կազմակերպիչ. խմբագի՞ր էր, դաշնակցական գործի՞չ, շէնքի պահապա՞ն, հաշտարար դատաւո՞ր:

Երիտասարդ սպայ, Հանրապետութեան օրերուն՝ Հայաստան, յետոյ զինք կը գտնենք Յունաստան, «Նոր Օր»ի խմբագիր եւ վերջապէս Եգիպտոս:

Երբեք պիտի չմոռնամ: Չեմ գիտեր ի՞նչ հարցով Աղեքսանդրիոյ կազմը, ինչպէս քիչ մը միշտ խռովայոյզ վիճակ մը ունէր, ու Լազեանը, իբրեւ վերին մարմնի ներկայացուցիչ Գահիրէէն յատկապէս Աղեքսանդրիա էր եկած: Աղմկոտ ժողով մըն էր, ուր մեր մէկ շատ պարզ ընկերը, անվերջանալի ու անտեղի դիտողութիւններով անկարգութիւն կը ստեղծէր այն աստիճան, որ Լազեան չդիմանալով, շառաչուն ապտակ մը իջեցուց: Այդքանը կարծես բաւարար եղաւ ժողովը զգաստութեան բերելու: Լռութիւն...

Ամէնքը սահմռկած էին, երբ քանի մը վայրկեան ետք Լազեանը ոտքի ելաւ, մօտեցաւ ընկերոջ ու՝

– Ընկեր ջան, – ըսաւ, – ներողութիւն կը խնդրեմ, ընելու չէի:

Մեզմէ ո՞ր մէկը պիտի ընէր այդ «ժեսթ»ը:

Իր ուղղամտութեան, անաչառութեան հետ այնքա՜ն պարզ էր ու համեստ: Պէտք էր մօտէն ճանչնալ զինք կարենալ գնահատելու համար իր կարողութիւնները:

Եթէ մօտէն չճանչնայ Ռուբէն Դարբինեանը, գոնէ պատանեկան տարիներուս «Հայրենիք» ամսագիրը եղաւ մեր գրական առաջնորդը:

Հոն ճանչցայ Կոստան Զարեան, Վազգէն Շուշանեան, Օշականը, Շանթը, Համաստեղը եւ դեռ այնքա՜ն ուրիշ գրողներ...

Մեծ եղաւ Դարբինեանի դերը ո՛չ միայն Ամերիկայի մէջ, այլեւ տարիներ շարունակ գրագէտներէ զուրկ հայութիւնը իր սնունդը գտաւ «Հայրենիք»ներուն մէջ, որուն անխոնջ ղեկավարը եղաւ մինչեւ իր մահը...

Մահը վերջակէ՞տ մըն է...

Մամուլի իմ հսկանե՞րս... եւ ո՛չ մէկը կայ հիմա. կեանքի օրէնքով մեկնեցան եւ սակայն այն վերջինը՝ այն այնքա՜ն խոստմնալից իմ ընկերս, բարեկամս, Սարգիս Ջէյթլեանը, վերջին խմբագիրը, մամուլի զոհը՝ եղերական մահով մը կնքեց իր նուիրումը իր կուսակցութեան, իր ազգին, իր հայրենիքին:

Փա՛ռք անոնց, նուիրեալներու այդ հոյլին, որոնք վերջին հարիւրամեակին ոտքի պահեցին հայրենազուրկ այս ազգը:

«Հորիզոն», գրական յաւելուած

ՍԵՐԳՕ ԲԵՐԻԱ՝ ԻՐ ՀՕՐ ՄԱՍԻՆ

Սովետական չար ոգին յորջորջուած Լաւրենտի Բերիայի որդին՝ Սերգօ, վերջերս լոյս ընծայած է «Հայրս՝ Բերիան» վերնագրով գիրք մը (*), որ [illegible] Լ. Բերիան [illegible]

Սերգօ Բերիա անձնապէս ծանօթ եղած է Ստալինի եւ Կոմկուսի քաղաքական Բիւրոյի անդամներուն: [illegible]

Ս. Բերիա կը յայտնէ, որ օրինակ, թէ [illegible] 1945-էն, երբ Բ. Աշխարհամարտը [illegible] 400 [illegible] 1946-էն սկսեալ [illegible] 1951-էն [illegible] ումները պիտի կիրարկուէին, ըստ մանրամասնօրէն պատրաստուած ծրագրումի, որուն մէջ դերակատարութիւն յանձնուած էր նաեւ արբանեակ երկիրներուն:

Ըստ Ս. Բերիայի, եթէ Ստալին 1953-ին մահանար, յաջորդ տարին կամ առաւելագոյնը 1955-ին՝ Եւրոպայի եւ Հիւսիսային - Ափրիկէի վրայ արշաւանքի ծրագիրը ի գործ պիտի դրուէր:

Ս. Բերիա կը հաստատէ նաեւ այն յայտնի իրողութիւնը, որ լրտեսական գործունէութեան շնորհիւ է որ Խորհրդային Միութիւնը շուտով տիրացաւ հիւլէական եւ ջրածին ռումբերուն: Այլապէս՝ Նուազագոյնը 10 – 15 տարի ետք միայն կրնար հասնիլ թեքնոլոժիք այդ մակարդակին:

Գաղափարաբանական մարզէն ներս, կ'ըսէ ան, խորհրդային ղեկավարութիւնը - ներառեալ՝ Նոյն ինքն Ստալինը – կը գիտակցէր թէ ընկերվարութիւն կերտելու հարցը ձախողած է: Բայց եւ այնպէս ոչ ոք կը համարձակէր այդ մասին արտայայտուիլ, քանզի Ստալին կը պնդէր, թէ Պետութիւնը զօրացնելու (ռազմականօրէն) մտահոգութիւնը աւելի առաջ կու գայ, քան՝ ժողովուրդին բարօրութիւնը:

Ըստ Սերգօ Բերիայի ,իր հայրը կատակով կ'ըսէր միշտ, թէ իրենց դժբախտութիւններուն պատճառը Ֆրանսան է: Եթէ ֆրանսական յեղափոխութիւնը տեղի ունեցած չըլլար, 1917-ի յեղափոխութիւնն ալ չէր կատարուեր: Եւ թէ՝ Պոնափարթի միակ լաւ գործը այն եղաւ, որ ֆրանսական յեղափոխութիւնը ճզմեց: Միւս կողմէ (թերեւս առանց կատակի), թէ՝ համայնավարութեան դերագոյն հանդըրւանը՝ փաշիզմն է:

Եւ վերջապէս՝ ի պաշտպանութիւն իր հօր՝ Բերիայի որդին կը յայտնէ, թէ Ստալինի մահուան յաջորդող 100 օրերուն, Բերիա կ'ուզէր համայնավար կուսակցութեան համագումար մը հրաւիրել, իրեն կողմնակից դիտնականներու եւ մտաւորականներու գործակցութեամբ պետութեան ղեկավարութիւնը անջատել կուսակցութենէն, Եւրոպայի հետ յարաբերութիւնները բարելաւել եւ խորհրդային զրաւման բանակները ետ կանչել: Կ'ուզէր վարչաձեւը բարեփոխել, խորհրդային հանրապետութիւններուն աւելի լայն ինքնավարութիւն շնորհել, անոնց հետ տնտեսական կապերը աւելի զարգացընելով հանդերձ: Կ'ուզէր երկու Գերմանիներուն միացումը, պայմանաւ որ ան չէզոք քաղաքականութիւն վարէր:

Կ'արժէ հարց տալ, որ եթէ Լաւրէնտի Բերիա այսքան ազնիւ եւ բարի մարդ էր, այդ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ մինչեւ այժմ ոչ ոք անդրադարձաւ ատոր:

Թ. Ա. Թ.

(*) Հրատարակութիւն Փլոն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Գազանը լուսնին վրայ»

«Beat on the Moon»

Գերմանիոյ Վուփերթալ քաղաքի Շիլլեր Թատրոնը, նոր տարեշրջանի իր խաղացանկը ճոխացուցած է ամերիկացի թատերագիր Ռիչարտ Կալինոսկիի «Գազանը Լուսնին Վրայ» երկարար թատերգութեամբ, որ ներշնչուած է Հայկական Ցեղասպանութենէն: Ներկայացումներու շարքը սկսաւ Սեպտեմբեր 11 թուականին եւ պիտի շարունակուի մինչեւ 2000 Ապրիլ 15:

Թատերախաղը կը սկսի 1921 թուականին (*) ամերիկեան Միլվօքի քաղաքին մէջ, ուր հաստատուած է յաջող լուսանըկարիչ Արամ Մաթոսեանը, Եղեռնէն վերապրող հայ երիտասարդ մը: Արամ, ընտանիքէն միակ փրկուողը, իր հետ բերած է իրենց ընտանեկան լուսանկարը, որ խորհրդանշական կարեւոր դեր կը խաղայ թատերգութեան գրեթէ ամբողջ ընթացքին: Ընտանիք կազմելու հաստատակամ ծրագրով, Արամ նկարի ճամբով եւ նամակագրութեամբ կ'ամուսնանայ Պոլիս հաւաքուած որբուհիներէն 15-ամեայ Սեդայի հետ, որ Ամերիկա կը հասնի իր տիկնիկին հետ միասին: Արամի ու Սեդայի հանդիպումը, ծանօթացումը ու ամուսնական առաջին գիշերը այնքան ալ դիւրասահ չընթանար :Արամ դերին է իր անցեալի յիշատակներուն ու դաստիարակութեան. իր ընտանեկան լուսանկարէն ան կը հեռացնէ բոլորին գլուխները, հօր ու մօր գլուխներուն տեղ կը զետեղէ իր ու Սեդայի դէմքերը եւ կ'ուզէ իր նահատակ եղբայրներն ու քոյրերը փոխարինել իրենց զաւակներով... բայց Սեդա զաւակ չունենար: Արամի համար ընտանիք կազմելու այնքա՜ն կենսական ծրագիրը կը խորտակուի: Երիտասարդ ամոլի միացեալ կեանքը կը ճապաղի, մինչեւ որ օր մը Սեդա տուն կը բերէ անտէր պատանի մը (Վինսենթ), որ ժամանակի ընթացքին «զաւակի» դերը պիտի առնէր:

Թատերախաղի գրեթէ ամբողջ տեւողութեան ներկայ է տարեց պատմիչը, որ ոչ միայն կը պատմէ Արամի ու Սեդայի պատմութիւնը, անոնց ընտանիքներու Թուրքերու կողմէ, վայրագ սպանութիւնը, այլեւ ազգի մը ահաւոր ողբերգութիւնը, 1915 թուականը:

«Գազանը՝ Լուսնին Վրայ» թատերգութիւնը, անդադար, երկու ժամերու ընթացքին արժանաւորապէս կը ներկայացնէ Հայկական Ցեղասպանութեան դըժուար նիւթը եւ վերապրող զոյգի մը ամուսնական հարցերը: Հեղինակը մեծ յաջողութեամբ կը բացայայտէ վերոյիշեալ երկու նիւթերու հոգեբանական բարդ յարաբերութիւններն ու անոնց հորիզոնական զարգացման ընթացքը, մինչեւ գագաթնակէտ, որ անեղծ երազին ու դառն իրականութեան ցնցիչ բախումն է:

Թատերագիր Ռիչարտ Կալինոսկի ծնած է Ամերիկայի Վիսքոնսին քաղաքը, ուր մինչեւ այսօր կ'ապրի. հրատարակած է աւելի քան 20 երկեր:

«Գազանը՝ Լուսնին Վրայ» թատերախաղը առաջին անգամ ներկայացուած է 1996 թուականին Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներու Լուիզվիլ քաղաքին մէջ, Ամերիկեան նոր թատերախաղերու փառատօնի ծիրէն ներս: Նոյն տարին իսկ թատերախաղը կը շահի «Osborn» մրցանակը ու հռչակը կը տարածուի: Ցարդ այդ թատերախաղը կը ներկայացուի ամերիկեան զանազան բեմերու վրայ, ինչպէս նաեւ Թորոնթոյի, Լոնտոնի, Պուէնոս _ Այրէսի, Մոսկուայի, Լօզանի եւ Փարիզի մէջ:

Հետաքրքրական է յիշել, որ Գանատայի մէջ Սեդայի գլխաւոր դերը կատարած էր Տիկին Արսինէ Խանճեան (բեմադիր Ատոմ Եղոյեանի կինը). իսկ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ Արամի գլխաւոր դերը ստանձնած էր Սիմոն Աբգարեան (Փարիզ ծնած, Պէյրութ եւ Լոս – Անճըլըս ապրած արուեստագէտը):

Գերմանիոյ համար յանդուգն այս թատերգութեան բեմադրութիւնը ստանձնած է Մարկոս Տիթց, որ միաժամանակ երիտասարդ դերասան մըն է: Արամի ու Սեդայի դերերը մեծ յաջողութեամբ եւ ըմպատրէչ խաղարկութեամբ ներկայացուցին Թիմ Կրօպը եւ Թինա Էպըրհարթ: Պերնտ Քուչման (տարեց պատմիչը) և Թոմաս Հէօնը (պատանի Վինսենթը) եւս լաւագոյնս մարմնաւորեցին իրենց դերերը: Թատերախաղի յաջողութեան համար, իր անսակարկ օժանդակութիւնը բերած էր նաեւ Պոխումի համալսարանի մէջ հաստատուած «Սփիւռքի ու Ցեղասպանութեան հետազօտական հաստատութիւն»ը:

Զարմանալի չէ, որ Գերմանիոյ մէջ այս թատերախաղի ներկայացումը տեղի կ'ունենայ Վուփերթալ քաղաքի մէջ, որ ծննդավայրը եղած է խաղաղասէր գրագէտ Արմին Թ. Վեկների: Թատերախաղի յայտագրին մէջ արտադրուած է Արմին Թ. Վեկների բաց նամակը՝ ուղղուած Ամերիկայի Միացեալ _ Նահանգներու նախագահ Ու. Ուիլսընի, ուր խաղաղասէր գրագէտը դարու առաջին ցեղասպանութիւնը կը ծանօթացնէր համայն աշխարհին. բաց նամակը 1919 Յունուարին տըպուած էր Պէրլինի օրաթերթին «Պէրլինըր Թակպլաթ»ի մէջ: Նոյն յայտագրին մէջ կ'երեւին նաեւ տարագիր հայ որբերու մի քանի լուսանկարներ, որոնք Հայկական Ցեղասպանութեան ականատես Արմին Թ. Վեկներ նկարած էր Եղեռնի տարիներուն:

Ս. ՔԵՀԵԱԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». – Նիւթը արդէն ծանօթ է ֆրանսահայութեան եւ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն քանի բազմաթիւ ներկայացումներ տեղի ունեցան Ֆրանսա:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700ԱՄԵԱԿԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ՆԻՍՏԸ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակի Եկեղեցական կեդրոնական յանձնաժողովի Գործադիր մարմինը Սեպտեմբեր 18-ին եւ 19-ին երկօրեայ նիստեր գումարեց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ, եւ քննարկեց մեծ դարադարձի վերաբերեալ խնդիրները եւ տուաւ կարեւոր որոշումներ եւ ծրագրեց նոր միջոցառումներ:

Ժողովի բացման աղօթքը կատարեց Կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պօղարյեանը եւ ապա իր ողջոյնի եւ օրհնութեան խօսքը ուղղեց ժողովականներուն: Ողջոյնի եւ գնահատութեան խօսքով հանդէս եկաւ նաեւ Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Մութաֆեանը:

Ապա ժողովը սկսաւ իր աշխատանքներուն, ատենապետութեամբ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Գրիգորեանի եւ Օշական Արքեպիսկոպոս Զոլոյեանի: Ատենադպիրն էր Յովնան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեան:

Գործադիր վարիչ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան ներկայացուց իր տեղեկագիրը որ ընդունուեցաւ գնահատանքով:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ձեռնարկներու մասին զեկուցում տուաւ Նարեկ Ծ. Վարդապետ Ալեէմէզեանը, իսկ Կ .Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան աշխատանքները ներկայացուց Շահան Արքեպիսկոպոս Սվաճեան:

Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետի խորհրդական եւ Կրօնական գործերու պետական խորհուրդի պետի պաշտօնակատար Պր. Լեւոն Մկրտչեան համառօտ զեկուցում մը տուաւ Պետական յանձնաժողովին կատարած աշխատանքներուն, մշակած հայեցակէտին, յայտագիրներու եւ պիւտճէի մասին: Ժողովը ողջունեց հայրենի պետութեան նախաձեռնողութիւնը, գնահատեց կատարուած աշխատանքը եւ առաջարկեց որ համադրող մարմին մը գոյանայ եւ որուն պարտականութիւնը ըլլայ համադրել Պետական եւ Եկեղեցական յանձնաժողովներու ծրագրերը:

Վանքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեանց մասին զեկուցում մը տուաւ 1700-ամեակի Ճարտարապետական գրասենեակի վարիչ Հրաչեայ Գասպարեան: Շուրջ 15 վանքեր կը նորոգուին. թէեւ նոյնքան ալ նոր եկեղեցիներ կը կառուցուին Հայաստան աշխարհի մէջ, բայց կարիքը կայ նոր հովանաւորներու եւ մեկենասներու, որպէսզի ծրագրուած նորոգութիւնները ընթանան բարւոք թափով:

Մայր Աթոռի կողմէ Պր. Ներսէս Կարամանուկեան մանրամասն եւ հետաքրքրական զեկուցում մը տուաւ Երեւանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ կառուցման ընթացքի մասին: Աշխատանքները պիտի աւարտին Մայիս 2001 թուականին, եւ ծախքերը՝ ծիսական իրերով եւ կահաւորումով միասին պիտի արժեն շուրջ 16 միլիոն տոլար:

Պր. Յովհաննէս Թաքուկեան շահեկան զեկուցում մը տուաւ Մոսկուայի, Հելսինքիի, Աթէնքի, Էջմիածնի, Վատիկանի եւ այլ վայրերու մէջ տեղի ունեցած ցուցահանդէսներու եւ յառաջիկային նախատեսուած ցուցահանդէսներու մասին (օրինակ՝ Ութրեխթ, Լէյտըն, Լոնտոն, Ժընեւ, Լիոն, Ս. Պետերբուրգ, Փարիզ եւայլն):

Ուխտագնացութեանց յայտագրի մասին մանրամասն զեկուցում մը տուաւ Ուխտագնացութեանց յանձնախումբի ատենապետ Յովնան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեան: Ան կարեւորեց 2000 թուականը դէպի Տէր Զօր եւ Սուրբ Թադէի վանք ուխտագնացութիւնները եւ յատկապէս 2001 թուականը երիտասարդական մեծ ուխտագնացութիւնը, որուն պիտի մասնակցին Համաշխարհային սկաուտութեան կողմէ 2000 հոգի եւ բազմահազար հայ երիտասարդներ աշխարհի բոլոր կողմերէն:

Հրատարակութեանց մասին զեկուցում մը տուաւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան, եւ նշեց, որ հրատարակութեան պատրաստ են 23 հատորներ, կան նաեւ Պետական յանձնաժողովի եւ առանձին հրատարակչութիւններու առաջադրած գործերու տպագրութիւնը: Որոշուեցաւ որոշ զգաստութիւն մը ընել գրքերու հրատարակութեանց մէջ, ապահովելով որակ, նպատակայնութիւն, հանրամատչելիութիւն:

Համագումարներու մասին եւս զեկուցում տուաւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան: Գնահատուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ առաջադրուած գիտաժողովներու ծրագիրը, Վիէննայի մէջ 1999 թուականի Դեկտեմբերի 9-12-ը կայանալիք գիտաժողովը: Եկեղեցական յանձնաժողովը պիտի գումարէ «Հայ Եկեղեցւոյ սուրբերը եւ սրբավայրերը» գիտաժողովը, իսկ Կրօնի վարչութեան, Ակադեմիայի եւ Սահմանադրական դատարանի հետ միասին առաջարկուեցաւ գումարել «Եկեղեցի եւ պետութիւն» թեմայով գիտաժողով մը:

Յառաջիկայ երկու տարիներու աշխատանքները հունաւորելու, կազմակերպելու եւ յատկապէս որակը եւ մակարդակը ապահովելու համար ընդունուեցաւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեանի նախագիծը՝ 2000 Յունուար 5-էն, 2001 Դեկտեմբեր 5 թ., 700-օրեայ օրացոյցը, որ պիտի պարունակէ ցարդ ծրագրեալ բոլոր տեսակի կրօնական, էքիւմենիք, մշակութային, գեղարուեստական ձեռնարկները, համագումարները, ցուցահանդէսները: Առանձին ուշադրութիւն պիտի ընծայուի թեմերու ներառման, եւ, թեմական իշխանութեանց հետ միասին պիտի մշակուին յատուկ օրեր՝ Միացեալ – Նահանգներու, Արժանթինի, Փարիզի, Գահիրէի մէջ եւայլուր: Հայաստանի մէջ պիտի մշակուին յատուկ ձեռնարկներ եւ առանձնապէս նշուի բանակի, ընտանիքի, մանուկներու, երէցներու, մարզիկներու օրեր: Պիտի քննարկուի 2000 եւ 60 հազար հոգինոց երաժշտական ելոյթներու ծրագրեր: Առաջարկուեցաւ նաեւ աւելցնել Յունիս 17, 2001 թ. իբրեւ Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման պաշտօնական թուական, այդ օրերուն ունենալ միջ – եկեղեցական ձեռնարկներ, միւռոնօրհնէքը եւ Մայր Եկեղեցւոյ օծումը վերապահելով Սեպտեմբեր 30-ին եւ Հոկտեմբեր 7-ին:

Ժողովը քննարկեց նաեւ Տրդատի անտառի, քոյր եկեղեցիներու յայտագրի, թեմերու կողմէ եկեղեցիներու վերանորոգութեան յանձնառութիւնները եւ այլ բազմաթիւ հարցեր, որոնցմէ ոմանք անհրաժեշտօրէն պիտի սպասեն Ամենայն Հայոց նորընտիր Կաթողիկոսի առաջնորդութեան եւ թելադրութեանց:

Ժողովը փակուեցաւ Շարաթ երեկոյեան: Նոյն այս օրերուն ժողովականները առիթ ունեցան այցելելու Կոտայքի, Արարատեան Հայրապետական, Սիւնեաց եւ Արագածոտնի թեմերը եւ տեղեակ դառնան յառաջ գացող վերանորոգչական եւ շինարարական աշխատանքներուն:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

1999 Սեպտեմբեր 18 թ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի յիշատակին, Պ. Պերճ Կարապետեան (Մարսէյլ) 250 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

L'Association Culturelle «**NAREG**»
d'Enghien-les-Bains
présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**
100.000 $
Récompense pour toute information :
deux heures de fou rire !!!

le Samedi 6 Novembre à 20h30
Salle des Fêtes d'Enghien
Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner
face au Casino d'Enghien. Parking
Pour tous renseignements
et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45
P.A.F. Théatre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4/5

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեվրի Մխիթարեան Վարժարանը

— • —

Reservez votre week-end
du 4/5 Décembre
pour la
GRANDE BRADERIE
ANNUELLE
de
« CHENE »
au Collège «SAMUEL-MOORAT»
à Sèvres

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
նուիրուած

«ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ» ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբին

Կիրակի, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16-ին,
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Կը հրաւիրուին բոլորը երախտագէտ ապրումներով մասնակցելու Մշակոյթի Առաջին սատարողներուն՝ «Թարգմանիչ Վարդապետներ»ուն նուիրուած սոյն տօնախմբութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վարուժան Ալեքսանեանի (Alex Varoux) վաղաժամ մահուան եւ Ալեքսիս Ալեքսանեանի մահուան 15-րդ տարելիցին առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Թալիս Շամլիկեան 250 Ֆր., Հրաչ Ազման-օղլու 500 Ֆր., Ներսէս Տուրման 500 Ֆր. Ֆրանսահայ Յառաջդիմութեան Շարժումին (MAFP) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS DIRECTS

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

2 VOLS HEBDOS
CARGO

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES
STUDIO VICKEN PARIS 99

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTRÉE SCOLAIRE 1999

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa Méthode Audiovisuelle.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
9 Octobre 1999 — 5 Janvier 2000 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le samedi de 12h à 14h
9 Octobre 1999 — fin Juin 2000

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

3) Manuel d'arménien occidental pour non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
550 F. + 50 F. frais d'expédition.
Contacter l'Association Machtotz: 01 47 50 97 51.

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Diner dansant animé par *G R I C H A et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Մարի Պապինեան որ կը բնակի՝
195, rue Caneterie, 84000 AVIGNON
Tél. : 04 90 14 60 85

կը փնտռէ իր մայրը՝ Տիկին Մարկրիթ Պապինեան, ծնեալ Թորանեան, Պայպուրթցի, որ 1930-ական թուականներուն կ'ապրէր Մարսէյլ, 28, ռիւ տէ Տոմինիքէնն: Իրմէ կամ իրմէ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել իր զաւկին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 9,

Տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէս Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս_Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտ. 10, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան օրն է:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագէն ետք կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու, հոգաբարձուներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին,
Մատաղի օրհնութիւն՝ ժամը 11.30-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը, պաշտօնապէս կը ծանուցէ, թէ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ Եկեղեցւոյ Շինութեան 69-րդ եւ Անուանակոչութեան 66-րդ տարեդարձը՝

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի օր:

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներու համար եկեղեցւոյ գլխաւոր հիմնադիր եւ բարերար, երջանկայիշատակ՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ,

հոգեւոր հովիւներուն, սարկաւագներուն, բարերարներուն, Հիմնադիր եւ Շինութեան Յանձնախումբի, Թաղական Խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԵՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Քարոզի աւարտին օրհնութիւն մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ «գինեձօն» եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ շրջակայքի հայութենէն խուռներամ ներկայութեամբ յարգել նուիրական յիշատակը մեր ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցութիւն ընել ուզողները, կրնան դիմել Թաղականութեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Զաւօ Շանթ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ երէցկին Վարդուհի Փանոսեանի, զաւակներուն ու թոռներուն, երկար տարիներ ծառայած Թաղին նախկին հոգեւոր հովիւ՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի վախճանման առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.500 Ֆր. Տիկին Պարոնեանէ, 1.000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Մինասեանէ եւ 300 Ֆր. Տիկին Գասպարեանէ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·748 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.748

ԱՐԴԱ՞Ր Է ՎԱՐՁԱՊԵՏԻՆ ՎԻՐԱՒՈՐԱՆՔԸ

Ամէնէն թեթեւ որակումով՝ զարմանալի է կարդալ որ Հայաստանի վարչապետ Վ· Սարգսեան «չափազանց վիրաւորուած էր՝ որպէս վարչապետ, թէ՛ որպէս Հայ», տեսնելով ԱՄՆ կատարած այցին ընթացքին թէ Հայաստան տարածուն կաշառակերութեան երկրի համբաւ կը վայելէ···: Նոյն այցին մասին իր հաղորդումին մէջ որ մաս կազմած էր «Արմէնփրէս»ի Հոկտեմբեր 5-ի լրաշարին, վարչապետը կ'ըսէր թէ նման համբաւ «ոչ միայն անօթ է, այլ նաեւ վնասակար եւ կարող է խանգարել ներդրումային քաղաքականութեանը»:

«Մէկդի ձգելով «ամօթ»ով յատկանշուած բարոյականի չերտը որ Հայաստանեան բարքերուն ամէնէն ժամանակաւորէկ հնհնուքները կ'ամփոփէ, դժուար չէ նշմարել թէ ո՛ւր կը գտնուի Վ· Սարգսեանի վիրաւորանքին բուն պատճառը: Հայաստանի կաշառակերութեան դրախտի համբաւը որ յայտնապէս ոչ միայն հասած է մինչեւ ԱՄՆ-ու պաշտօնական շրջանակներուն, այլ նաեւ դրուած վարչապետին հետ տեսակցութիւններու սեղաններուն վրայ, կը վրդովէ այն պատճառով որ կրնայ խանգարել ներդրումներու քաղաքականութիւնը: Այսինքն՝ վարանումներ, ետ քայլեր պատճառել այն Ամերիկացիներուն որոնք կրնան տրամադրութիւն ունենալ տնտեսական գործունէութեան ձեռնարկելու Հայաստանի մէջ: Իսկ նման հեռանկար շատ հասկնալի է որ ի՛նչ կը նշանակէ երկրին ու նաեւ անոր իշխանութեան համար:

Վարչապետին վիրաւորանքը, յատկապէս արտայայտութեան սրտառուչ ոճով, կը մատնէ վիրաւորուած արժանապատուութիւն մը ցուցադրելու ջանքը: Սակայն, անկարելի է որ այդ ջանքը փափաքելի ընկալումը գտնէ ո՛չ միայն Հայաստանցիներէ, այլ նաեւ բոլոր անոնց կողմէ որոնք քիչ մը ծանօթ են հայաստանեան իրականութեան· ու ծանօթ՝ այդ իրականութեան մէջ կաշառակերութեան անշրջանցելի, հիմնական, գրեթէ հրաշագործ ազդակի բնոյթին:

Կարելի՞ է լուրջ նկատել Վ· Սարգսեանի վիրաւորանքը երբ բնաւ անհրաժեշտ չէր մինչեւ ԱՄՆ երթալ իր երկրին կաշառակերութեան համբաւին նուաճած սահմանները տեսնելու համար: Հայաստանի օդակայանէն ելլելէ ամէնէն ուշը քառորդ ժամ ետք կը սկսին գծուիլ այդ սահմանները երբ ճամբու ոստիկանութիւնը կը կեցնէ ձեր նստած ինքնաշարժը – թաքսի, կամ անձնական կառք – թուղթերու ստուգումի համար: Ու ոչ ոք զարմանալի կը նկատէ որ շարժավարը թուղթերէն առաջ 500 – 1000 կամ մինչեւ 5000-նոց թղթադրամ մը պատրաստէ, համաձայն՝ օրինաւորութեան իր աստիճանին· 3 շաբթուան ընթացքին երբեք չտեսայ որ շարժավար մը նախահաշիւը սխալ ըրած ըլլար: Զարմացնող երկրորդ կէտ մըն ալ այն էր որ երբեմն շարժավար – ոստիկան հանդիպումը կ'ամփոփուէր թղթաթղրամին ձեռքէ – ձեռք անցքին մէջ ու փաստաթուղթերը բրենց պահպանակէն հանելու հարկ իսկ չէր ըլլար···: Տեսնելէ ետք թէ այս երեւոյթը կրնայ կրկնուիլ երբեմն քառորդ ժամ տարբերութեամբ, ինչպէս եղաւ օդակայանի ճամբուն վրայ, առտուն ժամը 6·30-ին, գգայացունցի ամէն յատկանիշ կը կորսնցնէ լուրը թէ Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին մասնակից մը մնացած է իր մէկ բարեկամին աւելի քան 1000 տոլարի վարձած եռայարկ ապարանքին մէջ որուն սեփականատէրը ոստիկան մըն է···: Եւ ըսել որ ոչ միայն Երեւանի մէջ, գրեթէ ամէն քայլի կարելի է հանդիպիլ նման չէնքերու:

Ի՞նչպէս Հայաստանի վարչապետը որպէս այդ եւ որպէս հայ մարդ վիրաւորուելու համար կրնայ սպասել որ Ամերիկացիներ իրեն հրամցնեն իր երկրին տարածուն կաշառակերութեան համբաւը երբ այդ երեւոյթին գոհերը չեն սահմանափակուիր միայն շարժավարներու շրջանակին մէջ: Կայ աւելի՛ ծանրակշիռը, շատ աւելի վիրաւորականը եւ ընդվզեցնողը: Գիւմրիի տնակներու մէկ թաղին մէջ ըսուած «բարեւ» մը հազար ցաւ գուրս կը թափէ որոնց հասարակաց հանդոյցը անտարբերութիւն – կաշառք զոյգն է: «Աղէտեալներուն համար կառուցուած» բնակարան մը ունենալու համար 11 տարիէ ի վեր ծերերով, հաշմանդամներով, երախաներով թիթեղէ, խաւաքարտէ տնակներու մէջ վերապրողներ պէտք է հազար տոլարի չափ «մարարիչ» տան: Նոյնն է պարագան համալսարանի ընդունելութեան: Ոչինչ կը նշանակէ որպէս «գերազանցիկ» աւարտած ըլլալ վարժարանը ու լրիւ պատասխանած՝ ընդունելութեան քննութեան հարցումներուն: Եթէ անոնց ընկերացած չէ «կանաչ»ներու տրցակը, ուսանողութիւնը անմատչելի երազ կը մնայ բնակարանին ու այլ բարիքներու նման: Եւ ըսել որ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններն ալ սեփականաշնորհուած ըլլալով հոն, պէտք է կարենալ տարեկան 500 – 700 տոլար ուսման վարձք ալ վճարել···: Այս տեղեկութիւնները տուողը 21 տարեկան երիտասարդ մըն էր որ կ'ուզէր իրաւաբանութիւն ուսանիլ, դատախազ դառնալ, մաքրագործելու համար կաշառակեր ու այլասերած շրջանակները: Երկրաշարժին մայրը զոհ տալէ ետք, ամբողջ պատանութիւնը անցուցած էր երկու քրոջը, հիւանդ հօրը եւ տատիկին հետ հազիւ 20 քառ· մեթրնոց տնակի մը մէջ: Հոնկէ զինուոր գացած էր, հոն վերադարձած, «պարապ – սարապ» չափչփելու համար աւերակ քաղաքին փոշոտ – ցեխոտ փողոցները ու անսահման ժամանակ ունենալու կաշառք առնողին, տուողին, իրեն նմաններու բանակին մասին մտածելու, ընդվզելու, բայց ո՛չ վստահաբար վիրաւորուելու···: Վէրքերու խակական աղբիւրները այնքա՛ն բազմաթիւ են այդ բանակին համար:

Երբ 2 – 3 շաբթուան կեցութիւն մը առիթ տուած է այսքանը տեսնելու, ի՞նչ պէտք է ըլլայ տեղացիին հակազդեցութիւնը Վ· Սարգսեանի վիրաւորանքին նըկատմամբ:

Անշուշտ, իր յոյսերուն, հաւատքին մէջ քանիցս չարաչար խաբուած այդ զանգուածին մօտ եթէ տակաւին կարելի է իր ղեկավարներուն յուզումը, խանդավառութիւնը կամ ցաւը լրջօրէն արժեւորելու տրամադրութիւն ենթադրել···:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

«ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ ԵՂԱԾ Է»

Կ'ԸՍԷ ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ·

Հոկտ· 6-ին, Նոյեան Տապան գործակալութեան աշխատակից Ռիթա Կարապետեան հարցազրոյց մը ունեցած է Կաթողիկոսական տեղապահ՝ Ներսէս Արք· Պօղապալեանի հետ, յառաջիկայ ընտրութիւններուն մասին:

Ներսէս Արք· յայտարարած է որ պետական անձնաւորութիւններ կրնան անձնական կարծիք ունենալ կաթողիկոսական ոեւէ թեկնածուի ի նպաստ, բայց պէտք չէ միջամտեն ընտրութեան: Պատասխանելով այն հարցումին թէ՝ «եղա՞ծ է արդեօք նմանօրինակ միջամտութիւն», Ներսէս Արք· ըսած է.– «Եթէ դուք եւ իմ ժողովուրդս կը հաւատաք իմ խօսքին՝ միջամտութիւն եղած է»:

Ըստ տեղապահին, պետական երկու բարձրաստիճան պաշտօնատարներ Մայր Աթոռ այցելած են եւ յայտնած իշխանութիւններու փափաքը Կաթողիկոսի Աթոռին տեսնելու թեկնածուներէն մէկը: Ներսէս Արք· չէ ուզած յայտնել այդ երկու պաշտօնատարներու անունները, բայց աւելցուցած է որ այդ այցելութիւնն է պատճառը կարգ մը բարձրաստիճան հոգեւորականներու յորդորական կոչին: Ի դէպ, ըսենք որ այդ կոչին մէջ, Ներսէս Արք·, Թորգոմ Արք·, Մեսրոպ Արք·, Տիրան Արք·, Պարգեւ Արք· եւ Խաժակ Արք· կը շեշտէին ի մէջ այլոց.–

···«Տրամաբանական գտնելով, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան առընչութեամբ կրնայ հետաքրքրութիւն ցուցաբերուիլ բոլոր մակարդակներու վրայ, այդուհանդերձ անհրաժեշտ է, որ աշխարհիկ իշխանութիւններ, քաղաքական կուսակցութիւններ, հասարակական կազմակերպութիւններ եւ անհատներ պահպանեն ու դրսեւորեն անաչառ եւ անշահախնդիր մօտեցում՝ բացառելով որեւէ տեսակի միջամտութիւն ընտրական բնականոն ընթացքի վրայ:

Ցաւօք, վերջին օրերու զարգացումները յստակօրէն ցոյց կու տան, որ Հայաստանի պետական աւագանին կարծիք կայացուցած եւ դիրքորոշում որդեգրած է ի նպաստ թեկնածուներէն մէկուն եւ աշխատանք կը տանի անոր կաթողիկոսացման համար: Այսպէս՝ անգամ մը եւս կը վտանգուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան բարոյական եւ օրինական ընթացքը՝ առկէ բխող բոլոր անկանխատեսելի հետեւանքներով:

Սոյն հրապարակային կոչով կ'արտայայտենք մեր մտահոգութիւնը եւ կը յորդորենք բոլորին՝ զերծ մնալ մեր Եկեղեցւոյ ներքին միասնականութեան եւ ամանդութեան հիմերը սասանող նման կեցուածքէ եւ սթափօրէն վերագնահատել հարցի կարեւորութիւնն ու պահու լրջութիւնը»:

Տեղապահը ըսած է նաեւ որ Գարեգին Ա· Կաթողիկոսի գահակալութեան չորս տարիները թէեւ բեղուն եղան սակայն ժողովուրդին կողմէ լաւ չընկալուեցան, որովհետեւ կաթողիկոսի ընտրութեան «ուղղակի միջամտած էր» նախկին նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան մինչդեռ Գարեգին Ա· «20րդ դարու ամէնէն յայտնի հայ հոգեւորականը, մեծ մտաւորականն ու աստուածաբանն էր»:

Կաթողիկոսական տեղապահը անդրադառնալով նաեւ Հայց· Եկեղեցւոյ դիմաց ցցուած հարցերուն, չէ ծածկած իր մտահոգութիւնը ու շեշտած.– «Մենք կը պատրաստուինք նշելու քրիստոնէութեան 1700-ամեակը, բայց, մեր ժողովուրդը դժբախտաբար քրիստոնեայ չէ տակաւին»:

Անհրաժեշտ է աշխատանք տանիլ, որպէսզի մեր Եկեղեցին դառնայ Հայաստանի եւ Սփիւռքի ժողովուրդին սեփականութիւնը, աւելցուցած է ան, նշած է նաեւ աղանդներու Հայաստան մուտքին վտանգաւոր հետեւանքները՝ «ոտնձգութիւն համարելով ոչ միայն մեր Եկեղեցւոյ այլեւ ժողովուրդի, Հայոց պետականութեան եւ միասնութեան դէմ»:

Հուսկ, այն հարցումին որ կը վերաբերի ի՛ր թեկնածութեան, տեղապահը կ'ըսէ.– «Մինչեւ վերջին օրը ես ազատ եմ իմ թեկնածութիւնս դնելու կամ չդնելու: Ինչո՞ւ չդնեմ, կամ եթէ ինձմէ աւելի արժանաւոր թեկնածու ըլլայ, ինչո՞ւ դնեմ: Թոյլ տուէք մինչեւ վերջին օրը ես վայելեմ իմ ազատութիւնս»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ, Հոկտ· 6-ին, բանաձեւ մը քուէարկած է Թուրքիոյ վերաբերեալ, ուրկէ կը պարզուի որ Եւրոպական Միութիւնը դիրք փոխած է Թուրքիոյ անդամակցութեան նկատմամբ եւ բազմաթիւ պատճառներ կը գտնէ բացատրելու համար այդ նոր դիրքորոշումը: Կրկին կը պահանջէ Անգարայի իշխանութիւններէն որ օժանդակեն քաղաքական լուծում մը գտնելու համար կիպրական հարցին, կը գտնէ որ Թուրք կառավարութեան ճիգերը լուծումի մը յանգելու համար քրտական հարցին մէջ մեծ հետեւանքներ կ'ունենան ժողովրդավարութեան, մարդկային իրաւանց եւ Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն համար: Անգամ մը եւս կը խնդրէ Թուրք իշխանութիւններէն որ Էօճալանի մահապատիժը չգործադրուի եւ Ազգ· Ժողովն ալ ջնջէ մահապատիժը Թուրքիոյ մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Բեկանիչ Ատեանը Հոկտ· 21-ին յետաձգեց Էօճալանի դիմումին քննութիւնը: Նիստը բացուած էր Հոկտ· 7-ին, Էօճալանի փաստաբաններու բացակայութեան: Անոնք յաւելեալ պայմանաժամ մը ուզած էին կարենալ պատրաստելու համար հարկ եղած պաշտպանողականը:

ՌՈՒՍԱՄԷՏ ՉԷՉԷՆ կառավարութիւն մը կազմուած է Մոսկուա 23 անդամներէ բաղկացած, նախաձեռնութեամբ երեսփոխաններու որոնք իրենք զիրենք միակ օրինաւոր ներկայացուցիչները կը նկատեն չէչէն ժողովուրդին: «Աքսորեալ կառավարութիւնը» կը վարէ Մալիք Սաուդուլայեւ, 35 տարեկան գործի մարդ մը: Գրոզնի անմիջապէս յայտնեց թէ չի ճանչնար նման չինծու կառավարութիւն մը որ ոչ մէկ օրինականութիւն ունի: Այս չէչէն երեսփոխանները որոնք նախաձեռնողներն են այս կառավարութեան, 1996-ին ընտրուած են երբ Ռուսերու հակակշռին տակ էր Չէչէնիոյ կէսը, ներառեալ Գրոզնի: Միւս կողմէ, Ինգուշիոյ նախագահը յայտարարած է որ դժուար է խուսափիլ ծաւալուն հակամարտութենէ մը Չէչէնիոյ մէջ, որովհետեւ.– «Մոսկուա պատերազմ կ'ուզէ, ինչպէս նաեւ քաղաքագօրքի պետերը եւ չէչէն ահաբեկիչները»:

ՓԱՏԻՆԿԹԸՆԻ (Լոնտոն) երկաթուղային արկածի զոհերու վերջնական թիւ մը կարելի չէր եղած տալ Հոկտ· 8-ին իսկ: 127 դիակ յայտնաբերուած է որոնց ինքնութիւնն ալ անկարելի է ճշդել: Դեռ կան անհետացածներ եւ վիրաւորներ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ զանազան քաղաքներու մէջ, շուրջ 100 հազար էր Հոկտ· 7-ին, լիսէի աշակերտներու թիւը, ինչ որ նուազ է քան Սեպտ· 30-ին: Փարիզի մէջ, հակառակ կարգ ու կանոնի սպասարկութեան եւ ապահովութեան ուժերու, կարելի չեղաւ միջադէպերու առաջքն առնել: Թալանողներ կոտրեցին-թափեցին, կառքեր կրակի տուին, ցուցափեղկեր ջարդուփշուր ըրին եւ բախումներու հետեւանքով ինը ոստիկան վիրաւորուեցաւ եւ ձերբակալութիւններ եղան: Աշակերտներու բողոքը կը վերաբերի դասատուներու անբաւարար թիւին եւ խճողուած դասարաններու: Նախարարը՝ Գլոտ Ալէկր կ'անգիտանայ շարժումը եւ կը պահէ իր պաղարիւնը:

ՄՈՐԻՍ ՏՐԻՒՈՆ հրաժարեցաւ ֆրանսական Ակադեմիայի մշտնջենական քար–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

ԳԻՐՔԵՐ ՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Մեր սերունդէն եւ մեր միջավայրէն ա՛ն, որ իր պատանեկան օրերուն, իր երիտասարդութեան թարմ տարիներուն չէ կարդացած, – յաճախ նոյնիսկ հապշտապ շունչով, ժամ առաջ կարդացածը վերջացնելու հեւքով, – Րաֆֆի, Ծերենց, Մուրացան, Ահարոնեան, Սմբատ Բիւրատ, Մալխաս եւ դեռ հոյլ մը ուրիշ հեղինակներու գրացուցակին գլուխը անցած գործեր, ողորմած հոգի մէկ ուսուցչի բառերուն պէս, թող մատը վեր բարձրացնէ: Չեմ հաւատար, թէ այդ օրերուն, մեր կարգերէն ներս կրնար գտնուիլ մէկը, որ ցուցամատը երկարելով՝ «ես, պարոն» ըսէր, այսպիսի բան ըսելու համարձակութիւնը ունենար, որովհետեւ, ասոնք եւ այլ հեղինակներ ու գործեր պէտք է անպայման մաս կազմէին քու լաւ, շատ լաւ ճանչցած անուններուդ: Այլապէս, ամօ՛թ քեզի, այլապէս, բո՛ւ քեզի:

Իրօ՛ք, անկարելի էր մտածել, երեւակայել իսկ կարելի չէր, թէ հասակ նետող վազող – վազվզող, շատախօս թէ սակաւախօս, թանձրամիտ թէ արթնամիտ Գէորգ, Գրիգոր կամ Ժիրայր մը կարդացած չըլլան Խենթը, Կայծերը, Սամուէլը, Խաչագողի Յիշատակարանը, նաեւ Երկունք, Թէոդորոս Ռշտունի, Թորոս Լեւոնի, Գէորգ Մարզպետունի, Ազատութեան ճանապարհին, Զէյթունի Վրէժը, Եըլտըզի Պոմպան, Զարթօնքներու շարքը: Եւ, դեռ գոց սորված չըլլան գոնէ քանի մը տող «Կովկաս»էն, պայթուցիկ շեշտ մըն ալ դնելով անպայման իւրաքանչիւր քանի մը «Զարկ»երուն վրայ: Եւ, չգիտնան անունը այն տղեկին, որ հոն ծառի մը տակ կամ քովը, մեծ քար մը ձեռքին, ջլացիկ, դալկահար ... թշնամուն շեմին կը սպասէ, երկար...:

Այս կարդացածներուդ կամ՝ մեր գրադարանապետներէն միայն սիրած բառը գործածելով՝ «ընթերցուածներուն» շարքին պէտք է մաս կազմէին, իրենց պէսպէս շահատակութիւններով եւ քաջագործութիւններով փայլող քաջերով, քաջազարմ Վարդաններ, Ֆարհատներ, Կարօներ, Ասլաններ եւ Մուրատներ: Պէտք է բերանաբաց հիանայիր տեսնելով գիւղացի կնոջ պատուախնդիր կեցուածքը, երբ կը մերժէ դաւաճանի դրացիին արիւնոտ թթխմորը: Պէտք է հիացական աչքերով հետեւէիր հլու – հնազանդ մեր խեղճ ու կրակ Խօյին, որ զինք սպանդանոց առաջնորդող քիւրտ աւազակին հետ ապշահար կը դիտէ, թէ ինչպէ՛ս կոչահար օձը, մահ կեղծելով, վայրկենական ոստումով մը կը պլլուի ճախրող արագիլին վիզին... եւ, սատկելու տեղ, կը սատկեցնէ...:

Եւ, վերջապէս, պէտք է որ անբա՛խտ Լալայի գերեզմանաքարին վրայ լացող Վարդանի տեսիլքներով հարուստ երազին, դո՛ւն ալ, անպայմա՛ն, դառնայիր մասնակից, զօրակից, հաւատակից:

Այսքանը եւ այսչափը ըսելէ ետք, շատ կը խնդրենք, մի՛ հարցնէք մետասաներորդ ժամուն ժամ գացող հաւատացեալի՛ն նման, թէ հեղինակներու եւ գործերու մեր ընտրութեանց մէջ, բաժինը ի՞նչ էր վաւերական գրականութեան, ստեղծագործ արուեստին: Տեսանք, թէ մեր տարիքի չափանիշը այդ չէր, ասոնք չէին: Կրկնենք, – հոգ չէ, մեղքը մեր վզին, եթէ յօրանջ կը ստեղծենք, – թէ մեր կարդացածներուն մէջ պէտք է հայրենիքդ, քու չքնաղ Հայաստանդ ներկայ գտնուէր իր լայնքով եւ երկայնքով, ցոյց տար իր մեծափարթամ ու մեծափառ երեսը, բեմ ելլէին լուսամիտ եւ լուսաւոր դէմքեր, կուրծքդ ուռէր ատոնցմով, հպարտանիթ արարուածներով, դրուագներով: Եւ, իբրեւ թիւ մէկ պայման, անհրաժեշտ էր, որ ցաւերու մէջ գալարուող այժմու հայրենիքդ, շնորհիւ Կայծեր հրահրող Խենթերուն, իր լուսաղէմ Արշալոյսը ողջունելու ըլլա՛ր կազմ ու պատրաստ:

***

Մեր ակումբին գրադարանը յատուկ փայլ մը չունէր: Արդէն ակումբը իր ամբողջութեամբը՝ դուրսով – ներսով, շատ հեռու էր գրաւիչ ըլլալէ: Գահիրէի Քանթարա էլ – Թէքքայի այս մեր հաւաքատեղին, կը գտնուէր անհրապոյր համալիրի մը, նոյնքան անհրապոյր չորս թեւերէն միոյն մէջ: «Պաղած ապուր» որակումը, բնորոշումը, ստուգապէս կը յարմարէր մեր ակումբին, առնուազն տեսքին, իբրեւ, «գոյն ի մորթոյ»:

Այլ, սակայն, այդ օրերուն, այդ տարիներուն երկար – բարակ մանողը ո՞վ էր: Որո՛ւն հոգը, թէ Յուսաբերի աւագ խմբագիրին գրասեղանին գոյնը արդէն իսկ կորսնցուցած էր իր փայլը: Թէ դուռներէն մէկ քանին կը ճռճռան բանալ – գոցելու ատեն: Գրադարանին արտաքին երեսը, անկիւնի սեղան – աթոռները տխուր, տրտում, իրենց երբեմնի «փառք»ին կարօտը կը քաշեն: Մեզի համար էականը, հիմնականը, կարեւորը ներսի տաքուկ ջերմ մթնոլորտն էր, մէջի բաբախուն սիրտերը, չորս դին նստած գլուխներ, մտածող, դատող, բանող միտքերը: Եւ, բնականաբար, աջ – ձախ, փոքր – մեծ քառանկիւն շրջանակներու մէջ արձանացած դէմքերն էին: Մերթ ժպտերես, մերթ կախերես եւ, մերթ ալ խոով ու խոժոռ նայուածքով սեւեռուն: Ասոնք մտքի իշխաններ, գրչի վաստակաւորներ, բազկի արիներ, մեր սիրտերը թունդ հանող ֆիտայիներն էին...:

Յայտնի կերպով հարուստ էր մեր ակումբին գրադարանը: Ո՛չ թէ գիրքերու թուական քանակով: Ո՛չ իսկ իր այլազանութեամբ՝ լեզուներ, նիւթեր եւ այլ: Ազատամարտի տպարանական մամուլին հետ, չենք գիտեր ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս, Պոլսէն Գահիրէ տեղափոխուած էին օրաթերթին հաւաքածոները(*): (Անխորհրդածութեան պէտք է վերագրել այն չոր իրողութիւնը, թէ մեր յաճախակի թղթատումներու ընթացքին, չենք իսկ մտածած արձանագրել հաւաքածոներուն տարեթիւերը: Ափսո՛ս):

Ասոնց կողքին, տարիքէդ հիացումին արժանացած շարք մը հրատարակութիւններ, նոյնպէս արեւմտահայ մտքի, լոյսի կեդրոնէն՝ Պոլիս: Մէկը՝ Մեհեան միամսեայ հանդէսը (1913), ուր տնօրէն – խմբագիր Կոստան Զարեան, աշխատակիցներ Յ. Օշական, Ահարոն, Գ. Բարսեղեան հայ հոգին գտնելու եւ տարածելու կարգախօսը մէջտեղ կը դնեն: Արեւմտահայ իրականութեան մէջ 1910-ական թուականներէն ծնունդ առած, այսպէս կոչուած հեթանոսական գրական – իմացական շարժումին բանբերը կը դառնան: Կ'առաջադրեն բարձրացնել գրականութեան դերը ազգին բարոյական նկարագիրին ձեւաւորումին մէջ, կը պաշտպանեն ազգ – ցեղ ըմբռնումը, դէմ դնելով, օրինակ, ռուսահայ, թրքահայ բնորոշումներուն: Ըսուածներէն միտք մը կը մնայ ամուր խարսխած, – Հայ հոգին միայն հայերէնով կարելի է տալ (Կ. Զարեան):

Միւսը՝ Յ. Ճ. Սիրունիի եւ Դ. Վարուժանի Նաւասարդ տարեգիրքը (1914): Կա՞յ մէկը, որ կարդացած չըլլայ նահատակ քերթողին Նաւասարդեանը: Ահա կուրծք ուռեցնող վերջին տունը.

Զի մենք, յանուն Սէրին, Սերմին,
եւ հին Ցեղիդ
Մարմարէն կոյս,
Մե՛նք, Զաւակներդ օգոստափառ,
պիտի կերտենք
Նո՛ր Արշալոյս:

***

Հիմա որ գիրքերու ճամբով հի՛ն անո՛յշ օրեր կը վերյիշենք: Հիմա, որ թափ տալով մեր յիշողութեան, անցեալի էջերէն երանելի պահեր կը փորձենք առանձնացնել, չենք կրնար անտեսել ՄԵՐ Յուսաբերը: Ինչպէ՞ս չյիշել մերը, երբ երեսէդ վրայ հազիւ հազ երեւցող աղուամազէդ մինչեւ կարգ – կանոնով սափրուելու եկած օրդ եւ, դեռ շատ անդին, ուրեմն տասնամեակներ շարունակ եւ, անընդմէջ, տանդ քովի հացագործէն գնած հանապազօրեայ թարմ հացին պէս, ասիկա ալ պէտք է լափէիր... բայց, գո՛յշ, այս մէկը բաց աչքերով...:

Ձեռքի տակ ունեցած բառարաններէդ ո՛ր մէկն ալ բանաս, հանապազօրեայ ածականին դիմաց կը գտնես ամէնօրեայ, ամէն օրուան, օրական, ամէն օր կատարուող այսօրինակ մեկնութիւններ: Իրօք, Յուսաբերը մեզի համար եղաւ ու մնաց օրուան անուշիկ «հացը», շաղուած՝ համհոտ ունեցող թթխմորով: (Ի դէպ, ա՛ն որ մեզի պէս աչքը դրան յառած, ակընդէտ, օրուան «Յառաջ»ին կը սպասէ, ա՛ն շատ լաւ կը հասկնայ, թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզենք, երբ հանապազօրեայ «հաց» կ'ըսենք):

Շարունակենք հաստատել: Մեզի նման հասակ նետող տղոց համար այս թերթը կը դառնայ մեր նախնեաց պատմութեան, ադամանդի տաշուած երեսներով ներկայացող մեր մշակոյթին, մեր չքնաղ հայաշխարհին ծանօթացման անփոխարինելի գանձարանը: Աւելին՝ կը դառնայ ազգային – ընկերային հաստատ գաղափարներ սերմանող պատգամաբերը: Անփոխարինելի բեմը կշռադատ միտքերու, հոգեցունց խռովքներու:

Այլ, մանաւանդ, չմոռնանք թերթին հիմնահարցը: Դատափետումներու, սրբագրումներու, մատնանշումներու եւ յիշեցումներու ճամբով մի՛շտ պաշտպանել մեր Մայրենին, ընդդէմ լեզուն մրոտող գրչակներու, ընդդէմ՝ լեզուի փերեզակներու:

Որպէսզի Մեծասքանչը մեր, միշտ բազմի իր ոսկեկուռ պատուանդանին վրայ:

***

Տարածուելու գնով աւելցնենք, թէ չենք կրնար անտեսել օրաթերթին գրական – գեղարուեստական յաւելուածներով ուղի հարթած համանուն ամսաթերթը: Եթէ չենք սխալիր, ասիկա կը սկսի լոյս տեսնել 1944-ին, – ցաւօք, երկար կեանք չունենար եւ, որքան գիտենք, կը գոյատեւէ հինգ – վեց տարի, թերեւս՝ քիչ աւելի,–: Անմիջապէս ըսենք, թէ թուղթը ընտիր տեսակէն չէր, տպագրութիւնն ալ մաշած տառերու ներկայութիւնը կը մատնէր: Բայց այդ օրերուն ո՞վ կը նայէր թերթի, հանդէսի արտաքինին: Որո՞ւ հոգը, թէ թղթատած էջերդ անհրապոյր, կիսով դեղնած մռայլ պատկեր կը պարզեն: Հիմնականը բովանդակութիւնն էր: Կը նայէիր կողքին, կը կարդայիր անունը Յ. Օշականի, կը տեսնէիր նիւթը՝ Երբ հիները կը կարդանք. արդէն եղաւ ու պրծաւ, 5 դահեկանը ունէիր – չունէիր կուտայիր եւ, կը կարդայիր անկուշտ մարդու ախորժակով... Այսպէս, ուրեմն, ամսաթերթը իր գրական էջերով, գրադատական սիւնակներով, նշմարներով եւ ուսումնասիրութիւններով, կարեւոր չափով կը ձեւաւորէ մեր գեղագիտական – գրական հայեացքները:

Գիրքերու սէրը կը շարունակուի հոնկէ մինչեւ Յուսաբերի նոր, բազմայարկ, գեղատեսիլ շէնքը, ուր 1950-ին առանձին մեծկակ լուսաւոր սրահ մը կը կոչուի «Նաւասարդ»ի յիշատակ նախկինին, նոյնանուն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

(*) Ազատամարտ–ի մասին հետեւեալ տողերը կ'արձանագրէ Ս. Վրացեան: Կ'արտագրենք եղածին պէս, – Պոլսոյ մէջ հիմնուեցաւ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Բիւրոյի պաշտօնաթերթ Ազատամարտ–ը, որուն առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1909 թ. Յունիս 10/23–ին: Ազատամարտ–ը կը խմբագրուէր խմբագրական մարմնի մը միջոցով՝ գլխաւորութեամբ Ռ. Զարդարեանի: խմբագիրներն եւ աշխատակիցները եղած են Ս. Զաւարեան, Է. Ակնունի, Ա. Վռամեան, Յ. Շահրիկեան, Գ. Խաժակ, Լիպ. Նազարեան (Լեոնեան), Ռ. Դարբինեան, Գեղ. Բարսեղեան, Հ. Համբարձումեան, Ն. Փափազեան, Դ. Վարուժան, Սիամանթօ, Գ. Զօհրապ, Մ. Վարանդեան, Ա. Ահարոնեան, Ա. Իսահակեան, Վ. Փափազեան, Զ. Եսայեան, Արտ. Յարութիւնեան, Մ. Կիւրճեան, Բարսեղ Շահպազ, Մար, Շ. Միսաքեան, Ս. Վրացեան, Կ. Փաշայեան եւ բազմաթիւ ուրիշ արեւմտահայ եւ արեւելահայ երէց ու կրտսեր մտաւորական ուժեր: Մինչեւ 1912 թ. ազատ եւ անարգել հրատարակուելէ յետոյ, Ազատամարտ ենթարկուեցաւ կառավարութեան խափանարար քաղաքականութեան, պարբերաբար փակուեցաւ եւ յաջորդաբար ունեցաւ անունի փոփոխութիւն՝ Առաջամարտ, Բազին, Բիւթանիա, կրկին Առաջամարտ, Բիւթանիա, Ազդակ, Մեղու, Շանթ, Ճակատամարտ: վերջին թիւը 1815 թիւ լոյս տեսաւ 1914, Ապրիլ 11 / 24–ին: ... 1910–11–ին Ազատամարտ ունեցաւ նաեւ գրական – գիտական Ազատամարտ ամսօրեայ յաւելուած:

(Յուշապատում, Պոսթըն, 1950)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԵԼԱՄԱՂՁՈՏ ՏՈՂԵՐ ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԷՆ

Բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ պտոյտս զիս դարձեալ դէմ յանդիման կը բերէ ֆրանսահայ բանաստեղծ Զուլալ Գազանճեանին հետ, որմէ կը սիրեմ պարբերաբար բաներ մը կարդալ սեփական հաճոյքի համար: Ան այնքան անթափանց եւ դժուար հասկնալի չէ որքան այն քանի մը տղաքը, որոնք նոր բանաստեղծութիւն մը առաջարկած են մեր գրականութեան: Ես հասկնալի ըլլալու կողմնակիցներէն եմ: Եթէ յստակ կերպով պիտի չհասկնամ թէ բանաստեղծը ինչ ըսել կ'ուզէ, ինչո՞ւ կարդամ: Զուլալ Գազանճեանն ալ երբեմն կը զարնէ անհասկնալիին դռները: Բայց եթէ քիչ մը ճիգ վատնես, կը հասկնաս զինքը: Երբեմն այդ ճիգն ալ աւելորդ է: Բանաստեղծը ինքզինք յանձնած է ներքին հոսանքի մը ու կը տարուի այդ հոսանքին մէջէն: Հոսկէ հոնկէ մելամաղձոտ տողեր: Ո՛չ թէ տխուր, այլ մելամաղձոտ: Նաեւ երբեմն հիանալի երաժշտութիւն: Կը լսես այդ տողերուն ներքին նուագը, նուագ մը որ բառերուն իմաստէն ալ աւելի շատ կը հասնի ականջներուդ:

Կակա՞չ, թէ արիւն,
թէ աչք, թէ հոգի...
կա՞յ արդեօք անուն
որ չկրկնուի...

Արի՞ւն՝ թէ եռուն
հուր ու ամանակ,
յաւիտենութիւն՝
եւ ոչ ժամանակ:
Ո՛չ թէ յիշատակ
անցած սէրերու,
այլ անյիշատակ,
այլ մօտ ու հեռու:
արձագա՞նգ... զուգէ,
եւ կա՛նչ. ինչո՞ւ չէ:
Մէկ հատիկ երդում,
մէկ անգամ խոստում:
թէ ակէ յետոյ
յետոյ ի՞նչ. ոչի՛նչ.
թէ ակէ յետոյ
ահա ամէն ինչ
կակա՛չ է, արի՛ւն.
եւ կեա՛նք, եւ հոգի՛.
Օ՛, չկա՛յ անուն
որ չկրկնուի:

Ի՞նչի մասին կը խօսի բանաստեղծը, կրնաս չհասկնալ: Բայց ան արդէն չի խօսիր կարծես, այլ պարզապէս կ'երգէ, կամ «Սքերցօ» մը կը նուագէ: Ահաւասիկ ուրիշ տողեր, ուր իմաստը այնքան կարեւոր չէ, որքան անկէ յայտնուող պատկերը.

Ես ակամայ
կոխեցի լոյսերու վրայ,
կէս գիշերէն վերջ
փողոցին մէջ
գէջ,
ես ակամայ
կոխեցի լոյսերու վրայ:

Կը սիրէք այս պատկերը: Ակամայ կոխե՛լ լոյսերուն վրայ: Ո՞ր տխրութիւնն է որ մարդուս ակամայ կոխել կուտայ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԿԵՍԱՐԻԱ գացած է, Սեպտ. 27-ին, ուխտաւորներու խումբ մը, գլխաւորութեամբ աթոռանիստ մայր եկեղեցւոյ աւագերէց Միւռոն Ա. Քհնյ. Այվազեանի: Երեկոյեան, ժամերգութիւն կատարուած է տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, յաջորդ օրն ալ պատարագած է Միւռոն Քհնյ.: Արարողութեան մասնակցած են նաեւ Կեսարիոյ եւ շրջակայքի փոքրաթիւ հայ համայնքի անդամները: Եկեղեցւոյ թաղային խորհուրդի ատենապետը՝ Անդրանիկ Երգուլումճու, հակառակ նիւթական անձուկ պայմաններու իր կարելին կ'ընէ վառ պահելու համար Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կանթեղը: Այցելութիւն տրուած է քաղաքի Հայոց գերեզմանատան, ուր կատարուած է ընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն: Քահանայ հայրերը հիւրասիրուած են Թալասրնակ ազգայիններէն՝ Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Թէքեանի կողմէ: Խումբը Պոլիս վերադարձած է Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29-ին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, վերջերս իր մահկանացուն կնքած է Գահիրէի «Ջահակիր» շաբաթաթերթի հիմնադիր եւ նախկին արտօնատէր՝ Հայկ Ժամկոչեան, 88 տարեկանին: Ծնած էր Կեսարիա, 1915-ին աքսորուած է, ապա անցած Գահիրէ, ուր յաճախած է Գալուստեան ազգ. վարժարանը եւ Ֆրանսական լիսէէն ետք, անցած է տեղւոյն Ֆրանսական իրաւաբանական համալսարանը: Ուսուցչութիւն ըրած է Գալուստեան ազգ. վարժարանը, Արաբատեան գոլէճը եւ հայ կաթողիկէ վարժարանը: 1980-էն հաստատուած է Գանատա:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Մ. Արթինեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 11-ին ոգեկոչուած է Մուսա Լերան հերոսամարտի 84-րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսութեան կազմակերպիչ՝ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Արարատ-Կամար մշակութային միութեան վարչութեան անունով բացման խօսքը արտասանած է տիկին Սոնիա Գրաճեան, ապա խօսելու հրաւիրած է Զարեհ Քհնյ. Զարգարեանը: Ան պարզած է հերոսամարտի խորհուրդը: Օրուան բանախօսը՝ Գրիգոր Նգրուրեան (Թոռը Մուսա Լերան 18 նահատակներէն Գրիգոր Նգրուրեանի, ծանօթ «Իգպաշ» անունով) ներկայացուցած է Մուսա Լեռն ու Մուսա Լեռնցին եւ յիշած Վահան Թէքէեանի Սուէտիոյ նուիրած բանաստեղծութեան առաջին երեք տողերը՝

Պզտիկ գիւղեր դուք մեծցաք,
Անհունօրէն մեծցաք դուք,
Երբ բնակիչ չունեցաք:

Բանախօսը անդրադարձած է հերոսամարտի 40 օրերու դժնդակ մաքառումին:

լոյսերու վրայ: Պատասխանը գտնենք ուրիշ բանաստեղծութեան մը մէջ.

Օ՛ կեանք իմ՝ զոր ապրիլ չկրցայ,
Սէր իմ՝ զոր չգիտցայ սիրել.
Աշխարհին մէջ միայն սորվեցայ
մեռածին աչքերը գոցել:
Ձանձրացած՝ եկած եմ քսելու
շրթներս ցնորքի մը վերջին.
Օ՛, բեր՛ք բաժակը գերագոյն՝
զոր մերժեց աստուծոյ որդին:

Պատկերներ, որոնք կը յուզեն մեզ: Կեանքը զոր չապրեցաւ, սէրը զոր չգիտցաւ սիրել: Ու կեանքի մէջ մէկ բան միայն սորվիլ. մեռածին աչքերը գոցել: Նոյն բանաստեղծն է որ իր բարեկամ՝ Բաբգէն Փոստանեանին նամակ մը կը գրէ դարձեալ բանաստեղծութեամբ: Այս մէկը կը խօսի Շահան Շահնուրի, անզուգական գրագէտին յուղարկաւորութեան մասին.

Յետ Գրութեան.

Կը գրեմ, Բաբգէն, մոռցայ ըսելու
թէ Ուրբաթ, ամսուն 23-ին
յուղարկաւորները եղանք Շահնուրին:
Արցունք մը պակաս _ երգ մը աւելի՛:
Բաբգէն, եթէ ոչ երկրով
ու կեանքով,
հարուստ ենք սակայն,
մեր մեռելներով:
«Կեանք» չունինք, բայց ... օ՛ն,
յիշատակին,
յոտնկայս՝ վերջին բաժակն ի ձեռին:

Այս բոլորէն վերջ պէտք չզարմանանք երբ Զուլալ Գազանճեանին ուրիշ մէկ բանաստեղծութենէն տխրութեամբ պէտք կարդանք սա չորս տողերը.

Գիշերը հսկայ մեռելականն է,
մենք անմխիթար յուղարկաւորներ,
լալով՝ ապրուած բաներուն համար,
կ'երթանք թաղելու լոյսերը մեռած:

Ռ. Հ.

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Մեր դարու երկրորդ կէսի կարեւոր թուականներէն, 1968-ին մասին բաւական գրուեցաւ եւ խօսուեցաւ: Ուսանողական եւ ընկերային շարժումները, որոնցմով ան յատկանշուեցաւ, իրենց որոշիչ հետքը ձգեցին յաջորդող շրջանին վրայ: Մշակութային մարզը, որպէս մտայնութիւններու եւ իրականութեան հայելին, անմասն չէր կրնար մնալ տեղի ունեցող զարգացումներէն, վերիվայրումներէն, գոյութենական հարցերէն:

Ժամանակի ընթացքին վաւերականութիւնը, ինչպէս կը գրէր Փիէրլուիճի Պաթթիսթա «Փանորամա»ի մէջ, իշխանութեան հասաւ եւ անպատասխանատուութեան, միջակաւորն ու հաճելին իրարմէ զանազանելու անկարողութեան մշակոյթը ինքզինք հաստատեց քաղաքականութեան որոշիչ ոլորտին մէջ ու սկիզբ առաւ մեզի ժամանակաշրջան մը, որով այլազան էութիւններ իրարու խառնուեցան, չափանիշերու եւ արժէքներու անտեսումով: Հետեւա՞նք. այսօր իրարու հետ հրճուանքով կը գոյակցին բարձրը եւ ցածը, վերը եւ վարը, գիտութիւնը եւ թեթեւ երաժշտութիւնը, լուրջն ու կատակը: Այս է բաժինը որ 68-ի սերունդը մեր ժամանակներու ոգիին բերած է եւ կը բերէ:

Ներկայիս, տիրող գաղափարախօսութիւնը դարձած է, ուրեմն ամէն բան իրարու խառնելու երեւոյթը, որուն պատասխանատուութիւնը ամբողջութեամբ Ումպէրթօ Էգոյի վրայ չիյնար այլ՝ զինք կարգ մը աչքառու կապկողներուն, Փ. Պաթթիսթա կը մատնանշէ: Որովհետեւ երբ, 1960-ական տարիներուն, Էգօ կը հրաւիրէր Միքի Մաուսն ու Սուբերմանը նոյնքան նուիրումով ուսումնասիրել որքան ցոյց կը տրուի Քանթի եւ Հեկէլի նկատմամբ, մեծ նախապաշարում մը կը խախտէր, որ բարձր, անկենդան եւ կանոնապաշտ մշակոյթին մէջ տարածուած էր: Բայց զինք կապկողները, յոգնած եւ վստահաբար աւելի տգէտ քան իրենց մարգարէն, ատոր ցուցմունքները անհամ եւ ամուլ նորաձեւութեան մը վերածեցին, կերպ մը՝ գաղափարներու գլխապըտոյտ պատճառող պարապ մը ծածկելու եւ մշակութայնօրէն օրինականացած պատրուակ մը՝ Քանթն ու Հեկէլը ուսումնասիրելէ խուսափելու:

Փ. Պաթթիսթա կ'աւելցնէ թէ Էգոն յանցանք չունի անշուշտ, ի բաց առեալ մէկէ. ան թոյլ տուաւ անյարիր եւ թութակային հետեւորդներով տարուիլը, առաջնորդուիլը: Այսպէս, ժամանակակից մերժողապաշտ «ի՞նչ գէշ բան կայ ատոր մէջ»ի արտայայտութիւնը կը թուի ինքնին դարձած ըլլալ մշակոյթ մը եւ զգայնութիւն մը, որով գէշի հարցին կը հակադրուի միշտ մշակութային յարաբերականութիւնը արծարծելով: Այս ձեւով, ձանձրացուցիչ կը համարուի վաղեմի հարցադրումը՝ բարիին եւ չարին, լաւին եւ գէշին մասին, շրջանի մը ընթացքին երբ ամէն ինչ խառնուելով անորոշ ապուր մը կը գոյանայ, անտարբերութեամբ «համեմուած», անտարբերութիւն՝ այլազանութեան եւ զատորոշութեան նկատմամբ: Եւ երբ այլազանութիւնն եւ զատորոշութիւնը կը կորսնցնեն իրենց յատկանիշերը, անանունութիւնն է որ հետզհետէ կը տիրէ, դէպի միատեսակութիւն ուղղուելով, այսինքն՝ ինքնութիւններու չքացման:

Կարմէն՝ ՍԱՐՈՒՆԻ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳ. ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԻ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Փասատինայի մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին, նշուած է Հայաստանի Ռազմավարական եւ Ազգային Հետազօտութիւններու Հայկական Կեդրոնի (ՌԱՀՀԿ) 5-րդ տարեդարձը: Դատաւոր Տիգրան Թեօրլըգեանի բնակարանին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան ներկայ եղած են աւելի քան 150 հոգի, որոնց կարգին՝ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Լինսի հիմնարկի նախագահ Ճէյմս Ալճեան, Կեդրոնի բարերարուհի Սիրուն Յովհաննէսեան: Խօսք առած է Կեդրոնի հիմնադիր եւ Հայաստանի նախկին Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, որ ուրուագծելով Հայաստանի Հանրապետութեան առջեւ ներկայիս ծառացած հանրային – քաղաքական մարտահրաւէրները, արժեւորած է Կեդրոնին դերը Հայաստանի արդի քաղաքական մշակոյթի որոնման, հայ ժողովուրդի համար համակարգուած քաղաքականութեան մշակման եւ արտաքին ու ներքին քաղաքականութիւն վարելու գործընթացին մէջ հանրային եւ մասնաւոր ուժերու նշանակալի ներգրաւման հարցերուն մէջ: Ընդունելութեան ընթացքին, զոր վարած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, հանգանակուած է 30 հազար տոլար, ի նպաստ Կեդրոնի գործունէութեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՏԻԱՄՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Տիկին Թաթիկեան իր հանդարտութիւնը գտած էր եւ գրեթէ զուարթ տրամադրութեամբ վար իջաւ օթէլին սանդուխներէն ու բազմեցաւ օթոյին մէջ:

Կալացէն մինչեւ Պուքրէշ երկու ամուսինները գրեթէ խօսք չփոխանակեցին իրարու հետ: Երկուքն ալ խոր մտածումի մէջ թաղուած կը թուէին:

Երբ հասան ռումանական մայրաքաղաքը եւ Աթէնէ Փալաս երթալու համար օթօն նստան, Թաթիկեան լռութիւնը խըզեց.

– Հիմա ի՞նչ պիտի ընենք, – հարցուց մտատանջ դէմքով մը:

– Ի՞նչ կայ որ, _ պատասխանեց տիկինը անտարբեր:

_ Ի՞նչ երեսով օթէլ պիտի երթանք ու մեր բարեկամներուն ներկայանանք:

– Դուն ալ տէրտ չունիս, տանիկ բաներ կը մտածես... եղածը ի՞նչ է որ... կը կարծես թէ ամէն մարդ բան գործ չունի մեզմո՞վ կը զբաղի:

– Իսկ թէ բան մը իմացած չըլլային:

– Կ'ուզեն իմանան, կ'ուզեն չիմանան, ըսաւ ատոր համար սիրտս չեմ հատցներ:

– Ամէն մարդու բնութիւնը մէկ չըլլար ... ես ալ կ'ուզէի քեզի պէս անտարբեր ըլլալ, բայց ձեռքս չէ... արդէօք կ'ըսեմ ուրիշ օթէ՞լ մը երթանք:

– Խենթ խօսքեր մի՛ ըներ, ինչո՞ւ ուրիշ օթէլ պիտի երթանք եղեր, – գոչեց կինը, – ուրիշներուն համար մեր հանդարտութի՞ւնը պիտի զոհեմ... ամբողջ գոյքերնիս Աթէնէ Փալաս է, սենեակնիս պատրաստ...

– Գոյքերը փոխադրելը խնդիր չէ, – դիտել տուաւ Թաթիկեան:

– Ես անկէց ուրիշ տեղ չեմ երթար... մէկէ մը քաշուելիք բան մը չունիմ:

– Կրնայ ըլլալ, որ բանէ մը տեղեկութիւն չունենան, – ըսաւ Թաթիկեան, որ միշտ իր սեւեռուն գաղափարը ունէր:

– Ի՞նչպէս կարելի է... չորս օր է մէջտեղ չէի:

– Ես ըսի, որ անհանգիստ ես ու սենեակէդ դուրս չես ելլար կոր:

– Բայց Ամբրոսիոս Էֆէնտին գիտէ ամէն բան:

– Անկէ վախ չունիմ, Ամբրոսիոս Էֆէնտին գաղտնապահ է ու մեր բարեկամը, – պատասխանեց Թաթիկեան:

– Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ հոգ կ'ընես, հիմակ ալ կ'ըսենք, որ անհանգստութիւնս անցաւ:

Օթօն կեցաւ պանդոկին դրան առջեւ: Թաթիկեան ու իր կինը շիտակ վեր ելան իրենց սենեակը, առանց ծանօթներէ տեսնուելու:

Քիչ յետոյ Թաթիկեան իջաւ վար եւ ուղղուեցաւ պանդոկին ընդարձակ hoլը, ուր ընդհանրապէս ճաշէն առաջ կը հաւաքուէին հիւրերը: Հոն էին փաստաբան Բառնաբաս, Թադէոս Գամպուրեան ու իր կինը, Տիկին Մաննիկ իր աղջիկներուն ու փեսային հետ ու Ամբրոսիոս Էֆէնտի:

Թաթիկեանի երեւումը ընդհանուր հետաքրքրութիւն շարժեց այդ հայկական փոքրիկ շրջանակին մէջ: Ամէնքն ալ տեղեակ էին Տիկին Թաթիկեանի սիրային նոր շահատակութեան, ու այս մասին ամէնէն արտառոց զրոյցները շրջան կ'ընէին իրենց մէջ:

Ամբրոսիոս իր բարեկամը տեսնելուն պէս փութաց զայն դիմաւորելու:

– Ե՞րբ եկար, – հարցուց ցած ձայնով:

– Քիչ մը առաջ, – պատասխանեց Թաթիկեան:

_ Տիկի՞նը...

_ Միասին է:

_ Աղէկ, աչքդ լոյս, բայց եթէ կարելի է, քեզի հետ առանձին տեսնուինք...

_ Շատ աղէկ... ի՞նչ կայ որ...

– Ըսելիքներ ունիմ ... դուրս ելլանք, մօտ սրճարան մը երթանք, դեռ կերակուրի ատեն կայ:

Վայրկեան մը ետքը արդէն իսկ բազմած էին Աթէնէ Փալասի հրապարակին վրայ գտնուած սրճարանի մը անկիւնը:

– Հիմա խօսէ տեսնենք, – ըսաւ Թաթիկեան անհամբեր ու անախորժ բաներ լսելու մտատանջութենէն տարուած:

_ Գիտես թէ Կալացէն նամակ գրող եւ կնոջդ հոն գտնուիլը քեզի լուր տուողը ո՞վ է, _ հարցուց Ամբրոսիոս:

_ Ի՞նչպէս կրնամ գիտնալ, քանի որ նամակը անստորագիր ու գիրն ալ անծանօթ էր, – պատասխանեց Թաթիկեան:

– Լաւ, ուրեմն, ես գիտեմ գրողը:

– Ո՞վ է եղեր...

– Նոյն ինքն Քառօլը:

– Ուրկէ՞ իմացար:

_ Ինքը ըսաւ:

_ Ի՞նչպէս, Քառօլը հո՞ս է, զինքը տեսա՞ր ու հետը տեսնուեցա՞ր, _ գոչեց Թաթիկեան:

– Կեցիր որ պատմեմ,– շարունակեց Ամբրոսիոս, – երէկ բարեկամ մը ճամբու դնելու համար կայարան գացած էի, երբ հոն գտնուած միջոցիս Կալացի կառախումբը եկաւ, եւ ուղեւորները սկսան դուրս ելլել: Յանկարծ ո՞վ տեսնեմ աղէկ, Քառօլը սեւիլ հագուած ու հետն ալ մանկամարդ կին մը, որուն կերպարանքէն յայտնի էր, որ ընտանիքի պարկեշտ կին մը չէր: Քառօլ զիս տեսածին պէս նախ շփոթեցաւ, յետոյ կինը թողուց ու քովս մօտեցաւ եւ յուզուած ձեւով մը ըսաւ. «Արդեօք Պ. Թաթիկեանը Կալացէն անստորագիր նամակ մը ստացա՞ւ ծանուցանող, թէ իր կինը հոն է ու Կրանտ Օթէլ կը գտնուի»: Պատասխանեցի, թէ ստացած ես ու անմիջապէս ճամբայ ելած ես: «Շատ լաւ ուրեմն, շատ լաւ», գոչեց Քառօլ ուրախութեամբ, յետոյ աւելցուց. «Այդ նամակը ես գրեցի. միակ ծառայութիւնն է, որ կրնայի մատուցանել Պր. Թաթիկեանի»: «Աւելի լաւ ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէիք իրեն, եթէ իր կինը չփախցնէիք ու այս գայթակղութեան տեղի չտայիք»: «Երբ ճշմարտութիւնը գիտնաք պիտի համոզուիք, որ ես անմեղ եմ բոլորովին», ըսաւ: «Բայց ինչո՞ւ մինչեւ Կալաց երթալէ ետքը զինքը հոն առանձին թողուցիք ու վերադարձաք», դիտել տուի: «Այս կերպով միայն կրնայի ընտանեկան անդարմանելի դժբախտութեան մը առաջքը առնել», պատասխանեց: Նոյն միջոցին վայրաշարժի մը սուլիչին ձայնը լսուեցաւ, եւ Քառօլ աճապարանքով ըսաւ. «Ներեցէք, Պուտափէշտի ճեպընթացը ճամբայ կ'ելլէ, ժամանակ չունիմ, մնաք բարով» ու վազելով գնաց միացաւ մանկամարդ կնոջ, եւ երկուքը միասին արդարեւ մտան Պուտափեշտ գացող կառախումբին վակոններէն մէկն... ի՞նչ կ'ըսես ատոր:

(Շար. 119)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՅՈՒՇ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Երջանկայիշատակ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք,
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 15, ժամը 20·30–ին

Ելոյթ կ'ունենան. –

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆ՝
Կաթողիկոսական փոխանորդ
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԵՐԷՃԵԱՆ՝
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

ԺԱՆ – ՓԻԷՌ ՄԱՀԷ՝
Ուսմանց Տնօրէն (Սորպոն)
Թղթակից «Institut»ի

Երաժշտական պատշաճ յայտագիր

Երջանկայիշատակ Կաթողիկոսին Մար– սէյլ հովուական այցելութեան ժապաւէնի լուսարձակում

HOMMAGE
à
KARÉKINE Ier

Patriarche Suprême,
Catholicos de tous les Arméniens

Vendredi 15 Octobre à 20 h 30

Maison Arménienne de la Jeunesse
et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1997 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԳԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ 2 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

74 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եկամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին: Նաեւ բարգաւաճման փոխարէն նուազող ... ներդրումները: Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա'լ աւելի չդժուարացնեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն –մեծամասնութիւն կազմող, բարեբախտաբար– բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(Շար. Ա. էջէն)

տուղարի պաշտօնէն, զոր կը վարէր 1986–էն ի վեր: Գրագէտը 81 տարեկան է եւ իր հրաժարման դրդապատճառ ցոյց կու տայ նախ տարիքը, որ կը բազմացնէ արկածները կամ ճակատագրի հաւանականութիւնները, ապա որովհետեւ նման Տան մը վարչութիւնը վերանորոգման կը կարօտի:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ ձեռք ձգած է 1800 ստորագրութիւն ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի շարքայիններէն, ի նպաստ նախագահական իր թեկնածութեան: Անհրաժեշտ թիւը 1650 է: Տէվէճեան յայտնած է որ կը շարունակէ օրական 200 ստորագրութիւն ստանալ եւ թէ միայն վերջին պահուն պիտի յանձնէ զայն որ անկ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ .– Տիկին Լենա Զոլաքեան 200 Ֆր.:

⁂

ԼԻՕՆ .– Պարոյր Մաղաքեան 100 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի:

Որբէլ Սահակեանի *մահուան առթիւ՝ Սահակեան ընտանիք 500 Ֆր.: Տիկին* Արմենուհի Գալէնտէրեանի *մահուան առթիւ՝ Պր. Գրիգոր Գալէնտէրեան 1000 ֆրանք, Տիկին Անայիս Աւետեան եւ զաւակները, Տիկին Բարիս Արմաղանեան 100–ական Ֆր.: Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ՝ Տիկին Անայիս Աւետեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան իրենց թոռան՝ Լոռիի մկրտութեան առթիւ 150 Ֆր.:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16
Տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու
եւ Յովհաննու

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտ. 10, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան օրն է:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագէն ետք կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու, հոգաբարձուներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Մատաղի օրհնութիւն՝ ժամը 11·30–ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne

RENTRÉE SCOLAIRE 1999

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa Méthode Audiovisuelle.

Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
9 Octobre 1999 — 5 Janvier 2000 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris

2) Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

Le samedi de 12h à 14h
9 Octobre 1999 — fin Juin 2000

Pour tous ces cours
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h).

3) Manuel d'arménien occidental pour non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
550 F. + 50 F. frais d'expédition.
Contacter l'Association Machtotz : 01 47 50 97 51.

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաքալոկ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
2, rue Berlioz, 06000 Nice
Tél. : 04 93 16 91 43

l'UGAB Nice-Côte d'Azur

vous propose une escapade

à Gênes

Dimanche 24 Octobre

pour découvrir une ancienne église arménienne

San Bartolomeo degli Armeni

où sont conservés le pied de saint Barthélémy, évangélisateur de l'Arménie, et le premier saint suaire du Christ acquis par le roi arménien Abgar au Ier s., puis transféré à Gênes au 14e s.

Départ de Nice à 8h30
et retour en début de soirée
Frais de transport en autocar: 120 F
Renseignements et inscriptions :
Guillaume Aral —
Tél. : 06 60 41 32 15.

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
U.G.A.B.

COURS DE VIOLON

METHODE D'ENSEIGNEMENT :
Ecole russe de violon avec option musique arménienne

Professeur : **Armen SAMOUELIAN**
Diplômé
du Conservatoire National Komitas d'Erevan

Cours
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17ème

Le Mercredi de 9h à 18h
Le Samedi de 9h à 13h

Renseignements et inscriptions auprès de :
M. Armen SAMOUELIAN :
Tél. : 01 47. 81. 57. 45.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12

MARDI
12 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.749 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.749

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 8 / 11)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Վ. ՋԱՏԻԿԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Հոկտեմբեր 7 – 8–ի գիշերը յանկարծամահ եղած է երեսփոխան Վահան Ջատիկեան: Ան գործօն մասնակցութիւն բերած էր Ղարաբաղեան պայքարին: 1999–ին ընտրուած էր երեսփոխան: 52 տարեկան էր:

***

ՕԴԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՆՈՐ ՊԵՏԸ Վ. ԵԱՐԱԼՈՎ

Վարչապետ Վ. Սարգսեանի Հոկտեմբեր 8–ի որոշումով քաղաքացիական օդային երթեւեկի գլխաւոր վարչութեան նոր պետ նշանակուած է Վյաչեսլաւ Եարալով: Նախորդը՝ Իսահակ Սէյրանեան հրաժարած է:

***

Վ. ԳՈՒԼԻԶԱԴԷԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Ատրպէյճանի արտաքին հարցերով պետական խորհրդական Վ. Գուլիզադէ Ռ. Քոչարեան-Հ. Ալիեւ Հոկտ. 11ի հանդիպումին նախօրեակին հրաժարած է իր պաշտօնէն: Լուրը հաղորդելով հանդերձ «Թուրան» գործակալութիւնը չէ տեղեկացուցած թէ նախագահը որուն կարեւոր գործակիցներէն էր Գուլիզադէ, ընդունա՞ծ է անոր հրաժարականը: Խորհրդականը ծանօթ էր Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար միայն ԱՄՆ–ու դերին վստահութեամբ:

***

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԴԻՄՔԵՐ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 8–ին Ազգային Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին հետ հանդիպում ունեցած է Ֆրանսայէն խումբ մը որոնց ողջոյնի խօսք ուղղած է յանձնաժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան: Նիւթ եղած են ցեղասպանութեան ճանաչման, Հայաստանի մէջ գրօսաշրջութեան զարգացման խնդիրները:

***

ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐ

Սեպտեմբեր 22 – 23–ի խորհրդաժողովին վաղորդայնին լուծումի յանգած է ՍԴՀԿ–ի հայաստանեան կազմին պառակտումի հարցը: Որոշուած է երկու կեդրոններէն օրինաւոր ճանչնալ 1991–ին արձանագրուած կուսակցութեան անցեալ փետրուարին ընտրուած Կեդր. վարչութիւնը Հրաչ Յակոբեանի ատենապետութեամբ: Իսկ միւս խմբակը «ապօրինի» յայտարարուած է, պարագլուխ Ի. Սողոմոնեան ալ արտաքսուած կուսակցութեան շարքերէն:

***

ՔՐՏԱԿԱՆ ՑՈՅՑ

Հոկտ. 9–ին, «Քիւրտիստան» կոմիտէն եւ Հայ-քրտական բարեկամութեան ընկերութիւնը բողոքի հերթական նոր ցոյց մը կազմակերպած են ի պաշտպանութիւն Ա. Օճալանի: Ցոյցին որպէս մեկնակէտ յայտարարուած է Ազատութեան հրապարակը, ուրկէ ցուցարարները պէտք է ուղղուէին դէպի ԱՄՆ–ու ապա Յունաստանի դեսպանատունները, սակայն յայտագիրը փոխուած է Ազատութեան հրապարակը Տաթեւիկ Սազանդարեանի յուղարկաւորութեան բերմամբ տրամադրելի չըլլալով. այնուհետեւ, ցուցարարները ուղղակի դիմած են դէպի ԱՄՆ–ու դեսպանատուն «Խաղաղութիւն՝ Քիւրտիստանին, ազատութիւն՝ Օճալանին», «Թուրքիա՝ տերորիստ» լոզունգներ հնչեցնելով: Ամերիկեան դեսպանատան մօտ տեղի ունեցած է կարճ հանրահաւաք մը ուր ելոյթներ ունեցած են «Քիւրտիստան» կոմիտէի նախագահ Կարլինէ Զաչանի եւ ուրիշներ. ապա դեսպանատան ներկայացուցչին յանձնուած է ցուցարարներու ուղերձը: Այլ ուղերձ մըն ալ յանձնուած է Յունաստանի դեսպանատան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ կրկին հիւանդանոց մտած է դումի (կրիփ) պատճառով եւ զօրաւոր ջերմ ունէր Հոկտեմբեր 9–ին, բայց, 48 ժամ ետք յայտարարուեցաւ թէ աւելի լաւ է եւ հիւանդանոցէն ելած: Ամէն պարագայի մէջ, չչուկներ կան միշտ Մոսկուայի մէջ իր յաջորդութեան վերաբերող, մինչ պատերազմը կը սաստկանայ Չեչէնիոյ մէջ: Ռուսերը խոստովանեցան թէ ամրակոծութիւններու զոհ գացած են չէչէն բնակիչներ, 32 մեռեալ կար Գրոզնի: Կրեմլինի մէջ, միշտ խնդրոյ առարկայ է «Ռասպուտին»ի այսինքն՝ Բերեզովսկիի դերը, իր կապերը բաւական պղտոր կը մնան չէչէն պատերազմիկ Բասայեւի հետ, հակառակ իր «լուսաբանութիւններուն»:

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ԴԱՏԱՒՈՐ ՄԸ արտօնեց որ Փինոշէ Սպանիոյ յանձնուի: Նկատի առնուեցաւ Չիլիի նախկին մենատէրին դէմ եղած չարչարանքի եւ «չարչարելու համար դաւի» ամբաստանութիւնները: Հոկտեմբեր 8–ին տրուած այս վճիռը անմիջապէս կարելի պիտի չըլլայ գործադրել, փաստաբանները վերաքննութեան կը դիմեն, մինչ Փինոշէ գրկոյցով մը ըսած է.— «Որպէս ծերակուտական եւ Չիլիի նախկին նախագահ, կը յայտարարեմ որ յանցաւոր չեմ ինծի վերագրուած ոճիրներէն»:

ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ–ն (Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութիւն) մերժեց մասնակցիլ համայնավար կուսակցութեան ցոյցին, որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 16–ին, նպատակ ունենալով աշխատանքը: Թէեւ համայնավարամէտ, սենտիքան կ'առարկէ որ չուզեր մասնակցիլ ցոյցի մը որու բնոյթը բացայայտօրէն քաղաքական է: Ռոպէր Հիւ, հակադրելով, յայտարարեց որ անոնք որոնք կ'ուզեն դէմ առ դէմ հանել ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ եւ Համայնավար կուսակցութիւնը պիտի չյաջողին:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն ընկերվարականները լայն յաղթանակ մը տարին 113 աթոռ ապահովելով 230–ի վրայ, բայց չյաջողեցան բացարձակ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգել:

«ՔՈՒՇՆԷՐ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԱԼ ԳԷՇ» է յայտարարած է Եուկոսլաւիոյ Արդարադատութեան նախարարը Հոկտ. 10–ին, աւելցնելով «Քուշնէր աւելի վնաս բերաւ Սերպերուն քան Թուրքերը Օսմանեան հինգ հարիւր տարուան տիրապետութեան ընթացքին Պալքաններու մէջ»:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ ողողումները մեծ աւեր

(Շար. ը Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Իգդիրի եւ Նախիջեւանի միջեւ բնական է որ սահմանային առեւտուր կը կատարուի: Իգդիրի կուսակալը այդ առեւտուրին ետին կը չեշտէ աւելի կարեւոր նպատակ մը որ նեցուկ կանգնիլ է Նախիջեւանին ու անոր բնակիչներուն: Կ'աւելցնէ թէ ատիկա ընելով կը պահպանէ այդ շրջանին մէջ Թուրքիոյ շահերը:

Կուսակալին յայտարարութիւնը նիւթ ընելով «Հիւրրիյէթ»ի (Հոկտեմբեր 7) քրոնիկագիրներէն Է. Պէրպէրօղլու կը մտահոգուի սահմանային այդ գործակցութեան տնտեսականը զանցող մարզերն ալ: Նախիջեւան իր աշխարհագրական դիրքով ռազմավարական մեծ կարեւորութեան տէր է: Սահմանակից Իրանի հետ աշխոյժ առեւտուր ունի եւ իրանցի գործի մարդիկ իրենց ներդրումներով այդ փոքր հանրապետութեան տնտեսութեան գրեթէ տիրած են: Միւս սահմանակիցը՝ Հայաստան, կարելիութիւնը ունի որեւէ պահու խափանելու Նախիջեւան – Ատրպէյճան ճամբաները: Իսկ Նախիջեւան ուղղուած թըրքական ապրանքներու բուն թիրախն են Իրանը, Իրաքը ու շրջանային այլ երկիրներ:

Նշելէ ետք այս կէտերը, թուրք լրագրողը կը ծանրանայ Նախիջեւանի հետ տնտեսական յարաբերութիւններով չգոհանալու, նաեւ անոր քաղաքական անկախութեան մասին մտածելու անհրաժեշտութեան վրայ: Թուրքիա պարտի ատիկա ընել եթէ չի փափաքիր որ իր սահմանին կից այդ շրջանին մէջ կրօնամոլ վարչակարգ մը հաստատուի, «եթէ վախ ունի որ Հայաստանի կողմէ կատարուած խռովութեան մը առջեւ կը գտնուի յանկարծ» եւ եթէ չի փափաքիր Թրքական հանրապետութիւններուն երկարող կամուրջէն զըրկուիլ:

Է. Պէրպէրօղլու կուտայ նաեւ Թուրքիոյ համար այս առումով կարեւոր խնդրի մը նիւթական փոխարժէքն ալ. Նախիջեւանի հետ առեւտուրը տարեկան 13 – 15 միլիոն տոլարի շրջանակին մէջ կը մնայ, ինչ որ լրագրողին արժեւորումով՝ տարեկան համազօր է պերճաշուք զբօսանաւու մը կամ Վոսփորի վրայ հինգ ապարանքի փոխարժէքին:

ՄԱՀ ՏԱԹԵՒԻԿ ՍԱԶԱՆԴԱՐԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 8–ին իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ երգչուհի Տաթեւիկ Սազանդարեան: Ծնած էր 1916–ին Խնձորեսկ (Գորիսի շրջան): Բեմ ելած է 1933–էն իսկ եւ մեցցօ – սոփրանոյի իր հրաշալի ձայնով արագօրէն համբաւի տիրացած: 1937–էն մեներգիչն էր Երեւանի Սպենդիարեան օփերայի: Երգած է արտասահմանի բազմաթիւ երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Իրան, Լիբանան, Սուրիա, Պելժիա, Յունաստան, Ֆրանսա, Թունուզ, Հոնգարիա, Չեխոսլովաքիա եւայլն, եւայլն: 1977–էն վարիչն էր Երաժշտանոցին մեներգեցողութեան ամպիոնին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 9–ին: Արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Սպենդիարեան օփերայի սրահը, ուր հաւաքուած են մշակոյթի գործիչներ, արուեստագէտներ, գործակիցներ: Դագաղին շուրջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեան: Թաղումը տեղի ունեցած է քաղաքի պանթէոնը ուր կը հանգչին արդէն իր ամուսինը՝ Յակոբ Խանջեան եւ զաւակը՝ խմբավար Դաւիթ Խանջեան:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՆՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ՝ ՆԵՐՍԷՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԹ. ԹԱՐՍԱ

Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Սինոդոսը իր նստաշրջանը փակած է Հոկտեմբեր 7–ին, Պատրիարքական Աթոռի իր կեդրոնին՝ Զմմառու Տիրամօր վանքը, ընտրելով նոր կաթողիկոս – պատրիարքը որ առած է Ներսէս – Պետրոս ԺԹ. անունը: Գահակալութիւնը կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 24–ին, ժամը 10–ին Պէյրութի (Փլաս Տէպաս) Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Գրիգոր – Ս. Եղիա Մայր Տաճարին մէջ:

***

Նորընտիր Կաթողիկոսը՝ Գերպ. Փիէր Թարա (Թարմունի) ծնած է Գահիրէ, 1940, Յունուար 17–ին: Նախնական եւ երկրորդական ուսումը կատարած է Գահիրէի Ֆրէրներու քրիստոնեայ վարժարանները: 1958–ին, անցած է Հռոմի Լեւոնեան վարժարանը, հոն հետեւած է փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան դասընթացքներու Գրիգորեան համալսարանը: Քահանայ ձեռնադրուած է Գահիրէ, 1965 Օգոստոս 15–ին ձեռամբ Ռափայէլ Եպիսկոպոս Պայեանի: 1965–էն 1968 հովուապետութիւն ըրած է տեղւոյն վրայ, 1968–էն 1990 ժողովրդապետն է Գահիրէի (Հելիոպոլիս) Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ: 1990 Փետրուար 18–ին Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է: 1992–էն 1997, որպէս անդամ Եգիպտոսի Կաթողիկէ Նուիրապետութեան, տեղւոյն կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հովուապետական խորհուրդի ընդհ. քարտուղարի պաշտօնը վարած է: Որպէս անդամ Հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ եպիսկոպոսներու սինոդոսին, յաջորդաբար եղած է երեք Եպիսկոպոսներու խորհուրդի անդամ, ղեկավարելու համար պատրիարքական վարչութիւնը 1993–էն 1995, Կոչումներու պատրիարքական յանձնախումբի նախագահ 1993–էն 1995 եւ 1994–էն ի վեր մնայուն սինոդոսի անդամ:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՏՈՐԱ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ 0-3

ՖՐԱՆՍԱ ՈՐԱԿՈՒԱԾ

Չորրորդ խումբի խաղերու կարգին Ֆրանսա յաղթեց Իսլանտայի 3 – 2 եւ շնորհիւ Ռուսաստան – Ուկրանիա հաւասար 1 – 1 արդիւնքին որակուած է:

Անտորայի մէջ, Հայաստան յաղթեց տեղւոյն խումբին 3 – 0 արդիւնքով:

Խումբին դասաւորումն է Ֆրանսա 21 կէտ, Ուկրանիա 20, Ռուսաստան 19, Իսլանտա 15, Հայաստան 8, Անտորա 0:

Եւրօ 2000–ի համար որակուած են.– Իտալիա, Նորվեկիա, Գերմանիա, Ֆրանսա, Շուէտ, Սպանիա, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա, Չեխիա, Փորթուկալ (լաւագոյն 2–րդ), Հոլանտա եւ Պելժիա (կազմակերպիչ երկիրներ):

***

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Ֆրանսայի Բ. դասակարգի խաղերու կարգին Վալանս – Լիլ 2 – 2 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեցին. գիտել տանք որ Լիլ գլուխն է դասաւորման եւ միշտ կը մնայ 32 կէտով: Վալանսի Հայ Մարզականը 18–րդ է 11 կէտով: Վերջին է Նիոր 9 կէտով:

ԲԱՆԱ՞Լ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԵԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

Հայաստանեան երեք չաբաթուան «արձակուրդ»է մը ետք որ ունեցած է Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին, Ղարաբաղի երկօրեայ այցի մը, Գիւմրի անցուած օրուան մը, ուղղագրութեան վերադարձին նուիրուած կլոր սեղանի մը նման փակագիծեր, բնական պիտի ըլլար վերսկսիլ գրել նշուած նիւթերուն մասին։ Սակայն, խորհրդաժողովին ընթացքին ներկաներուն ցրուած թերթ մը եւ Յայտարարութիւն մը նախապատուութեան դիրքին վրայ զետեղեցին այլ բան։ Թերթը կը կոչուի «Նախիջեւան» (թիւ 7–8), իսկ Յայտարարութիւնը կը պատկանի «Նախիջեւանահայերի Համաժողով»ին։ Ու այսքանը արդէն կը մատնէ նախապատուութեան առաջին դիրքը գրաւած նիւթին բնոյթը։

«Նախիջեւանեան Հարց» պիտակին տակ ներկայացնել նիւթը, վստահաբար քիչ մը փութկոտ ու նաեւ անխորհուրդ արարք կ'ըլլայ։ Ճիշդ է որ հայաստանեան մամուլը պարբերաբար տեղ կուտայ Նախիջեւանցիներու կազմակերպչական քայլերուն, համախմբումի ջանքերուն, բայց մինչեւ այսօր այդ բոլորին գումարը աւելի բան չէ եղած, քան՝ հայրենակցական այլ խմբաւորումներու գործունէութեան զուգահեռ մը։ Ճիշդ է նաեւ որ վերոնշեալ թերթին ու յատկապէս Յայտարարութեան միջուկը տարբերութիւն մը կը նշէն այդ զուգահեռէն։ Տարբերութիւն, որ քաղաքական բնոյթի մը երանգը կը խառնէ հայրենակցական միութեան մը ընթացիկ գործունէութեան։ Այսուհանդերձ, տակաւին միջոցը մեծ է մինչեւ «Նախիջեւանեան Հարց» բազմաշերտ պիտակի մը անայլեւայլ գործածութիւնը։ Մանաւանդ վերջին տասնամեակէն թելադրուած որոշ «դաս»երէ ետք որոնց բաց աչքով անդրադարձող մը դիւրութեամբ կը նշմարէ մեկնակէտներու եւ նպատակներու միջեւ յայտնուած անջրպետը...։

«Նախիջեւան» հայրենակցական միութեան պաշտօնաթերթը առաջին ակնարկով ուշադրութիւն կը գրաւէ ազգային – մարտական ոգիի մը արտացոլումով եւ ուղղագրութեան իւրայատուկ պատկերով։ Թիւին ճակատը տեղ գրաւած է «Շնորհաւոր բոլոր Հայոց 4492 թուականը» վերտառութիւնը. Թիւին թուականն ալ «Արեգ (Օգոստոս) 1999, բուն Հայոց 4492 թ.» է։ Առաջին էջը գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայկ Նահապետի ճառին, ուղղուած՝ իր զօրքին։ Ճառ որ կ'որակուի «Մեր ազգային գաղափարախօսութեան հիմքը»։ Էջին մնացեալ մասը անհրաժեշտ կը նկատէ Հայաստանի Ազգային Ժողովին կողմէ հայ ժողովուրդին հնագոյն ազգային ամանորին՝ Նաւասարդին վերահաստատումը։ Ինչ կը վերաբերի գործածուած ուղղագրութեան, այնպէս կը թուի որ դասականին վերադառնալ – չվերադառնալու խնդրին իւրայատուկ լուծում մը բերած է թերթը, տեղ տալով երկու տարբերակներուն ալ. օրինակ առաջին էջին առաջին գրութիւնը դասականով է, Նաւասարդին յատկացուած սիւնակները՝ խորհրդայինով։

Յաջորդ էջերուն մէջ լայն տեղ գտած է Սեւրի դաշնագրին վերարծարծումի նիւթը որ կը դրուի Հայաստանի Արտաքին Գործերու Նախարարութեան ուսերուն վրայ։ Նախիջեւանահայերու Ազգային Խորհուրդին նախագահ Ռաֆայէլ Համբարձումեան, որ նաեւ թերթին խմբագիրն է, հարկաւոր կը նկատէ որ «Թէ՛ Արցախի, թէ՛ Նախիջեւանի եւ թէ Արեւմտահայաստանի խնդրով մենք մեր արտաքին քաղաքականութեան առանցքը եւ տօքթրինը պետականօրէն հռչակենք «տարածքների անձեռնմխելիութեան» սկզբունքը»։

Թիւը տեղ տուած է պատմական տուեալներու որոնք կ'ամփոփեն Նախիջեւանի 1918–1920 թուականներու պատմութիւնը, նաեւ մշակութային նիւթերու։ Ուշագրաւ երկու էջեր են Վահէ Օշականի կողմէ խմբագրին ուղղուած երկտողը որ արտատպուած է ու անոր «Խորհրդածութիւններ 21–ի առթիւ» վերնագրուած էջը եւ Վահան Մալեզեանի յօդուածը որ նիւթ կ'ընէ Գողթան մամուլի պատմութենէն Զօկերու թերթին հրատարակութիւնը։

Վ. Օշական Յունիս 21 – Օգոստոս 8 թուակիր երկտողով շնորհաւորելէ ետք թերթին յանձնառութեան ոգին, յաւելեալ կը յայտնէ նախորդ թիւով Գարեգին Ա.ի նուիրուած մահագրութեան համար։ Ան կը գրէ. «Անկախաբար անկէ որ ոչ կը ճանչնամ զայն բաւարար չափով, ոչ ալ կրնամ կշռել անոր արժէքը Սփիւռքի ու ընդհանրապէս հայութեան համար, կ'անտեսէք մարդկային տարրական բարոյական սկզբունքը՝ վար դնել քաղաքական պայքարներու զէնքերը մահուան դիմաց, գէթ պահ մը»։

Ինչ կը վերաբերի Գողթն գաւառի մամուլի պատմութենէն Զօկերու թերթին նուիրուած էջին, հեղինակը Վ. Մալեզեան կը գրէ թէ այդ թերթը կը կոչուէր «Զօկի ճրօյգը», առաջին թիւը հրատարակուած էր Թիֆլիսի մէջ 1919–ին։ Զօկերը, ծանօթ է որ Ագուլիսի բնակիչներ եղած են, ունեցած իրենց բարբառը որով «ճրօյգ» կը նշանակէ «ճրագ»։ Թերթին հրատարակիչը եղած է Թիֆլիսի «Գողթան գաւառի ապահովութեան կոմիտէ»ն։ Խմբագիրները Ռոստոմ Զարզարեան եւ Յարութիւն Թումանեան։ Միակ օրինակ մը կը գտնուի Երեւանի Ազգային գրադարանը։ Խորհրդային կարգերու օրով լոյս տեսած «Աշխատաւոր Զօկի ճրօյգը» յօդուածագիրը կերպով մը շարունակութիւնը կը նկատէ «Զօկի ճրօյգ»ին։

Ինչ կը վերաբերի Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին օրերուն թերթին հետ բաժնուած Յայտարարութեան, ան ամբողջովին քաղաքական պարունակութիւն ունի։ Նախ կ'ըլլայ Նախիջեւանի վերջին երկդարեայ պատմութեան ամփոփումը։ Նոյնանուն Հանրապետութեան ներկայի տարածքը Այրարատի Շարուր գաւառին մէկ մասին, Վասպուրականի Նախիջեւան ու Գողթն, Սիւնիքի Երնջակ ու Ջահուկ – Շահապոնք գաւառներուն հողամասերէն կը բաղկանայ. այդ շրջանները 1828 – 1840 մտած են Ռուսաստանի ստեղծած «Հայկական մարզ»ին մէջ, իսկ 1849–էն մինչեւ 1918 Մայիս հիմնական կերպով մաս կազմած են Երեւանի նահանգին։ Իսկ մինչեւ 1920 Յուլիսի վերջը գտնուած Հայաստանի Հանրապետութեան կազմին մէջ։ 1921 Մարտ 16–ի պայմանագրով Ռուսաստան եւ Թուրքիա մարզը որպէս ինքնավար տարածք կցած են Ադրբեջանին։ Նոյն թուականի Կարսի պայմանագիրն ալ վաւերացուցած է Հայաստանէն այդ հատուածին մասնատումը։ Իսկ 1924 Փետրուարին Ադրբեջան իր կազմին մէջ ինքնավար հանրապետութիւն հռչակած է զայն։ Այս բոլորին հետեւանքը այն եղած է որ Բաքուի հակահայ քաղաքականութեան պատճառով 1921–էն մինչեւ 1989 շրջանը ամբողջովին պարպուած է հայ բնակչութենէն։

Ըսելով որ Հայաստանի իշխանութիւնները 1920–էն ի վեր ոչ մէկ ձեւով նեցուկ կանգնած են Նախիջեւանցիներուն դատին ու իրաւունքներուն, Նախիջեւանահայութիւնը ստիպուած՝ որոշած է իր ընտրովի մարմիններով ինք պաշտպանել քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային իր իրաւունքները։ Հիմնուած է «Նախիջեւանի Ազգային Խորհուրդ»ը (Սեպտեմբեր 11) որուն ծնունդ տուած ներկայացուցչական համաժողովը զայն կը լիազօրէ Հայաստանի ու տարբեր երկիրներու իշխանութիւններու եւ միջազգային ատեաններու առջեւ հանդէս գալու որպէս 1924ին Ադրբեջանի կազմին մէջ «Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութիւն» հռչակուած տարածքէն տեղահանուած հայութեան ու անոնց շառաւիղներուն ներկայացուցչական մարմին։ Նոյն համաժողովը եւ Ազգային Խորհուրդը «անհիմն, ապօրինի, ուստի անիրաւազօր» կը նկատէ 1921 Մարտ 16–ի ռուսեւթուրք պայմանագրի հիման վրայ հայ ժողովուրդին պարտադրուած նոյն տարուան Հոկտեմբեր 13–ի պայմանագրին Նախիջեւանի Հանրապետութեան վերաբերող կէտերը։

Կը թելադրուի Հայաստանի Ազգային Ժողովին որ չեղեալ յայտարարէ 1921 Հոկտեմբեր 13–ի Կարսի պայմանագրին Հայաստանին առնչուող կէտերը եւ յատուկ ուղերձով դիմէ Ռուսաստանի խորհրդարանին որպէսզի ան եւս բեկանէ 1921 Մարտի ռուսեւթրքական «բարեկամութեան» պայմանագրին Հայաստանին վերաբերեալ կէտերը, այդ քայլը յայտարարելով երկու երկիրներուն միջեւ իրական բարեկամութեան հիմ ու պայման։

Համաժողովը Հայաստանի Նախագահին, Ազգային Ժողովին ու Կառավարութեան կոչ կ'ընէ տարբեր պետութիւններու, ՄԱԿ–ի, Օ – ԵՍ – ՍԷ – Ը–ի ու միջազգային կազմակերպութիւններու հետ շփումներու ընթացքին արծարծելու Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ ապրող մօտ 400 հազար տեղահան Նախիջեւանցիներուն ու անոնց շառաւիղներուն իրենց բնօրրանը վերադառնալու խնդիրը։ Անջատ կէտով մը նշուած է «Ադրբեջանի ղեկավարութեան հետ դիւանագիտական շփումներով Նախիջեւանի հարցը քննարկել»ու հեռանկարը։

Անջատ «Յորդորակ»ով մըն ալ որ ստորագրուած է Նախիջեւանի ազգային խորհուրդի նախագահ Ռ. Համբարձումեանի կողմէ եւ կը կրէ Սեպտեմբեր 22 թուականը, երկօրեայ խորհրդաժողովին կը թելադրուի անպայման հիմնել «Սփիւռքահայերու (Արեւմտահայերու) քաղաքական միասնական մարմին»։ Այդ թելադրանքը հիմնուած է Սփիւռք – Հայրենիք մէկ ամբողջութիւն կազմելու, Արեւմտահայաստանի դատը միջազգային ատեաններու առջեւ պաշտպանելու, երկու հատուածներուն գործակցութիւնը հաւասարազօր թեւերով տանելու նպատակներուն վրայ։

Մասնաւորաբար Նախիջեւանի ազգային խորհուրդին Յայտարարութիւնը անկարելի է որ ամէն ընթերցողի մտքին մէջ անմիջական զուգահեռներ չգծէ տակաւին հազիւ տասնամեակ մը առաջ ծայր առած Նախընթացին հետ. անոր որ մինչեւ այսօր կը պահէ «Ղարաբաղեան Հարց» պիտակը, հակառակ արդէն ութամեայ հանրապետութեան մը գոյութեան։

Այդ «հարց»ին յայտնութեան օրէն մինչեւ ներկայի զարգացումներուն, անոնց ուղղակի ու կողմնակի ազդեցութիւններուն ուշադիր հետեւած ամէն անձ դժուարութիւն պիտի չունենայ արժեւորելու Նախիջեւանցիներուն Յայտարարութիւնը. հոնկէ թելադրուած դրականներով, մտահոգութիւններով ու հարցականներով։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

Ի ԽՆԴԻՐ ՄՈԼՈՐԵԱԼ ԲԱՌԻՆ

– ...Եւ ուրեմն. լորին բըմփլիթըլի քըսւեցաւ պատին, – շարունակեց իր պատմութիւնը իրաքցի տղան։

– Լորին ո՞վ է, – խօսքը չաքարով կըտրեց պոլսեցի սեւազգեաց իր զրուցակիցը։

– Լորին քամիոնն է, հայր սուրբ։ Կէս ժամ է կը պատմեմ կոր...

Քամիոնին անգլերէնը lorry է։Lorry–ին հայերէնն ալ՝ քամիոն։ Բո՛ւն հայերէնը մի՛ հարցնէք. կամ չկայ, կամ հըլլալու պէս բան մը ըլլալու է։

Հայախօս անձերս անանուն առարկաներով շրջապատուած կ'ապրինք։ Խրոցակը կայ եւ վարդակը, առաջինը կը մխրճենք երկրորդին մէջ, եւ այսպէս ելեկտրըրական գործիք մը ուժի աղբիւրին կապած կ'ըլլանք։ Խրոցակը մետաղէ երեք մատ կ'ունենայ. դրական, ժխտական եւ հողակցում։ Ի՞նչ է անոնց անունը։

Սառնարանին է՛ն պաղ տեղը ինչպէ՞ս կը կոչուի։ Հայաստանցին զայն սառցարան անուանակոչած է։ Կրկնապէս անընդունելի է մեզի համար, նախ քանի որ կովկասեան սառոյցը արդէ՛ն մեր սառն է, եւ ապա՝ ոյ երկբարբառը զեղչելը սըխալ է. ան միմիայն ու–ի կրնայ փոխուիլ։

Հիմա հագուստին գանք՝ տեսնելու համար որ հայերէն անուններու իմաստով կիսամերկ կը պտըտինք։ Վերարկու բառը կը կիրարկենք առնուազն երեք տեսակ հանդերձները մատնանիշ ընելու համար։ Ի դէպ, անուրջներու մեծ երգիչը այդ միս–մինակ վերարկուին ալ դէմ էր, կ'ուզէր որ Ֆրանսերէն պալտօ–ն առնենք կոնակնիս։

Հայերուս բաճկոնն ալ ձգախէժէ ըլլալ կը թուի անսահման իր կիրարկումներով՝ արանց եւ կանանց, թեւով եւ անթեւ, կարճ ու երկար, պաշտօնական եւ տունի։ Եթէ տափատին հետ նոյն կտորէն կարուածը բաճկոն է, անոր տակը հագուող եւ երբեմը ամբողջացնող անթեւ հագուստի՛ն ի՞նչ ըսենք։ Pull-over–ին հայերէնը կա՞յ արդեօք, թէ եղծին պէս վրանիս քաշենք։

Հիմա զգեստապահարանէն հեռանանք ու խոհանոցը մտնենք, ուր գարեջուրն ու սուրճը, շամփաներն ու արգանակը կա՛մ գաւաթով, կա՛մ ալ՝ շատ–շատ բաժակով կը խմենք։ Կերակուրներու մասին չխօսինք, որ իմամները չուշաթափին։

Ինքնաշարժին չմօտենանք, «անբարբառ մի մանուկ» ենք առջեւը։

Հեծիկի՛ն նայինք մէյ մը։ Ղեկ մը ունի, երկու անիւ, իսկ շղթան վրանին՝ ակռաներով այդ երկու պզտիկ կլոր բաները ի՞նչ կը կոչուին, հայրի՛կ։

Մարքսի «Հարիւր տարուան մենութիւն» վէպի հերոսներէն մէկը կը սկսի մոռնալ ամէնէն գործածական բառերը։ Եւ շուրջը գտնուող բոլոր առարկաներուն կը փակցնէ պզտիկ տոմսակներ՝ համապատասխան անունը վրան։

Սակայն գրագէտին երեւակայութիւնը իրականէն հեռու չէ սաւառնած։ Շատ լեզուներով լոյս տեսած են գիրքեր, որոնց մէկ էջին վրայ, ըսենք, մէջտեղէն կտրուած շոգեկառքի մը պատկերը կայ՝ իւրաքանչիւր կտորին դիմաց իր անունով, միւս էջին վրայ՝ մարդու կմախք մը՝ ոսկորներու անուններով, խոհանոցը իր կազմածներով, երկրագունտը իր շերտերով եւայլն։

Նման հրատարակութիւն մը մե՛ր լեզուով պիտի հրովարտակէր, որ Հայերէն Բառը (ուրարտօրէն անսովո՛րը անգամ) օտար իր համարժէքին շուքը չէ, այլ՝ դաշն արտացոլումը Իրականին։

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՈՒԹԱՄԵԱԿԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ («Յառաջ»). –

Սեպտեմբերի 25–ին Նիսի Պարսամեան սրահին մէջ հանդիսաւոր կերպով տօնուեցաւ Հայաստանի Անկախութեան Ութամեակը։

Ելոյթին ներկայ էին բաւական թիւով Ֆրանսացի քաղաքական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ, որոնց կողքին աչքառու էր Նիսի զանազան հայկական միութիւններու միասնական ոգին ու մանաւանդ՝ հայ պատանի – երիտասարդներու բազմութիւնը։

Պր. Գայաճանեանի եւ Տիկին Դանիկեանի յաւուր պատշաճի ողեւորիչ բացատըրականներէն ետք, ներկաները համեղ ճաշերով մտերմիկ մթնոլորտ մը վայելեցին։ Այս բոլորին յաջորդեց պաշտօնական յայտագիր մը ներկայացուած՝ երկլեզու, յստակ եւ հաճելի ոճով ու շեշտով, հակառակ իրենց շատ երիտասարդ տարիքին՝ Քարոլին Պասէմի եւ Մհեր Զոլաքեանի կողմէ։

Հայկական մենապար մը «Տըլէ Եամա–ն»ով, կատարողութեամբ Գ. Պօշնակեանի տպաւորեց մանաւանդ օտարները, որուն յաջորդեց արտասանութիւն մը Տիկին Հ. Պօշնակեանի կողմէ։ Ա. Մարտիրոսեան Գուրգէն Ալէմշահի «Իմ Հեռաւոր Հայրենիք»ով ներկաները փոխադրեց Մայր Հայաստան, իսկ զուգուկով ու թմբուկով գեղջկական ու աւանդական երաժշտութիւնները կատարողութեամբ՝ Կ. Լուսինեանի եւ Ֆ. Շահպազեանի յուշերն եղան մեր անցեալի տխուր եւ ուրախ ժամերուն։

Յայտագրին փակումը կատարուեցաւ տեղւոյն «Սայաթ Նովա» երգչախումբին կողմէ ներկայացուած փունջ մը հայրենասիրական երգերով, ուր փայլեցան մենակատարներ՝ Անի Երմազեան եւ Դիւզազն Օհանեան, ղեկավարութեամբ Պր. Խաչիկ Երմազեանի եւ ընկերակցութեամբ դաշնակահարուհի Օր. Մ. Կրիմայի։

Փոքրաթիւ գաղութի մը համար, նման ձեռնարկներու յաճախակի կրկնութիւնը անհրաժեշտութիւն մը կը սեպուի, ազգայնասէր խաւին սրտերը նոր բոցով հըրահրելու. միւս կողմէ ալ կարգ մը մոռացկոտներու թմրած գիտակցութիւնը արթնցնելու եւ յիշեցնելու համար թէ, իրենք ալ Հայկին զաւակներն են։

ԼԵՆԱ ԶՈԼԱՔԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

A torts et à raisons

Ռոնալտ Հարվուտի այս թատերգութիւնը իսկապէս եզակի գործ մըն է որու ներկայացումը, Փարիզի թատերական այս վերամուտին, խորապէս տպաւորիչ է հանդիսատեսին համար: Թէ բնագիրը, թէ բեմադրութիւնը եւ թէ խաղարկութիւնը յաջողած են մնալ լաւագոյն մակարդակի մը վրայ եւ նպաստել գործի մը, որ մէկէ աւելի պատճառներով շահեկան է:

Բրիտանացի հեղինակին նիւթն է ապանացիականացման դատը որ տեղի ունեցած է Պէրլին, 1946-ին, աշխարհահռչակ խմբավար՝ Վիլհելմ Ֆիւրթվէնկլէրի դէմ: Ինչո՞ւ, ինք ալ, Հրեայ չըլլալով հանդերձ, չէ լքած իր հայրենիքը, 1933-ին, երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ կ'անցնէր: Ի՞նչպէս հանդուրժած է նացիներու իշխանութեան եւ մնացած, ընդունելով պատիւները եւ անուղղակի ծառայելով այդ վարչակարգին: Անգիտացա՞ւ: Ճիշդ է որ Ֆիւրթվէնկլէր, շնորհիւ իր յարաբերութիւններուն Կէօրինկի եւ Կէօպէլսի հետ, փրկած է բազմաթիւ անձեր, նաեւ Հրեաներ որոնք կը հալածուէին, բայց այդ իսկ, նուաստացուցիչ չէ՞ր:

Ֆիւրթվէնկլէրի դատը կը տեսնէ, ապահովագրութեան ամերիկեան ընկերութեան մը նախկին պաշտօնեան, վերածուած հրամանատարի մը՝ Սթիւ Արնոլտ: Տիպարն իսկ, անբան, կոպիտ, իր տգիտութեամբ անպատկառ Ամերիկացիի մը որ անխնայ կը հարցաքննէ երաժշտագէտը:

Դէմ առ դէմ են այս երկուքը եւ զիրենք մարմնաւորող երկու դերասաններն աւելի քան փայլուն խաղարկութիւն մը ցոյց կուտան: Քննադատները աւելի կը ծանրանան Միշէլ Պուքէի (Ֆիւրթվէնկլէր) բացառիկ տաղանդին վրայ իր դերին մէջ քան Գլոտ Պրասէօրի որ ստանձնած է ամերիկացի հրամանատարին շատ ապերախտ դերը: Ճիշդ է որ Միշէլ Պուքէ խորապէս կը տպաւորէ, ազնուական, զուսպ իր բարկութիւններուն մէջ իսկ, փորձէ տիրապետել իր ներքին ըմբոստութիւններուն, համակերպիլ Ամերիկացիին կոշտ ու կոպիտ վերաբերումին, ինք որ միայն յարգանքի արժանացած է: Կը գիտակցի որ ծուղակ մը ինկած է եւ հարկ է համակերպիլ, ինք կը պատկանի պարտուած երկրի, դիմացը՝ յաղթականն է, յաղթականին բոլոր թերութիւններով: Բայց, նուազ յաջող չէ Գլոտ Պրասէօր որու դերը գրեթէ աւելի դժուար է, քանի հակակրելի, անիրաւ, ապաբարոյ անձի մը մարմնաւորումն է: Անոնց շուրջ գտնուողներն ալ նոյնքան գրաւիչ տիպարներ են եւ անոնք ալ խիստ յաջող դերակատարութիւն մը կը ցուցաբերեն: Ոչ մէկ թերութիւն նշմարելի է, ոչ բեմադրութեան, ոչ խաղարկութեան մէջ: Հոն են, ամերիկացի հրամանատարին օգնական դատաւորը, ծաղրելով Հրեայ, բայց պարկեշտ ու անաչառ, հրեայ դաշնակահարի մը այրին, գերման կրթեալ քարտուղարուհին, որու հայրը մաս կազմած է, մեռասաններորդ ժամուն, Հիթլէրի դէմ դաւին եւ մեռած հոն, ուր պատուաբեր էր: Վերջին պահուն սակայն, չի կրնար ինքզինք զսպել ու կը բացագանչէ՝ «Հայրս միացաւ դաւին, երբ հասկցաւ որ պիտի չկարենանք պատերազմը շահիլ»:

Հրաշալի բնագիր մըն է զոր գրած է Հարվուտ, առարկայական, առանց զիջումի այս կամ այն կողմը: Թատերգութիւնը (անգլերէն՝ Takings sides) ներկայացուած է Լոնտոն Հարոլտ Փինթըրի կողմէ: Հոս, բեմադրութեան հեղինակն է Մարսէլ Պլիւվալ: Աւելցնենք որ զգեստները պատրաստած է Գաթրին Կորն-Աշճեան, բեմայարդարումը պատրաստուած է Մարինելի աշխատանոցներուն մէջ, որու տնօրէնն է Միշէլ Անդրէասեան, երկու դերասանուհիները (Ճենօ Լեքնէր եւ Պէաթա Նիլսքա) դիմայարդարումը ըրած է Անթուան Կարապետեան (քրոջ որդին Հ. Սերովբէ Վրդ. Ագըլեանի):

Ընդհանուր առմամբ, հարկ է կրկնել, բացառիկ գործ մը եւ բացառիկ ներկայացում մը, որ պէտք է անպայման տեսնել:

Ա. Մ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ «ԿԻՆԸ Գ. ԶՕՀՐԱՊԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Կինը Գ. Զօհրապի գրականութեան մէջ» նիւթին շուրջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի վարչութեան: Բացումը կատարած է Արմէն Տօնոյեան: Դասախօսը՝ տոքթոր Ռիթա Որբերեան, նախքան իր նիւթը ներկայացնելը, ակնարկ մը նետած է հայ թէ համաշխարհային իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցած վերջին 150 տարիներու ֆէմինիստ շարժումին վրայ, ապա անդրադարձած է Սրբուհի Տիւսաբի «Մայտա» վէպին եւ ծանրացած Գ. Զօհրապի տիպարներուն վրայ, յատկապէս կանանց, որոնք մնայուն կերպով կը շահագործուէին տղամարդոց կողմէ եւ զոհ կ'երթային բարոյական սայթաքումներու:

***

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Հ.Օ.Մ.-Ի ՄԱՆԿԱՄՍՈՒՐԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Մոնթեպելլոյի մէջ, Սեպտեմբեր 19ին, բացումը կատարուած է Հ.Օ.Մ.-ի «Նայիրի» մասնաճիւղի մանկամսուրին, պաշտօնական արարողութեամբ մը: Բացման իր խօսքին մէջ մանկամսուրի յանձնախումբի անդամուհի Սոնիա Ֆնտըքեան շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց, որոնք իրագործած են երախաներու դաստիարակութեան նուիրուած այս ծրագիրը: Գնահատանքի խօսք արտասանած են քաղաքապետուհին՝ Քէթի Սալազար եւ Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան: Ապա, «Բաղրամեան» սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Յայտագիրը վարած է Հ.Օ.Մ.-ի «Նայիրի» մասնաճիւղի ատենապետուհի Ալիս Մատէնլեան: Խօսք առած են՝ յանուն Շրջ. Վարչութեան Քրիստին Առաքելեան, յանուն Հ.Յ.Դ. «Դրօ» Կոմիտէին Կարօ Մատէնլեան, քաղաքապետուհի Քէթի Սալազար եւ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամ Գրիգոր Հարպոյեան:

***

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի «Քիքս» ճաշարանին մէջ, Սեպտեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է Նաւասարդեան խաղերու յանձնախումբերու գնահատանքի երեկոյթը: Բացումը կատարած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Շրջանային Վարչութեան ատենապետ Մանուէլ Մարտէլեան: Ռազմիկ Շիրինեան ներկայացուցած է «Գէորգ Անտոնեան» կրթաթոշակին արժանացած Հ.Մ.Ը.Մ.-ական երկու ուսանողները՝ Կարէն Բարսեղեան եւ Սարգիս Վարդանեան: Ցուցադրուած է մարզախաղերէ եւ ձեռնարկներէ քաղուած տեսերիզ մը, որմէ ետք շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Նաւասարդեան յանձնախումբի պատասխանատու Սիրան Մարսէլեան, գնահատելով բոլոր անոնք որոնք անսակարկ նուիրումով յաջողութեամբ պսակած են Նաւասարդեան 24-րդ մարզախաղերը եւ այդ առթիւ այլ ձեռնարկները:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մամուլի, դպրոցներու, հոգեւորականներու եւ մտաւորականներու ուշադրութեան.

Հայկական կեանքի մէջ աննախընթաց երեւոյթ էր 1999 Սեպտեմբեր 22 – 23-ին Երեւան տեղի ունեցող Հայաստան - Սփիւռք Խորհրդաժողովը զանազան հարցերու կարգին քննուեցաւ նաեւ լեզուի հարցը:

Տարբեր երկիրներու պատուիրակներու կարգին այս հարցի մասին արտայայտուեցաւ նաեւ ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան հիմնադիր եւ նախագահ Տիկին Հիլտա Գալֆաեան - Փանոսեան, ըսելով թէ ուղղագրութեան տարբերութիւնը մեծ խոչընդոտ մըն է Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու միջեւ, հետեւաբար անհրաժեշտ է վերադառնալ միասնական Մեսրոպեան ուղղագրութեան: Ան իր հետ Համաժողովին բերած էր Սփիւռքահայ 75 կազմակերպութիւններու (Մամուլ, դպրոցներ, հոգեւորականներ եւ մտաւորականներու) կողմէ ստորագրուած խնդրագիր մը այս մասին:

Ուղղագրութեան հարցը քննուեցաւ նաեւ Գրողներու Տան մէջ կայացած եւ չորս ժամ տեւող կլոր սեղանի ընթացքին, ուր նոյնպէս ելոյթ ունեցաւ Մաշտոց Միութեան նախագահուհին, բացատրելով թէ Սփիւռքի մէջ արդէն երկու սերունդ կորսնցուցած ենք տարբեր ուղղագրութեան պատճառով, քանի որ հայութեան երկու հատուածները անհաղորդ մնացած են իրարու կեանքին, լեզուին եւ գրականութեան:

Բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ այս խօսքերը ներկաներու մեծամասնութեան կողմէ ընդունուեցան գոհունակութեամբ, յայտնաբերելով միասնութեան մեծ բաղձանք մը Սփիւռքահայութեան հետ: Առ այդ, Ժողովի կողմէ ընդունուեցաւ եւ Հայաստանի կառավարութեան յղուեցաւ որոշում մը, որով կը պահանջուի չեղեալ համարել 1922 թուականին ընդունուած Ուղղագրութեան Փոփոխութեան Օրէնքը եւ 1999 – 2000 տարուան ընթացքին կեանքի կոչել Սփիւռքահայ եւ Հայաստանահայ լեզուագէտներէ բաղկացած յանձնախումբ մը, որ զբաղի այս հարցի ուսումնասիրութեամբ: Իսկ Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Պր. Արզար Ափինեան ստանձնեց այս հարցը հետապնդել եւ հետաքրքրուող կազմակերպութիւններուն ու անհատներուն տեղեկութիւն տալ գործի ընթացքին մասին:

Սփիւռքահայ կազմակերպութիւններուն կը մնայ ձեռնածալ չմնալ, առ նուազն որոշել այն մասնագէտները, որոնք կրնան միասնական ուղղագրութիւն մը ունենալու գետնին վրայ իրենց նպաստը բերել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝
ՄԱՇՏՈՑ, ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶ

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

– Այդ Քառօլը հասկցուեցաւ, որ ստորին արարածին մէկն է եղեր. կնոջս քով գտնուած 400 տակին առեր ու կծիկը դրեր է, ահա իրողութիւնը:

– Վա՛յ չունչամորդի, – գոչեց Ամբրոսիոս:

– Ինչ որ է՝ եղածը եղած է... բարեբախտաբար կորսուեցաւ գնաց, եւ չեմ կարծեր որ մէյ մըն ալ երեսը տեսնանք, արդէն կինս ալ հասկցեր է ինչ մարդ ըլլալը... հիմա խնդիրը ծածկելու նայինք ... կը յուսամ, որ օթէլին մէջ տակաւին ո՛չ ոք բան մը գիտէ անցած – դարձածէն:

Ամբրոսիոս քթին տակէն խնդաց եւ ըսաւ.

– Ճիշդ ատոր համար ուզեցի, որ առանձին տեսնուինք: Ամէնքն ալ իմացած են եղելութիւնը, եւ երկու օրէ ի վեր խօսակցութեան ուրիշ նիւթ չկայ... ալ տեսակ – տեսակ պատմութիւններ, սուտ կամ իրաւ, ամէն մարդ նոր մանրամասնութիւն մը կը հնարէ ու կը պատմէ:

– Ատ գէշ բան, – ըսաւ Թաթիկեան մըտատանջ, – խելք թէ Աթէնք Փալաս չդառնայինք եւ ուրիշ օթէլ մը երթայինք:

– Շատ աղէկ կ'ընէիք:

– Իմ միտքս այն էր, բայց կինս չուզեց ... բայց ուրկէ՞ իմացուեցաւ ամէն բան:

– Թոմաս էֆէնտի Բալասանեան իր կնոջը գրեր է, ան ալ եկեր Տիկին Մաննիկին պատմեր է, Տիկին Մաննիկն ալ ուրիշներուն... առաջին աղբիւրը այս է, յետոյ ուրիշներ ալ իմացեր են: Ես թէեւ ամէն բան ուրացայ եւ ըսի, որ Տիկին Թաթիկեանը իր սենեակը պառկած է եւ թէ դուն ալ քիչ մը անհանգիստ ըլլալով՝ սենեակէն դուրս չես ելլար կոր... բայց ո՞վ կը հաւատայ:

– Այս փորձանքը բնաւ մտքէս չէր անցներ:

– Ես ալ չէի հաւատար, որ ասանկ բան կրնայ ըլլալ:

– Զրսե՞ս, որ պատիւս փարայի մը եղաւ, ամէնուն քով խաղք ու խայտառակ եղանք:

– Քեզի ո՞վ բան մը կրնայ ըսել, ընդհակառակն, ամէն մարդ քեզ կը մեղքնայ ու կինդ կը դատապարտէ կոր:

– Ան խեղճն ալ այնքան յանցանք չունի, – ըսաւ Թաթիկեան, որ հակառակ իր կնոջ սիրային չահատակութիւններուն միշտ կը սիրէր զայն:

– Բուն յանցաւորը անշուշտ այդ Քառօլն է, բայց ամէն մարդ ուրիշ կերպ կը դատէ:

– Հիմա, դուն, իբրեւ բարեկամ, ինծի այն ըսէ, թէ ի՞նչ պէտք է ընեմ, որպէսզի այս խօսքերը մէջտեղէն վերնան:

– Ես եթէ քու տեղդ ըլլամ, քիչ մը ժամանակ կինս կ'առնեմ եւ ուրիշ տեղ մը կ'երթամ, – խորհուրդ տուաւ Ամբրոսիոս էֆէնտի:

– Ո՞ւր կ'ուզես, որ երթամ:

– Օրինակի համար Գոստանցա...

– Հոն Հայերը շատ են, փորձիս չի գար, – պատասխանեց Թաթիկեան:

– Այն ատեն Ճուրճէվօ գնա, Պուքրէշի ալ մօտ է:

– Այդ աղէկ գտար... այո, Ճուրճէվօն յարմար է, ծանօթներ ալ չկան, կ'երթանք մէկ – երկու ամիս կը կենանք, մինչեւ նոյն ատեն խնայողութիւն ալ ըրած կ'ըլլանք, հոն կեանքը աւելի աժան ըլլալու է:

– Բնականաբար... միայն թէ անմիջապէս պէտք է որոշումդ տաս ու երթաս:

– Հիմա այս ժամուս, – գոչեց Թաթիկեան, – այս գիշեր կնոջս հետ ուրիշ օթէլ մը կ'անցընենք ու վաղը առտու կը մեկնինք:

– Խնդիրը այն է, որ կինդ պիտի հաւանի՞:

– Ի՞նչ ըսել է՝ պիտի չհաւանի. ալ թող երկար չընէ, համբերութիւնս եթէ սպառի, տարբեր կերպով կը վարուիմ... եկուր միասին օթէլ երթանք, դուն ալ խօսէ իրեն, մարդու երես չտեսած՝ դուրս կ'ելլանք օթէլէն... ամէնէն կարճ ճամբան այս է:

– Երթանք ուրեմն:

– Խեղճը չեմ կարծեր, որ ընդդիմանայ, – ըսաւ Թաթիկեան՝ ոտքի ելլելով, – արդէն իր ըրածէն ինք ալ չափազանց կ'ամչնայ կոր, թէեւ յայտնի ընել չուզեր կոր, գիտես, որ չափազանց հպարտ է... երբ որ իմանայ, որ ամէն բան իմացուեր է, ինք պիտի ուզէ չմնալ:

Երկու բարեկամները իրենց հաշիւը մաքրելէ ետքը Աթէնք Փալաս ուղղուեցան:

Իր ամուսնոյն մեկնելէն ետքը Տիկին Թաթիկեան խնամով լուացուած, արդուզարդը ըրած, նոր շրջազգեստը հագած ու իջած էր պանդոկին hօլը:

Իր մուտքը ալ աւելի զգայացունց տպաւորութիւն մը ըրաւ, քան Թաթիկեանինը: Բոլոր ակնարկները, հետաքրքիր, իր վրայ սեւեռեցան: Ինք, պաղարիւն ու ժըպտադին, բարեւեց ծանօթները եւ շուրջանակի նայուածք մը պտըտցնելէ ետքը մօտեցաւ Տիկին Մաննիկի:

– Էրիկս հոս չեկա՞ւ, – հարցուց:

– Կէս ժամ առաջ եկաւ ու Ամբրոսիոս էֆէնտիին հետ դուրս ելան, հարկաւ հիմա կուգան, – պատասխանեց Մաննիկ:

Յետոյ աւելցուց.

– Հրամմեցէք, նստեցէք, անցած ըլլայ, քանի օրէ ի վեր հիւանդ էք եղեր, այնպէս ըսին:

(Շար. 120)

(Շար. Ա. էջէն)

գործած են Հոկտեմբեր 7–էն սկսեալ եւ 15 հազար հոգի շրջափակուած կը մնային յաջորդ օրերն ալ: Տեղատարափ անձրեւները այնպիսի ողողումներ պատճառած են որ 400 հոգի մեռած է, թէեւ կարգ մը թերթերու համաձայն մեռեալներու թիւը 700–էն 800 է:

ԹՐՔ. ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՀԻԿԻ նախագահը՝ Քեմալ Տէմիր, 78 տարեկան, իր հրաժարականը տուած է Հոկտեմբեր 7–ին, ծանրօրէն քննադատուած ըլլալով որ իր կազմակերպութիւնը հարկ եղած օժանդակութիւնը չէ բերած Օգոստոս 17–ի երկրաշարժի աղէտեալներուն: Հոկտեմբեր 5–ին ալ, հեռատեսիլի կայան մը ցոյց տուած է մարդասիրական օգնութեան հսկայ ծրարներ, Կարմիր Մահիկի պահեստանոցի մը մէջ, որոնք այլեւս չեն օգտագործուիր եւ որոնք ղրկուած էին Ֆրանսայի եւ Միացեալ – Նահանգներու կողմէ 1939 Դեկտեմբերին, Երզնկայի երկրաշարժի առեն:

ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի նախագահութեան ընտրապայքարը սկսաւ Հոկտեմբեր 11–ին: Վեց թեկնածու կայ.– Միշէլ Ալիօ–Մարի, միակ կինը, որ 3438 ստորագրութիւն ժողված է (անհրաժեշտ թիւն է 1650), Միշէլ Պիւլթէ, Ժան – Փօլ Տըլըվուա 8011 ստորագրութիւն ունի եւ Էլիզէի թեկնածուն կը նկատուի, Փաթրիք Տէվէճեան 3113 ստորագրութիւն ձեռք ձգած է, Ֆրանսուա Ֆիյոն 3800 եւ Ռընօ Միւզըլիէ՝ 2606: Հոկտեմբեր 9–ին, «Ֆիկառօ» եւ «Լիպերասիոն» լայն տեղ նուիրած էին Փ. Տէվէճեանի: Ան կը խոստովանէր. – «Համախմբումը ծանրակշիռ տագնապ մը կ'ապրի: Ազգային ժողովի լուծումէն առաջ 128 հազար անդամ ունէինք, այսօր միայն 55 հազար են: Ինչպէ՞ս նոր խանդ մը գտնել»: Ինք կը փորձէ որ կրնայ գտնել: «Խանդավառող հարցումներ» կ'ուզէ ընել, կողմնակից է ապակեդրոնացման: Հիւսիսի մէջ, ուրկէ սկսած է իր ընտրապայքարը շատ ազատական կը նկատուի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ 16 հոգի սպաննուած են ոճրափորձերու շարքի մը ընթացքին Հոկտեմբեր 7–էն 9: Նախորդ օրը, Ներքին նախարարը յայտարարած էր որ 531 իսլամապաշտներ զէնքով յայտնած են եւ յանձնուած:

ՊԱՅՈՆՆԻ (Փիրէնէ – Աթլանթիք) մէջ, քանի մը հազար հոգի ցոյց ըրած են Հոկտեմբեր 9–ին, մասնակցութեամբ տեղական կուսակցական ղեկավարներու բոլոր հոսանքներէ, պահանջելու համար «Պասք» նահանգ մը: Դիմում մը ներկայացուած է որպէսզի պատուիրակութիւն մը ընդունուի ծոափէնի կողմէ:

ՊՈԼՍՈՅ Կէտիկ փաշա թաղին Աւետարանական Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի նախագահ Գրիգոր Աղապալօղլու որ 1997 Դեկտեմբերին ձայնասփիւռի կայանէ մը ունեցած ելոյթին պատճառաւ ամբաստանուած էր հակաթուրք արտայայտութիւն ունենալու յանցանքով, պայմանաւոր կերպով անպարտ արձակուած է: Դատարանը անպարտութեան վճիռ արձակած է, այն պայմանով որ ենթական երեք տարուան ընթացքին ուրիշ յանցանք չգործէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Հոկտ. 10–ի Բաժակի խաղերուն արդիւնքներն են. –

Փարիզեան Շրջան
Ներկայացուցչական խումբեր
Ֆրանսայի Բաժակ, Դ. հանգրուան

Աւոն – Ա. ԷՍ. Օ. Արմէնիէն (Իսի)	1 – 0
Իի. Ժի. Ա. Ալփորվիլ – Տամարի	2 – 1

Պատանիներ
Օ–տը–Սէնի Բաժակ

Փըթի գ'Անժ 7րդ – Հ.Մ.Ը.Մ Ֆրանս	4 – 3

Լիոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Անտրըզիէօ	1 – 3

Տրոմ–Արտէշի Շրջան

Սէն թ'Ակրէվ – ՀՄԸՄ Վալանս	3 – 5

Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Արծիւ – Պիվէռ Սփոր	1 – 0
	(երկարաձգումէն վերջ)

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17–ին,
Հանդիսաւոր պատարագ
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Կը քարոզէ եւ հանդիսութեանց կը նախագահէ՝

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆ
Ընդհանուր Փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

FRANCE 2
et
ESPOIR POUR L'ARMENIE
diffuseront
un REPORTAGE
sur

L'ARMENIE D'AUJOURD'HUI

Dimanche 17 Octobre
à 10 heures
sur France 2

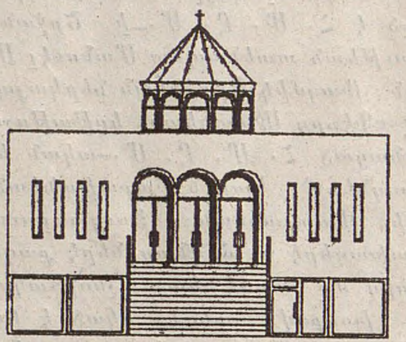

LES THEMES BIBLIQUES DANS LES ENLUMINURES ARMENIENNES DES EVANGILES

CONFÉRENCE - DIAPORAMA

présentée par :
ANNA LEYLOYAN
Chargée de Cours à l'INALCO
Histoire de l'Art Arménien

Dimanche 17 Octobre à 15 heures 15

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre —

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

EN ROUTE VERS L'AN 2001!

301 - 2001 : 1700e anniversaire
de la christianisation
du peuple arménien

3 conférences publiques
sur le thème :

«REDECOUVRONS LA FOI DE NOS PERES»

Orateur : Pasteur AVEDIS ZARIFIAN
(de Montréal)

Jeudi	**21 Octobre à 20h30**
Vendredi	**22 Octobre à 20h30**
Samedi	**23 Octobre à 20h30**

Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée libre — Bienvenue à tous

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

ՅՈՒՇ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Երջանկայիշատակ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք,
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 15, ժամը 20.30–ին

Ելոյթ կ'ունենան. –

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆ՝
Կաթողիկոսական փոխանորդ
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ՝
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

ԺԱՆ – ՓԻԷՌ ՄԱՀԷ՝
Ուսմանց Տնօրէն (Սորպոն)
Թղթակից «Institut»ի

Երաժշտական պատշաճ յայտագիր

Երջանկայիշատակ Կաթողիկոսին Մարսէյլ հովուական այցելութեան ժապաւէնի լուսարձակում

HOMMAGE
à
KARÉKINE Ier

Patriarche Suprême,
Catholicos de tous les Arméniens

Vendredi 15 Octobre à 20 h 30

Maison Arménienne de la Jeunesse
et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12.14, rue St.Bazile—13001 MARSEILLE

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17, ժամը 13–ին

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

ի պատիւ՝

ԱՐՏԱԽԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ
Ընդհանուր Փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
04–91–50–15–09 եւ 04–91–66–43–05

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1997 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԳԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ 2 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

74 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եկամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին: Նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած նուիրատուութիւնները: Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա՛լ աւելի չդժուարացնեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն –մեծամասնութիւն կազմող, բարեբախտաբար– բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16

Տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու
եւ Յովհաննու

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
2, rue Berlioz, 06000 Nice
Tél. : 04 93 16 91 43

l'UGAB Nice-Côte d'Azur
vous propose une escapade

à Gênes

Dimanche 24 Octobre

pour découvrir une ancienne église arménienne

San Bartolomeo degli Armeni

où sont conservés le pied
de saint Barthélémy, évangélisateur
de l'Arménie, et le premier
saint suaire du Christ acquis
par le roi arménien Abgar au Ier s.,
puis transféré à Gênes au 14e s.

Départ de Nice à 8h30
et retour en début de soirée
Frais de transport en autocar: 120 F
Renseignements et inscriptions :
Guillaume Aral —
Tél. : 06 60 41 32 15.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Պաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·750 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.750

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ հետեւողական ձեւով կը զբաղի իր զինեալ ուժերուն արդիականացումով: Մեծամեծ գումարներու փոխարէն կը գնէ օդային ու ցամաքային ռազմամթերք, հակառակ Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին պատճառած կարեւոր դժուարութիւններուն: Պաշտպանութեան նախարարութեան պատասխանատու մը ըսած է թէ այդ ռազմամթերքը անհրաժեշտ է Թուրքիոյ, քանի որ Վարշաւայի Ուխտին քայքայումը անորոշութիւններ եւ անկայունութիւններ ստեղծած է:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» (Հոկտ. 12), կոչ մը հրատարակած է որուն նախաձեռնած են Եաշար Քեմալ, Զիւլֆիւ Լիվանելի, Օրհան Փամուք, Ահմետ Ալթան եւ Մեհմետ Ուզուն եւ ուր կ'արծարծուի քրտական հարցը, զոր կարելի չէ լուծել, կ'ըսեն, բռնութեամբ: Թուրքիա կրնայ լուծել քրտական հարցը, Քիւրտերը կ'ուզեն պահպանել լեզուական եւ մշակութային իրենց ինքնութիւնը, որպէս ազատ քաղաքացի ապրելու իրաւունքն ունենալ Թուրքիոյ մէջ: Վերջին 15 տարիներու արիւնալի դէպքերը եւ տնտեսական աղէտալի վիճակը փաստեցին որ այդ ձեւով լուծում չկայ: Իրենց ամբողջ պատմութեան երկայնքին, Քիւրտերը մէկ երրորդը կազմած են Անատոլուի ժողովուրդներու խճանկարին, այլեւս պէտք չէ որ խտրականութիւն կրեն, իրենց հիմնական իրաւունքները պէտք է ճանչցուին: Գրութիւնը կը վերջանայ կոչով մը Հանրապետութեան Նախագահին, վարչապետին, Ազգ. Ժողովին, որպէսզի նկատի առնըւին դրուած պահանջները: Կոչը ստորագրած են միջազգային շուրջ վաթսուն անձնաւորութիւններ ալ:

ՓՐԻՍԹԻՆԱՅԻ մէջ (Քոսովօ) ՄԱԿ-ի պաշտօնատար մը սպաննուած է Հոկտ. 11-ին: Նոյն օրը աւելի մանրամասնութիւններ չէին տրուած:

ՆՈՐՎԵԿԻԱ մերժած է իր Կեդրոնական Դրամատան առաջարկը որ կը ձգտէր Թուրքիան ալ արձանագրելու ցանկին վրայ այն երկիրներուն, որոնք կ'օգտըւին քարիւղային եկամուտներու ներդրումներէն: Նորվեկիա կ'առարկէ որ մարդկային իրաւունքները չեն յարգըւիր Թուրքիոյ մէջ:

ԲԱՍԱՅԵՒ, չէչէն պատերազմիկը որ ասպարէզ կը կարդայ Ռուսաստանի, սպառնաց նաեւ որ ահաբեկչական փոխվրէժի գործողութիւններու պիտի ձեռնարկէ: Ռուս զինուորները յայտարարած էին Հոկտ. 11-ին, որ յաջողած էին մեկուսացնել Բասայեւը գիւղի մը մէջ, ուր բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են: Միւս կողմէ, Գրոզնիի աղբիւրներու համաձայն, ռուսական ռմբակոծութիւններէն արդէն 700 հոգի մեռած է:

ԻՏԱԼԻԱ չհետեւեցաւ արեւմտեան այլ երկիրներու որոնք նախընտրեցին հարցը թաղել եւ հաւանութիւնը տուաւ որ հրապարակուին անունները այն Իտալացիներուն որոնք կը գտնուին ՔԱ-Կէ-Պէ-ի գործակալներու ցանկին վրայ եւ զոր յայտնաբերած է խորհրդային նախկին գործակալ՝ Վասիլի Միտրոխին: Ինքնութիւնը ճշդուած անձերու կարգին կը գտնուին գլխաւորաբար թերթերու տնօրէններ, քանի մը մեծ հրապարակագիրներ, դիւանագէտներ, երկու կրօնաւոր եւ քաղաքական դէմքեր: Կան նաեւ ընկերվարականներու անուններ եւ Խորհրդարանի Պաշտպանութեան յանձնախումբին նախագահին անունը:

ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆԸ վեց միլիառի հասաւ Հոկտ. 12-ին, Սարայեւօ ծնած մանուկով մը, որուն կնքահայրը կ'ըլլայ նոյն օրը, դիպուածով հոն ժամանած, ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը՝ Քոֆի Անան: Իրականին մէջ, ոչ ոք գիտէ թէ ե՞րբ եւ ո՞ւր մարդկութիւնը վեց միլիառի կը հասնի, բայց Հոկտ. 12-ի այս ծնունդը խորհրդանիշ ընտրուած է:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ցանկը մերժուած է երեսփոխանական ընտրութիւններու ընտրական յանձնախումբին կողմէ, որովհետեւ ցանկին թեկնածուներուն մէջ անունները կան գործարար մարդոց որոնք դատական հետապնդումի տակ են:

ՄԱՄՈՒԼ

«MARIANNE»

(11/17 Octobre)

Naïra Melkoumian: «L'ENSEMBLE DU CAUCASE RISQUE DE S'ENFLAMMER»

«Մարիաննա» շաբաթաթերթը կարճ հարցազրոյց մը հրատարակած է զոր Անն Դաստակեան կատարած է Ղարաբաղի Արտաքին նախարար՝ Նայիրա Մելքումեանի հետ: Այն հարցումին որ կը վերաբերի Չէչէնիոյ դէպքերուն, Ղարաբաղէն դիտուած, Ն. Մելքումեան կը պատասխանէ. – «Մտահոգութեամբ կը հետեւինք Չէչէնիոյ պատերազմին, որովհետեւ նոր լարուածութիւն ստեղծեց բովանդակ Կովկասի մէջ: Ծայրայեղ տարրերը, որոնք կը ջանան կրօնական տարողութիւն տալ հակամարտութեան, կ'ուզեն ամբողջ շրջանը հրահրել: Փաստը հոն է որ կարգ մը չէչէն ղեկավարներ բացայայտ կերպով սպառնացած են Հայերուն, որ պիտի երթան կռուիլ Ազերիներու կողքին վերագրաւելու համար Ղարաբաղը: Շատ վտանգաւոր ձգտում մը կը տեսնենք: Բայց, որպէս հակազդեցութիւն այս կացութիւնը մեզի նոր զօրակցութիւն կը բերէ միջազգային հաւաքականութեան մէջ, որ կը նախընտրէ չափաւորութիւնը եւ կայունութիւնը ծայրայեղութենէն»:

Ազրպէյճանի հետ հակամարտութեան մէջ, Հայաստանի զինակից Ռուսաստանը կրնա՞յ չէչէն անկախապաշտութեան դէմ ըլլալ եւ զօրավիգ մնալ Ղարաբաղի անջատման, հարց կուտայ լրագրողուհին:

Ն. Մելքումեան կ'ըսէ. – «Ռուսաստան կը պայքարի գոյատեւելու համար որպէս մեծ պետութիւն: Բայց, միւս կողմէ, կը հետապնդէ իր ազգային շահը, որ է՝ զօրավիգ ըլլալ ռազմավարական իր զինակիցներուն. _ Կովկասի մէջ, անոնք Հայաստանն ու Ղարաբաղն են»:

Վերջին հարցումը կը վերաբերի Ղարաբաղի անկախութեան: Ան պիտի ճանչցուի՞ օր մը միջազգային հաւաքականութեան կողմէ:

Ղարաբաղի Արտաքին նախարարը կը բացատրէ. – «Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն առաջարկեց մեզի աշխատիլ հասարակաց Պետութեան մը մասին Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի միջեւ, այսինքն՝ իրաւական գետնի վրայ երկու հաւասար ենթականեր պէտք է միասնաբար ստեղծեն նոր Պետութիւն մը: Անշուշտ, չեմ կրնար ըսել որ որեւէ Պետութեան ստեղծումը Ազրպէյճանի հետ, մեզի համար հաճելի հեռանկար մը կ'ըլլայ, բայց, ամէն պարագայի մէջ, աւելի լաւ է քան ինքնավարութեան պարզ իրավիճակ մը, ժառանգուած ստալինեան ժամանակաշրջանէն, զոր Ազրպէյճան կ'ուզէ վերահաստատուած տեսնել»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ. ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահները Հոկտեմբեր 11-ին Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորումին նիւթով նոր հանդիպում մը ունեցան Հայաստան-Նախիջեւան սահմանին վրայ: Ռ. Քոչարեան հանդիպումէն ետք յայտնած է թէ կարեւոր է նոյնիսկ այն պարագան որ նման տեսակցութեան մը համար մինչեւ Ժընեւ, կամ այլ վայր մը երթալու հարկը չէ մնացած: Աւելցուցած է թէ կուտակուած շատ խնդիրներ կան եւ թէ Հոկտ. 11-ի հանդիպումը կարելի չէ ըրած լուծումին ամբողջութեան մասին բանակցիլ ու փոխադարձ զիջումներու սանդուխը սեղան բերել: Հ. Ալիեւ ալ ակնարկելով արդէն 12 տարուան անցեալի տէր կնճիռին, ըսած է թէ Մինսկի խումբը եւ ՄԱԿ-ը պէտք է զբաղին անոր լուծումով: Ան եւս շատ օգտակար նկատած է նման հանդիպումները, շարունակելու տրամադրութիւն յայտնելով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 11 / 12)

ՏԵՂԱՊԱՀԸ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբեր 11-ին, պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի հարցումներուն, կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք. Պօզապալեան որպէս ներկայիս յայտնի թեկնածուներ թուած է Գարեգին Արք. Ներսիսեանը, Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանը, Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը եւ իր անձը: Ակնարկելով Արամ Ա.ի յայտարարութեան թէ կաթողիկոս պէտք է ընտրուի հայաստանաբնակ հոգեւորական մը որ Հայաստանը, Մայր Աթոռը աւելի լաւ կը ճանչնայ, ըսած է թէ ինք կը գնահատէ այդ կեցուածքը որպէս հեռատես, ողջամիտ անձնաւորութեան պատկանող: Իսկ պատասխանելով երկու Աթոռներուն միջեւ նոր փուլ մը սկսելու հեռանկարին մասին հարցումին, ան ըսած է. «Այն ինչ որ մարդիկ ուզում են մէկ գրչի հարուածով կատարել, երբեմն իրականանալի չէ: Ժամանակն է հարթելու մեր ունեցած բոլոր խնդիրները, որովհետեւ դրանք երկար ժամանակ առաջ են սկիզբ առել, ուստի ժամանակն է որ վախճան ունենան»:

Տեղապահ Ներսէս Արք. կը փափաքի որ նորընտիր կաթողիկոսը ժողովուրդին եւ եկեղեցականութեան կողմէ սիրուած անձնաւորութիւն մը ըլլայ, մտահոգութիւնը ունենայ եկեղեցւոյ ներկային եւ առընչութիւն՝ նոր սերունդին հետ:

***

ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Հոկտեմբեր 11-ին Ա. Ղուկասեան Լոս Անճըլըս մեկնած է, Ստեփանակերտ – Երեւան – Լոս – Անճըլըս հեռատեսիլի հերթական մարաթոնին նախապատրաստութեան մասնակցելու համար: Այդ մարաթոնին հանգանակուելիք գումարը պիտի յատկացուի Ղարաբաղի հիւսիս – հարաւ մայրուղիին կառուցումին: Վարչապետին հետ ԱՄՆ մեկնած է հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէն Վ. Տէր – Ղեւոնդեան:

***

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆ՝ ԵԴՈՒԱՐԴ ԽՈՒՐՇՈՒԴԵԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Հոկտեմբեր 9-ի հրամանագրով Ղազախստանի դեսպան նշանակուած է Եդուարդ Խուրշուդեան: Ան ծնած է 1962-ին, Երեւանի ու Ս. Պետերսբուրգի մէջ արեւելագիտութիւն ուսանած: Նախագահն է հայեւղազախական բարեկամութեան եւ գործակցութեան ընկերութեան:

***

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԴՍԵՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Հոկտեմբեր 9-ին վերաբացումը կատարուած է Յ. Թումանեանի ծննդավայր Դսեղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին: Հանդիսաւոր պատարագին մասնակցած են Լոռիի մարզպետը, Մշակոյթի նախարարը եւ վերանորոգման բարերար Սիմոնեան ամոլը: Նոյն եկեղեցիին բակը թաղուած է Յ. Թումանեանի հայրը, գիւղի քահանայ Տէր Թադեւոսը: Անոր շիրիմին վրայ հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարուած է:

***

ՍԻՄ-Ի ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Հոկտ. 10-ին տեղի ունեցած է ՍԻՄ-ի (Սահմանադրական Իրաւունք Միութիւն) տարեկան համաժողովը որուն ընթացքին նախագահ Հ. Խաչատրեան ամփոփած է տարեկան գործունէութիւնը, ապա ընտրուած է եօթը հոգինոց նոր խորհուրդը: Նախագահ վերընտրուած է Հ. Խաչատրեան:

***

Ղ. ՓԱՐՊԵՑԻԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»Ը 1500 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

1700-ամեակի նշումներու շարքին մէջ Հոկտեմբեր 8-ին սկսած է «Մաշտոցեան ընթերցումներ» գիտաժողովը որ շարունակուած է Հոկտեմբեր 9-ին ալ Օշականի Մեսրոպ Մաշտոց դպրատան մէջ: Նոյն օրը մասնակիցները գացած են Արագածոտնի Փարպի գիւղը, ներկայ ըլլալով Ղազար Փարպեցիի «Հայոց պատմութեան» հատորին 1500-ամեակին:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՄԲԻՇՆԵՐԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆ ՈՒՆԵՑԱԾ

Անգարայի Ազատ ոճի ըմբշամարտի աշխարհի առաջնութեան մասնակից հայաստանցի մարզիկները ծանր պարտութիւններ կրած են: Անոնցմէ ոչ մէկը մետալ շահած է: Լաւագոյնը՝ Մարտին Պէրպէրեան (58 քկ.) 4-րդ տեղը գրաւած է: Իսկ աշխարհի եռակի ախոյեան Արայիկ Գէորգեան (69 քկ.) միայն կրցած է մաս կազմել առաջին ութեակին:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՇՈՅԵԱՆ

Պոլսոյ Ս. Յակոբ հիւանդանոցը, Հոկտեմբեր 6-ին իր մահկանացուն կնքած է գրագէտ, հրապարակագիր՝ Ռուբէն Մաշոյեան: Ծնած էր Պոլիս, 1928-ին, նախնական կրթութիւնը ստացած էր Խասգիւղի վարժարանը եւ 1946-ին ալ շրջանաւարտ եղած էր Կեդրոնականէն: 1948-ին հիմնած էր «Դէպի Լոյս» մատենաշարը, ապա՝ «Դէպի Լոյս» շաբաթաթերթը, ուր կ'արտայայտուէին այն գրողները որոնք ընկերային գետնի վրայ ըսելիք ունէին: Բաւական ատեն միայն հրատարակչական գործերով զբաղելէ ետք, 1990-ին հրապարակ կ'իջնէր հատորի մը մէջ ամփոփելով Կարպիս Ճանճիկեանի ամբողջական գործերը: 1998-ին «Արաս» հրատարակչականը լոյս ընծայեց Մաշոյեանի պատմուածքներն ու յօդուածները՝ «Եւ այսպէս ապրեցանք» խորագրին ներքեւ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Երեքշաբթի, Հոկտ. 12-ին, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին և մարմինը ամփոփուած Շիշլիի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

LE GOLGOTHA DE L'ARMENIE MINEURE

LE DESTIN DE MON PERE

NDLR. — Nous publions ci-dessous, avec l'accord de l'Harmattan, *la préface qu'à signée le Dr Yves Ternon à l'ouvrage de Jean-Varoujean Guréghian, consacré, en première partie, à la traduction des mémoires de son père: Aram Guréghian, un survivant du génocide de 1915. Le livre vient de paraître chez* l'Harmattan.

⁂

Préface

C'était à la Sorbonne, le 13 avril 1984, devant le Tribunal des Peuples, qui consacrait une session au cas du génocide arménien. Je venais d'achever devant cette assemblée l'exposé de mon rapport sur l'histoire de ce crime. J'avais été chargé de présenter au terme de ce rapport quatre témoins survivants du génocide. Deux venaient des Etats-Unis, deux habitaient en France, trois hommes et une femme. Ils vinrent devant le tribunal dire, debout, refusant le siège qu'on leur proposait, simplement, ce qui leur était arrivé, comment leur bonheur d'enfant avait été brisé. Un jour, ils avaient dû tout abandonner, prendre la route, une route qui ne menait nulle part. Les hommes furent d'abord enlevés. On ne les revit jamais. Puis les plus faibles moururent. Tous disparurent, tous, sauf quelques-uns, comme eux, les survivants. Ces enfants étaient devenus des vieillards. Ils avaient parlé, ils avaient dit ce qui s'était passé. Dans la famille, on les écoutait, même si, les années passant, le récit tournait à la mélopée. Dans la communauté, ils étaient la première génération, les pères fondateurs de la grande diaspora, celle d'après la Première Guerre mondiale. Ce jour-là, ils parlaient devant un tribunal qui ne pouvait que les écouter, rendre un verdict, sans être en mesure de leur accorder réparation. Ils venaient accuser des criminels depuis longtemps disparus d'avoir détruit un peuple. Rescapés de ce naufrage qui aurait dû les engloutir, ils racontèrent leur incroyable odyssée, comment ils étaient parvenus à se maintenir en vie dans cet environnement hostile que tous, fammile, amis, voisins avaient dû quitter, parce qu'ils étaient Arméniens. Ils avaient un message à délivrer à un monde insoucieux, incrédule et sceptique.

Le premier de ces récitants était Aram Guréghian. Né à Sébaste (Sivas) en 1904, il mourut à Paris en 1993. Son fils, Jean-Varoujean Guréghian me fait l'honneur de me demander de préfacer ce livre. Il advient parfois, lors d'un enterrement, que l'on prie un ami étranger de porter avec les hommes de la famille le cercueil jusqu'à la tombe. Le cercueil est lourd, il ne faut pas défaillir. C'est cette charge que je ressens. Je crains de ne pas trouver les mots que le vieil homme aurait été en droit d'attendre de l'historien venu le présenter. L'archéologue qui reconstitue, avec une patience infinie, ce vase brisé dont les fragments ont été dispersés le long des chemins et dans les ravins d'Anatolie, sait la valeur de chacune de ces pièces. Mais elles ne sont, pour lui, que les éléments d'un ensemble. Chacune, cependant, est aussi un tout, ce qui reste d'une histoire interrompue, des étincelles de vie, pour la plupart aussitôt éteintes.

Quelle résonance prend en cette fin de siècle cette étincelle préservée ? C'est la même histoire qui s'est répétée ailleurs, tant de fois, en partie parce qu'on n'avait pas voulu écouter les premiers naufragés. Ils étaient venus, policiers, soldats ou miliciens, cogner à la porte des maisons désignées. Ils leur avaient donné quelques instants pour tout quitter. Ils les avaient rassemblés en convoi. Cette année-là, dans l'Empire ottoman, en 1915, la déportation avait été la méthode de mise à mort. Ils partaient mille; quelques dizaines, parfois plus, parvenaient en un lieu qui était nulle part, des camps improvisés, échelonnés le long d'un trajet qui conduisait au désert, à la disparition. Ceux qui parvinrent à s'écarter de ce parcours fatal firent le récit de leur aventure. Dans cet environnement de violence et de cruauté, où des «hommes ordinaires» expulsaient sans chercher à le contenir tout le mal qu'ils avaient en eux, il avait suffi, ici et là, d'une main tendue, d'une bouffée d'humanité pour que quelques-uns pussent s'évader et survivre, une survie sans cesse remise en cause, dépendant d'un hasard, d'une humeur, de «nouveaux maîtres» qui tenaient ces destins entre leurs mains.

Alors que la perspective du désastre s'ébauche rapidement, il faut bien longtemps pour recueillir quelques récits, pour tenter de reconstituer l'événement sous cet éclairage différent, avec le regard des victimes. Tant de moments ont disparu, anéantis, sans un survivant, pas même un enfant surgi des charniers. Faute d'un seul témoin, le silence retombe à jamais sur les lieux de la catastrophe. Au contraire, plus la vie a été préservée, plus les témoignages sont précis. Certes ils disent l'horreur, mais elle est moins absolue que celle qui fut engloutie. On ne sait presque rien des circonstances du génocide dans les **vilayet** de Diarbékir, de Bitlis et d'Erzeroum: il y eut si peu de survivants. Il y a une géographie de la survie. Plus on se rapproche des grandes voies de communication, du centre, de l'ouest et du sud de l'Anatolie, plus nombreux sont les spectateurs étrangers, plus la déportation s'efforce de ressembler à un transfert et non à une extermination, plus nombleux sont ceux qui s'en sortent vivants. Pour un moment, car la mort reprend ses tours, d'Alep à Deir ez-Zor, le long de l'Euphrate, pour escamoter les derniers survivants dans les déserts de Mésopotamie.

Lorsque Jean Guréghian me remit le manuscrit de son père en me priant de le commenter, je réagis d'abord maladroitement. Je fis la comptabilité des jours et des semaines, égrenés dans le récit de l'enfant et je constatai qu'entre juillet 1915 où la famille Guréghian avait quitté Sivas et septembre où le petit Aram se trouvait à Ourfa pris dans la tourmente du mouvement d'autodéfense, deux repères fixes, il ne s'était écoulé que douze semaines, alors que, si l'on s'en tenait au texte, cet enfant en aurait vécu au moins le double. C'était là une remarque stupide. Le temps se transforme avec le temps. La mémoire fait jaillir des images, sélectionne des moments, marqués par un détail infime, puis enfouit le reste. Elle ne confond pas les visages, elle les estompe. Elle ne retrouve pas les mots, elle donne un ton à quelques instants forts et construit un discours qui a le même sens mais qui n'était pas celui-là. La chronologie est la première victime du souvenir. C'est l'erreur dans la reconstitution exacte du déroulement du temps qui, paradoxalement, confère aux récits d'exode, de déportation, de massacres, aux péripéties de l'improbable survie, leur cachet d'authenticité. Les récits des rescapés d'un masacre plongent brutalement le lecteur dans un univers manichéen. Les assasins portent le Mal, répandent la terreur. Le Bien disparaît pour ne subsister, ça et là, que sur des îlots que la tempête a tôt fait de submerger. Le récitant parcourt un monde sinistre, avec les mots d'avant, comme si tout s'était transformé à l'exception des paroles. Le lecteur éprouve un étrange sentiment. Il sait que la fin du récit sera heureuse. Mais l'histoire est tellement saturée de détresse, de misère, de souffrance que le rescapé en demeure imprégné. Comment serait-il le même quelques années plus tard cet enfant qui, hier, vivait insouciant au milieu des siens et qui, au lendemain du désastre, se retrouve, choqué, blessé, mais vainqueur dans l'épreuve de la lutte pour la vie, chargé de plus de souvenirs que s'il avait mille ans ? Lorsque, plus tard, convaincu que le témoignage et la vengeance ne font qu'un, il racontera, pour accuser, ces moments qu'il a vécus, il retrouvera le fil, démêlera une partie de l'écheveu, mais le temps se sera étalé. Ces jours si lourds seront devenus des semaines, les semaines des mois.

Aram avait onze ans. Il avait, comme tous ses camarades, vécu entre la famille et l'école. Brusquement, son univers s'était écroulé. Chaque jour, il avait connu une nouvelle aventure, affronté de nouvelles épreuves. Il avait été maintenu trois ans dans la peur, puis était resté quatre ans dans un orphelinat avant de partir pour la France. Ce récit qu'il avait commencé à Constantinople en 1920 et achevé plus tard n'était pas un journal, un recueil des moments du jour rapporté ponctuellement le soir avant de se coucher, mais des cauchemars éveillés, des visages entrevus, tueurs lourds de haine, villageois accordant l'aumône d'un morceau de pain, maîtres turcs, kurdes ou afghans, exploiteurs d'enfants esclaves, mais à qui l'on doit la vie, puis une explosion de joie, les retrouvailles inespérées avec le frère.

Les récits de déportation sont malheureusement trop rares pour permettre d'accomplir le véritable devoir de mémoire qu'impose une telle tragédie : donner un nom à chacune des victimes, nommer les morts afin que, faute d'avoir eu une sépulture, ils obtiennent une commémoration individuelle. Les rares rescapés peuvent citer les membres de leur famille, quelques connaissances rencontrées parmi les convois, leurs compagnons d'orphelinat. On possède les listes des réfugiés qui ont quitté la Turquie pour un pays d'accueil. Ils ont aussi été enregistrés dès leur arrivée. Mais les autres ! La plupart des familles arméniennes ont entièrement disparu dans la tourmente. S'il n'y a pas de registres administratifs ou paroissiaux, s'il n'y a plus de traces de leurs recensement avant 1915, seules les cendres de leurs maisons incendiées, seules les pierres des chemins de la déportation se souviennent encore d'eux.

L'ouvrage que publie Jean Guréghian ne se résume pas aux Mémoires de déportation de son père. Non seulement il y inclut les témoignages des autres survivants de sa famille, mais il brosse un panorama de ce qu'en référence au livre, non encore publié en français, du Père Grégoire Balakian, «Le Golgotha arménien»— sans doute, avec le témoignage d'Andonian, le récit le plus documenté sur les pérégrinations d'un des rares survivants de la grande rafle de Constantinople, le 24 avril 1915—, il nomme le «Golgotha de l'Arménie mineure». Appuyé par des témoignages d'autres survivants et par celui d'un bourreau, ce chapitre offre une vue précise sur la déportation des Arméniens du **vilayet** de Sivas.

La chronique d'Aram Guréghian décrit, trop brièvement, l'installation en France des membres de sa famille qui ont survécu, l'influence d'un frère aîné, proche du parti communiste, puis de la Résistance et qui, en 1947, entraîne toute la famille dans l'aventure du retour en Arménie soviétique. Le récit du père s'interrompt là et c'est le fils, Jean, qui prend la plume. Il raconte les dix-huit années de leur séjour soviétique, la crainte de s'être trompé ressentie dès l'embarquement à Marseille sur un navire soviétique, puis le désenchantement, les tracasseries de l'administration soviétique, les misères quotidiennes, la peur des arrestations, une vie triste que vient seulement éclairer, un jour de mars 1953, l'annonce de la mort de Staline. Cet autre chapitre est une contribution précieuse à l'histoire mal connue de ces familles qui ont perdu tant d'années dans la quête vaine d'un avenir radieux qu'elles ne trouvèrent pas en Arménie soviétique et qui n'eurent qu'un désir, celui de revenir dans cette terre d'accueil qui, sans être le «pays», était, elle au moins, un lieu de liberté.

L'histoire d'un génocide n'est jamais achevée. Certes, on était en mesure, dès le début des massacres, d'affirmer, sur les seuls rapports des diplomates neutres et alliés de l'Empire ottoman, qu'il s'agissait d'un plan, concerté au plus haut niveau de l'Etat, de destruction des citoyens arméniens de l'empire. Lorsque tout fut consommé, ou presque, il n'y eut plus de doute. Les témoignages continuèrent à être recueillis, rompant le silence des autorités ottomanes. Ils étaient si nombreux, venant de lieux et de personnes si divers, que les négations ottomanes, puis turques ne trompèrent personne. C'est sur ces seuls témoignages, à l'épreuve du déni, que les historiens ont construit un bloc de certitudes, la vérité établie du génocide arménien. Les récits des survivants sortirent peu à peu, textes en arménien retrouvés dans les bibliothèques, témoignages sollicités par des amis, des associations arméniennes, ou, plus pieusement recueillis, déposés dans les archives familiales, le récit du père ou de la mère, que l'on se décide à publier, parce que c'est un devoir de mémoire, parce que c'est un ultime hommage à la vie de ces morts vénérés. Ces récits n'ont pas, bien entendu, la rigueur et l'impartialité que requièrent l'historien et le juriste, le premier pour être certain que c'est là la vérité historique, le second pour administrer la preuve au-delà du doute raisonnable. La puissance du négationisme turc est si forte que les historiens se gardent d'utiliser ces documents comme des preuves. Ils craignent que les sceptiques, ceux qui exigent pour être sûrs la preuve ultime, ne les accusent d'utiliser des documents partiaux, imprégnés de racisme antiturc, des récits isolés, unilatéraux, douteux en un mot. Ce sont là des scrupules inutiles. Il ne s'agit plus aujourd'hui de s'interroger sur la réalité du génocide —elle est établie—, mais de poursuivre la recherche documentaire afin de comprendre dans quelles circonstances ce drame s'est déroulé. Dans cette perpective, tous les témoignages sont utiles. Au spécialiste de les passer au crible de sa critique. Le récit du survivant, c'est un autre regard, plus proche de l'événement, à la fois plus flou, gratté par le temps et plus précis dans le détail, en prise directe avec l'assassin, dans les yeux duquel la victime a perçu les éclairs meurtriers, dont elle a entendu ces aboiements haineux. Ce récit, c'est un apport indispensable à la compréhension d'un génocide. Il rétablit le lien entre la multitude et l'individu. Chaque destin est unique, mais celui du survivant présente la particularité de ne s'être pas interrompu là, dans la destruction d'une multitude. Il est une de ces épaves qu'au lendemain de la tempête, la vague vient déposer sur le sable pour révéler l'étendue de la catastrophe et porter, écho répercuté de génération en génération, le dernier cri des en-allés : «Ne nous oubliez pas».

Grâces soient rendues à votre fils, Monsieur Aram Guréghian, pour vous avoir offert cette parcelle d'éternité. Vous vous tenez toujours debout, comme ce jour-là, à la Sorbonne, où je vous entendis témoigner.

YVES TERNON

LIVRES REÇUS

LE GOLGOTHA
DE L'ARMENIE MINEURE
Le destin de mon père

Préface : YVES TERNON

JEAN-VAROUJEAN GUREGHIAN

L'Harmattan — Mémoires du XXe siècle
Paris, 1999

ՀԻՆԸ ԵՒ ՆՈՐԸ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ ՆԵՐՍ

Նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու մերօրեայ հիմնական հարցերը յար եւ նման ամէնուրեք, ինչքան ալ փորձեն ուրոյն միջոցներով բարելաւել նախորդ վարչակարգէն ժառանգած ընդհանրական ախտերը. — համայնավարութեան պիտակի տակ՝ ազգային – բարոյական ըմբռնումներու խաթարում, ամբողջատիրութիւն, կաշառակերութիւն, անհատի պաշտամունք, նոմենքլատուրային վայելած առաւելութիւնները՝ կենցաղային եւ նիւթական առումով, եւայլն, եւայլն:

Այս կապակցութեամբ յատկանշան են Ֆրանսայի մէջ 1974–ին հիմնուած ռուսական ընդդիմադիր պարբերաթերթ «կոնտինենտ»ի այժմու խմբագիր Իգոր Վինոգրադովի յայտարարութիւնները՝ «Քուրիէ ենթէրնասիոնալ»ի մէջ վերարտադրուած:

«Կոնտինենտ»ի սկզբնական տարիներու աշխատակիցներէն եղած էին Ալեքսանդր Սոլժենիցին, Անդրէյ Սախարով, Իօժէն Իոնեսքօ, որոնք կը ձգտէին Եւրոպայի եւ Խորհրդային Միութեան տարածքին վրայ տեսնել ոչ – մարքսական բայց ձախակողմեան արդար վարչաձեւերու ընտեղծումը:

Խորհրդային Միութեան փլուզումէն ետք, այս պարբերաթերթը փոխադրուած է Մոսկուա, ուր կը ջանայ իսկական ժողովրդավարութեան սկզբունքները տարածել մտաւորական որոշ մակարդակ ունեցող ընթերցողներու շրջանակներէն ներս:

Վերոնշեալ յայտարարութեան մէջ, Ի. Վինոգրադով կը յիշէ, թէ սկիզբը՝ իրենք կը կարծէին որ համայնավարութեան վերացումով ու ազատութեան հաստատումով՝ բոլոր հարցերը պիտի լուծուէին «Սակայն կ՚րսէ ան, մարդուժի պարագան անտեսած էինք: Արդ, որո՞նք են այսօրուան ղեկավարները. — Երէկուան համայնավարները, որոնք առենօք կը պախարակէին դրամատիրութիւնը, անհատական ստացուածքը, ազգային հայրենասիրութիւնը: Այսօր՝ նոյն այդ անձերը դարձած են ամենակատաղի դրամատէրները, որոնք դրամի համար վիրար կը բզքտեն, երկրին հարստութենէն իրենց բաժինը կը փրցնեն եւ առանց դոյզն խղճի խայթի՝ երկիրը կը սնանկացնեն: Այս մարդիկը համայնավար գաղափարաբանութեամբ սնած էին: Սակայն առիկա իրենց համար աչքի փոշի էր: Այն պահուն երբ համայնավարութիւնը ապարդիւն դարձաւ, վարագոյրի ետին խնամքով ծածկուած իրականութիւնը ի յայտ եկաւ: Հարցը այն է, որ մեր երկիրը ժողովրդավարական կառոյցէ զուրկ է, նմանօրինակ աւանդութիւն չենք ունեցած: Ահա թէ ինչու, հասարակ ժողովուրդը՝ նախ հաւատք ընծայեց ժողովրդավարական նոր լոզունգներուն, բայց անոնց խաբուսիկ կիրարկումին ի տես՝ չուտով երես դարձուց անոնցմէ», չըսելու համար՝ յուսահատութեան մատնուեցաւ:

Ի. Վինոգրադով կ՚աւելցնէ նաեւ, թէ 1989–ին ծայր տուած քաղաքական փոփոխութեան յոյսի իրականացման իսկական բանալին՝ նոր հասնող սերունդին ձեռքը պիտի անցնի: Պայմանաւ սակայն, որ այդ սերունդը ստանայ համապատասխան դաստիարակութիւնը: Այլապէս՝ աւելի եւս կը յետաձգուի արդար կարգերու, ընկերային ու տնտեսական բարելաւումներու, բնականոն ժողովրդավարութեան, մշակութային յառաջխաղացքի եւ նման այլ անյետաձգելի ծրագիրներու իրականացումը:

Այստեղ՝ անգամ մը եւս ի յայտ կուգայ մարդուժի հիմնական դերակատարութիւնը՝ քաղաքական պարտադրանքին բաղդատմամբ: Այն ինչ որ «վերէն» կը հրահանգուի՝ ձախողութեան դատապարտուած է: Այն ինչ որ ընդհանուրի համամտութեամբ կը կատարուի, մնայուն կերպով կը հաստատուի: Երանի՛ այն նախկին խորհրդային հանրապետութեան, որուն նոր սերունդն ու բնակչութիւնը չուտով ձեռք կը ձգեն իրենց ճակատագիրը ժողովրդավարական միջոցներով ճըշդելու ինքնավստահութիւնը:

Թ. Ա. Թ.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

LE GOLGOTHA DE L'ARMENIE MINEURE

LE DESTIN DE MON PERE

Այս խորագիրը կը կրէ Ժան – Վարուժան Կիւրեղեանի հատորը որ լոյս տեսաւ այս ամիս:

Ամբողջ առաջին մասը, մօտ 60 էջ, օրագիրն է Արամ Կիւրեղեանի, սեբաստացի, ծնած 1904–ին: Ան, հրաշքով փրկուած 1915–ի ջարդերէն, այս յուշերը սկըսած է արձանագրել Պոլսոյ «Արամեան» որբանոցը գտնուած ատեն 1920–ին: Թարգմանութիւնը կատարած է իր տղան՝ Վարուժան Կիւրեղեան, գանց առնելով, կարգ մը կրկնութիւններ:

Արամ Կիւրեղեան փարիզեան շրջանը ապրած է Ֆրանսա հաստատուելէ ետք (1922) մինչեւ 1947, երբ ընտանեօք ներգաղթած է, ապա, 1965–էն յետոյ, Հայաստանէն վերադարձին: Իր մահկանացուն կնքած է Փարիզ, 1993–ին:

Նախքան այս յուշերու հրատարակութիւնը, Արամ Կիւրեղեան երկու խիստ չահեկան եւ տպաւորիչ վկայութիւններ բերած էր 1984 Յունուարին, ապա Ապրիլին: Առաջինը կը վերաբերէր «Վան» գործողութեան (Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանի գրաւում, 1981 Սեպտեմբեր 24), որու դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ 1984 Յունուար 24–էն Յունուար 31: Այդ առթիւ կը գրէինք. – «Կուգայ Արամ Կիւրեղեանը: Հարկ է ըսել թէ ապրիլեան լաւագոյն վկան էր: Ինք է որ տպաւորեց բոլորը իր պարզ, փուսպ բայց ահաւոր նկարագրութեամբ: Նկարագրեց իր եւ ընտանիքին տեղահանութիւնը, աքսորը, անվերջանալի երթը անապատին մէջ:... Պէտք է ըսել թէ Արամ Կիւրեղեանի վկայութիւնը միմիայն կը բաւէր տալու համար ամբողջ ժողովուրդի մը փոթորքային ամէնէն հարազատ պատկերը եւ Յունուար 28–ի փարիզեան մամուլն ալ կը փաստէր թէ առաւելաբար այո՛ վկայութենէն ցնցուած էր («Յառաջ», 1984 Յունուար 31):

Նոյն տարուան Ապրիլին, Արամ Կիւրեղեան կը վկայէր նաեւ «Ժողովուրդներու դատարան»ին առջեւ (Սորպոն) ինչպէս կը յիշէ Իվ Թերնոն իր յառաջաբանին մէջ:

Արդարեւ, Արամ Կիւրեղեանի նկարագրութիւններուն մէջ, չկայ լացուկոծ, ոչ ալ ողբերգական աւելորդ ածականներ: Զոր, առարկայական, ճշգրիտ պատկերն է ժողովուրդի մը տարագրութեան եւ մահուան, զոր կը փոխանցէ հրաշքով վերապրող՝ Արամ Կիւրեղեան:

Վարուժան Կիւրեղեան հօրը յուշերուն կցած է իր յուշերը որոնք կը վերաբերին այն 18 տարիներուն զորս ընտանիքին հետ անցուցած է Հայաստան: Այս ալ չահեկան այլ վկայութիւն մըն է ուրիշ կեանքի մը մասին, խորհրդային աշխարհին մէջ, ստալինեան եւ յետագայ օրերուն:

Դեռ կան հօրը վկայութեան մասին էջեր, պատմական ակնարկ մը եւ եզրակացութիւնը: Նիւթերու այս «ճոխութիւնը» պատճառ է թերեւս որ քիչ մը տարտղնուած տպաւորութիւն մը ունենայ ընթերցողը եւ ամբողջական ու մեկին գաղափար մը չկարենայ կազմել: Ամէն պարագայի մէջ, հատորը չի դադրիր չահեկան ըլլալէ, քանի անգամ մը եւս, մէկ անձի մը միջոցաւ, ամբողջ ժողովուրդի մը պատմութիւնն է որ կ՚արձանագրուի:

Ա. Մ.

(*) L'Harmattan, Paris, 1999

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ)

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պաշտօնական ընդունման 1700–ամեակին առիթով՝ Միխիթարեան Կրթական Հիմնարկը, իր տարեկան գործունէութեան ծրագրին որոշումով, 2000 թուականի ընթացքին պիտի իրագործէ հետեւեալ ձեռնարկները.–

1. – Ա. Ցուցահանդէս. – «Քրիստոնեայ Հայաստան եւ Քրիստոնեայ Մշակոյթ»:

2. – Բ. Ցուցահանդէս. – «Հայաստանի Պատմական Վանքերը»:

3. – Գ. Ցուցահանդէս. – «Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ Անոր Դերը Հայ Կեանքէն Ներս» (Հիմնարկութեան 300–ամեակ):

4. – 10–ամեակ Միխիթարեան Կրթական Հիմնարկի:

5. – Հայագիտական Դասընթացքներ, որոնք գաղութիս մէջ տեղի կ՚ունենան 1991–էն ի վեր (Յունուար – Մայիս եւ Սեպտեմբեր – Դեկտեմբեր):

6. – Մէկ եռամիս տեւողութեամբ, «կրօնական» դասախօսութիւններու մասնայատուկ շարք մը (Փետրուար – Մայիս, չաբաթը երեք գիշեր): Նիւթ՝ «Հայ Եկեղեցին եւ Հայ Հոգեւոր Մշակոյթը»:

Վայր՝ Կլենտէլ:

Թուականները պիտի հաղորդուին յետագային:

Մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել Միխիթարեան Կրթական Հիմնարկ.

(818) 546 – 1967

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽԱՂ
Ըստ Արման Վարդանեանի

ԼԵՒՈՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Երեւան 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

– Շնորհակալ եմ, այո, քիչ մը հիւանդ էի, – պատասխանեց Տիկին Թաթիկեան՝ եղէգէ թիկնաթոռի մը մէջ բազմելով:

– Ի՞նչ էր ձեր անհանգստութիւնը:

– Տաքութիւն, կոտրածութիւն մը... ոսկորներու ցաւ:

– Կ'երեւայ, որ պաղ առեր էք:

– Այնպէս ըլլալու է:

– Երկու օրէ ի վեր Թաթիկեան էֆէնտին ալ մէջտեղ չկար, Ամբրոսիոս էֆէնտին ըսաւ, որ ան ալ հիւանդ է եղեր:

– Այո, ան ալ ինծի պէս պաղ առած էր:

Տիկին Փայլածու, որ քիչ մը հեռուն նստած էր, երկու կիներուն խօսակցութիւնը տեսնելով՝ չկրցաւ իր հետաքրքրութիւնը զսպել ու մօտեցաւ իրենց: Ան ալ փութաց Տիկին Թաթիկեանի անհանգստութեան մասին տեղեկութիւն հարցնելու՝ կէս լուրջ կէս հեգնական ձեւով մը: Ցետոյ աւելցուց.

– Ուշադրութիւն ընելու է, սիրելիս, Պուքրէշի օդը շատ զօրաւոր է, կ'ըսեն կոր, մանաւանդ Պոլսէն եկողներուն համար... բարեբախտաբար ձեր դէմքէն բնաւ յայտնի չէ, որ քանի մը օր անկողին պառկած էք:

– Ընդհակառակն կարծես աւելի երիտասարդացեր, գեղեցկացեր է, – ըսաւ Մաննիկ:

– Շնորհակալ եմ ձեր քոմփլիմանին համար, – պատասխանեց Տիկին Թաթիկեան խնդալով:

Նոյն միջոցին Տիկին Նոյեմի Բալասանեան ներս մտաւ ու Տիկին Թաթիկեանը տեսնելուն պէս զարմանքի եւ ուրախութեան արտայայտութեամբ մը փութաց անոր մօտ:

– Բարի էք եկեր, ե՞րբ եկաք, – գոչեց, – ամուսինս գրած էր, որ ձեզ Կալաց տեսեր ու միասին ալ խօսակցեր էք... ի՞նչպէս է, ե՞րբ պիտի վերադառնայ, կրկին տեսա՞ք զինքը, այդ նամակէն յետոյ իրմէ լուր չունիմ, ինծի նամակին մէջ պատուիրած էր, որ ալ չգրեմ իրեն, որովհետեւ մէկ օրէն միւսը կրնայ վերադառնալ... Կալացի մասին չատ գովեստով կը խօսի կոր. դուք ի՞նչպէս գտաք:

Անփորձ ու վեհերոտ կին մը թերեւս այլայլէր ու չփոթէր եւ իր ըսելիքը կորսնցնէր Տիկին Բալասանեանի խօսքերը լսելով, բայց Տիկին Թաթիկեան դժուարին կացութիւններու առջեւ տեղի տուող մէկը չէր, ուստի ամենայն պաղարիւնութեամբ պատասխանեց.

– Այո, Կալաց աղուոր քաղաք է, քիչ մը Պոլիսի կը նմանի:

– Աղէկ ժամանակ անցուցի՞ք, զրօսնեցա՞ք...

– Ժամանակ անցընելու համար չգացի, հիւանդ տեսնելու գացի, – պատասխանեց Տիկին Թաթիկեան՝ տխուր դէմք մը առնելով:

– Ի՞նչ հիւանդ....

– Քուրէն մը ունիմ հոն, մօրաքրոջ որդի, յանկարծ հիւանդացեր է, հեռագիր տուած էին, ստիպուեցայ մէկէն ի մէկ մեկնելու:

– Առանձի՞ն...

– Բնական է... ամուսինս չուզեց գալ:

– Թոմասը գրած էր, որ ձեզ քափիթէն Քառօլի հետ տեսեր է:

– Այսինքն, այո, իրեն հանդիպեցայ Կալացի մէջ, անգամ մը տեսնուեցանք, ճիշդ այն օրը, ուր Թոմաս էֆէնտին ալ տեսայ... կ'երեւայ, որ զինուորական ծառայութեան համար հոն կը գտնուի եղեր... գրաւ կը դնեմ, որ ձեր ամուսինը բոլորովին տարբեր ենթադրութիւններ ըրած է՝ մեզ միասին տեսնելով:

– Ի՞նչ ենթադրութիւն կ'ուզէք որ ընէր:

– Թերեւս այնպէս հետեւցուցած է, որ քափիթէն Քառօլին հետ Կալաց փախած եմ, – պատասխանեց Տիկին Թաթիկեան խնդալով:

– Անանկ բան մը չէր գրած, բայց, բայց... եթէ այդ տեսակ ենթադրութիւն մը ընէր, չէինք կրնար դատապարտել:

– Անշուշտ, քանի որ բուն ճշմարտութիւնը չէր գիտեր, եւ ես ալ իրեն բան մը չըսի:

– Ուրեմն իբրեւ հիւանդապահուհի գացիք Կալաց:

– Այո... գրեթէ:

– Ի՞նչպէս եղաւ ձեր սիրելի հիւանդը:

– Փա՛ռք Աստուծոյ, անցուց... մէկէն ի մէկ վախցեր էն, բայց յետոյ բժիշկները ըսին, որ ծանր բան մը չէ:

– Եւ ձեր սիրտը հանդարտեցաւ ու վերադարձաք Պուքրէշ:

– Այո, այդպէս եղաւ, փոքրիկ ճամբորդութիւն մը ըրած եղայ:

– Կարծեմ ձեր ամուսինը եկաւ ու ձեզ հոս բերաւ:

– Այո, առաջ գալ չուզեց, յետոյ միտքը փոխեր է:

– Հապա այդ ձեր անհանգստութեան պատմութիւնը ի՞նչ է, – միջամտեց Տիկին Մաննիկ, – որո՞ւն հաւատանք, Կալաց երթալնո՞ւդ, թէ հոս հիւանդ պառկած ըլլալնուդ:

– Որու որ կ'ուզես անոր հաւատայ, – ըսաւ Տիկին Փայլածու՝ խնդալով:

– Այդ հիւանդութեանս պատմութիւնը չեմ գիտեր ինչու հնարեր են այստեղ, – պատասխանեց Տիկին Թաթիկեան, – իմ էրիկս զարմանալի մարդ մըն է, փոխանակ շիտակը խօսելու ինքն իրեն ատանկ բաներ կը հնարէ... երբոր լսեցի, չատ բարկացայ: Ի՞նչ պէտք կար ըսելու, որ հիւանդ էի ու պառկած, շիտկէ շիտակ կըրնար ըսել, որ Կալաց գացած եմ:

– Հարկաւ ան ալ իրեն համար հաշիւ մը ունէր, – դիտել տուաւ Տիկին Փայլածու:

– Աղէկ էր, որ առջի օրէն ճշմարտութիւնը գիտնայինք, – ըսաւ իր կարգին Տիկին Մաննիկ, – պարապ տեղը մէջտեղ արտառոց խօսքեր հանեցին...

– Ի՞նչ խօսք, – հարցուց Տիկին Թաթիկեան:

(Շար. 121)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆ. – Սօս – Պարէտ (Արամ Տէմիրճեան) Տաթեւ արեղայի քահանայ ձեռնադրութեան առթիւ 150 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մկրտիչ Ճերմակեանի (*Օրտուցի*) *մահուան 25–րդ տարելիցին ի յիշատակ իր զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան կը նուիրեն* 1000 *Ֆր. Ակն Հոգեւոր Երաժշտութեան Ուսմանց Կեդրոնին եւ* 500 *ֆրանք Կապոյտ Խաչի Պոլսոյ երկրաշարժի ֆոնտին (Կապոյտ Խաչի գումարը ընտանեալ՝ «Յառաջ»էն):*

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

ԴԷՊԻ 2001

1700–ԱՄԵԱԿ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (301 – 2001)

Սիրով կը հրաւիրուիք
3 բացառիկ դասախօսութիւններու
«ՎԵՐԱԳՏՆԵ՛ՆՔ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՏՔԸ»
նիւթին շուրջ, առաջնորդութեամբ
Վեր. ԱՒԵՏԻՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ–ի
(*Մոնրէալէն*)

Հինգշաբթի 21, Ուրբաթ 22, Շաբաթ 23 Հոկտեմբեր
երեկոյեան ժամը 8·30–ին

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, Պուրկէն փողոց /
55, Վիքթոր Քրէսոն պողոտայ
Իսի–լէ–Մուլինօ

— Մուտքը ազատ է —

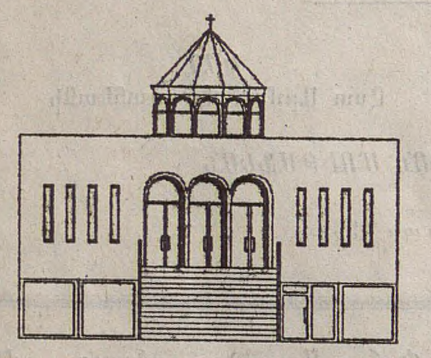

LES THEMES BIBLIQUES DANS LES ENLUMINURES ARMENIENNES DES EVANGILES

CONFÉRENCE - DIAPORAMA

présentée par :
ANNA LEYLOYAN
Chargée de Cours à l'INALCO
Histoire de l'Art Arménien

Dimanche 17 Octobre à 15 heures 15

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre —

[illegible]

Դաշնակահար Վահան Մարտիրոսեան իր մասնակցութիւնը կը բերէ համերգի մը որ տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 17, *ժամը* 18*–ին*

Institut National des Jeunes Aveugles,
56, Bd des Invalides, PARIS 7e

(*Մուտք* 70 *Ֆր.*, *զեղչեալ՝* 30 *Ֆր.*):

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

INVITATION
à une
RENCONTRE - DEBAT
sur

«LA CONFERENCE ARMENIE - DIASPORA»

Une importante délégation a représenté les Arméniens de France lors de la Conférence Arménie-Diaspora qui s'est déroulée du 22 au 24 septembre à Erevan.

Afin d'assurer la pleine information de tous ceux intéressés par le déroulement de cette Conférence, l'esprit de concorde qui y régnait, et par les conclusions qui ont été dégagées,

une réunion aura lieu le
26 octobre à 20 heures 30
en l'Eglise Réformée de France
58, rue Madame — 75006 PARIS

Après un compte-rendu détaillé de la Conférence, les délégués et Monsieur l'Ambassadeur d'Arménie en France engageront le débat sur les orientations de principe décidées ainsi que sur les suites à donner à cette Conférence majeure.

Compte tenu de l'importance de cette réunion une large participation du public est souhaitée.

⁂

Le Comité du 24 Avril 1915 de Marseille organise un compte rendu public, avec projection vidéo, sur la Conférence Arménie-Diaspora des 22 et 23 Septembre 1999.

Lundi 18 Octobre à 20 heures 30
Eglise Apostolique Arménienne
Impasse des Monts — Beaumont
13012 MARSEILLE
—— Entrée libre ——

FRANCE 2
et
ESPOIR POUR L'ARMENIE
diffuseront
un REPORTAGE
sur

L'ARMENIE D'AUJOURD'HUI

Dimanche 17 Octobre
à 10 heures
sur France 2

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
2, rue Berlioz, 06000 Nice
Tél. : 04 93 16 91 43

l'UGAB Nice-Côte d'Azur
vous propose une escapade

à Gênes

Dimanche 24 Octobre

pour découvrir une ancienne église arménienne

San Bartolomeo degli Armeni

où sont conservés le pied de saint Barthélémy, évangélisateur de l'Arménie, et le premier saint suaire du Christ acquis par le roi arménien Abgar au Ier s., puis transféré à Gênes au 14e s.

Départ de Nice à 8h30
et retour en début de soirée
Frais de transport en autocar : 120 F
Renseignements et inscriptions :
Guillaume Aral —
Tél. : 06 60 41 32 15.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16

Տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝
Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու
եւ Յովհաննու

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

ՅՈՒՇ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Երջանկայիշատակ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք,
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 15, *ժամը* 20·30*–ին*

Ելոյթ կ'ունենան. –

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆ՝
Կաթողիկոսական Փոխանորդ
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ՝
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

ԺԱՆ – ՓԻԷՌ ՄԱՀԷ՝
Ուսմանց Տնօրէն (Սորպոն)
Թղթակից «Institut»ի

Երաժշտական պատշաճ յայտագիր

Երջանկայիշատակ Կաթողիկոսին Մարսէյլ հովուական այցելութեան ժապաւէնի լուսարձակում

HOMMAGE à KARÉKINE Ier

Patriarche Suprême,
Catholicos de tous les Arméniens

Vendredi 15 Octobre à 20 h 30

Maison Arménienne de la Jeunesse
et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, 13001 MARSEILLE

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17–ին,

Հանդիսաւոր պատարագ

Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Կը քարոզէ եւ հանդիսութեանց կը նախագահէ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆ
Ընդհանուր Փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

ՄԱՐՍԷՅԼ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12.14, rue St.Bazile—13001 MARSEILLE

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17, *ժամը* 13*–ին*

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Ի պատիւ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ
Ընդհանուր Փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
04–91–50–15–09 եւ 04–91–66–43–05

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Pour un poste de Direction

Région parisienne
Emploi de longue durée

Recherchons cadre, d'origine arménienne

Envoyer C.V. à l'adresse suivante :
A. A. A. S.
77, Rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 78 02 99

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿՈՉ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ

Օգոստոս 17–ին Թուրքիոյ մէջ պատահած երկրաշարժը, որուն յետ–ցնցումները տակաւին կը շարունակուին, զոհեր խլեց նաեւ Հայ Համայնքէն, նիւթական ծանր վնասներ պատճառելով եկեղեցիներուն, դպրոցներուն: Հայոց Պատրիարքարանէն քաղուած տեղեկութիւններէն յետոյ եւ իր հաւանութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ժողովրդային դրամահաւաքի ձեռնարկած է, օգնութեան հասնելու համար Պատրիարք Հօր կողմէ ծրագրուած վերաշինութեան եւ վերականգնումի աշխատանքներուն: Այսպէս՝ վերաշինել քանդուած ազգային կալուածները, հոգեպէս եւ նիւթապէս նեցուկ կանգնիլ երկրաշարժէն տուժած երախաներուն:

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք՝
CBAF — *Séisme Turquie*
17, rue Bleue — 75009 PARIS
որուն փոխարէն կը ստանաք «Cerfa» ընտացագիր (եկամուտի հարկէն զեղչելի):

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Թուրքիոյ երկրաշարժէն Հայ որբերու եւ վնասուած հաստատութեանց. – 300 *ֆրանք Տէր եւ Տիկին Մաթոսեանէ եւ* 1000 *Ֆր. Տիկին Պօյաճեանէ:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14
JEUDI
14 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.751 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.751

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵՆԷՆ ԴԻՄՈՒՄ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Մարդկային իրաւանց միջազգային կազմակերպութեան գործադիր տնօրէնը Ա. Ռոտ, Հոկտեմբեր 11-ին, նամակով մը դիմած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, Օլեգ Արիշին եւ Սուքիաս Գէորգեան անուն երկու երիտասարդներու մահուան պարագաները քննել տալու համար: Երկու երիտասարդները Ապրիլի ընթացքին մահացած են, իրենց բանտարկութեան շրջանին: Կազմակերպութիւնը կասկածներ ունի որ երիտասարդներուն մահը հետեւանք է ոստիկաններու խոշտանգումին կամ ուղղակի սպանութեան: Երկուքն ալ 20 տարեկան այդ երիտասարդները ամբաստանուած էին կողոպուտի եւ իշխանութիւններու դէմ ըմբոստութեան յանցանքով: Ըսուած էր թէ Օ. Արիշին անձնասպան եղած էր մեծ քանակով թմրեցուցիչի գործածութեամբ, իսկ Ս. Գէորգեան ոստիկանատան մէջ հարցաքննութեան մը ենթարկուելէ ետք մահացած էր տունը. խոշտանգումի ծանր հետքեր կային մարմնին վրայ: Դատական բժիշկին տեղեկագրին համաձայն կոտրուած ոսկորներ ունէր եւ սրտի տագնապ մը անցուցած էր:

Ա. Ռոտ կ'աւելցնէ թէ երկու մահերէն ոչ մէկուն համար մէկը պատասխանատու նկատուած է: Ընտանիքներուն տեղեկացուած է որ խնդիրը փակուած է:

Նամակագիրը կ'ըսէ. «Պր. նախագահ, երբ Հայաստան Եւրոպայի խորհուրդէն ընդունուելու հետամուտ է եւ եւրոպական կառոյցներու հետ յետագայ գործակցութեան կը ձգտի, կարեւոր է որ այս պարագաներուն մէջ ցոյց տաք արդարութեան նկատմամբ ձեր յարգանքը, մոտեցոյց ընելով պաշտօնական բնոյթի դատապարտելի ընթացք մը»:

* * *

ԻՎ. ԹԵՐՆՈՆԻ ԵՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայէն խումբ մը մտաւորականներ 4 օրուան այցելութիւն մը կատարած են Հայաստան, նախաձեռնութեամբ Լ'Հիւմանիթէ պարբերականին եւ կազմակերպութեամբ Վուայաժէօր տիւ Մոնտի եւ Լեւոն Թրավըլի: Խումբին մաս կը կազմէին ծանօթ պատմաբան եւ Հայոց ցեղասպանութեան մասնագէտ Տոքթոր Իվ Թերնոն, որ դասախօսութիւն մը տուած է Ցեղասպանութեան Թանգարանը Երիտթուրքերու գործած ցեղասպանութեան մասին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Հիւմանիթէի հրատարակիչ Փիէր Շովոն ալ դասախօսութիւն մը տուած է Գեղարդ Հայաստանի ճարտարապետութեան մասին: Խումբին մաս կը կազմէր Սեդա Գլէր Մուրատեան, որ նաեւ թարգմանի դեր կատարած է:

Խումբը Երեւան հասած էր Հոկտեմբեր 8-ին, հանդիպում ունեցած Ազգային Ժողովի արտաքին յանձնախումբի անդամներուն հետ, այցելած էր նաեւ տեսարժան վայրեր եւ Փարիզ վերադարձած Հոկտեմբեր 12-ին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 12 / 13)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վ. Օսկանեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Հոկտ. 12-ին Լիւքսանպուրկի մէջ մասնակցած է Հայաստան – Եւրոպական Միութիւն համագործակցութեան խորհուրդի անդրանիկ հանդիպումին: Օրակարգի նիւթ եղած են տարածաշրջանի համագործակցութեան հարցեր, քաղաքական երկխօսութիւն եւ անոր առընչուող հարցեր: Քննարկուած են տնտեսական գործակցութիւնը զարգացնելու կարելիութիւնները, Մեծամօրի հիւլէակայանի հարցը, Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան եւ Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի չափանիշներուն եւրոպականացման ու այդ ուղղութեամբ կարելի աջակցութեան հարցեր: Երկխօսութեան ընթացքին յատկապէս արծարծուած են ԼՂՀ հարցը ու լուծումի խաղաղ միջոցներու աջակցութեան անհրաժեշտութիւնը:

Իր այցելութեան ծիրին մէջ, Արտաքին նախարարը հանդիպումներ ունեցած է նաեւ Եւրոպական յանձնաժողովի արտաքին յարաբերութիւններու պատասխանատու Քրիսթոֆըր Փաթէնի, ինչպէս նաեւ ազերի իր պաշտօնակից Զուլֆիքարովի հետ: Երկու նախարարները Ղարաբաղեան կնճռին խաղաղ կարգադրութեան առընչուող կարծիքներու փոխանակում ունեցած են: Ապա տեղի ունեցած է Հայաստանի, Ազրպէյճանի եւ Վրաստանի Արտաքին նախարարներու միացեալ մամուլի ասուլիսը, Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահ՝ Ֆինլանտիոյ Արտաքին նախարարին ալ մասնակցութեամբ:

* * *

«ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՀԱՐՑ ՉԿԱՅ»

Տարիներ շարունակ, Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովը իւրաքանչիւր շաբթուան երեքշաբթի օրը նիստ կը գումարէ, բայց այս Երեքշաբթի, Հոկտ. 12-ին, հերթական այդ նիստը տեղի չէ ունեցած: Տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններու սեմին երեւոյթը տարօրինակ նկատող «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին Կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովէն հետեւեալ բացատրութիւնը տրուած է՝ «Նիստ չկայ, որովհետեւ հարց չկայ»:

* * *

ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ

Վարչապետ Վ. Սարգսեանի մասնակցութեամբ Հոկտ. 12-ին տեղի ունեցած խորհրդակցական հանդիպումին քննարկուած են 2000 թուականի պիւտճէի կառավարական աշխատակազմի յատկացումները: Վարչապետը հաստատած է որ կառավարութենէն, նախարարութիւններէն եւ գերատեսչութիւններէն ներս պետական պաշտօնեաներու թիւը կրճատուած է: Կրճատուած է նաեւ ծառայողական կառքերու թիւը: Վ. Սարգսեան աւելցուցած է նաեւ որ պետական մարմիններու ֆինանսաւորման համար 2000 թուականին նախատեսուած 500 միլիոն դրամ յաւելեալ մուծումն ալ չի կատարուիր. իր կարծիքով, եղած գումարը բաւարար կ'ըլլայ եթէ օգտագործուի ճիշդ ձեւով: Վերջաւորութեան, նախարարներուն յանձնարարուած է իրենց աշխատակազմերուն ֆինանսաւորման մասին վերոյիշեալ տրամադրութիւններուն համապատասխան չօշափելի առաջարկներ բերել կառավարութեան:

* * *

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ՇԱՐՔ ՄԸ ՕՐԻՆԱԳԻԾԵՐ ԸՆԴՈՒՆԱԾ

Հոկտ. 12-ին, Հայաստանի Ազգ. Ժողովը իր նիստը սկսած է շարք մը օրինագիծերու քուէարկութեամբ: Այսպէս, ընդունուած են բնադատուածներու, մարդահամարի, հաշմանդամներու ընկերային ապահովութեան, պետական գոյքի սեփականաշնորհման, պիւտճէի, տուրքերու մասին օրէնքներուն մէջ լրացումներ կամ փոփոխութիւններ կատարելու որոշումները:

Ապա քննարկումներ կատարուած են անասնաբուժութեան բնագաւառին զարգացման, հանրային կազմակերպութիւններու օրէնքին մէջ փոփոխութիւն կատարելու, աշխարհագրական անուանումներու վերաբերող հարցերու: Նախքան նիստի վերջին 30 վայրկեանները, որոնք տրամադրուած են երեսփոխաններու յայտարարութիւններուն, «Օրինաց Երկիր» խմբակցութեան առաջարկին շուրջ վիճարկում տեղի ունեցած է: Այդ նախագիծը, որու հեղինակներն են խմբակցութեան չորս երեսփոխաններ, կը վերաբերի «Քաղաքացիներու առաջարկութիւնները, դիմումները եւ գանգատները քննարկելու կարգի մասին» օրէնքին:

* * *

ԼՂՀ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԷՆ

ԼՂՀ Ազգ. Ժողովը, Հոկտ. 12-ին, Օ. Եսայեանի նախագահութեամբ քննարկած եւ հաստատած է օրակարգի բոլոր նախագիծերը: Անոնցմէ են «Հաստատութիւններու անուանումներու մասին», «Կրթութեան մասին», «Հարկերու մասին», «Հանրաքուէի մասին» եւ այլ օրէնքներու նախագիծերը: Նիստին ընտրուած են նաեւ երկար ատեն թափուր մնացած երկու յանձնաժողովներու նախագահներ: Փակ քուէարկութեամբ, Պաշտպանութեան, Ապահովութեան եւ Օրինապահութեան հարցերու յանձնաժողովի նախագահ ընտրուած է Ռուստէմ Մարտիրոսեան, իսկ Ֆինանս-պիւտճէի եւ տնտեսական կառավարման հարցերու յանձնաժողովը այսուհետեւ կը ղեկավարէ Սէյրան Հայրապետեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՔԻՍՏԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ՝ ՄՏԱՀՈԳ

Փաքիստանի բանակը իշխանութեան գլուխ անցած է եւ պաշտօնազրկած վարչապետ Նաւազ Շարիֆը եւ իր կառավարութիւնը. քիչ առաջ Շարիֆ յայտարարած էր որ որոշած է պաշտօնազրկել բանակի հրամանատարը (որ պէտք է գործին գլուխը մնար մինչեւ 2001) եւ զայն փոխարինել: Դէպքերը ցոյց տուին թէ որոշումը արդէն իսկ յապաղած էր, զօրքը գործի անցած էր եւ նախարարապետը հսկողութեան տակ առնուած է: Իսլամապատի իր բնակավայրը շրջապատուած է բանակին կողմէ, նոյն կացութեան մատնուած էին բոլոր կառավարական շէնքերը Հոկտեմբեր 13-ին: Պարզուած այս պատկերը սահմանափակուած չէր մայրաքաղաքին եւ երկրին զանազան քաղաքներու մէջ նոյն վիճակը կը տիրէր:

Բանակին պետը, որ Գոլոմպօ կը գտնուէր Սրի Լանքայի բանակին 50-ամեակին հանդիսութեանց մասնակցելու համար, Փաքիստան վերադարձած է եւ հեռատեսիլէն կարճ ելոյթ մը ունեցած է բացատրելու համար որ բանակը պէտք է միջամտէր վերջ տալու համար «անորոշութեան եւ խռովութիւններուն»: Զօրավար Մուշարաֆ, որ այժմ տէրն է կացութեան:

Փաքիստանի այս դէպքերը կապ ունին անշուշտ Գաշմիրի հետ, որ կռուախնձոր մըն է Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ: Վերջին շրջանին արդէն կացութիւնը մտահոգիչ էր եւ Ուաշինկթըն ազդարարութիւններ ըրած էր, որոնք, ըստ երեւոյթին, լուռ չէ եղած: Սեպտեմբերի վերջ, բանակին եւ վարչապետին յարաբերութիւնները շատ լարուած էին եւ Գլինթընի կառավարութեան մէկ պաշտօնատարը յայտարարութեամբ մը ըսած էր որ Միացեալ - Նահանգները «բուռն կերպով կ'ընդդիմանան կառավարութիւնը փոխելու որեւէ փորձի հակասահմանադրական մեթոտներով»:

Փաքիստանի բանակին դժգոհութիւնը հետեւանք էր կառավարութեան այն որոշումին որ կը ստիպէր բանակին քաշուիլ Գաշմիրի մէկ մասէն: Այդ որոշումը յայտարարուած էր ատենին, այսինքն Յուլիսին Ուաշինկթըն, երբ Գլինթըն եւ Շարիֆ հանդիպում կ'ունենային եւ դէշ ընդունելութիւն գտած էր զինուորականներուն մօտ: Արդարեւ, վարչապետ Շարիֆ, բաւական ատեն քաջալերելէ ետք իր զօրքերուն յառաջխաղացումը Գաշմիր, յանկարծ յետդարձ ըրած էր, տեղի տալով միջազգային ճնշումներուն, երկիրն ալ տնտեսական ծանր տագնապի մէջ ըլլալով: Երկու տարի առաջ ընտրուած էր զարկ տալու համար տնտեսութեան եւ չէր յաջողած: Լայն մեծամասնութիւն մը վայելելով Խորհրդարանը, Շարիֆ կարգ մը օրէնքներ քուէարկել տուած էր որոնք իրեն այնպիսի իրաւասութիւններ տուած էին, զորս, ցարդ, ոչ մէկ վարչապետ ունեցած էր: Բայց, երկու տարուան մէջ նոյնքան անժողովրդական էր որքան իր նախորդը՝ Պենազիր Պութօ եւ յաջողած նոյնիսկ համախմբել իրեն դէմ ընդդիմադիր խմբակներ որոնք պառակտուած էին գաղափարական խոր տարակարծութիւններու պատճառաւ:

Մտահոգութեան պատճառն ալ այն է որ Փաքիստան, ինչպէս Հնդկաստան, հիւլէական նոր պետութիւններ են:

Ք Ա Ն Ի   Մ Ը   Տ Ո Ղ Ո Վ

ՉԷՉԷՆ ՈՒԺԵՐԸ հակայարձակման անցած են, մինչ Ռուսերը միշտ կը ջանան ձեռք ձգել Բասայեւը որ Գորադորսկի է, երկրին արեւմտեան շրջանը ուր միշտ կատաղի կռիւները կը շարունակուին: Մոսկուայի մէջ, Պաշտպանութեան նախարարութեան բանբերը յայտարարած է որ Բասայեւ ահաբեկչական շարք մը արարքներ կը պատրաստէ, մասնաւորաբար հիւլէական կէտերու վրայ: Մասխադով, Չէչէնիոյ նախագահը առաջարկած է Ռուսերուն որ քաշուին եւ փոխարէն ինք պատրաստ է պատերազմ մղելու «զինեալ ծայրայեղութեան» դէմ: Մոսկուա լուռ մնացած է այս առաջարկին: Պուտին, վարչապետը, նախապայման կը դնէ. – «Յանձնեցէք այն անձերը որոնք արիւն ունին իրենց ձեռքերուն վրայ մինչեւ արմունկները եւ այն ատեն կրնանք բանակցիլ»:

ՓՐԻՍԹԻՆԱ (Քոսովօ) սպաննուած ՄԱԿ-ի պաշտօնատարին ինքնութիւնը պարզուեցաւ, Վալանթէն Քրումով պուլկար էր եւ սպաննուած է որովհետեւ սերպերէն խօսած է: Ամբողջ շրջանը Ալպանացիներու բիրտ տիրապետութեան տակ է. անցեալ շաբթու ալ 74 տարեկան կին մը սպաննուած է, որովհետեւ Սերպ էր: Փողոցը յարձակումի ենթարկուած է եւ տեղւոյն հիւանդանոցն ալ մերժած է զինք ընդունիլ, տուն վերադարձին նոր յարձակման մը ենթարկուած է ու քիչ ետք մեռած: «Բազմացեղային» դրութիւնը զոր ՄԱԿ-ը (ՔՖՈՐ) վճռած էր հաստատել անգոյ գաղափար մըն է այլեւս:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարութիւնը ոչ մէկ խօսք կ'ընէ տուրքերու նուազումի մասին, մինչ իր սնտուկը կը յորդի յաւելեալ գանձումներու շնորհիւ: Միայն եկամուտի տուրքերէն (լէ զ'էքօ), Սեպտեմբեր 23-ին 25 միլիառ ֆրանք յաւելեալ գումար մուտք գործած է բաղդատմամբ նախորդ տարուան:

ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ-ի Ընդհ. քարտուղարը՝ Պերնար Թիպօ, Ռ. Հիւի կողքին պիտի տողանցէ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 16-ին, միայն որպէս անհատ, քանի ՍԷ-ԺԷ-ԹԷ-ն որոշած էր չմասնակցիլ Համայնավար կուսակցութեան այդ ցոյցին, անոր քաղաքական բնոյթին պատճառաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՑՈՒՑԱՓԵ՞ՂԿ ԹԷ ՄԻՋՈՒԿ

Աւելի քան երկու շաբաթ անցած է արդէն այն խորհրդաժողովէն որուն նախաձեռնեց Հայաստան, խօսքի միասնական գետին մը ընծայելու համար ժողովուրդին երկու հատուածներուն որոնցմէ մեծագոյնը իր ղեկավարութեան սահմաններուն մէջ գտնուողը չէ: Ճիշդ է որ ձեռնարկը մասնաւորաբար Հայաստանի պաշտօնական դիրքերուն եւ Սփիւռքի զանազան շրջանակներուն կողմէ ամէն առիթով ողջունուեցաւ միասնութեան, միութեան անխախտ քայլ· բայց զգացական ու լոզունգային դեղձող մօտեցում մը անոր մէջ առաւելաբար պիտի նկատէ խօսքի միասնական գետինին յատկանիշը: Այս նշումը պէտք է ըսել որ «Հայու փարք»ի ու հռոմէական ակորա-յին միջեւ տեղ մը կը գտնէ երկօրեայ հաւաքը· ան եթէ չունեցաւ առաջինին անմիջական, պոռթկուն, անխչխանական ելոյթներուն բոնոյթը, չունեցաւ նաեւ հարցեր հասարակաց ուշադրութեան յանձնելու եւ անոնց լուծում գտնելու շատ անկեղծ մտահոգութիւնը:

Որպէս արտաքին շրջանակ, խորհրդաժողովը հարուստ էր խորհրդանիշերու դիւրին աղնչութիւններով· Մարզահամերգային համալիրին մեծղի դահլիճը Արարատի ենթախորքին վրայ, թառած Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին, այնքա՜ն նման էր Նոյեան տապանին որ խորհրդանիշն է մարդկութեան վերապրումին: Վերապրումի նման տագնապ մը գրեթէ նոյն վայրը ուղղած էր աշխարհի չորս ծագերէն աւելի քան հազար հոգինոց Հայերու բազմութիւն մը· անոր առջեւ կար – գոնէ սկզբունքով – երրորդ ու յետագայ հազարամեակներուն առողջ երթով մը դիմելու կենսական խնդիրը: Մանաւանդ որ ճախողելու հեռանկարէն փրկուելու համար հոն էր Եղեռնի յուշարձանը, երկինք ու միտքեր ծակելու պատրաստ սլացիկ իր նետով:

Որքա՞նով, սակայն, բացայայտօրէն յայտնուած կամ ենթադրուած մեր տագնապը կ'արդարացնէր նորօրեայ տապանին մէջ այդքան մեծաթիւ համախմբում մը: Գոյութիւն չարունակելու յարմարագոյն ձեւին որոնումը Նոյին ընթացքէն աւելին պէտք չէ՞ թելադրած ըլլար Գ. հազարամեակի սեմին հասած Հայութեան: Եթէ իսկապէս հաւաքական մտահոգութիւնն էր նախաձեռնութեան մղիչը, աւելի ճիշդ պիտի չըլլա՞ր յետագայ մարտավարութիւնը որոշելու գործին համար չհրաւիրել ամբողջ «բանակ» մը, այլ՝ տառ կարող ճի՛շդ խմբակը միայն, – հրամանատարութեան կազմի մը նման–, գոնէ գլխաւոր ուղղութիւններ ճշդելու համար: Մարդեր կան ուր ժողովրդավարութիւնը չի զօրեր, իսկ անով պատճառաբանուածը միայն իրականութիւններ քօղարկելու կը ծառայէ:

Ոչ մէկ կասկած կրնայ ըլլալ այն մասին որ Հայաստանի ղեկավարութիւնը իր ամբողջական կազմով, հետը առած՝ մեր հոգեւորական ոլորտին լման վերնախաւը – Հայաստան – Սփիւռք, Էջմիածին – Անթիլիաս, կաթողիկէ, աւետարանական – պատկառելիին յաջող մէկ պատկերը տուաւ, շրջապատուած՝ աշխարհի 52 երկիրներէն հասած 1200-ի չափ «ներկայացուցիչ»ներով: Պատկեր որ աչքկապուկի պէս թուեցաւ անանց որոնք նոյն պահուն չկրցան վանել մտածումը թէ այնքա՛ն հպարտութեամբ յայտարարուած այդ համախմբումը – 52 երկրէ – մեր ազգային մեծ ողբերգութիւնը կ'ամփոփէր ամէն բանէ առաջ...:

Սակայն, Սեպտեմբեր 22-ի բացումի առաւօտեան յայտագիրը տեղ չունէր տխուր բաներու. ոչ ալ անոր հետեւողները, եթէ նոյնիսկ այդ կարգի բաներ իրենք զիրենք պարտադրեցին պարբերաբար, անկախ՝ ծրագրուածէն: Մանաւանդ որ Անկախութեան տօնին վաղորդայնին գետեղուած խորհրդաժողովը գործի կը սկսէր խանդավառութեան, յուզումի, հպարտութեան դժուար հաւասարելի դրամապլոխով մը. Մարզահամերգային համալիրը լեցուցած Սփիւռքահայերու եթէ ոչ ամբողջութիւնը, ջախջախիչ մեծամասնութիւնը նախորդ առաւօտուն Հանրապետութեան հրապարակին վրայ հետեւած էր անկախութեան ութամեակի զօրահանդէսին:

Այսօր, անցած ժամանակը առած տարածէ նախաձեռնողներուն ու շատ մը մասնակիցներու կողմէ յայտնի հպարտութեամբ կրկնուած որակումներուն – աննախադէպ իրագործում, «դարաշրջիկ համաժողով», եւլն.– վայրկեանի ազդեցութիւնը· իր տուեալներու շրջանակին մէջ մերկ կը ներկայանայ երկօրեայ հաւաքոյթը: Ու արժեւորումի փորձերէ առաջ իրենք զիրենք կը պարտադրեն շարք մը հարցականներ.

– Պատկառելի բանի մը տպաւորութիւնը ստեղծելէ տարբեր պատճառ ունէ՞ր աւելի քան հազար հոգինոց համախմբում մը, երբ նոյնիսկ ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւններէ մէկ – հազուադէպօրէն երկու– հոգիի միայն խօսք տրուեցաւ, կարդալու համար ներկայացուցած երկրին գրութիւնը: Միւս անդամները եթէ նոյնիսկ մնացին սրահին մէջ, փիկկիւռանի դերէն աւելին չունեցան:

– Նոյն հարցականը կրկնակի զօրութեամբ կը ներկայանայ երբ նկատի առնուի նաեւ որ ելոյթները անմիջապէս որ աւարտէին կը վերածուէին հորի մը մէջ ինկած քարերու. ոչ մէկուն մէջ յայտնուած կարծիք մը, տուեալ մը կ'առաջնորդէր միտքերու փոխանակումի, վիճարկումի. թէեւ նման միջավայրի մէջ նման բան կարելի ալ չէր: Աւելի քան հազար Հայեր, չորս լեզու եւ վիճարկո՞ւմ...:

– Կարելի չէ՞ր նախապատրաստական փուլէն իսկ առանցք մը ճշդել, կամ շրջանակ մը ներկայացնել գաղութներու ելոյթներուն համար որպէսզի ընդհանրական հետաքրքրութեան գիծին վրայ մընային անոնք: Մինչդեռ խօսք առնող պատուիրակներէն ամէն մէկը, քիչ բացառութեամբ, ներկայացուց իր գաղութին պատկերը: Բան մը որ աւելորդ չէր անշուշտ իրար ճանչնալու հանգրուանի մը համար, բայց դժուար է ըսել որ դըրական մասնակցութիւն կը բերէր յայտնուած ընդհանուր մտահոգութեան ըստանձնումին:

Այս առումով հետաքրքական ու նպատակայարմար գործ էր վեց յանձնախումբերուն մշակած մարդերուն ներկայացումը· թէեւ ան ալ կարեւոր չափով կորսուեցաւ ոչինչ ըսող ելոյթներու յոգնեցնող բազմութեան մէջ: Իսկ աշխատանքի այն խմբակները որոնց յատկացուեցաւ երկրորդ օրուան յետմիջօրէին մէկ մասը, առաւելաբար նոյնատիպ մենախօսութիւններու, կամ շատ-շատ կիրքով, անհանդուրժողութեամբ թրծուած վէճերու գետին եղան, ինչպէս օրինակ՝ «Մշակոյթ, ինքնութիւն եւ յարաբերութիւններու Արեւելահայերու եւ Արեւմըտահայերու միջեւ» կնքուածը. ուղղագրութեան վերադարձին չարչրկուած հարցին արծարծումը բաւական եղաւ որ ամբողջ զինամթերք մը շղթայազերծուի նախորդ առաւօտեան միասնութեան շողշողուն յանկերգներէն ետք...:

– Եթէ ձեռնարկին առաջնորդողը իսկապէս միասնական վաղուան մը պատրաստուելու հրամայականն էր, պէտք չէ՞ր որ կարեւոր չափով գեղչուած ըլլար զգացական-լոզունգայինը որ ներկայ էր յատկապէս բացումի նիստին խօսք առնող ղեկավար ու հոգեւորական անձնաւորութիւններու ելոյթներուն մէջ: Ելոյթներ որոնք նախապէս որոշուած եօթը վայրկեանի սահմանն ալ չյարգեցին մեծ մասով ու չընդմիջուեցան:

– Հարցականի նիւթ է, յատկապէս, եթէ իրար ճանչնալու բաժինն ալ պիտի ներգրաւուէր երկօրեայ ծրագրին մէջ, մտաւորականութեան այն հատուածին բացակայութիւնը որուն հետաքրքրութեան, աշխատանքին մէջ կարեւոր տեղ ունեցած է եւ ունի Սփիւռքի թեման: Ճիշդ է որ այդ հատուածէն գործօն դեր ստանձնած էին Խ. Թէօլէօլեան եւ քանի մը ուրիշներ, բայց բաւական հատուածական մասնակցութիւն եղաւ իրենցը:

Այս մէկը կ'առաջնորդէ աւելի հիմնական կէտի մը որ Հայաստանի ղեկավարութեան կողմէ Սփիւռքի իսկական նկատառումին կը վերաբերի: Բազմաթիւ անգամներ կրկնուեցաւ Հայութեան այս հատուածը հաւասարազօր գործակից, բախտակից նկատելու տրամադրութիւնը: Ան զգալի ներկայութիւն էր մասնաւորաբար վարչապետ Վ. Սարգսեանի խօսքին մէջ: Բայց խօսքէն քայլ մը անդին, շատ քիչ բան գործնականն ալ կը լըծորդէր ըսուածին: Ու առիթս կը զօրացնէր երեւոյթին, շուքին տրուած նախապատուութեան տպաւորութիւնը: Տեսնել, օրինակ, թէ յաճախ ի՛նչ անհասկընալի չափանիշներով հրաւիրուած էին անձեր «անձնաւորութիւններ» պիտակին տակ որոնք պարզապէս թուային ներկայութիւն եղան, առանց որեւէ մասնակցութիւն ունենալու, գաղափար մը կու տար մօտեցումին մասին: Աւելի երկրորդական, երրորդական մակարդակի վրայ խօսքին ու գործին միջոցը կը մատնէին խորհրդաժողովին առթիւ պատրաստուած որմնազդները· վեցեակի մը չափ էին անոնք, շատ գեղեցիկ յօրինումով, ձեւաւորումով. 3-4 հատին վրայ զետեղուած էին բանաստեղծութիւններ, որոնց բոլորին հեղինակներն ալ միայն Հայաստանէն էին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

***

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻՆ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԱՑ

Վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի ի պատիւ Ուաշինկթընի Հայաստանի դեսպանատան կազմակերպած ընդունելութեան, 1999 Սեպտեմբեր 30, մեծարգոյ հիւր պատասխանելով կաթողիկոսական յառաջիկայ ընտրութեան մէջ կառավարական միջամտութեան դէմ եղած բողոքներուն, զանոնք որակած է «փոթորիկ գաւաթ մը ջուրի մէջ»:

Այդ զանցառելի «փոթորիկը» յարուցանողներու շարքին մաս կը կազմեն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ներկայ բարձրագոյն իշխանաւորները, – կաթողիկոսական տեղապահ, դոյդ պատրիարքներ եւ նաեւ եպիսկոպոսներ:

Պր. վարչապետը ըսած է նաեւ թէ կառավարութիւնը «կոպիտ միջամտութիւններ» չի կատարեր ընտրութեան մէջ: Չէ խօսած «փափուկ» տեսակին եւ ատրճանին մասին, ըսելով միայն թէ կան ընտրութեամբ «մտահոգ» եւ «արդիւնքներով հետաքրքիր» անհատներ եւ կազմակերպութիւններ, որոնց իրաւունքն է իբրեւ քրիստոնեայ քաղաքացիներ մասնակցիլ այդ ընտրութեան:

Նշեալ «մտահոգութեան» խորիմաստ բացատրութիւնը տուած է վարչապետին բանբերներէն մէկը. – Հայաստանի մէջ ամէն ինչ «անձնականացած» է, եւ իբր այդ ազգային գոյքի եւ նիւթական արժէքներու պահպանումը կապուած է ընտրուող անձին հետ, եւ հետեւաբար սերտօրէն աղնչուած է նաեւ ազգային անվտանգութեան հետ:

Եթէ պարզաբանենք վերի միտքերը, կ'ունենանք կառավարական հետեւեալ մտածողութիւնը. «Էջմիածինի գանձեր»ը այնքա՞ն են թանկագին եւ Աթոռը այնքա՞ն է կարեւոր, որ կառավարութիւնը ինք իր խօսք – որոշումը ունի կաթողիկոսին անձին ընտրութիւն – նշանակումին մէջ:

Մինչեւ կէտ մը հասկնալի է կառավարական մտահոգութիւնը ինչ կը վերաբերի Հայաստանի անվտանգութեան: Ի վերջոյ իշխանութիւններուն աւագ պարտականութիւնն է երկրին ապահովութեան հսկողութիւնը: Այսուհանդերձ գիծէ մը անդին հարցը կ'առնէ կասկածելի դարձուածքներ, անդոհալի իմաստ մը տալով վարչապետական մտածումներուն:

Հայաստանեայց Եկեղեցին ունի 47 եպիսկոպոսներ: Կրնայ պատահիլ որ անոնց մէջ գտնուին անհատներ, որոնք բաւականաչափ չեն նկատուիր վստահելի պահապանները Էջմիածնայ բարոյական թէ նիւթական «գանձերուն»: Չէ՞ որ Երեւանի մէջ երկրին անվտանգութեան պաշտօնատար մը սպառնալից ըսած է բարձրաստիճան եկեղեցականի մը թէ պետական արխիւներուն մէջ կը գտնուի իւրաքանչիւր եպիսկոպոսի «թղթածրարը»...: Լաւելեան պատգամ մը՝ որ ուղղուած է ամէն կաթողիկոսական թեկնածու եպիսկոպոսի եւ նաեւ կողմնակից եկեղեցականի:

Այս անգամ՝ խոր մտահոգութիւն յայտնելու կարգը մե՛րն է.– մեր բազմատասնեակ եպիսկոպոսաց դասին մէջ արդեօք կը գտնուի միայն մէ՞կ հատիկ եկեղեցական, միմիայն մէ՞կ եպիսկոպոս, որ մեկնելով իր «կոյս» թղթածրարէն կարող է ապահովել Ս. Էջմիածնայ եւ Հայաստանի «անվտանգութեան» նախապայմանները:

Դրական պատասխանին, պէտք է մնացեալ բոլոր եպիսկոպոսները դնել ցուկանաւի մը մէջ եւ զանոնք աքսորել հեռաւոր կղզի մը: Ժխտական պարագային՝ պէտք է կասկածի տակ առնել Հայաստանի պետական աւագանիին պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը, եւ վեր առնել համազգային ծանրակշիռ հարցի մը հանդէպ անոր ցոյց տուած անբաւարար լրջութիւնը:

Զենք մոռցած տակաւին, որ կարգ մը ղեկավարներու համաձայն, 1996-ին Հայաստանի փրկութիւնը եւ ապահովութիւնը երաշխաւորուած էր միայն Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի նախագահի պաշտօնին որեւէ եւ ամէն գնով վերընտրութեամբը, ընդդիմադիր պարագլուխները նկատելով անվստահելի դէմքեր, որոնք կը յարուցանեն «փոթորիկ գաւաթ մը ջուրի մէջ», մինչեւ որ կարճ ատեն ետք հակառակը խորհուեցաւ նոյն այդ անձերուն կողմէ, որոնք բրէժի բախտորոշ հարուածը իջեցուցին կռթնած իրենց զինուորական ջոկատներուն վրայ...:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

***

ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ՝ ԼԱՐՈՒԱԾ ԹՈՒՄԲ ՄԸ ԿԻԵՒԻ ՀԱՄԱՐ

Տասը տարի առաջ, Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը արտօնեց որ 1944-ին Ղրիմէն տեղահանուած եւ կեդրոնական Ասիա տարուած Թաթարները իրենց հողամասը վերադառնան: 1993-ին, երեք հարիւր հազար անձ Սեւ Ծովու այս թերակղզին ներգաղթեց:

Խորհրդային Միութեան փլուզումէն իսկ, Ղրիմը (զոր Նիկիտա Խրուշչով 1954-ին Ուկրանիոյ նուիրած էր) լուրջ վէճի հարց դարձաւ Մոսկուայի եւ Կիեւի միջեւ: Նախ տեղի ունեցաւ ճակատումը Սեւ Ծովու խորհրդային նաւատորմիղին հարցով, Սեպաստոփոլ խարսխուած եւ որ ի վերջոյ երկու երկիրներուն միջեւ բաժնուեցաւ: Ապա լարուածութիւնը՝ թերակղզին օրինավիճակին դծով, նկատի առած տեղւոյն բնակչութեան մաս կազմող Ռուսերու համեմատութիւնը (58 առ հարիւր): Ի վերջոյ, Թաթար փոքրամասնութեան խնդիրը:

Յոյներէն, Կոթերէն, Հոներէն, Խազարներէն եւ Ալանիներէն ետք, Թաթարները Ղրիմ կը հաստատուին ԺԳ. դարէն սկսեալ: 1475-էն 1775, թերակղզին անկախութիւն կ'ըլլայ, նախ քան ռուսական կայսրութեան կողմէ անոր կցումը: Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին, նացիները զայն կը գրաւեն 1941-ի Հոկտեմբերէն 1944-ի Մայիսը: Գրաւող ուժերուն հետ գործակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ, թաթար լրիւ համայնքը, չորս հարիւր հազար անհատներէ բաղկացած, Սիպերիա եւ Ուզբեկիստան կը տարուի:

«Իզվեստիա»ի մէջ, Վալերի Վիժուտովիչ կը գրէ թէ անցեալ Մայիս 15 - 16-ի գիշերը, զրահապատ կառքեր Սիմֆէրոփոլ (Ղրիմի մայրաքաղաքը) մուտք կը գործեն, քանի որ Թաթարներու ցոյցի մը առթեն ցուցարարներուն մէջ մարտիկներ երեւցած էին: Աւոր ընթացքին, ցուցարարները գոչած էին «Ակնցի ազգային արդարութիւնը, վերահաստատեցէք Ղրիմի Թաթարներուն իրաւունքները»: Կացութիւնը կը սպառնար անհակակշռելի դառնալ: Լէօնիտ Կուչմա, Ուկրանիոյ նախագահը, Մայիս 17-ին հրովարտակ մը կը ստորագրէ, որպէսզի Ղրիմի (ինքնավար Հանրապետութիւն մը՝ Ուկրանիոյ ծոցը) Թաթարները ներկայացնող Խորհուրդ մը ստեղծուի: Անոր պետ կը նշանակուի Մուսթաֆա Ճէմիլեւը, որ Մեճլիսի (Թաթարական Խորհրդարան) Նա-

խաղաղն է: Մէճլիսը, որ նախապէս պաշտօնականօրէն չէր ճանչցուած, այս ձեւով օրինաւոր կարգավիճակ կը ստանայ:

Քանի մը օր ետք, Մայիս 24-ին, Սերգէյ Կունիցին, Ղրիմի վարչապետը, կ'իջնէ այն հրապարակը որ կը տարածուի մարզի կառավարութեան կեդրոնատեղիին դիմաց, ուր Մէճլիսին կողմէ յանձնարարուած կամաւորներ շաբաթէ մը ի վեր կայք հաստատած էին: Կունիցին բարձրախօսով մը կը յայտարարէ Թաթարներուն վերաբերող կէտերը զորս որոշած էր.

– Ղրիմի կառավարութեան մօտ ստեղծել Ղրիմի Թաթար ժողովուրդը ներկայացնող Խորհուրդ մը, խորհրդակցական իրաւասութեամբ օժտուած.

– Վարչական կազմին մէջ Թափուր մնացող տեղերուն համար Թաթար վարչականներ պատրաստել.

– 2000-ի պիւտճէի քննութեան առեն նախատեսել երկարատեւ եւ նպաստաւոր պարտամուրհակներ ներգաղթողներէն անոնց որոնք կը ցանկան բնակարան մը կառուցանել.

– Բախչէսարայի եւ Բէլօկորսկի շրջաններուն մէջ Թաթար դպրոցներ բանալ.

– Կարելիութիւնը տալ եւ նիւթապէս հոգալ հեռատեսիլէն լուրերու ամէնօրեայ հաղորդում մը.

– Մաքսէ ազատ պահել մարդասիրական այն օգնութիւնը որ դուրսէն կուգայ եւ ուղղուած է պարտադիր աքսորի եւ բռնութեան զոհ ընտանիքներու:

Այս յայտարարութենէն քանի մը ժամ ետք, հրապարակին վրայ ոչ մէկ հետք մնաց հոն սարքուած վրաններէն, ի բաց առեալ խաւաքարտէ քանի մը ցուցատախտակներու կտորներէ: Իսկ այն պաստառները որոնց վրայ լոզունգներ գրուած էին (ինչպէս, «Ուկրանիա, Ղրիմի բնիկ ժողովուրդին իրաւունքները վերադարձուր» կամ՝ «Ղրիմի մէջ, թաթարական լեզուն պէտք է ազգային լեզուի կարգավիճակ ունենայ»), խնամքով փաթթուած էին եւ հանրակառքի մը մէջ զետեղուած: Ասիկա կը նշանակէր որ քարոզչութեան միջոցները ժամանակաւոր կերպով դարան կը դրուէին՝ մինչեւ յաջորդ ելոյթը, քանի որ Ղրիմի Թաթարները տակաւին շատ պատճառներ ունէին վերսկսելու իրենց իրաւունքները պահանջել: Ասոնք են.

– Ղրիմի Թաթար ժողովուրդը ճանչնալ որպէս Ուկրանիոյ բնիկ ժողովուրդներէն մէկը.

– Կուրուլթայի (աւանդական Համաժողով) եւ Մէճլիսին շնորհել օրինաւոր կարգավիճակ մը, զանոնք Ղրիմի Թաթարները ներկայացնող բարձրագոյն մարմինը դարձնելու համար.

– անոնց լեզուին տալ ազգային լեզուի օրինավիճակ.

– պայմանները ստեղծել կարելի եղած չափով արագ վերադարձը ապահովելու բոլոր տեղահանուածներուն.

– Ղրիմի բոլոր ժողովուրդներուն հաւասար իրաւունքները ապահովել յաչս սեփականաշնորհման եւ աշխատանքի խնդիրներուն:

Մ. Ճէմիլեւ Սիմֆերոպոլի եւ Կիեւի մէջ ի զուր պայքարեցաւ այս կէտերուն մեծ մասը Ղրիմի Ինքնավար Հանրապետութեան նոր Սահմանադրութեան մէջ ներառնելու գծով: Այս տարուան Յունուարին, այս Սահմանադրութիւնը Ուկրանիոյ նախագահին կողմէ վաւերացուեցաւ, որ յետոյ հրապարակի մը մէջ կրակի տրուեցաւ, Ղրիմի Թաթարներու դրօշակին տակ հաւաքուած ցոյցի մը ընթացքին: Նոյն ձեւով մոխիր դարձաւ նաեւ Կատարինէ Բ.ի ստորագրած 1783-ի յայտարարագիրը, որ Ղրիմի Ռուսիոյ կցումը կը հաստատէր:

Մէճլիսի ծրագիրին ամէնէն կարեւոր կէտը Ղրիմի Թաթարներուն ազգային եւ հողային ինքնավարութեան հաստատումն է: Բայց, Մ. Ճէմիլեւի կարծիքովն իսկ, ասիկա նպատակակէտ մըն է որուն իրագործումը երկար ժամանակ կը պահանջէ: Անոնք պիտի չստանան այն բոլորը զոր կը պահանջեն, բայց պէտք է անոնց մէկ մասը շնորհել, առանց որուն Ղրիմի պալքանացման վախը, հետզհետէ աւելի յաճախակիօրէն արտայայտուող, կրնայ իրականութիւն դառնալ եւ Թերակղզին ուկրանական Քոսովոյի մը վերածել:

Սեպտեմբերին, Ռատան (ուկրանական Խորհրդարանը), Ղրիմի Թաթարներու իր վիճարկումին պիտի վերսկսէր: Սակայն, Թերակղզիին մէջ, քաղաքական համերաշխութիւնը վաղուան համար չէ: Թաթարներուն պահանջները շատ ընդարձակ են եւ արմատական: Իսկ ուկրանական ներկայ իշխանութեան սահմանադրական, քաղաքական եւ տնտեսական նախադրեալները շատ սահմանափակ են, Ղրիմի բնիկ ժողովուրդներուն համար մէկ անգամէն ամէն ինչ շնորհելու, առանց հետեւանքներուն մասին մտահոգուելու:

ՍԵՐՄՆԱՑԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼԻՍ մէջ Սեպտեմբեր 27-ին, 73 տարեկանին մահացած է Գրիգոր Ճէյհան որ իր ծննդավայրին՝ Զառայի պատումներէն կազմուած հատորներով (թրքերէն) ուշադրութիւն գրաւած էր վերջին տարիներուն: 1965-ին ներգաղթած էր Հայաստան, ապա վերադարձած Պոլիս, իսկ 1980-էն ետք ապրած էր Ֆրանսա, յետոյ հաստատուած Գերմանիա: Մամուլի տակ է իրմէ Գ. հատոր մը որ կը կրէ «Ո՞վ է դուռը զարնողը» խորագիրը:

⁂

ԳՈՄՈԹԻՆԻԻ (Յունաստան) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին այցելած է, Սեպտեմբեր 26-ին, Աթէնքի եւ համայն Յունաստանի Արքեպիսկոպոս՝ Խրիսթոտուլոս, որու կ'ընկերանար մասնաւոր պատուիրակութիւն մը: Եկեղեցւոյ բակին մէջ, զիրենք դիմաւորած է խուռներամ բազմութիւն մը, գլխաւորութեամբ Սելանիկի հոգեւոր հովիւ եւ Թեմակալ առաջնորդի ներկայացուցիչ՝ Խորէն Ծ. Վրդ. Տողրամաճեանի: Պատուիրակութիւնը առաջնորդուած է եկեղեցի, որու մուտքին հայկական տարազներով եւ ծաղիկներով բարի գալուստ մաղթած են խումբ մը պարմանուհիներ: Կարճ աղօթքէ մը ետք, ողջոյնի խօսք արտասանած է Թաղային մարմնոյ ատենապետ՝ Տիգրան Գասպարեան, շեշտելով թէ այս եզակի այցելութիւնը մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ շրջանի հայութեան: Իր կարգին, Խրիսթոտուլոս Արք. իր ուրախութիւնը յայտնած է, ապա անդրադառնալով դաւանական վարդ մը հարցերու, յայտնած է թէ 1965-էն ի վեր ջանքեր կը թափուին Եկեղեցին միացնելու համար եւ կ'աղօթէ որ նախաքաղկեդոնական արեւելեան եկեղեցիներու եւ յոյն օրթոտոքս եկեղեցւոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող դաւանական տարբերութիւնները երկխօսութեան միջոցաւ վերանան եւ յանգին վերջնական եւ կատարեալ միութեան մը:

⁂

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ, բացառիկ համերգ մը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 1-ին, հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքին: Նպատակն էր սատարել Թուրքիոյ երկրաշարժի Հայ աղէտեալներու կարիքներուն եւ Պոլսահայ համայնքի վերակառուցման աշխատանքներուն: Իրենց մասնակցութիւնը բերած են Անի եւ Այտա Գավաֆեան եւ Շահան Արծրունի: Յայտագրի աւարտին առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան իր գնահատանքի խօսքը ըսած է արուեստագէտներուն եւ կազմակերպիչ Պոլսահայ միութիւններուն: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արք. մանրամասնութիւններ տալով երկրաշարժի պատճառած վնասներու մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՋԵՒԱՆ – ՎԱԼԱՆՍ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իջեւանի զուգորդ քաղաք Վալանսի քաղաքապետին յանձնարարականներով երկու պաշտօնատարներ Իջեւան գացած են ծրագիր մը ներկայացնելու որպէսզի Վալանսի աւելի քան 6 հազար Հայերն ալ մասնակցին քրիստոնէութեան 1700-ամեակի հանդիսութիւններուն: Նոյն առիթով անոնք քննած են Իջեւանի զբօսաշրջական կարելիութիւնները ու ծանօթացած խնդիրներուն:

⁂

ԿԱՊԱՆԻ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Կապանի ռազմական համալսարանը որ երեք տարիէ ի վեր կը գործէ, մինչեւ այսօր տուած է 75 շրջանաւարտներ: Ներկայիս ունի 30 սան: Հոկտեմբեր 7-ին հաստատութիւնը պարգեւատրուած է Կապանի քաղաքապետին պատուոյ գիրով:

⁂

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ՇՆՈՐՀԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախագահի նախկին խորհրդական Ժ. Լիպարիտեանի «Պետականութեան մարտահրաւէրը» գիրքին հայերէն հրատարակութեան առթիւ Հոկտեմբեր 7-ին «Արմատ» կազմակերպութեան գրասենեակին մէջ շնորհահանդէս մը կատարուած է, ներկայութեամբ հեղինակին ու 1991 – 1998 շրջանի ղեկավարութեան գրեթէ բոլոր բարձրաստիճան դէմքերուն որոնց մէջ գտնուած է նաեւ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան: «Արմատ»ի ղեկավար Բ. Արարքցեան ըսած է որ հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ քաղաքագիտական այլ հատորներ եւս:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

– Ես ի՞նչ գիտնամ, երբեւ թէ այդ Քաոլին հետ փախեր էք, թէ ուր ըլլալնիդ յայտնի չէ, յետոյ Կալացէն անստորագիր նամակ մը եկեր է Թաթիկեան էֆէնտիին, որուն մէջ ձեր հոն գտնուիլը գրուած է եղեր, թէ ասոր վրայ Թաթիկեան էֆէնտին անմիջապէս Կալաթ մեկներ է եւ այլն, եւ այլն:

– Ծայրէ ծայր սուտ, – գոչեց Տիկին Թաթիկեան, – իմ ճակատս բաց է, խիղճս ալ հանդարտ, ով ինչ կ'ուզէ թող ըսէ, այդ ալ հոգս չէ... Պոլիս ալ շատ բաներ կ'ըսէին ինծի համար, բնաւ կարեւորութիւն չէի տար... կը բամբասեն, կը բամբասեն, յետոյ վազ կ'անցնին... այդ ըսածներուն սուտ ըլլալը անկից յայտնի է, որ ամուսինիս հետ վերադարձանք եւ շատ ալ սիրով ենք միասին:

– Աստուած մուհապէթնիդ աւելցնէ, – ըսաւ Տիկին Փայլածու խնդալով:

– Ամէն, – աւելցուցին միւս կիները:

Նոյն միջոցին ներս մտան Թաթիկեան եւ Ամբրոսիոս էֆէնտիները: Երկու բարեկամները պանդոկ վերադառնալով՝ փութացած էին Տիկին Թաթիկեանի սենեակը, որպէսզի, ըստ իրենց տուած որոշումին, զայն համոզեն ու տանին ուրիշ օթէլ մը եւ անկէ ալ, հետեւեալ առտու՝ Ծուրճէվօ: Սենեակին մէջ մարդ չկար սակայն: Սպասուհին իրենց իմացուց, թէ տիկինը իր արդուզարդը ընելէ ետքը վար իջած էր hօլը, իր բարեկամուհիներուն քով, կը գտնուէր:

Երկու բարեկամները վայրկեան մը ապուշ – ապուշ իրարու երես նայած էին:

– Ուշ մնացինք, – ըսաւ ի վերջոյ Ամբրոսիոս:

– Ի՛նչ համարձակութիւն՝ վար իջնել ու երթալ ամենուն մէջ նստիլ, – գոչեց Թաթիկեան:

– Թերեւս խնդիրը փակելու լաւագոյն ձեւը այդ է... ինչ որ է, մենք ալ վար իջնանք ուրեմն:

Քիչ յետոյ երկու բարեկամները կը մտնէին այն սրահը, ուր Տիկին Թաթիկեան ոգեւորեալ խօսակցութեան մը բռնուած էր իր բարեկամուհիներուն հետ:

Ճաշի ժամը հասած էր արդէն, ու ամէն ոք փութաց ճաշասրահ: Թաթիկեան, Ամբրոսիոս եւ տիկինը առանձին սեղան մը նստեցան: Տիկին Թաթիկեան չափազանց զուարթ տրամադրութեան մէջ էր, մինչ ամուսինը մռայլ դէմք մը առած էր:

– Ի՞նչ է, նորէն քիթդ կախեր ես, – ըսաւ տիկինը կէս յանդիմանական շեշտով մը:

– Բան չկայ, – պատասխանեց Թաթիկեան, – անկէ զատ ուրախ ըլլալու պատճառ մը չունիմ կարծեմ... ինչո՞ւ վերը ինծի չսպասեցիր ու առանձին վար իջար:

– Ցանցա՞նք մը գործեցի այդպէս ընելով:

– Չէ, բայց ես կ'ուզէի լրջօրէն տեսակցութիւն մը ունենալ քեզի հետ առանձին ... դեռ ուրիշներու հետ չտեսնուած:

– Չէի գիտեր, որ այդ տեսակ դիտաւորութիւն մը ունէիր... բայց կարծեմ կրնաս նորէն ըսելիքդ ըսել, եթէ Ամբրոսիոս էֆէնտիին ներկայութիւնը արգելք մը չէ:

– Ընդհակառակն Ամբրոսիոս էֆէնտին ալ պէտք է լսէ ըսելիքներս, արդէն իրեն հետ եկանք սենեակդ, բայց քեզ հոն չգտանք:

– Ի՞նչ կայ, ծանրակշիռ բա՞ն մը պատահեցաւ, – հարցուց տիկինը հեգնական ու անտարբեր ձեւով մը:

– Պատահածը մէջտեղն է... այս եղածը մոռցնելու համար Ամբրոսիոս էֆէնտիին հետ ճար մը խորհեցանք եւ որոշում մը տուինք:

– Ի՞նչ որոշում :

– Քիչ մը ժամանակի համար Պուքրէշէն հեռանալ:

– Ո՞ւր պիտի երթանք կոր...

– Օրինակի համար՝ Ծուրճէվօ:

– Ծուրճէվօն ի՞նչ է, – հարցուց Տիկին Թաթիկեան ժպտելով:

– Ի՞նչ կ'ուզես որ ըլլայ: Դանուբի վրայ պզտիկ քաղաք մըն է, ասկէ երկու ժամ հեռու... երկաթուղիով:

– Այդ Ծուրճէվօն դո՞ւն մտածեցիր, – ըսաւ Տիկին Թաթիկեան՝ Ամբրոսիոսի դառնալով:

– Այսինքն Թաթիկեան էֆէնտին էր, որ այդ տեսակ բան մը յարմար տեսաւ, ես ալ մտածեցի, որ դէշ չէր ըլլար... սակայն ձեր գիտնալիք բանն է, – պատասխանեց Ամբրոսիոս:

– Կը տեսնեմ, որ երկուքնուդ ալ խելքը իրարու յարմար է, ի՞նչ գործ ունինք Ծուրճէվօ...

– Արդէն պէտք չմնաց կարծեմ, – ըսաւ Ամբրոսիոս, – մենք այդ որոշումը տուինք, երբ դուն դեռ մարդու երես չէիր տեսած... մեր միտքը այն էր, որ անմիջապէս օթէլէն երթանք, այս գիշեր ուրիշ տեղ մը անցընէք, վաղը առտու ալ Ծուրճէվօ երթանք, որպէսզի չստիպուիք ասոր – անոր բացատրութիւններ տալու...

– Ես պէտք եղած բացատրութիւնը տուի, դուք պարապ տեղը սիրտ մի՛ հատցնէք:

– Ի՞նչ ըսիր, – հարցուց Թաթիկեան հետաքրքիր:

– Ըսի, որ Կալաց մօրաքրոջ տղայ մը ունիմ, յանկարծ հիւանդացեր է ու հեռագրով զիս ուզեր էր, ես ալ ստիպուեցայ երթալու:

– Շատ վրան բաց սուտ մըն է այդ, – դիտել տուաւ Ամբրոսիոս:

– Այդ միջոցին ուրիշ բան չգտայ ըսելիք:

– Գոնէ հաւատացի՞ն, – հարցուց Թաթիկեան:

– Չեմ կարծեր, – պատասխանեց Տիկինը խնդալով, – բայց ի՞նչ նշանակութիւն ունի, կ'ուզեն հաւատան, կ'ուզեն չհաւատան, իմ գործերուս ի՞նչ կը խառնուին:

– Ըսել է՝ չես ուզեր Պուքրէշէն հեռանալ, – հարցուց Թաթիկեան:

– Ինքզինքս ծաղրելի ընելու պէտք չունիմ:

– Ի՞նչու համար ծաղրելի պիտի ըլլաս:

(Շար. 122)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 68_ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ եւ Շրջանային խորհուրդի Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Կազմակերպութեամբ՝
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւի եւ Վարչական խորհուրդի ի ներկայութեան՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՏԷՐԵԱՆԻ
Առաջնորդ Գանատահայոց
ինչպէս նաեւ՝
ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ – ՌԵԺԻՆ ՃԷՎԻԶՃԵԱՆԻ
Նախկին Ատենապետուհի Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Նիսի Շրջանի
Պատուոյ նախագահութեան ներքեւ՝
Տէր եւ Տիկին ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 22
Պաշտօնական ճաշ Փալմ – Պիչ Գոնֆորտ պանդոկասրահին մէջ, ժամը 20–ին:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23
Դասախօսութիւն
Դասախօս՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Նիւթ՝ 1700–ամեակ Հայոց Եկեղեցւոյ հաստատման՝ Ս. Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ (Փրատօ), ժամը 20–ին:
Կիրակի, Հոկտեմբեր 24
Հանդիսաւոր պատարագ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը՝ 9.45–ին:
Պատարագիչ՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Աւրնթերակից ունենալով՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
ու
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեհանգիստ՝ Վասն հոգւոց ծառայից եւ բարերարաց:
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ – Մեսրոպ *երգչախումբը՝*
Ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Երլմազեան
Սարկաւագներ. _ Սիմոն Սրկ. Միքայէլեան եւ Վռամ Սրկ. Սիմէոնեան:
Հոգեճաշ.– Պատարագի աւարտին ժամը 13–ին, Ս. Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը հոգեճաշ մը կը կազմակերպէ, որուն ամէն հաւատացեալ սիրով կը հրաւիրուի:

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարներուն.– Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պագրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Ջրբաշեանի, Ս. և Գ. Գործունեանի, Զորիկեան եղբարց, Կարպիս Ճէկըրտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աթոյեան եղբարց եւ քոյրերու, Սուրէն Ֆէնեանի, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուրտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան եղբարց, Աղաւնի Ասլանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէնեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազարեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝
Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանճեանի

Ծառայողներու՝
Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր-Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խորէն Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բաբգէն Քհնյ. Ասլանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարինեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխերեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան:

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝
Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաքեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան:

Կտակարարներու՝
Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիթեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աթէշեան եւ Եսայի Պոյաճեան:

Բարերարներու՝
Արծրունի Ջրբաշեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռան եւ Մատլէն Խօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Աստուր և Օլկա Մեսնեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Աստուր Հոլորիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուլլաճեան, Ռուբէն Տէր-Խաչատուրեան, Սահակ–Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Ջ. Վարդերեսեան, Ծիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր-Պօղոսեան, Պօղոս Սօնիկեան, Վարդան եւ Լուսինթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ծիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պոզաճեան, Սիրուն եւ Նուրիկ Միւզիքեան:

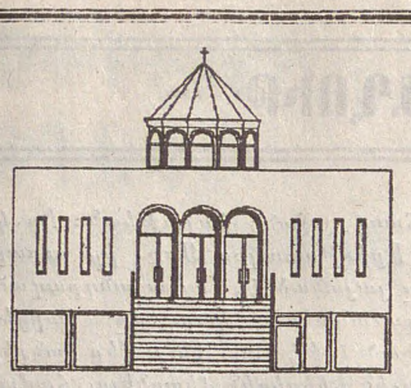

LES THEMES BIBLIQUES DANS LES ENLUMINURES ARMENIENNES DES EVANGILES

CONFÉRENCE - DIAPORAMA

présentée par :
ANNA LEYLOYAN
Chargée de Cours à l'INALCO
Histoire de l'Art Arménien

Dimanche 17 Octobre à 15 heures 15

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre —

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

EN ROUTE VERS L'AN 2001!

301 - 2001 : 1700e anniversaire de la christianisation du peuple arménien

3 conférences publiques sur le thème :

«REDECOUVRONS LA FOI DE NOS PERES»

Orateur : Pasteur AVEDIS ZARIFIAN (de Montréal)

Jeudi 21 Octobre à 20h30
Vendredi 22 Octobre à 20h30
Samedi 23 Octobre à 20h30

Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée libre — Bienvenue à tous

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17–ին,
Հանդիսաւոր պատարագ
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Կը քարոզէ եւ հանդիսութեանց կը նախագահէ՝
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆ
Ընդհանուր Փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

FRANCE 2
et
ESPOIR POUR L'ARMENIE
diffuseront
un REPORTAGE
sur

L'ARMENIE D'AUJOURD'HUI

Dimanche 17 Octobre à 10 heures
sur France 2

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. partenaire de la MEDIATHEQUE MUNICIPALE d'Alfortville
dans le cadre de sa manifestation annuelle
KIOSQUE 99
sur le thème
«Rendez-vous avec le temps»
du 13 au 23 Octobre

La M.C.A. présente

Exposition Photos Montage

Créations de BAGHDIG KOUYOUMDJIAN

Inauguration le Vendredi 15 Octobre à 19 heures

et participe
Vendredi 22 Octobre à 20h30
CAFE-PHILO
Débat sur le temps, la mémoire et l'avenir

«L'idée du passé ne prend un sens et ne constitue une valeur que pour l'homme qui se trouve en soi-même une passion pour l'avenir»
Paul VALERY

ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier, ALFORTVILLE

—— Entrée libre ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16

Տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու

Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

Պոլսոյ երկրաշարժի հայ զոհերուն, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութիւններու անդամներու հոգիներուն ի հանգիստ

ՊԱՏԱՐԱԳ եւ ՀՈԳԵՃԱՇ
Կիրակի, Նոյեմբեր 21–ին
Մարսէյլի
Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12.14, rue St.Bazile—13001 MARSEILLE

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17, ժամը 13–ին

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Ի պատիւ՝
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ
Ընդհանուր Փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
04-91-50-15-09 եւ 04-91-66-43-05

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 20, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կարեւոր օրակարգ. Տեղեկատուութիւն: Բոլոր անդամուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Diner dansant animé par *G R I C H A et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15

VENDREDI
15 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.752 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.752

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ «ԱՐԺԱՆԻ» ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ

Անպարա գոհ է : Պրիւսէլի Յանձնախումբը արժանի գտաւ Թուրքիան, երկու տարուան «քաւարան»է կը գրէ «Լիպերասիոն») ետք : «Ամենն է որ քայլ մը առնենք» չեչտած է Յանձնախումբը, իր տեղեկագրին մէջ, որ կը վերաբերի 13 թեկնածուներուն : Հարցը չէ փակուած, սակայն, Թուրքիոյ համար որ պարտի կարգ մը պայմաններ լրացնել (Գոփընհակընի չափանիշները) : Ասոնք են.– կայուն հիմնարկներ որոնք կ'երաշխաւորեն ժողովրդավարութիւնը, նախապատուութիւն իրաւունքի եւ փոքրամասնութեանց, չուկայի կենսունակ տնտեսութիւն :

Պրիւսէլ կը նկատէ որ ինչ կը վերաբերի մարդկային իրաւանց եւ փոքրամասնութիւններու հարցերուն, կացութիւնը շատ քիչ յեղաշրջուած է : Յանձնախումբը կ'առաջարկէ Թուրքիոյ որ զարկ տայ «քաղաքական երկխօսութեան» մարդկային իրաւանց մասին, ապահովէ մնայուն շարունակութիւն մը իր յառաջդիմութեանց մէջ :

Եւրոպական յանձնախումբը առաջարկած է նաեւ բանակցութիւններու ձեռնարկել 6 երկիրներու հետ, որոնք «կը յարգեն ժողովրդավարութիւնը, մարդկային իրաւունքները եւ փոքրամասնութիւնները» նոյնիսկ եթէ կացութիւնը շատ փայլուն չէ : Ասոնք են Պուլկարիա, Լատվիա, Լիթուանիա, Մալթա, Ռումանիա եւ Սլովաքիա :

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒԽՏԸ ՑԱՐԻՔ ՉԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Թուրքիոյ Արտաքին Գործերու նախկին նախարարներէն Մ. Սոյսալ, ինչպէս տեղեկացուցած է «Ճումհուրիյէթ» թերթը («Ակօս» Հոկտեմբեր 8), դէմ արտայայտուած է շրջանային ու փոքրամասնութիւններու լեզուներու ուխտին. ան ըսած է որ այդ ուխտը անհատներու իրենց մայրենին խօսելու անկախութենէն անդին, պետութիւններու մէջ հաւաքականութիւններու խմբական իրաւունքներ կուտայ, ինչ որ անյարիր է Թուրքիոյ պետութեան ըմբռնումին, ազգ – պետութիւն պատկերացումին : Մանրամասնելով ըսածը, Թուրք նախկին նախարարը ըսած է թէ ուխտը պետութիւններուն կը պարտադրէ փոքրամասնութիւններու լեզուներուն գոյութիւնը ընդունիլ, օգնել այդ լեզուներուն առողջ մնալուն, յատկացումներ ընել, եւայլն : Նաեւ՝ այդ լեզուն խօսողներու համար մշակութային միութիւններու հիմնումին արտօնութիւն տալ, այդ լեզուով կրթական գործ տանելու պայմաններ ստեղծել : Կարճ խօսքով՝ բաներ որոնք մահու չափ վախ կը պատճառեն Թուրքիոյ. նախարարը յիշելով որ Ֆրանսայի եւս հարց ստեղծեց ուխտին ստորագրութիւնը, թելադրած է նոյն ընթացքը օրինակել :

«ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՌԱՆՑ ՉԷՉԷՆԻ ՉԷՉԷՆԻԱ ՄԸ Կ'ՈՒԶԷ» Կ'ԸՍԷ ԲԱՍԱՅԵՒ

Մինչ ռուսական աղբիւրներու համաձայն, Բասայեւ մեկուսացուած էր գիւղի մը մէջ, ուր ռուս կոխներ կը շարունակուէին, Հոկտեմբեր 13-ին, «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը Բասայեւի հետ հանդիպում մը ունեցած էր Գրոզնիի իր բնակարանին մէջ : Լրագրողուհիին առաջին հարցումը կը վերաբերէր նախորդ (94 – 96) եւ այս պատերազմի տարբերութեան : Չէչէն պատերազմիկը կը բացատրէ. – «Այսօր Ռուսերը դիմակները վար առած են. Ըստ մեր տեղեկութեանց, կը պատրաստուէին, 1998 Մարտէն ի վեր Նաուրսկի շրջանը մտնել : Մայիսին, Կիզլիարի (Տաղստան) սահմանային կայանը մեզմէ մէկը մեռցուցին :Երկար ատեն է գիտենք որ, Ռուսաստան ոչ միայն իր վրէժը կ'ուզէ լուծել մեզմէ այլեւ իր ներքին հարցերը կարգադրել : Ի՞նչ ռուսական Պետութեան մասին կարելի է խօսիլ, երբ իր բոլոր վարչապետները՝ Ստեպաշին, Պրիմակով, Պուտին ԷՖ – ԷՍ – ՊԷ–էն (գաղտնի սպասարկութիւն) կուգան : Պարզապէս ոստիկանական պետութիւն մըն է եւ Չէչէնիան իրենց միակ թիրախը չէ, այն պահէն որ իրենց գործը վերջանայ մեզի հետ, նոյն բանը կ'ընեն Վրաստան կամ Ազրպէյճան : Ռուսաստան երբեք պիտի չհրաժարի աշխարհակալական իր փառամոլութիւններէն : Ինչ կը վերաբերի ռուսական պատերազմական ռազմավարութեան, հազիւ փոխուած է : ... Քիչ մը աւելի խելացի դարձած են միակ պատճառով՝ վախը : Ծանր կորուստներ չեն ուզեր, շատ լաւ գիտեն որ այս պարագային ռուս ժողովուրդը այս պատերազմին դէմ կ'ելլէ» :

Բասայեւ զարմացա՞ծ է «հակահարուածային գործողութիւն» որակումէն :

Հակահարուածական գործողութիւն մղելու համար, կ'ըսէ Բասայեւ, նախ՝ ահաբեկիչ պէտք է : Ռուսերը կը բացագանչեն՝ կա՛յ չէչէն ահաբեկիչներուն, մինչդեռ բուն ահաբեկիչները, եւ միջազգային կերպարով, իրենք են : Մեզ կ'ամբաստանեն որ ահաբեկչութիւն տարածած ենք Տաղստան, դրացի այդ Հանրապետութեան վրայ յարձակած ենք, մինչ Տաղստանի մէջ, հարցը ազգային ազատագրման պատերազմի կը վերաբերի : Ռուսաստան այդ պատրուակը օգտագործեց իր հովանիին տակ առնելու համար նոր հողամասեր : Կ'ուզեմ շեշտել, Ռուսերը երբեք չեն հրաժարիր իրենց փառամոլութիւններէն : 1996-ին, գոհ էի արդէն որ դուրս շպրտած էի այդ խոզերը եւ կը մաղթէի որ մեր Հանրապետութեան դուռները ժամ առաջ գոցենք, որպէսզի չվերսկսին : Ահաւասիկ արդիւնքը. լաւ չգոցեցինք դուռները, բայց, վնաս չունի, դուրս կ'ընենք» :

Իսկական ճակատ չկայ, կ'ըսէ Բասայեւ : Վեց օր առաջ մերիններէն ոմանք Տերեկ գետը անցան վերադրաւելու համար հինգ գիւղեր, հիւսիս, բայց, Ռուսերը կատաղի կռիւ տարին մեզի դէմ, միայն հիւլէական ռումբն է զոր դեռ չեն գործածած : Ատոր շատ չենք հաւատար, որովհետեւ շողարձակումներով, իրենց դէմ կը դառնայ (հոս, լրագրողը կ'աւելցնէ թէ Բասայեւ քահ – քահ խնդացած է) :

Ի՞նչ կը պատասխանէք կ'ըսէ լրագրողուհին, անոնց որոնք կը պնդեն որ չէչէն հրամանատարութիւնը միասնական չէ եւ թէ Մասխադով այլեւս ոչինչ կը հակակշռէ :

Բասայեւ, հարցումով մը կը պատասխանէ. – Եւ գիտէ՞ք թէ համայն աշխարհ ի՞նչ կ'ըսէ Ռուսաստանի մասին : Կ'ըսէ թէ Ելցին այլեւս ոչինչ ըլլալու կարող է, ալքոլի մէջ թաթխուած խոզ մըն է, որ հազիւ կրնայ Կրեմլինի վրայ հսկել, ընտանիքն է որ կը հակակշռէ Ռուսաստանը եւ թէ Ռուսաստանի մէջ խառնակութիւն է : Կարճ խօսքով, բնաւ հոգս չէ թէ ի՞նչ կ'ըսեն Ռուսերը : Մենք, Չէչէններս, կրնանք մեր մէջ կռուիլ կամ իրարմէ դողնալ, բայց, Ռուսերուն դէմ միշտ միացած ենք եւ այսօր ալ բացառութիւն պիտի չընենք : Առաջին պատերազմին ատեն ալ նոյն ապուշութիւնները կ'ըսէին, Դուդայեւ ոչինչ կը հակակշռէ, միայն 500 հոգի ունի իր կողքին, երկու ժամէն Գրոզնին կը գրաւենք եւ երեքէն՝ երկրին մնացեալը : Բայց, եթէ Մասխադով ոչ մէկ հակակշիռ ունենար, այդ պիտի նշանակէր որ Ռուսերը պէտք իսկ չէին ունենար Չէչէնիա մտնելու, քանի որ իրենց հակակշռին տակ մնացած կ'ըլլայինք :

Վերջին հարցումն է. – կը խորհի՞ք որ Ռուսերը միտք ունին Գրոզնին գրաւելու :

Ու Բասայեւ կը պատասխանէ. – «Կրնան աշխարհի բոլոր ծրագիրներն ունենալ : Կարծէք մենք ալ պիտի ձգե՞նք : «Առողջապահական գօտի» մը կը պարտադրեն մեզի եւ պէտք է որ նստինք թէ՞յ խմենք իրենց հետ, Մոսկուա պէտք է գետեղել այդ «առողջապահական գօտի»ն, որովհետեւ, ռուսական մաֆիան իսկական սպառնալիք մըն է համաշխարհային կարգուկանոնին համար : Գալով Մասխադովի, լաւ բրաւ բանակցութիւններ պահանջելով : Համաձայն ենք այդ դիմումին, գիտակցելով հանդերձ որ կարելի չէ : Ռուսերը ոչ մէկ բանակցութիւն կը տանին, եթէ իրենց նպաստաւոր չէ եւ ոչինչ նպաստաւոր է Ռուսաստանի, ցորչափ չէ վերջացուցած աշխարհակալական իր քաղաքականութիւնը : Մասխադով նուրբ ռազմավար մըն է, այդ բանակցութիւնները պահանջելով, յաջողեցաւ ցոյց տալ արեւմըտեաններուն, որ Ռուսերը ոչ բանակցութիւն կ'ուզեն, ոչ ալ կայունութիւն այդ շրջանին մէջ, այլ միայն մէկ բան՝ Չէչէնիա մը առանց Չէչէնի» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՔՍԸ (Քաղաքացիական Զօրակցութեան Ուխտ) որ լայն դիւրութիւններ կը հաստատէ զոյգերու համար (միասեռական) ի վերջոյ քուէարկուեցաւ Հոկտեմբեր 13-ին Ազգային Ժողովին կողմէ 249-ի դէմ 315 ձայնով եւ չորս ձեռնպահութիւն (Սեկէն, Մատըլէն եւ այլն) : Աջը որոշած է Սահմանադրական Խորհուրդին դիմել հակասահմանադրական գտնելով օրէնքը : Խորհուրդը մէկ ամիսէն իր վճիռը պիտի տայ :

ՆԻՍԻ ԴԱՏԱԽԱԶԸ՝ Էրիք տը Մոնկոլֆիէ, որ ծանօթ է իր անկեղծ արտայայտութիւններուն համար, այլեւս չի հանդուրժեր ազատ որմնադիրներու ճնշումներուն եւ կ'ամբաստանէ անոնց ցանցերը որ կը խանգարեն արդարադատութեան գործունէութիւնը : Տեղւոյն վրայ բաւական իրարանցում կը տիրէ եւ ոմանք կը խորհին որ առիթն է ամէն ինչ յստակացնելու : Էրիք տը Մոնկոլֆիէ վերապահ է եւ կ'ըսէ թէ Նիսի կացութիւնը յատուկ է եւ անկէ անդին բուն հարցը կը վերաբերի արդարադատութեան եւ ազատ որմնադրութեան կրկնակ պատկանելիութեան :

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԹԵԹԵՒՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Շառլ Ազնաւուր թեթեւօրէն վիրաւորուած է Հոկտեմբեր 13-ի առաւօտը, Փարիզ – Լիոն Ա. 6 կառուղիին վրայ Սըվրէի մօտ (Սոն եւ Լուար) : Անմիջապէս Շառլ Ազնաւուրի հիւանդանոցը փոխադրուած է քննութեան եւ խնամքի համար : Թեթեւօրէն վիրաւորուած է եւ հիւանդանոցէն կրցած է ելլել : Ինք կը վարէր կառքը եւ զարնուեր է բեռնատար կառքի մը :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 13 / 14)

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԽՐԱՅՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գլխաւոր դատախազ Ա. Յովսէփեան Հոկտեմբեր 13-ին տեղեկագրով մը պարզած է վարկային երեք քննարկումներու արդիւնքները. «գիւղատնտեսութեան մեծածախ շուկայ» վարկային ծրագրին մէջ նկատուած խախտումներու ամբաստանեալները բանտարկութեան դատապարտուած են. կրթական մարզին վարկերուն հարցով 1997 – 1998 տարեշրջանի դասագիրքերուն առնչուած գործողութիւններ աւարտած են գումարներու իւրացումով : Իսկ Համաշխարհային դրամատան կողմէ աղէտի գօտիին համար տրամադրուած վարկերու վերաբերող թղթածրար մը քննութեան մէջ է :

***

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի փոխ – նախագահ Էմիլ Գաբրիէլեան առողջապահութեան մարզի իր ծառայութեան համար արժանի նկատուած է ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մրցանակին : Ան կը տրուի Նոյեմբեր 8-ին նոյն կազմակերպութեան խորհրդաժողովին ընթացքին :

***

Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆԸ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԱԾ ԲԼԷԵԱՆԻ ՀԱՐՑՈՎ

Նախագահին առընթեր մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովը իր նախորդ նիստին մերժած էր Ա. Բլէեանի արգելափակման որոշումը փոխելու առաջարկով դատարան դիմել : Հոկտեմբեր 13-ի նիստին յանձնաժողովին նախագահը Պ. Հայրիկեան տեղեկացուցած է որ ինք դիմած է նախագահ Ռ. Քոչարեանին, որպէսզի օրէնքի շրջանակին մէջ Ա. Բլէեանի բանտարկութեան վիճակը փոխէ : Պ. Հայրիկեան գիտել տուած է որ Ա. Բլէեան ընդդիմադիր դէմք ըլլալով զայն արգելափակելը կրնայ քաղաքական հետապնդում նկատուիլ :

***

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀԱՐՑ

Վանաձորի մէջ պաշտօնական դիրքի չարաշահումի մեղադրանքով ձերբակալուած փոխ – ոստիկանապետ մը խոշտանգումի հետեւանքով մահացած է. իսկ իրաւապահ մարմինները տեղեակ չեն պահած ընտանիքը :Հարցին մասին տեղեկացուցած է Պ. Հայրիկեան, մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովին Հոկտ. 13-ի նիստին :

***

ԱՐՄԵՆԻՔՈՒՄԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռուս երիտասարդը Ն. Կոլեսնիկով որ սխալ վարակուած էր ու Հայաստանի մէջ «Արմենիքում»ով միջոց մը դարմանուած, ներկայիս կը գտնուի Համպուրկ ուր ենթակայ է քննութիւններու : Անոնք աւարտած չըլլալով հանդերձ, յայտնուած է որ գերմանացի մասնագէտները գոհացուցիչ գտած են հիւանդին վիճակը :

***

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀԸ ԱՅՑԵԼԱԾ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ներսէս Արք. Պօղապալեան նոր այցէ մը ետք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՅՈՒՅԱՓԵ՞ՂԿ ԹԷ ՄԻՋՈՒԿ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչ կը վերաբերի խորհրդաժողովին միջուկին, ատոր կարելի է շրջանակ մը գծել, ելոյթներու բազմութենէն ուշադրութեան արժանի, բան մը ըսող քիչը առանձնացնելով։ Այդ քիչն ալ ընդհանրապէս պատկանեցաւ արեւմտեան Սփիւռքին մասնակիցներու որոնք հայութեան վաղուան տագնապով ու միասնական հեռանկարներով լրջօրէն, անկեղծօրէն հետաքրքրուած անձեր էին։ Այդ փոքր խմբակին կը պատկանի նաեւ զգացականով յորդուն նման միջավայրի մէջ չտարուելու եւ էականէն չշեղելու ոչ դիւրին յաջողութիւնը։

Այս ելոյթներով մատնանշուած ուշադրութեան արժանի կէտերը կարելի է ամփոփել երեք գլխաւոր գլուխներու մէջ. առաջինը՝ Հայաստանի նման կարեւոր Սփիւռքի մը տէր երկրի մը ու այդ ըՍփիւռքին յարաբերութիւնները կարելի լաւագոյն մակարդակով կազմակերպելու նիւթը սեղան կը բերէր։ Մերինը չըլլալով աշխարհի միակ օրինակը, կային նկատի առնուելիք փորձառութիւններ որոնք դրական արդիւնքներ ալ արձանագրած էին։ Խնդիրը այն է որ հազար հոգինոց լսարանին մէջ ուր մասնակի անձնական խօսակցութիւնները յաճախ արգելք կ՚ըլլային ելոյթներուն ունկնդրութեան, քանի՞ հոգի կրցաւ արձանագրել հարկաւորը։ Ինչ կը վերաբերի նախաձեռնողներու դասին, մաղթելի է որ անոնք ու Սփիւռքի անոնց գործակիցները անհրաժեշտ ուշադրութիւնը դարձուցած ըլլան բուռածին. որպէսզի եթէ իսկապէս կայ հայութեան երկու հատուածին յարաբերութիւնները ժամանակակից չափանիշներով քալեցնելու ձգտումը, երկօրեայ համագումարը այդ ուղղութեամբ ունեցած ըլլայ դրական դեր մը։

Երկրորդ մատնանշելի կէտ մը որ նոյնպէս Սփիւռքի նոյն հատուածէն մասնակիցներու խօսքին կորիզը կազմեց, որպէս միասնական ներկայութիւն աշխարհին ներկայանալու թէքնիք ճամբաները կը նշէր, ամբողջ հայութեան անունով հոն մէկտեղուած բազմութեան։ Գլխաւորաբար համացանցը ու հաղորդակցութեան արդիական այլ ուղիներ օգտագործումի լայն կարելիութիւններ կը ներկայացնէին։

Մատնանշումներու Գ. գլուխ մը առնչուեցաւ հայաստանեան մտահոգութիւններու որոնք անկախութեան առաջին օրէն հետզհետէ չեչտուող ծանրութեամբ զգալի կ՚ըլլային սփիւռքեան շրջանակներուն մէջ։ Անոնց գլխաւորներն էին արտագաղթի երեւոյթը, երկրին մէջ ընկերա – տնտեսական չատ սուր անհաւասարութեան պատկերը, դուրսէն ներդրում փորձողներու ներշնչուած անվստահութիւնը, կաշառակերութեան տարածուն բնոյթը, եւայլն։ Մինչեւ այսօր բազմաթիւ անգամներ ու բազմաթիւ ձեւերով արտայայտուած այս կէտերը որոնց կարելի չէ ըսել որ արժանի ուշադրութիւնը ընծայած են պատկան իշխանութիւններ, կրնա՞ն լուրջ ընկալում մը գտնել խորհրդաժողովէն ետք։ Հարցումին դրական պատասխան մը տալու յոյսը կը ներշնչեն Հայաստանի ղեկավար դէմքերու, ինչպէս վարչապետ Վ. Սարգսեանի, «խոստովանութիւնները» որոնք վերաբերեցան օրինակ՝ մսխուած վարկերու, կաշառակերութեան։ Հարցը տեսնելն է թէ գոնէ թիւով տպաւորիչ նման լսարանի մը հաճելի ըլլալու միտո՞ւմն էր այդ խոստովանութիւններուն հեղինակը, «Հայաստան» հիմնադրամին եկամուտներուն տարբեր առիթներով մատնանշուած նուազո՞ւմը, թէ սրբագրութեան անկեղծ տրամադրութիւնը։ Բացի վերջին պարագայէն, ո՛չ եղած մատնանշումները, ոչ ալ «մեղայական»ի ոճով հնչող խոստովանութիւնները բանի մը կը ծառայեն։

Այս երեք կէտերէն թերեւս աւելի առաջնային բնոյթով պէտք էր նկատի առնել զուտ ներհայկական վիճակ մը որուն անդրադարձաւ Վ. Օշական։ Հայաստան _ Սփիւռք թեւերուն հարկաւոր չափով ու ձեւով իրար չճանչնալու իրողութիւնն էր ան, որ խորքին մէջ նման ձեռնարկի մը առաջնորդող առաջին ազդակը պէտք է ըլլար։ Սակայն, շատ քիչերու բան մը ըսաւ այնքան իրապաշտ այս մատնանշումը որ շատերու կողմէ հաւանօրէն նըկատուեցաւ փանթէզի-ն, գգայացունցը սիրող գրագէտին ինքնատիպ մէկ արտայայտութիւնը. ու այդքան։ Մինչդեռ նման խորհրդաժողովի մը պատրաստութեան եւ կիրարկութեան համար կատարուածին տասնապատիկ, հարիւրապատիկ ծաւալով ջանք ու մանաւա՛նդ գիտակցութիւն պէտք է չրջանցելու համար փոխադարձ ճանաչումի պակասով ստեղծըւած շատ լուրջ խոչընդոտները։ Որպէս անոնցմէ մէկ կարեւորը նշուեցաւ ըՍփիւռքի մտաւոր ուժէն մինչեւ այսօր պէտք եղած ձեւով չօգտուելու պարագան։ Կէտ մը որ շատ բան կը բացայայտէ իրար ճանչնալու հարցին մասին։

Հետաքրքրական էր այս առումով այն մանրավէպը որ Երեւանի մէջ կը շրջէր խորհրդաժողովի օրերուն. հեգնելով յատկապէս Հայաստանի ղեկավարութեան կողմէ ձեռնարկին տրուած մեծ կարեւորութիւնը, կը պատմուէր թէ պատրաստութեան փուլին մէկը հարց տուած է այդ գործին լծուած պաշտօնատարի մը թէ ո՛ւր կը գտնուի Սփիւռք կոչուած այդ վայրը ուրկէ ներկայացուցիչներ պիտի գան Երեւան։ Ու պաշտօնատարը պատասխանած է. «Ղազախստանի կողմերը տեղ մը չէ՞»...։

Նոյն իրապաշտութեամբ կատարուած բաւական յանդուգն դիտողութիւն մըն էր նաեւ այն թէ «հայերէնագիտութեան, հայապահպանման խնդիր կայ Հայաստանի մէջ ալ»։ Դիտողութիւն որ նոյնպէս մնաց առանց արձագանգի։ Մինչդեռ, քանի մը օր մնալ Երեւանի մէջ, ռուսերէն կաղապարներով ձեւուած յաճախ անհասկնալի ըլլալու չափ աղճատ հեռատեսիլի հայերէնը լսել, քանի մը ճաշարանի ճաշացուցակներէն ուտելիք ընտրելու ճակատագրական պահը ապրիլ, կամ մինչեւ իսկ ղեկավար դասուն պատկանող «հայերէն» ելոյթներ ունկնդրել որոնց մինչեւ ստորակէտներէն ռուսերէնը «կենդանի՛ եմ» կ՚աղաղակէ, գաղափար մը տալու կը բաւէր մատնանշըւածին ծանր բնոյթին մասին։ Եւ ըսել որ այս կալուածին մէջ ի յառաջագունէ միշտ ու միայն Սփիւռքն է խոցելի նկատուածը...։

Լեզուական մեր քարտէսին մասին բաւական որոշիչ տուեալ ունէր խորհրդաժողովը, հիմնուած՝ ելոյթներուն գործածուած լեզուներու պարզած պատկերին։ Մեծ մասով արեւմտահայերէն խօսքերուն քով առաջին ակնարկով արեւելահայերէնի թափանցում մը կը մատնէին արեւմտահայերէնի զօտիէն Գերմանիոյ, Հոլանտայի, Շուէտի, Ուրուկուէյի ներկայացուցիչներուն ելոյթները։ Պարագան նոյնը չէր անշուշտ ԱՄՆ-էն Գ. Պարտազճեանի որ հայագիտական ամպիոնէ մը կուգար ներկայացնելու համար 6 յանձնախումբերէն մէկուն զեկուցումը. անգլերէն պատրաստուած էր ան ու վերջին պահուն արեւելահայերէնով ներկայացուեցաւ. լեզուին այդ նախընտրութեան մասին ոմանք մտածեցին որ նկատի առած Հայաստանի մէջ հայերէնագիտութեան ու յատկապէս արեւմտահայերէնին իմացութեան մակարդակը, ըսուածին տեղ հասնելու մտահոգութիւնը դեր կատարած էր հոն։

Ինչ կը վերաբերի նախապէս «Ներքին Սփիւռք» կոչուած հատուածին, կարեւոր տոկոսով ռուսերէնը եղաւ պատգամաւորներուն նախընտրած լեզուն։ Այդպէս էր պարագան Լեհաստանէն, Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Ղազախստանէն, եւ այլն եկողներու։ Բան մը զոր բնական պէտք է նկատել շատ հաւանօրէն, «կոռուպցիա»յով, «պիզնէս»ով, «ինֆորմացիոն»ով, «պազա»յով, «կոորտինացիոն»ով, «կոմերցալիզուած»ով, «պոտենցիալ»ով, «անտիպատիա»յով եւ մասամբ նոյնին հրապարակը գրաւած հայաստանահայերէնին քով...։

Ինչպիսի՞ եզրակացութեան մը պէտք է յանգիլ երկօրեայ այս ձեռնարկէն. եղան անշուշտ համալիրէն գոհունակութեամբ, թերեւս նոյնիսկ երջանկութեամբ մեկնողներ։ Ատիկա պարագան էր գլխաւորաբար Հայաստանի ղեկավար, նախաձեռնարկ դէմքերուն որոնք քանիցս չեշտեցին կատարուածին «աննախադէպ» հանգամանքը. ոմանք այդ կրկնութենէն այն տպաւորութիւնը ունեցան որ այդքանը բաւարար կը նկատուէր դրական արժեւորումի մը համար, առանց առընչակից այնքան բարդ խնդիրներ ուշադրութեան, մտածումի, քննարկումի նիւթ ընելու հրամայականին անդրադառնալու։

Այս առումով կարելի չէր համաձայն չգտնուիլ նոյն վայրին մէջ խորհրդաժողովին վաղորդայնին, Սեպտեմբեր 24-ին, տեղի ունեցած մամուլի հանդիպումին Մամուլի ազգային ակումբի նախագահուհի Նարինէ Մկրտչեանի լուրջ արժեւորումին. ան ակնարկելով նախորդ երեկոյեան փակումի նիստին նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ արտասանուած խօսքին, իրաւամբ կը չեշտէր թէ նման ձեռնարկի մը համար ընդունելի չափանիշ չէր լուրջ, կամ լաւ տրամադրուած ըլլալու արտայայտութիւնը։ Այդ խօսքին մէջ Հայաստանի նախագահը, յայտնօրէն, ջանք ունէր լաւ չեշտով փակելու երկօրեան. ու մինչեւ իսկ այնքան մտահոգութեամբ չեշտուած արտագաղթի խնդիրն անգամ փորձեց գրեթէ բարիք նկատել։ Խոստովանելով հանդերձ որ «մօտ 750 հազար է ինքնաթիռով մեկնողներու թիւը», ըսաւ թէ գոնէ մեր պարագային ըՍփիւռքի մը գոյութիւնը երթալիք տեղ ունենալ կը նշանակէ Հայաստանէն մեկնողներուն։ Այս համոզում յայտնեց որ մեկնողները անպայման կը վերադառնան իրենց հաւաքած դրամագլուխով, նոր կապերով ու ատիկա հարստացնող ազդակ կ՚ըլլայ երկրին համար։ Թերահաւատութեա՞մբ պէտք է ամբաստանել քովս նըստած հայաստանցի պարոնը որ յայտնի դառնութեամբ աւելցուց. «այո՛, այո՛ կը վերադառնան ... նաեւ իրենց գերմանացի ամուսիններով, թուրք զաւակներով, չես գիտեր ուրտեղացի կիներով...»։

Գոհ ու երջանիկներու խումբին կը պատկանէին յատկապէս Սփիւռքէն այն ներկաները որոնց համար միակ կարեւորը «պատմական» համախմբումի մը իրենց մասնակցութիւնն էր։

Պիտի ըլլան, անկասկած, ներսէն ու դուրսէն անձնաւորութիւններ որոնք հարկ եղած կարեւորութեամբ պիտի հակին երկօրեայ նիստերէն նկատի առնուելիք կէտերուն վրայ։ Պիտի քննեն ու կշռեն անոնց «ինչո՞ւ»ն, «ի՞նչպէս»ը ու մէկդի՛ ձգած՝ հոգեչահը, պարագայականը եւ զգացականը, միասնական վաղուան մը համար տան անհրաժեշտ «դեղագիր»ները։

Ամբողջ հարցը հոն է որ Սեպտեմբեր 22 – 23-ի նախաքայլին յաջորդ փուլերը որոնց հաւաստումը բերին ղեկավար դէմքեր, անկեղծութիւնը պիտի ունենա՞ն իրենց կարգին մէկդի ձգելու «աննախընթաց»ի, «պատմական»ի, «դարաշրջիկ»ի նման պիտակներ ու մօտենալու միջուկին անկեղծ մտահոգութեամբ։

Միայն այդ պարագային կարելի կ՚ըլլայ ըսել որ դրական էր 1999-ի Սեպտեմբերեան երկօրեան ու ծառայեց նպատակի մը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

ՄԵՐ ՏԱՔՈՒԿ ԲՈՅՆԵՐԸ

Առջինեկը, բնականաբար քու տունդ է։ Հո՛ն, ուր դեռ երէկուածին ծծկեր՝ ճիչդ լսելի եւ ճանաչելի կը դառնայ։ Շարժումներդ ալ՝ խինդ ու ծիծաղ կը ստեղծեն։ Հօրմէդ, մօրմէդ, եկող գացողներէ կըցկտուր, հատուկտիր գողցած ձայներդ՝ բառերու շրջանակով շղթայուած, կը սկըսին միջոցը լեցնել։ Սկիզբը՝ չեղ, քիչիկ մը ծուռումուռ եւ, հետեւաբար, չտկումի, ուղղումի կարօտ։ Այնուհետեւ, ո՛վ հրաշք, կը սկսիս բարբառիլ, հոգ չէ վարանումով, հոգ չէ տատանումով։ Եւ, արդէն տունդ կը ցնծայ բոլորէն հասկընալի, բոլորին հարազատ սիրելի ձայներով։ Հայրդ կը սաստէ, մայրդ կը միջնորդէ, դուն ալ կ՚աղմկես... հայաբարբառ։

Սերմը ցանցնուած է այլեւս։ Կը մնայ մշակել, ծաղկեցնել։ Ջայն դարձնել լեցունկեկ հասկ։

Այս մէկն ալ կը ձեւակերպուի, կը կաղապարուի, աստիճանաբար։ Բայց, ինչպէ՞ս։ Հազար ու մէկ թելերով, անշուշտ։ Ցիշենք, ա՛յ, սա Ամանորը մեր տան։ Օրացոյցին թերթիկը Կաղանդին օրը յստակ կը ճչդէ, նոյնիսկ գիշերային մութի – լոյսի վայրկենական խաղը, քանի հին եւ նոր տարիներու բաժանումին չիտկէ – չիտակ պահը ցոյց կուտայ։ Այլ, սակայն, Կաղանդը մեր տան, այլոց նման, ճըշդուած թուականէն առնուազն շաբաթ մը առաջ կը սկսէր եւ, հրել – հրմշտկելով, քաշել – քաշկռտելով, զայն կը հասցնէինք մինչեւ Ցունուարի վեց – եօթը։

Տարեվերջին մնաք բարով եւ Նոր Տարիին ալ բարի եկար ըսող այդ օրերուն, տունդ կիրակնօրեայ զգեստները դրած, հագուած շքուած պճնասէր մարդու մը տեսքը կը պարզէր։ Անկիւնը՝ չփացած հարսի պէս կը բազմէր այդ օրերու «իշխանուհին»՝ Կաղանդի ծառը։ Գոյնզգոյն մոմերու արձակած գիշերային լոյսերը, հոգ չէ թէ թոյլ եւ մեղկ, խաւարը ճեղքելով, մեր մանուկ, պարմանի հոգիները կը խլրտացնէին։ Անդին՝ մեր աչքերը օրն ի բուն յառած կը մնային բեռան տակ հեւացող մեր տան, բաւական մեծկակ սեղանին։ Ծիչդը՝ միաձեւ, միագոյն պնակներու մէջ քով – քովի շարուած սա խատուտիկ քաղցրեղէններուն, որոնցմէ մէկը՝ մօրս պատրաստած ընկուզով լեցուն քառակուսի տեսքով անուշեղէնը (գիտցը, թող տայ անունը) մինչեւ այսօր կը նկատեմ անմոռաց։ Շուրջ – բոլորը չամիչ՝ չէկ եւ զորշ գոյնի, կաղին (կ՚ըսէինք ֆըստըխ) նուշ, ընկոյզ, չոր թուզ, Եգիպտոսի անմահական արմաւը եւ դեռ ծակաչք տղոց աչքը չկշտացնող չոր թէ թարմ պէս – պէս պտուղներ, քաղցրեղէններ... բայց չմոռնանք կարեւորը։ Պոլիսի գիծով ժառանգ, ողբացեալ մօրս ձեւակերպութիւններով պատրաստած անուշապուրը։ Կաղանդը Կաղանդ կրնար ըլլար միայն ու միայն այս անուշապուրով։ Ասի պարտէր բազմիլ պաղպատա սեղանին գլուխը, պճնազարդ կնոջ մը պէս... մինչեւ... Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ, մինչեւ՝ օրհնեալ է Յայտնութիւնն Քրիստոսի։

Բայց Ամանորը միակը չէր տուն – տընեցի ոտքի հանող։ Ո՛չ ալ յաջորդող Ս. Ծնունդը։ Մեր օրացոյցին ցուցմունքները բազմազան եւ բազմաբնոյթ էին։ Մէկ օր Վարդանանք էր, միւս օր Ապրիլեան ոգեկոչումի սահմանուած թուական էր։ Կար Ծաղկազարդը, կար Ս. Զատիկը իր Աւագ Հինգշաբթիով, Ուրբաթով, Խաւարումով եւ Ճրագալոյցով։ Այնուհետեւ՝ «տըղաս, այսօր Մայիս 28 է, մեր Անկախութեան տարեդարձի օրն է», այսպէս դեռ Խանասոր, այսպէս դեռ Թարգմանչաց օր։

Հանդիսավայրը, յաճախած ընդարձակ սրահը, կը յորդէր բազմութեամբ։ Յաճախ կը պատահէր, որ 800 – 1000 հանդիսատես ընդունող սրահին մէջ, մարդոց լսածին պէս, ասեղ ձգելու տեղ չըլլար, ծայրէ ի ծայր լեցուած ըլլար. քովընտի նըրանցք, սանդուխ՝ վերի – վարի աստիճաններով, ականջ դարձած, արձանացած մարդոցմով խճճուած ըլլար։

Օրուան ճառախօսները՝ մեր ազգային առաջադրութիւնները հրապարակ դնող, համազգային հանդանակներ հաստատող եւ պաշտպանող տրիբուններ կ՚ըլլային անպայման։ Մեր ճառասացները բեմ կը բարձրանային մեր հեռաւոր անցեալի, մօտաւոր երէկի եւ, ինչու չէ նաեւ ժամանակի բազմապիսի, բազմադէմ, բազմատեսակ արժէքները ցոյց տալու ու պանծացնելու հաստատ մտադրութեամբ։ Ասոնք ի յայտ կուգային յայտնապէս տօնացոյցին ազգային թուականներուն առիթով, – Փետրուար, Ապրիլ, Մայիս, Հոկտեմբեր ամիսներուն։ Մէկ ալ, հատ ու

կենտ, միջանկեալ Թուականներու. Խանասորը, օրինակ:

Ամէն անգամ կ'աշխատէինք գտնուիլ առաջին շարքերուն վրայ, ունկնդրել ափ ի բերան: Գրեթէ միշտ մեր սիրտերը կը խլրտային, կը խայտային կրակ ու բոց խօսքեր լսելով, հոգեցունց բառեր, արտայայտութիւններ մտիկ ընելով: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, կը պատահէր, որ տափակ, անհամ երկարապատում ճառեր լսելով, սկսէինք յօրանջել... անհամբեր սպասել յաջորդին երեւումին...:

Ինչպէս չյիշել մեր շրջանակին, մեր շրջապատին մէկ մայր շնչերակը: «Նաւասարդի» դասախօսութիւնները, գրական սալոնները, վիճաբանական բնոյթի երեկոները կը նմանէին սիրտէն մարմնին կարմիր արիւն փոխանցող ա՛յս կենսատու անօթին: Հոն էինք, շատ յաճախ: Հոն էին շատ – շատեր, գրեթէ միշտ: Եռուզեռ ըսելով եթէ դուք կ'ուզէք հասկնալ նաեւ բազմութիւն, խանդավառութիւն, ոգեւորութիւն, դեռ յաջորդ օրուան խօսակցութեան նիւթ, վիճաբանութեան աղբիւր ծառայող կէտ, ուրեմն դուք գտած կ'ըլլաք շատ ճիշդ բառը:

Իսկ մենք շարունակենք:

***

Ամէն մի հայ երկու անուն պէտք է լաւ յիշի, մէկ՝ Մեսրոպ Մաշտոցի անունը, մէկ էլ այն ուսուցչի, որ առաջին անգամ մեսրոպեան տառերը սովորեցրել է իրեն: «Ա» տառը ումից որ սովորել ենք, նրան երախտապարտ պիտի մնանք մինչեւ մեր կեանքի վերջը:

ՀՐ. ԱՃԱՌԵԱՆ

Հիմա, երբ քանիերորդ անգամ ըլլալով, զգայուն լարով կը նայինք արդէն իսկ երկու տարուան «անցեալ» ունեցող սա մեր լուսանկարին, – հո՛ն կը տեսնուի երկյարկանի սպիտակափայլ պերճ շէնքը մեր երբեմնի ազգային վարժարանի՝ Նուպարեանի, – բազկերակիդ զարկը իր շեշտ հարուածներով այս անգամ կը դառնայ յայտնապէս զգալի, սիրտիդ տրոփն ալ իր արագընթաց թափով եւ ուժեղ ճնշումով, կը դառնայ անպայման լսելի: Եւ, յանկարծ, անսպասելի կերպով, շարժապատկերի ժապաւէնին շարժուն նկարներուն արագութեամբ աչքիդ առաջ կը պատկերանան հազար ու մէկ մանր – մունր, մեծ թէ փոքր, կարեւոր կամ անկարեւոր, յիշելի կամ ո՛չ արարուածներ: Բոլորն ալ իրենց կողքին կ'ունենան իրենց «դերակատարները», յաճախ տիրական դէմքով, առհասարակ ժպտուն աչքերով, միշտ բան մը ընելու, ըսելու դիրքով արձանացած: Այսպէս, մէկէն ի մէկ լման «աշխարհ» մը կը բացուի առաջիդ. անցած – գացած – մոռցուած կարծուած կեանք մը վերստին կը յայտնուի, կը ցցուի դէմքդ, վերստին սա մնայուն ճշմարտութիւնը, –

– Հո՛ս, այս չորս մերկ պատերուն ետին է, այս մանկապարտէզի Կոկոն, Բողբոջ, Ծաղիկ կարգերէն մինչեւ նախակրթարանի աւարտական 5-րդ դասարանին մէջ է, որ հոգիով հարուստ, սրտով լեցուն, արտաքինով համեստ քու դաստիարակներդ քեզի, – եւ, միայն քեզի՞, – Մեսրոպեան տառերուն Սուրբ Մեռոնը կ'օծեն: Ցի՛շէ՛, Հայ վերադիրով քու անունդ հո՛ս, այստե՛ղ է, որ իր վերջնական, հետեւաբար իր մնայուն կայքը կը հաստատէ:

***

Ովքե՞ր էին դաստիարակներ:

Մեր աշակերտութեան օրերու տնօրէնն էր Գարեգին Տիրկէրեան: Շուքը ծանր անձնաւորութիւն մըն էր ան: Հանդարտաբարոյ երեւոյթով բարի մարդ էր մեր տեսուչը: Ծանրաքայլ եւ ծանրաբարոյ՝ գիտէր քիչ բառով շատը ըսել, գիտէր լուռ հայեացքով իր հմայքը տարածել չորս դին: Փորձառու վարչական՝ անոր հսկողութեան տակ մեր դպրոցը կը նաւարկէր հանդարտ ու հանգիստ ելեւէջով, խաղաղ ջուրի մէջ:

Կրթական շեշտ ոլորտով:

Մեր Հայոց Պատմութեան ուսուցիչը՝ Հմայեակ Ամիրեան, միջահասակ, աւելի նիհարակազմ քան մարմնեղ, վառ խառնուածքի եւ, մանաւանդ, հաստատակամ նկարագրի տէր վաստակաւոր մշակ էր: Սրտատրոփ կը սպասէինք անոր մուտքին դասարան, քանի գիտէր «պատմել», այսինքն՝ իր ներկայացուցած դէմքը դարձնել հիւթեղ ու տպաւորիչ: Եւ, իր նկարագրած դէպքը վերածել կենդանի ապրումի: Անցեալին Հայոց մեծ թէ փոքր իրադարձութիւններու եւ արարուածներու պատկերացումներուն մէջ ակնյայտնի կը դառնային անոր բաբախուն սիրտը ու հոգեպարար ջերմութիւնը:

Բայց անցեալը առանց միջավայրի (իմա՝ հայրենիքդ աշխարհագրական ըմբռնումով) ինչ պիտի արժէր, պիտի նըմանէր անզարդ, միմիայն իր չորս մերկ պատերը ցոյց տուող տան մը: Այդքա՛ն: Բայց մեր ուսուցիչը դէպքերն ու դէմքերը կը ներկայացնէր իրենց բնական, հարազատ շրջանակով, շրջապատով: Եւ, դուք Հայոց Պատմութիւն ըսելով կը հասկնայիք նաեւ հայրենիք: Արդարեւ, Հայոց Պատմութիւնը քարտէս կ'ունենար լման Հայաստանը:

Աւելցուցէք մեր սիրելի ուսուցչին պարզ ու յստակ լեզուն, յայտնապէս վարակիչ, որոշապէս հաղորդական եւ դուք կը հասկնաք, թէ ինչո՞ւ մենք այդքան արտասովոր չափով սիրեցինք մեր Պատմութիւնը Հայկազեան:

Սիրեցինք մեր պապենական հողը սրբազան:

Մեր Թերխաչ Մայրենին կը սկսի գոյն եւ դիմագիծ զգենուլ Նուպարեանի նըստարաններուն վրայ: Շնորհիւ մեր անհաման ուսուցչին Բենիամին Թաշեանի: Ան կ'ըլլայ ո՛չ միայն մեր առաջին դաստիարակը հայերէնի, այլեւ ա՛ն, որուն բանիբուն աշխատանքին իբրեւ արդիւնք, մեր Մեծասքանչը կը դառնայ քաղցրահամ՝ մայրական կաթի նման անապակ եւ, հետեւաբար, ախորժահամ: Կը դառնայ լիովին ծաղկեալ, համակ ծաղկազարդ:

Խոնարհամիտ, գրեթէ լռակեաց, աղմուկէ եւ շռինդէ փախուստ տուող մեր հայերէնի ուսուցիչը քերականական սեպուհ օրէնքներուն ճանաչումը կը նկատէ էական: Մեծասքանչի անաղարտ՝ լեզուն անկորնչելի հարստութիւն կը դաւանի:

Սրտաճաք սաստով ան յաճախ կը յիշեցնէր. –

– Տղաք, լաւ գիտցէք, մենք Հայերս, բացի Տիգրան Մեծի կարճ ժամանակէն, երբեք կայսրութիւն չենք ունեցած:

Բայց մենք կերտած եւ պահպանած ենք կայսրութիւններուն ամէնէն հարուստը, շքեղը, անկորնչելին:

Ասիկա մեր լեզուն է: Ասիկա մեր հայերէնն է:

Գուրգուրացէք, տղաք, գուրգուրացէք:

Հաւատոյ հանգանակ, անխախտ! :
Մնայուն ճշմարտութիւն, անպայման! :

Մտքի եւ հոգիի մշակներ սիրելի: Կը խոնարհինք Ձեր յիշատակին առջեւ:

Կրկնենք հին առաքեալին խօսքը, – ՎԱՍՏԱԿՔ ԾՆԱՆԻՆ ԶՓԱՌՍ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԴՐՕՅԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սան – Ֆրանսիսքոյի «Վասպուրական» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, կազմակերպութեամբ՝ Զօրավար Դրոյի աճիւններուն Հայաստան փոխադրութեան եւ հոն իր անունով կաճառի մը հաստատման հիմնադրամի յանձնախումբին: Բացումը կատարած է Նուպար Տէմիրճեան: Վահիկ Գիւրջեան տուած է Դրոյի կենսագրականը: Յուշերով եւ բնութագրումներով Սենօ Բագրատունի ներկայացուցած է Բաշ Ապարանի հերոսը: Մարի Սարգիսեան կարդացած է իր կողմէ գրուած անձնական գրուագ մը Դրոյի հետ իր հանդիպումին մասին: Դրոյի զաւակը՝ Մարտիկ Կանայեան, տեղեկութիւններ տուած է իր հօր աճիւններուն Հայաստան փոխադրութեան գծով տարուող աշխատանքներուն մասին, նշելով որ փոխադրութիւնը տեղի կ'ունենայ 2000 Թուականի Մայիս 28-ին: Փակման խօսքը արտասանած է Բարգէն Ծ. Վրդ. Զարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ-Թ'ԷԹԻԷՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1999-2000 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՍԷՆ–Թ'ԷԹԻԷՆ (յապաղած).–

Տեղւոյս Ազգ. Միութիւնը որոշած է, 1999 – 2000 տարեշրջանին ընդլայնել գործունէութեան իր դաշտը հետեւեալ ձեւով. –

Ա.– Շարք մը բանախօսութիւններով, նիւթ ունենալով՝ Հայոց պատմութիւնը. իւրաքանչիւր ամսուան առաջին Երկուշաբթին, ժամը 19.30-ին, Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Ռոն-Ալփ Շրջանի՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի կողմէ:

Բ.– Մանուկներու համար միօրեայ դպրոց, ուր անոնք պիտի սորվին իրենց մայրենիին հետ երգ ու պար, Սէն-Շամոնէն նուիրեալ ուսուցչուհի՝ Տիկին Իզապէլ Օհաննէսեանի դաստիարակութեամբ:

Գ. – Կրօնական դաստիարակութիւն, իւրաքանչիւր ամսուան առաջին Չորեքշաբթի օրը, ժամը 19.30-ին:

Դ. – Պատանիներու եւ չափահասներու համար պարի դասեր, հովանաւորութեամբ Երեւանի «Թաթուլ Ալթունեան» պարախումբի նախկին անդամ Ռուբէն Ռապինեանի:

Ե. – Խոհարարական դասեր հայ տիկնանց կողմէ:

***

Երկուշաբթի, Սեպտ. 6-ին, որոշեալ ժամուն Նորվան Եպիսկ., ընկերակցութեամբ Կարապետ Վրդ. Յարութիւնեանի, ողջոյնի իր խօսքէն ետք ֆրանսերէնով բացատրեց բանախօսութեան նպատակը, ըսելով՝ «Որպէսզի մենք կարենանք պաշտպանել մեր դատը, նախ պէտք է գիտնանք մեր փառաւոր պատմութիւնը»: Ապա արագ ակնարկ մը նետելէ ետք Հայաստանի ներկայ դժուարին կացութեան եւ պատճառներուն, Նորվան Եպիսկ. դրուատեց մեր երկրին նահապետական եւ նայիր–ուրարտական շրջաններուն կատարուած մեծագործութիւնները. ան, ապա անցաւ Հայկազնեայ Երուանդ Ա. Հայոց Թագաւորին, որ յարմար առիթը օգտագործելով ինքզինք Թագաւոր հռչակեց, շինեց բարձրաբերձ բերդեր եւ պալատներ, իմաստութեամբ ղեկավարեց երկիրը, զարկ տալով մշակոյթին:

Հոս զանց կ'առնեմ գրել իր յաջորդներուն մասին ըսուածները, անցնելու համար Արտաշէս Ա.ի մեծագործութիւններուն, որ Հայաստանի սահմանները ընդլայնեց արեւելքէն արեւմուտք, հիւսիսէն հարաւ: Ինքզինք Թագաւոր հռչակեց Ն. Ք. 190 Թուականին, կոչուելով աշխարհակալ: Աննիբալի խորհուրդով շինել տուաւ իր անառիկ նոր մայրաքաղաքը՝ Արտաշատը, հիմը դնելով Արտաշէսեան Հարստութեան: Ան եղաւ ճշմարիտ հայրենասէր մը, մեծապէս սատարեց մշակոյթին եւ Թատրոնին, սիրուելով ժողովուրդին բոլոր խաւերէն:

Իրեն յաջորդեց Թոռը՝ Տիգրան Գ. որ եղաւ իր արժանաւոր յաջորդը, կոչուելով Մեծն, արքայից արքայ եւ աշխարհակալ:

Տիգրան Գ. մեծ-հօրը նման ընդլայնեց Հայաստանի սահմանները, գրաւեց Կիլիկիան եւ հասաւ մինչեւ Միջագետք, նըւաճելով տասնեակ մը Թագաւորութիւններ: Շինեց պարսպապատ իր նոր մայրաքաղաքը՝ Տիգրանակերտը՝ զայն զարգացուց գրաւուած երկիրներէն բերուած կուռքերով:

Մեծն Տիգրան, գոհարը հայ Թագաւորներուն, ամբողջ 18 տարիներ տարաւ յաղթական բազում պատերազմներ, Կիկերոնի կողմէ կոչուելով «Ասիոյ մեծագոյն Թագաւորը»:

***

Կիրակի, Սեպտ. 12-ի առտուն, քաղաքէս ու Սէն Շամոնէն լեցուն օթոքար մը կը մեկնէր Լիոն, ուր տեղի պիտի ունենար Տաթեւ Քահանայի վարդապետական ձեռնադրութիւնը, ձեռամբ Նորվան Եպիսկ.ի ու մասնակցութեամբ Գերմանիոյ Հայր. Պատուիրակ Գարեգին Արք. Պեքճեանի ու Ժընեւէն Եդուարդ Սրկ. Դաւիթեանի: Ամէն կողմէ եկած խուռներամ բազմութիւն մը լեցուցած էր Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցին: Պատարագէն ետք յուզիչ էին օծման արարողութիւնը, բարձրաստիճան երկու եկեղեցականներուն եւ սարկաւագին փոխասացութիւնները, վեղարաւոր վարդապետին գլխուն վրայ: Վերջաւորութեան ներկաները անցան եկեղեցւոյ կից սրահը, ուր հիւրասիրուեցան ընդունելութեամբ մը, պատրաստուած Սէն Թ'էթիէնի տիկնանց կողմէ: Ներկաները իրենց շնորհաւորութիւններն ու սրտաբուխ մաղթանքները ուղղեցին նորօծ վարդապետին:

Ցաղաքս արժանաւորաց, սիրելի վարդապետ, շնորհաւորութիւն եւ կորով:

ՍՕՍ–ՊԱՐԷՏ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Հոկտեմբեր 7-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ Համազգայինի կազմակերպութեամբ դասախօսութիւն մը մատուցուեցաւ: Դասախօսն էր Պր. Մարգար Շարապխանեան: Ըստ ծանուցուածին՝ դասախօսութեան թեման էր Թարգմանչաց Դերը Հայ Մշակոյթի Ծնունդին Մէջ:

Բացման խօսքը կատարեց Պր. Տիգրան Շիրվանեան, ապա հրաւիրեց Պր. Մովսէս Պչաքճեանը, որ ներկայացնէ դասախօսը:

Պր. Պչաքճեան պատիւ համարելէ ետք դասախօսը ներկայացնելը, տուաւ անոր կենսագրութիւնը Յունաստանէն Գանատա: Զայն որակեց «բերրի եւ արգասաբեր հող»: Ակնարկեց անոր մասին իբրեւ «գիրքերու աշխարհին մնայուն բնակիչ», յիշեց անոր կրթական վաստակը, որ երկար տարիներու վրայ երկարած է: Աւելցուց անոր թարգմանիչ – թարգմանած է յոյն մեծ գրող՝ Նիքոս Քազանձաքիսի «Ծնունդին»ը – եւ յօդուածագիր ըլլալը: Յետ այս ներկայացման հրաւիրուեցաւ Պր. Մարգար Շարապխանեան:

Դասախօսը իր նիւթը սկսաւ Մաշտոց մատենադարան վերջերս իր կատարած այցելութեան յիշատակումով, եւ՝ այն հիացումին, զոր ունեցած է այնտեղ՝ ի տես դարերէն եկող ձեռագիրներուն:

Դասախօսութիւնը երեք նկարագիր ունեցաւ. պատմական, ներբողական, յորդորական: Պր. Շարապխանեան 5-րդ դարու զարթօնքը հիմը համարեցաւ հայ մշակոյթին: Առանց անոր անէացումի դատապարտուած պիտի ըլլայինք, ըստ: Ան յաճախ յայտարարեց այբուբենի փրկարար արժէքին մասին. իսկ զայն ստեղծողը կոչեց «մեր գոյութեան փրկիչ»ը, թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ կրօնական առումներով: Ան իր խօսքը զարգացնելով հասաւ սփիւռքեան մեր կացութեան եւ շեշտեց Թարգմանչաց յիշատակը տօնելու անհրաժեշտութիւնը, որովհետեւ ճգնաժամու մէջ է Սփիւռքը, պէտք է փրկել զայն: Մեզի համար կենսական են Մաշտոցի, Սահակ Կաթողիկոսի եւ Վռամշապուհ Թագաւորի պէս դէմքեր, որոնք կարենան մեզ դուրս բերել այս ճգնաժամէն, ըստ դասախօսը: Աշխարհին բացուիլը կարեւոր համարեցաւ ան, սակայն այն՝ զգուշօրէն կատարուելու է, աւելցուց, այսինքն՝ առեւտրական տրամաբանութեամբ:

Դասախօսութեան յաջորդեց զրոյցի պահ մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16

Տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ – Սօնա Մոմճեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման Տիկին Մելինէ Ժամկոչեանի *մահուան քառասունքին առթիւ:*

(Շար. Ա. էջէն)

չինութեան վայրը, համոզում յայտնած է որ անոր բացումը տեղի կ'ունենայ 1700–ամեակի հանդիսութիւններուն, 2001 Մայիս 31–ին: Նոյն առիթով ընդհ. պատասխանատու Է. Բալասանեան տեղեկացուցած է որ տաճարին նիւթականը կը հայթայթուի բարեսիրական միջոցներով, դրամահաւաքով, Սփիւռքէն, իսկ կառավարութիւնը խոստացած է տալ 3 միլիոն տոլար: Մինչեւ այսօր 2 միլիոնէն քիչ մը աւելին ծախսուած է: Ընդհ. պիւտճէն պիտի հասնի 16 միլիոն տոլարի:

***

ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐ Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻՆ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Կարէն Դեմիրճեան Հոկտ. 13–ին ընդունած է Ֆրանսայի դեսպան Մ. Լըկրան: Ան նախագահին յանձնած է Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Միշէլ Փոնսըլէի պաշտօնական հրաւէրը Փարիզ, ուր Դեկտեմբերի երկրորդ տասնօրեակին նախատեսուած է կովկասեան երեք Հանրապետութիւններու Խորհրդարաններու նախագահներուն հանդիպումը: Նոյն նախաձեռնութեան ծիրին մէջ Ֆրանսայի Արտաքին Առեւտուրի Կեդրոնը ծրագրած է նոյն երեք Պետութիւններու տնտեսական իրավիճակին, Ֆրանսայի հետ անոնց գործակցութեան նուիրուած խորհրդաժողով մը:

***

ՌԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Վ. Սարգսեան Հոկտ. 12–ին ընդունած է ՀՌԱԿ ատենապետ Ռուբէն Միրզախանեանը եւ ՌԱԿ կեդր. վարչութեան անդամ Յակոբ Աւետիքեանը: Անոնք ընդգծած են Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովին կարեւորութիւնը, որուն մասնակցած էին կուսակցութեան 60 անդամներ: Նշած են նաեւ որ կը նախատեսուի կազմակերպել ՀՌԱԿ համագումար: Վարչապետն ալ շեշտած է աւանդական կուսակցութիւններուն կարեւորութիւնը Հայաստանի քաղաքական կեանքէն ներս եւ Հայաստան – Սփիւռք կապերու ամրապնդման հարցին մէջ ու ողջունած կուսակցութեան ջանքերը Հայաստան ներդրումներ խրախուսելու կապակցութեամբ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 68–ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ եւ Շրջանային խորհուրդի Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Կազմակերպութեամբ՝
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւի եւ Վարչական խորհուրդի

Ի ներկայութեան՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
Առաջնորդ Գանատահայոց

Ինչպէս նաեւ՝
ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ – ՌԵԺԻՆ ՃԷՎԻՐՃԵԱՆԻ
Նախկին Ատենապետուհի Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Նիսի Շրջանի

Պատուոյ նախագահութեան ներքեւ՝
Տէր եւ Տիկին ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 22

Պաշտօնական ճաշ Փալմ – Պիչ Գոնգորտ պանդոկասրահին մէջ, ժամը 20–ին:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23

Դասախօսութիւն
Դասախօս՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Նիւթ՝ 1700–ամեակ Հայոց Եկեղեցւոյ հաստատման՝ Ա. Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ (Փրատօ), ժամը 20–ին:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

Հանդիսաւոր պատարագ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը՝ 9.45–ին:

Պատարագիչ՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Առընթերակից ունենալով՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
ու
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեհանգիստ՝ Վասն հոգւոց ծառայից եւ բարերարաց:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ – Մեսրոպ *երգչախումբը՝*
Ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Եըլմազեան

Սարկաւագներ. – Սիմոն Սրկ. Միքայէլեան եւ Վռամ Սրկ. Սիմէոնեան:

Հոգեճաշ.– Պատարագի աւարտին ժամը 13–ին, Ա. Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը հոգեճաշ մը կը կազմակերպէ, որուն ամէն հաւատացեալ սիրով կը հրաւիրուի:

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12.14, rue St.Bazile—13001 MARSEILLE

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17, ժամը 13–ին

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Ի պատիւ՝
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ
Ընդհանուր Փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
04–91–50–15–09 եւ 04–91–66–43–05

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17–ին,
Հանդիսաւոր պատարագ

Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Կը քարոզէ եւ հանդիսութեանց կը նախագահէ՝
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆ
Ընդհանուր Փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան

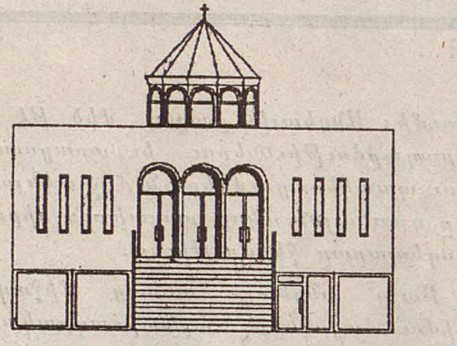

LES THEMES BIBLIQUES
DANS LES
ENLUMINURES
ARMENIENNES DES EVANGILES

CONFÉRENCE - DIAPORAMA

présentée par :
ANNA LEYLOYAN
Chargée de Cours à l'INALCO
Histoire de l'Art Arménien

Dimanche 17 Octobre à 15 heures 15

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre ——

L'Association Culturelle **«NAREG»**
d'Enghien-les-Bains
présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : DOURIAN NAREG
100 000 $
Récompense pour toute information :
deux heures de fou rire !!!

le Samedi 6 Novembre à 20h30
Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner
face au Casino d'Enghien. Parking
Pour tous renseignements et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45
P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

ԴԷՊԻ 2001

1700–ԱՄԵԱԿ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (301 – 2001)

Սիրով կը հրաւիրուիք 3 բացառիկ դասախօսութիւններու
«ՎԵՐԱԳՏՆԵ՛ՆՔ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՏՔԸ»
նիւթին շուրջ, առաջնորդութեամբ
վեր. ԱՒԵՏԻՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ–ի
(Մոնրէալէն)
Հինգշաբթի 21, Ուրբաթ 22,
Շաբաթ 23 Հոկտեմբեր
երեկոյեան ժամը 8.30–ին
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, Պուրկէն փողոց /
55, Վիքթոր Քրէսոն պողոտայ
Իսի–լէ–Մուլինօ
— Մուտքը ազատ է —

FRANCE 2
et
ESPOIR POUR L'ARMENIE
diffuseront
un REPORTAGE
sur

L'ARMENIE D'AUJOURD'HUI

Dimanche 17 Octobre
à 10 heures
sur France 2

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 20, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կարեւոր օրակարգ. Տեղեկատուութիւն: Բոլոր անդամուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. partenaire
de la MEDIATHEQUE MUNICIPALE
d'Alfortville
dans le cadre de sa manifestation
annuelle
KIOSQUE 99
sur le thème
«Rendez-vous avec le temps»
du 13 au 23 Octobre

La M.C.A. présente
Exposition
Photos Montage
Créations de
BAGHDIG KOUYOUMDJIAN
Inauguration le Vendredi 15 Octobre à 19 heures

et participe
Vendredi 22 Octobre à 20h30
CAFE-PHILO
Débat sur le temps, la mémoire
et l'avenir

«L'idée du passé ne prend un sens et ne constitue une valeur que pour l'homme qui se trouve en soi-même une passion pour l'avenir»
Paul VALERY

ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier,
ALFORTVILLE

——Entrée libre——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

A l'occasion de la parution des Actes du Colloque
«L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS»
Le COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
vous invite à

la Conférence publique

qui aura lieu **Le Vendredi 22 Octobre à 20 heures**
AMPHITHEATRE RICHELIEU - SORBONNE — 17, rue de la Sorbonne, Paris 5e

Avec la participation de :
GERARD CHALIAND, écrivain — CLAUDE MUTAFIAN, Docteur en mathématiques
LEF FORSTER, avocat
BERNARD JOUANNEAU, avocat, Président de Mémoire 2000 — ARA KRIKORIAN, Président du CDCA
HRAYR AYVAZIAN, CDCA

En présence de nombreux intervenants du Colloque d'avril 1998, qui dédicaceront le livre

COUPON D'ACHAT DES ACTES DU COLLOQUE
Je souhaite acquérir ...... exemplaire(s) des Actes du Colloque
«L'Actualité du génocide des Arméniens» au prix unitaire de 150 FF
(frais de port en sus : 30 FF)
Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....
Merci de bien vouloir faire parvenir votre règlement à l'ordre du :
CDCA — 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 44 83 07 02 Fax : 01 42 46 81 59 — E-mail: cdca@club-internet.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-17

SAMEDI - DIMANCHE
16-17 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·753 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.753

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ երկու մեծեր՝ Մաթրա՝ ֆրանսական եւ Տազա՝ գերմանական, որոշեցին միանալ դառնալու համար Եւրոպայի առաջին մեծը այդ ճիւղին մէջ եւ 3-րդը՝ աշխարհի: Նոր անունն է՝ Ը – Ա – Տէ – ԷՍ որ թարգմանի՝ Պաշտպանութեան եւ Անջրպետային Օդանաւային Ճարտարարուեստի Եւրոպական ընկերութիւն: Սկզբնատառերը կը համապատասխանեն անգլերէնի անունին: Նոր ընկերութիւնը 89 հազար աշխատաւոր կ'ունենայ եւ 19·8 միլիառ Եւրոյի (շուրջ 128·7 միլիառ Ֆր·) գործառնութիւն: Երկու ընկերութիւններուն «ամուսնութիւնը» տեղի ունեցաւ Հոկտ· 14ին, Պէրլին ներկայութեամբ Ժոսփէնի, Սթրօս – Քահնի, Շրէօտէրի եւ երկու ընկերութիւններու նախագահներուն՝ Լակառտէր եւ Շրէմփ:

ԳԼԻՆԹԸՆ ծանր պարտութիւն մը կրեց Հոկտեմբեր 14-ին, երբ Ծերակոյտը մերժեց վաւերացնել հիւլէական փորձերը արգիլող ուխտը: Գլինթընէն անդին Միացեալ – Նահանգներն են որոնք շատ բացասական տպաւորութիւն մը կը գործեն միջազգային գետնի վրայ եւ խոր մտահոգութիւն կը պատճառեն, մանաւանդ հիւլէական միւս պետութիւններու մօտ: Ռուսաստան, Չինաստան եւ Ֆրանսա ինչպէս նաեւ, Միացեալ – Նահանգներ եւ Մեծն – Բրիտանիա շեշտած են որ, մեծամասնութեամբ հանրապետական, Ծերակոյտին այս որոշումը ծանր հարուած մըն է այն ճիգերուն որոնք կը թափուին հիւլէական ուժի տարածումը կասեցնելու ուղղութեամբ: Շիրաք չէ ծածկած թէ այս որոշումը զինք կը շշմեցնէ: Ուխտը կ'արգիլէ հիւլէական որեւէ փորձ, զինուորական թէ ոչ: Ծերակուտականները մերժեցին զայն 48-ի դէմ 51 ձայնով: Գլինթըն, ի պատասխան այս ապտակին, յայտարարած է «երբեք, հիւլէական զէնքի վերաբերող կարեւոր ուխտ մը զոհ եղած էր այսքան անպատասխանատու դիրքերու»:

ՄՈՍԿՈՒԱ յստակ կերպով չէ կրցած առայժմ, երկու կարելիութիւններու միջեւ ընտրութիւն մը ընել Չեչնիա: Անցնի՞լ Տերեկ գետը եւ քալել Գրոզնիի վրայ: «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը կը գրէ (Հոկտեմբեր 15) որ նման հարցում մը դող կը պատճառէ Կովկասի մեծ մասնագէտ՝ Սերգէյ Յարութիւնեանի, որու համար նման արկածախնդրութիւն մը «անխուսափելի կերպով ազգային աղէտի կը վերածուի, մարդկային մեծ կորուստներ պատճառելով եւ չէչէն հայդուկներու հակամարտութիւն մը տասնեակ տարիներու համար»: Չէչէն ղեկավարութիւնը յայտարարած է Հոկտեմբեր 14-ին որ ռուսական ռմբակոծութիւններէն արդէն 2000 հոգի մեռած է եւ կոչ ըրած ՄԱԿ-ի: Ռուսաստանի նախկին վարչապետն ալ՝ Ստեփաշին կոչ ըրած է որ ռուսական զօրքը կենայ Տերեկ գետի ափին, որպէսզի նոյնքան մեծ վնասներ չկրեն որքան նախկին պատերազմին (1994 – 1996): Զինուորական ղեկավարները նոյն մօտեցումը չունին եւ զօրավար Կազանցեւ յայտարարած է· – «անշուշտ թէ պիտի չկենանք»:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նոր ղեկավարը՝ զօրավար Փ. Մուշարաֆ պատերազմական վիճակ հռչակեց, առկախեց Սահմանադրութիւնը եւ ձեռք առաւ ամբողջ իշխանութիւնը: Նախապէս, նոր տէրերը ձերբակալած էին Ներքին նախարարը եւ պարպած Խորհրդարանը: Քարաչիի մէջ ալ ոստիկանութիւնը միջամտած էր եւ ցրուած նախկին վարչապետին՝ Նաւազ Շարիֆի ի նպաստ ցոյց մը: Կ'ըսուի թէ այս վերջինն ալ մայրաքաղաքէն դուրս, այլ վայր մը փոխադրուած է: Իսլամապատի մէջ, ցաւող մարդ չկայ այդ ուղղութեամբ, իր իշխանութեան երկու տարիներէն ետք, երկրին վիճակը փայլուն չէր, ընդհակառակն: Օտար դիւանագէտ մը կ'ըսէր.– «Չի կըրնար տեւել», ամէն մարդ այլեւս դէմ էր Շարիֆի: Ինչ կը վերաբերի Մուշարաֆի, պարկեշտ անձ մը կը նկատուի, կը կարծուի որ կ'ուզէ փրկել Փաքիստանը, ան միշտ ըսած է որ սպառնալիքը օտար չէ այլ՝ ներքին:

ԱԲԽԱԶԻԱ առեւանգուած եօթը պատանդներէն (5-ը՝ ՄԱԿ-ի զինուորական դէտեր) 4-ը ազատ արձակուած են: Բանակցութիւններ կը տարուէին Հոկտեմբեր 15-ին վրացական իշխանութիւններուն եւ առեւանգողներուն միջեւ: Ասոնք 250 հազար տոլարի փրկագին մը կը պահանջէին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ կոչ մը ըրած էր Հոկտեմբեր 14-ին, զգուշացնելու համար Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակին դատակազմը, որովհետեւ խաղաղութեան մրցանակին թեկնածուներուն մէջ, նախատեսուած էին երկու չինացի ծանօթ զինուորեալներ: Փեքին կ'ըսէ թէ «չին ժողովուրդին եւ կառավարութեան համար անընդունելի կ'ըլլայ որ այդ ոճրագործները նկատի առնուին»: Մրցանակը տրուեցաւ Հոկտ· 15-ին «Առանց սահմանի բժիշկ» կազմակերպութեան:

«ՄԻՏՐՈԽԻՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԻՆ» հրապարակումը շատ նեղ կացութեան մատնած է Իտալիան: Արդարեւ, անկէ կը պարզուի որ Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութիւնը մինչեւ 70-ական թուականներու վերջերը հսկայ գումարներ ստացած է խորհրդային իշխանութիւններէն: Հոկտեմբեր 14-ին, «Գոռիէռէ Տէլլա Սերա»յի մէջ, Հանրապետութեան նախկին նախագահ՝ Ֆրանչեսքօ Գոսիկա վճարովի ծանուցումի ձեւով կ'ազդարարէ նախկին համայնավար եւ այժմ վարչապետ Մասսիմօ տ'Ալեմայի որ «ՔԱ – Կէ – Պէ-ի ցանկերը յանձնէ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբի մը»: Համայնավար կողմը իրար անցած չէ, պարզելով՝ Գոսսիթա կ'ընդունի որ «շատ սերտ կապեր» ունեցած է: Այս շարքին հրապարակուած, Միտրոխին թղթածրարը ցանկը ունի Մոսկուայի տուած բոլոր դրամներուն 70-ական թուականներուն, 2·6 միլիոն տոլարէն 1971-ին, 6-ուկէս միլիոն տոլար 1976-ին: Թղթածրարը բազմաթիւ այլ յայտնութիւններ ալ կը պարունակէ: Ալտօ Մորոյի հարցին վերաբերեալ, կը տեղեկացուի որ Կարմիր Ջոկատներու գործին առաջնորդներէն երկուքը ձերբակալուած են 1979-ին Ճուլիանա Գոնֆորթօ անուն կնոջ մը տունը, որու հայրը ՔԱ – Կէ – Պէ-ի գլխաւոր պաշտօնատարն էր Իտալիոյ մէջ:

ՆԱԶԱՐԷԹԻ մէջ մզկիթի մը կառուցման արտօնութիւնը զոր իսրայէլեան իշխանութիւնները տուած են, բաւական դժգոհ ձգած է Վատիկանը եւ կրնայ հարցեր ստեղծել Պապին այցելութեան ուղղութեամբ: Մզկիթը պէտք է բարձրանայ Ս. Աւետման պատմական Մայր Տաճարէն քանի մը մեթր անդին: Վատիկանի բանբերը երկար զեկոյցով մը եւ շատ վճռական ոճով կ'ըսէ թէ «նման որոշում մը չօգներ Ս. քահանայապետին այցելութեան պատրաստութեան այդ հանրածանօթ սրբավայրը»:

ՉԻԼԻԻ կառավարութիւնը պաշտօնապէս դիմած է Անգլիոյ Փինոչէի ազատ արձակումը պահանջելով:

ԱՇԽԱՐՀԻ 6 միլիառ բնակիչներէն 790 միլիոնը սով կը տառապի:

ԻՏԱԼԱՑԻ ՄԸ 14 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է Գրեմոնէի դատարանին կողմէ, որովհետեւ գիտակցաբար սիտայով վարակած էր իր կինը, որ մեռած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՆԱՅԻՐԻՏ»Ի ՏՆՕՐԷՆԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Նայիրիտ» գործատան տնօրէն Գագիկ Ներսիսեան Հոկտ. 12-ին ձերբակալուած է, հաստատութեան կառավարութեան ունեցած պիւտճէի եւ ուժանիւթի պարտքերուն համար: Անոնց գումարը կ'ըսուի թէ հասած է 30 միլիոն տոլարի: Գործատունը ուր չորս հազար հոգի կ'աշխատի, սնանկութեան դուռը հասած է: Կառավարութիւնը կը ծրագրէ արմատական փոփոխութիւններով գործատունը ՀԱՊ-ի շրջանակին մէջ մրցունակ դարձնել: Ձերբակալուած տնօրէնը որ «Ժողովրդավար Հայրենիք» կուսակցութեան ղեկավարներէն է, սրտի լուրջ անհանգստութեամբ մը հիւանդանոց փոխադրուած է ու սահմանուած հըսկողութիւնը արտօնութիւն չի տար մամուլին հետ հանդիպում ունենալու:

***

ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ «ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԵՐԵՒՈՅԹ»

Պատասխանելով երեսփոխան Ռ. Գէորգեանի կողմէ արտագաղթին առնչըւած հարցումի մը, վարչապետ Վ. Սարգսեան ըսած է թէ երեւոյթը արդէն ողբերգական է եւ աւելորդ է աւելի ողբերգականացնել զայն, ոչ ալ հաշուած է այդ երեւոյթին զանգուածային բնոյթը: Վ. Սարգսեան աւելցուցած է. «կայ արտագաղթի երեւոյթը, սակայն ան զանգուածային բնոյթ չունի: Եթէ հաւատք ընծայենք մեր մամուլին ու քաղաքական դէմքերուն որոնք կ'ըսեն թէ 1991-էն ի վեր բնակչութիւնը կը մեկնի երկրէն, այսօր Հայաստանի մէջ մարդ մնացած չէր ըլլար»: Ան հարկաւոր նկատած է որ հարցը ընկերային եւ տնտեսական լուծումներու հետ ունենայ նաեւ գաղափարական եւ բարոյական ընկալում:

***

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գարեգին Արք. Ներսիսեան որ կաթողիկոսական յաջորդութեան ամէնէն հաւանական թեկնածուն կը նկատուի, հերքած է իշխանութիւններու կողմէ իրեն ի նպաստ քարոզչութեան մը իրականութիւնը որուն մասին վերջերս կ'արտայայտուին իր մրցակիցները: Գարեգին Արք. ըսած է թէ նախագահ Ռ. Քոչարեան վերջերս եպիսկոպոսներու պատուիրակութեան մը ապահովութիւն տուած է ըսելով. «Պետութեան կողմէ բիրտ միջամտութիւն պիտի չըլլայ կաթողիկոսի ընտրութեան»:

Նոյն կրօնաւորը փափաքելի նկատած է որ ընտրութիւնը տեղի ունենայ հանդարտութեան ու սիրոյ մթնոլորտի մը մէջ, աւելցնելով սակայն որ այդ մթնոլորտը յաճախ կը խանգարուի ոչ միայն հոգեւորականներու, այլ նաեւ մամուլին կողմէ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 14 / 15)

ԱԹԷՆՔ ՔԱՂԱՔԻ ՇՔԱՆՇԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Յունաստանի դեսպան Արման Կիրակոսեան Աթէնքի քաղաքապետին հրամանագրով պարգեւատրուած է մայրաքաղաքին շքանշանով, որպէս գնահատանք յոյն եւ հայ ժողովուրդներուն բարեկամութեան ամրապնդումին եւ երկու երկիրներու գործակցութեան խորացման ուղղութեամբ իր գործակցութեան:

***

Ն. ՓԱՇԻՆԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Օրագիր» թերթի գլխաւոր խմբագիր Նիկոլ Փաշինեանի Հոկտեմբեր 14-ի նիստը տեղի չէ ունեցած, անոր պաշտպան փաստաբանը արտասահման մեկնած ըլլալով: Լրագրողը տարուան մը բանտարկութեան ու նուազագոյն աշխատավարձին քսանապատիկին չափ տուգանքի դատապարտուած ըլլալով վերաքննիչ ատեանին դիմած էր: Որոշուած է դատը շարունակել Հոկտեմբեր 26-ին:

***

ԱՐՑԱԽԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 30-ԱՄԵԱԿԸ

Արցախի պետական համալսարանին մէջ Հոկտ. 13-ին նշուած է բարձրագոյն ուսման մայր հաստատութեան հիմնադրութեան 30-ամեակը: Հանդիսաւոր նիստին մասնակցած են ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Օլէգ Եսայեան, կառավարութեան անդամներ, երեսփոխաններ, Ստեփանակերտի քաղաքապետ՝ Կարէն Բաբայեան եւ Երեւանէն հիւրեր: Արցախեան պատերազմին զոհ գացած ուսանողներուն յիշատակին՝ յարգանքի տուրք մատուցելէ ետք հանդիսականները այցելած են հաստատութեան շէնքը: Ելոյթներ ունեցած են նախագահ Ա. Ղուկասեան, համալսարանի գլխաւոր տեսուչ Պ. Գէորգեան, Օ. Եսայեան եւ Երեւանէն հիւրեր: Այս առիթով պատրաստուած յուշամետալներ յանձնուած են ԼՂՀ եւ Ազգ. Ժողովի նախագահներուն, գրող Զ. Բալայեանին, Երեւանի պետ. համալսարանի գլխաւոր տեսուչ Ռ. Մարտիրոսեանին, Հայաստանի կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Եդ. Ղազարեանին:

***

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Հոկտ. 13-ի կարգադրութեամբ Եդ. Աթանէսեան նշանակուած է նախագահի մամուլի սպասարկութեան ղեկավար: Նախապէս այդ պաշտօնը կը վարէր Ժաննա Գրիգորովա որ հեռացուած է իր իսկ դիմումով ու հիմնած «Ժողովրդական դիւանագիտութիւն» կազմակերպութիւնը:

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ ԲՈՒԹ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐՈՎ

Համաշխարհային երկրորդ խորհրդաժողովին յաջորդող ժամուլի հանդիպումին որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 24-ին, Մարդասիրական հիմնադրամին փոքր մէկ սրահին մէջ, [illegible] նոյն կէսօրին ուղղագրութեան հարցին մասին կլոր սեղան մը ծրագրուած էր, Գրողներու Միութեան Տան մէջ: [illegible] Երեւան կը գտնուէր Սփիւռքէն այդ նիւթով [illegible] խմբակ մը:

[illegible] «անկեղծ»ները պիտի յայտնաբերէին հանդիպումին ընթացքին:

[illegible] «Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձնելով ի՞նչ կը բերենք հայ ազգին»: Իր պատասխանին ալ որ առաջին պահէն [illegible] «3·5 միլիոնը խաւար մնացեր»ու, «միլիոններու ծախք», «ուսուցիչներու պատրաստութեան հարցը» [illegible]

[illegible] «արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւն»ը [illegible]

[illegible]

սկզբունքային բնոյթին: Այդ բնոյթը մոռցնելու պատճառ եղան Սփիւռքէն այլ պատճառաբանութիւններ ալ որոնք կը ջանային փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը առնչել, օրինակ՝ Սփիւռքի տագնապին, հայրենիքէն հեռու մեծցող սերունդները փրկելու վարկածներու:

Ինչ կը վերաբերի դրական անակնկալներու կարեւոր բաժնին, ան ներկայ մօտ 40 Հայաստանցիներու դրեթէ կէսին թեր կեցուածքն էր ուղղագրութեան վերադարձի հարցին մէջ: Անոնցմէ ոմանք պնդեցին որ ուղղագրութեամբ քօղարկուած խնդիրը անվիճելի կերպով քաղաքական բնոյթ ունէր. մերժեցին սովետականով 70 տարուան գրականութիւն ստեղծուած ըլլալուն պատճառաբանութիւնը, հակադրելով այդ փաստին նախորդած 1500 տարուան ժառանգութիւնը:

Ամբողջ հանդիպումէն, կ՚արժէ առանձնացնել երեք ելոյթ որոնք ուշագրաւ էին տրամաբանութեան կռնակ չդարձնելու թելադրանքով, սխալ մը սրբագրելու վճռակամութեամբ ու լեզուականը գանցող յատկանիշներու յիշեցումով: Առաջինը պատկանեցաւ Վիէննայի Մխիթարեաններու աբբահօր՝ Հ. Պօղոս Գոճանեանի որ անուղղակի պատասխանելով Հ. Մաթեւոսեանի կրքոտ ու մակերեսային պնդումներուն, ըսաւ նախ թէ յաղթելու, յաղթուելու հարց չէր ուղղագրութեան վերադարձը. փափաքելին պարզապէս հայրենիքին վերատիրանալն էր այն ուղղագրութեան որ հարազատ էր եւ ոչ՝ պարտադրուած: Ան շեշտեց նաեւ թէ անզօր են ամբողջ հայութիւնը երկուքի բաժնած քաղաքական այդ կարգադրութեան սրբագրութեան որպէս խոչընդոտ ներկայացուած մեծ ծախքի, ուսուցիչներու պատրաստութեան նման պատճառաբանութիւններ: Յիշեցուց թէ արդէն շատ լաւ որակ չունենալով, Հայաստանեան դասագիրքերը հարկ է քանի մը տարին անգամ մը վերատպել. իսկ ուսուցիչ պատրաստել անկարելի գործ չէր:

Հարցին անպայման ճիշդ լուծումը բերելու Հայաստանցի դէմքերու ամէնէն տիրական խօսքը նոյն միութեան անդամ՝ բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեանինն էր որ մամուլին մէջ ալ հանդէս եկած էր նոյն նիւթով: Ան «պատմական անհրաժեշտութիւն» որակեց Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումը, «փա՛ռք ու պատիւ» ընծայելով Սփիւռքին ու եկեղեցիին որոնք պահպանած էին այդ ուղղագրութիւնը: Ըսելէ ետք թէ ազգ մը երկու ուղղագրութիւն չի կրնար ունենալ, պահանջք ներկայացուց Ազգային Ժողովին դիմելու, որպէսզի նոր ուղղագրութեան անցնելու մասին 1922 Մարտ 4-ի «տխրահռչակ որոշում»ը չեղեալ յայտարարուի, մինչեւ 2000 Սեպտեմբեր 1 անցքի շրջան սահմանուի ու մինչեւ այդ լրասփիւռներ, գիտա–կրթական հաստատութիւններ բացատրական աշխատանք տանին: Ան յարմար կը գտնէր որ այդ միջանկեալ շրջանին թոյլատրուի ներկայի ուղղագրութեան ժամանակաւոր գործածութիւնը:

Հարցին երէկուընէ ետք այսօր եւս քաղաքական բնոյթ ունենալուն մասին հետաքրքրական միջամտութիւն մը ունեցաւ Պարոյր Հայրիկեան: Ան ըսաւ թէ երբ խորհրդային կարգերէն ետք անկախ պետականութեան վերահաստատումը օրակարգի նիւթ էր, անոր մէջ կար խեղուած մարդերը սրբագրելու միտումն ալ: Այդ մարդերէն էր ուղղագրութիւնը որուն առընչութեամբ ճշմարտութիւնը պիտի վերահաստատուէր անպայմա՛ն: Ան եւս ոգեկոչեց Սփիւռքին կատարած դերը, ըսելով. «Փա՛ռք մեզի որ մեծ Սփիւռք ունէինք եւ Մեսրոպին ժառանգութիւնը չխզուեցանք»: Յետոյ յիշեց Իսրայէլի օրինակը ուր անկախութենէն ետք միանական կամքը յարութիւն տուած էր ոչ միայն ուղղագրութեան մը, այլ մեռեալ նկատուած լեզուի մը: Ան իր խօսքը աւարտեց հարց տալով. «Ո՞վ է նոր ուղղագրութիւնը մեզի պարտադրած. Մաշտո՞ցը թէ Ստալինը»:

Անշուշտ թերի պիտի ըլլար տեղեկատուութիւնը այս ձեռնարկին մասին եթէ որպէս ամբողջական պատկերի ու տիրող մթնոլորտի բաղկացուցիչ մաս, մոռցուէր երգիծական բաժինը. բաժին որ յաճախ միջամտեց զանազաններու արտայայտութիւններով, անշուշտ, միշտ ակամայ:

Այսպէս, մէկը որ ներկայացաւ որպէս «հայագիտական կաճառ»ի մը նախագահ, ըսելէ ետք թէ ուսումնասիրած է մաշտոցեան, միջնադարեան, աբեղեանական, սովետական, սփիւռքեան եւ իրանահայ ուղղագրութիւնները, միասնականացման խնդիրը «անիմաստ» հռչակեց: Ուրիշ մը որուն խօսք չէր տրուած սուլիսին վարիչ Ա. Ափինեանի կողմէ, այս վերջինին պահու մը բացակայութենէն օգտուեցաւ նման պարագաներու յատուկ հայկական անխուսափելի տարազով գինուած գոչելու համար թէ ո՞վ է Ա. Ափինեանը, ընդամէնը՝ Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար մը, մինչ ինք միջազգային չես գիտեր որ միութեան այսինչ դիրքին տէր է...:

Երգիծականի գլուխին տակ պէտք է ամփոփել ուղղագրութիւն – լեզու, ուղղագրութիւն – քերականութիւն ողբերգական շփոթն ալ զոր դրօշակի պէս պարզեցին Հայաստանցի մտաւորականներէն շատեր: Մէկը կ՚ըսէր որ եթէ խնդիրը միայն ուղղագրութեան առնչուած ըլլար, կառավարութիւնը կ՚ընդառաջէր: Ուրիշ մը փոփոխութիւնը միակ հանգրուանով մը կատարել անկարելի կը նկատէր, 50 – 100 տարուան հեռանկարի մը վրայ զետեղելով խնդիրը: Երրորդ մը Սփիւռքը գիտութեան լեզու, գիտական եզրեր ստեղծելու անկարող կը նկատէր, առով՝ Հայաստանեան ճակատին անկապտելի իրաւունքը հռչակելով «պարտադրելու»: «Դուք ֆիզիկայի հայերէն տերմիններ չէք կարող ստեղծել» կը պատգամէր ան ու տրամադիր էր այդ թոնով շարունակելու երկա՛ր, եթէ Աբբահայրը չմիջամտէր դիտել տալու թէ «մենք» ոչ միայն «ֆիզիկայի տերմին»ին «բնագիտութեան եզր» կ՚ըսէինք, այլեւ Մխիթարեաններու դարաւոր վաստակին մաս կը կազմէր գիտական եզրերու հայացման աշխատասիրութեան հատոր մը որ կուգար 1820էն...:

Յաջորդ խօսք առնողը որ նկատած էր հաւանօրէն թէ երկարապատում խօսքերը տեղ չէին հասներ, նախապէս յայտնեց թէ միայն երկու վայրկեան պիտի խօսի. ապա ըսաւ. «Սկսելու եմ Բաբելոնից»...: Ուրիշի մը ելոյթէն մնաց միայն իր տղուն մտային անկարողութեան խոստովանութիւնը երբ ըսաւ որ այսօր է. դասարանի աշակերտ զաւակը «մինչեւ ժ. դասարան պտոյտ պիտի տայ» եթէ պարտադրուի «արեւելահայերէնի ուղղագրութիւնը» փոխել...: Եղան տակաւին կարծիքներու արտայայտութիւններ որոնք սկսան համեստութեան նախաբաններով. մէկը ըսաւ օրինակ. «ոչ լեզուաբան եմ, ոչ ալ գրագէտ»...: Ուրիշ մը խոստովանելէ ետք՝ «երբ ես խօսում եմ հազարից մէկն է հասկանում», շարունակեց, կարծէք արդարացնելու համար մնացեալ 999-ը. «Պէտք է էթալոն ունենանք. ֆունդամենտալ աշխատանք է պէտք: Քրիստոսը եկաւ կատարեց օրէնքը եւ ոչ ոք մինչեւ այսօր բողոքական ձայն չի հանել»...: Այս խումբին Սփիւռքն ալ ունեցաւ իր մասնակիցը, շնորհիւ ներկայ տիկնոջ մը որ անպայման խօսք առնել ուզեց երբ սեղանին շուրջ հազիւ 10 – 15 հոգի մնացած էր. համբերութիւնս բաւեց միայն իր նախաբանը նօթագրելու. «Ես Պոլսեցի եմ, հայերէն շատ լաւ չեմ խօսում...»:

Ելոյթ ունեցողներու մէջ ուշագրաւ էր հարցին ուսումնասիրութեան ու եզրակացութեան համար Հայաստանէն ու Սփիւռքէն մասնակիցներով անյապաղ յանձնախումբ մը կազմելու առաջարկը: Պէտք է ըսել որ եթէ անոնց մէջ կային այդ ձեւով հարցը յաւերժ անլուծելի ձգելու ներյայտ ձգտումը ունեցողներ, մեծ մասը անկեղծ էր ու առաջարկը կ՚ընէր բարեմտութեամբ:

Ինչ որ հանդոյցի մը բնոյթով յայտնուեցաւ սուլիսին աւարտին, աղաղակող հակադրութիւնն էր նոյն միութեան երկու գլխաւոր անձնաւորութիւններուն միջեւ. մինչ քարտուղար Ա. Ափինեան ուղղագրութեան վերադարձը իր նպատակին հասնելու յանձնառութիւն կը յայտնէր, նախագահ Հ. Մաթեւոսեան որպէս վերջաբան կը պատգամէր. «Սփիւռքը պարտաւոր է հետեւել Հայրենիքին: Փոփոխութիւն նշանակում է չորս միլիոնը նորից խաւարի մատնել եւ լիկկայաններ (խորհրդային շրջանին սկիզբը գանգուածային անգրագիտութիւնը վերցնելու համար կազմակերպուած ընթացքներ) բանալ: Չի կարելի 2 – 3 սնոբների պատճառով կոնակ դարձնել ժողովրդին»:

Յոռետեսութի՞ւն, թէ սկեպտիկ կեցուածք կը նկատուի այսքանէն ետք, հակառակ դրական տրամադրութիւններուն, – գոնէ անմիջականին համար –, մեծ յոյս չկապել ուղղագրութեան վերադարձին: Մանաւանդ տեսնելէ ետք թէ սուլիսին յաջորդ օրուան մամուլին մէջ («Առաւօտ» Սեպտեմբեր 25) «2 – 3 սնոբի պատճառով» ժողովուրդին կռնակ չդարձնելու բծախնդրութիւնը ոչ մէկ անպատեհութիւն գտած էր «ուղղագրութիւն – արեւմտահայերէն – արեւելահայերէն»ի կատարեալ խառնուրդ մը ներկայացնելու որպէս նոյն կլոր սեղանէն թղթակցութիւն...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԵՐԿՈՒՈՐԵԱԿ» ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ընդհանրապէս, սփիւռքահայ մամուլը (հայատառ թէ ոչ) չի փայլիր հայութեան հետ կապուած տնտեսագիտական յօդուածներու առատութեամբ, հակառակ այդ ճիւղի մասնագէտներու առատութեան: Պատճառները բազմաթիւ են. նախ՝ որովհետեւ տնտեսագէտ գրողներ կամ մասնագիտացած լրագրողներ չկան, յետոյ՝ այդ նիւթերով գրաղող տնտեսագէտներ չկան, վերջապէս՝ Հայաստանի կամ հայութեան վերաբերեալ տնտեսագիտական տուեալները յաճախ կիսկատար են, դժուարամատչելի կամ անհետաքրքրական:

Միւս կողմէ, նման նիւթերու մասին վերացական ու հռետորական յօդուածներ շատ աւելի «յարգի» են – որովհետեւ թոյլ կուտան օրօրուիլ հեղինակի երեւակայական աշխարհի կշռոյթով –, քան թիւերու գործնական ուժով փաստարկուած գրութիւններ, որոնք մեզ կը դնեն իրական աշխարհի առջեւ:

Բայց երբեմն հոս ու հոն ցրուած տուեալներ կարելի կ՚ըլլայ մէկտեղել եւ անոնց թեթեւակի վերլուծումով իսկ որոշ եզրակացութիւններու յանգիլ: Այդպիսի նախնական փորձ մըն է հետեւեալը, որուն հեղինակը տնտեսագիտական կրթութիւն ունի եւ, չգրաղելով հանդերձ գիտական ուսումնասիրութեամբ, թերեւս այդ իսկ պատճառով զերծ է գաղափարախօսական այն կաշկանդումներէն, որոնք մասնագէտ ուսումնասիրողները երբեմն կը դարձնեն թութակաբար կրկնողներու փաղանգ մը:

ՄԱԿ-ի Զարգացման Ծրագրին համաձայն (աղբիւրը «Արմէնփրէս», Յունիս 10), Հայաստանի բնակչութեան կենսամակարդակը վերջին տարիներուն վատթարացած է եւ հարուստ – աղքատ ճեղքը լայնցած է:

*** Ըստ ՄԱԿ-ի ուսումնասիրութեան, Երեւանի բնտանիքներու ամենահարուստ 20 առ հարիւրը կը ստանայ եկամուտներու 63 առ հարիւրը, իսկ ամենէն աղքատ 20 առ հարիւրը կը ստանայ 4·7 առ հարիւրը:

Պարզ հայերէնով՝ անհաւասարութեան աչք ծակող պարագայ մը:

Ինչպէս գիտէք, Հայաստան կը գտնուի «անցումային» փուլի մը մէջ, որ զուտ պետական տնտեսութենէ մը կը յառաջանայ դէպի սեփականատիրական տնտեսութիւն մը:

Պզտիկ բաղդատութիւն մը տեղին է, Պուէնոս – Այրէսի եւ շրջակայից («Մեծն Պուէնոս – Այրէս») բնակչութեան ամենահարուստ 20 առ հարիւրը կը ստանայ եկամուտներու 53 առ հարիւրը, իսկ ամէ-

նէն աղքատ 20 առ հարիւրը կը ստանայ 4·2 առ հարիւրը:

Պարզ հայերէնով՝ անահաւասարութեան աչք ծակող պարագայ մը եւս:

Համեմատութիւնները նուազ են քան Հայաստան: Արդեօք որովհետեւ Արժանթինը դրամատիրական աշխարհին կը պատկանի երկար ատենէ ի վեր (հոգ չէ թէ ունեցած է պետական ուժեղ մասնակցութիւն մը տնտեսութեան մէջ), իսկ Հայաստանը նոր կը սկսի թոթովախօս քայլեր այդ աշխարհին մէջ:

Երկու պարագաներուն, 1998–ի տուեալներ են:

*** Բայց Արժանթինի պարագային, կրնանք ուրիշ տուեալ մըն ալ բերել եկամուտներու բաշխումին մասին.–

Մեծն Պուէնոս – Այրէս	1974	1998
Ամենահարուստ 10%	28·2%	36·9%
Ամէնէն աղքատ 10%	2·3%	1·5%

Թիւերու չոր լեզուով եւ կլոր գումարով, 25 տարուան մէջ հարուստները 30 տոկոսով աւելի հարուստ եղան, իսկ աղքատները՝ 40 տոկոսով աւելի աղքատ:

Այս համեմատութիւնն է որ արդէն աչք չի ծակեր, աչք կը հանէ:

Երեւանի համար այս թիւերը չունինք: Գիտենք, որ 1991–ին (ըստ ՄԱԿ–ի 1995–ի Տնտեսական Զարգացումի Զեկոյցին), Հայաստանի 20% ամէնէն հարուստ եւ 20% ամէնէն աղքատ բնակչութեան միջեւ ճեղքը 6·4 անգամ էր: 1994–ին՝ նոյն ճեղքը 17·0 անգամ էր:

Եթէ թարգմանենք պարզ հայերէնի, կը նշանակէ, որ երեք տարուան մէջ անհաւասարութիւնը գրեթէ 300 տոկոսով աւելցած է:

Ամբողջ Հայաստանը նկատի ունենալով, այս ճեղքը այսօր հաւանաբար (պարզ ոտքամաբանութիւն է) 20 – 25 անգամ ըլլայ: Ամէն պարագայի, վերը բերուած թիւերէն յստակ է, որ Երեւանի նոյն ընկերային խաւերու միջեւ այսօրուան բաց 13·5 անգամ է:

Եթէ ընթերցողը Հայաստան եղած է, կրնայ փորձառութեամբ հաստատել մեր ըսածը:

*** Արժանթինի պէս բոլոր նախատուեալներով հարուստ երկրի մը մէջ, ըստ Համաշխարհային Դրամատան Յունիսին հրապարակուած նորագոյն զեկոյցին, 35 միլիոն բնակչութեան 13·5 միլիոնը կ'ապրի աղքատութեան գիծէն վար: Այսինքն, բնակչութեան մօտ 40 տոկոսը: Ըստ Համաշխարհային Դրամատան հաշւարկին, աղքատութեան գիծը 450 տոլար է: Բայց գործաւորի մը միջին աշխատավարձը 500 տոլար է, չորս հոգինոց ընտանիքի մը նուազագոյն կարիքները բաւարարող եկամուտը 1100 տոլար պէտք է ըլլայ:

ՄԱԿ–ի հաշուարկներով, ՀԱՊ–ի երկիրներու ամսական 120 տոլարէն վար առնող բնակիչները կը համարուին «աղքատ»: Հայաստանի միջին աշխատավարձը 27 տոլար է: 1998–ի տուեալներով, բնակչութեան 80 տոկոսը աղքատութեան գիծէն վար կ'ապրի:

*** Արժանթինի արտաքին պարտքի եւ համախառն ներքին արտադրութեան յարաբերութիւնը 52·1 առ հարիւրն է, Հայաստանի պարագային՝ 45 առ հարիւր:

*** Արժանթինի արտաքին պարտքը 1999–ի վերջերուն պիտի հասնի 150 միլիառ տոլարի, Հայաստանի պարտքը արդէն 1 միլիառի կը մօտենայ: Կ'արժէ յիշել, որ Արժանթինի տարեկան պիւտճէն՝ 1999–ին, 50 միլիառ տոլար է, ինչ որ Հայաստանի պիւտճէէն 100 անգամ աւելի է: Սակայն, համեմատութիւնները նոյնն են:

Երկու երկիրները պէտք է իրենց արտադրածին կէսը յատկացնեն պարտք փակելու, նախ քան պետութիւն ու ժողովուրդ պահպանելու:

*** Արժանթինի անգործութեան տոկոսը տնտեսապէս գործօն բնակչութեան 17 առ հարիւրին կը հասնի ներկայիս, իսկ Հայաստանի պարագային՝ (իբրեւ թէ) 20 առ հարիւրի:

... Արժանթինի «ստուերային տնտեսութիւնը» (ապօրինի աշխատանք, որ հարկային հակակշիռէ դուրս են) 40 առ հարիւրի կը հասնի, Հայաստանի մէջ՝ 60 առ հարիւրի:

*** Արժանթինը ունի ոչ – խիտ բնակչութիւն, բնական սկզբնաղբիւրներու առատութիւն, ուժանիւթի ինքնաբաւութիւն, խաղաղութիւն, հաղորդակցական բնականոն գիծեր: Հայաստանը ունի ճիշդ հակառակը՝ բոլոր մակարդակներու վրայ:

*** Արժանթին սեփականացուցած է գրեթէ բոլոր պետական ունեցուածքը՝ հեռաձայնէն մինչեւ օդակայան, թղթատարէն մինչեւ օդային գիծը, պետական մենաշնորհի փոխարէն ստեղծելով սեփական մենաշնորհ: Տնտեսութեան կէսէն աւելին օտար կամ բազմազգ ընկերութիւններու ձեռքն է: Աշխարհի ամէն տեսակ մեծեր ներդրումներ ըրած են:

Հայաստան սկսած է առնել առաջին քայլերը այս ուղղութեամբ:

*** Ըստ ՄԱԿ–ի Տնտեսական Զարգացման ցուցակին, Արժանթին կը գրաւէ 40–րդ տեղը աշխարհի երկիրներու շարքին, Հայաստան՝ 88–րդը (1994–էն 35 տեղ ինկած է):

***

Ինչպէ՞ս կը բացատրուի, որ տնտեսապէս իրարու հակոտնեայ երկու երկիրներ ունենան եկամուտներու միեւնոյն բաժանումը, ընկերային միեւնոյն անհաւասարութիւնը:

Եթէ թուանշաններու այս արագընթաց տողանցքէն ետք ընթերցողը կրցած է պահել իր մտային հաւասարակշռութիւնը, մեզի հետ պիտի յանգի պատասխանի մը, որ կրնայ շատ պարզունակ ըլլալ, բայց ունի չոր ու ցամաք տրամաբանութեան երկաթեայ ուժը իր ետին.–

Տնտեսական սխալ քաղաքականութեամբ մը, որ կ'ենթադրէ, թէ շուկայական տնտեսութիւնը մեքենական համադեղ մըն է. լեցնենք երկրի «բաժակը» եւ «ջուրը» պիտի սկսի հոսիլ դէպի «վար»: Պարզ հայերէնով՝ ամէն դիւրութիւն տանք որ գան, ներդնեն ու հարստանայ, յետոյ՝ այդ հարստութիւնը կը սկսի բաժնուիլ: Դժբախտաբար, տնտեսական օրէնքները մեքենագիտութեան օրէնքներուն չեն հպատակիր. որպէսզի «ջուրը» դէպի «վար» հոսի, պէտք է օգնե՛լ, որ այդպէս ըլլայ:

Տնտեսական ազատութիւնը կրնայ բարիք ըլլալ, ազատամոլութիւնը՝ չարիք:

Վերջին պարագային, կը գտնուինք անտառի օրէնքին առջեւ...:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 130–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 16–ին, նշուած է Յովհաննէս Թումանեանի ծննդեան 130–ամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Յովհաննէս Շիրազ» գրական խմբակին: Բացումը կատարած է Յակոբ Օվայեան: Բանախօսած է փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան ներկայացնելով Թումանեան մարդը եւ իր ժամանակաշրջանը, ստեղծագործական առանձնայատկութիւնները, հանրային գործունէութիւնը եւ Թումանեան բանաստեղծին տեղը համաշխարհային գրականութեան մէջ: Գեղարուեստական բաժնին, արտասանութեան եւ երգի համադրութեամբ, դերասանուհի Ալիս Կափլանճեան եւ երգչուհի Անահիտ Շահնազարեան ներկայացուցած են Թումանեանի բանաստեղծութիւններու նիւթերով եւ «Անոյշ» օփերայէն վերցուած հատուածներով պատրաստուած գրական – երաժշտական կտոր մը:

***

Հ. Մ. Ը. Մ.–Ի ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ 25–ԱՄԵԱԿԸ

Մոնթեպելլոյի «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 25–ին, նշուած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի տեղւոյն մասնաճիւղին 25–ամեակը: Բացումը կատարած է Վարդգէս Արապեան: Հանդիսութիւնը վարած է Պետրոս Պէրպէրեան: Մասնաճիւղի վարչութեան խօսքը փոխանցած է ատենապետ Մանուկ Զէյթունեան: Շնորհաւորանքի եւ գնահատանքի խօսքեր արտասանած են «Դրօ» Կոմիտէի ներկայացուցիչ Կարօ Մատէնլեան, Շրջ. Վարչութեան կողմէ Րաֆֆի Իսբէնճեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Փասատինայի «Սարդարապատ» մասնաճիւղի ատենապետ Անդօ Շանլեան: Մամավառութեան արարողութենէն ետք տեղի ունեցած խրախճանքին հանդէս եկած է երգիչ Յովիկ Գրիգորեան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 8–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կլէնտէյլի Վէրտուկօ փարքին մէջ, Սեպտեմբեր 19–ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի անկախութեան 8–րդ տարեդարձի տօնախմբութիւնը, կազմակերպութեամբ Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան «Կայծ» Երիտասարդական եւ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան: Ներկայ եղած են շուրջ 8 հազար Հայեր: Հանդիսութիւնը վարած է Ստեփան Յովակիմեան: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Կլէնտէյլի քաղաքապետ Տիկին Ճինճըր Պրիմըլըրկ, գոնկրէսմէն Ճէյմս Ռոկընի ներկայացուցիչ Լենա Կայլմեան, Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան, կափամարտի աշխարհի ախոյեան Նշան Մունջեան եւ – այլ հիւրեր: Երգերով հանդէս եկած են Յարութ Փամպուքճեան, Ատիս Հարմանտեան, Անտրէ Տանիք, Անոփ, Էմմա Թովմասեան, Արարատ, Արմոնտ եւ փոքրիկն Մելինէ Համբարձումեան:

***

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Փասատինայի Հ. Մ. Մ.–ի «Կարօ Սողոմոնեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 1–ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան 125–ամեակին, կազմակերպութեամբ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան: Բացումը կատարած եւ հանդիսութիւնը վարած է Տոքթոր Յարութիւն Սաղըեան: Իսահակեանի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան: Վարպետին քերթուածներէն նմոյշներ արտասանած է Անահիտ Իշխանեան: Իսահակեանի բանաստեղծութիւններու հիման վրայ յօրինուած չորս երգեր մեկնաբանած է Անահիտ Ներսիսեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Լեւոն Աբրահամեանի:

***

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 84–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄ

Ֆրէզնոյի մէջ, Սեպտեմբեր 4–ին եւ 5–ին նշուած է Մուսա Լերան հերոսամարտի 84–րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են Լոս – Անճըլըսէն, Սան – Ֆրանսիսքոյէն, Ֆլորիտայէն, Գանատայէն եւ այլ նահանգներէ ժամանած բազմահարիւր մուսալեռցիներ: Սեպտեմբեր 4–ին բազմութիւնը հաւաքուած է Հայ Ծերանոցի պարտէզին մէջ, ուր հնչած է դհոլ – զուռնան, պատրաստուած է աւանդական հերիսան: Յաջորդ առաւօտեան պատարագած է Զաւէն Քհնյ. Փոլատեան: Յաւարտ հոգեհանգստեան պաշտօնի եւ մատաղի օրհնութեան, բանախօսած է տոքթոր Վազգէն Տէր – Գալուստեան (Գանատայէն հրաւիրուած): Երեկոյեան, տօնախմբութիւնը շարունակուած է «Թորթինօ» ճաշարանին մէջ, ուր ներկայ եղած են աւելի քան 400 հոգի: Եղանակապետութիւնը վարած է Կարօ Ստամպուլեան: Խօսք առած է Տոքթոր Վազգէն Տէր – Գալուստեան: Միութեան ատենապետուհին՝ Տիկին Արուս Տէր – Գալուստեան, Մուսատաղի բարբառով ներկայացուցած է Միութեան գործունէութեան նիւթական եւ բարոյական համառօտ տեղեկագիրը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սեպտեմբեր 20–ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան մը, իր բնակարանին մէջ վախճանեցաւ Մարսէյլի Հայ համայնքի հոգեւոր դասին երիցագոյն անդամը եւ Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ բազմամեայ արժանաւոր հոգեւոր հովիւը՝ Եղիշէ Աւագ Քահանայ Փանոսեան: Տէր Հայրը, Հալէպէն Մարսէյլ աւելի քան կիսադարեան բոլորանուէր ծառայութիւն բերաւ Հայ Եկեղեցւոյ եւ ազգային կրթական կեանքին:

Աւազանի անունով Սարգիս, ծնած է Այնթապ 1916–ին: Իր ծնողաց հետ անցած է տարագրութեան ճամբաներէն եւ կայաններէն ու փոքր տարիքին ճաշակած Հայոց կեանքի սեւ օրերը եւ մաս կազմած է մանկութիւն չունեցողներու բանակին: Իր կեանքի այս շրջանը, իր եւ իր ժողովուրդին ապրած այս ողբերգութիւնը Տէր Եղիշէ բանախօսելու եւ քարոզելու պահերուն գիտէր փոխանցել հաւասարակութեան, գիտէր յուզուիլ եւ յուզել հաւատացեալները այնքան դեռ խօսուն էին իր մէջ անջնջելի պատկերներ, այնքան խոր եւ հարազատ էին իր մէջ երէկի ապրումները: Աքսորի տարիներէն յետոյ, 1922–ին կ'անցնի Պէյրութ: Իր նախնական ուսումը կը ստանայ Սահակեան վարժարանը: Ուսումնատենչ աշակերտ կ'ընդունուի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Դպրեվանք, Անթիլիաս: Հինգ տարուան շըրջանէ մը յետոյ ընդգրկեց ուսուցչական ասպարէզ: Պաշտօնավարեց Քեսապի Գալատուրան հայկական գիւղին դպրոցը եւ ապա Անթիլիասի դպրեվանքէն ներս: 1941–ին կը ձեռնադրուի քահանայ եւ կը նշանակուի հոգեւոր հովիւ Տավուտփէի Ս. Վարդան Եկեղեցւոյ, Հալէպ, ուր վարժարանէն ներս նաեւ վարեց տնօրէնի պաշտօն: 1960–ին Տէր Եղիշէ կը հեռանայ Միջին – Արեւելքէն եւ կը ժամանէ Մարսէյլ, որպէս հոգեւոր հովիւ Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ:

Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեան 36 տարի իր քաղցրաբարոյ բնաւորութեամբ, հոգիի վեհանձնութեամբ, առաքելութեան գիտակցութեամբ, խոնարհութեամբ եւ համոզումով ծառայեց իր ծուխին եւ արժանացաւ անոր գնահատանքին եւ սիրոյն:

Իր քահանայագործութեան դալար տարիներուն եղաւ խանդավառ, շունչ եւ ոգի ներշնչող ռիրական հոգեւորական եւ ապա տարիներու բեռով եւ բերքով իր ներկայութիւնը միշտ պարտադրեց յարգանք եւ ակնածանք: Եղիշէ Քհնյ. մինչեւ վերջին ուժերը մնաց պատնէշի վրայ, իր ծուխին հետ: Գուցէ կը սպասէր քահանայագործութեան իր յիսնամեայ ծառայութեան եւ վաստակին արդար ճանաչումին, եւ արժանի էր այդ մեծարանքին: Սակայն, որեւէ գործիչի համար, հոգեւորական թէ աշխարհական, ամենամեծ երախտագիտութիւնը, ամէնէն թանկագին շքանշանը եւ պատիւը ժողովուրդին երախտագիտութիւնն է. եւ Եղիշէ Քհնյ. արժանացաւ անոր:

Համաձայն իր կամքին, յուղարկաւորութիւն կատարուեցաւ, Սեպտեմբեր 22–ին, իր հողին վրայ բարձրացուցած գողտրիկ մատուռը, Մարսէյլի մերձակայ գիւղաքաղաք՝ Կրէասքի մէջ, ուր եւս յանձնուեցաւ հողին: Տեղի ունեցաւ պատարագ եւ վերջին օծում նախագահութեամբ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի՝ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի եւ ներկայութեամբ իր հոգեւոր եղբայրներուն:

Ապա, յաջորդող Կիրակին, Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ մահուան եօթօրէքի հոգեհանգիստը որուն ներկայ եղան ծուխի հաւատացեալները:

Այսօր, երբ քահանայական կոչումները կը պակսին, չըսելու համար անգոյ են, գոնէ արեւմտեան աշխարհի մէջ, նման կորուստներ նոյնիսկ եթէ կեանքի բնական օրէնքն է միշտ բաց մը կը ձգեն հաւաքական կեանքէն ներս:

Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի յիշատակը ոչ միայն վառ պիտի մնայ իր բազմանդամ ընտանիքին մէջ, ունէր վեց զաւակ եւ տասներհինգ թոռներ, այլեւ ամբողջ իր ծուխի ժողովուրդի սրտին մէջ, եւ Մարսէյլի հայ գաղութի տարեգրութեանց էջերուն վրայ որպէս ծառայասէր, հեզ, համոզուած ու հաւատարիմ հոգեւորական, որպէս աղօթքին ընդմէջէն հայ գիրն ու հայ գիրքը ապրեցնող եկեղեցական:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի – Լուիզ Պօղոսեան ի յիշատակ անարգ ոճիրի մը զոհ իր տարաբախտ եղբօր՝ Սարգիս Պօղոսեանի մահուան տարելիցին 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

EN ROUTE VERS L'AN 2001!

301 - 2001 : 1700e anniversaire de la christianisation du peuple arménien

3 conférences publiques sur le thème :

«REDECOUVRONS LA FOI DE NOS PERES»

Orateur : Pasteur AVEDIS ZARIFIAN (de Montréal)

Jeudi 21 Octobre à 20h30
Vendredi 22 Octobre à 20h30
Samedi 23 Octobre à 20h30

Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée libre — Bienvenue à tous

FRANCE 2
et
ESPOIR POUR L'ARMENIE
diffuseront
un REPORTAGE
sur

L'ARMENIE D'AUJOURD'HUI

Dimanche 17 Octobre
à 10 heures
sur France 2

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Հոկտեմբեր 24, ժամը 10–ին Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին, յիշատակը յարգողները :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՎ. – Տէր եւ Տիկին Ժ. Շիրվանեան 250 Ֆր. :

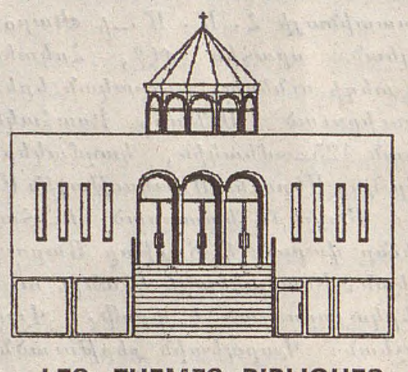

LES THEMES BIBLIQUES DANS LES ENLUMINURES ARMENIENNES DES EVANGILES

CONFÉRENCE - DIAPORAMA

présentée par :
ANNA LEYLOYAN
Chargée de Cours à l'INALCO
Histoire de l'Art Arménien

Dimanche 17 Octobre à 15 heures 15

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre ——

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23,
ժամը 10.45-էն ժամը 12
ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
տռաւօտեան յատուկ ժամերգութիւն տեղի պիտի ունենայ
մասնակցութեամբ՝
«էթուալ – Շաճ գ'էլիզէ»ի
Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու
(Կաթողիկէ, Օրթոտոքս եւ Բողոքական՝ Փարիզի 8-րդ եւ 16-րդ Թաղամասերու)

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու սոյն էքիւմէնիք աղօթքներուն :

L'Association Culturelle **«NAREG»**
d'Enghien-les-Bains
présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : DOURIAN NAREG
100.000 $

Récompense pour toute information :
deux heures de fou rire !!!

le Samedi 6 Novembre à 20h30
Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner
face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements
et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45

P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Թուրքիոյ երկրաշարժէն Հայ որբերու եւ վնասուած հաստատութեանց 500 Փրանք Տիկին Մագլըմեանէ եւ 300 Ֆր. Տիկին Խաչատուրեանէ :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 20, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

Կարեւոր օրակարգ. Տեղեկատուութիւն : Բոլոր անդամուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է :

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՕԾՄԱՆ 68_ԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Եւ Շրջանային խորհուրդի
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Կազմակերպութեամբ՝
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւի եւ Վարչական խորհուրդի

Ի ներկայութեան՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
Առաջնորդ Գանատահայոց

ինչպէս նաեւ՝
ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ – ՌԵԺԻՆ ՃԷՎԻՐՃԵԱՆԻ
Նախկին Ատենապետուհի
Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Նիսի Շրջանի

Պատուոյ նախագահութեան ներքեւ՝
Տէր եւ Տիկին ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 22

Պաշտօնական ճաշ Փալմ – Պիչ Գոնգրոտ պանդոկասրահին մէջ, ժամը 20–ին :

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23

Դասախօսութիւն

Դասախօս՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ 1700_ամեակ Հայոց Եկեղեցւոյ հաստատման՝ Ա. Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ (Փրատօ), ժամը 20_ին :

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

Հանդիսաւոր պատարագ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9.45–ին :

Պատարագիչ՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Առընթերակից ունենալով՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
ու
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Հոգեհանգիստ՝ Վասն հոգւոց ծառայից եւ բարերարաց :

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը՝
Ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Եըլմազեան

Սարկաւագներ. _ Սիմոն Սրկ. Միքայէլեան եւ Վրամ Սրկ. Սիմէոնեան :

Հոգեճաշ.– Պատարագի աւարտին ժամը 13–ին, Ա. Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը հոգեճաշ մը կը կազմակերպէ, որուն ամէն հաւատացեալ սիրով կը հրաւիրուի :

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

A l'occasion de la parution des Actes du Colloque
«L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS»
Le COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
vous invite à

la Conférence publique

qui aura lieu **Le Vendredi 22 Octobre à 20 heures**
AMPHITHEATRE RICHELIEU - SORBONNE — 17, rue de la Sorbonne, Paris 5e

Avec la participation de :

GERARD CHALIAND, écrivain
LEF FORSTER, avocat
BERNARD JOUANNEAU, avocat, Président de Mémoire 2000
CLAUDE MUTAFIAN, Docteur en mathématiques
ARA KRIKORIAN, Président du CDCA
HRAYR AYVAZIAN, CDCA

En présence de nombreux intervenants du Colloque d'avril 1998, qui dédicaceront le livre

— — — — — — — — — — — — — — — —

COUPON D'ACHAT DES ACTES DU COLLOQUE

Je souhaite acquérir ...... exemplaire(s) des Actes du Colloque «L'Actualité du génocide des Arméniens» au prix unitaire de 150 FF (frais de port en sus : 30 FF)

Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....

Merci de bien vouloir faire parvenir votre règlement à l'ordre du :
CDCA — 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 44 83 07 02 Fax : 01 42 46 81 59 — E-mail: cdca@club-internet.fr

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Diner dansant animé par *GRICHA et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19
MARDI
19 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.754 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.754

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՅԱՌԱՋԸՆԹԱՑ ԿԱՅ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ՄԷՋ

Պատասխանելով «Առաւօտ» թերթին (Հոկտեմբեր 12) հարցումներուն, ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան բացատրած է Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նոր առաջարկներուն իրենց մօտեցումը որ Թոյլ կուտայ խօսելու լուծումի հոլովոյթին մէջ յառաջընթացի մասին. ան ըսած է թէ այլեւս իրենց որպէս բանակցութեան սկսելու պայման՝ չի պարտադրուիր Ղարաբաղը ընդունիլ Ազրպէյճանի կազմին մէջ: Ինք ալ որպէս ԼՂՀ նախագահ ընդունած է նոր առաջարկները միայն այն պատճառով որ հոն չկայ նախապայմաններու պահանջք: «Մեր կողմից մենք եւս չենք պնդում Ղարաբաղի անկախութիւնը ճանաչելու վրայ, թէեւ դա է, ի վերջոյ, մեր նպատակը» ըսած է Ա. Ղուկասեան:

Բայց երբ հակառակ այս ըսուածին, Ազրպէյճան կը պնդէ Ղարաբաղը իր կազմին մէջ ունենալու նախապայմանին վրայ, կարելի՞ է իսկապէս լուծումի յառաջընթացի մասին խօսիլ: Նախագահը կը պատասխանէ թէ կը կարծէ որ «կեանքը կը ստիպի Ադրբեջանին հաշտուել իրողութիւնների հետ»: Իրենք պատրաստ են բանակցութեան նստելու եթէ Բաքու ընդունի տէ ֆաքթօ իրողութիւնը թէ Ղարաբաղ «անկախ, ինքնուրոյն ռազմաքաղաքական միաւոր է»: Նոր առաջարկներուն մէջ արդէն չկան տարածքային ամբողջականութեան յիշատակումներ, իսկ Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը քննելի կը համարուի բանակցութեան ընթացքին: Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ թէ խնդրոյ առարկայ ալ չի կրնար ըլլալ պարտադրուած կարգաւորում մը, ինչպէս եղաւ Քոսովոյի պարագային: Ըսելէ ետք թէ «ընդհանուր պետութիւն» հասկացողութիւնն ալ աւելի ազրպէյճանցի դիւանագէտ եւ քաղաքագէտներուն հաճելի էր, քան իրեն, կը կրկնէ թէ գլխաւոր հարցը առանց նախապայմանի բանակցութեան վերսկսիլն է. այսինքն ներկայ իրավիճակներուն ընկալումը ոչ իբրեւ իրաւաբանական ձեւակերպում, այլ՝ որպէս տէ ֆաքթօ գոյութիւն ունեցող, ինչ որ կրնայ դրուիլ բանակցութեան հոլովոյթին մեկնակէտին:

Ա. Ղուկասեանի յայտարարութենէն բաւական հեռաւոր դիրքերէ խօսած է Հոկտեմբեր 15-ին Հ. Ալիեւ, Թրքական հեռատեսիլի կայանէ մը ըսելով որ իրենք վճռապէս կը հրաժարին «ընդհանուր պետութիւն» գաղափարէն զոր Ղարաբաղը որպէս փոխադարձ զիջումի կարելիութիւն կը ներկայացնէ: Ան անհեռանկար որակած է այդ կամ նման գաղափար մը ԼՂՀ «ինքնահռչակ» ղեկավարներուն կողմէ Ազրպէյճանին պարտադրելու ջանքը, կրկնելով որ Ղարաբաղ Ազրպէյճանին անկապտելի մասն է:

Նոյն նիւթին մասին ազրպէյճանական ընդդիմութիւնն ալ անհանդուրժութիւն յայտնած է, ըսելով որ Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի կողմէ տարուող գաղտնի բանակցութիւնները կը վրդովեն ազրպէյճանցի հանրութիւնը: Ընդդիմադիր ղեկավարներու կողմէ ստորագրուած փաստաթուղթի մը մէջ ըսուած է որ չեն ճանչնար ներկայի իշխանութեան կողմէ ստորագրուած որեւէ համաձայնագիր քանի որ ան կը վնասէ Ազրպէյճանի շահերուն:

ՔԱՀԱՆԱՆԵՐՈՒ ՆՍՏԱՑՈՅՑ

Հոկտեմբեր 15-ին «Արմէնփրէս» կը հաղորդէր որ քանի մը օր է ՄԱԿ-ի Հայաստանի գրասենեակին առջեւ նստացոյց մը կ'ընէին Գրիգոր Քհնյ. Աւետիսեանի եւ Յակոբ Քհնյ. Պետրոսեան: ՄԱԿ-էն իրենց պահանջն է ապաստան մը գտնել իրենց որեւէ օտար երկրի մէջ, որովհետեւ, ըստ իրենց Հայաստանի մէջ ոտնակոխուած են մարդու իրաւունքները:

***

ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այս հարցին կապակցութեամբ գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը Հոկտեմբեր 13-ի իր հերթական նիստին ընթացքին հետեւեալ որոշումը տուած է.– (Ա) Կը դատապարտէ բողոքի այդ ձեւը որ անյարիր է Հայ Եկեղեցւոյ ոգիին: Բ) Կոչ կ'ընէ քահանաներուն անմիջապէս դադրեցնել նստացոյցը: Անոնց յանձնուած է նաեւ կաթողիկոսական տեղապահ՝ Ներսէս Արք. Պօզապալեանի յորդորը, ուր կ'ըսուի նաեւ թէ իրենց ուշադրութեան կը յանձնուի ան, թելադրելով որ լաւ հասկցուի այլ հետեւանքներէ խուսափելու համար:

***

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Հոկտ. 15ի հրամանագրով Գագիկ Պաղտասարեան նշանակուած է Իտալիոյ դեսպան: Մինչ այս նշանակումը, Գ. Պաղտասարեան կը վարէր նոյն դեսպանութեան մէջ առժամեայ գործավարի պաշտօն:

Նոյն թուակիր նախագահական մէկ այլ հրամանագրով ալ Ուկրանիոյ դեսպան Հրաչ Սիլվանեանի յանձնուած է նաեւ Մոլդովայի դեսպանի պաշտօն, որպէս նստավայր պահելով Կիեւը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 0 արդիւնք մը արձանագրեց Ամիէնի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

Դասաւորման մէջ 17-րդ դիրքի վրայ է 12 կէտով: Գլուխն է միշտ Լիլ 35 կէտով եւ 20-րդ եւ վերջին՝ Լուհանս – Գիւիզօ 10 կէտով:

***

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17-ի արդիւնքներն են.–

Փարիզեան Շրջան	
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Անթոնի	1 – 2
էՍ. ՍԷ Աւակս (Արնուվիլ) – էնըրի	4 – 0
Վէրսայլ – Ա. էՍ. Օ. Արմէնիէն Իսի	1 – 1
Իի. Ժի. Ա. Ալֆորվիլ – Սավինեըի	2 – 1
Լիոնի Շրջան	
Էպէն – ՀՄԸՄ Լիոն-Տէսին	3 – 3
Իզէրի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վիէն – Ֆէյզէն	2 – 2
Տրոմ-Արտէշի Շրջան	
Ռոման – ՀՄԸՄ Վալանս	2 – 1
Պուշ-տիւ Ռոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Արծիւ – Ժէմընոս	2 – 3

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

ԽՄԲ.– Ստորեւ կուտանք «Մարմարա»յի (Հոկտեմբեր 15) տեղեկատուութիւնը, թերթին խորհրդածութիւններով միասին:

***

«Րատիքալ» թերթը Անգարայէն կը տեղեկանայ թէ Իսթանպուլի Համալսարանի Աստուածաբանական (Իլահիյաթ) Ֆաքիւլթէի մօտ պիտի ստեղծուի «Կրօնքներու Մշակոյթի Նախագահութեան Բարձրագոյն Բաժին» մը, որ 2000 – 2001 կրթական շրջանէն սկսեալ պիտի սկսի հասցնել նախ Քրիստոնեայ հոգեւորականներ, ապա ա՛լ աւելի պիտի ընդլայնէ իր գործունէութեան դաշտը:

Այս առաջարկը առաջին անգամ օրակարգի եկաւ Միլլի Հարէքէթ Կուսակցութեան կողմէ Փամուքքալէի մէջ կազմակերպուած Թրքական Համագումարի ընթացքին, որու վերջնական յայտարարագրին մէջ կազմակերպիչները փափաք յայտնեցին որ փոքրամասնութեան կրօնքներու հոգեւորականներու պատրաստութեան համար հիմնուին կրթական բաժիններ: Համագումարէն վերջ, Փոխ – Նախագահ Տէվլէթ Պահչէլի Էճէվիթին ներկայացուց նոյն առաջարկը եւ ըսաւ որ «Թուրքիոյ մէջ զանազան փոքրամասնութիւններ կան. անոնց հոգեւորականներուն պատրաստութեան համար ալ Թուրքիոյ մէջ պէտք է բացուին ուսուցման բաժիններ»: Էճէվիթի կարծիքը նպաստաւոր էր այս մասին, ուստի ան շօշափեց նաեւ ԵՒՕՔ-ին (Բարձրագոյն Ուսուցման Խորհուրդ) կարծիքը: Այս վերջինը աւելորդ ու անտեղի նկատեց սոյն առաջարկը: Բայց Էճէվիթի Ամերիկա այցելութեան ընթացքին այս հարցը դարձեալ օրակարգի բերուեցաւ Նախագահ Գլինթընի կողմէ, վարչապետ Էճէվիթն ալ երկրորդ անգամ ըլլալով հարցը փոխանցեց ԵՒՕՔ-ին, բայց նաեւ Կրօնից Տեսչութեան: Այս վերջինին հաւանութենէն վերջ ԵՒՕՔ-ն ալ հաւանութիւն յայտնեց:

Միայն թէ տրուած ըլլալով որ համալսարանի քննութիւնները արդէն կատարուած են, որոշուեցաւ որ վերոյիշեալ բաժինը գործել սկսի յառաջիկայ տարի:

«Մարմարա» – Չենք գիտեր թէ այսպիսի որոշում մը որքա՞ն կրնայ նպաստել Քրիստոնեայ եկեղեցւոյ, օրինակի համար Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հոգեւորական պատրաստելու գործին: Այսպիսի բաժին մը կրնա՞յ նկատի առնել մինչեւ իսկ Քրիստոնեայ Եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր բաժնի մասնայատկութիւնը: Լատին Եկեղեցւոյ համար պատրաստուելիք հոգեւորական մը որքա՞ն կրնայ ծառայել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, կամ փոխադարձաբար: Եթէ նկատի առնուի որ լաւագոյն լուծումն էր արտօնել որ ամէն եկեղեցի իր սեփական հոգեւորականները հասցնէ, կրնանք մտահոգուիլ որ Աստուածաբանական Ֆաքիւլթէի մէջ այսպիսի բաժնի մը հաստատումը կրնայ ընդհակառակն ա՛լ աւելի դժուարացնել մեր եկեղեցիին գործը, ինչպէս որ մեր դպրոցներուն գործերը դժուարացած են այն օրէն ասդին, երբ մեր հայերէնի ուսուցիչներն ալ կը պատրաստուին թրքական համալսարաններու մէջ, ուր գիտենք թէ հայերէն լեզուի ուսուցիչի բաժին մը գոյութիւն չունի:

ՀԱՆԳԻՍՏ ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(1930 – 1999)

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Վեհափառ Հայրապետը եւ Կիլիկեան Ս. Աթոռոյ Միաբանութիւնը խոր վշտով կը հաղորդեն իրենց սիրեցեալ Միաբանին եւ Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդին՝

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

վախճանումը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 15-ին, Թեհրանի մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Հոգելոյս Սրբազանին վերջին օծման արարողութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 19-ին, Թեհրանի Սուրբ Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ: Ապա Սրբազանին մարմինը պիտի ամփոփուի Թեհրանի Մայր Եկեղեցւոյ կողքին:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած ցոյցը, Հոկտեմբեր 16-ին բաւական յաջողութիւն արձանագրեց հակառակ նախատեսութիւններուն: Ըստ Ռ. Հիւի 70 հազարի կը հասնէր ցուցարարներու թիւը (32 հազար ըստ՝ ոստիկանութեան): Մասնակցեցան կանաչները, Քաղաքացիներու Շարժումը (Շըվէնըման), թրոցկիստները, բանուորական պայքարը (Լակիյէ) եւ ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ-ի անդամներ: Սկզբունքով, ցոյցը հակակառավարական չէր, քանի որ երեք հոսանքներ նախարար ունին կառավարութեան մէջ եւ քաշուելու որեւէ տրամադրութիւն չունին: Բողոքի գլխաւոր հարցերն էին.– աշխատանքը, անարդար գործազրկութիւնները, համաշխարհայնացումը: Անոնք որոնք կը փորձուէին այլ լոզունգներ օգտագործել, ինչպէս՝ «Վորնտենք բազմատարր ձախը», լռութեան կը հրաւիրուէին՝ «Լաւ', այսօր արգիլուած է այդպէս արտայայտուիլ»:

ՌՈՒՍԵՐԸ Գրոզնիի գոները հասած են, ըստ ռուսական հեռատեսիլի տուած լուրերուն: Ռուս մայրերը սակայն, բողոքներ կը կազմակերպեն որովհետեւ չեն ուզեր որ իրենց զաւակները Չէչէնիա երթան զոհուելու: Ամէն պարագայի մէջ, Բասայեւ, ազատօրէն կը պտըտէր Գրոզնի եւ հարցազրոյցներ կուտար («Լիպերասիոն»էն զատ, նաեւ «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի): Կիրակնօրեայ թերթը կը պատմէ նաեւ թէ Նիսի ո՛ր յարկաբաժինին մէջ է որ (Մարինա պէ տէ զ'անժ) Չէչէնները կը գնեն իրենց զինամթերքը: Այդ յարկաբաժինը կը պատկանի ռուս զոյգի մը եւ հոն է որ բանակցութիւններ տարուած են, անցեալ Յունիսին, ռուս բանագնացներու եւ Չէչէններու միջեւ, այս վերջինները կ'ուզէին Սթրելա հրթիռներ գնել, նախատեսելով ռուսական յարձակում մը: Մէկ միլիառ Ֆրանքի պայմանագիրը կ'ընդգրկէր նոր զինամթերքի մը վաճառումը: Մէկ մասը յանձնուած է Յուլիսի վերջ, մնացեալը քիչ մը աւելի ուշ: Եթէ նոյնիսկ Չէչէններու դրամը Բերեզովսկիէն չէ եկած, անոր տուած երաշխաւորութիւնը բաւած է որ վաճառորդները չմտահոգուին:

ԷՎՐԻԻ (փարիզեան արուարձան) պատմական զատարանին առջեւ կը ներկայա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). –

Սուրիոյ տարածքին գործող պետական բոլոր կրթօճախներուն նման, Սեպտեմբեր 14-ը վերամուտի օրը եղաւ նաեւ Հալէպի հայկական վարժարաններուն:

Այս հաստատութիւնները գաղութին հնագոյն եւ ամէնէն էական կառոյցներն են, անկասկած, ու կը շարունակեն մնալ կենսատու բաղկերակը 60 հազարնոց հայ համայնքին: Առանց անոնց եւ առանց այն յաջորդական ուսկեալ սերունդներուն՝ որոնք տասնամեակներու երկայնքին դուրս եկան այս դպրոցներէն, «Երազային Հալէպը» հիմնովին կորսնցուցած պիտի ըլլար իր աւանդական տոհմիկ դիմագիծը: Ահա թէ ինչու, հայ դպրոցները հոգածութեան առարկան են կրթական, բարեսիրական, խնամատարական ու հայրենակցական տասնեակ միութիւններու, որոնք թեւ – թիկունք են միշտ հայ վարժարանին ու նախանձախնդիր՝ ո՛չ մէկ հայ աշակերտ դուրս ձգելու, անոր բարեբար հովանիէն:

Վերամուտի առիթով, հալէպահայ վարժարաններու տնօրէններուն հետ հեռաձայնային կապ հաստատելով՝ թուական որոշ տուեալներ քաղեցինք հայ դըպրոցներու 1999 / 2000 ուսումնական տարեշրջանի այժմու կացութեան մասին:

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

1) – Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարան. – Հիմնուած՝ 1947-ին: Հալէպի հայկական առաջին երկրորդական վարժարանն է: Կը գտնուի Նոր Գիւղ (Մէյտան) հայաբնակ թաղամասին մէջ եւ ունի միջնակարգի ու երկրորդականի լման կարգեր՝ պաքալօրէայի գիտական եւ գրական առանձին դասարաններով: Աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 1027, պաշտօնէութիւն՝ 102: Տնօրէնն է միեւնոյն հաստատութենէն շրջանաւարտ Պր. Վահէ Ղազարեան, 1997-էն ի վեր:

2) – Լազար Նաճարեան – Գալուստ Կիւլպէնկեան Կեդրոնական Վարժարան. – Կը պատկանի Հ. Բ. Ը. Միութեան: Հիմնըւած է 1954-ին: Ունի մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական երկարող լման կարգեր պաքալօրէայի գիտական եւ գրական առանձին դասարաններով: Աշակերտութեան թուական պատկերը կը ներկայանայ հետեւեալ ձեւով. – մանկապարտէզ՝ 317, նախակրթարան՝ 609, միջնակարգ ու երկրորդական՝ 578, ընդհանուր թիւ՝ 1504: Պաշտօնէութիւն՝ շուրջ 140: Տնօրէնն է Պր. Ալեքսան Աթթարեան, 1981-էն ի վեր:

3) – Կիլիկեան Ճեմարան. – Հիմնուած՝ 1921-ին, որպէս Կիլիկեան Գաղթականաց վարժարան: 1960-ին նախակրթարանի կարգերուն վրայ հաստատուած երկրորդական բաժնի յաւելումով վերածուած է ճեմարանի, ունենալով մանկապարտէզէն պաքալօրէա երկարող համապատասխան բոլոր դասարանները: Աշակերտութեան թիւը մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի մէջ 291 է, միջնակարգ եւ երկրորդական՝ 162, ընդհանուր գումար՝ 453: Պաշտօնէութիւն՝ 51: Հաստատութեան տնօրէնուհին է Տիկին Ազնիւ Քիրիշեան – Եազուպեան, 1981-էն ի վեր:

Դպրոցը կը վայելէ Կիլիկեան Մշակութային Միութեան նիւթական ու բարոյական հովանաւորութիւնը:

4) – Մխիթարեան Վարժարան. – Հիմնուած՝ 1936-ին: Սեփականութիւնն է Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան ու մէկն է Սփիւռքի այն քանի մը կրթական օճախներէն, զորս Ս. Ղազար կը շարունակէ կանգուն պահել դեռ: Վարժարանը ունի մանկապարտէզի, նախակրթարնի եւ միջնակարգի բաժիններ, ըստ մեզի փոխանցուած թիւերուն՝ ընդամէնը 510 աշակերտներով եւ 70 ուսուցիչ – պաշտօնեաներով: Տնուչն է Հ. Եղիշէ Վրդ. Ճիւլեան, 1996-էն ի վեր:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐ

5) – Ազգ. Հայկազեան Երկսեռ Վարժարաններ. – Հալէպի հնագոյն հայկական դպրոցն է, հիմնուած 1919-ին: Կը գործէ երեք անջատ մասնաշէնքերու մէջ: Ս. Քառասուն Մանկանց առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ կից գտնուող նախակրթարանի մայր բաժնի աշակերտութեան թիւն է 282, տնօրէնուհի՝ Օր. Ֆիմի Տէր – Յակոբեան, 1968-էն ի վեր: Դպրոցին Բ. թեւը (նախկին «աղջ[ր]ց բաժին») ունի 343 աշակերտներ, տեսչութեանը ներքեւ Օր. Սիլվա Ճապաղջուրեանի (1995-էն ի վեր), իսկ մանկապարտէզը, որ աւելի քան 15 տարի է կ՚օգտագործէ Ք. Ե. Ճեմարանի քովընտի «Տիգրանեան» շէնքը, ներկայիս կը հաշուէ 313 երախաներ (մանկապարտիզպանուհի՝ Տիկին Ալփինէ Սապունճեան, 1958-էն ի վեր): Այլ խօսքով, աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 938, պաշտօնէութիւն՝ 89:

6) – Ազգ. Սահակեան Վարժարան. – Հիմնուած՝ 1927-ին: Կը գտնուի Մէյտան հայաբնակ թաղամասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից: Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 809, պաշտօնէութիւն՝ 63: Տնօրէնն է Պր. Ժիրայր Րէխեան, 1983-էն ի վեր:

7) – Ազգ. Ջաւարեան Վարժարան. – Հիմնուած՝ 1936-ին: Կը գտնուի Մէյտան թաղամասին մէջ, մերձակայ՝ Ք. Ե. Ճեմարանին, Սահակեան վարժարանին եւ Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի ընկերա – բժշկական կեդրոնին: Դպրոցի մասնաշէնքին գետնայարկը կը գտնուի «Ջաւարեան» թատերասրահը: Այս տարուան աշակերտութեան թիւն է 490 (մանկապարտէզ եւ նախակրթարան), պաշտօնէութիւն՝ 39: Տնօրէնի պաշտօնը կը վարէ Պր. Յովհաննէս Մուշեղեան, 1964-էն ի վեր:

8) – Ազգ. Կիւլպէնկեան Վարժարան. – Հիմնուած՝ 1930-ին: Կը գտնուի Սուլէյմանիէ հայահոծ թաղամասին մէջ ու քանի մը տարիէ ի վեր տէրն է արդէն սեփական նորակառոյց շէնքի մը: Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտութեան թիւն է՝ 425, պաշտօնէութիւն՝ 27: Տնօրէնն է Պր. Վահէ Ժամագործեան, 1996-էն ի վեր:

9) – Ազգ. Մեսրոպեան Վարժարան. – Հիմնուած է 1923-ին եւ կը գտնուի Մէյտան թաղամասի ծայրամասային եւ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ կից, վայելելով հովանաւորութիւնը Մարաշի Հայրենակցական Միութեան: Ներկայ տարեշրջանի աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է 210, որոնց 85-ը՝ մանկապարտէզի մէջ, որ այս տարի հիմնական նորոգութեան ենթարկուած է «Կիւլպէնկեան» հաստատութեան օժանդակութեամբ: Դպրոցին տնօրէնն է Պր. Րաֆֆի Ջաղլասեան, 1995-էն ի վեր:

Ազգային վերոյիշեալ հինգ նախակրթարանները, Քարէն Եփփէ Ճեմարանին հետ միասին կը պատկանին Բերիոյ Թեմի Ազգային Առաջնորդարանին, վայելելով անոր նիւթական եւ բարոյական ամբողջական նեցուկը:

10) – Կրթասիրաց Վարժարան. – Հիմնուած՝ 1924-ին: Սեփականութիւնն է Այնթապցիներու Կրթասիրաց Մշակութային Միութեան: Կը գտնուի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ կից, հայախիտ Սէյրաֆի թաղամասին մէջ: Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտութեանց թիւն է 225, պաշտօնէութիւն՝ 30: Ուսումնական ներկայ տարեշրջանէն սկըսեալ՝ դպրոցին նոր տնօրէն նշանակուած է Պր. Անդրանիկ Պօղոսեան: Վարժարանը կը ծրագրէ նշել իր հիմնադրութեան 75-ամեակը:

11) – Հայ Կաթողիկէ Ջուարթնոց Վարժարան. – Հիմնուած՝ 1965-ին: Կը պատկանի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան եւ կը գտնուի Մէյտան թաղամասի Հայ Կաթողիկէ Ս. Երրորդութիւն (Ջուարթնոց) Եկեղեցւոյ կից: Այս տարեշրջանի աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է 480, պաշտօնէութիւն՝ 24, որոնցմէ 3-ը՝ մայրապետներ են: Տեսչուհին է Քոյր Օլկա Նաումեան, 1973-էն ի վեր: Այս դպրոցէն զատ, միաբանութիւնը տէրն է նաեւ միջնակարգ այլ վարժարանի մըն ալ («Ս. Թէրէզ»), որ գրեթէ արաբացած է այլեւս ու կորսնցուցած իր հայկական դիմագիծը:

12) – Բեթէլ Վարժարան. – Հիմնուած՝ 1923-ին: Սեփականութիւն է Հայ Աւետարանական համայնքին: Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտութեան այժմու թիւն է՝ 247, պաշտօնէութիւն՝ 28: Տնօրէնուհին է Տիկին Պէթի Գրաճեան – Եփրեմեան, 1989-էն ի վեր:

Մեզի փոխանցուած պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, ուրեմն, Հալէպի հայկական 12 վարժարաններուն աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 7318: Կրթական պատասխանատուները առհասարակ այն համոզումն ունին, թէ ոչ – հայկական կամ պետական արաբական դպրոցներ յաճախող հայ աշակերտներու թիւը խիստ սահմանափակ է ու գաղութը, հաւատարիմ իր աւանդական ըմբռնումին, կը շարունակէ կապուած մնալ հայկական կրթօճախներուն:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՌԸՆԷ ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԵՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴՈԿՏՈՐԱԿԱՆԸ՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԱԾ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Հոկտեմբերի երկրորդ Ուրբաթը պատմական օր մը հանդիսացաւ Ֆրանսայի կրօնական մայրաքաղաքին՝ Լիոնի մէջ հաստատուած հայ գաղութին համար: Տեղւոյն Կաթողիկէ Համալսարանի Հայ Եկեղեցւոյ Աստուածաբանութեան յատկացուած ամպիոնին առջեւ առաջին անգամն էր որ տօքթորական աւարտաճառ մը կը պաշտպանուէր՝ Աստուածաբանական Վարդապետի տիտղոսը ստանալու նպատակաւ: Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Շըրջանի Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի յղացումը հանդիսացող սոյն Ամպիոնը հիմնուեցաւ 1987-ին, շնորհիւ անհատ բարերարներու, Լիոնի Լէա Եւ Նափոլէոն Պիւլիւքեան Հաստատութեան ու Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկին: Լիոնի Էնսթիթիւ Քաթոլիքը ընդառաջեց Նորվան Եպիսկոպոսի դիմումին, պայմանաւ որ հայ գաղութը ապահովէր ծախքերու վճարումը: Նկատելով որ ասոնց մեծ մասը կը հոգացուի Լիզպոնի հիմնարկին կողմէ, Համալսարանի վերատեսուչը բարեհաճեցաւ պատուոյ ցուցատախտակին վրայ արձանագրել անոր անունը: Երախտագիտութիւն յայտնուեցաւ է նաեւ Լիոնի հաստատութեան՝ իր մնայուն նիւթական օժանդակութեան համար:

Հիմնադիր եպիսկոպոսին նպատակն էր մասնաւորաբար օտար ուսանողներուն ծանօթացնել Հայ Եկեղեցւոյ հայրերը (Մովսէս Խորենացի, Եզնիկ Կողբացի, Ներսէս Շնորհալի, Գրիգոր Նարեկացի...), աստուածաբանութիւնը, ինչպէս նաեւ երաժշտութիւնը: Այդ միջոցով միջ – եկեղեցական յարաբերութիւններ պիտի սերտանային, ու տեղական կոչումներ արթննային՝ վերատիրանալու համար մեզի ժառանգ թողուած հոգեւոր արժէքներուն: Նորվան Եպիսկոպոս եւ Ամպիոնի Վարիչ Փրոֆ. Գրիգոր Պըլտեան չէին կրնար թաքցնել իրենց արդար գոհունակութիւնը ի տես իրենց երազներու իրականացման՝ տասներկու տարիներու սպասումէ մը ետք: Տիտղոսի թեկնածուն՝ Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիի երբեմնի հովիւն էր, Վեր. Ռընէ Լեւոնեան, որ ժամանակին սերտօրէն գործակցած էր Ռոն – Ալփի Առաջնորդին հետ: Ան բաւական ատենէ ի վեր Երեւան հաստատուած է՝ որպէս ներկայացուցիչ Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան եւ Յոյս Հայաստանի Համար կազմակերպութեան: Ներկայիս կը վարէ նաեւ Հայաստանի Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան Փոխ – Նախագահի, եւ Եւրասիոյ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան Նախագահի զոյգ պաշտօնները, միաժամանակ Հայաստանի Աստուածաշնչային Ընկերութեան ղեկավարներէն մին է:

Այս առաջին հունձքին կարեւորութիւնը շեշտելու համար, Աստուածաբանական Ճեմարանի Տեսուչը՝ Պր. Լաֆրուա իր ներկայութեամբ պատուեց Ամպիոնի հիմնադիրը, վարիչն ու անդրանիկ ընթացաւարտը: Դատակազմի նախագահն էր Ս. Գրոց մասնագէտ Փ. Ապատի: Գլխաւոր քննիչն էր Գ. Պըլտեան, որ ղեկավարած էր աւարտաճառին պատրաստութիւնը: Իրեն միացած էին կրօնական պատմաբան Ժ. – Փ. Շիրոն եւ դաւանագէտ աստուածաբան Տ. Մուլինէ: Համալսարանի նախկին փոխ – վերատեսուչն ալ մաս կը կազմէր սրահը լեցնող կոկիկ հասարակութեան:

Քննութեան առաջին մասը մէկ ժամուան դասախօսութիւն մըն էր՝ «Տիեզերականութիւնը Հայաստանի Մէջ 1991-ին Անկախ Հանրապետութեան Հռչակումէն Ի վեր» նիւթին շուրջ: Շնորհիւ խղճի ազատութեան վերաբերեալ նոր օրէնքներուն, կրօնը պետութեան կապող կապը թուլցաւ, եւ տարբեր քրիստոնէական յարանուանութիւններու հնարաւորութիւն տրուեցաւ անկաշկանդ կատարելու իրենց արարողութիւնները: Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. հրաւիրեց Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին՝ որ վերսկսի 70 տարիներէ ի վեր դադրեցուած գործունէութիւնները: Մի քանի ամիս իր մօտ պատսպարեց Ներսէս Արք. Տէր – Ներսէսեանը, մինչեւ որ ան վերահաստատեց Կովկասի Հայ Կաթողիկէներու Եպիսկոպոսարանը՝ Գիւմրիի շրջանին մէջ, ուր որբանոց մըն ալ բացուած է՝ մայրապետներու կողմէ: Իսկ Երեւանի մէջ Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերը ձեռնարկած են մշակութային ու հոգեւոր ծառայութեանց: Ինչ կը վերաբերի Աւետարանականներուն, որոնք արդէն մէկական պաշտամունքի վայր ունէին Հայաստանի երկու գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, ներկայիս անոնք օժտուած են Աստուածաբանական Ճեմարանով մը՝ Երեւանի մէջ, հիմնած են եկեղեցիներ երկրին զանազան շրջաններուն մէջ, եւ լծուած են նաեւ ընկերային աշխատանքի (ծնողազուրկ մանուկներու հովանաւորութիւն, ամառնային բանակում՝ նոր սերունդին համար, դարմանատուն, ատամնաբուժարան, արհեստանոց, եւ այլն), հոգեւոր ու կրթական գործունէութիւններու կողքին:

Վեր. Լեւոնեան մասնաւորապէս ծանրացաւ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.ի կաթողիկոսութեան չորս կարճ տարիներու ընթացքին կատարուած տպաւորիչ նուաճումներուն վրայ: Իբր ախոյեան հայ ժողովուրդի վերաքրիստոնէացման, ան թեմերուն թիւը երկուքէն տասի բարձրացուց ու զանոնք ղեկավարող եպիսկոպոսներ նշանակեց, որպէսզի հայրենիքի զանազան շրջաններուն մէջ վերարծարծուի մեր հայրերուն լոյս հաւատքը: Քրիստոնէական Դաստիարակչութեան կեդրոններ ստեղծեց, Մայր Աթոռին վերադարձնել տուաւ Գէորգեան Ճեմարանին շէնքը, զայն նորոգեց ու կրկին յատկացուց ապագայ կղերականներու պատրաստութեան, կրկնապատկելով ուսանողներուն թիւը: Միաժամանակ Մայրավանքի տպարանէն լոյս տեսան շատ մը կրօնական գրքեր:

Հայրենիքի տարածքին վրայ՝ տիեզերականութիւնը («էօքիւմենիզմ») սահմանափակուած չէ սոսկ պաշտօնական յարաբերութիւններու մէջ: Իսկական համագործակցութիւն գոյութիւն ունի՝ մասնաւորաբար գիւղական մարզերու մէջ: Զոր օրինակ, Թալինի շրջանին աւանները միասնաբար կ՚այցելուին Առաքելական եւ Աւետարանական կղերականներու կողմէ՝ հոգեւոր սնունդ ջամբելու շինականներու

րուն: Նմանապէս ներդաշնակ գործունէութիւն կը տարուի Հայաստանի Աստուածաշնչային Ընկերութեան, Համաշխարհային Եկեղեցիներու խորհուրդին Հայաստանի յանկացուած կլոր Սեղանին, եւ Ճիճիշեան Բարեգործական Հաստատութեան զեկավար մարմիններէն ներս, ուր երեք յարանուանութիւններն ալ ներկայացուած են, ու զարկ կուտան քանդուած տաճարներու վերակառուցման, նոր սերունդի քրիստոնէական դաստիարակութեան եւ տարբեր ընկերային ծառայութիւններու:

Բուն ատարտաճառը աստուածաբանական բնոյթ ունէր, եւ կը վերաբերէր «Հայ Աւետարանական Շարժման Ծնունդին Ու Զարգացման՝ Հայաստանի Եւ Կովկասի Մէջ, ԺԷ.–էն մինչեւ Ի. Դար»: Հեղինակը ապացուցած էր թէ Աւետարանի սկզբունքներուն ու պարզութեան վերադառնալու միտումը քանիցս դրսեւորուած էր Հայ Եկեղեցւոյ մէջ՝ դարերու ընթացքին. հետեւաբար զուտ ազգային շարժում մըն էր, որուն կազմակերպչական կառոյցին միայն սատար հանդիսացած էին օտար միսիոնարներ: Ցրինչ դիտարկութիւններ կատարելէ ետք՝ դատակազմը բարձր գնահատեց այս բոլորովին նոր եւ իքնատիպ նիւթին մատուցումը հանրութեան: Շեշտուեցաւ թէ ներկայացուած բնագիրը տեղեկութեանց հանք մըն է՝ որ անպայման պէտք է օգտագործուի: Ընդգծուեցաւ վեր. Ռընէ Լեւոնեանի բացառիկ դերը՝ թէ՛ իբր կերտիչ միջ – եկեղեցական գործակցութեան, թէ՛ ալ որպէս պատմագիր: Հիացում արտայայտուեցաւ անոր կողմէ կատարուած Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին պատգամներու հեզասահ թարգմանութեանց մասին: Մանաւանդ փափաք յայտնուեցաւ որ ատարտաճառը հրատարակուի աւելի ընդլայնուած ձեւով, որովհետեւ անոր պարունակած տուեալներուն անտեղեակ էին նոյնիսկ իրենք՝ դատակազմի բազմահմուտ անդամները: Միաժամանակ դրուատուեցաւ թեկնածուին դասաւանդելու ձիրքը, որմէ պիտի օգտուին Երեւանի Հայ Աւետարանական Աստուածաբանական Ճեմարանի ուսանողները, որուն տնօրէնութիւնն ալ իրեն վստահուած է:

Հակառակ իր խիստ բազմազբաղ վիճակին, Վեր. Ռ. Լեւոնեան յաջողեցաւ աւարտել տարիներէ ի վեր սկսած ուսումնասիրութիւնը, որուն պատրաստութեան համար օգտագործեց ցարդ բոլորովին անծանօթ ու զաղտնի պահուած աղբիւրներ: Ֆրանսահայ գաղութը հպարտ է որ իր շարքերէն ներս երիտասարդ աստուածաբան մը հասակ նետած ու վկայուած է: Սրտանց կը շնորհաւորենք իր կորովն ու յարատեւութիւնը, եւ կ'ակնկալենք որ մօտիկ ապագային՝ վերոյիշեալ յոյժ շահեկան աշխատասիրութիւնը լոյս տեսնէ նաեւ մայրենի լեզուով, որպէսզի հայ ընթերցողն ալ իրազեկ դառնայ իր պատմութեան թաքուն մնացած մէկ նշանակալից էջին:

ԱՐԻ ԹՕՓՈՒՋԽԱՆԵԱՆ

(Լիոն)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ
Թարգմանչաց Տօն

Հոկտեմբեր՝ մշակութային ամիս:

Համաձայն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ, տարուան իւրաքանչիւր ամիս ունի իր յատկանշական իմաստն ու արժէքը: Յունուարը՝ ցնծութեան ամիս. ծագող նոր տարի ու ծնունդ Ս. Փրկչի: Փետրուարը՝ հայրենասիրութեան ամիս. Վարդանանք ու Աւարայր: Մարտը՝ ողբի ու ապաշխարհութեան ամիս. Մեծի Պահոց կիրակիներ... եւ այսպէս յաջորդաբար, Ս. Զատիկ, Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան անկախութեան տարեդարձ, Համբարձում «եայլա»... եւ այլն: Վերոյիշեալ տօները իրենց կրօնական, ազգային ու մշակութային նկարագիրներով կը բնորոշեն հայ եկեղեցի հաւատացութիւնը, իր բազմերանգ ու բազմաբեւեռ առաքելութեան ճանապարհին վրայ:

Հոկտեմբեր ամիսը, աղուանդոյն առիթն էր Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ համար, բացուելու իր ծխական նեղ պարունակէն: Հոկտեմբերը Հայ Եկեղեցւոյ ու անոր ժողովուրդին լուսաւորութեան ու մշակոյթի ամիսն է. որովհետեւ այդ ամսու ընթացքին է որ կը յիշատակուի հայ դպրութեան անկրկնելի երախտաւորներուն՝ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի, Ս. Սահակ Պարթեւի ու Թարգմանիչ վարդապետներու յիշատակը:

Արդարեւ, այս տարի «Թարգմանչաց Տօն»ի վաղորդայնին, Հոկտեմբեր 10, Կիրակի յետմիջօրէին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահէն ներս, եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ «Հայ մշակոյթի ամիս» խորագիրը կրող հանդիսութիւն մը, բարձր նախագահութեամբ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք.ի: Օրուան հանդիսավար՝ Աւետիս Քհնյ. Պալըգեան իր բացման խօսքով ի միջի այլոց ըսաւ. ««Այսօրուան հայ ընկերութեան մէջ, մեր մայրենի լեզուն կը դադրի առօրեայ ներկայութիւն մը ըլլալէ. այսուհանդերձ, բարեբախտաբար կան մտահոգուողներ՝ եկեղեցի, դպրոց ու մամուլ, որոնք հաւատարմօրէն ու յամառօրէն կառչած կը մնան մեր ազգային հիմնական արժէքներուն եւ ի մասնաւորի հայ լեզուին...: Վաղը ուշ է, եթէ այսօր կապուած չմնանք մեր Մայրենիին, ու զայն չտարածենք մեր շուրջը»: Ապա «բարի գալուստ»ի խօսքով եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Գեղամ Թորոսեան ուրախութեամբ ողջունեց ծայրէ – ծայր լեցուն սրահէն ներս սեղմուող հանդիսականները:

Թարգմանիչ վարդապետներու մասին խօսեցաւ Շաւիլի հոգեւոր հովիւ՝ Յարութիւն Քահանայ Թաշճեան: Կուռ հայերէնով մը, հանգամանօրէն ներկայացուց Հայ Ոսկեդարը կերտողներուն մշակութանուէր գործունէութիւնը:

Յայտագրի գեղարուեստական բաժնի առաջին մասով ելոյթ ունեցան Ֆրանսահայ գաղութի մեր նոր սերունդի հայ ներկայացուցիչներ՝ Կարապետեան քոյրեր ու եղբայրներ: Անխառն հպարտութեամբ այստեղ կը խոստովանինք որ անոնց կեանքին ու առօրեային անքակտելիօրէն մաս կը կազմէ հայերէնը: Որքա՜ն քաղցր կը հնչէր անոնց հայաշուրթն բերներէն ծորող «Մայրենի լեզու» տաղն ու «Ողորմեա՛ ինձ Աստուած» շարականը:

Յաջորդ ելոյթով, տաւիղի վրայ նուագածութեամբ հանդէս եկաւ երիտասարդ շնորհալի երաժշտուհի Օր. Իրիս Թորոսեան: Տաւիղը կրօնական գրականութեան մէջ խորհրդանշուած է որպէս զուարթուններուն նուագարան: Հրեշտակաշըշնորհ Օր. Թորոսեան, դասական կտորներու գեղեցիկ ու նազելանուագ մեկնաբանութեամբ, ունկնդիրները փոխադրեց գերեկրային ոլորտներու մէջ:

Հայ մշակոյթի ու հայ լեզուի փառաբանութեան այդ օրուան ընթացքին, անպայման պէտք էր որ լսէինք նաեւ Հայ գրականութեան մեծ քերթողներուն ձայնը: Եւ այդ ձայնին արժանաւոր արձագանգողներէն մէկն է հայրենածին ու ֆրանսաբնակ տաղանդաւոր արուեստագէտ՝ Պր. Արտաշէս Ոսկանեան: Հայ գրականութեան բարձր գագաթներու՝ Զարենցի, Դուրեանի, Տէրեանի, Սայեաթ Նովայի չափածոյ ստեղծագործութիւնները հարազատ ապրումով ու մեծ հաղորդականութեամբ մեկնաբանեց, խլելով ներկայ հանդիսականներուն երկար ծափահարութիւնները:

Հանդիսութիւնը եզրափակող խօսքով ելոյթ ունեցաւ Փարիզի առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. եւ երանաշնորհ Գարեգին Ա. Հայրապետի պատկերը ցոյց տալով յայտնեց բոլորին թէ մշակութասէր մեր վախճանեալ մեծ հայրապետը այս պահուն մեզի կը ժպտայ իր երկնային հանգստարանէն ու խորապէս կը գնահատէ այս շնորհակալ նախաձեռնութիւնը: Գիւտ Արք. յայտնեց որ Թարգմանչաց տօնը ազգային ուխտի օր մըն է. յանձնառութեան բարձագոյն գիտակցութեամբ պարտինք հետեւողականօրէն նշել ամէն տարի հայ մշակոյթի այս լիցքաւորող տօնը:

Այս գեղեցիկ հանդէսի աւարտին, Տիկնանց յանձնախումբը հիւրասիրութիւն եւ հայ գիրքերու ու յուշանուէրներու վաճառք կազմակերպած էր, որ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուց ներկաներուն մօտ:

Որպէս վերջաբան, մեր համեստ կարծիքով կարելի է այս ձեռնարկս յաջողակ համարել: Սակայն միշտ ալ «Հայ Մշակոյթի Օր»երու առիթներով բնական կարօտախտի ապրումներով կ'ըսենք. «Ո՛ւր են հիները»:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՎՃՌՈՒԱ՞Ծ Է ՍՈՒՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՅԱՋՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Սուրիական մամուլին մէջ ուշագրաւ երեւոյթ մը կը նշմարի վերջերս. այդ երեւոյթը կը խորհրդանշէ նախագահ Ասատի զաւկին՝ Պաշար էլ Ասատի հօրը յաջորդութեան հեռանկարը: Մամուլը որուն յայտնապէս պարտականութեան բաժին մը կ'իյնայ այդ յաջորդութիւնը պատրաստելու գործին մէջ, արդէն մեծագոյն ու կարեւորագոյն տեղը կուտայ Պաշարի: Դիտեր նկատած են որ թերթերը առաջին էջերու աջ կողմի սիւնակները կը յատկացնեն անոր, մինչ հօրը մասին գրուածները կը սահին դէպի ձախ: Մինչդեռ 1970–էն ի վեր երբ իշխանութեան եկած էր Հաֆէզ էլ Ասատ, պաշտօնական երեք թերթերը սովորութիւն ըրած էին անոր առնչուած լուրերը զետեղելու իրենց առաջին էջին աջ կողմը, կամ մէջտեղը:

Պաշար էլ Ասատի տրուած կարեւորութեան մասին վկայած են վերջերս սուրիական թերթերը երբ իրենց առաջին էջին վրայ տեղեկացուցած են անոր հանդիպումները Պահրէյնի էմիրին, Քուէյթի պատասխանատուներուն հետ: Արդէն Պաշարի հանրային գործունէութեան մեծագոյն բաժինը կը կազմեն արտասահմանեան ճամբորդութիւնները, այցերը. հազուադէպօրէն հանդիպում կ'ունենայ Սուրիոյ վարչական դէմքերուն հետ:

Դամասկոսէն դիւանագիտական որոշ աղբիւրներ այն համոզումը կը յայտնեն որ լրասփիւռներուն այդ ընթացքը նպատակ ունի նոր շրջան մը նշելու Պաշարի գործունէութեան ներկայացումին մէջ: Ակներեւ է ջանքը անոր անձով տպաւորելու եւ հօրը հետ նոյնութիւններ մատնանշելու: Փոփոխութեան, դանդաղ անցքի նման հոլովոյթ, ամէն մարդ վստահ է որ անկարելի էր առանց Հաֆէզ էլ Ասատի համաձայնութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԱՄՆ–ՈՒ Ա. ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Հայաստանի ԱՄՆ–ու առաջին դեսպանը՝ Ռուբէն Շուգարեան աւարտած է դիւանագիտական իր այդ պաշտօնը: Ներկայիս կ'աշխատի յուշերու իր հատորին՝ «Լքուած արահետի վրայ» գիրքին վրայ որ կ'ամփոփէ Հայաստանի անկախութեան ութամեայ ուղին: Ուաշինկթընի հայկական դեսպանատան մէջ հրաժեշտի երեկոյ մը սարքուած է որուն միջոց մը ներկայ գտնուած է Թուրքիոյ դեսպանն ալ, հակառակ անոր որ երկու երկիրները դիւանագիտական յարաբերութիւն չեն հաստատած:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒԹ ՄԻԼԻՈՆ

Ադրբեջանի բնակչութեան թիւը հասած է ութ միլիոնի. ութ միլիոներորդ ադրբեջանցին կոչուած է Հայտար, երկրին նախագահին անունով: Ըստ վիճակագրական պետական կոմիտէին տուեալներուն, եօթը միլիոներորդը ծնած էր 1988–ին:

ՀԱՅ ՏԻԵԶԵՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

– Հապա ի՞նչ... ամէն մարդ վրաս պիտի խնդայ՝ ըսելով, որ ամէնալուս ձգեր գացեր եմ հոսկէ, թէ մարդու երես նայելու կը վախնամ... պարապ տեղը չխօսինք այդ մասին, ալկէ խումա չեմ երթար, գիտցած ըլլաք:

– Քու հոգդ չէ, բայց ես չեմ կրնար կոր մարդու երես նայիլ, մէկու մը խօսք ըսել, – դիտել տուաւ ամուսինը:

– Այն ատեն գուն առանձին կ'ելլաս կ'երթաս ուզած տեղդ... ալ երկար ըրիք, թողէք, որ կերակուրս ուտեմ... անցած – գացած բանին վրայ ալ չխօսինք:

– Գոնէ այս վերջինը ըլլար, – հառաչեց Թաթիկեան էֆէնտի:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Սամի Մօլլային հետ ունեցած վերջին տեսակցութենէն երեք օր ետքը Սաքօ Թաթուլ, իրիկունը ուշ ատեն, եկաւ Մօլլային բնակարանը:

Մօլլան զարմանքի եւ ուրախութեան ճիչ մը արձակեց՝ մեր հերոսը տեսնելով:

– Ի՞նչ, արդէն իսկ վերադարձա՞ր, – գոչեց:

– Այո՛, երկու ժամ առաջ եկայ, – պատասխանեց Թաթուլ ցած ձայնով:

– Ի՞նչ լուր, տեսնենք:

– Աղէկ, ամէն բան կարգին է, – պատասխանեց Թաթուլ՝ միշտ ցած ձայնով ու խորհրդաւոր ձեւ մը առնելով:

– Մինա՞կ եկար:

– Չէ, Իվանին հետ...

– Ո՞ւր է:

– Կ'ուզէիր, որ միասին հո՞ս բերէի:

– Չէ, անշուշտ, բայց ո՞ւր տարիր զինքը:

– Առայժմ իմ սենեակս է, վաղը յարմար տեղ մը կը գտնանք հարկաւ... շատ դժուարաւ կրցայ զինքը համոզել, վերջապէս չկրցաւ մերժել ու եկաւ:

– Ի՞նչ տրամադրութեան մէջ է:

– Աչքը առած է ամէն բան ընելու:

– Իրեն բան մը խօսեցա՞ր:

– Վեր ի վերոյ բացատրեցի, թէ ինչու համար կ'ուզէիք իրեն հետ բանակցութեան մտնել, բայց մանրամասնութեան մէջ չմտայ:

– Արդէն մենք ալ չենք գիտեր, թէ ինչ պիտի ընենք, – պատասխանեց Մօլլան:

– Ասկէ ետքն է, որ ամէն բան պիտի որոշենք... միայն թէ շուտ որոշումնիս տալու ենք: Իվանը պարապ ժամանակ չունի մեզի գոհելու, այսօր – վաղը պէտք է գիտնայ իր ընելիքը եւ ըստ այնմ պատրաստութիւնները տեսնէ:

–Ե՞րբ պիտի կրնանք իրարու հետ տեսնուիլ:

– Հիմակ...

– Հիմակ... ո՞ւր:

– Իմ սենեակս, – պատասխանեց Թաթուլ, – կը սպասէ կոր.. եկայ յատկապէս ձեզ տեսնելու, ամէնէն յարմար ատենն է... կառք մը կը նստինք ու կ'երթանք... կառքը պատրաստ է արդէն, դըրանը առջեւ կը սպասէ կոր:

– Աղէկ, բայց ի՞նչ պիտի տեսնուինք, – ըսաւ Մօլլան շուարած դէմքով մը:

– Զարմանալի բան, ձեր ծրագիրներուն մասին չէ՞, որ պիտի տեսնուինք:

– Բայց ես ծրագիր չունիմ...

– Այն ատեն ինչո՞ւ մարդը հոս բերել տուիր:

– Մարդուն համեմատ կրնանք ծրագիր պատրաստել:

– Լաւ ուրեմն, նորէն իրարու հետ պէտք է որ տեսնուինք:

– Անշուշտ, միայն թէ այս ժամուս, մէկէն ի մէկ, չիտակը պատրաստուած չէի այդ տեսակ խօսակցութեան մը... վաղը առտուան չե՞նք կրնար թողուլ:

– Անկարելի է, – գոչեց Թաթուլ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Իվանը չի կրնար համբերել, քանի որ խօսք տուինք, պէտք է որ հիմակ երթանք զինքը տեսնենք:

– Բայց ես այդ տեսակ խօսք մը չեմ տուած:

– Քու տեղդ ես տուած եմ... հիմա կ'երթամ, զինքը կը բերեմ ըսի, պէտք է որ տանիմ:

Այնպիսի զօրաւոր շեշտ մը կար Թաթուլի խօսուածքին մէջ, որ Մօլլան ստիպուեցաւ տեղի տալ ակամայ:

– Երթանք, – ըսաւ:

Պուլկար յեղափոխականին հետ այդ տեսակցութիւնը պարզապէս մտադրութեան կը մտնէր զինքը: Տարտամ վախ մը կը զգար, եւ իրեն այնպէս կը թուէր, թէ փորձանք մը պիտի գար գլխուն:

Թաթուլ գրեթէ թեւէն քաշելով զինքը կառք բերաւ, ու ճամբայ ելան:

(Շար. 123)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 68_ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Եւ Շրջանային խորհուրդի
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Կազմակերպութեամբ՝
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւի եւ Վարչական խորհուրդի

Ի ներկայութեան՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
Առաջնորդ Գանատահայոց

Ինչպէս նաեւ՝
ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ – ՌԵԺԻՆ ՃԷՎԻՋԵԱՆԻ
Նախկին Ատենապետուհի
Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Նիսի Շրջանի

Պատուոյ նախագահութեան ներքեւ՝
Տէր եւ Տիկին ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 22

Պաշտօնական ճաշ Փալմ – Պիչ Գոնգորտ պանդոկասրահին մէջ, ժամը 20–ին:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23

Դասախօսութիւն

Դասախօս՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ 1700–ամեակ Հայոց Եկեղեցւոյ հաստատման՝ Ս. Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ (Փրատօ), ժամը 20–ին:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

Հանդիսաւոր պատարագ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը՝ 9.45–ին:

Պատարագիչ՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Աւրնթերակից ունենալով՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
ու
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Հոգեհանգիստ՝ Վասն հոգւոց ծառայից եւ բարերարաց:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ – Մեսրոպ *երգչախումբը՝*
Ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Եըլմազեան

Սարկաւագներ. _ Սիմոն Սրկ. Միքայէլեան եւ Վռամ Սրկ. Սիմէոնեան:

Հոգեճաշ.– Պատարագի աւարտին ժամը 13–ին, Ս. Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը հոգեճաշ մը կը կազմակերպէ, որուն ամէն հաւատացեալ սիրով կը հրաւիրուի:

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարներուն. -- Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պագըրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Զրբաշեանի, Ս. և Գ. Գործունեանի, Զորիկեան Եղբարց, Կարպիս Ճնկըտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աթոյեան եղբարց եւ քոյրերու, Սուրէն Ֆէսճեանի, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուրտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան Եղբարց, Ազաւնի Ասլանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազարեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝
Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանճեանի

Ծառայողներու՝
Երջանկայիշատակ Յակոբ Արք. Վարդանեան, Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր–Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խօսրով Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բաբգէն Քհնյ. Ասլանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարինեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխերեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պսակ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան:

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝
Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաքեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան:

Կտակարարներու՝
Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիթեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աթէշեան եւ Եսայի Պոյաճեան:

Բարերարներու՝
Արծրունի Զրբաշեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռաց եւ Մատլէն Լէօֆիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Աստուր և Օլկա Մեսեեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Նավէր, Աստուր Հոլոբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր-Խաչատուրեան, Սահակ--Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալյճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Զ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր-Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պոզաճեան, Սիրուն եւ Ներիկ Միւզիֆեան:

A l'occasion de la parution des Actes du Colloque
«L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS»
Le COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
vous invite à

la Conférence publique

qui aura lieu **Le Vendredi 22 Octobre à 20 heures**
AMPHITHEATRE RICHELIEU - SORBONNE — 17, rue de la Sorbonne, Paris 5e

Avec la participation de :
GERARD CHALIAND, écrivain — CLAUDE MUTAFIAN, Docteur en mathématiques
LEF FORSTER, avocat
BERNARD JOUANNEAU, avocat, Président de Mémoire 2000 — ARA KRIKORIAN, Président du CDCA
HRAYR AYVAZIAN, CDCA
En présence de nombreux intervenants du Colloque d'avril 1998, qui dédicaceront le livre

COUPON D'ACHAT DES ACTES DU COLLOQUE
Je souhaite acquérir ...... exemplaire(s) des Actes du Colloque «L'Actualité du génocide des Arméniens» au prix unitaire de 150 FF (frais de port en sus : 30 FF)
Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....
Merci de bien vouloir faire parvenir votre règlement à l'ordre du :
CDCA — 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 44 83 07 02 Fax : 01 42 46 81 59 — E-mail: cdca@club-internet.fr

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բացուած են դիմումները ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ 2000 Օգոստոսի, Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի Խտացեալ դասընթացքին մասնակցելու համար: Դիմողները պէտք է լրացուցած ըլլան 18 տարեկանը. չեն ընդունուիր դիմումներ Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներէն եւ Հիւսիսային Ամերիկայէն: Դիմողները պէտք է ղրկեն համառօտ բնութագիր մը (C.V.) եւ այլ ամէն օգտակար նկատուած տեղեկութիւն, հաստատելու համար կրթաթոշակի իրենց կարիքը, հետեւեալ հասցէին՝
Prof. Boghos Levon Zekiyan —
Lingua e Letteratura Armena -
Dipartimento Studi Eurasiatici
San Polo 2035 - 20135 VENEZIA (ITALIA):
Դիմումի պայմանաժամն է Դեկտեմբեր 10, 1999:

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23,
ժամը 10.45–էն ժամը 12
ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
առաւօտեան յատուկ ժամերգութիւն տեղի պիտի ունենայ
մասնակցութեամբ՝
«Էքումալ – Շան գ'Էլիզէ»ի
Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու
(Կաթողիկէ, Օրթոտոքս եւ Բողոքական՝ Փարիզի 8–րդ եւ 16–րդ թաղամասերու)
Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու սոյն էքիւմէնիք աղօթքներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Հոկտեմբեր 24, ժամը 10–ին Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին, յիշատակը յարգողները:

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

ԴԷՊԻ 2001

1700–ԱՄԵԱԿ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (301 – 2001)
Սիրով կը հրաւիրուիք
3 բացառիկ դասախօսութիւններու
«ՎԵՐԱԳՏՆԵ՛ՆՔ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՏՔԸ»
նիւթին շուրջ, առաջնորդութեամբ
Վեր. ԱՒԵՏԻՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ–ի
(Մոնրէալէն)
Հինգշաբթի 21, Ուրբաթ 22,
Շաբաթ 23 Հոկտեմբեր
երեկոյեան ժամը 8.30–ին
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, Պուրկէն փողոց /
55, Վիքթոր Քրէսոն պողոտայ
Իսի–լէ–Մուլինօ
— Մուտքը ազատ է —

UGAB - Lyon
GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 23 Octobre
à partir de 21 heures
dans les salons
du *Casino de Charbonnières*
«Le Lyon-Vert»
200, avenue du Casino
Soirée animée
par l'Orchestre *Gaïdzag's*
au complet
Renseignement et vente des billets :
04 78 35 06 56
Buffet arménien —
Tenue correcte exigée
Entrée : 150 F
(1 boisson au choix offerte)

L'Association Culturelle **«NAREG»**
d'Enghien-les-Bains
présente
RECHERCHONS UN MENTEUR
NOM : **DOURIAN NAREG**
100.000 $
Récompense pour toute information
deux heures de fou rire !!!
le Samedi 6 Novembre à 20h30
Salle des Fêtes d'Enghien
Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner
face au Casino d'Enghien. Parking
Pour tous renseignements et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45
P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 20, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Կարեւոր օրակարգ. Տեղեկատուութիւն: Բոլոր անդամուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

(Շար. Ա. էջէն)

նար, Հոկտեմբեր 18–ին, կգաւիէռ Թիպերի Փարիզի քաղաքապետին կինը: Ան ամբաստանուած է «չինծու աշխատանքի» յանցանքով, 1994–ին որպէս խորհրդական Էսոնի ընդհանուր խորհուրդին, տասը ամիս աշխատավարձ գանձած է: Ենթական կը լռէ: Տարիներէ ի վեր չուզեր անդրադառնալ իրեն դէմ եղած մեղադրանքներուն: Միակ յայտարարութիւնը զոր ըրաւ հեռատեսիլէն այն էր որ իր միջոցաւ ժան, Թիպէրին կ'ուզեն հարուածել, աւելցնելով թէ ան «անմեղ մըն է, անբիծ անձ մըն է, եւ պէտք չէ զարմանալ, ան, օր մը պիտի սրբացուի»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ *նախագահը Ս. Տէմիրէլ Հոկտեմբեր 18–ին մեկնած է Բաքու: Թուրք մամուլը լուրը տալով կ'ըսէ թէ այցին գլխաւոր նպատակն է հայեւադրբեջանական հակամարտութեան մէջ Թուրքիոյ դերին կարեւորութիւնը քննարկել: Նաեւ միջոցներ պիտի փնտռուին մինչեւ Օ–Էս–Սէ–Ը–ի Պոլսոյ Նոյեմբերի ժողովը հայեւադրբեջանական հանդիպումները եզրակացութեան մը յանգեցնելու: Թուրքեւադրբեջանական տեսակցութիւններուն Ղարաբաղի հարցէն զատ նիւթ կ'ըլլան ուժանիւթի մարզի խնդիրներ ալ:*

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ *նոր ղեկավարը՝ զօրավար Մուշարաֆ, առաջին անգամ ըլլալով, եւ-լոյթ ունեցաւ եւ յայտարարեց թէ 6 անդամներէ բաղկացած «Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդ» մը կը ստեղծէ վարելու համար երկրին գործերը: Վստահեցուց որ «բանակը իշխանութեան գլուխ չի մնար հարկ եղածէն աւելի. միայն ժողովրդավարութիւնը վերահաստատելու համար»: Ինչ կը վերաբերի հիւլէական թղթածրարին, Մուշարաֆ կ'ըսէ. «Թէ՛ Հնդկաստան թէ՛ Փաքիստան, պէտք է չափաւորութիւն եւ պատասխանատուութիւն ցուցաբերեն»: Յայտնելով թէ լաւ յարաբերութիւններ ունի Ուաշինկթընի հետ, ըսած է թէ պէտք է այնպիսի Իսլամ մը որ հանդուրժողութիւն ուսուցանէ եւ ոչ թէ ատելութիւն, յառաջդիմութիւն եւ ոչ թէ անցեալի պաշտամունք:*

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ *մէջ, ուժգին երկրաշարժ մը պատահած է Հոկտեմբեր 16–ի վաղ առաւօտեան, 7 աստիճան Ռիխթէրի վրայ, բայց ոչ զոհ կայ, ոչ ալ կարեւոր վնասներ: Վերնակեդրոնը կը գտնուէր Լոս – Անճըլըսի հիւսիս – արեւելքը, անմարդաբնակ շրջան մը:*

ՄԱՆՈՒԿ – ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ *կան նաեւ Եւրոպայի մէջ, ըստ ոչ – կառավարական կազմակերպութեանց խումբի մը: Ասոնք պատանիներ են որոնք դեռ 18 տարեկան չկան. կ'օգտագործուին ՓՔՔ–ի, ՈՒ–ՉԷ–ՔԱ–ի, բայց նաեւ բրիտանական զինեալ ուժերուն կողմէ: Շատեր մեռած են Մալուիններու թէ Ծոցի պատերազմին:*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20

MERCREDI
20 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19.755 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.755

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 18/19)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Հոկտ. 16-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է հեռատեսիլի Թղթակիցներուն հետ եւ անոնց ձգած ծեծուելիք հարցերու ընտրութիւնը: Առաջին հարցումը կը վերաբերի, բնականաբար Ղարաբաղի եւ այդ առնչութեամբ գլխաւորաբար Քոչարեան – Ալիեւ հանդիպումներուն: Միւս նիւթերն են. – Հայաստան–Սփիւռք համահայկական խորհրդաժողովը, Հանրապետութեան տնտեսական կացութիւնը եւ կաթողիկոսական ընտրութիւնը:

Ղ Ա Ր Ա Բ Ա Ղ

Անդրադառնալով նախ Ալիեւի հետ տեսակցութիւններուն, Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ ձեռնարկած են գլխաւոր գործընթացին որն է հրադադարի ամրապնդումը եւ կը հաստատէ որ այս տարի բանակին մէջ զոհերու Թիւը պակսած է եւ իրենց հանդիպումներէն ետք ռազմական գիծի երկայնքին կրակոցներն ու միջադէպերն ալ նուազած են: Այժմ քայլ առ քայլ կը մօտենան նաեւ, աշխարհագրական առումով, հոն ուր բանակցութիւնները պէտք է շարունակուին եւ արդէն լսած էր որ մէկ, երկու կամ երեք հանդիպումներէ ժողովուրդը մեծ ակնկալութիւններ պէտք չէ ունենայ: Ներկայիս կը շօշափեն առկայ շարք մը կէտերու շուրջ ամէն մէկուն դիրքորոշումը: Այսօր, կ'ըսէ Քոչարեան, կը տանին այդ աշխատանքը եւ բանակցային գործընթացը աւելի արագ կրնայ ընթանալ: Ինչ կը վերաբերի Պոլսոյ ժողովին, նախագահը մեծ բան չակնկալեր անկէ, որովհետեւ, կ'ըսէ՝ «Նման գագաթնաժողովներում այդպիսի հարցեր չեն քննարկւում: Խօսքն ընդամէնը այն մասին է, թէ արդեօք հնարաւոր կը լինի՞ Ստամբուլում յայտարարել որ մենք ինչ որ գործընթաց ենք սկսում, կամ ինչ–որ արդիւնքների հասել ենք: Ես կողմնակից չեմ որ մենք այդ գործընթացը պայմանաւորենք Ստամբուլի ժողովով»: Քոչարեան չի խորհիր որ հոն որեւէ բանաձեւ կ'ընդունուի Ղարաբաղի մասին, հակառակ պարագային նման բան մը կրնայ նոյնիսկ խանգարել, ինչպէս եղաւ Լիզպոն: Երբեք, կ'ըսէ նախագահը, Հայաստանը, ոչ ալ Ղարաբաղը նպատակ ունին «էքսպանսիա» իրագործել տարածքներու գրաւման ճամբով: Այն հարցումին թէ «մեր սերնդի ընթացքում ձեռք կը բերուի՞ որեւէ համաձայնագիր», Ռ. Քոչարեանի պատասխանը դրական է, ան կը խորհի որ նախագահ Ալիեւէն եւ Ռ. Քոչարեանէն յետոյ շատ աւելի դժուար կ'ըլլայ լուծումներ գտնել:

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն – Ս Փ Ի Ւ Ռ Ք
Հ Ա Մ Ա Ժ Ո Ղ Ո Վ

Այս մասին, Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ պէտք է ձեւաւորուին աշխատանքի խումբեր: Կը կազմուի աշխատանքի ծրագիր, ուր կ'ըլլան յստակ պայմանաժամեր, պատասխանատուներու անուններ: Այն հարցումին թէ անհրաժե՞շտ էր 1.000 Սփիւռքահայ հաւաքել եւ բաժակաճառեր արտասանել հաստատելու համար որ ոչ մէկ Հայ կայ աշխարհի մէջ որ դէմ ըլլայ անկախ եւ բարգաւաճ պետութեան մը, թէ Արցախն ըլլայ հայկական հող եւ այդ առթիւ, Քոչարեան կը պատասխանէ.– «Ես չեմ կարծում, որ մենք այսպէս պրիմիտիւ տարբերակով պէտք է փորձենք գնահատել իրավիճակը»: Ու Ռ. Քոչարեան կը Թելադրէ որ կարդացուի Սահմանադրութեան առաջին տողը՝ «Հայ ժողովուրդը եւլն. եւլն. ... ընդունում է Սահմանադրութիւնը»: Այլ խօսքով, Սահմանադրութիւնը ընդունուած է ոչ թէ Հայաստանի, այլ հայ ժողովուրդի անունով: Արդ, հայ ժողովուրդի կէսէն աւելին Հայաստանէն դուրս կ'ապրի: Հայաստանի համար շատ կարեւոր է Սփիւռքի մէջ կատարուած գործը, Սփիւռքի դրամագլուխը, հնարաւորութիւնները, կապերը:

Տ Ն Տ Ե Ս Ա Կ Ա Ն

Նախագահը կը գտնէ որ 1998-ը լաւագոյն տարին եղած է ներդրումներու գետնին վրայ, բայց այդ նպատակին հասնելու համար նախապատրաստական աշխատանք տարուեցաւ 1997-էն իսկ: Լրագրող մը կ'առարկէ թէ այն մայրաքաղաքահաւաքը որ սկսած է այս տարուան երկրորդ կէսին, թէ պիւտճէն չի լեցներ եւ թէ միւս կողմէ կը մնայ մասնաւոր ձեռնարկներուն եւ բոլորը կը բողոքեն: Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ ծանօթ է բողոքներուն եւ գործի աշխարհին մէջ միշտ բողոքներ կ'ըլլան, աւելի քան բունդը եւ բնական է: Լրագրող մը հարց կու տայ թէ նախագահը չի՞ խորհիր որ ներդրումային քաղաքականութեան վրայ իր բացասական ազդեցութիւնն ունի նաեւ այն գնահատականը որ տրուած է մինչեւ հիմա տնտեսական յանցագործութիւններուն: Նախագահը համաձայն չէ եւ կը խորհի որ լրագրողը «ուղղակի չի տիրապետում թուերին»: Բայց լրագրողը կ'աւելցնէ.– «Հայաստանի տրուած գնահատականներից մէկը՝ կոռումպացուած երկիր գնահատականն էր: Ասենք դա գնահատական չէր, կարծիք էր, որ յայտնուեց մեր երկրի մասին որից շատ հեշտութեամբ չէ, բայց, ինչ–որ ձեւով կարող էինք ազատուել, եթէ ինքներս կարողանայինք գնահատել այն ամէնը, ինչ որ տեղի է ունեցել Հայաստանում այդ ութ տարիների ընթացքում»: Նախագահը կը պատասխանէ Թիւերով. – «Ես կարող եմ ուղղակի թուերով խօսել: Միայն տնտեսական յանցագործութիւնների քննութեան արդիւնքում անցեալ տարուայ ընթացքում աւելի քան ութ միլիոն տոլար վերադարձուել է պիւտճէ: Այս տարուայ վերջնական թուերը, ես ի հարկէ, չգիտեմ, բայց մի քանի միլիոն տոլարին համարժէք դրամ մինչեւ այսօր արդէն վերադարձուած է պիւտճէ: Եթէ դուք փորձէք նայել նաեւ քրէական գործերով, բազմաթիւ գործեր, դատապարտուած մարդիկ եւ պաշտօնեաներ կան: Չեմ կարող ասել, որ սա բաւարար է եւ համարում եմ, որ դեռեւս անելիքներ շատ կան: Բայց սա եւս չպէտք է ինքնանպատակ դառնայ»:

Կ Ա Թ Ո Ղ Ի Կ Ո Ս Ա Կ Ա Ն
Ը Ն Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Կը յիշուի թէ անցեալ անգամ ալ պետութիւնը յայտնած էր իր կարծիքը, բայց այս անգամ շատ աղմուկ բարձրացաւ:

Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ աւելի մեծ աղմուկ կը բարձրանար եթէ կարծիք չունենար: Ինք զարմացած է կրօնաւորներու յայտարարութենէն: Երբ, կ'ըսէ 200 տարի կաթողիկոսը ռուս Թագաւորը կը նշանակէր, բողոք չկար, երբ 70 տարի քաղբիւրօն կ'որոշէր, բողոք չկար, երբ սուլթանները կամ շահերը կարծիք կ'արտայայտէին բողոք չկար: Հիմա, խօսքը միայն կարծիք յայտնելու մասին է: Գարեգին Ա.ի Թաղումէն ետք, եպիսկոպոսներու հետ հանդիպման առեն, ըսած է որ ուղղակի կարծիք կը յայտնէ, բայց ընտրութիւնը իրենց գործն է: Որեւէ միջամտութիւն չըլլար:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբեր 16-ին, հրաւիրուած խորհրդակցութեան նախագահ Ռ. Քոչարեան խօսելով Հոկտեմբեր 24-ի տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեան պատրաստութեան մասին, ըսած է թէ մեծագոյն պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ իրաւապահ մարմիններուն ուսերուն որպէսզի փաստը տրուի օրինական, ազատ, արդար ընտրութեան մը: Անիկա Հայաստանի վերջին քննութիւնը պիտի ըլլայ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան ճամբուն վրայ: Ընդհանուր առմամբ հանդիստ գնահատելով մինչեւ այսօրուան մթնոլորտը, նախագահը ըսած է թէ ուշադիր պէտք է ըլլալ այն համայնքներուն ուր լարուած վիճակ կայ: Ան խօսքը աւարտած է շեշտելով որ իրեն համար կարեւորը այն չէ թէ ո՛վ կ'ընտրուի, այլ օրէնքով կատարուած ընտրութիւնը, քանի որ ատոր կապուած է երկրին վարկանիշը:

Հոկտ. 18-ին ալ Ռ. Քոչարեան յատուկ հրամանագիր մը ստորագրելով յետաձգած է շարք մը համայնքներու ընտրութիւնները, նկատի ունենալով այդ բնակավայրերուն մէջ գաղթականներու մեծ Թիւը եւ քուէարկութեան անոնց մասնակցութեան ու ժողովրդավարական սկզբունքներով տեղական ինքնակառավարման մարմիններ ձեւաւորելու հարցեր: Այսպէս, հրամանագրին համաձայն ընտրութիւնները յետաձգուած են այն բոլոր համայնքներուն մէջ ուր գաղթականները կը ներկայացնեն բնակչութեան աւելի քան 50 տոկոսը, մինչեւ որ այս վերջիններուն քուէարկութեան մասնակցելու իրաւունքի օրէնսդրական հարցը կարգադրուի: Մինչ այդ, տուեալ համայնքներուն մէջ կը շարունակեն գործել ինքնակառավարման ներկայ մարմինները:

*
**

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնը Ազգ. Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի գլխաւորութեամբ պաշտօնական այցելութիւն մը կու տայ Մոսկուա:

Հոկտ. 18-ին, անոնք նախ ընդունուած են Դումայի նախագահ Գենադի Սելեզնեովի կողմէ: Զրոյցի նիւթ եղած են Հայաստան–Ռուսաստան փոխադարձ յարաբերութիւնները, Չեչէնիոյ ու Ղարաբաղի հարցերը, Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան ռուսական աջակցութեան հաւաստումը:

Նոյն օրը տեղի ունեցած է Կ. Դեմիրճեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Իգոր Իվանովի հանդիպումը: Հոս եւս արծարծուած գլխաւոր նիւթը եղած է երկկողմ յարաբերութիւններու պարզած պատկերը. ապա շօշափուած են Ղարաբաղի հարցին կարգադրութեան գծով Հայաստանի եւ Ազրբէջանի նախագահներուն հերթական բնոյթ ստացող հանդիպումները, որոնք քաջալերելի նկատուած են: Կ. Դեմիրճեան պարզած է նաեւ Հայաստանի ներքին քաղաքական իրավիճակը: Իվանով ալ շեշտը դրած է երկու երկիրներու Խորհրդարաններու եւ դիւանագէտներու գործակցութեան անհրաժեշտութեան վրայ:

Կէսօրէ ետք Կ. Դեմիրճեան տեսակցութիւն ունեցած է Դումայի ռուս–հայկական բարեկամութեան խումբի ղեկավար Նիքոլա Ռիժկովի հետ: Զրոյցի նիւթ եղած են հայ–ռուսական միջխորհրդարանական յանձնաժողովի գործունէութիւնը, Մոսկուայի Հայկ. համայնքը, երկու երկիրներու միջեւ համակարգումի հարցեր եւլն.:

*
**

ՁԵՂԾԱՐԱՐԸ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱԾ

Մեծ գումարներ շորթելու կասկածով հետապնդուած Աշոտ Գրիգորեան, անսալով Հոկտ. 14 եւ 15-ին ԼՂՀ պետական հեռատեսիլէն կատարուած յայտարարութիւններուն, Հոկտ. 18-ին կամովին յանձնուած է Ներքին գործերու նախարարութեան: Ձեղծարարութիւններու փաստերուն վերաբերող նախաքննութիւնը կը շարունակուի:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ՄՕՏ Է ԸՍՏ Ս. ՏԷՄԻՐԷԼԻ

Հոկտեմբեր 19-ի Թուրք մամուլը բաւական լայն տեղ տուած է նախագահ Ս. Տէմիրէլի Բաքու այցին, գլխաւորաբար շեշտելով Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին նիւթը: Սակայն, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումն ալ ներկայ է կատարուած տեղեկատուութեան մէջ: Հետաքրքրական է կարդալ թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը ապահովութիւն տուած է այդ նիւթով, ըսելով որ լաւատես կամ յոռետես ըլլալու պատճառ չկայ, Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը մօտ ատենէն պիտի կարգաւորուի: Ան կարեւոր նկատած է այդ կարգաւորումին մէջ Ռուսաստանի դերն ալ, ըսելով որ ան շրջանի մեծ պետութիւններէն է եւ առանց անոր կարելի չէ վերջնական լուծումի մասին մտածել: «Հայաստանի եւ Ադրբեջանի յարաբերութիւնների բնականոնացումը շատ լաւ բան կ'ըլլայ. այն զարկ կուտայ շրջանային գործակցութեան: Այս ուղղութեամբ կարեւոր զարգացումներ կան» ըսած է ան: Թրքական Թերթերը տեղ տալով այս արտայայտութիւններուն, կը յիշեցնեն թէ Նախիջեւան – Հայաստան սահմանագլխուն վրայ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ վերջին հանդիպումին արդէն երկու նախագահներն ալ խաղաղութիւն հաստատելու ուղղութեամբ լուրջ քայլեր առած էին:

Ս. Տէմիրէլ պատասխանելով հարցումին թէ ինչո՛ւ իրեն կ'ընկերանայ սպայակոյտի նախագահն ալ, ըսած է. «Ադրբեջանի մէջ զինուորական կրթարան ունինք: Այսինքն, Ադրբեջանի հիմնումի օրէն ի վեր առաջնային կը նկատենք անոր ապահովութեան հարցերը: Թէքնիք մարզի օժանդակութիւն կատարած ենք թէ՛ ոստիկանութեան, թէ՛ զինուորներու պատրաստութեան եւ թէ ապահովութեան ոլորտին մէջ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՄՈՍԿՈՒԱ, հակառակ անոր որ Գրոզնիի գնդակոծը հասած էր Հոկտեմբեր 17-ին իսկ, կը խուսափի Չէչէնիոյ մայրաքաղաքը մտնելէ, առաջքն առնելու համար ճակատումի: Վարչապետ Պուտին կ'ըսէ թէ կ'ուզէ սահմանափակել մարդկային կորուստները: Ռուսական զօրքի Կովկասի հրամանատարն ալ՝ զօրավար Կազանցեւ յայտարարած է. – «Դեռ չենք գիտեր թէ պիտի մտնե՞նք, ամէն բան կախում ունի միւս կողմի դիրքէն»: Նկատի կ'առնուի նաեւ որ, այս անգամ, մամուլը աւելի նպաստաւոր է ռուսական միջամտութեան հանդէպ քան 1994 – 1996-ին: «Սիեւոդնիա» Թերթին տնօրէնը կ'ըսէ թէ մինչ անցեալին լրագրողներու 80%-ը Չէչէններու կողմն էր եւ դէմ կ'արտայայտուէին ռուսական միջամտութեան, այսօր, ճիշդ հակառակ համեմատութիւնն է: Այս փոփոխութեան հետեւանքն այն է որ հեռատեսիլը գրեթէ ոչ մէկ պատկեր կը սփռէ Ինգուշիա հասած 150 հազար չէչէն գաղթականներու մասին: Ոչ մէկ հարցազրոյց կ'ըլլայ նաեւ Բասայեւի կամ Խաթապի հետ (խլամ երկու պատերազմիկները):

ՆԻՍԱՆ, ճափոնական ձեռնարկը, որու դրամագլուխին 36.8%-ը գնեց Ռընօ, 60 միլիառ Ֆրանքի խնայողութիւն ընելու համար որոշեց փակել հինգ գործատուն եւ գործազրկել 21 հազար աշխատաւոր: Տնտեսական «Ֆիկարօ» (Հոկտեմբեր 19) գիտել կու տայ որ Ռընօ այս ձեւով վերջ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԷՆ ՄՆԱՑԱԾ ԳԻՒՄՐԻՆ

Հակառակ որ ամիսէ մը տասնմէկ տարին պիտի բոլորէ Սպիտակի երկրաշարժը, «աղէտի գօտի» անուանումը ժամանակավրէպ չէ. ան տակ – փառք կը շարունակէ գործել քանդումներու շրջանակին համար որուն կարեւորագոյն կեդրոնը եղաւ Գիւմրին: Այդ քաղաքին կրած հարուածը [illegible] 1989-ի սկիզբը [illegible] կար: Ու այդ համայնապատկերին մէջ, Գիւմրեցիներ կը շարունակէին «ապրիլ», հողէն ու քարէն կերպով մը մաքրուած բացատներու վրայ զետեղուած նորօրեայ խրճիթներու մէջ, իրենց դժբախտութեան պատճառ քանդումին ամենամօտիկ դրացնութեամբ. ո՛վ գիտէ օրը, ժամը քանի՛ անգամ յիշելով այդ աներակոյտին խառնուած սիրելիներ: Թիթեղ – խաւաքարտէ այն «տուփ»երը որոնք որպէս «բարիք», չնո՛րհ, օժանդակութիւն տրուեցան անոնց, իբրեւ թէ միջանկեալ շրջանի մը համար, մինչեւ որ վերաշինութեան գործը աւարտէր, նոյնիսկ խրճիթ անուանել անարդար բան է հաւանօրէն: Խրճիթ մը բնակարան է վերջապէս. աղքատիկ միջոցներով, աղքատի համար շինուած, բայց բնակարա՛ն: Իսկ աղէտի գօտիին տրուածները «տուփ»եր էին, նոյնիսկ ամէնէն լայն, ամէնէն բարի ըմբռնումով: Աւոր համար է թերեւս որ անոնք միշտ մնացին «տնակ» անուանումով. թէ՛ անոնց բնակիչներուն, թէ՛ բոլոր միւսներուն համար:

1995-ի գարնան, մաքրութեան աշխատանքի մը հետքերը ուշագրաւ էին: Փլատակներու, քարակոյտերու համատարած ներկայութիւնը կարեւոր չափով պակսած էր: Փլցուած ու մաքրուած էր կիսաքանդ շէնքերուն մէկ մասն ալ: Սակայն տնակները հոն էին տակաւին: Աւստրիական Թաղամասը աւարտած էր, Անի Թաղամասը կիսաւարտ լքուած, թեթեւակի վնասուած մաս մը բնակարաններ «նորոգուած», բայց քաղաքին կեդրոնական հրապարակին քանդուած տաճարը, ծանրօրէն աւերուած պետական շէնքերը ու ամէն անկիւն լայնքին, երկայնքին կոյտ – կոյտ դիզուած տնակները կը յատկանշէին այն ինչ որ մնացած էր պատմական Գիւմրիէն: Ու տարօրինակ էր տեսնել որ մարդիկ գրեթէ վարժուած էին այդ տնակներուն իրենց քաղաքին բնորոշ նորօրեայ «բնակարան»ները ըլլալու գաղափարին: Այդ Թուականին յոյսը, «պիտի»ները տակաւին իմաստ ունեցող բաներ էին այդ մարդոց համար: Ոմանք կը սպասէին նոր կառուցուող շէնքերէ բնակարան ունենալու պահուն, ուրիշներ կը մտածէին ձեւ մը գտնել ու իրենց քանդուած տան քարակոյտին տեղ գոնէ երկու սենեակ մը բարձրացնել:

Չորս տարի ետք, Սեպտեմբերի վերջին օրուան այցիս, աներեւակայելի միօրինակութեան մը վերածուած էին բոլո՛ր մտածումները, բոլո՛ր արտայայտութիւնները. ո՛չ սպասումը, ո՛չ ջանքը, ո՛չ յոյսը, ո՛չ «պիտի»ներ տեղ ունէին այլեւս հոն :Կար միայն պոռթկումը որպէս խօսակցութեան ձեւ, որպէս պատասխան, որպէս հակազդեցութիւն:

Երեւանէն Գիւմրի տանող ճամբան «Երեւանեան խճուղի» անունը կ'առնէ քաղաք մուտքին: Կեդրոնական մասէն բաւական հեռու այդ մասին մէջ երկրաշարժէն անմիջապէս ետք տնակներու թաղ մը ստեղծուած էր. համատարած ցեխին, քարքարոտ գետիններու վրայ աղխին – անդին զետեղուած այդ պատսպարանները պէտք է շեմ ու երդիք ըլլային բնութենէն առաջ մարդոց կողմէ պատրաստուած աղէտէն վերապրողներու բազմութեան: Այսօր, տակաւին հոն է այդ «թաղ»ը: Կան տնակներ որոնց բնակիչները մեկնած են. դրացիներ բացատրեցին որ ձմեռը այլեւս ո՛չ մէկ կերպով կարելի կ'ըլլայ տաքցնել զանոնք ու ան որ ճարը կը գտնէ Ռուսաստան մեկնելու, կամ մեկնած մերձաւորի մը աւելի յարմար պայմաններով բնակարանը փոխադրուելու, կ'առնէ անհրաժեշտը ու կզպանք մը դնելով տնակին դրան, կ'երթայ:

Այդ շրջանակին մէջ ծանօթներու փնտռտուքը աւիթ եղաւ Թաղեցիներուն հետ զրոյցի. թէեւ զրոյց բառը ճիշդ չէ գործածել երեւոյթի մը համար որ աւելի տեղին է «խմբական մենախօսութիւն» որակել: Ամէն տարիքի կիներ ու երախաներու բազմութիւն մը դուրս եկան շուրջբոլորի տնակներէն. այրեր չկային, հակառակ անոր որ ամէնքը քիչ ետք պիտի դանդատէին անգործութեան տարածուն վիճակէն: Սակայն, առիկա չէր որ մեկնակէտ եղաւ կիներուն միաբերան պոռթկումին երբ գիտցան թէ արտասահմանէն էի: Այդ յատկանիշը անոնց համար համազօր էր իրենց չլսուած խօսքը, բողոքը, խնդրանքը տեղ մը հասցնելու միջոցին:

Նախ շնորհակալութեան, երախտագիտութեան արտայայտութիւններ բանաձեւուեցան այն օժանդակութեան համար որ երկրաշարժին առթիւ ղրկուած էր ու կը ղրկուէր: Անմիջապէս հետեւեցան պնդումները, ոմանց կողմէ գրեթէ յանդիմանական շեշտով, թէ յանցաւոր էինք սակայն: «Ինչո՞ւ»ին պէտք չմնաց. բացատրութիւնը անմիջապէս տրուեցաւ: Ի՞նչպէս կարելի էր օժանդակութիւնը ղրկել, առանց անոր հասած կամ չհասած հասցէն ստուգելու, տեղւոյն վրայ կատարուածին հետեւելու, զայն հակակշռելու: Երբ ըսի թէ Սփիւռքի հայը իր առաւելագոյնը ըրած էր, կ'ընէր արդէն նիւթականով օգնելով ու ոչ կարելիութիւնը, ոչ ալ միջոցը ունէր ղրկուածին ճակատագիրն ալ հետապնդելու, գիւմրեցի կիներու խումբը ա՛լ աւելի զօրաւոր շեշտեր դրաւ իր յանդիմանութիւններուն վրայ: Ի՞նչպէս կարելի էր ղրկուածին ընթացքով չհետաքրքրուիլ երբ իրենց, լաւագոյն պարագային, փշրանքներ կը հասնէին: Ամէն մէկը կ'ընէր իր չստացածին հաշուետուութիւնը: Ամերիկեան այսինչ ծրագիրով որոշուած տարեկան 500 լիթր հեղուկ վառելանիւթէն իրենց հասած առաւելագոյնը 120 լիթր եղած էր օրինակ: Ո՞ւր գացած էր մնացեալ 380 լիթրը: Իրենք խեղճութեան, անզօրութեան մէջ պահուածի իրենց կացութեամբ ոչինչ կրնային ընել: Արտասահմանէն տրամադրուած միջոցներով բնակարաններ կը շինուէին իբրեւ թէ իրենց պէսերու համար: Բայց հազար տոլարի չափ գումարով միայն կարելի կ'ըլլար անոնց տիրանալ: Երբ հարցուցի թէ որպէս ի՛նչ կը պահանջուէր նման գումար, դէմքերուն զայրոյթի, դառնութեան արտայայտութիւնները պահ մը ներողամիտ, բայց նաեւ հեգնական ժպիտներու փոխուեցան. «աղջի՛ ջան, չե՞ս իմանում, ինչ բան ա՝ մաղարիչը»...: Ի՞նչպէս կարելի էր չիմանալ երբ մինչեւ խուլ Ամերիկաներէն անգամ իմացուած էր այդ մասին:

Կիները գանգատեցան տակաւին իրենց պարտադրուած լռութենէն. ո՛չ քաղաքապետարանը, ո՛չ մարզպետարանը իրենց ունկնդիր կը գտնէին: Ամէն կողմ դռները կը փակուէին իրենց դէմ, ցաւին, անզօրութեան, ընդվզումին հետ հարիւր, հազար տարուան առանձնութեան դատապարտելով: Ու կէս ժամուան հանդիպումի մը արտայայտուած այնքա՛ն խնդրանքներու, պոռթկումներու ես պէտք է թարգման ըլլայի «դուրսը», «օժանդակող մեր Սփիւռքահայերին» ըսելու համար որ չի բաւեր գումարներ ղրկել ու հանգիստ նստիլ, պէտք է անպայման հետեւիլ ալ այդ գումարներուն, մինչեւ անոնց վերջին հանգրուանը: Զիջրձեցի անգամ «ի՞նչպէս»ով մը տրամաբանութեան բերել զիրենք: Ատիկա իրենց հարցը չէր, յետոյ, այնքա՛ն գոհ էին իրենց ըսելիքներուն անակնկալօրէն յայտնուած ունկնդիր մը ունենալով. ունկնդիր որ լսելի ըլլալու յոյսեր ալ կը ներշնչէր:

Մեր զրոյցին վայրէն երկու քայլ անդին գտնուող դպրոցը երթալ հարկ եղաւ, փնտռուած անձիս մէկ հարազատը գտնելու համար: Բնաւ չէի մտածած դպրոցտնակի մը մասին: Նոյն խաւաքարտէ – թիթեղէ տուփն էր, աւելի մեծ չափերով: Դասաժամ մը աւարտած էր ու մանչով, աղջիկով երախաներու բազմութիւնը կը շտապէր դուրս. անոնց քայլերէն, հրմշտուքէն կը ցնցուէր տնակը, պատերը կը շարժակէին ու տեղ մը բռնուելու հարկը կը զգայի, քիչ մըն ալ ամչնալով չարքաշութեան պակասիս համար: Քանի մը վայրկեան ետք տնօրէնը կարծէք թափանցած ըլլար շշմածի տպաւորութեանս, ըսաւ թէ երկրաշարժէն քանդուած վարժարան մը կը փոխարինէր այդ տնակը զոր վերջերս նորոգած էին...: Ատիկա ըսելով ան ցոյց տուաւ պատերուն ծաղկաւոր թուղթը որ անճարակօրէն կը ջանար պարտկել խախուտ այդ ամբողջութեան թշուառութիւնը: Քանդուած, բայց վերականգնելու ճիգին տէր քաղաքին մէկ ծայրամասին զետեղուած այդ տնակ – դպրոցը ժամանակին, աշխարհին լուսանցքին վրայ մոռցուած գոյութիւն մըն էր կարծէք. զինք շրջապատած թաղին, անոնց բնակիչներուն պէս: Այնքա՛ն զօրաւոր էր անիրականին զգացողութիւնը այդ մթնոլորտին մէջ: Հոն, զարմանքէն տիրապետուած տպաւորութիւններուս վերջին օղակը պիտի ըլլար լսել թէ այդ դպրոցը կը կրէր «Պետրոս Դուրեան» անունը...:

Անիրականին զգացողութիւնը միջոց մը շարունակուեցաւ քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ շրջագայութեան ընթացքին ալ: Մեծ հրապարակին վրայ, գրեթէ հիմնովին քանդուած տաճարին վերանորոգութեան ձեռնարկուած է. փլցուած են ծանրօրէն վնասուած պետական շէնքերը որոնց բացակայութիւնը մէջտեղ հանած է տնակներու փոքր շրջանակ մը: Յաճախ շատ անճարակ կերպով, յայտնապէս՝ դժուարութեամբ ստեղծուած միջոցներով, նորոգուած են վնասուած կարգ մը հանրապատկան շէնքեր: Հակառակ որ ուշադրութիւն չեն գրաւեր տակաւին երկրաշարժին հետքերը կրող կառոյցներ, փլատակներու մնացորդներ, քարակոյտեր չկան, գոնէ կեդրոնական մասին մէջ, քաղաքը կը շարունակէ դժուարաւ վերապրողի դէմք մը պահել: Ամէնէն տխուրն է հին Գիւմրիէն՝ Կումայրիէն մնացած կառոյցներուն վիճակը. անոնք երբեմն կիսափուլ, յաճախ պարապ, լքումի յուշարձաններու կը նմանին:

Քաղաքին ընդհանրապէս տխուր համայնապատկերին մէջ բացառութիւններու առաջին տեղը կը պահէ Ձիթօղլեաններու տուն-թանգարանը. ան միս մինակը լաւագոյնս կրնայ վկայել աղուոր այդ քաղաքին երբեմնի փառքին ու քաղաքացիներու ճաշակին մասին: Խնամքով պահպանուած ու ցուցադրուած են հին լաւ օրերու մասին պատմող բոլոր իրերը. կահ-կարասի, գորգ, տնային առարկաներ, ձեռագործներ, նկարներ, եւլն.: Մուտքի սրահներուն մէջ հիւրընկալուած Յ. Յակոբեանի գործերուն ցուցահանդէսն ալ հաճելի յաւելեալ նուէր մը կ'ըլլար հոն այցելողներու:

Կեդրոնի հրապարակէն ոչ շատ հեռու կը գտնուի Ֆրանսական վարժարանն ալ: Նորութեամբ, ընդարձակութեամբ ուշագրաւ կառոյց մըն է որ անշուշտ «Պ. Դուրեան» վարժարանին հետ հասարակաց ոչինչ ունի այդ առումով, բայց նոյն խանդավառ, պոռթկուն պատանիներն են որ դուրս կը վազեն, հնչած ըլլալով դպրոցական օրուան աւարտի զանգը:

Երբ այդ դպրոցին տեղը կը հարցնէինք փողոցէն անցորդ մէկ-երկու կիներու, հետաքրքրական էր նշմարել թէ «Ֆրանսական վարժարան»ը անոնց ծանօթ էր առաւելաբար տնօրէնին անունով. «Փաշայեանի՞ն դպրոցը» կ'ըսէին անոնք, վստահ ըլլալու համար, ուղղութիւնը ցոյց տալէ առաջ: Ծուռ ու մուռ փողոցներէն որոնց մայթերուն վրայ կանաչի, արեւածաղիկի կուտ, սիկարէթ ու զանազան այլ ապրանքներ վաճառողներ տեղ գրաւած են, հասանք դպրոց: Տնօրէնը Պ. Փաշայեան հոն չէր: Տեղեկացանք կարեւորագոյնին թէ անոր ընտանիքը 11 տարուան տնակը պիտի կրնար լքել վերջապէս, բնակարան ստացած ըլլալով:

Գիւմրիի բացառութիւններուն կարգին պէտք է անդրադառնալ յաճախ եռայարկ այն շինութիւններուն որոնք վաղը, միւս օր աւարտելով պերճաշուք բնակարաններու պիտի վերածուին. սակայն դժուար է ըսել թէ անոնց ներկայութի՞ւնը աւելի տխուր է, թէ դժբախտ քաղաքին ընդհանուր համայնապատկերը:

Տարբեր փողոցէ մը վերադարձանք հրապարակ, անցնելով ինքնաշարժի երթեւեկին փակ ծառազարդ այն ճամբէն որ քաղաքին չէն օրերուն շա տհաճելի ճեմավայր էր: Այսօր գրեթէ բաց շուկայի մը վերածուած է ան որուն գլխաւոր ապրանքը վիճակահանութեան զանազան ձեւի տոմսերն են:

Այդ կողմէն հրապարակ մտնելով դէմ յանդիման եկանք ընդհանուր համայնապատկերին ամբողջովին հակասական ցուցատախտակի մը որուն պարտականութիւնն էր ծանուցանել դրամատան մը բարիքները: Ընդհանուր գորշութեան, փոշոտութեան ենթախորքին վրայ պոռոտ բան մը ունէր այդ ցուցատախտակը, նախ իր անբնականօրէն զուարթ կապոյտ-կանաչով. յետոյ, յատկապէս իր արձանագրութեամբ որ կը պատգամէր. «Արժանապատիւ ապագայ մեր քաղաքին»...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՆՋԵԱՆ

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

«...ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱՆԱՅՈՒԻ»

Երկար ատենէ ի վեր, հայ ժողովուրդի ծագումին հարցը կը շարունակէ մնալ գիտնականներու եւ ոչ – գիտնականներու ուշադրութեան կեդրոնը: Հայաստանի մէջ կը շարունակուի վէճը այս հարցի մասին: Հայերը, տեղացի՞ են, թէ եկուոր: Ուրարտացիները ուրարտացի՞ են, թէ հայ: Ամէնէն թարմ արձագանգը կուգայ մեզի «Արմէնփրէս»ի հետեւեալ հաղորդումով («Ազգ», Սեպտեմբեր 18).-

«Խորհրդային իշխանութեան օրօք գիտնականները միշտ կրկնել են այն տեսակէտը, թէ Ուրարտուն հայկական պետութիւն չէ, ինչում չարաչար սխալւում են – ասաց ակադեմիկոս Պարիս Հերունին՝ Սեպտեմբեր 17-ին «Արմէնփրէս»ի մամուլի սրահում «Նոր երկիր, Նոր երկինք» միջազգային հիմնադրամի՝ Հայաստանում նոր հազարամեակի առաջին կառոյցին նուիրուած մամլոյ ասուլիսին:

Հանրաճանաչ ռադիոֆիզիկոսն այս յայտարարութիւնն արեց՝ հիմնուելով վերջին տարիներին Սիսիանի Քարահունչ (կարդայ՝ Քարահունջ Վ. Մ.) կոչուող տարածքում իր կատարած հետազօտութիւնների վրայ: Այստեղ կան ժայռաբեկորներ, որոնց վրայ բացուած անցքերն ուղղուած են հորիզոնի տարբեր կողմեր ու երկինք. ինչպէս հաւաստիացրեց ակադեմիկոս Հերունին, գիտարշաւների արդիւնքում պարզուել է, որ այս տարածքում եղել է Աստծոյ տաճար, որը ներառել է ժամանակի աստղադիտարան եւ համալսարան: Ըստ աստղագիտական մեթոդների, հաշուարկուել է, որ այդ տաճար – աստղադիտարանը ակտիւ գործել է 7500 տարի առաջ՝ անխափան մնալով 5500 տարի:

(...) Ըստ ակադեմիկոսի, այս յայտնագործութիւնն ունի յեղափոխական նշանակութիւն ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ համայն մարդկութեան համար: Այս ամէնը, ըստ Պ. Հերունու, վկայում է որ Հայերը 7500 տարի առաջ ունեցել են ակտիւ զարգացած քաղաքակրթութիւն, որից էլ ակադեմիկոսը ենթադրում է, որ այդ քաղաքակրթութիւնն ունեցել է 15-20 հազար տարուայ պատմութիւն»:

Ուրարտացիները հա՞յ էին, մեր ունեցած բոլոր տուեալներու փուզադրումով – եւ մղուած՝ զուտ գիտական շահագրգռութենէ – կրնանք ըսել «ո՛չ»: Սակայն, նաեւ կրնանք ըսել, թէ հետզհետէ աւելի բացորոշ կը դառնայ հայկական զգալի ներկայութիւն մը Ուրարտուի մէջ, թէեւ ո՛չ՝ Ուրարտացիներու գոյութիւնը ժխտելու եւ Ուրարտացիներ = Հայեր հաւասարում մը ստեղծելու աստիճան:

(Այլ բան կը մտածէինք 12 տարի առաջ, սպաներէն ծաւալուն յօդուածի մը մէջ, բայց մարդ իրաւունք ունի տարբեր մտածելու, երբ փաստերը ուրիշ բաներ կ'ըսեն):

Հայրենի ակադեմիկոսը ոչինչ կ'ըսէ Ու-

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Իններորդ տարին է որ հայկական ներկայութիւն մը կայ Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին եւ Ազգային Դրօշը կը ծածանի «Փարք Շանօ»ի վրայ: Տնտեսական, առեւտրական, մշակութային, մարդկային կարեւոր հանդիպումներու, փոխանակութիւններու վայր մըն է Հարաւային Եւրոպայի Միջերկրականեան այս գօտիին մէջ: Տասը օրերու ընթացքին աւելի քան չորս հարիւր հազար այցելուներ կ'անցնին: Յիսունէն աւելի օտար ներկայացուցչութիւններ կը մասնակցին: Հայկական տաղաւարը, Հայաստանը ունի իր պաշտօնական օրը. այս տարի Հոկտ. 1-ը:

Այս ձեռնարկին նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան: Ձեռնարկ մը որ նպատակ ունի Հայաստանի Հանրապետութեան ձեռնարկութիւններուն պատուհան մը բանալ շուկայի մը վրայ ուր ամէն կարելիութիւններ կ'ընծայուին ճանչնալու եւ ճանչցուելու, ներկայանալու եւ ներկայացնելու, այլ խօսքով յարաբերելու գործարարներու աշխարհին հետ: Հայ Մշակոյթի Տունը նիւթական ամէն դժուարութիւններ յանձն կ'առնէ: Լայնօրէն կ'օգտագործէ իր յարաբերութիւններու ցանցը: Գործնական ամէն աշխատանք կը ստանձնէ: Կը ջանայ լաւագոյն պատկերը տալ եւ արժեւորել հայկական այս ներկայութիւնը:

Ինը տարիներու ընթացքին տասնեակ ու տասնեակ գործարար մարդիկ, գործատուներու տնօրէններ, արհեստաւորներ, ընկերութիւններու ներկայացուցիչներ եկան Հայաստանէն: Նախարարներ, դեսպաններ, Առեւտուրի գրասենեակի նախագահներ ներկայ եղան եւ մասնակցեցան Հայաստանի Օրուան եւ ձեռնարկին կարեւորութեան տարողութիւնը տեսան: Հայ Մշակոյթի Տան նպատակը «փորձառութեան» շրջանէ մը յետոյ, 2000 թուականին, հայկական ներկայութեան 10-րդ տարեդարձին առթիւ, տալ է հայկական տաղաւարին իր իսկական եւ ամբողջական ծաւալը:

Այս կարեւոր մանրամասնումներէն անդին, այս տարի եւս հայկական ներկայութիւնը Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին վայելեց համակրութիւն եւ ստեղծեց հետաքրքրութիւն: «Հոլ 6»ին մէջ տեղաւորուած, հարիւր երեսուն քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ, տաղաւարը հեռուէն աչքի կը զարնէր մեծատառ «Arménie»ով եւ հայկական դրօշով:

Տաղաւարը ճոխ եւ լաւ ներկայացուած էր իր տեսքով, իր բովանդակութեամբ, իր սարքաւորումներով, իր լոյսերով:

Այս տարի մասնակցեցան որպէս առեւտրական ձեռնարկութիւններ՝ «Ինի – Սերվիս»ը (տնօրէն՝ Գագիկ Ասատրեան), Հայ Սպառումի Միութիւնը (Հայկոպ. տնօրէն՝ Ռաֆայէլ Պակոյեան), «Անոյշ – 7» գինգա – սննդեղէնի ընկերութիւն (տնօրէն՝ Ռուտոլֆ Յունանեան), կոնեակի գործարանը (Փէռնօ – Ռիքար): Ներկայացուեցան եւ վաճառուեցան Հայաստանի արհեստաւորներու իւրայատուկ եւ ինքնատիպ գործեր աշխատուած զանազան տեսակի փայտի, մետաղի, քարի եւ այլ բնանիւթերու վրայ: Նոյնպէս, քրիթալ, ասեղնագործ, հիւսուածեղէնի եւ բուրդի ձեռագործ աշխատանքները: Նաեւ, Ժան Մակէսեանի ոսկիէ եւ արծաթէ հայկական խաչերը, այրուբէնները, խաչքարերը եւ այլ հայկական խորհրդանիշ ընտեղծագործութիւններ: Գիրքերու բաժինը միշտ հարուստ եւ յաճախուած անկիւն մըն է: Առանց մոռնալու հայկական լաւաշը, չէօրէկը, պէօրէկը եւ զանազան անուշեղէնները:

Տաղաւարին վրայ, տասը օր, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 19, Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամներ, Տիկնանց Միութեան անդամուհիներ, պատրաստակամութիւն ցոյց տուող համակիրներ եւ բարեկամներ կ'ապահովէն հերթական ներկայութիւն մը:

Տաղաւարին մէկ անկիւնը յատուկ տեղ մը տրուած էր Մարսէյլի Ֆրանք – Հայկական Առեւտուրի սենեակին, ստեղծուած 1998-ին եւ կոչուած տնտեսական, առեւտրական կապեր հաստատելու շրջանի եւ Հայաստանի միջեւ, ներդրումները քաջալերելու դէպի Հայաստան:

«Հայաստանի Օր»ն էր, Հոկտեմբեր 1-ը: Իր ներկայութեամբ օրուան պաշտօնական հանդամանք տուաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպանը՝ Էդուար Նալպանտեան:

Ժամը 11-ին, տեղի ունեցաւ մամլոյ ասուլիս որուն մասնակցեցան՝ դեսպան Է. Նալպանտեան, Է. Սէֆէրեան եւ Ա. Պօղոսեան՝ Ֆրանք – Հայկական Առեւտուրի սենեակի նախագահ եւ ընդհանուր քարտուղար, Հայ Մշակոյթի Տան նախագահը եւ Տօնավաճառի ընդհանուր տնօրէն նախագահը՝ Միշէլ Քէսթէն: Շօշափուած նիւթերը եւ՛ տնտեսական, եւ՛ քաղաքական, եւ՛ պատմական եղան:

Ժամը 12-ին, պատուոյ բակէն թափօր կազմած հոծ բազմութիւնը ուղղուեցաւ դէպի հայկական տաղաւար գլխաւորութեամբ դեսպան Է. Նալպանտեանի, Տօնավաճառի ընդհանուր տնօրէն նախագահին, Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի՝ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի, Հայ Մշակոյթի Տան նախագահին, Եւրոպայի Խորհուրդի երեսփոխան եւ Պուշ – տիւ – Ռոնի ընդհ. խորհուրդի ներկայացուցիչ՝ Միշէլ Տարի, երեսփոխան՝ Կի Թէսիէի, բազմաթիւ այլ քաղաքական դէմքերու, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու: Տաղաւարին վրայ արդէն խիտ բազմութիւն մը կը սպասէր պաշտօնական այցին որ եղաւ կատարեալ տօնախմբութիւն մը, մամուլի նկարիչներու շլացուցիչ «Ֆլաշ»ներուն տակ:

Ժամը 12.30-ին, Արուեստներու պալատի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ յատուկ ընդունելութիւն եւ ճառերու փոխանակում: Խօսք առին՝ Միշէլ Քէսթէն, Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը, երեսփոխան Միշէլ Տարի, երեսփոխան Կի Թէսիէ եւ դեսպան Էդուար Նալպանտեան: Դեսպանը շնորհաւորեց Հայ Մշակոյթի Տան այս նախաձեռնութիւնը, շնորհակալութիւն յայտնեց Տօնավաճառի տնօրէնութեան, նոյնպէս աջակցող Պուշ – տիւ – Ռոնի ընդհ. խորհուրդին եւ յոյս յայտնեց որ 2000 թուականին, հայկական ներկայութեան 10-րդ տարեդարձին առթիւ այս գնահատելի ձեռնարկը առաւել ծառայէ իր հիմնական նպատակին: Է. Նալպանտեան ըսաւ թէ դեսպանութիւնը մօտէն պիտի հետեւի եւ հնարաւորութիւններ ստեղծէ քայլ մը առաջ երթալու եւ պատեհութիւնը լաւագոյնս արդիւնաւորելու համար:

Ժամը 13-ին, անձնաւորութիւնները բոլորուեցան պատուոյ ճաշի մը շուրջ, որուն ընթացքին տեղի ունեցաւ նուէրներու փոխանակում: Նաեւ, հարիւրի մօտ անձեր եւս մասնակցեցան:

Ժամը 15-ին, Ֆրանք – հայկական Առեւտուրի սենեակի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը՝ «Հայաստան հորիզոն 2000» նիւթին շուրջ որուն մասնակցեցան տնտեսագէտներ եւ Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանին խորհրդականը Վահագն Աթաբէկեան:

Այս տարի եւս տեղական մամուլը լայն սիւնակներ եւ նկարներ յատկացուց Հայկական տաղաւարին:

Ձեռնարկը ամէն տարի կը գտնէ ակնկալուած ժողովրդական յաջողութիւնը: Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը կ'ուզէ թէ՛ նոյն չափանիշով եւ աւելի ունենալ նաեւ Հայաստանի համար տնտեսական եւ առեւտրական անդրադարձներ:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

բարառցիներու եւ Հայերու նոյնացումին նպաստ: Արդարեւ, եթէ Ք.Ա. 5500-էն գոյութիւն ունեցած է աստղադիտարան մը Քարահունջի մէջ («համալսարան» բառի գործածութիւնը խոշոր թիւրիմացութիւն մըն է), որ ժամանակին բաղդատուած է անգլիական Ստոնհենճի հետ – անոնց նմանութիւնն ալ – ի՞նչ փաստ ունի ակադ. Պ. Հերունի ըսելու համար, թէ այդ քաղաքակրթութեան հեղինակները «Հայեր» էին: Անտարակոյս, «հայաստանաբնակ» էին, բայց ո՛չ անպայման՝ Հայեր: Այս մէկը պէտք է փաստել: Որովհետեւ, եթէ հայերէնը գոյութիւն ունեցած է Ք.Ա. 3-րդ հազարամեակէն ընկլուելով՝ հնդեւրոպական լեզուներու տրոհումէն ետք, ինչպէ՞ս կրնային «Հայեր» ըլլալ աւելի 2500 տարի առաջ:

Հայեր առանց հայերէնի՞: Հայը միայն հայերէնախօսը չէ, բայց Հայը նախ եւ առաջ հայերէնախօսն է: Ոչ – հայերէնախօս հայը միայն կրնայ գոյութիւն ունենալ դառնալով հայերէնին շուրջ, նոյնիսկ հեռուէն:

Ուստի չիք Հայեր առանց հայերէնի:

Ու չէին կրնար գոյութիւն ունենալ Ք. Ա. 5500-ին թէ անկէ ետք, մինչեւ որ հայերէնը երեւան չէր ելլեր:

«Այս ուսումնասիրութիւններից յետոյ, ակադեմիկոս Հերունին վստահաբար հերքում է այն թէզը, թէ հայ ժողովուրդը ձեւաւորուել է ուրարտական պետութիւնից յետոյ, ընդամէնը մեր թուարկութիւնից առաջ 6 – 7-րդ դարերում եւ գտնում է, որ հայ ժողովրդի պատմութիւնը աղաւաղուած է եւ կարիք ունի վերանայման»:

Սակայն, Ուրարտացիներու «հայ»ութիւնը կամ Հայերու ձեւաւորումի ժամանակը որոշելու համար պէտք է ապաւինիլ միայն վճռական ապացոյցներու: Այլապէս, կ'իյնանք Թուրքերու եւ Ազրպէյճանցիներու «ծագումնաբանական» տեսութիւններու ծիծաղելի կացութեան մէջ:

Իսկ մենք չենք սիրեր Թուրքերու կամ Ազրպէյճանցիներու հետ համեմատուիլ...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Կառքին մէջ լուռ մնաց: Յայտնապէս զզջացած էր այդ վտանգաւոր պուլկար յեղափոխականը Ռուսճուգէն բերել տալուն: Իր բովանդակ կեանքին մէջ երբեք այս տեսակ վտանգաւոր խաղերու չէր մասնակցած: Իր քաղաքական պայքարները գրչի ու լեզուի կռիւներ միայն եղած էին: Պուքրէշ գալէն ետքը միայն յեղափոխական գործունէութեան մասին խորհած էր՝ ան ալ պարզապէս անձնական առելութենէ դրդուած: Պոլսոյ քէմալական թերթերը, առեն – առեն, իր մասին թշնամական հրատարակութիւններ կ'ընէին, Ռումանիոյ մէջ անցուցած կեանքը կը նկարագրէին շատ անհաճոյ գոյներով, նոյնիսկ ընտանեկան ներքին կեանքին մասին ակնարկութիւններ կ'ընէին չափազանց աղտոտ կերպով, ինչ որ գինքը կը կատղեցնէր ու կը ջղայնացնէր: Այդ տրամադրութեան ներքեւ էր, որ Թաթուլի թելադրութիւններէն տարուելով՝ գործօն պայքար մը մղել կ'ուզէր իր հակառակորդներուն դէմ: Բայց հիմա, վերջին վայրկեանին, կը վարանէր, կը վախնար...

Կառքը կանգ առաւ:

– Եկանք, – ըսաւ Թաթուլ:

Եւ Մօլլան մտցուց այն բակը, որուն խորը կը գտնուէր իր սենեակը:

Վայրկեան մը ետք սենեակ կը մտնէին:

Սեւ Կարօ նստած էր հոն, բայց բոլորովին կերպարանափոխ եղած:

Մինչեւ ծունկը հասնող ճիզմէներ, գըլուխը այծի մորթէ խոշոր փափախ մը, մէջքը հաստ գօտի մը, որուն մէկ կողմը ատրճանակ ու միւս կողմը դաշոյն մը կ'երեւար: Ուրիշ հրացէն մըն ալ քովը դրուած աթոռին վրայ կ'երեւար:

– Ահաւասիկ մեր պատուական բարեկամ Իվան Խարուֆօվը, – ըսաւ Թաթուլ, – պատիւ ունիմ ձեզի ներկայացնելու...

Կեղծ պուլկարը ձեռքը երկնցուց, Մօլլային ձեռքը բռնեց ու ցուցնելու աստիճան ուժով սեղմեց:

Յետոյ երեքն ալ փոքրիկ սեղանի մը շուրջը տեղաւորուեցան: Սեղանին վըրայ դրուած կազի լամբար մը կը լուսաւորէր զիրենք: Կ'երեւար նաեւ քանի մը գաւաթ ու քոնեակի շիշ մը:

– Բարի եկաք, Իվան էֆէնտի, – ըսաւ Մօլլան:

– Բարի տեսանք, – պատասխանեց միւսը:

– Կը յուսամ, որ հանգիստ կերպով ճամբորդեցիք:

– Շատ հանգիստ, շնորհակալ եմ:

– Ուրիշ անգամ եկա՞ծ էիք Պուքրէշ:

– Կարելի է յիսուն անգամ եկած եմ, – պատասխանեց Կարօ՝ պեխերը ոլորելով սպառնագին ձեւով մը:

Թաթուլ քոնեակի շիշը առաւ եւ գաւաթները լեցուց: Մօլլան մերժեց իրեն ներկայացուած գաւաթը:

– Սովորութիւն չունիմ, – ըսաւ, – դուք խմեցէք, անուշ ըլլայ:

– Մեր Իվան բարեկամը, – բացատրեց Թաթուլ, – քոնեակի սիրահար է, անոր համար յատկապէս առի այս քոնեակը... շատ կը խմէ, բայց չի գինովնար, ընդհակառակն, միտքը աւելի կը պայծառանայ:

– Մօլլան, որ ուշադիր ու անհանգիստ դէմքով մը կը դիտէր կեղծ պուլկարին սպառազինեալ կերպարանքը, հարցուց.

– Իվան էֆէնտի, այս զէնքերը ձեր վրա՞յ կը կրէիք ճամբորդութեան միջոցին:

– Բնականաբար, դեռ պայուսակիս մէջ ուրիշներ ալ ունիմ, կ'ուզէ՞ք տեսնել, – պատասխանեց Կարօ:

– Չէ՛, չէ՛, ես զէնքէ հասկցող չեմ, միայն թէ անխոհեմութիւն չէ՞ այդպէս պըտըտիլը:

– Կ'ուզէք, որ առանց զէնքի պտըտի՞մ:

– Զէնքը անշուշտ պէտք է, բայց ոչ ամէն տեղ:

– Մեզի պէս մարդոց համար ամէն վայրկեան զէնքը քովերնիս պէտք է գըտնուի:

– Նոյնիսկ սենեակի՞ն մէջ:

– Անշուշտ... չի՞ կրնար ըլլալ, որ յանկարծ դուռը բացուի, ու թշնամի մը ներս մտնէ:

– Կը կարծէք, որ նման բան մը կըրնա՞յ պատահիլ:

– Ոչ թէ կը կարծեմ, այլ շատ ալ հաւանական կը նկատեմ... գիտեմ, որ Պուքրէշի մէջ քանի մը հոգի կը գտնուին, որոնք ուխտած են զիս սպաննելու:

– Այն ատեն խոհեմութիւն չէք ըրեր հոս գալով, – դիտել տուաւ Մօլլան:

– Ընդհակառակն, ասիկա լաւ առիթ մըն է, որ իրենց հետ հաշիւս մաքրեմ, եթէ բախտը ունենամ իրենց հանդիպելու, – պատասխանեց Կարօ:

– Հիմա այդ խօսքերը ձգենք ու մեր գործին նայինք, – միջամտեց Թաթուլ, – գիտէք որ շատ դժուարութիւն կրեցի, մինչեւ որ կրցայ համոզել մեր Իվան բարեկամը հոս գալու եւ ձեզի հետ բանակցելու:

– Արդէն եթէ օր մը ուշ գայիր, զիս Ռուսճուգ պիտի չգտնայիր... ամէն պատրաստութիւն տեսած էի Մակեդոնիա անցնելու համար:

– Գիտեմ որ այնպէս է, – հաստատեց Թաթուլ, – արդէն ճամբան պատմեցիր ամէն բան:

– Չեմ գիտեր, թէ հիմակ ինչ պատասխան պիտի տամ ընկերներուս, որոնք ինծի կը սպասեն...

– Թող քիչ մըն ալ իրենք առանձին գործեն:

– Ա՜խ, այդ քու համոզիչ լեզուդ, որ զիս շեղեցուց, – ըսաւ կեղծ Իվան՝ խնդալով ու քոնեակի գաւաթը պարպելով, – հաւատա, որ եթէ մեր հին բարեկամութիւնը չըլլար, անկարելի էր, որ այսպէս ճամբաս փոխէի:

– Ատոր տարակոյս չունիմ:

– Պատճառ եղար, որ թէ՛ նիւթապէս եւ թէ՛ բարոյապէս վնասեմ....

– Ընդհառակն, պատճառ պիտի ըլլամ, որ թէ՛ նիւթապէս եւ թէ՛ բարոյապէս շահիս, ու Իվան Խարուֆօվ անունը անգամ մըն ալ անմահանայ:

(Շար. 124)

(Շար. Ա. էջէն)

տուաւ ծախոնի Թապուին, ուր աշխատանքը միշտ ցկեանս է: Հոկտեմբեր 18ին, Փարիզի սակարանը, Թ-ընօ բաժնեթուղթը 2·16% կորուստ արձանագրեց:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ կը մերժէ անգլիական «Օպզերվըր» թերթին այն հաստատումը, ըստ որուն Ամերիկացիք գիտակցաբար ռմբակոծած էին Պելկրատի Չինաստանի դեսպանատունը Մայիս 7-ին, այն պատճառաւ որ գինուորական սերպ կազմածներու ապաստան տուած էր: «Օպզէրվըր»ի լուրերը, նախապէս ալ հերքած էին ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարար Տիկին Օլպրայթի կողմէ:

ԿԶԱԻԻԷՌ ԹԻՊԷՐԻԻ դատավարութիւնը սկսաւ Հոկտեմբեր 18-ին եւ իր փաստաբանները բազմաթիւ ջանքեր թափեցին յետաձգումը ձեռք ձգելու համար, բայց, կարելի չեղաւ: Փաստաբաններէն մէկը՝ Կայթան տի Մարինօ, որ փրոֆէսէօր է էքս - ան - Փրովանս, չեշտեց որ «որքան դատական հետապնդում մը կոյր հալածանքի, բացայայտ յարձակողականի բընոյթ ունենայ, այնքան աւելի խախուտ կ՚ըլլայ»: Փարիզի քաղաքապետին կինն ու իր պաշտպանները անվերջանալի հալածանք մը կը տեսնեն այս հարցին մէջ:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ցանկը որ նախապէս մերժուած էր Ռուսաստանի երեսփոխանական ընտրութեան ընտրական յանձնախումբին կողմէ ի վերջոյ ընդունուեցաւ «Ժիրինովսկի պլոք» անուան տակ: Իր կուսակցութեան (Ռուսաստանի Դեմոկրատ Ազատական Կուսակցութիւն) ներկայացուցած նախորդ ցանկը մերժուած էր, թեկնածուներէն երկուքը սխալ տեղեկութիւններ տուած ըլլալով իրենց հարստութեան մասին:

ԻՒՆԷՍՔՕՅԻ ընդհ. քարտուղարի աթոռին 11 թեկնածուներէն ծափոնցին էր որ գլուխը հասաւ, Հոկտեմբեր 18-ին, Գործադիր Խորհուրդի քուէարկութեան Ա. շրջանին 58-ի վրայ քսան ձայն ստանալով: Քոյչիրօ Մացուրա ներկայիս դեսպան է Փարիզ: Առաջին չորս քուէարկութիւններուն համար բացարձակ մեծամասնութիւն անհրաժեշտ է: Եթէ ոչ ոք յաջողի, երկու առաջինները կը մնան եւ վերջին քուէարկութիւն մը տեղի կ՚ունենայ ուր համեմատական մեծամասնութիւնը կը բաւէ:

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

EN ROUTE VERS L'AN 2001!

301 - 2001 : 1700e anniversaire de la christianisation du peuple arménien

3 conférences publiques sur le thème :

«REDECOUVRONS LA FOI DE NOS PERES»

Orateur : Pasteur AVEDIS ZARIFIAN (de Montréal)

Jeudi 21 Octobre à 20h30
Vendredi 22 Octobre à 20h30
Samedi 23 Octobre à 20h30

Eglise Evangélique Arménienne
28 avenue Bourgain /
55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée libre — Bienvenue à tous

UGAB - Lyon

GRAND BAL D'AUTOMNE

le Samedi 23 Octobre
à partir de 21 heures
dans les salons
du *Casino de Charbonnières*
«Le Lyon-Vert»
200, avenue du Casino

Soirée animée
par l'Orchestre *Gaidzag's*
au complet

Renseignement et vente des billets :
04 78 35 06 56

Buffet arménien —
Tenue correcte exigée

Entrée : 150 F
(1 boisson au choix offerte)

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23,
ժամը 10·45-էն ժամը 12

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

տաւօտեան յատուկ ժամերգութիւն տեղի պիտի ունենայ

մասնակցութեամբ՝
«էթուալ - Շան զ'էլիզէ»ի
Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու
(*Կաթողիկէ, Օրթոտոքս եւ Բողոքական՝ Փարիզի 8-րդ եւ 16-րդ թաղամասերու*)

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու այս էքիւմէնիք աղօթքներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Հոկտեմբեր 24, ժամը 10-ին Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին, յիշատակը յարգողները:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

A l'occasion de la parution des Actes du Colloque
«L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS»
Le COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
vous invite à

la Conférence publique

qui aura lieu **Le Vendredi 22 Octobre à 20 heures**
AMPHITHEATRE RICHELIEU - SORBONNE — 17, rue de la Sorbonne, Paris 5e

Avec la participation de :

GERARD CHALIAND, écrivain
LEF FORSTER, avocat
BERNARD JOUANNEAU, avocat, Président de Mémoire 2000
CLAUDE MUTAFIAN, Docteur en mathématiques
ARA KRIKORIAN, Président du CDCA
HRAYR AYVAZIAN, CDCA

En présence de nombreux intervenants du Colloque d'avril 1998, qui dédicaceront le livre

COUPON D'ACHAT DES ACTES DU COLLOQUE

Je souhaite acquérir ...... exemplaire(s) des Actes du Colloque «L'Actualité du génocide des Arméniens» au prix unitaire de 150 FF (frais de port en sus : 30 FF)

Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....

Merci de bien vouloir faire parvenir votre règlement à l'ordre du :
CDCA — 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 44 83 07 02 Fax : 01 42 46 81 59 — E-mail: cdca@club-internet.fr

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 3ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Էմին Տէր-Գրիգորեանց
ԽԷՉՕՅԻ ԹՈՒՉԸ

Յակոբ Պարոնեան
ԵՐԿՈՒ ՏԷՐՈՎ ԾԱՌԱՅ ՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31, 1999
ժամը 16-*ին*

«Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոն
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
Métro : Courcelles

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Նիկողայոս Ադոնց
ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Յովհաննէս Գուրգէնբէկեան
ՀԱՃԻ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, 1999
ժամը 16-*ին*

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, Boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans /
RER : Cité Universitaire

— Մուտքը՝ 30 Ֆր. —

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 68-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Եւ Տրջանային խորհուրդի
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Կազմակերպութեամբ՝
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւի եւ Վարչական խորհուրդի

Ի ներկայութեան՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՏԷՐԵԱՆԻ
Առաջնորդ Գանատահայոց

Ինչպէս նաեւ՝
ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ - ՌԵԺԻՆ ՃԷՎԻՉԵԱՆԻ
Նախկին Ատենապետուհի
Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Նիսի Շրջանի

Պատուոյ նախագահութեան ներքեւ՝
Տէր եւ Տիկին ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 22
Պաշտօնական ճաշ Փալմ - Պիչ Գոնգրոտ պանդոկասրահին մէջ, ժամը 20-ին:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23
Դասախօսութիւն
Դասախօս՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Նիւթ՝ 1700-ամեակ Հայոց Եկեղեցւոյ հաստատման՝ Ա. Ջրբաշեան համդիսասրահին մէջ (Փրատօ), ժամը 20-ին:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24
Հանդիսաւոր պատարագ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 9·45-ին:
Պատարագիչ՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Առընթերակից ունենալով՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
ու
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեհանգիստ՝ Վասն հոգւոց ծառայից եւ բարերարաց:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ - Մեսրոպ *երգչախումբը՝*
Ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Երլմազեան

Սարկաւագներ. — Սիմոն Սրկ. Միքայէլեան եւ Վռամ Սրկ. Սիմէոնեան:

Հոգեճաշ.— Պատարագի աւարտին ժամը 13-ին, Ա. Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը հոգեճաշ մը կը կազմակերպէ, որուն ամէն հաւատացեալ սիրով կը հրաւիրուի:

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Diner dansant animé par *GRICHA et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21
JEUDI 21 OCTOBRE 1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·756 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.756

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հ.Յ.Դ.-Ն ԱՐԱՄ Ա.Ի ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Երեւանի մէջ, Հոկտ. 19-ին, Հ.Յ.Դ.-ն իր տեսակէտը պարզած է կաթողիկոսական ընտրութեան մասին, նախ եւ առաջ յայտարարելով թէ ընտրութիւնը պէտք է յետաձգուի: Հ.Յ.Դ.-ի պաշտօնաթերթը՝ «Երկիր» կը գրէ թէ ներկայ մթնոլորտը, գալ շաբթուան ընտրութեան համար (Հոկտեմբեր 26 – 28) նպաստաւոր ըլլալէ շատ հեռու է: Հ.Յ.Դ.-ն կը խորհի որ ընտրութեան յետաձգումը պէտք է օժանդակէ երկու Աթոռներու տարակարծութեանց վերացման: Կուսակցութեան խօսնակը՝ Հրանտ Մարգարեան կ'ըսէ. – «Կը խորհինք որ եթէ միութիւն ըլլայ, Արամ Կաթողիկոս լաւագոյն թեկնածուն կ'ըլլայ»:

Մինչ Հրանտ Մարգարեան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին թեկնածութիւնը կը դնէ, յանուն Հ.Յ.Դ.-ի, Արամ Ա. յայտնած էր անցեալ ամիս իսկ, որ թեկնածու չէ եւ թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պէտք է անպայման հայաստանցի ըլլայ: Ի դէպ, Ռ. Միրզախանեան ալ (ՌԱԿ) յայտարարած է.– «Մեր ապագայ կաթողիկոսը պէտք է հայաստանցի լինի ոչ միայն ծագումով, այլեւ մտածելակերպով»:

Պարոյր Հայրիկեանի ԻՄ-ն ալ ընտրութեան յետաձգումը կ'ուզէ: Նամակով մը ուղղուած՝ կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք. Պօզապալեանի, ԻՄ-ը կը գրէ. – «Որպէս քաղաքական միակ կուսակցութիւնը առաջնորդուած քրիստոնէական սկզբունքներով եւ որ Հայաստանի փրկութիւնը կը տեսնէ քրիստոնէական սկզբունքներու ամրապնդման մէջ ընկերութեան ծոցը, մեր մտահոգութիւնը կը յայտնենք կաթողիկոսական ընտրութեան առեղծուած կացութեան առթիւ»:

Յետաձգման ի նպաստ արտայայտուած է նաեւ Վազգէն Մանուկեանի Ազգային Ժողովրդավար Միութիւնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 19 / 20)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ազգային Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Մոսկուայի այցին Հոկտեմբեր 19-ին ընդունուած է վարչապետ Վլ. Պուտինի կողմէ: Ան գոհունակութիւն յայտնած է Հայաստանի ու Ռուսաստանի յարաբերութիւններուն մեծ թափով զարգացումին:

Նոյն օրը հայկական պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի ատոմային ուժանիւթի նախարար Ե. Ադամովի հետ. քննարկուած են հիւլէական ուժանիւթի բնագաւառին ռուսեւ-հայկական գործակցութեան խնդիրները: Յատուկ ուշադրութեան արժանացած է Մեծամօրի համար Ռուսաստանէն հեղուկ վառելանիւթ ստանալու նիւթը: Հայաստան պէտք ունի որ Մոսկուա միջոցներ տրամադրէ որոնցմով կարելի ըլլայ հարկաւոր վառելանիւթը գնել: Առաջարկուած է պարտքերը վճարել փոխադարձ հաշիւներով կամ այլ երկիրներու, ինչպէս Իրանի, Թուրքիոյ, ելեկտրական ուժանիւթ վաճառելու միջոցով:

Կ. Դեմիրճեանի գլխաւորած Հայաստանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնը նոյն օրը հանդիպումներ ունեցած է նաեւ Դաշնակցային Ժողովի նախագահ Եգոր Սթրոյեւի եւ Մոսկուայի քաղաքապետ Ե. Լուժկովի հետ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԻՆ

Պերլինի մէջ Հոկտ. 10–16 տեղի ունեցած Միջազգային Խորհրդարանական Միութեան (ՄԽՄ) 102-րդ լիագումար նիստին մասնակցած է նաեւ հայաստանեան պատուիրակութիւնը, որ կը բաղկանար Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Ե. Բախշեանէ եւ երեսփոխաններ Հրանույշ Յակոբեանէ ու Վահան Յովհաննիսեանէ: Միջազգային այս կազմակերպութեան

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՔՈՒ - ՃԷՅՀԱՆ ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐԸ ՊԻՏԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻ՞

Թուրքիոյ նախագահ Ս. Տէմիրէլի Բաքու այցը որ զուգադիպած է Ազրպէյճանի անկախութեան ութերորդ տարեդարձի նշումներուն, կրկին արդիականացուցած է Բաքու-Ճէյհան քարիւղատարին նիւթը: Անգարայի նախընտրած այդ քարիւղատարը ազրպէյճանական քարիւղը պիտի հասցնէ Միջերկրականի ափի Ճէյհան նաւահանգիստը. մինչդեռ յատկապէս Մոսկուա կը պնդէր որ այդ փոխադրութիւնը ըլլայ Բաքու – Սուփսա (Վրաստան) արդէն գոյութիւն ունեցող քարիւղատարով ու ազրպէյճանական քարիւղին արտահանումին նպատակով կազմուած միջազգային ընկերութիւնն ալ համամիտ էր այդ ծրագրին: Այդ կազմակերպութեան մասնակից են քարիւղի բրիտանական, նորվեկիական, թրքական, ամերիկեան, ռուսական ընկերութիւններ:

Ս. Տէմիրէլի այցի օրերուն կրկին սեղան բերուած հարցը, ըստ Բաքուէն տրուած տեղեկութիւններու, մօտ է Անգարայի նախընտրութեան ձեւով կարգաւորուելու: Թուրքիա ապահովութիւն տուած է որ կը ստանձնէ քարիւղատարին շինութեան յաւելեալ ծախքը, եթէ ան նախատեսուած 2,4 միլիառ տոլարը գերազանցէ: Իսկ Կասպից ծովու հարցերով նախագահ Գլինթընի խորհրդականը վերջերս Անգարայի մէջ շփումներուն առաջարկած է որ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարով արեւմուտք փոխադրուի շրջանի այլ երկիրներէ արտադրուած քարիւղն ալ, ինչպէս՝ ղազախականը, թիւրքմէնականը:

Հարցին Թուրքիոյ նախընտրած ձեւով կարգադրուելուն գլխաւոր ազդակներէն կը նկատուի բրիտանական ընկերութեան՝ ԱՄՕՔՕ-ի կողմէ ծրագիրը գլխաւորելու որոշումը: Կը սպասուէր որ Օ-ԷՍ-ԷՍ-Ը-ի Նոյեմբեր 18–19-ի Պոլսոյ վեհաժողովին միջազգային վերջին համաձայնութիւնները ստորագրուին Թուրքիոյ, Ազրպէյճանի, Վրաստանի միջեւ որոնց տարածքներէն պիտի անցնի քարիւղատարը:

Այսուհանդերձ, վերջնական որոշումը կախում ունի արտադրողներէն, ներդրումի տէրերէն, բայց Անգարա գրեթէ վստահ է որ իր ծրագիրը իրագործումի ճամբուն վրայ է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՐԻՍ ՓԱՓՈՆ անհետացած է եւ նամակով մը ուղղուած՝ Սիւտ-Ուէսթ թերթին կը յայտնէ Հոկտեմբեր 20-ին թէ պիտի չներկայանայ դատարան, ուրկէ պիտի կարելի ըլլայ քննել Վճռաբեկ Ատեանի բրած իր դիմումը: Ծանօթ է որ Ժիրոնտի նահանգապետութեան նախկին ընդհանուր քարտուղարը տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր եւ Հոկտեմբեր 21-ին Բեկանիչ Ատեանը պիտի քննէր Փափոնի դիմումը, բայց, այդ անկարելի կը դառնայ եթէ նախորդ օրը չյանձնուի որպէսզի բանտարկուի: Այդ պարագային, Ատեանը չի կրնար ուսումնասիրել դիմումը եւ զայն անընդունելի կը հռչակէ: Դատապարտումը, այն ատեն, վերջնական բնոյթ կ'առնէ եւ անմիջապէս գործադրելի կը դառնայ: Ըստ մասնագէտներու, Փափոնի դիմումը հետեւանք պիտի չունենար, այսինքն Ատեանը չէր կրնար բեկանել Ոճրային Ատեանին վճիռը: Իր այս դիրքը երկու առաւելութիւն կը ներկայացնէ իրեն համար: Նախ, միշտ կասկածի տակ կ'առնուի իր դատապարտումը, արդա՞ր էր թէ ոչ. յետոյ, Փափոն կրնայ մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանին դիմել եւ զոհի դիրքի մէջ գտնուիլ: Արդարեւ, եւրոպական Ատեանը դատապարտած է Ֆրանսան որ կը ստիպէ դատապարտեալներուն Ատեան ներկայանալ որպէս բանտարկեալ, ուսումնասիրելու համար իրենց դիմումը: Փափոն 89 տարեկան է եւ միշտ ուրացած է իր պատասխանատուութիւնը Հրեաներու հալածանքին եւ տեղահանութեան մէջ, գրաւման շրջանին:

ՆԱԹԱԼԻ ՍԱՌՈԹ, «Նոր վէպի» մեծ դէմքը մեռաւ Փարիզ, Հոկտեմբեր 19-ին, 99 տարեկանին: Բուն անունով՝ Նաթաշա Չերնիաք, ծնած էր Իվանովօ (Ռուսաստան) հրեայ ընտանիքի մը ծոցը: Իր գլխաւոր գործերն են. – «Թրոփիզմ» (1939 եւ 1957), «Կեանքի ու մահուան միջեւ» (1968), «Կը լսէ՞ք» (1972), «Ձիս չես սիրեր» եւայլն: Հեղինակ է նաեւ թատերգութիւններու որոնցմէ՝ «Այոյի մը կամ ոչի մը համար» ներկայացուեցաւ Փարիզ անցեալ տարի:

ԿԶԱՒԻԷՌ ԹԻՊԷՐԻԻ դատավարութեան Բ. օրը անակնկալ մը պատահեցաւ, որ հետեւանքներ կրնայ ունենալ նաեւ Ժան Թիպէրիի համար: Խոսնի նահանգի ընդհ. խորհուրդի նախկին նախագահը՝ Կզաւիէ Տիկուէն որ ցարդ «կը պաշտպանէր» Տիկին Թիպէրին եւ կ'ուրանար որ իր Խորհուրդը շինծու աշխատանքներ կը վարձատրէ, Հոկտեմբեր 19-ին ամէն ինչ խոստովանեցաւ եւ յայտնեց թէ այդ կեղծ աշխատանքը շնորհած է Կզաւիէռ Թիպէրիի, Ժան Թիպէրիի իսկ դիմումին վրայ: «Այո՛, կ'ըսէ Տիկուէն, կեղծ աշխատանքներ եղած են Խոսն, 42 պաշտօններու վրայ, եւ 3 հատ զատ, երկուքը իմ հաւանութեամբս՝ Տիկին Թիպէրի եւ Պ. Թելէն, 3-րդը՝ առանց որ լուր ունենամ: Տիկին Թիպէրիի պարագան սա է, պաշտօնի առինք 1994-ի սկիզբը Ժան Թիպէրիի անձնական դիմումին վրայ: Պայմանագիրը պատրաստուեցաւ իմ հրահանգներուս վրայ»: Ինչպէս կը պարզուի, Տիկուէն այլեւս որոշած է ամէն ինչ ըսել եւ միակ յանցաւորը չդառնալ, քանի «իր բարեկամները» զինք լքած են: Այս ռումբը, ինչպէս կը գրեն թերթերը, բաւական ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ Ժան Թիպէրիի համար, որ այլ հարցեր ալ ունի (ընտրական խարդախութիւններ, Փարիզի բնակարանային շնորհումներ եւայլն, եւայլն): Կզաւիէռ Թիպէրիի դատավարութեան այս նոր զարգացումը ամէն ինչ կրնայ փոխել եւ մղել Տիկին Թիպէրին որ «խօսի» ինչպէս կը սպառնայ տարիներէ ի վեր եւ քաղաքապետութեան անցեալը քրքրէ, այսինքն՝ Շիրաքի շրջանը:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ յայտնած է թէ 2000 թուականին պիտի փակէ Չեռնոբիլի հիւլէակայանը եթէ միջազգային հանրութիւնը անհրաժեշտ գումարները չյատկացնէ երկրին արեւմտեան շրջանին մէջ երկու նոր կայաններու շինութեան: Կիեւ 1995ին յանձնառու եղած էր ԺԷ-7-ի երկիրներու 3·1 միլիառ տոլար օժանդակութեան փոխարէն 2000-ին փակելու վնասուած կայանը: Այդ գումարին 1·4 միլիառը պիտի ծառայէր երկու նոր կայաններու կառուցումը աւարտելու. սակայն ԺԷ-7-ի որոշ երկիրներ, գլխաւորաբար Գերմանիա, կը վարանին այդ համաձայնագիրը գործադրելու, անապահով դատելով ատոմային ուկրանական մարզը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան ապահովութեան Ատեանը Հոկտեմբեր 19-ին ձերբակալած է մահմետական եղբայրութեան մը ղեկավարը՝ Մեհմէտ Քութլուլար, որ յայտարարած էր թէ Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին հեղինակը բանակն է: Ամբաստանուած է «կրօնական եւ ցեղային ատելութեան» դրդումի համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգային Ժողովը, Հոկտեմբեր 19-ին, քուէարկեց Օպրի օրէնքը որ կը վերաբերի 35 ժամերու կիրարկման, 265-ի դէմ 315 ձայնով եւ 2 ձեռնպահութիւն: Մէտէֆը (գործատիրութիւն) եւ կարգ մը սենտիքաներ դէմ են: Կառավարութիւնը որ այս պատճառով պէտք է նպաստ տայ ձեռնարկներուն, այդ մասին լուծում չէ գտած: Միտք ունի գործազրկութեան սնտուկէն առնել, ինչ որ մեծ վրդովում առեղծած է սենտիքաներուն մօտ: Ասոնք (ՍԷ-ԷՖ-ՏԷ-ԹԷ, ՍԷ-ԷՖ-Ը-ՍԷ-ԺԷ-ՍԷ, ՍԷ-ԷՖ-ԹԷ-ՍԷ, ՍԷ-ԺԷ-ԹԷ եւ ԷՖ-Օ) հասարակաց յայտարարութեան մը մէջ կոչ կ'ընեն կառավարութեան որ հրաժարի այդ գաղափարէն: Գործատիրութիւնն ալ կը սպառնայ քաշուիլ ընկերային կազմակերպութեանց ժողովէն, եթէ նոր տուրք մը դրուի ձեռնարկութիւններուն վրայ:

ԼԻՍԷՆԵՐՈՒ աշակերտութեան Հոկտ. 19-ի ցոյցը ձախողութիւն մը կը նկատուի: Փարիզի մէջ, հազիւ 2500 աշակերտ փողոց իջած էր (11 հազար ամբողջ երկրին մէջ) եւ հարկ եղաւ նոյնիսկ վերջ տալ աւելի կանուխ քան նախատեսուած ժամը:

ԱՐՔԻ (խլիրդի հետազօտական կեդրոն) նախագահը՝ Ժագ Գրոզմարի որ 3 մեղսակիցներու հետ 300 միլիոն ֆրանք իւրացուցած է կազմակերպութենէն, Հոկտեմբեր 19-ին 4 տարի բանտարկութեան եւ մէկուկէս միլիոն ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ: Անմիջապէս վերաքննութեան դիմելով, զերծ մնաց բանտարկուելէ: Վերաքննութեան դիմեց նաեւ արդարադատութիւնը որ պատիժը շատ թեթեւ գտաւ:

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ծանուցուած էր, Թեհրանի Հայոց առաջնորդին՝ Արտակ Արք. Մանուկեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 19-ին:

Ֆրանս – Էնֆօ ձայնասփիւռի կայանը լուր հաղորդեց Հոկտ. 20-ին, յայտնելով թէ արարողութիւնը տեղի ունեցած է Սուրբ Սարգիս Եկեղեցին, Իրանի բարձրաստիճան կրօնական թէ աշխարհական անձնաւորութիւններու ներկայութեան եւ տեւած է հինգ ժամ: Աւելցուց թէ Արտակ Արք. ոչ մահմետական առաջին կրօնաւորը եղած էր որ հաւատարմութեան յայտնած էր Խոմէյնիի, երբ իշխանութեան գլուխ անցած էր:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՄԸ

Երեւանէն խորհրդաժողովին թղթածրարին մէջ հասնիլ անակնկալ մըն էր «Հայաստան» Հիմնադրամին մէկ հրաւէր – երկօրեայ գանձ որով կը ծանուցուէր Սեպտեմբեր 25–ին Երեւան – Ղարաբաղ երթուղով մը Գորիս – Լաչին – Շուշի – Ստեփանակերտ ճամբով [illegible] ճամբորդութիւն, [illegible] որ Հայաստան – Ղարաբաղ [illegible]

330 քիլոմեթրնոց այդ ճամբէն նոյն օրուան մէջ երթեւեկելով [illegible] երեք – չորս [illegible] մէկ – երկու օր [illegible], 10 – 12 հոգինոց կառքերով, [illegible] Երեւան [illegible]

Այդ ճամբուն վրայ [illegible] մը Գորիսի դեղեցկութիւնը դիտելէ ետք, առաջին ցնցող տպաւորութիւնը կը գործէ Լաչին մուտքը որ կերպով մը դուռն է Ղարաբաղի: Այդ կէտէն ճամբորդին ընկերանալ կը սկսին Հիմնադրամին խորհրդանշանով ցուցատախտակներ ալ, որոնք կը նշեն ամէն մէկ հանգրուանը այն ճամբուն որ կառուցուած է «Համայն Հայութեան» կողմէ: Ճամբայ որ արդէն վերածուած է Երեւան – Գորիս կառուղիին բնական շարունակութեան ու կը դիմէ, ղարաբաղեան սարերէն վեր: Բրտօրէն իրարմէ բաժնուած երկու հողակտոր միացնող այդ գորշ երիզը կուպրին թարմութիւնը մատնող փայլ մը ունի սեպտեմբերեան արեւուն տակ: Ակներեւօրէն, ոչինչ խնայուած է որպէսզի ունենայ արդի չափանիշներու յարիր որակ: Պէտք է ըսել որ այս առումով ալ բնական է Հայաստանի հատուածին հետ շարունակականութիւնը, քանի որ զգալի կերպով բարելաւուած է ոչ միայն Երեւան Գորիսը, այլ նաեւ տարբեր կառուղիներ ալ, ինչպէս՝ Երեւանէն Գիւմրի երկարողը:

Լաչինը Գորիսէն աւելի բարձրադիր դիրք ունի. Հայաստանի սահմանագլխուն վերջին գիւղերէն, Տեղէն, Կոռնիձորէն ետք ճամբան կը սկսի մագլցիլ դէպի սարալանջերը որոնց թիկնած է «Բերդաձոր»ը (Լաչին) ինչպէս կը մատնանշէ ցուցատախտակը: Ուշադիր նայուածքով միայն կը նշմարուին աւերին – անդէն առանց երդիքի շէնքեր. ամբողջութիւնը չէն բնակավայրի մը պատկերն է որուն մէկ ծայրամասին, մեր ճամբուն բաւական մօտը, պահակի պէս կանգնած է նոր շինուած փոքրիկ եկեղեցի մը. գրեթէ մանրակերտ Գանձասար մը: Այդ կէտէն Գորիսի կանաչապատ բնութիւնը կը շեշտուի. անտառապատ են ճամբան եզերող բարձունքները որոնց վրայ արդէն սկսած են իյնալ աշնան նարնջագոյնները, կարմիրները:

Ստեփանակերտի մօտերը կառքերուն ընթացքը անգամ մըն ալ կը դանդաղի. կը բացատրեն որ ճամբու շինութեան փոքր հատուած մը անաւարտ է տակաւին ու աշխատանք կը կատարուի. ուժանիւթով ժայռեր պայթեցուցած են ճամբան անցնելու համար: Երթեւեկի համար մէկ երիզ մը տրամադրելի է ու երկու ուղղութեան կառքերուն հերթով անցք կը տրուի:

Անտառուտ ձորաբերանի մը եզրին բացօթեայ սրճարան – ճաշարանի մը առջեւ, հողէ ճամբուն եզերքը կը շարուին մեր կառքերը: Կը հրաւիրուինք բոլորուելու սեղաններու շուրջ որոնց վրայ ոչինչ պակաս է, լաւաշէն, պանիրէն, մեղրէն մինչեւ աղանդերներու տեսակներ, կանաչի, թթու, յետոյ՝ խորոված, տոլմա ու եւայլններու ամբողջական շարքը: Հաւասարազօր ներկայութիւն ունի շիշերու ճակատն ալ:

Ինծի պէս, մէկ քանիներու առաջին հակազդեցութիւնը զարմանքի, նաեւ զայրոյթի արտայայտութիւն մը կ'ըլլայ: Այդքա՛ն ճամբայ կտրելէ, աւելի քան երկու ժամ ալ կառքի նորոգութեան ապարդիւն ջանքով մը կորսնցնելէ ետք, երբ օրը տարաժամելու շատ քիչ մնացած է, փոխանակ լոյս աչքով Շուշին տեսնելու, նստիլ ուտել – խմել...: Մանաւանդ որ կազմակերպիչները ուտելիքի մասին ալ մտածած էին ու սահմանիչներու, ըմպելի – ջուր, [illegible] – առատ պաշար մը դրած մեր տրամադրութեան տակ, [illegible]

Հակառակ այս բոլորին, [illegible] մը վայելելու գործին. կարծես այդքան ճամբայ կտրած էին միայն այդ սեղանները գտնելու համար: Անոնք ակներեւ հաճոյքով ու ծափերով ընկերացան բաւական տարօրինակ տիպարի մը ծեքծեքուն, դռեհիկ շարժումներով «պար»ին ալ որուն նախաճաշակը ունեցած էինք ճամբու ընթացքին ալ ամէն անգամ երբ քանի մը վայրկեանով կանգ կ'առնէին ինքնաշարժները: Այդ տիպարը կարճ մօյկերով, փախած գուլպաներով, կարճ փէշով, խարտեաշ ըլլալու նպատակին կէս ճամբան մնացած մազերով ու անորոշ տարիքով կին մըն էր որուն համար ըսուեցաւ թէ «ամուսինը դիւանագէտ է»...: Աղաղակող հրաւէրներ կ'ուղղէին իր թեւերուն, մարմնին շարժումները երբ կը «պարէր» Եղեգնաձորի ճամբուն եզերքը, կամ հոն, ձորաբերանի ճաշարանին ներկաներուն առջեւ: Ամուսնին դիւանագէտ ըլլալու տեղեկութիւնը հերքուեցաւ, բայց ոչ ոք կրցաւ բացատրել թէ ո՛ւրկէ ուր նման հաւաքականութեան մը մաս կազմած էր այդ չնաշխարհիկ ծաղիկը:

Բարեբախտաբար երկար չտեւեց նուագ – պար մասնակցութիւնը ու ներկաներուն խօսք ուղղեց վարչապետ Ա. Դանիէլեան: Բաւական զգացական արտայայտութիւններով ան շեշտեց Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն կենսական կարեւորութիւնը որ Հայաստան – Ղարաբաղ – Սփիւռք միասնութեան գործնական ապացոյցն էր: Շնորհակալութիւն յայտնեց զայն կարելի դարձուցած 200 հազար հոգիի մասնակցութեան ու ըսաւ թէ յաջորդ հանգրուանը պէտք է ըլլայ Ղարաբաղի հիւսիս – հարաւ ճամբան, քանի որ ներքին ճամբաներու ցանցը գրեթէ անգոյ բան էր: Ապա կոչ ուղղեց ներդրումներ կատարելու, հաւաստելով որ իշխանութիւնը երաշխաւոր է ամէն ներդրումի: Ղարաբաղին, Հայաստանին, Սփիւռքին կենացը բարձրացած բաժակներէ ետք Լոս – Անճըլըսէն մէկը հարկը տեսաւ ինք ալ կրկնելու նման կոչ մը, հրաւիրելով որ նուիրատուութիւններ ըլլան, ճամբաներ շինուին որպէսզի Ղարաբաղցին իր հողին վրայ մնայ...:

Կարելի չէ ըսել որ այդ կոչերը անմիջական դրական արդիւնք տուին միայն ուրիշ ամերիկահայ մը բարձրախօսին գլուխը անցաւ ու խանդավառ յայտարարեց թէ ինք 100 տոլար կը նուիրէր կառուցելի ճամբու ծրագրին:

Վ. Տէր–Ղեւոնդեան Հիմնադրամին մտահոգութիւններուն մէջ Արցախի առաջնային տեղը շեշտեց. յիշեցուց աւարտած շարք մը կարեւոր ուրիշ ծրագիրներ: Յետոյ, վերջապէս, ինքնաշարժները ուղղուեցան Շուշի:

Ժամու մը երբ իրիկնային ստուերները սկսած էին լեցնել անտառապատ անդունդները եւ իջնել սարերուն վրայ, փոխանակ ընդհանուր գորշութեան մէջ ձուլուելու, աւելի զգալի, տեսանելի դարձած էր քաղաքին տխուր դէմքը: Կառքերը կ'անցնէին ծուռ ու մուռ փողոցներէ որոնց աջին կամ ձախին կը նշմարուէին դարասկիզբէն մնացած հին հայկական շէնքեր: Մեծ մասով աներդիք, առանց պատուհան ու դուռի: Յաճախ չորս պատ մնացած, փլած կամ փլուցուած ներքնամասի մը պատեանի պէս:

Գրեթէ ոչինչ մնացած էր ըսելու համար թէ ատիկա «Կովկասի Փարիզը» որակուած ոստանն էր, Ղարաբաղի բո՛ւն մայրաքաղաքը: Գրագէտներու, պատմագիրներու, արուեստագէտներու փայլուն կեդրոնը:

Երբ կառքերէն իջանք, հեռու եւ մօտիկ գագաթներով եզերուած այդ բարձունքին վրայ առաջին ուշագրաւը լեռնային պիրկ օդն էր, անոր խառնուած ուրցի բոյրով ու մութ կանաչ, թաւ բուսականութիւնը: Կանգնած էինք անդունդի մը բերանը. աջ կողմէն դէպի անդունդին վրայ երկարած ժայռերուն միւս կողմը, ստորոտը, ըսին թէ Քարինտակ գիւղն էր ուրկէ հայկական առաջին զինեալները մտած էին Շուշի: Այդ նոյն բարձունքին վրայ խումբին զարմացական, հիացական բացագանչութիւններէն զատ, միակ տեղական ձայնը որ հասաւ մեր ականջներուն, անդունդին խորքէն հոսող առուին կարկաչն էր. քաղաքին թանձր ամայութիւնը սքօղելո՞ւ, թէ մատնանշելու ճգնող կարկաչը:

Պէտք էր աճապարել եթէ կ'ուզէինք նորոգուած Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցին տեսնել. արդէն հոս ու հոն բնակարաններու լուսաւոր պատուհաններ կը յայտնուէին: Իրարմէ հեռու, հեռու: Ընդհանրապէս բազմաթիւ բնակարաններով, զօրանոցներու միօրինակութեամբ շինուած շէնքերու այդ պատուհանները, –յաճախ, ճաթած, կոտրած ապակիներով–, բնակիչներու գոյութիւն կը մատնէին. բայց որքա՜ն քիչ, որքան ցանցառ էին անոնք:

Առաջին շուշեցին որ վարանոտ քայլերով մօտեցաւ ու «բարե՛ւ» ըսաւ, 8 – 9 տարեկան, ցորենի գոյն մազերով մանչուկ մըն էր. եկեղեցի մտնել կը պատրաստուէինք: Լքուած քաղաքի, ուրուական քաղաքի համայնապատկերին մէջ խրախուսող քիչ բան ունէր նորոգուած, մաքրուած, քիչ մը պչրոտ հարսի մը նման կանգնած այդ տաճարը: Շուշին կրկին հայացնելու գլխաւոր խորհրդանիշը պէտք է նկատուէր ան, բայց ո՞ր զանգուածին համար: Մեզի ուղղուած բարեւին տէր պատանին՝ Սամսոնը, անոր ընտանիքը, դրացիները, ընկերները, եթէ կային այդպիսիներ, նման թեւադրականութիւն կը զգայի՞ն այդ փառաւոր կառոյցէն: Թէ՞ ան պարագայական այցելուները իրեն քաշող մագնիսի մը համազօր էր իրենց համար, ինչ որ բոլորովին այլ նպատակի կը ծառայէր:

Նոյն տղեկը «բարե՛ւ»էն ետք, աւելի վարանոտ շեշտով մը հարցուց թէ «հացի փող» չէ՞ինք տար իրեն. յետոյ, թղթադրամները ափին մէջ հեռանալէ առաջ, հարկը տեսաւ աւելցնելու թէ հաց պիտի գնէ ու տուն երթայ: Ոչ ոք հարցուց թէ ընդհանուր մթութեան մէջ, այդ ժամուն ո՞ւր հաց կը ծախուէր:

Սամսոնը վազելով հեռացաւ ու խառնուեցաւ մութին. մեր խումբը մտաւ եկեղեցի որ յատուկ կերպով բացուեցաւ քանի մը երիտասարդ կրօնաւորի կողմէ: Պաղղուն, հսկայական բիւրեղեայ ջահէ մը իջնող ճաճանչներուն մէջ որ դուրսի խաւարին վարժուած մեր աչքերը շլացուց, մոմեր վառեցինք, թերեւս «Հայր մեր»ի մը երկու ծայրը իրար բերելու փորձը ընողներ եղան, ապա նոր կառուցուած զմբէթը, մաքուր պատերը ու մէկ–երկու անկիւնի մէջ անոնց յենած սրբանկարի նմանող գունաւոր պաստառները դիտեցինք ու դուրս ելանք:

Քաղաքը որուն համար ըսուեցաւ թէ տակաւին քանի մը հազար բնակիչ ունի, խոր քունի մէջ թաղուածի տպաւորութիւն կը գործէր, թանձրացած մութին չափ շօշափելի լռութեան մը մէջ: Փոշոտ, անհարթ զառիվար ճամբաներէ վերադարձանք Ստեփանակերտ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԲԺ. ԳԷՈՐԳ ԹԷՄԻԶԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). –

Սեպտեմբեր 28–ի վաղ առաւօտեան, անողոք հիւանդութեան դէմ մղուած կարճատեւ բայց ճարահատ պայքարէ մը ետք, կանխահասօրէն իր մահկանացուն կը կնքէր հալէպահայ գաղութին ծանօթ դէմքերէն, այլեւ մշակութային բնագաւառի գործօն սպասարկուներէն մին եւս՝ սրտաբան եւ բանաստեղծ բժիշկ Գէորգ Թէմիզեան:

Հալէպի եւ հիւսիսային Սուրիոյ ամէնէն հանրայայտ սրտաբաններէն մին էր Գ. Թէմիզեան, ծնած՝ 1945–ին Ռաս Իւլ Այն (Ճէզիրէի շրջան), Ուրֆացի ընտանիքի մը ծոցը: Նախնական կրթութիւնը ստացած էր սկիզբը իր ծննդավայրին Ազգային Մեսրոպեան վարժարանը, հուսկ Հալէպ փոխադրուելէ ետք՝ Ազգային Ջաւարեան վարժարանը, իսկ միջնակարգ եւ երկրորդական ուսումները շարունակած էր Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանին մէջ, ուրկէ շրջանաւարտ էր 1965–ին, Գէորգ Տօնապետեանի տնօրէնութեան շրջանին:

Բժշկութեան հետեւած էր Դամասկոսի պետական համալսարանը, զոր աւարտելէ ետք՝ սրտաբանութեան մէջ մասնագիտացած էր Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Յետագային վերջապէս Հալէպ հաստատուելով բացած էր իր սեփական դարմանատունը, միաժամանակ դասախօսի պաշտօն վարելով, տարիներ շարունակ, տեղւոյն համալսարանի բժշկական ֆաքիւլթէին մէջ ու ղեկավարելով պետական հիւանդանոցի սրտաբանութեան բաժանմունքը:

Բժիշկ Գ. Թէմիզեան էր նաեւ գրչի սիրահար մը: Տակաւին Ճեմարանի օրերէն, չափածոյ էջեր ստորագրած էր հաստատութեան «Ծիլեր» պարբերաթերթին մէջ, ու աւելի ուշ ալ մերթ ընդ մերթ երեւցած՝ Ս. Սիմոնեանի «Սփիւռք»ին, Գրիգոր Շահինեանի «Ահեկան»ին եւ դեռ մինչեւ վերջերս՝ «Բագին» գրական հանդէսին մէջ (բոլորն ալ Պէյրութ): Հեղինակն էր բանաստեղծական երեք գիրքերու՝ «Ծով եւ կղզի» (1973), «Շարժում» (1983) եւ «Սեբենատ» (1996, Հալէպ): Իր քերթուածներէն ծաղկաքաղ մը արաբերէնի ալ թարգմանուած էր Լիւսի Գասպեան – Ղասան Քըճճօ զոյգին կողմէ ու հրատարակուած: Չափածոյ իր այս գործերը առհասարակ կը յատկանշուէին «Նորարական» թեքումով ու կը կրէին գերիրապաշտութեան գացող տարամէտ կնիք մը:

Զախակողմեան յեղաշրջող հակումներու հետամուտ, բժիշկ Գ. Թէմիզեանի հանրային ծառայութիւնը հալէպահայ գաղութին ծոցին մէջ դրսեւորուեցաւ գլխաւորաբար Ուրֆայի վերածնունդ Մշակութային Միութեան ճամբով, որուն ատենապետութիւնը կը վարէր երկար ժամանակէ ի վեր: Այս միութեան նախաձեռնութեամբ է, որ վերջին տարիներուն մշակութային որակաւոր ձեռնարկներ կայացան երբեմն, ինչպէս՝ պոլսահայ բանաստեղծ Զահրատի Հալէպ այցն ու անոր նուիրուած երեկոյթը (1997 Ապրիլ), Վենետիկէն Հ. Լեւոն Զէքիեանի բանախօսութիւնները (1999 Փետրուար) եւայլն: Գործնապէս ջատագով մը ըլլալով հայ – արաբ մշակութային յարաբերութեանց, Թէմիզեան կարեւոր նպաստ մը կը բերէր նաեւ երկու ժողովուրդներու փոխադարձ ծանօթացման համար ալ, դասախօսական ձեռնարկներով, ցուցահանդէսներով, հրատարակչական աշխատանքով թէ այլապէս:

***

Հանգուցեալին յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենար Սեպտեմբեր 28–ի յետմիջօրէին, Հալէպի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, ուր դամբանականներ կ'արտասանէին Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան եւ Կաթողիկէ Հայոց վիճակաւոր Պետրոս Արք. Մըքաթեան (արաբերէն), ի ներկայութեան պետական, համայնքային, բժշկական եւ միութենական շրջանակներու:

Իր կանխահաս մահով, անկասկա՛ծ, տխրօրէն կը փակուի «Երազային Հալէպ»ի ներ–գաղութային նշանակալից հանգրուաններէն շրջան մը եւս:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

SOP
(Service Orthodoxe de Presse, mensuel)

Վերոյիշեալ պարբերականին Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր թիւին մէջ, յօդուած մը ստորագրած է Սահակ (Ֆիլիփ) Սուքիասեան խորագրուած «Հայաստանեայց Եկեղեցին, այսօր»: Լրատուութիւն մըն ալ կայ Երեւանէն Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի մահուան առթիւ:

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿԻՆ ԱՏԵԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

Հոկտեմբեր 14-ին, Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Վարչութիւնը հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր ի պատիւ Տիկին Ատէլ Կարապետեանի, որ 24 տարի վարած է Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը (Հոմ Արմէնիէն) անոր հանգըստեան կոչուելուն առթիւ:

Տան գեղեցիկ պարտէզին մէջ է, կապոյտ երկինքի մը տակ որ Անտրէ Եափըգարտաչեան Աղքատախնամի նախագահ, Ռաուլ Գազանճեան, պատուոյ նախագահ եւ նոր տնօրէնուհին Տիկին Վիթօ (Տիկին Կարապետեանի աղջիկը) կ'ընդունէին հիւրերը: Ասոնց կարգին, յիշենք Գ. Ժինէսթա, Սէն – Ռաֆայէլի քաղաքապետ, Ընդհանուր Խորհուրդի փոխ – նախագահ շրջապատուած իր կցորդներով, Ֆրէժիւսի եւ Տրակինեանի Թաղապետութիւններու ներկայացուցիչները, կրօնական անձնաւորութիւններ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, Տոն Մարք, Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, Շրջանի Հանգստեան տուներու տնօրէնները, Գոթ–տ'Ազիւրի, Վառի եւ Վալանսի հայկական կազմակերպութեանց նախագահները:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ նախագահ Ա. Եափըգարտաչեան, որ հակիրճ կերպով յիշեց թէ ինչ պայմաններու մէջ, 1975–ին Աղքատախնամը Հոմի բանալիները կը յանձնէր Տիկին Կարապետեանի: Շէնքը, անցեալին Սէն – Ռաֆայէլի Կոան տ'Օթէլը– Աղքատախնամին փոխանցուած էր 1953–ին: Խօսքն ուղղելով Տիկին Ա. Կարապետեանի կ'անդրադառնար անոր կըտրած ճամբուն այդ թուականէն ի վեր, Արժանթինէն եկած Տիկին Տիարպէքիրեանի հետ հանդիպումը եւ անոր ամուսնոյն անունը կրող մասնաշէնքի կառուցումը եւ տարած աշխատանքը բարելաւելու համար բնակիչներուն կեանքը եւ շէնքին պայմանները, առանձին սենեակներու վերածումը, խոհանոցի, բժշկական սպասարկութեանց կարգաւորումը եւլն., եւլն., այդ առընչութեամբ Աղքատախնամի եւ նախարարութեան բերած օժանդակութեան:

Իրեն յաջորդեց կազմակերպութեան պատուոյ նախագահը՝ Ռաուլ Գազանճեան: Ան, պատկերը գծեց երեսունական թուականներու վերջալոյսին, Յուլիս 27-ին ի մասնաւորի, երբ ոչինչ նախատեսել կուտար փոթորիկը որ պիտի պայթէր Եւրոպայի գլխուն, մինչ Միջերկրականի միւս ափին, Փրանսական հողամասի փոքր քաղաքի մը մէջ աշխարհ կուգար Անայիս – Ատէլ, Ապրիլեան Եղեռնէն վերապրած ընտանիքի մը ծոցը: Ռ. Գազանճեան, ապա կը ծանրանար Տիկին Կարապետեանի կենսագրականին վրայ դըպրոցական նստարաններէն ուսուցչական ասպարէզ, հուսկ՝ Հոմի տնօրէնութիւն: Վերջացնելով իր խօսքը, Պ. Ռ. Գազանճեան վեր կ'առնէր Տիկին Կարապետեանի յատկութիւնները, ձեռնհասութիւնը եւ տարած աշխատանքին կարեւորութիւնը:

Խօսք կ'առնէր Սէն – Ռաֆայէլի քաղաքապետը որ իր կարգին կը գըրուատէր Տիկին Կարապետեանի գործունէութիւնը, շեշտելով թէ ան եղած էր գնահատելի տնօրէնուհի մը որ միշտ լաւ յարաբերութիւններ մշակած է Թաղապետութեան հետ եւ շրջանի իշխանութեանց: Կը յիշէր Սէն – Ռաֆայէլ – Ջերմոկ քաղաքներու զուգորդութիւնը եւ տեղեկութիւններ կուտար Հայաստան վերջերս կատարած այցելութեան մասին եւ ուրկէ վերադարձած էր խորապէս տպաւորուած: Խօսքին վերջաւորութեան Տիկին Կարապետեանին կը յանձնէր Սէն – Ռաֆայէլ քաղաքի մետալը:

Հանգստեան տուներու տնօրէններու միութեան անունով յաջորդ խօսք առնողը եղաւ Պ. Նուայէ, որ ցաւ յայտնեց Տիկին Կարապետեանի մեկնումին առթիւ, որ հիմնադիրը եղած է Վառ–Խմ միջ–հաստատութեանց հետազօտական միութեան զոր մկրտած էր Արեւ:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Տիկին Ա. Կարապետեանի, որ խորապէս յուզուած, կ'անդրադառնար Հոմը անցուցած աւելի քան քսան տարիներուն: Սկիզբը, բնակիչները գրեթէ բոլորն ալ Հայ էին, բացի քանի մը Ռուսերէ: Անոնք դեռ կ'ապրէին իրենց անցեալի յուշերը, ապաստանած հո՛ս, ուր կը սպասէին իրենց կեանքի վախճանին:

Տիկին Կարապետեան կը յիշէր նաեւ Գարեգին Ա.ի այցելութիւնը ու կ'եղրակացնէր շնորհակալութիւն յայտնելով Աղքատախնամին, պաշտօնէութեան, ընտանիքին, ներկաներուն եւ այս հաւաքոյթը կազմակերպողներուն:

Շնորհաւորական գիրեր ղրկած էին Ֆըրանսուա Լէոթար, Գարեգին Արք. Պեքճեան, Ժողէֆ Եպիսկոպոս Մարշէ (Ֆրէժիւսի եւ Թուլոնի Եպիսկոպոս):

Հաւաքոյթը վերջ գտաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1999, Հոկտեմբեր 1, 2 եւ 3, երեք օրերու ընթացքին Պէյրութի Շաղզոյեան Կեդրոնի իր ժողովատեղիին մէջ տեղի ունեցաւ Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան 1998 – 2002 քառամեակի Բ. լիագումար ժողովը: Կեդրոնական վարչութեան նստավայրի անդամներուն կողքին, ժողովին կը մասնակցէին Հայաստանի թէ Սփիւռքի հեռանիստ անդամները:

Ժողովը յաջորդական վեց նիստերու ընթացքին հանգամանօրէն քննեց Սփիւռքի թէ Հայաստանի կազմակերպական Շրջաններու վիճակն ու գործունէութիւնը, Համազգայինի կրթական հաստատութիւններու ուսումնական, ծրագրային, տնտեսական ու շինարարական գործունէութիւնն ու ծրագիրներու ընթացքը, ինչպէս նաեւ հրատարակչական ու գրատարածման աշխատանքներուն ընթացքը:

Կեդրոնական Վարչութիւնը գոհունակութեամբ արձանագրեց Սուրիոյ, Յունաստանի, Ֆրանսայի, Գանատայի, Միացեալ – Նահանգներու Արեւելեան Շրջանի Համազգայինի Մասնաճիւղերու աշխոյժ գործունէութիւնը հայ մշակոյթի բնագաւառէն ներս: Քննեց Միացեալ – Նահանգներու Արեւմտեան Շրջանի դիմագրաւած կազմակերպական դժուարութիւնները, կարեւորութեամբ ծանրացաւ Լիբանանի Շրջանէն ներս մշակութային կեանքի արձանագրած նահանջին, որոշելով Շրջանային Վարչութեան խորդակով հրապարակային քննութեան ենթարկել Լիբանանահայ գաղութի ընդհանուր մտահոգութեան առարկայ հանդիսացող այս հարցը: Որոշեց գործիչային առաքելութիւններով վերաշխուժացնել մեկուսի Շրջանները: Գոհունակութեամբ արձանագրեց Նիկոսիոյ մասնաճիւղի հիմնումը: Վերատեսութեան ենթարկեց Երեւանի գրասենեակի գործունէութիւնը՝ յստակացնելով անոր աշխատանքի դաշտը շեշտելով մասնաւորաբար Հայրենիք – Սփիւռք մշակութային յարաբերութիւններուն գծով անոր ունենալիք կարեւոր դերակատարութիւնը, եւ որոշեց ի պահանջեալ հարկին գրասենեակը օժտել խորհրդատու մարմնով մը:

Կրթական մարզէն ներս Կեդրոնական Վարչութիւնը վերահաստատեց կրթական հաստատութիւններու խնամակալ մարմնի կարեւորութիւնը հաստատութիւններու կրթական ծրագիրներու վերանայման, ինչպէս նաեւ անոնց վարչական ու ելեւմտական գործունէութեան վերադասաւորման աշխատանքներու մէջ: Այս ծիրէն ներս Կեդրոնական Վարչութիւնը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ մասնաւորաբար Մելանքթոն եւ Հայկ Արսլանեան ու Նշան Փալանճեան ճեմարաններու կըրթական, դաստիարակչական ու պետական մարզերուն զգալի բարելաւումը որ կարելի եղաւ իրականացնել ճեմարաններու տնօրէնութեան ու խնամակալութեան համատեղ գործակցութեամբ, աշխատանք մը, որ ըստ ծրագրի իր լրումին պէտք է յանգի կրթական այս տարեշրջանի աւարտին:

2000 թուականը կը զուգադիպի Հայ ճեմարանի հիմնադրութեան 70–ամեակին. այս առիթով Կեդրոնական Վարչութիւնը որոշեց Ճեմարանի տնօրէնութեան հետ գործակցաբար արժանաւոր շուքով տօնել Ճեմարանի հիմնադրութեան 70–ամեակը՝ Պէյրութ հրաւիրելով աշխարհասփիւռ ճեմարանաւարտները անգամ մը եւս հաղորդուելու Շանթերու եւ Աղբալեաններու ոգիով:

Կեդրոնական Վարչութիւնը անդրադարձաւ Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկի կրթական ու տնտեսական դժուարութիւններուն ու քննեց այս հաստատութեան յետագայ զարգացումներուն կարելիութիւնները:

Մարսէյլի ճեմարանին կից քաղաքապետական խորհուրդի տրամադրած հողաշերտին վրայ կառուցելի նոր դպրոցին յատակագիծը պատրաստ ըլլալով Կեդրոնական Վարչութիւնը որոշեց եւրոպաբընակ մեր ընկերներու օժանդակութեամբ ամենամօտ ժամանակամիջոցին ձեռնարկել ժողովրդային հանգանակութեան: Այս առիթով Կեդրոնական Վարչութիւնը հանրութեան կը տեղեկացնէ, թէ Մարսէյլի ճեմարանի շինութեան համար ագնիւ կտակարարներէ ցարդ ստացած է 1·954·000 Ֆրանսական Ֆրանք: Արդիական դպրոցի շինութեան աշխատանքները կը գնահատուին շուրջ երեք միլիոն ամերիկեան տոլար, ու Կեդրոնական Վարչութիւնը լիայոյս է, որ անպայման կը գըտնուին ազնիւ հայորդիներ, որոնք Համազգայինի միւս բարերարներուն օրինակով կը սատարեն եւրոպահայ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան համար յոյժ կարեւոր այս նախաձեռնութեան յաջողութեան:

Հրատարակչական մարզէն ներս Կեդրոնական Վարչութիւնը հաստատեց, որ անցեալ երկու տարիներու ընթացքին ի գործ դրուած ճիգերուն իբր արդիւնք կարելի եղած է վերակազմակերպել Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» տպարանը, որ իբր հաւաքաբեր ձեռնարկ պիտի նըպաստէ Համազգայինի հրատարակչական գործին: Այս գծով որոշուեցաւ շարունակել ու ծաւալել գրատարածման աշխատանքը, ստեղծելով յատուկ ցանց մը՝ սատարելու համար հայ գիրքի տարածման, միեւնոյն առիթով որոշելով այժմէականացնել Համազգայինի հաղորդակցութեան ցանցը՝ հաստատելով Համազգայինի յատուկ web pageը:

Կեդրոնական Վարչութիւնը կարեւորութեամբ անդրադարձաւ «Բագին» գրականութեան եւ արուեստի ամսաթերթի հանդէսի վերաշխուժացման, մասնաւորաբար որոշելով ամէն ճիգ ի գործ դնել ներգրաւելու համար սփիւռքահայ երիտասարդ գրողները, որոնք սփիւռքահայ գրականութեան նոր դիմագիծը կը ցոլացնեն:

Արժեւորումը կատարուեցաւ անցեալ չորս տարիներու ընթացքին կազմակերպուած սփիւռքահայ ուսանողական փորումին, հաստատուեցաւ անոր արձանագրած յաջողութիւնը ու որոշուեցաւ ընդլայնել անոր շրջագիծը, եկող տարի ընդգրկելու համար Սուրիան ու յառաջիկային Հայաստանը: Կեդրոնական Վարչութիւնը այս առիթով իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ այն հաստատութիւններուն ու անհատներուն, որոնք նիւթապէս կ'օժանդակեն այս ծրագրի յաջողութեան համար:

Ժողովը կարեւորութեամբ անդրադարձաւ համահայկական մշակութային ռազմավարութեան մը մշակման, որուն կըրնան նպաստել մտաւորականներու հաւաքներն ու մասնագիտական համագումարները: Այս ծիրէն ներս որոշուեցաւ յառաջիկայ գարնան Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան Շրջանի Համազգայինի կազմին հետ միատեղ Շրջանի կարեւորագոյն համալսարաններէն մէկուն մէջ կազմակերպել յատուկ գիտաժողով:

Ժողովի աւարտին Կեդրոնական Վարչութիւնը անգամ մը եւս շեշտեց «Մէկ ազգ, մէկ հայրենիք, մէկ մշակոյթ» հաւատամքին հանդէպ իր ամբողջական հաւատքը եւ որոշեց Համազգայինի ամբողջական զօրակցութիւնը այդ հաւատացողութեան նպաստող բոլոր աշխատանքներուն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութ, 1999 Հոկտեմբեր 9

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

– Բայց ես տակաւին չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ եկար Ռուսճուք, գիս համոզեցիր, Մակեդոնիա երթալէ ետ կեցուցիր եւ շատ մը կարեւոր գործեր երեսի վրայ թողլով, պատճառ եղար, որ Պուքրէշ գամ:

– Մօլլա էֆէնտին քեզի պիտի բացատրէ ամէն բան, – պատասխանեց Թաթուլ, – քիչ մը համբերէ:

– Իվան Խարուֆօվի բառարանին մէջ համբերել բառը ջնջուած է, – ըսաւ Կարօ, – իմ նշանաբանս է շուտ գործել, ինծի համար ժամանակը շատ մեծ արժէք ունի, մէկ օր մը եթէ կորսնցնեմ, տարի մը կորսնցուցած կ'ըլլամ... ահա ժամ մըն է, որ կը խօսինք ու տակաւին չհասկցայ, թէ ինչ ծառայութիւն կը սպասէք ինծ:

– Թուրքիա երթալու միջոց ունի՞ս, – հարցուց Թաթուլ՝ խորհրդաւոր կերպով ձայնը ցածցնելով:

– Եթէ պէտք ըլլայ, դժոխք ալ կ'իջնամ ու քեզ ալ հետս կը տանիմ, – պատասխանեց կեղծ Իվան՝ քոնեակի նոր գաւաթ մըն ալ պարպելով:

– Արդէն միասին պիտի գործենք:

–Եթէ այդպէս չըլլար, կը կարծե՞ս, որ ընկերներս կը լքէի ու հոս կու գայի:

– Կը յուսամ, որ Պոլսոյ մէջ կրնաս քեզի գործակիցներ գտնել:

– Որչա՞փ կ'ուզես:

– Ո՞վ գիտէ, թերեւս տասը հոգի...

– Հարիւր հատ գտնամ քեզի... գիտես, որ Պոլսոյ ամբողջ Պուլկարները զիս կը ճանչնան:

– Անոր տարակոյս չկայ:

– Ու վրաս կը խենթենան:

– Գիտեմ, որ այնպէս է:

– Եւ մէկ խօսքիս կը նային աչքերնիս գոց եռեւէս գալու համար ու ի հարկին կեանքերնին ալ կը զոհեն:

– Թերեւս աւելի հեռուն պէտք ըլլայ երթալ ու գործել, – գիտել տուաւ Թաթուլ:

– Ո՞ւր, – հարցուց Կարօ:

– Օրինակի համար Էնկիւրի:

– Հոն ալ կ'երթանք, եթէ գիտնանք մեր ընելիքը:

– Այդ մեր ընելիքը Մօլլա էֆէնտին պիտի բացատրէ:

– Լաւ, բայց կը տեսնեմ, որ մեր բարեկամը շատ չի խօսիր, լուռ կը մնայ ու մեզի մտիկ ընելով՝ կը գոհանայ:

– Չխօսելուս պատճառը այն է, որ մենք պատրաստ ծրագիր մը չունինք գործունէութեան համար, – պատասխանեց Մօլլան, որ չափազանց նեղուած կը զգար ինքզինքը եւ միջոց մը կը փնտռէր այդ սենեակէն հեռանալու, – այդ ծրագիրը պիտի պատրաստենք ձեզի հետ խորհըրդակցութեամբ:

– Խորհրդակցինք ուրեմն...

– Բայց ես առանձին չեմ, ընկերներ ունիմ, ամէնքս մէկ պէտք է հաւաքուինք ու խորհրդակցինք:

– Ձեր ընկերները ինչո՞ւ միասին չբերիք:

– Լուր չունէի, որ եկած էք:

– Հիմա չե՞նք կրնար երթալ գիրենք գտնել ... դեռ կանուխ է:

– Ինչպէ՛ս, – գոչեց Մօլլան սարսափահար, – կ'ուզէք, որ միասի՞ն դուրս ելլենք ... դուք այդպէս զինուած... եւ եթէ Աստուած չընէ ձեզ սպաննել ուզող թշնամիներուն հանդիպինք...

– Այն ատեն աղուոր տեսարանի մը ներկայ կը գտնուիք, – պատասխանեց Կարօ խնդալով:

– Չէ, շնորհակալ եմ ... առկէ զատ դժուար է այս ժամուս բարեկամներս գտնել... ամէն մէկը մէյմէկ տեղ գացած ըլլալու է:

– Ուրեմն այս գիշերը պարապ պիտի անցընենք... առիկա գործիս չեկաւ:

– Դուք այս իրիկուն հանգստացէք ու վաղը կը խորհինք, թէ ինչ պիտի ընենք:

– Իվան Խարուֆօվի բառարանին մէջ հանգստանալ չի կայ, – ըսաւ կեղծ պուլկարը:

Թաթուլ ինքնիրեն վճռեց, թէ այդ օրուան համար խաղը բաւական տեւած էր թէ հարկ էր վերջացնել, ուստի ըսաւ.

– Կարծեմ Մօլլա էֆէնտին իրաւունք ունի, այս գիշեր կարելի չէ բան մը ընել, վաղը ամէն բան կ'որոշենք:

Այս խօսքերուն ընկերացուց նաեւ աչքի նշանակալից քթթում մը Կարոյին ուղղուած:

– Թող ձեր ըսածին պէս ըլլայ, – հաւանեցաւ այս վերջինը՝ քոնեակի գաւաթը պարպելով:

(Շար. 125)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հաւրլրտ Գարակէօզեան նախկին Սանուց Միութիւնը իրենց սիրելի քրոջ, ազգային բարերարուհի՝

ԼԷՅԼԱ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ կ՚ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Համազգային վարժարանին 2000 Ֆր., Դպրոցասէր վարժարանին 2000 Ֆր. (ըստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԸԹԷՅԼ. – Տիկին Շաքէ Օզանեան 500 ֆրանք։

***

ՍԷՆ – ԳԼՈՒ.– Ժագլին Քանարեան 350 ֆրանք։

***

ՓԱՐԻԶ. – Ֆրէտէրիք Նշանեան 250 ֆրանք։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երեւանէն համակարգիչի մասնագէտ երիտասարդ մը գործ կը փնտռէ. աւարտած է Երեւանի համալսարանին ռատիոֆիզիքի եւ միքրօ – ելեկտրոնային բաժինը եւ Ս. Պետերբուրգի մէջ մասնագիտացած որպէս փոքր ձեռնարկութիւններու գործավար։ Համակարգչային բաժնի վարիչի պաշտօն վարած է արդէն ու տէր է որոշ փորձառութեան մը։ Գիտէ հայերէն, ռուսերէն եւ բաւարար չափով անգլերէն։

Հեռաձայնել. – 01 – 39 – 85 – 16 – 25 թիւին։

ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ

ԴԷՊԻ 2001

1700–ԱՄԵԱԿ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (301 – 2001)

Սիրով կը հրաւիրուիք 3 բացառիկ դասախօսութիւններու

«ՎԵՐԱԳՏՆԵ՛ՆՔ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՏՔԸ»

նիւթին շուրջ, առաջնորդութեամբ վեր. ԱՒԵՏԻՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ–ի (Մոնրէալէն)

Ուրբաթ 22 եւ Շաբաթ 23 Հոկտեմբեր երեկոյեան ժամը 8.30–ին

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի 28, Պուրկէն փողոց / 55, Վիքթոր Քրէսոն պողոտայ Իսի–լէ–Մուլինօ

— Մուտքը ազատ է —

(Շար. Ա. էջէն)

նպատակն է իրեն անդամ 138 երկիրներու խորհրդարանականներու միջեւ փորձառութեան փոխանակում եւ քաղաքական, միջազգային ապահովութեան, զինաթափման, տնտեսական, ընկերային, իրաւական եւ մարդու իրաւունքներու, կրթութեան, գիտութեան եւ շրջակայ միջավայրի վերաբերող հարցերու քննարկումը։ Հայաստան ունի 11 ձայնի իրաւունք։ Վ. Յովհաննիսեան անդամ է իրաւական եւ մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովին, իսկ Հ. Յակոբեան՝ տնտեսական եւ ընկերային հարցերու։ Նիստին ելոյթ ունեցած է նաեւ Ե. Բախչեան ներկայացնելով Հայաստանի քաղաքական իրավիճակը, տնտեսական կացութիւնը եւ ընկերային բեւեռացումը. անդրադարձած է նաեւ ահաբեկչութեան, տարածքաշրջանի հակամարտութիւններուն ու անոնց կարգաւորման առընչուող խնդիրներու։ Այցի շրջանակներուն մէջ, հայ խորհրդարանականները հանդիպումներ ունեցած են իրենց ռուս, ուկրանացի, բելառուս, իրանցի, Թուրք ուրուկուայցի պաշտօնակիցներուն հետ։ Պատուիրակութիւնը նաեւ այցելութիւն մը տուած է Հայաստանի դեսպանատան ու հանդիպում ունեցած Պէրլինի հայ համայնքին հետ։

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10.45–էն ժամը 12

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

առաւօտեան յատուկ ժամերգութիւն տեղի պիտի ունենայ

մասնակցութեամբ՝ «էթուալ – Շան գ'էլիզէ»ի Քրիստոնեայ եկեղեցիներու (Կաթողիկէ, Օրթոտոքս եւ Բողոքական՝ Փարիզի 8–րդ եւ 16–րդ թաղամասերու)

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու սոյն էքիւմէնիք աղօթքներուն։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ԿՈՉ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Օգոստոս 17–ին Թուրքիոյ մէջ պատահած երկրաշարժը, որուն յետ–ցնցումները տակաւին կը շարունակուին, զոհեր խլեց նաեւ հայ համայնքէն, նիւթական ծանր վնասներ պատճառելով եկեղեցիներուն, դպրոցներուն։ Հայոց Պատրիարքարանէն քաղուած տեղեկութիւններէն յետոյ եւ իր հաւանութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ժողովրդային դրամահաւաքի ձեռնարկած է, օգնութեան հասնելու համար Պատրիարք Հօր կողմէ ծրագրուած վերաշինութեան եւ վերականգնումի աշխատանքներուն։ Այսպէս՝ վերաշինել քանդուած ազգային կալուածները, հոգեպէս եւ նիւթապէս նեցուկ կանգնիլ երկրաշարժէն տուժած երախաներուն։

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք՝

CBAF — *Séisme Turquie*

17, rue Bleue — 75009 PARIS

որուն փոխարէն կը ստանաք «Cerfa» ընտացագիր (եկամուտի հարկէն զեղչելի)։

Sous la Présidence d'Honneur

du Député-Maire d'Alfortville

Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Diner dansant animé par *G R I C H A et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE

Tél. : 01 43 75 54 46

L'Association Culturelle **«NAREG»** d'Enghien-les-Bains

présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**

100.000 $

Récompense pour toute information :

deux heures de fou rire !!!

le Samedi 6 Novembre à 20h30

Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements et réservations :

tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45

P.A.F. Théâtre : 80 F. (40 F. étudiants et scolaires);

P.A.F. Dîner : 150 F. (75 F. étudiants et scolaires).

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Հոկտեմբեր 24, ժամը 10–ին Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին, յիշատակը յարգողները։

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՅՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Էմին Տէր–Գրիգորեանց
ԽԷՉՕՅԻ ԹՈՒՋԸ

Յակոբ Պարոնեան
ԵՐԿՈՒ ՏԷՐՈՎ ԾԱՌԱՅ ՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31, 1999
ժամը 16–ին

«Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոն
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
Métro : Courcelles

— Մուտքը՝ 30 Ֆր. —

MUSARM PRODUCTIONS

présentent

Liz Sarian

AU CASINO DE PARIS

LE 13 MAI 2000

Réservations:
01 49 95 99 99

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 68–ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
եւ Շրջանային խորհուրդի
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Կազմակերպութեամբ՝
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւի եւ Վարչական խորհուրդի

Ի ներկայութեան՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՏԷՐԵԱՆԻ
Առաջնորդ Գանատահայոց

Ինչպէս նաեւ՝
ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ – ՌԵԺԻՆ ՃԷՎԻԶԵԱՆԻ
Նախկին Ատենապետուհի
Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Նիսի Շրջանի

Պատուոյ նախագահութեան ներքեւ՝
Տէր եւ Տիկին ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 22

Պաշտօնական ճաշ Փալմ – Պիչ Գոնգորտ պանդոկասրահին մէջ, ժամը 20–ին։

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23

Դասախօսութիւն

Դասախօս՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ 1700–ամեակ Հայոց Եկեղեցւոյ հաստատման՝ Ա. Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ (Փրատօ), ժամը 20–ին։

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24

Հանդիսաւոր պատարագ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը՝ 9.45–ին։

Պատարագիչ՝
ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Աջակցութեամբ ունենալով՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
ու
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Հոգեհանգիստ՝ Վասն հոգւոց ծառայից եւ բարերարաց։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը՝
Ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Եըլմազեան

Սարկաւագներ. – Սիմոն Սրկ. Միքայէլեան եւ Վռամ Սրկ. Սիմէոնեան։

Հոգեճաշ.– Պատարագի աւարտին ժամը 13–ին, Ա. Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը հոգեճաշ մը կը կազմակերպէ, որուն ամէն հաւատացեալ սիրով կը հրաւիրուի։

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Pour un poste de Direction

Région parisienne
Emploi de longue durée

Recherchons cadre, d'origine arménienne

Envoyer C.V. à l'adresse suivante :
A. A. A. S.
77, Rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 78 02 99

UGAB - Lyon

GRAND BAL D'AUTOMNE

le Samedi 23 Octobre
à partir de 21 heures

dans les salons
du *Casino de Charbonnières*
«Le Lyon-Vert»
200, avenue du Casino

Soirée animée
par l'Orchestre *Gaïdzag's*
au complet

Renseignement et vente des billets :
04 78 35 06 56

Buffet arménien — *Tenue correcte exigée*

Entrée : 150 F
(1 boisson au choix offerte)

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
VENDREDI
22 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.757 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.757

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԱՆԱԽՈՐԺ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԿԸ ՏԻՐԷ

ԲՈՂՈՔԻ ՍՏՈՐԱԳՐԱՀԱՒԱՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Խիստ անախորժ մթնոլորտ մը կը տիրէ կաթողիկոսական ընտրութեան նախօրեակին ոչ միայն թեկնածուներու (մանաւանդ թեկնածուի մը) այլեւ ընտրողներու «ընտրութեան» շուրջ եւ բողոքներ ալ կատարուած են: Այսպէս, «Մարմարա» Հոկտեմբեր 20-ին կը հաղորդէր.—

Երեւան հրատարակուող «Նորաթերթ»ը կը գրէ որ աւելի քան չորս հազար հաւատացեալներ բողոքագիր մը ստորագրած են պատգամաւորներու ընտրութեան անօրինականութեան կապակցութեամբ ըստ հետեւեալի.

«Մենք՝ Արարատեան Հայրապետական թեմի հաւատացեալներս, մեր վրդովմունքը կը յայտնենք Կաթողիկոսական ընտրութիւններու պատգամաւորներու անօրինական ընտրութիւններու առընչութեամբ: Որպէս թեմի պատգամաւորներ ընտրուած են պատահական անձեր, որոնք անծանօթ են մշտապէս թեմի եկեղեցիները այցելող հաւատացեալներուս:

«Համաձայն 1945-ի Յունիս 19-ի Ազգային Եկեղեցական ժողով գումարելու կանոնադրութեան 14-րդ յօդուածի՝ Ազգային Եկեղեցական ժողովի թեմական պատգամաւորներու ընտրութեան կը մասնակցին հոգեւորականները եւ քաղաքացիական չափահասութիւն ունեցող աշխարհական իրաւասու ծխականները, եւ համաձայն 15-րդ յօդուածի՝ իւրաքանչիւր 5000 շունչ ունեցող համայնք կ'ընտրէ մէկ պատուիրակ:

«Մենք կը բողոքենք, որ ինչպէս նախորդ, այնպէս ալ այս Կաթողիկոսական ընտրութիւններուն որպէս թեմի ծխականներ, անմասնակից կը մնանք Ազգային Եկեղեցական ժողովի պատգամաւորներու ընտրութիւններուն թէ՛ որպէս պատգամաւոր եւ թէ՛ որպէս ընտրող:

«Այս պատճառով կը խնդրենք Արարատեան թեմին մէջ տեղի ունեցող պատգամաւորական ընտրութիւնը համարել անվաւեր եւ գումարել թեմական նոր ժողով՝ բոլոր ծուխերու ծխականներու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ»:

«Նորաթերթ»ի տուեալներու համաձայն, յայտնի կը դառնայ, որ ստորագրահաւաքը այնքան ալ դիւրին չէ եղած, իսկ տեղ-տեղ պաշտօնական միջամտութեամբ դադրեցուցած են հաւաքները: Օրինակի համար, Երեւանի կեդրոն աղօթավայրերէն՝ Ս. Կաթողիկէ Առաքելական Եկեղեցիի ծխականներու ստորագրահաւաքի ամենախանդավառ պահուն «Երեւանի Առաջնորդարան»էն խումբ մը ժամանած է: Անկոչ հիւրերը յայտարարած են, թէ տեղի ունեցածը հակապետական եւ հակաեկեղեցական քարոզչութենէ ուրիշ բան չէ: Որպէս թէ Առաջնորդարանէն ղրկուած խումբը դիմած է ոստիկանական սպառնալիքի եւ զգուշացուցած ներկայ բազմութիւնը, թէ եթէ բողոքարկումները ստորագրահաւաքը չդադրեցնեն, կրնան բանտարկութեան ենթարկուիլ: Սեւ ակնոցաւոր ժամանածներու սպառնալիքին տեղի տալով՝ հաւատացեալներէն շատեր զգուշացած են ստորագրել դիմումը: Այնուհանդերձ, ըստ «Նորաթերթ»ի, ստորագրած են աւելի քան 4 հազար անձեր: Միւս կողմէ, Երեւանի Ս. Զօրաւոր Աստուածածին Եկեղեցւոյ ծխականները ստորագրած են այլ դիմումնագիր մը, զոր յղած են Կաթողիկոսական Տեղապահին եւ Երեւանի Առաջնորդական փոխանորդին: 1999 Հոկտեմբեր 18 թուակիր բողոքագրին մէջ գրուած է հետեւեալը.

«Պատրաստուելով յառաջիկայ Կաթողիկոսական ընտրութիւններուն, մէկ ամիսէ ի վեր ամէն կիրակի հետաքրքրուած ենք մեր պատգամաւորներու ընտրութիւններով: Այս կիրակի, Հոկտեմբեր 17-ին, իմացանք որ արդէն ընտրուած են պատգամաւորները, բայց մեր ծուխի արարողութիւններու մշտական մասնակիցներէն ո՛չ մէկը իմացաւ այդ ընտրութիւններու տեղն ու ժամանակը եւ ո՛չ ալ կը ճանչնար ընտրուած երկու պատգամաւորները: Երբ խնդրեցինք գիտնալ թէ որո՞նք էին այդ պատգամաւորները, վերջին անգամ անոնք ե՞րբ մասնակցած էին մեր եկեղեցւոյ պատարագին, ո՛չ ոք կրցաւ պատասխան տալ»:

Ս. Զօրաւոր Եկեղեցւոյ անդամները ապա որդիաբար կը խնդրեն բարձրաստիճան եկեղեցական հայրերու միջնորդութիւնը, հանդիպում մը կազմակերպելու համար պատգամաւորներուն հետ, որպէսզի անոնք ծանօթանան «իրենց» պատգամաւորներուն:

Հոգեւորականներու շրջանակներուն մօտ մեծ ընդվզում պատճառած է Նախագահ Ռ. Քոչարեանի վերջին խօսքերը, որու համաձայն, Նախագահը զանգուածային լրատուական միջոցներուն յայտնած է հետեւեալ կարծիքը.

«Հինգ հարիւր տարիէ ի վեր Թուրքերը եւ Պարսիկները որոշած են թէ, ո՞վ պիտի բազմի հայրապետական գահուն վրայ: Հայաստանի Նախագահը ինչո՞ւ չունենայ իր հովանաւորեալը»: Իսկ եկեղեցական շրջանակներ դիտել կու տան, որ Հայաստանի ներկայ վարչութիւնը կայսրութիւն չէ, այլ ժողովրդավարութիւն՝ ըստ Սահմանադրութեան: Անոնք կը հարցնեն նաեւ թէ, անցեալին ե՞րբ ընդվզում չէ յայտնուած երբ նման պարտադրութիւններ եղած են:

***

Ինչպէս կը պարզուի վերոնշեալ իրադարձութիւններէն, մթնոլորտը իսկապէս անախորժ է: Բայց, կարելի է երանի տալ Արարատեան Հայրապետական Թեմի հաւատացեալներուն, որոնք կրնան բողոքել, որովհետեւ գիտեն թէ ո՞վ «ընտրուած է» զիրենք «ներկայացնելու» համար: Նոյնը կարելի չէ ըսել ամէն տեղ, օրինակ ոչ Փարիզի մէջ, ուր «գաղութը ներկայացնելու» կոչուած ընտրեալներու անունները, չես գիտեր ինչո՞ւ, մաս կը կազմեն «գաղտնիք Փարիզու»: Սեպտ. 27 թուակիր հաղորդագրութեամբ Միացեալ-Նահանգներու Արեւելեան Թեմը («Յառաջ», Հոկտ. 7) տեղեկատուութիւնը կու տար իր բացառիկ ժողովին ու կը վերջացնէր յայտնելով նաեւ ընտրուած 25 պատգամաւորներու եւ փոխարինողներու անունները: Այս մասը զանց առած էինք, որովհետեւ քիչ մը ծիծաղելի կը գտնէինք փարիզեան օրաթերթի մը մէջ հրատարակել անունները ամերիկահայ պատգամաւորներու, երբ ծանօթ չեն տեղւոյն պատգամաւորներու անունները: Ի դէպ, այս երեւոյթը նոր չէ, «աւանդութիւնն է» Կրօնական Ընկերակցութեան եւ անդրադարձած էինք արդէն նախորդ ընտրութեան նախօրեակին (1995, Յունուար 31) ալ եւ տրուած բացատրութիւնն ալ -թէ անունները հաղորդուած են Մայր Աթոռ եւ պէտք է վաւերացուին-, համոզիչ չէ, քանի կը թուի որ այդ կանոնը յատուկ է Փարիզի:

***

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Պետութենէն ետք, կուսակցութիւններն ալ հրապարակ իջած են «իրենց» թեկնածուներով: Երէկ գրած էինք արդէն թէ Հ.Յ.Դ. կ'առաջարկէր Արամ Ա.ի թեկնածութիւնը Հրանտ Մարգարեանի բերնով: Յանուն նոյն կուսակցութեան, Գործադիր Կոմիտէի անդամ Գեղամ Մանուկեան կրկնած է թէ Արամ Ա.ի նախորդ ամիս ըրած այն յայտարարութիւնը ըստ որուն թեկնածու չէ, վերջնական բնոյթ չի կրնար ունենալ, որովհետեւ այդ ի զօրու կը դառնայ միայն երբ կ'ըլլայ կրօնական ընդհանուր ժողովի առեն: Գ. Մանուկեանի համար Արամ Ա. միակ եկեղեցականն է որ հեռու մնացած է ընտրական բանավէճերէն:

Վազգէն Մանուկեան կ'առաջարկէ որ Կաթողիկոսական տեղապահը՝ Ներսէս Արք. Պօղապալեան երկու տարի եւս վարէ այդ պաշտօնը, եպիսկոպոսական խորհուրդի մը աջակցութեամբ, որպէսզի աւելի խաղաղ մթնոլորտ մը ստեղծուի: Աւելցուցած է որ ներկայիս ոչ մէկ կրօնաւոր կը տեսնէ որ երջանկայիշատակ Վազգէն Ա.ի չափ քարիզմաթիք ըլլայ: Սիլվա Կապուտիկեանն ալ, անշուշտ, իր խօսքն ըրած է, գտնելով որ պառակտումի այս մթնոլորտին մէջ, լաւագոյն է յետաձգել ընտրութիւնը:

***

Ինչ կը վերաբերի Արամ Ա.ի թեկնածութեան, «Արմէնփրէս» հեռաձայնային կապ հաստատած է, Հոկտ. 20-ին, Անթիլիասի հետ եւ դիւանէն հետեւեալ պատասխանը տրուած են.—

«Ի պատասխան Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին ուղղուած ձեր հարցումին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մամլոյ դիւանը կը յիշեցնէ, որ վեհափառ Հայրապետը անցնող քանի մը ամիսներու ընթացքին և բազմաթիւ առիթներով հրապարակային եւ ոչ հրապարակային կերպով, մամուլի թէ բերանացի ճամբով, թէ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, եկեղեցական, պետական եւ այլ շրջանակներու մէջ յայտնած է, որ ինքը թեկնածու չէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսական Աթոռին: Անհատներ կամ կազմակերպութիւններ, Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ, կրնան իրենց յարգելի տեսակէտը ունենալ այս ուղղութեամբ եւ կրնան ազատօրէն արտայայտել: Սակայն անգամ մը եւս կ'ուզենք յիշեցնել, որ Արամ Ա. Կաթողիկոսը շուրջ երեք շաբաթ առաջ Ս. Էջմիածնի մէջ տեղի ունեցած մամլոյ ասուլիսի ընթացքին դարձեալ յայտարարած էր, թէ ինք Կաթողիկոս է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ եւ կը մնայ Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ: Վեհափառ Հայրապետին կեցուածքը կը մնայ նոյնը:

Յայտնենք, որ այս առաւօտ հեռաձայնային խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ Վեհափառ Հայրապետին եւ ՀՀ նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ վարչապետ Վ. Սարգսեանի միջեւ»:

Հուսկ, Հոկտ. 20-ին, արտայայտուած է վարչապետ Վազգէն Սարգսեան: Կաթողիկոսական ընտրութիւններուն առնչուող միջոցներու մասին վարչապետը յանձնարարութիւններ կատարած է կառավարութեան առընթեր Կրօնքի գործերու պետական խորհուրդին, Փոխադրութեան, Ներքին գործերու, Մշակոյթի, Մարզանքի եւ Երիտասարդութեան հարցերու նախարարութիւններուն ու Արմաւիրի մարզպետին եւ Վաղարշապատի քաղաքապետին, որպէսզի անոնք հարկ եղածը ընեն Ամենայն Հայոց 132-րդ Կաթողիկոսի ընտրութիւններուն պատշաճ մակարդակով կազմակերպման և կատարման համար:

***

Յիշենք նաեւ որ նախապէս Նոյեան-Տապան *գործակալութիւնը հարցազրոյց մը ունեցած է Գարեգին Արք. Ներսիսեանի հետ: Հարց կը տրուի թէ ինչո՞ւ խօսակցութիւնները ուղղուած են յատկապէս իր անձին, ու Գարեգին Արք. կը խորհի որ պատճառն այն է որ նախորդ ընտրութեան (1995, Ապրիլ) ցանկին վրայ երկրորդ տեղը կը գրաւէր: Ինչ կը վերաբերի սա հարցումին՝ «Ի՞նչպէս կը մեկնաբանէք այն տեղեկութիւնները ըստ որոնց տիկին Լուիզ-Սիմոն Մանուկեան որոշ գումար մը առաջարկած է Պետութեան ընտրութեան մէջ ձեր յաղթանակի պարագային», Գարեգին Արք. կը պատասխանէ.—* «Ես չեմ կարծում, որ մեր զրոյցը պէտք է շարունակուի նմանօրինակ բսի-բսուքների եւ բամբասանքների մակարդակի վրայ: Ես չեմ փափաքում անդրադառնալ այդ բոլոր բսի-բսուքներին: Կարծում եմ որ դա պատուաբեր չէ ո՛չ ինձ եւ ոչ էլ ժողովրդի զաւակների համար: Նմանօրինակ բսի-բսուքներով չենք կարող առաջնորդուել այս նուրբ ընտրական շրջանում»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆ *անյեալ շաբթու Զուիցերիա տեսնուած է եւ կը թուի որ դեռ հոն էր Հոկտեմբեր 21-ին, բայց, այդ թուականին հետապնդումի կամ ձերբակալութեան (միջազգային հրամանագիր պէտք է) ենթակայ չէր: Նոյն օրը, կը մերժուէր Վճռաբեկ Ատեանին իր ըրած դիմումը, ապա ֆրանսական արդարադատութիւնը որոշում կուտայ: Ժոսփէն ալ, Հոկտեմբեր 20-ին, այս մասին խօսեցաւ «վատ» որակեց Փափոնը որ կը խուսափի իր երկրի արդարադատութենէն:*

ՏԻԿԻՆ ԹԻՊԼԸՐԻ *բնաւ իրար անցած չէ եւ կը պնդէ որ չինծու աշխատանք չէ տարած, անմեղ է եւ այս ամբողջը քաղաքական դատ մըն է իր ամուսնոյն դէմ: Էռ-Փէ-Էռ կուսակցութեան մէջ ալ խորհողներ կան, որ հարկ է ներքին դատ մը տանիլ, ի հարկին շարքերէն արտաքսելու համար Ժ. Թիպէրին: Ինք, որեւէ ձեւով չուզեր հրաժարիլ:*

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՏՈԼ *այլեւս թեկնածու չէ Միացեալ-Նահանգներու նախագահական աթոռին: Նախկին թեկնածուին կինը չէ կրցած հարկ եղած գումարը հաւաքել իր ընտրապայքարին համար (հազիւ 5 միլիոն տոլար գտած էր):*

ԻՆՏՈՆԷԶԻՈՅ *նախագահ ընտրուած է չափաւոր մահմետական մը՝ Ապտուրրահման Վահիտ, ինչ որ անակնկալ մըն էր:*

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ *տեղական Դումային (Խորհրդարան) մէկ երեսփոխանը՝ Վիկտոր Նովոսելով սպաննուած է Հոկտեմբեր 20-ին, ռմբ. ոճրափորձի մը: Ռումբ մը դրուած էր իր կառքին մէջ: 1993-ին ալ ոճրափորձի մը ենթարկուած էր եւ անկէ ետք շարժական աթոռով կը տեղափոխուէր:*

ԻՒՆԻՍԻՔՕՅԻ *ընդհ. տնօրէն ընտրուեցաւ, ինչպէս կ'ակնկալուէր, Ճափոնի Փարիզի դեսպանը՝ Քօյչիրօ Մացուրա, Բ. քուէարկութեամբ:*

ԳՈՐԲԱՉՈՎ *իր կուսակցութիւնը հիմնած է՝ «Սոսիալ-Դեմոկրատ», թոյլ*

(Շար.ը Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ստեփանակերտ վերադառնալէ ետք գիշերուան կարեւոր մէկ մասը անցաւ օթեւան փնտռելով, հակառակ նախապէս տրուած ապահովութեան. սակայն, ան որ նման մանրուքներ առօրեայ անխուսափելի բաղկացուցիչ նկատել չէ սորված, ամէն բանէ առաջ համբերութեան մեծ պաշար մը պէտք է ճամպրուկներուն մէջ տեղաւորէ, դէպի այդ կողմերը ճամբայ ելլելէ առաջ: Բարեբախտաբար, չորս հոգինոց մեր խմբակը տեղաւորելու դժուար պարտականութիւնը ստանձնած էր Հիմնադրամի Ղարաբաղի ներկայացուցիչներէն ազնիւ երիտասարդ մը՝ Բորիսը:

Կառքի օրուան երկրորդ խանգարումով մը ճամբուն վրայ կէս ժամ մը կորսնցնելէ ետք, նախ հասանք հանրակացարան կոչուած շէնք մը ուր մաքուր, նորոգուած երկու յարկաբաժին կը գործածուէր որպէս իջեւան: Մէկը յատկացուած էր այրերու ուր երկու պառկներ կային արդէն, միւսը՝ կիներու: Շուրջ ժամուան մը սպասումը հոն, առիթ տուաւ նոյն յարկին մասյ մէկ բնակարանը ապաստանած ընտանիքի մը երիտասարդ մօրը հիւրընկալութիւնը վայելելու, մինչ մեր առաջնորդը գացած էր իջեւանին կիներու բաժնին բանալին փնտռելու:

Երեք ղանկի տէր այդ երիտասարդուհին կինն էր պատերազմի հաշմանդամի մը որուն մէկ սրունքը կը փոխարինէին երկու անթացուպեր. քիչ յետոյ Բորիսէն կը տեղեկանայինք թէ միւս սրունքն ալ պիտի անդամահատուէր, քանի որ անոր կապուած հարցեր կը սպառնային ենթակային կեանքին: Կինը որ կ՚անդիտանար այդ պարագան, պնակ մը թարմ ընկոյզ հրամցնելէ ետք, սկսաւ խօսիլ իրենց կացութեան մասին: Գաղթական ընտանիք մըն էին, Ստեփանակերտ ապաստանած, ամուսինը այդ պայմաններով, պարզ էր որ աշխատանքի ոչ մէկ յոյս կրնար ունենալ: Հիմնադրամը տուեր մը ամէն մէկ զաւկին 2000 դրամ (4 տոլար) ամսական տուած էր, բայց Մայիսէն ի վեր ոչինչ ստացած էին: Այս կոչիզով խօսակցութիւն մը բնական է որ ողբերգութեան վրայ ոչինչ կրնար աւելցնել եթէ տասը ժամ ալ տեւէր: Զրսինք անշուշտ այդ կնոջ թէ նոյն հիմնադրամին կողմէ սարքուած սեղաններու վրայ ներկայի, ապագայի, միասնութեան, հզօրութեան կենացներէ կուգայինք. ապագայ, միասնութիւն, հզօրութիւն, որոնց կերտիչները նաեւ իր երեք զաւակները պիտի ըլլային, յաջորդելով իրենց հօրը: Զրսինք նաեւ թէ Շուշին տեսած էինք, անոր համատարած ամայութեան մէջ Սամսոնով եւ Ամենափրկիչին բարերարին կողմէ նուիրուած բիւրեղեայ ջահով որուն կէս ժամուան մէջ սպառած ելեկտրականութիւնը հաւանօրէն կրնար իր այդ մութ բնակարանը տանուաղն մէկ — երկու օր լուսաւորել:

Կացարանին բանալին գտնուած չըլլալով, միակ կարելիութիւնը երթալն էր նորաբաց, «լիւքս» կոչուած պանդոկը. մայրաքաղաքին Հայկական թաղին մէջ կը գտնուէր ան, ոչ շատ հեռու կեդրոնական հրապարակէն: Գունաւոր լոյսերու խաղեր հեռուէն իսկ ուշադրութիւն կը գրաւէին: Լուսաւոր խոշոր տառերով ճակատին արձանագրուած էր հաստատութեան անունն ալ, նախ լատինատառ LOTUS մը որ ո՛վ գիտէ ո՛ր տառադարձութեամբ վերածուած էր հայատառ ԼՈՏՈՍ-ի: Հաստատութեան սենեակներուն կարեւոր մէկ մասը գրաւուած ըլլալով կրօնաւոր դէմքերէ որոնք հոն էին ներկայ գտնուելու համար արցախեան թեմին վերաբացումի տասնամեակին յաջորդ օրուան (Սեպտեմբեր 26) Գանձասարի արարողութեան, բաւական երկար բանակցութիւններէ ետք միայն կարելի եղաւ խոստումը ունենալ սենեակի մը զոր պէտք է պատրաստէին: Այդ սպասումին մէջ, քանի որ մեր ուղեկիցը առանց մեզ տեղաւորուած տեսնելու կը մերժէր մեկնիլ, մեր խօսակցութեան նիւթ եղաւ հանրակացարանի ընտանիքին, անոնց նրմաններուն կացութիւնը:

Ճիշդ էր որ հիմնադրամը անհրաժեշտ գումարները չունէր պատերազմի հաշմանդամներու երախաներուն ամսական երկու հազարական դրամը վճարելու: Կային աւելի ծանրակշիռ պարագաներ ալ: Պատերազմէն վիրաւոր վերադարձած երիտասարդներու մօտ առողջական լըրջագոյն հարցեր կը յայտնուէին. անոնց մարմնին մէջ ոսկորներու անբնական աճեր կը տեսնուէին օրինակ, որոնց վիրահատութեան ու այլ խնամքներու համար մեծ գումարներ անհրաժեշտ էին: Եւ ըսել որ դարմանումը արմատական լուծում չէր բերեր, այլ միայն առժամեայ: Ժամանակ մը ետք ոսկորներու անբնական աճի երեւոյթը կը վերայայտնուէր, անհրաժեշտութեան նոյն պարագաներով հանդերձ:

Կար երիտասարդներու խումբ մըն ալ որ հոգեբեկումէ կը տառապէր. ոմանք արտաքին աշխարհէն խզուած, օրէ օր աւելի՛ կը փակուէին իրենք իրենց վրայ, թաղուելով մտայլ խորքերու մէջ. ուրիշներ հակառակ ծայրայեղութեան ախտանշաններ կը կրէին: Բորիս կը ճանչնար բոլորը իրենց անուններով, պարագաներով: Կ՚ըսէր թէ այս վերջին խումբէն երիտասարդներ կային որոնց ծնողքը, հարազատները չէին կրնար զսպել անոնց նոպայի պահերու կատաղութիւնը: Ու կը վերադառնար հարցականը. ի՞նչպէս, ո՞ր մէկուն հասնիլ երբ վերջին շրջանին նուազած էին հիմնադրամին եկամուտները: Պատմածներուն ընկերացող իր կսկիծը անկեղծ չեչտեր ունէր. հարցականով պարտկուած անզօրութիւնը՝ նոյնպէս: Թէ՛ ֆիզիքականով, թէ՛ տպաւորութիւններով յոգնեցուցիչ օրուան մը վերջին այդ պահերուն սպառումն էր հաւանօրէն պատճառը, քիչ մըն ալ զինքը չվշտացընելու մտածումը որ մտիկ ընելէ ետք հիմնադրամին սահմանափակ կարելիութեան մասին ըսածները, Բորիսին հարց չտրուինք թէ այդ պայմաններուն մէջ ի՞նչպէս կրնային արդարացուիլ քանի մը ժամուան առաջուան երաժիշտները, երգիչը ու աւելի քան ճոխ սեղանները որոնց բարիքներուն երեք քառորդը եղածին պէս մնացած էր:

Յաջորդ առտուն ուրիշ Բորիս մըն էր, չարժամար Բորեան, որ յանձն առաւ մեզ տանիլ նախ Գանձասար, ապա մինչեւ Դադիվանք ու վերադարձը ընել Ասկերանի ճամբով: Մինչդեռ պանդոկին մարդիկը ըսած էին թէ անկարելի էր նման ծրագիր մէկ օրուան մէջ կատարել, յատկապէս անձրեւոտ այդ օդով երբ ճամբաները ամբողջովին ցեխով ծածկուած կ՚ըլլային: Ճիշդ էր որ Ղարաբաղի ներքին ճամբաները յաճախ պարզապէս հողէ անցքեր են ու կենսական է Ղարաբաղի հիւսիս — հարաւ մայրուղին որուն ծրագիրը պատրաստ է եւ կառուցումը պիտի սկսի եթէ բաւարար չափով արդիւնաւոր ըլլայ Ստեփանակերտ — Երեւան — Լոս — Անճըլըս հեռատեսիլի նոր մարաթոնը:

Հակառակ համատարած ցեխին, շարունակուող անձրեւին ու Գանձասարի բլուրը գրկած մշուշին, տաճարին շուրջբոլորը ծածկուած էր անթիւ ինքնաշարժներով: Սփիւռքահայեր, տեղացիներ հակառակ օդին, գետնին աննպաստ պայմաններուն, տօնական մթնոլորտի մը մէջ կը դիմէին տաճար որուն տասնամեակներէ ետք վերաբացումին տասնամեակը կը նշուէր, Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանի մատուցած հանդիսաւոր պատարագով: Հազիւ ոտք դնելիք տեղ գտանք ԺԲ. դարու հայկական ճարտարապետութեան այդ ուշագրաւ եկեղեցիին մէջ. ղայն լեցուցած խունկի թանձր քուլաները դուրսի մշուշին շարունակութիւնը ըլլալ կը թուէին: Մեր իրականութեան մէջ այլեւս շատ հազուադէպ երկխղածութիւն մը պարուրած էր բոլոր ներկաները որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը տեղացիներ էին: Աղօթքը, օրուան հանդիսաւորութիւնը, արեւնի գնով յափշտակիչէն խլուած այդ կառոյցին գմբէթին տակ յուզումով բարախուն, մաղնիսացած ամբողջութեան մը վերածած էին բազմութիւնը: Կարելի չէր անտարբեր մնալ տասնամեակէ մը ի վեր այնքա՜ն տառապած ժողովուրդին այդ բեկորին պարզած պատկերին. բեկոր որ ներսի խունկին, դուրսի մշուշին ընդմէջէն երկինք ուղղուած նայուածքներով իր աստուածը կը փնտռէր կարծէք:

Կէսօրուան մօտ իջանք Գանձասարի բլուրէն, բռնելու համար Դադիվանքի ուղղութիւնը: Մեր չարժամարը յիսունի շուրջ, կենսախայտ, ժողովրդական հարազատ տիպար մըն էր: Անհրաժեշտ ղատած էր, հակառակ մեր ծանրաբեռնուած ծրագրին, մեզ տանիլ իր աղբիւր - սուրբին քով: Անտառի մը մէկ անկիւնը, թաւուտքի մը խորը պահուըտած աղբիւր մըն էր, ընկուզենիներու, կաղնի ծառերու բուներուն ստորոտը: «Իմ սուրբը էս աղբիւրն է որ կայ» ըսաւ Բորեան, իրեն ծանօթ երկու անձեր իրարու ներկայացընողի շեշտով: Անտառին այդ խորշէն հաւաքուած ընկոյզներով, կաղիններով մըտանք կառք, բռնելով որոշուած ճամբան:

Ծանօթացած ըլլալով իր աղբիւր - սուրբին, այլեւս մենք ալ Բորեային հարազատներէն կը նկատուէինք: Թէեւ դըրոյցը այդքանին ալ անհրաժեշտութիւնը չունէր: Նախ նիւթը դարձաւ ղարաբաղեան առօրեային շուրջ. գանգատող մէկը չէր մեր խօսակիցը: Դժուար չէր նշմարել որ ամէն տեսակ պայմաններու մէջ իր ու իրեններուն հացը կրցած էր ճարել: Կը հաւատար որ վաղը, միւս օրը աւելի լաւ պիտի ըլլային: Այո՛, կարեւոր էր ըՍփիւռքին կատարած օժանդակութիւնը, բայց... ու յանկարծ գիմրեցի կիներու տրտունջը հոս ալ կը կրկնուէր. «մէկ - մէկ եկէ՛ք տեսնելու թէ ո՛ւր է գնում, ո՛վ է ուտում էդ օժանդակութիւնը»...:

Ժողովրդական անխառն ձայնն էր որ կը խօսէր Բորեային անձին մէջ: Այո՛, մեկնողները շատ եղած էին, երիտասարդներն ալ կը յամառէին չենթարկուիլ մեծերու թելադրութեան. «Հայրս ասում էր չորս երեխայից պակաս չի կարելի ունենալ. ես հինգն եմ ունեցել, բայց իմ տղէն մի հատ ունի, չի լսում ինձ» կը դանդատէր ան, քիչ ետք վերադառնալու համար կատակասէր մարդու արտայայտութիւններուն: Թուրքին ու Ռուսին հետ համակեցութեան իրենց տարիները կատակելով կ՚ամփոփէր միակ նախադասութեան մը մէջ, երբ կ՚ըսէր. «Որ մի շիշ օղի խմեմ, ռուսերէն կը խօսամ, որ ոչխարի միս ուտեմ՝ Թուրքերէն»...:

Կ՚անցնէինք գիւղերէ որոնց անունները պատերազմի օրերուն այնքա՜ն անգամներ փնտռած էի քարտէսին վրայ, ստուգելու համար անոնց տեղը, յաճախ նաեւ ուղղագրութիւնը. Կիչան, Սրխաւենտ, Զըդրան, Պօղոսագոմեր, Դրմբոն, Կոճողոտ: Յետոյ յանկարծ ճամբուն աջին յայտնուեցաւ Թարթառ գետին վրայ Սարսանգի ջրամբարը. անոր բաւական լայնատարած կապոյտը չորս կողմէն շրջապատուած անտառապատ սարերով, միջոց մը ընկերացաւ մեր ընթացքին, Զուիցերիոյ յատուկ նկատուած համայնապատկեր մը բանալով մեր աչքերուն առջեւ: Յետոյ կրկին գիւղերու շարանը. Հոռաթաղ, Յարութինագոմեր, Վաղուհաս, Գետաւան, Խնկաւան, Զափար, Կուսապատ ... մինչեւ Մարտակերտ, անկէ Ասկերան, անցնելով Մարաղայէն, Սուրէնաւանէն:

Դադիվանքը՝ վանական համալիր մը, թառած՝ միշտ կանաչ, ամեհի լեռնակողի մը ուր բարձրացանք խրելէ ետք ցեխի փոքր ծովու մը, ապա մագլցելով սեպ, անհիւրընկալ բարձունքը: Գիւղերէն, մարդոցմէ հեռու այդ բարձունքին վրայ, անդամ մը եւս լռութիւնը մեզ դիմաւորեց գրեթէ նիւթականացածի խտութեամբ: Անարգել աճած վայրի խոտերու, տատասկներու, մացառուտներու պատուարէն անցնիլ հարկ էր, Խաչէն գաւառի կրօնական - մշակութային երբեմնի այդ կեդրոնին զանազան բաժինները կարենալ մտնելու համար: Համալիրը ունեցած է եկեղեցի, զանգակատուն, հիւրանոց, սեղանատուն, գրատուն, բնակութեան սենեակներ, խոհանոց, մառաններ, հնձան ու մառան: Աւանդութիւնը անոր հիմնադրութիւնը կը տանի մինչեւ Ա. դար, ըսելու համար որ առաջին կառոյցը նպատակ ունեցած է քրիստոնէութեան առաջին նահատակներէն Դադիի թաղման վայրը նշել: Ներկայի դեռ կանգուն բաժինները մնացած են ԺԲ. - ԺԳ. դարերէն:

Մութը իջնել սկսած է երբ կը հասնինք Ասկերանի բերդերուն. տասը տարի առաջ նոյն ամսուան գրեթէ նոյն օրերուն երբ Ղարաբաղ էի առաջին անգամ, Ասկերանը անմատչելի գօտի էր արդէն, ինչպէս այն բազմաթիւ շրջանները որոնց կարելի է անարգել այցի երթալ այսօր, հինէն հետքեր փնտռելու, բնութեան անխաթար գեղեցկութիւնը վայելելու, կամ պարզապէս զրուցելու համար գիւղացիներու հետ որոնք այդ օրերուն մեծով - պզտիկով լծուած էին ընկոյզ հաւաքելու գործին: Պէտք չէ մոռնալ միայն թէ Ղարաբաղի ներքին անկիւններուն մէջ արեւմըտահայերէնը գրեթէ անզօր օժանդակ է, արեւելահայերէնն ալ յաճախ անբաւարար նոյնիսկ: Անկախ՝ պաշտօնաթուղթերու, դէմքերու ըսածէն, Ղարաբաղցիին առաջին լեզուն Ղարաբաղի բարբառն է:

Գիշերուան ժամը տասնին մօտ է երբ կը հասնինք լուսաւոր մայրաքաղաքը: Անձրեւը դադրած ըլլալով հանդերձ, կը հրաժարինք յաջորդ օրն ալ Հադրութ երթալու ծրագրէն, երբ Բորեան կ՚ըսէ թէ գետիններու լպրծուն վիճակը շատ կը դժուարացնէ նման ճամբորդութիւն: «Յաջո՛րդ անգամ»ը գործնական տարազ է նման պարագաներու: Մանաւանդ որ գըտած ենք յարմարագոյն առաջնորդը ու հեռաձայնի թիւը, ինքնաշարժի համարանիշը խնամքով արձանագրած:

Յաջորդ առաւօտ, Ստեփանակերտի կեդրոնական մասին մէջ վերջին շրջագայութիւն մը անգամ մըն ալ առիթ կուտայ քաղաքին մաքուր, խնամուած վիճակին հիանալու, քիչ մըն ալ զարմանալու, յիշելով Երեւանը: Սակայն, արդար է մատնանշումը թէ երկրորդին մարդաշատ, յաճախ խճողուած պատկերը չունի Ստեփանակերտը: Յանցաւ ըսուելու չափ քիչ են անցորդներն ալ, ինքնաշարժներն ալ:

«Յաջո՛րդ անգամ...» տարազին մէջ ամփոփելով կիսատ մնացած փափաքներ, անկատար ծրագիրներ, անգամ մըն ալ կը տեղաւորուինք Բորեային կառքին մէջ. ան կէսօրին առաւել մը ախին կանաչ անկիւնի մը մէջ ճաշի շուրջ ժամուան մը դադարով վեց ժամէն մեզ կը հասցնէ Երեւան:

ԱՐՓԻ ԹՈՔԹԵՍԵԱՆ

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գրախօսական չէ այս մէկը, քանի որ «գիրք» չէ մեր ուշադրութեան առարկան, այլ՝ «Պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց»ի վկայութիւն մը: Մերը՝ աւելի ճիշդ, արձանագրութիւն մըն է:

1998-ի վերջերուն եւ 1999-ի սկիզբներուն, Պուէնոս - Այրէսի «Պօղոս Արզումանեան» Հիմնարկութիւնը լոյս ընծայեց իր երկարամեայ աշխատանքի փաստական վկայագիրը՝ պատկերազարդ ալպոմ մը, յաջորդաբար սպաներէն (կազմող՝ Ռ. Մոզեան) եւ հայերէն (կազմող՝ Պետրոս Հաճեան), ուր հաւաքուած է արժէքաւոր լուսանկարներու, մամուլի կտրօններու, վկայութիւններու եւ այլ շահեկան նիւթերու փունջ մը: Հում նիւթ՝ ապագայ պատմաբանին համար, բայց նաեւ խորհելու աղբիւր՝ այսօրուան Հային համար:

Պատմութիւնը «ծանօթ» է, որովհետեւ «մանկութիւն չունեցող» երկու հոգիներու կը վերաբերի, որոնք Ապրիլեան Եղեռնէն մազապուրծ ազատած, կրցան իրենց կեանքը վերակառուցել: Պօղոս եւ Սիրանոյշ Արզումանեան եղբայր եւ քոյր պատանիներ էին, երբ Միջին - Արեւելքի մէջ որբանոցային կեանք մը անցընելէ ետք, 1924-ին Պուէնոս - Այրէս ժամանեցին: Նոր կեանքի սկիզբը դարձաւ տնտեսական յաջողութեան պատմութիւն մը, ու իրենք առիթ ունեցան աղէտալից անցեալի մը վրէժը լուծել՝ բարօր կեանքի մը ընդմէջէն:

Հեռու՝ կրաւորական կեցուածքէ մը, փորձեցին ազգային կեանքին մասնակցութիւնը ընդլայնել նիւթական յանձնառութեամբ: Ու այդպէս ծնաւ 1960 - 1961-ին Պուէնոս - Այրէսի «Արմենիա» հրապարակը (Հայաստանի անկախութեան 42-ամեակին առիթով) եւ Ապրիլեան Եղեռնի առաջին յուշարձանը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի շրջափակին մէջ:

1962-ին, Պօղոս եւ Սիրանոյշ Արզումանեան պիտի իրագործէին նախընթաց չունեցող քայլ մը Սփիւռքի տարեգրութեան մէջ, Արժանթինի պետութեան նուիրելով հանրային դպրոց մը: Վարժարանին բացումը տեղի պիտի ունենար 1968 Մայիս 28-ին, մկրտուելով՝ «Արմենիօ - Արխենթինա»: Կը պատկանի Պուէնոս - Այրէս քաղաքի կառավարութեան, ու հոն մինչեւ 12 տարեկան արժանթինցի երախաներ կը ստանան իրենց կրթութիւնը, միաժամանակ հայ մշակոյթի մասին գիտելիքներ: Երեսնամեակէ մը ի վեր, հոս կը տօնուի Հայաստանի անկախութիւնը եւ կը ծածանին արժանթինեան եւ հայկական դրօշակները:

Այս դպրոցը երախտիքի փաստ մըն էր

հանդէպ Արժանթինի ասպնջականութեան ու նաեւ յիշատակարան մը՝ դպրոց չտեսած որբերու կողմէ, որոնք իրենց երկրորդ հայրենիքի նոր սերունդին տուած են հիմնական գործիքը յառաջդիմութեան: Պօղոս Արզումանեան մահացաւ 1979 Մայիս 28-ին, բայց իր բացած ուղին չփակուեցաւ: Քոյրը՝ Սիրանոյշ, ու քեռայրը՝ Արմէն Մեծատուրեան, հաստատեցին Հիմնարկութիւն մը, որ հանգուցեալ բարերարի փափաքներուն շարունակութիւնը պիտի ըլլար:

Այսպէս շարունակուեցաւ Արժանթինի ու Սփիւռքի մէջ ազգօգուտ ձեռնարկներու մեծագումար օժանդակութիւնը՝ բարեսիրական, շինարարական, հրատարակչական ու այլ մարզերու մէջ: Յաճախ հրապարակային, բայց նաեւ ոչ-հրապարակային կերպով իրագործուած այս ձեռնարկումները, որոնք առենին ընդգրկած էին Ս. Էջմիածինը, 1988-էն ու մանաւանդ 1991-էն ետք լայնօրէն ծաւալեցան Հայաստանի մէջ, ուր 1994-ին «Արմենիօ - Արխենթինա» վարժարանի քոյր հաստատութիւնը ծնաւ Երեւանի մէջ, թիւ 76 հանրային դպրոցի վերակառուցումով, այժմ՝ «Արգենտինայի Հանրապետութիւն»:

Հայաստանի պետութեան ամրացումին ուղղուած ծաւալուն գործունէութիւնը, որ չանտեսեր գաղութի ու Սփիւռքի տարբեր կարիքներ եւս, իր (առայժմ) ամենավերջին դրսեւորումը ունեցաւ անցեալ Սեպտեմբեր 26-ին՝ Աշտարակի շրջանի Կարբիի Ս. Աստուածածին եկեղեցիի, երեցատան ու յարակից հանրային պարտէզի վերակառուցումով:

Այս տողերը շատ հեռու են ցանկագրութիւն մը ըլլալէ, բայց կը փորձեն ուրուագծել ազգային ծառայութեան իւրայատուկ պատմական մը: Այս աշխատանքը չէ մղուած ուշացած պարտք մը փակելու զգացումէն, ինչպէս շատ յաճախ կը տեսնենք, այլ քառասուն տարիներու հետեւողական հաւատարմութեան եւ համոզումի գործնական ու փաստական վկայութիւնն է:

Վերջին տասնամեակին, երբ Հայաստան - Սփիւռք կապերու մասին այնքան շատ խօսուած է, հեռաւոր Պուէնոս - Այրէսէն «Պօղոս Արզումանեան» Հիմնարկութիւնը խօսքը վերածած է գործի. քար մը դրած է կառուցելի կամուրջի մը: Այդ գործի ցոլացումն է յիշեալ ալպոմը, որ «Արմենիօ - Արխենթինա» վարժարանի 30-ամեակին առիթով լոյս ընծայուած է:

Վ. Մ.

Պուէնոս - Այրէս

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հոկտեմբեր 15-ին, Ուրբաթ ցերեկ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին բացատրութիւններ տուաւ, Հայաստանի քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք ընդունման 1700-ամեակի ձեռնարկներու ծրագրին մասին: Ներկայ էին Թղթակիցներ, Գանատայէն վերապատուելի Աւետիս Զարիֆեան, Հայաստանի դեսպանատան Ա. քարտուղար՝ Վ. Աթաբեկեան եւ ուրիշներ: «Դէպի 2001, վերագտնենք մեր հայրերու հաւատքը» նշանաբանին տակ է դրուած Աւետարանական եկեղեցիին տանելիք գործունէութիւնը Հայաստան: Այս երեք տարիներու ընթացքին, աշխատանք պէտք է տարուի վերագտնելու համար մեր հայրերու քրիստոնէական հաւատքը եւ այդ աշխատանքը արդէն սկսած է, Իսիի մէջ իսկ վերապատուելի Զարիֆեանի դասախօսութիւններու շարքով: Ծրագիրներու կարգին, մինչեւ 2001 Փարիզի եւ շրջանի բոլոր հայ ընտանիքներուն պիտի դրկուի Յովհաննէս առաքեալի՝ Քրիստոսի կեանքն ու գործը ներկայացնող աւետարանը: Մէկ տարի, ձրի, պիտի ղրկուի «Լը Լիւմինէռ» պարբերականը, հրապարակային տարեկան հանդիպումներ պիտի կազմակերպուին, կրօնական թէ մշակութային հարցերու շուրջ, պատասխանելով հարցումի մը, վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան ցաւով յայտնած է թէ ինչպէս հայ կաթողիկէ, այնպէս ալ հայ աւետարանական եկեղեցին դուրս կը մնայ հայ առաքելական եկեղեցիին 1700-ամեակի ուղղութեամբ տարած աշխատանքներէն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2001 ՀՌՈՄ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԻՐՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). -

Հայաստանի քրիստոնէութեան դարձի հռչակման 1700-ամեակի ծիրին մէջ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ունի մշակութային ձեռնարկներու յատուկ ծրագիր: Ձեռնարկներուն շարքը սկսաւ 1998 Ապրիլ 3-ին (տե՛ս «Յառաջ», 1998 Ապրիլ 16-ի թիւ) առաջին դասախօսութեամբ մը նախագահութեամբ փրոֆէսէօր Ժան Շէլինիի մասնագէտ Եկեղեցւոյ պատմութեան եւ իրաւունքներու ու մասնակցութեամբ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի, Ժան - Փիէռ Մահէի, Գլօտ Մութաֆեանի եւ Խուար Սարգսեանի: Բ. ձեռնարկը եղաւ ճամբորդութիւն մը Հռոմ, 97 հոգիով, կազմակերպուած միասնաբար Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին հետ, 1999 Մայիս 12-էն 16, այցելելու համար Հռոմ - Հայաստան ցուցահանդէսը Վատիկանի Սիքստինեան Թանգարանի գրադարանը (տե՛ս «Յառաջ» 1999 Յունիս 1-ի թիւ):

Երրորդ ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 8-ին: Գլօտ Մութաֆեան, երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի որոշումով, հրաւէրով եւ յանձնարարութեամբ յղացաւ, պատրաստեց, կազմակերպեց, իրագործեց գիտական բարձր մակարդակի վրայ այս բացառիկ ցուցահանդէսը եւ լոյս ընծայեց գեղատիպ եւ նոյնքան բացառիկ հատոր մը: Այս հատորը ներկայացնելու, բովանդակութեան վրայ ծանրանալու, կարգ մը մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու, որոշ կէտեր առաւել ընդլայնելու եւ ծօնագրութեան համար Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը հրաւիրեց Գլօտ Մութաֆեանը:

Հոծ եւ հետաքրքիր բազմութիւն մը եկաւ լսելու դասախօսը: Գլօտ Մութաֆեան անգամ մը եւս իր գիտութեամբ, իր հմտութեամբ, իր ոգեւորութեամբ, իր պարզութեամբ շուրջ երկու ժամ գրաւեց հասարակութեան ուշադրութիւնը: Վերադծեց հին դարերէն սկսած Հայաստան - Հռոմ - Իտալիա կապերը, թուեց Իտալիոյ մէջ հայկական հետքերը կրօնական, մշակութային, մտաւորական, առեւտրական, գեղարուեստական եւ այլն...: «Տիափոզիթիւ»ներու լուսարձակումով լայն անդրադարձ մը ըրաւ ցուցահանդէսին ներկայացուած տարրերուն վրայ: Նաեւ խօսեցաւ ցուցահանդէսի պատրաստութեան աշխատանքներու ընթացքին եւ ապա ցուցահանդէսի բացումին եւ տեւողութեան իր հանդիպած դժուարութիւններուն, խոչընդոտներուն, արգելքներուն որոնք ըստ յատուկ են «վատիկանեան վարչակարգին» (այս հարցին համար կարդալ կամ վերակարդալ «Յառաջ Միտք Եւ Արուեստ»ի 1999 Կիրակի, Հոկտեմբեր 3-ի թիւը):

Գլօտ Մութաֆեանի հեղինակութեամբ պատրաստուած այս ուշագրաւ հատորը, մեծադիր կազմով, գունազարդ ու ճոխ լուսանկարներով, պատմական ընդարձակ բաժինով կը մնայ որպէս կոթողը Հռոմ - Հայաստան ցուցահանդէսին:

Գլօտ Մութաֆեան իր խօսքի աւարտին վերյիշեց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի ունեցած հիմնական դերը այս ցուցահանդէսի ծրագրման մէջ եւ երեկոն ձօնեց անոր թարմ յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ գաղութիս զոյգ հայկական վարժարաններուն՝ Ամէնօրեայ Պարսամեան եւ Տիկնայ Մխութեան Միօրեայ, ինչպէս նաեւ Եկեղեցւոյ Վարչութեան ու Հայ Մշակութային Ակումբի, շրջանիս հայութիւնը Կիրակի, Հոկտեմբեր 10-ին արձանագրեց եկեղեցական եւ մշակութային բնոյթով յատկանշելի խանդավառ օր մը:

Առաւօտեան ժամը 10.30-էն սկսեալ մեր երկու վարժարաններուն աշակերտները, ընկերակցութեամբ իրենց ծնողներուն եւ ընտանիքի անդամներուն, ներկայ գտնուեցան պատարագին եւ, ստացան՝ Սուրբ Հաղորդութիւն: Մեր պատարագին հոգեցունց երգեցողութիւնը ապահովեց Սայաթ - Նովա երգչախումբին կորիզը ներկայացնող երգիչ - երգչուհի:

Պատարագիչը՝ գաղութիս Հոգեւոր Հովիւ Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, քարոզի ընթացքին սեղմ խօսքերով բնութագրեց իմաստը օրուան. այնուհետեւ, յատկապէս ներկայ փոքրերուն համար, բաւական մանրամասն խօսեցաւ Ս. Հաղորդութեան Խորհուրդին մասին: Տղաք եւ աղջիկ, ջերմեռանդօրէն հաղորդուեցան, մասնակցելէ ետք հաւաքական Խոստովանանքին: Ուրախալի էր հաստատել, թէ փոքրերը, հետեւելով իրենց ուսուցչուհիներու թելադրութեան, բոլորն ալ Ս. Խորան ներկայացան ծոմ բռնած:

Ասոր յաջորդեց փոքր ընդունելութիւնը՝ Պարսամեան սրահ:

Լեցուն սրահի մը մէջ՝ Ֆրանսական եւ հայկական պետական փառերգներով բացումը կատարուեցաւ հանդիսութեան: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը. պատանիներ Արմէն Սերովբեան եւ Արաքս Երմիշ կարդացին Շաւարշ Նարդունիին «Կարօտ Հայ Լեզուի»ն սքանչելի գրութիւնը, Անոյշ Պատեմ կարդաց Վահան Թէքէեանի այնքա՜ն ծանօթ, նոյնպէս սքանչելի «Տաղ Հայերէն Լեզուին»ը, Գայեանէ եւ Լիլիթ Մըխիթարեան քոյրերը դաշնակի վրայ նըւագեցին հայկական մեղեդիներ եւ, հինգ աղջնակներ, հեզաճկուն շարժումներով մեկնաբանեցին հայկական պար մը:

Բանախօսը՝ Ժիրայր Միրիճեան նախ բացատրեց, թէ ինչո՞ւ մեր օրացոյցերուն մէջ կ՚արձանագրուի «Տօն ազգային եւ Եկեղեցական ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ թարգմանութեան Սուրբ Գրոց»ը: Հակիրճ պատմականով մը բացառիկ արժէքը ներկայացնելէ ետք մեր տառերու յայտնագործութեան՝ քաղաքական - ազգային եւ կրօնական, բաւական մանրամասն գիծերով բացատրեց Մեսրոպեան տառերուն առանձնայատկութիւնները - անոնց թիւը, անջատական ըլլալը, ձայնաւորներ, գրութեան ուղղութիւնը, այբբենական կարգը, անուանակոչումները, յօրինում եւ այլ:

Ցերեկոյթը վերջ գտաւ հանդիսավար, Միօրեայի ուսուցչուհի Տիկին Անոյշ Սերովբեանի եզրափակիչ խօսքերով:

Պատուաբեր ձեռնարկ մը մեր գաղութին համար:

ՇԱՔԷ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳԼԱՌԻՍՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱ՞Ծ

Դարամկիզբէն երկար մարմնով ու մեծ աչքերով տարօրինակ ձուկ մը Սուէզի ջրանցքէն մտաւ Միջերկրական ու հոն հաստատուեցաւ: Դարուն աւարտէն առաջ, այդ մէկուն Կարմիր ծովու հայրենակիցներէն 500-ի չափ այլ տեսակներ եկած ու Միջերկրականի բնակիչ դարձած են: Վերջին շրջանին երեւոյթը արագացած է ու արեւմտեան քաղաքակրթութեան օրրան ծովը մօտ է արեւադարձային աւազանի մը վերածուելու: Գլխաւոր պատճառը ջուրին ջերմաստիճանին բարձրացումն է որ երբեմն վտանգաւոր ձկնատեսակներ կ՚առաջնորդէ դէպի հոն:

Արդիւնքը այն է որ այսօր արդէն Միջերկրականի բնիկ ձուկերու 530 տեսակին հետ համակեցութեան մէջ են 110 այլ տեսակներ որոնք ներածուած են տաք ջուրերով ծովերէ: Վերջինները որեւէ հարց չեն ունենար պատշաճելու իրենց նոր միջավայրին ու հոն բազմանալու կանոնաւոր կերպով: Անոնցմէ շատեր արդէն շուկայի ապրանք դարձած են ու հասած մինչեւ մեր սեղանները: Այդ ձուկերուն ներկայութիւնը կը զօրացնէ երկրագունտին ջերմացման տեսութիւնները ու նոյն ատեն կը մատնանշէ Միջերկրականին սպառնացող կարգ մը վտանգներ: Ջուրերուն աղի աստիճանին նուազումը, բնածխային թթուի ծաւալներուն ընդլայնումը եւ մեծցող ապականութիւնը նախանշաններն են անոնց:

Միջերկրականը որ ամբողջ երկրագունտի ջուրի պաշարին 0.8%-ը կը ներկայացնէ, այն ծովն է ուրկէ կը կատարուի համաշխարհային ծովային երթեւեկին 30%-ը: Այդ տոկոսին մէջ կան նաեւ քարիւղատար նաւերը: Իտալիոյ շրջապատի նախարարը որ ծանօթ բնապահ մըն է, մտահոգութիւն կը յայտնէ նկատելով որ արեւադարձային ջուրերու ձուկերը կըրնան միջերկրականեան ամէնէն դիւրին խոցելի տեսակները փոխարինել, անոնց անյայտացումին պատճառ ըլլալով: Մինչդեռ, աւելի մաքուր պահուած ծով մը կրնար պատուար կանգնիլ նորեկներուն ու պահպանել այդ կենսոլորտին հաւասարակշռութիւնը: Ճարտարարուեստական թունաւոր տարրեր, ծանր մետաղներ մեծ վնաս կը պատճառեն միջերկրականեան բուսականութեան, յապաղեցնելով ձուկի կարգ մը տեսակներուն բազմացումի հոլովոյթը:

Բնութեան համաշխարհային հիմնարկին կողմէ պատրաստուած տեղեկագիր մը կ՚եզրակացնէ թէ ճարտարարուեստին զարգացումը, շէնքերու կառուցումը եւ զբօսաշրջութիւնը կը սպառնան Միջերկրականին որպէս կենդանական եւ բուսական բնականոն հարստութիւն: Վնասը չէշտուած է յատկապէս ափերուն մօտ եւ գետաբերաններուն: Օրինակ ապականութեան կարեւոր կեդրոններ կան Փօյի, Ռոնի, Նեղոսի բերաններուն շուրջ: Ամէն տարի Միջերկրական կը թափուի 600 հազար թոն քարիւղ:

Նոյն տեղեկագիրը մեզի բաժին մըն ալ կը յատկացնէ զանգուածային զբօսաշրջութեան: Միջերկրականի ափերը յետագայ 20 տարուան ընթացքին շուրջ 350 միլիոն զբօսաշրջիկ պիտի հիւրընկալեն որոնք պիտի աւելնան 150 միլիոն բնակիչներուն: Նկատի առած ջուրի, ուժանիւթի, ծովափներուն գործածութեան համար հարկաւոր կառոյցները, դժուար չէ ըսել որ դրեթէ անապրելի պայմաններ կը ստեղծուին:

Այսուհանդերձ, կան տակաւին քանի մը շրջաններ Սպանիոյ, Ալպանիոյ եւ Մարոքի մէջ որոնք շրջապատի պահպանութեան առումով պէտք է օրինակ հանդիսանան: Այդ վայրերուն մէջ կարելի է դիտարկել Միջերկրականը այն վիճակին մէջ ուր կը գտնուէր բազմահարիւր տարիներ առաջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ 5 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՕԳՈՍՏՈՍԸ ԱՐՏԱՇԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Սփիւռք - Հայաստան կապ» (*) Նորակազմ միութիւնը որ հիմնուեցաւ անցեալ փետրուարին, 20 - 24 տարեկան հինգ Ֆրանսահայերու կողմէ, Օգոստոսին յաջողութեամբ կիրարկեց Արտաշաւանի երախաներուն, զբօսանքի կեդրոն մը բացելու առաջին ծրագիրը:

Հինգ երիտասարդները՝ Ալեքսան, Անոյշ, Ժիզէլ, Կրէկորի եւ Րաֆֆի բազմաթիւ դիմումներէ ետք յաջողեցան Վալ տը Մարնի ընդհանուր խորհուրդէն որպէս զօրակցութեան խորհրդանիշ յատկացուած 29 հազար ֆրանքով եւ շնորհիւ «Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութեան օժանդակութեան, Օգոստոս 2-ին մեկնիլ Աշտարակի հիւսիսակողմի այդ գիւղը:

Իրենց հետ տարած հարկաւոր առարկաներով անմիջապէս զբօսանքի կեդրոնը հաստատեցին գիւղին վարժարանին մէջ, հոն խմբելով շրջակայքի երախաները որոնց թիւը հասաւ 160-ի: Անոնք ամիս մը, ամէն առտու մասնակցեցան ձեռական պեզարուեստի, մարզական աշխատանքներու, հինգ երիտասարդներուն ղեկավարութեան տակ: Դասարաններ զարդարուեցան նկարներով, ծաղկեփունջերով, ճօլած-ներով: Անոնք մանրակրկիտ գիւղեր, տիկնիկներ, խաղալիկներ, զարդեղէններ շինեցին խաւաքարտով, կաւով ու այլ նիւթերով: Պարեր, երգեր սորվեցան, թատերակներ, մարզական խաղեր, մնջախաղ, երաժշտախաղ ներկայացուցին: Այս բոլորը կատարուեցան ոչ յարմարաւէտ պայմաններու մէջ, քանի որ չկար ելեկտրական հոսանք, յաճախ չկար ջուր: Դժուարութիւն կը ստեղծէր երախաներուն տարիքի մեծ զանազանութիւնն ալ:

Գիւղացիները, գիտակից՝ հինգ երիտասարդներու ըրածին կարեւորութեան, չափազանց հիւրընկալ գտնուեցան անոնց նկատմամբ: Սուրճի, ճմերուկ ուտելու հրաւէրները ամէնօրեայ եղան ինչպէս իրենց պարտէզէն պտուղ, բանջարեղէն նուիրողները, իրենց պատրաստած լաւաշն ու պանիրը հրամցնողները:

Հինգ երիտասարդները խանդավառուած այս յաջողութենէն, վճռակամ են մեծցընելու իրենց խումբը ու շարունակելու աշխատանքը Հայաստանի այլ գիւղերուն մէջ ալ: Կը փափաքին նաեւ հովանաւոր կանգնիլ Արտաշաւանի դպրոցին:

Ա. Տ. Ս.

(*) Diaspora Arménie — Connexion
c/o 15 bis, avenue Jeanne d'Arc
94170 Le Perreux

(Շար. Ա. էջէն)

տալու համար երկրին որ խուսափի ծայրայեղութիւններէ: Պիտի չմասնակցի, սակայն, երեսփոխանական ընտրութիւններուն:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒԻ, Իսրայէլի նախկին վարչապետը, տունը խուզարկած է ոստիկանութիւնը եւ ձեռք ձգած բազմաթիւ արժէքաւոր առարկաներ, պաստառներ, գոհարեղէն, ոսկի: Խուզարկութեան հրամանագիրը տուած էր արդարադատութիւնը հանրային դրամի իւրացման հարցի մը կապակցութեամբ: Ոստիկանութիւնը գրաւած է նաեւ բազմաթիւ պաշտօնական նուէրներ (այսինքն՝ Իսրայէլի պետութեան եղած):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ Ի
Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Հոկտեմբեր 19-ի երեկոյեան Ֆրանսիայում Հայաստանի դեսպանութեան շէնքում գումարուեց ՀՀ Դեսպանատան Բարեկամների Միութեան Վարչութեան հերթական ժողովը: Դեսպան Եդուարդ Նալպանտեանը ժողովականների տեղեակ պահեց Սեպտեմբերի 22 – 24-ին Երեւանում կայացած Հայաստան – Սփիւռք Համաժողովի մասին: Կարծիքներ փոխանակուեցին համաժողովում արտայայտուած առաջարկութիւնների եւ յետագայ անելիքների վերաբերեալ:

Այնուհետեւ Պ. Նալպանտեանը ընդհանուր գծերով ներկայացրեց դեսպանութեան վերջին կէս տարուայ գործունէութիւնը՝ ուղղուած ֆրանս-հայկական յարաբերութիւնների ամենատարբեր ոլորտներում համագործակցութեան խորացմանը:

Անդրադառնալով Դեսպանատան Բարեկամների Միութեան գործունէութեանը՝ ժողովականներն առաջարկեցին Միութեան ներսում ստեղծել առանձին մասնագիտացուած յանձնաժողովներ՝ խթանելու համար երկու երկրների առեւտրատնտեսական, գիտակրթական եւ մշակութային փոխանակումները:

Ժողովը քննարկեց նաեւ վարչական եւ կազմակերպական հարցեր:

1999 Հոկտ. 20

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CHRISTIANISME»

(Hebdomadaire Protestant, 10/16 Octobre)

L'ARMENIE DOIT RETROUVER LA FOI DE SES PERES

Այս խորագրին տակ, շաբաթաթերթը կը ներկայացնէ «Շարժուան հիւրը» վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան: Ան կը պատմէ որ առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիա գացած էր այս ամառ, այցելելու համար Հայ աւետարանական եկեղեցիները եւ հոն գտնուած է Օգոստոս 17-ի երկրաշարժին եւ յաջորդող օրերը, ապրած է տառապանքը Թուրք ժողովուրդին որ զգացած է ցեղասպանութիւնը եւ ցարդ ունեցած վերապահութիւնը այդ ժողովուրդին հանդէպ, անհետացած է: Պատուելին, ապա կը խօսի Հայաստանի երկրաշարժին, «Խաչուած փուռ ըՍարմէնի» կազմակերպութեան գործունէութեան եւ գործելակերպին մասին: Կը բացատրէ թէ մինչեւ 23 տարեկանին միայն սկսած է հայերէն սորվիլ: Անդրադառնալէ ետք Աւետարանական Եկեղեցւոյ եւ Հայկական միւս եկեղեցիներուն հետ հաշտարակայ հեռանկարներուն, կը վերջացնէ յիշելով իրենց մասնակցութիւնը Երեւանի Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Նուպար Դաւիթեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 24, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Պահրի)

մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. partenaire de la MEDIATHEQUE MUNICIPALE d'Alfortville

dans le cadre de sa manifestation annuelle

KIOSQUE 99

sur le thème

«Rendez-vous avec le temps»

du 13 au 23 Octobre

La M.C.A. présente

Exposition Photos Montage

Créations de BAGHDIG KOUYOUMDJIAN

et participe

Vendredi 22 Octobre à 20h30

CAFE-PHILO

Débat sur le temps, la mémoire et l'avenir

«L'idée du passé ne prend un sens et ne constitue une valeur que pour l'homme qui se trouve en soi-même une passion pour l'avenir»

Paul VALERY

ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vailant-Couturier,
ALFORTVILLE

—— Entrée libre ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

•

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

ՎԱՃԱՌՈՐԴՈՒՀԻ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տոքոլայի փարիզեան վաճառատան մը համար վաճառորդուհի կը փնտռուի:

Հեռաձայնել՝
01 – 43 – 36 – 50 – 20
(գործի ժամերուն)
եւ
06 – 60 – 49 – 65 – 81
թիւերուն:

ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23,
ժամը 10.45-էն ժամը 12

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

առաւօտեան յատուկ ժամերգութիւն տեղի պիտի ունենայ

մասնակցութեամբ՝
«Էթուալ – Շան գ'Էլիզէ»ի
Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու
(Կաթողիկէ, Օրթոտոքս եւ Բողոքական՝ Փարիզի 8-րդ եւ 16-րդ թաղամասերու)

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու սոյն էքիւմէնիք աղօթքներուն:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 8ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Էմին Տէր-Գրիգորեանց
ԽԷՁՕՅԻ ԹՈՒՋԸ

Յակոբ Պարոնեան
ԵՐԿՈՒ ՏԷՐՈՎ ԾԱՌԱՅ ՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31, 1999
ժամը 16-ին

«Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոն
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
Métro : Courcelles

— Մուտք՝ 30 Ֆր. —

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

INVITATION
à une
RENCONTRE - DEBAT
sur

«LA CONFERENCE ARMENIE - DIASPORA»

Une importante délégation a représenté les Arméniens de France lors de la Conférence Arménie-Diaspora qui s'est déroulée du 22 au 24 septembre à Erevan.

Afin d'assurer la pleine information de tous ceux intéressés par le déroulement de cette Conférence, l'esprit de concorde qui y régnait, et par les conclusions qui ont été dégagées,

une réunion aura lieu le 26 octobre à 20 heures 30 en l'Eglise Réformée de France 58, rue Madame — 75006 PARIS

Après un compte-rendu détaillé de la Conférence, les délégués et Monsieur l'Ambassadeur d'Arménie en France engageront le débat sur les orientations de principe décidées ainsi que sur les suites à donner à cette Conférence majeure.

Compte tenu de l'importance de cette réunion une large participation du public est souhaitée.

L'Association Culturelle **«NAREG»** d'Enghien-les-Bains

présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**
100.000 $
Récompense pour toute information **deux heures de fou rire !!!**

le Samedi 6 Novembre à 20h30
Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements et réservations :
tél. : 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45

P.A.F. Théatre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires)

P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires)

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 OCTOBRE
1999
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.758
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.758

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Վազգէն Սարգսեան ելոյթ մը ունեցած է ազգային հեռատեսիլէն, Հոկտ. 21-ին: Նախ անդրադարձած է պիւտճէին եւ շեշտած այդ առթիւ.– «Այսօր իսկ ուզում եմ ասել որ 2000 թուականի պիւտճէն լինելու է կոշտ, բայց իրատեսական, նպատակային: Սա լինելու է զարգացման պիւտճէ»: *Նախարարապետին համար ընկերային հարցերը որքան ալ կարեւոր ըլլան, անոնց լուծման հիմնական ճամբան տնտեսութեան աճն է: Ինչ կը վերաբերի «կոռուպցիա»յին, որ ըստ երեւոյթին իր լուրջ մտահոգութիւնը դարձած է, գլխաւորաբար Միացեալ-Նահանգներէն վերադարձէն ի վեր (ներդրումներու գետնի վրայ, մանաւանդ), Վ. Սարգսեան սապէս կը վերլուծէ կացութիւնը.–*

«Կոռուպցիան Հայաստանում ունի նաեւ օբյեկտիւ պատճառներ՝ աղքատութիւն, երկրաշարժի եւ յետպատերազմեան հետեւանքներ, օրէնսդրական դաշտի անկատարութիւն, աշխարհագրական դիրք: Եթէ լինէինք Գերմանիայի կամ Զուիցերիայի հարեւանը, դժուար թէ այն այսպիսի մասշտաբներ ունենար: Միւս կարեւորագոյն օբյեկտիւ պատճառը պատմական ժառանգութիւնն է: Սովետական վերջին տասնամեակների պատմութիւնը ինչ-որ առումով երկրի լիակատար կոռումպացման պատմութիւն է, եւ այդ ժառանգութիւնը մէկ օրում չես փոխի: Այս առումով պայքարը բարդանում է, բայց Հայաստանում հնարաւոր է իրական պայքար, քանի որ մեզանում կոռուպցիան համակարգուած եւ մոնոպոլիզացուած չէ: Պայքարն ի հարկէ, ուշ ենք սկսել, բայց, կարծում եմ չենք ուշացել:

«Ի՞նչ է կոռուպցիան: Ընդհանուր մի սահմանմամբ այն հնարաւոր չէ բնորոշել, այն ամենատարբեր դրսեւորումներ ունի՝ կաշառակերութիւն ու կաշառատուութիւն, հովանաւորչութիւն: Կաշառակերութիւնն այսօր Հայաստանում ցաւալիօրէն տարածուած է: Սակայն երկրի զարգացմանն այսօր յատկապէս խոչընդոտում է հովանաւորչութիւնը: Այսպէս կոչուած "տանիքներ"ի արատաւոր աւանդոյթը խանգարում է ազատ զարգացմանը»:

Նախարարապետը կը խորհի որ մինչեւ 2000 *թուականի Մայիս ամիսը երբ Լոնտոն կը գումարուի տնտեսական ժողովը* (Պիզնէս – Ֆորում) *կաշառակերութեան դէմ պայքարը դրական արդիւնքի հասած կ'ըլլայ:*

Ապա, Վազգէն Սարգսեան կ'անդրադառնայ ընտրութիւններու վերաբերող զանազան կէտերու.– ա) ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւն: բ) Աշխարհին ցոյց պէտք է տալ որ Հայաստան կրնայ «արդար եւ ազնիւ» ընտրութիւններ կազմակերպել: գ) Պէտք է ընտրուին մարդիկ որոնք տէր կը կենան իրենց համայնքին եւ գիւղին: Վ. Սարգսեան կոչ կ'ընէ թեկնածուներուն որ «պայքարին ազնիւ եւ արժանապատիւ»: Աւելի մեծ բեռ չառնեն իրենց վրայ քան ինչ որ կրնան ընել:

Ու Վ. Սարգսեան ելոյթը կը վերջացնէ.– «Իսկ ձեզ, սիրելի հայրենակիցներ, ցանկանում եմ բարի աշուն: Սա այն ժամանակահատուածն է, որ օրը ձմեռ է կերակրում: Ցաւօք, յուշ են դառել մեր ոսկէ եւ բարի աշունները: Հաւատացնում եմ, որ հայրենի կառավարութիւնը ամէն բան կ'անի՝ ձեզ հետ միասին վերադարձնելու այն պայծառ, բերքաշատ օրերն ու հոգեկան հանգստութիւնը՝ արդէն 2000 – 2001 – 2002 թուականներին: Բարի աշուն ձեզ եւ շնորհակալութիւն»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՓԱՓՈՆԻ ԴԷՄ

Ինչպէս կը սպասուէր, Պորտոյի Վճռաբեկ Ատեանը մերժեց Փափոնի դիմումը Հոկտեմբեր 21-ին եւ այդ որոշումով իսկ, Ոճրային Ատեանին վճիռը (10 տարի բանտարկութիւն) վերջնական բնոյթ ստացաւ, անմիջապէս գործադրելի: Բայց, ո՞ւր է Փափոն: Կը կարծուի որ Զուիցերիա է տակաւին, հոն էր անցեալ շաբթու, եւ այլեւս կրնայ հոն ալ ձերբակալուիլ քանի ձերբակալման ազգային եւ միջազգային հրամանագիր ելած է:

Այս հարցը բաւական ցնցում ստեղծած

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 21 / 22)

ԳԵՐԳ. ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ ԲԱՑՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 21-ին Մայր Աթոռի մէջ, տեղապահ Ներսէս Արք. Պօզապալեանի նախագահութեամբ, Երուսաղէմի ու Պոլսոյ պատրիարքներուն ատենապետութեամբ աշխատանքի սկսած է Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդի նիստը: Ան կը շարունակուի մինչեւ Հոկտեմբեր 22, քննելով ազգային եկեղեցական ժողովին վերաբերեալ կազմակերպչական հարցեր:

* * *

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՎՐԴՈՎՈՒԱԾ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԷՆ

Հոկտեմբեր 21-ին Կինոյի տան մէջ հաւաքուած շարք մը մտաւորականներ վրդովում յայտնած են կաթողիկոսական ընտրութեան շուրջ ստեղծուած մթնոլորտին մասին: Ելոյթ ունեցողներէն մէկը ըսած է թէ Ազգային եկեղեցական ժողովին 453 պատուիրակներուն մեծ մասը աշխարհական է եւ պաշտօնի տէր իշխանաւոր: Դժգոհութեան արտայայտութիւններու տեղի տուած է յայտնուած այն կարծիքն ալ թէ նորընտիր կաթողիկոսը պէտք է հայաստանցի ըլլայ: Մտաւորականներ ըսած են թէ կարեւորը ընտրեալին Հայաստանէն կամ Սփիւռքէն ըլլալը չէ, այլ բոլոր առումներով ամենայարմար նկատուիլը: Ինչ կը վերաբերի ընտրութիւնը յետաձգելու առաջարկներուն, Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան ըսած է թէ շատ հաւանական չէ ատիկա, երբ հաշուուած օրեր մնացած են որոշուած թուականին եւ շուրջ 35 եպիսկոպոսներ կեդրոնացած են մէկ թեկնածուի շուրջ (որոշ տուեալներով՝ տեղապահ Ներսէս Արքեպիսկոպոսի):

* * *

ԱԼԻԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հ. Ալիեւի կարծիքով՝ ղարաբաղեան հակամարտութեան բանակցութիւնները այն փուլին են որ կարելի է նշանակալից հանգրուանի մը հասնիլ: Ազրպէյճանի նախագահը այդ կարծիքը յայտնած է ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութեան խորհրդական Ս. Սեսթանովիչին որ Բաքու կը գտնուի: Հ. Ալիեւ ըսած է թէ լուծումի հասնելու ուղղութեամբ վերջերս ԱՄՆ-ու աւելցած աշխուժութիւնը յոյս կը ներշնչէ յառաջընթաց արձանագրելու: Ան աւելցուցած է թէ կը փափաքի Մինսկի խումբին գործունէութիւնը եւս աւելի աշխուժանայ, շեշտելով որ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Պոլսոյ Նոյեմբեր 18 – 19-ի հանդիպումին պէտք է շօշափելի արդիւնքներով երթալ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻԳԴԻՐԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Հայերու կողմէ, 1915 Ապրիլ 24-էն սկսեալ, Իգդիրի ու Կարսի շրջանը վայրագօրէն սպաննուած Թուրքեր»*ու յիշատակին Իգդիրի մէջ վերջերս բարձրացած կոթողին առթիւ ուշագրաւ էջ մը հրապարակած է «Այտընլըք» թերթը (Հոկտ. 5): Ան ստորագրուած է Պասքըն Օրանի կողմէ. «Ակօս» շաբաթաթերթը զայն արտատպած է Հոկտ. 15-ի թիւով:*

Գրութեան սկիզբը, նախ անդրադառնալով կոթողին երկինք ցցուած հինգ թուրերէ բաղկացած ըլլալուն, Պ. Օրան հարց կու տայ.«Եթէ այդ թուրերը Թուրքերը ջարդող Հայերու թուրերն են, ի՞նչ գործ ունին թրքական յուշարձանին վրայ: Իսկ եթէ թրքական թուրեր են որոնց պարտականութիւնն է Հայերը վախցնել, հոն գտնուած են իրաւո՞ւնք տալու համար բոլոր անոնց որոնք կ'ըսեն թէ "Թուրքերը Հայերը կոտորեցին"»:

Յաջորդ պարբերութիւններով համառօտ ձեւով կը ներկայացուին Օսմանեան Պետութեան ամէնէն «հաւատարիմ» ենթակայ նկատուած Հայերու պատահածները. արեւմտեան գրգռութիւն, քրտական ցեղախումբերու մեծ ճնշումները, ծանր հարկեր ու «հայ ազգայնականներու ահաբեկչութիւնը» *պատճառ եղան ԺԹ. դարու վերջին համիտեան դէպքերուն որոնք Թուրք յօդուածագիրը կ'որակէ «*ապստամբութիւնը արիւնալի ձեւերով լռեցնել»*ու արարք: Իսկ 1915-ը ռուսական զօրքին Հայերու օժանդակութեան արգելք ըլլալու նպատակով այդ տարրին դէպի Սուրիա աքսորը կը յատկանշէ. աքսոր, որուն ընթացքին կողոպուտ, սպանութիւն, թալան տեղի ունեցաւ: Ինչ կը վերաբերի զոհերու թիւին, թրքական աղբիւրներու 400 հազարէն ու եւրոպացի, հայ հեղինակներու 1,5 միլիոնէն առաջինին մօտ բան մը հաւանական կը նկատէ Պ. Օրան, քանի որ* «Օսմանեան Կայսրութեան մէջ ապրող Հայերու ընդհանուր թիւը 1,5 միլիոնի չափ էր»:

Ըսելէ ետք թէ Թուրքիայէն դուրս տիրող կարծիքը կատարուածին ցեղասպանութեան բնոյթը կ'ընդունի ընդհանրապէս ու 1980-ական թուականներէն ատիկա մարդկային իրաւունքներու նիւթով Թուրքիոյ վրայ ճնշում բանեցնելու ծառայած է, յօդուածագիրը հարցին արմատական լուծումին համար պայմաններ կ'առաջարկէ. կ'ըսէ թէ առաջինը Հայաստանի հետ բարեկամութիւն հաստատելն է: Այդ առիթը զոր կորսնցուցած են Լ. Տէր-Պետրոսեանի օրով, ո՛վ գիտէ երբ կրկին ձեռք կ'անցնի: Պ. Օրան կը թուէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի այդ «առիթ»ը պատրաստող քայլերը. Հայաստանի մէջ ՓՔՔ-ի գործունէութեան կասեցում, Հ.Յ.Դ.-ի ղեկավարները թմրեցուցիչի առնչութեամբ ձերբակալել տալ, Սահմանադրութեան մէջ տեղ չտալ ցեղասպանութեան նիւթին, Սփիւռքի բոլոր գաղութները այցելելով զանոնք լռեցնել: Այս բոլորը Լ. Տէր-Պետրոսեան ըրած է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ սահմանային անցք մը ունենալու համար որպէսզի կարօտ չըլլայ ո՛չ Ռուսաստանի զինուորական ուժին, ոչ ալ Իրանի տնտեսական նեցուկին:

Ըստ Պ. Օրանի, որպէսզի հայկական պնդումներու ճնշումէն Թուրքիա վերջնականապէս փրկուի, Բ. պայմանը հանգիստ, երջանիկ պահելն է Թուրքիոյ հայ քաղաքացիները: Մինչդեռ «տակաւին 1993-ին Կրթական նախարարութիւնը այս *էֆէնտի* մարդոց իրենց լեզուով կրթական գործ տանելու իրաւունքը ջնջել ուզեց, անդադար զիրենք կ'անպատուենք "ՓՔՔ-ն Հայու վիժած է" ըսելով ու մինչեւ այսօր կը շարունակուի 1936-ի Յայտարարագիր կոչուած իրաւական խայտառակութիւնը ու այդ թուականէն ետք հայկական վաքըֆներու գնած կալուածները առանց որեւէ իրաւացի պատճառի, պաշտօնապէս կը գրաւուին...» *կը յիշեցնէ Պ. Օրան:*

Ա Մ Ն

ՄՈՒՐԱՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆ
ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԻ ՏԱԿ

Հոկտեմբեր 14-ին, Օհայօ նահանգի Գլիվլէնտ քաղաքին մէջ, դաշնակցային իշխանութիւնները ամբաստանութեան տակ առած են քաղաքական գործիչ, Ամերիկեան Նէշընըլ Գոմիթէի (Հայ Դատի Յանձնախումբ) նախագահ՝ Մուրատ Թօփալեանը, որ անմիջապէս հրաժարած է այդ պաշտօնէն, որպէսզի ամբողջութեամբ զբաղի եղած մեղադրանքներու հարցով: Զինք փոխարինած է Արամ Համբարեան: 53-ամեայ Մուրատ Թօփալեան որ ձերբակալուած էր նոյն օրը, ազատ արձակուած է 100 հազար տոլարի երաշխաւորագինի մը վճարումէն ետք: Եղած մեղադրանքները կը վերաբերին 1980 – 1981-ին ռմբափորձերու Գալիֆորնիոյ Գոնթէ տ'Օրանժի համալսարանի կեդրոնին եւ ՄԱԿ-ի Թրքական ներկայացուցչութեան դէմ, առանց ճշդելու թէ ուղղակի մասնակցութիւն ունեցա՞ծ է այդ արարքներուն մէջ: Կ'ամբաստանուի որ Թրքական հաստատութեանց դէմ ռմբափորձերու մէջ կեդրոնական դեր ունեցած է: Կասկած կայ նաեւ որ զէնքի գործածութիւն սորվեցուցած է երիտասարդներու 1976-1977 թուականներուն եւ այդ կապակցութեամբ Պոսթընի Հայաստան քէմփը ահաբեկչութեան որպէս մարզավայր ծառայած է:

Մ. Թօփալեան կը հերքէ բոլոր մեղադրանքները, իսկ Հայ դատի յանձնախումբը յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց.–

«Այս առթիւ, Յանձնախումբը կը հաստատէ Մ. Թօփալեանին բերած նպաստը ամերիկահայութեան քաղաքական կեանքի զարգացումին ու իր նուիրումը Հայ Դատին: Յանձնախումբը յատկապէս կ'ընդգծէ անոր բանալի դերակատարութիւնը ժողովրդային մակարդակի կազմակերպչական աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ ամերիկեան քաղաքական ու ընտրական կեանքէն ներս ամերիկահայութեան դերին յարաճուն զարգացման մէջ: Յանձնախումբը կը յուսայ ապագային եւս օգտուիլ Մ. Թօփալեանի փորձառութենէն՝ ամերիկահայ գաղութին դէմ ցցուած մարտահրաւէրները դիմագրաւելու առնչութեամբ»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի
ՆՈՐ ՏԵՂԱԴՐՈՒԱԾ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԻ ԱՌՋԵՒ

Հոկտեմբերի 21-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում յաւարտ առաւօտեան ժամերգութեան Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամենապատիւ Տ. Ներսէս Արք. Պօզապալեանի նախագահութեամբ եւ Երուսաղէմի ու Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքներ Ամենապատիւ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի ընկերակցութեամբ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն Ամենայն Հայոց երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի նոր տեղադրուած տապանաքարի առջեւ:

«Եւ թող այս շիրմաքարը դառնայ ուխտատեղի հաւատաւոր հայ ժողովրդի համար», – դիմելով բոլոր ներկաների ասաց Տեղապահ Սրբազանը:

Սպիտակ մարմարեայ տապանաքարի վրայ փորագրուած են հանգուցեալ Վեհափառ Հայրապետի անունը, ծննդեան ու մահուան թուականները եւ Վեհափառ Հայրապետի սիրած խօսքերից՝ «Մարդ է որ գործէ զերկիր»:

Արարողութեանը ներկայ էին սրբազան եւ հոգեշնորհ հայրեր, բազմաթիւ հաւատացեալներ:

ՄԱՄԼՈՅ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ԲԷԳԼԱՐ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ

Անցեալ Յունիս – Յուլիս ամիսներուն, Գալիֆորնիոյ «Նոր Օր» շաբաթաթերթին մէջ, Եգիպտոսի «Արեւ» օրաթերթի նախկին խմբագիր (այժմ՝ Աւստրալիա) Աւետիս Եափուճեան շահեկան յուշագրութիւն մը ստորագրեց Սփիւռքի տարաբախտ ու այսօր մոռցուած դէմքերէն մէկուն՝ Բէգլար Նաւասարդեանի մասին: Յուշագրութիւնը շահեկան մանրամասնութիւններով առատ էր: Ու թէեւ հեղինակը Նաւասարդեանի գաղափարական հակառակորդներէն էր (բայց եղած է նաեւ անգլերէնի աշակերտը), շատ մը տուեալներ հաւաստի կ'երեւին եւ պէտք է մաղթել, որ խթանեն ուրիշներ՝ գրելու եւ ամբողջացնելու այդ տարաբախտ դէմքին կենդանագիրը:

Ինչպէս յայտնի է, «Յուսաբեր»ի երկարամեայ խմբագիր ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրուան կարեւոր դէմքերէն Վահան Նաւասարդեանի որդին էր Բ. Նաւասարդեանը (1918 – 1966)՝ գրական, հրապարակագրական բազմաթիւ էջերու հեղինակ, որ նաեւ խմբագիր եղած է «Հայրենիք» եւ «Յուսաբեր» օրաթերթերուն: Մայիս 1966–ին, անակնկալ կերպով իր պաշտօնէն ու կուսակցութենէն հրաժարած է եւ մեկնած՝ Հայաստան: Քանի մը ամիս ետք, հոն մահացած է՝ առեղծուածային պայմաններու տակ իյնալով «Արմենիա» պանդոկի հինգերորդ յարկէն, անձնասպան՝ ըստ ընդունուած կարծիքի, թէեւ չեն պակսած շշուկներ, թէ ղաւի մը զոհ գացած է:

Յիշենք, որ իր կեանքը վիպականացած պատումի մը՝ Անդրանիկ Ծառուկեանի «Վերջին անմեղը» (1983) հատորի հիմքը դարձաւ: Թէեւ գիրքը գեղարուեստական առումով անյաջող է, սակայն կարելի է անոր էջերէն որոշ իրական մանրամասներ ալ ընդնշմարել:

Միւս կողմէ, Մարկ. Նշանեանի նոր լոյս տեսած «Յակոբ Օշականի մատենագիտութիւնը» առիթ եղած է ընդգրկելու Բէգլար Նաւասարդեանի մէկ յօդուածը («Հայրենիք» ամսագիր, Մայիս – Յունիս 1948), որուն մասին կազմողը հետեւեալը ծանօթագրած է.–

«Գրութեան Բ. մասին մէջ՝ հեղինակը Օշականի *Հաճի Ապտուլլահ* գործէն հատուած մը կը մէջբերէ, Մոլա Սայիտի յոբանը նկարագրող (*էջ* 96 – 97), փաստելու համար որ բան մը չէ հասկցած եւ ուրեմն բան մը չկար հասկնալիք հոն: Գերտրիւտ Շթայնէն, Շէյքսփիրէն, Փրուստէն՝ ամէն ինչ հասկնալի է, միայն Յակոբ Օշականը չի հասկցուիր: Երկաբաժին ու ոլորապտոյտ յօդուած մը, հոն հասնելու համար՝ որ ժողովուրդին կողմէ չհասկցուող գրականութիւնը բանի մը չի ծառայեր: Ուր հեղինակը անշուշտ՝ իր սեփական ուղեղին սահմանները կը դարձնէ չափանիշ: Անձնական տգիտութի՞ւն, թէ հասարակ ուղեղալուացում» (*էջ* 128):

Ա. Եափուճեանի յուշերը եւ այս նշումը, յաջորդաբար մեր ուշադրութիւնը գրաւելով, մեզ մղեցին երկրորդ անգամ (առիթով մը, ընդարձակ հատուած մը մէջբերած էինք՝ «Յառաջ»ի ընթացիկ յօդուածի մը մէջ) ձեռք զարնելու մեր տրամադրութեան տակ գտնուող Բ. Նաւասարդեանի նամակներուն, ուղղուած՝ Կոստան Զարեանին (Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան, Կ. Զարեանի Ֆոնտ, թիւ 73), եւ անկէ հրամցնելու ստորեւ տրուող նամակը, որուն մէջ կ'ակնարկուի Օշականի մասին գրուածին, եւ ուշագրաւ այլ խոհեր կ'արձանագրուին: Այլապէս խիստ շահեկան այս նամականիին (1949 – 1952 թուականները ընդգրկող) ծաւալը առայժմ արգելք է լրիւ հրապարակումին, բայց կը յուսանք որ յետագային առիթ ըլլայ կրկին անդրադառնալու անոր: Նամակը մեքենագրուած է, բացառելով վերջին տողը:

Նամակը կը յուզէ այլ հարց մը. ո՞ւր է Նաւասարդեանի արխիւը, որ Զարեանի նամակները կ'ընդգրկէր: Հայաստան մեկնումին, իր հետը չէ տարած: Արդեօք Գահիրէ՞ մնացած է:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Պուէնոս – Այրէս

3·4·50
Գահիրէ

Սիրելի պր. Զարեան,

Ստացայ ձեր նամակը եւ «Յուսաբեր»ի համար գրուած ձեր բանաստեղծութիւնը, որ հրատարակուեց մեր թերթի մէջ եւ՝ կտրուած՝ հայրիկը ղրկեց ձեզ (1):

Հինգ օր է, որ ձեր առաջարկը զանազան ձեւերով դառնում է մտքիս մէջ: Ձեր բանաստեղծութիւնները այստեղ հրատարակութեան տալու խնդիրը վճռից դուրս է՝ անպայմանօրէն կը կատարուի (2): Մնում է միայն ճշդել, թէ գործը ուրի՞ն արժէ յանձնել: Մէկ մտածեցի, որ խօսեմ այստեղի «Համազգային»ի վարչութեան: Յետոյ սկսեց տարակուսանքը: Ուզում եմ, որ մեր լաւագոյնը անենք, մի ընտիր հրատարակութիւն. ամէն տեսակէտով՝ թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, սրբագրութիւն, կտորների ճաշակաւոր դասաւորում եւ այլ մանրամասնութիւններ: Այսպիսի աշխատանքի համար ձեռնհաս մարդ պէտք է, իւրատեսակի արհեստաւոր: «Համազգային»ը այդպիսի մարդ չունի: Յետոյ, մտածեցի, որ «Յուսաբեր» թերթը, ի՛նքը հրատարակի: Այս կ'ունենայ այն առաւելութիւնը, որ ամբողջ խմբագրութիւնը գործի կը լծուի: Սակայն, ի վերջոյ, մի ուրիշ միտք անցաւ գլխովս, որի մասին դեռեւս անհրաժեշտ մարդկանց հետ չեմ խօսել. գործը տալ «Յուսաբեր» Մշակութային Ընկերակցութեան, այսինքն՝ այն ընկերակցութեան, որ «Յուսաբեր»ի Տունը պիտի կառուցի:

«Մշակութային»ը լինելով, թերեւս լաւ լինի, որ վրան առնի: Ինչպէս էլ որ կարգադրուի խնդիրը՝ երկու բան որոշ են. առաջին՝ անպայման կը հրատարակենք, երկրորդ՝ ես ուղղակիօրէն պիտի կապուեմ գործին եւ հսկեմ նրա ամէն մի մանրամասնութեան վրայ: Եւ այս պիտի անեմ հոգեկան մեծագոյն հաճոյքով:

Այս բոլորի համար լաւ կը լինի, եթէ դուք մի քիչ աւելի մանրամասնութիւններ ղրկէք: Կտորների քանակ, ծաւալ, նախընտրութիւններ: Ինչ վերաբերում է ապագայ եկամուտին, ես պիտի առաջարկեմ, որ ով էլ ստանձնի, ընդունի ծախքերը հանելուց յետոյ բան չառնել, կամ եթէ անպայման անհրաժեշտ է մի որեւէ տոկոս, այդ տոկոսը լինի շատ չնչին, նոմինալ գրեթէ:

Խոր յուզումով կարդացի ձեր «Հայաստան» բանաստեղծութիւնը: Նա լիովին պատասխանում է «առեղծուած»ի հարցին: Ա՛խ, այդ առեղծուածը... Թէ՛ երջանկութիւն է, թէ՛ կաշկանդում, թէ՛ ներշնչումի աղբիւր, թէ՛ անծայր կսկիծի ակ, թէ՛ մշտապէս ներկայ, անմիջօրէն քո սեփականութիւնը հանդիսացող գանձ եւ թէ՛ հեռուն, անհասանելի, երբեք քոնը չեղած Երազ...

«Հայաստան» բանաստեղծութիւնը միաժամանակ պատասխան էր իմ տուած հարցումին: Բայց ոչ լրիւ: Այդ բնական է, անհնարին է մէկ կտորի մէջ պարփակել այդքան բարդ հարցի պատասխանը:

Ասում է... «Իսկ ինչ վերաբերում է բանաստեղծութեան, դա մի մեծ եւ կարեւոր հարց է եւ ես արդէն վաղուց է, որ ուզում էի հրապարակով արտայայտուել այդ մասին: Մեզ մօտ մեծ շփոթութիւն է տիրում...

Ճիշդ է. սակայն արդեօ՞ք միայն մեզ մօտ:

Այո՛, Եւրոպացիները շատ հանգամանօրէն եւ բազմաթիւ ու այլազան գրիչներով անդրադարձել են այս խնդրին, սակայն թւում է, թէ լուծում չեն գտել: Մանաւանդ այժմ, «արդի» գրողները, որքան էլ արգահատելի՝ իրենց ո՛չ մէկ խորք չպարունակող գրականութեամբ, մի մեծ քաոս են ստեղծել բանաստեղծութեան էութեան շուրջ:

Ի վերջոյ, բանաստեղծութիւնը, իբրեւ գրական արտայայտութեան մի ԿԵ՞ՐՊ է հանդիսանում, թէ գերագոյն իրականութիւնը թափանցող բոլորովին ԱՌԱՆՁԻՆ ԵՒ ԻՒՐԱՅԱՏՈՒԿ ճիգ ու տեսութիւն:

Գրագէտը, այսինքն՝ արձակագիրը, բանաստեղծ է: Բանաստեղծը, ի վերջոյ նաեւ գրագէ՞տ է, թէ բոլորովին տարբեր պատուանդանի վրայ կանգնած մարգարէ – ինչպէս ասում է Արիստոտել:

Ինձ համար, թւում է, թէ ճշմարիտը վերջին պարագան է: Բանաստեղծը տեսնում է այն, ինչ որ ուրիշները, թերեւս ոչ ոք՝ ո՛չ երաժշտագէտը, ո՛չ փիլիսոփան, ո՛չ քաղաքագէտը, ո՛չ խորախորհուրդ գիտունը՝ ոչ ոք չի՛ տեսնում: Նրա տեսողութիւնը թափանցում է եւ հասնում բացարձակ մարդկային ձգտումներին, հասնում է այնտեղ, ուր ուզում է յանգել հոգին:

Ահա, եթէ փնտռնելի լինի այս տեսակէտը, հարց է դառնում, թէ այս տեսութիւնից զուրկ կտորը՝ թէկուզ չափածոյ ու յանգաւոր՝ կարո՞ղ է բանաստեղծութիւն լինել:

Ուղղակի սահմռկեցուցիչ է մեր բանաստեղծների թիւը: Չկայ պարբերական որ բանաս եւ մէջից դուրս չթափուեն չափածոյ լոբիայի համ տուող տափակութիւններ: Հէնց որ մի քանի բառ կարողանում եմ կողք – կողքի դնել, անմիջապէս գրում են «բանաստեղծութիւն»...

Ես այս հարցի մասին գրեցի երկարօրէն «Նայիրի»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ այն միամիտ յոյսն ունենալով, որ ուրիշներ էլ կ'անդրադառնան եւ կը ստեղծուի շարժում: Սակայն տիրեց լռութիւն: Միայն մէկը պատասխանեց, էն էլ «փաստաբանութիւն» անելով: Մէկ յօդուածիս մէջ յիշատակել էի մի կտոր Օշականից եւ յայտնել, որ կտորը իմաստազուրկ էր, հասկանալ, թէ հեղինակը ի՞նչ է ուզում ասել՝ անհնարին: Եւ դիտել էլ տուել էի, որ հնարաւոր էր նաեւ ԲԱԶՄԱԹԻՒ մեկնաբանութիւններ տալ. ամէն ընթերցող իր հասկացածով, որ հիմնովին տարբեր պիտի լինէր միւսից (3):

Այս պարոնը, չեմ յիշում ով էր – գրել էր, թէ մէջբերած կտորս շատ պարզ է եւ տուել էր նրա իմաստը՝ ԸՍՏ ԻՐԵՆ: Չպատասխանեցի (4):

Ժամանակին գրոյց շրջեց, թէ դուք այստեղ պիտի այցելէք: Բայց բաւական անցաւ եւ հիմա դրա մասին խօսք չկայ կարծես: Ի՞նչ եղաւ: Որքան պիտի ուզէի ձեզ հանդիպել ու խօսել ձեզ հետ մի քիչ: Ես մե՛ծ, մեծ շատ մեծ փափաք եմ ունեցել մեր գրականութեան ասպարէզից երեք հոգու հետ գոնէ տեսակցած ու մի քիչ խօսած լինել: Ահարոնեանը, Աղբալեանը եւ դուք: Ահարոնեանին ասում են տեսել եմ Հայաստանում: Բայց ես բան չեմ յիշում: Աղբալեանին լաւ եմ յիշում, միայն թէ տարիքս դարձեալ փոքր էր եւ հետը «խօսակցութիւն» չեմ ունեցած: Այնուամենայնիւ չեմ կարող ասել, թէ ճիգ չեմ արած նրա հետ «մտքերի փոխանակութիւն» ունենալու: Պատահեց այսպէս.

Լիբանան, Դհուէր Շուհէր տեղն էինք, 1935–ի ամառը: Աղբալեանը եկած էր մի օր: Նստած պասիանս էր բանում: Ես շուրջը դարձայ–դարձայ, կարելիութիւն չտրուաւ: Վերջապէս որոշեցի մի հարց մէջտեղ նետել, որ «մտաւորական» խօսակցութիւն սկսուի իր եւ իմ միջեւ: Այդ օրերին կամքի մասին բաւական մտածում էի: Կամք ասուած[ը] ի՞նչ է, գոյութիւն ունի՞: Մի տեսակ զգում էի, որ այդ բառը արհեստական բնոյթ ունի: Ես գտնում էի, որ ներքին մղիչ ոյժն է իրական կամքը, էն միւսը՝ որ հնարաւոր է մշակել՝ պարապ բան է: Վերջապէս, որոշեցի այս մասին գրոյց սկսել: Ուժերս հաւաքեցի եւ դարձայ իրեն, թէ.

«Ընկ. Աղբալեան, ձեր կարծիքը կամքի մասին ի՞նչ է»:

Յիշում եմ ինչպէս այսօր, երեսը առած ափի մէջ, գլուխը կէս ծռած, դանդաղ բաց էր անում պասիանսի թուղթերը: Չշարժուեց: Գլուխը չբարձրացրեց: Բաւական լռութիւնից յետոյ, դանդաղ, բառերը հատիկ – հատիկ արտասանելով ասաց.

«Նախ... պէտք է տեսնել, թէ... բառարանը ի՞նչ է ասում»:

Ես խորտակուած էի...

Նրանից յետոյ ես Աղբալեանին այլեւս չտեսայ, չտեսայ՝ իմ կարծիքով՝ հայ գրականութեան միակ քննադատին:

Իսկ երրորդ անձը, որին ուզած եմ տեսած լինել – ու նրա հետ նաեւ խօսած – այդ դուք էք: Դժուար է ինձ համար ասել, թէ որքան էի երջանիկ երբ առաջին նամակիս պատասխանը ստացայ: Ես Իտալիա եղած եմ 1937–ին եւ յոյս չունեմ, թէ մօտ ապագային որեւէ առիթով կ'ընդնեմ [sic] այդ երկիրը, բայց գնացող եկողին միշտ խնդրում եմ, որ գան ձեզ հետ անպայման տեսնել ու յետոյ ինձ պատմեն: Օրինակ՝ Ժիրայր Փալամուտեանը, նկարիչ, որ Ֆրանսայից այստեղ եկաւ (5), յետոյ Նուարդ Թիրեաքեանը – Հրաչի աղջիկը (6) – որ այս ամառ Իտալիա էր: Սակայն երկուսն էլ չկարողացան գալ ձեզ մօտ:

Իմ մէջ ներքին համոզում է, որ մենք անպայման պիտի վերադառնանք Հայրենիք, միայն թէ այդ զարմանալի օրը չի գալիս ու չի գալիս: Բազմահազար մարդկանց հոգիները մաշուեցին երեւակայելուց, թէ ի՞նչպէս պիտի լինի այդ օրը, ի՞նչ պիտի պատահի իւրաքանչիւրիս երբ լուրը գայ, թէ գնում ենք, եւ մանաւանդ՝ ի՞նչ պիտի պատահի այն վայրկեանին երբ ասեն, թէ անցնում են սահմանը՝ ԱՅԺՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ ԷՔ ԳՏՆՒՈՒՄ...

Իրօք, ի՞նչ պիտի պատահի...

Յարգանքով ու անկեղծ սիրով,

ԲԷԳԼԱՐ

---

(1) – Կոստան Զարեան, «Հայաստան», *«Յուսաբեր»*, Ապրիլ 1, 1950: Տե՛ս նաեւ Վ. Նաւասարդեանի Ապրիլ 1, 1950–ի նամակը Կ. Զարեանին (ԳԱԹ, Կ. Զարեանի ֆոնտ, թիւ 74): Վ. Նաւասարդեան – Կ. Զարեան նամականիի մեզի հասած նիւթերը, ներածական ուսումնասիրութեամբ, լոյս պիտի տեսնեն «Բագին»ի մէջ:

(2) – Հատորը լոյս տեսած չէ:

(3) – Տե՛ս սոյն գրութեան ներածութիւնը:

(4) – Մեզի յայտնի չէ այդ յօդուածագրին ինքնութիւնը: Մարկ. Նշանեանի մատենագիտութեան մէջ չհանդիպեցանք որեւէ ակնարկութեան՝ Բ. Նաւասարդեանի յօդուածին առթիւ գրուած պատասխանի մը մասին:

(5) – Ժիրայր Փալամուտեան, եգիպտահայ նկարիչ (ծնած է 1913–ին Ատանա, մահացած Ամերիկա, 1982–ին):

(6) – Մեծ Եղեռնի զոհ յեղափոխական գործիչ Հրաչ Թիրեաքեանի (1873 – 1915) աղջիկը՝ Նուարդ Թիրեաքեան, այժմ Մոնթրէալ կ'ապրի:

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՉՏԻԿԵԱՆ

Մարտ 4, 1922, նորաստեղծ սովետական Հայաստանի ղեկավարները ենթարկուելով Կեդրոնական Կոմիտէէն (Կրեմլինի) եկած հրահանգներուն, լեզուագիտական երեւոյթ տալով, ատ hոc ստեղծուած յանձնախումբի մը, ուր չէին պակսեր մեծ անուններ, քանդեցին այն ամէն ինչ որ հինը կը յիշեցնէր, կերտելու համար նոր մարդը. «Հոմօ Սովիէտիքուսը». որուն տոմարը նոր կը սկսէր, անցեալը, կղերապետական, խաւարամիտ, ժողովուրդը ճնշող, պէտք էր յաւերժ մոռացութեան մատնել:

Նոյնը ըրած էին, իրենցմէ առաջ, իրենց մեծ եղբայրներ՝ Ռուսերը, վերջնականապէս պատնէշ մը քաշելու համար արտագաղթած Սպիտակ Ռուսերու եւ իրենց միջեւ, փոխելով ուղղագրութիւնը, քերականական ձեւեր, նոյնիսկ գիրի տեսակը:

Լեզուէն անցնելով անձերու եւ յուշարձաններու, հերթաբար աքսորեցին ու գնդակահարեցին եկեղեցականներ, անցեալին կապուած մտաւորականներ, քանդեցին մայրաքաղաքին եւ գլխաւոր կեդրոններու հոյակերտ տաճարներ եւ այլն:

Ես չեմ հաւատար որ Մարքս – լենինեան գաղափարականով թրծուած, նոյն օրերու Հայոց ղեկավարները, միջազգայնական մոլուցքէ գինովցած, մեծ մտահոգութիւն մը ունենային հայ ժողովուրդին լեզուական «դժուարութիւնները» հարթելու... ժողովուրդ մը որ 1500 տարիներ, անդադար խօսած ու գրած էր այդ լեզուն, առանց զգալու անոր «անտրամաբանական» կամ «կեղտոտ դրամատիրական» ըլլալը: Այդ լեզուով եւ ուղղագրութեամբ գրուած էին բիւրաւոր ձեռագրեր, տպուած նոյնքան եւ աւելի գիրքեր եւ այլն:

Սովետական տիրապետութեան 70 տարիներու ընթացքին, մանաւանդ սկզբնական տասնամեակներուն, իր սեպհական հողին եւ մշակոյթին հանդէպ սէր եւ գուրգուրանք ցոյց տալը, աններելի տկարութիւն, մինչեւ իսկ յանցանք կրնար նկատուիլ. այդպէս չէ՞ որ ընդհանուրին անտարբերութեան մէջ, մէկ օրէն միւսը, Արցախն ու Նախիջեւանը Ազրբէջանի կցուեցան, Ջաւախքն ալ Վրաստանի... որոնց համար տակաւին, ով գիտէ, որքան անմեղ զոհեր պիտի երթան:

Ամբողջ մարդկութիւնը, եւ յատկապէս աշխարհացրիւ Հայերս, օրէ օր ինչպիսի յուզումներ ապրեցանք եւ ի վերջոյ արդար հպարտութեամբ ականատես եղանք, Դաւիթի եւ Գողիաթի մենամարտին նմանող, այն անհաւասար պայքարին, ուս-

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԵՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ, Սեպտեմբեր 20-ին, վախճանած է Աղեքսանդրիոյ Հայ կաթողիկէ նախկին առաջնորդ՝ Ռաֆայէլ Եպիսկոպոս Պայեան: Ողբացեալը ծնած էր Զղրդա (Լիբանան) 1914-ին: Քահանայ ձեռնադրուած է 1937-ին, անդամակցելէ ետք Զմմառեան կաթողիկոսական միաբանութեան: Աղեքսանդրիոյ թեմին առաջնորդի պաշտօնը կատարած է 1960-էն 1989, երբ Լիբանան քաշուած է տարիքի եւ առողջական պատճառներով: Մինչեւ մահը կ՛ապրէր Քրիստոս Թագաւոր կղերի հանգստեան տունը (Լիբանան):

***

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ, վերջին չորս ամիսներու ընթացքին լոյս տեսած են Ռ. Հատտէճեանի հետեւեալ գործերը՝ «Գրական հաւաքոյթ Սուատիյէի մեր պարտէզին մէջ», «Հին հացչներ», «Թելերը կ՛երկարին կ՛երթան» ու «Յակոբ Պարոնեանի մտերմութեան մէջ»: Այս ամիս ալ հրապարակ ելած է «Յուշատետր» շարքի 17-րդ հատորը՝ «Հողը ճակատագիր է» ուր տեղ գտած են ընդհանրապէս հեղինակին 1988էն հրատարակած յօդուածները: Կողքը գործն է նկարիչ Ռիչար Ժերանեանի:

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ լոյս տեսած է յունարէնէ հայերէն բառարան մը, զոր պատրաստած է տոքթոր Խաչիկ Կարինեան: Հատորը բաղկացած է 1236 էջերէն, 50 հազար բառերով:

կից ափ մը Ղարաբաղը յաղթական դուրս եկաւ Ազրպէյճանի դէմ: Հազարաւոր զոհեր հարկ եղաւ տալ, սատլինեան պատմական անիրաւութիւն մը սրբագրելու համար:

Հարց կուտամ. Անկախ Հայաստանի մեր մտաւորական ղեկավարները որո՞ւ կը սպասեն, կամ ինչո՞ւ կը յետաձգեն վերադարձը սխալագրութենէն դէպի ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ... որու համար ո՛չ զէնք եւ ո՛չ զինուոր հարկաւոր են, այլ միայն բարի կամք հայութիւնը միացած տեսնելու:

Ես ալ լսեցի, համագումարի օրերուն, աններելի հրէշութիւններ, յաճախ արտասանուած «փրոֆէսէօր» եւ ակադեմական տիտղոս կրող անձերէ, ուր տիրողը բոլշեւիկեան ախտաքարտեայ կիրքն էր, զուրկ որեւէ պատճառաբանութենէ:

Մարտ 4, 1922-ի պետական յայտարարութեան դիմաց, օր առաջ լոյս պէտք է տեսնէ ՆՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ մը, աւետելու համար վերադարձը ՈՒՂԻՂ ԳՐՈՒԹԵԱՆ. միա՛յն այն ատեն է որ ՍՓԻՒՌՔԸ պիտի հաւատայ մեր պետութեան անկեղծութեան:

Ոչ մէկ պատճառաբանութիւն կրնայ արդարացնել այս կենսական հարցին ձգձգումը. այս մասին յաջորդաբար:

Վենետիկ
Հոկտեմբեր 19, 1999

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԵԹԷ ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԱՐԴ ԸԼԼԱՅԻՆ...»

Հոկտեմբեր 3-ին, «Սթար» թերթին մէջ լրագրող Էնկին Արտըչ յօդուած մը ստորագրած է ուր խիստ կերպով կը քննադատէ Իթթիհատականները վերոնշեալ խորագրին տակ: Արձագանգելով նախորդ օրուան Ջեթին Ալթանի յօդուածին է. Արտըչ կը կրկնէ անոր բառերը.

«Եթէ Իթթիհատականները մարդ ըլլային... Թուրքիա թերեւս այսօր աշխարհի երրորդ մեծ համադաշնակցութիւնը դարձած կ՛ըլլար»:

1923-ին Լօզանի դաշնագրով Օսմանեան հողամասերու վրայ մէկ անգամէն 24 պետութիւններ հիմնուեցան: Եթէ Թուրքիա 19-րդ դարուն խելացի կերպով ղեկավարուած ըլլար, այսօր թերեւս աշխարհի երրորդ ամենամեծ համադաշնակցութիւնը դարձած կ՛ըլլար:

Էնկին Արտըչ սապէս կը շարունակէ.

***

Ջեթին Ալթան իրաւունք ունի: Ան աւելի հին շրջաններու մասին կը խօսի: Ես աւելի նոր շրջաններու մասին պիտի խօսիմ: Եթէ Երիտթուրքերը (Իթթիհատականներ) իշխանութեան գլուխ գալէ վերջ կարենային աւելի խելացի կերպով շարժիլ...

Աւելի ճիշդը, եթէ «չոգին եաւէն թող գայ» նախադասութեամբ յատկանշուած աւանդական տխմարութեան մէջ ժխրճըլուած չըլլային, իրենց գաղտնի ու ստորերկրեայ աշխատանքի շրջաններուն եթէ աւելի լաւ նախապատրաստուած ըլլային թէ ի՞նչ պիտի ընէին իշխանութեան գլուխ գալէ վերջ, այսինքն եթէ ծրագիր մը մշակած ըլլային...

Անոնք միայն ցանկութիւններ ունէին: Կը կարծէին որ բոլոր խնդիրները մէկ անգամէն պիտի լուծուէին եթէ դարձեալ գործադրութեան մէջ դնէին Ապտիւլհամիտի կողմէ գործադրութենէ վերցուած Սահմանադրութիւնը:

Մինչդեռ 1908-ին այս երկրին մէջ այնպիսի մթնոլորտ մը կը տիրէր որ... Քրիստոնեայ քահանան խախամին եւ իմամին հետ թեւանցուկ կը քալէր, Թուրքը Հայուն, Յոյնը Հրեային կը փաթթըւէր, «բոլորս ալ եղբայրներ ենք, բոլորս ալ մեծ եւ հաւասարակաց կայսրութեան մը համահաւասար ու ազատ ժողովուրդներուն անդամներն ենք» կ՛ըսէին:

Մեր հայ ընթերցողները որոնք աւաթուրքա երաժշտութիւն կ՛ունկնդրեն եւ մեզմէ ալ աւելի Օսմանցի են, շատ լաւ պիտի հասկնան թէ ինչ ըսել կ՛ուզեմ: Մինչդեռ մենք այդպէս չըրինք: Ջիրար ջարդեցինք:

Եթէ Երիտթուրքերը կարենային համադաշնակցութիւն մը հիմնելու մասին մըտածել, փոխանակ ընտրելու ցեղապաշտութիւն մը որ թէ՛ զիրենք, եւ թէ կայսրութիւնը փլուզումի պիտի առաջնորդէր, եթէ կարենային հիմնել տեսակ մը «Հասարակապետութիւն», որ բաղկացած պիտի ըլլար ազատ ժողովուրդներէ ու նահանգներէ, եւ որ խորհրդանշական կերպով պիտի ճանչնար սուլթանին հեղինակութիւնը, եւ ուր ամէն համայնք իր սեփական խորհրդարանը եւ կառավարութիւնը պիտի ունենար, վերջապէս՝ եթէ կարենային հիմնել տեսակ մը Օսմանեան Միացեալ Պետութիւններ, այն ատեն մենք մեր այսօր ունեցած գլխացաւերուն մէկ հազարերորդն անգամ չէինք ունենար:

Ասիկա երեւակայական վէպ մը չէ: 1908-ին գրեթէ ամէն մարդ այս ակնկալութիւնը ունէր:

Արխիւներուս մէջ ունիմ 1912-ին տըպուած Ֆրանսերէն գիրք մը, ուր կը կարդամ հետեւեալը. «Չորս տարիէ ի վեր Երիտթուրքերը յեղափոխութեան ճամբով իշխանութեան գլուխ եկած են, բայց ոչինչ փոխուեցաւ երկրին մէջ, ընդհակառակն ամէն ինչ աւելի վատթարացաւ»:

Եթէ Համադաշնակցութիւն մը ստեղծուած ըլլար, Պալքանեան պատերազմը կը պայթէ՞ր:

Թէ ոչ շատ ո՞ւշ էր այլեւս: Արեւմուտքը, որ որոշած էր Օսմանեան կայսրութիւնը բաժան բաժան ընել, կ՛արտօնէ՞ր որ այդպիսի քայլ մը առնուէր: Մեր դըրացիները, որոնց ախորժակը գրգռուած էր, կը հաստատէի՞ն այդպիսի ծրագիր մը: Արդեօք կը սխալի՞նք երբ կը կարծենք թէ կարելի էր հիմնել այդպիսի համադաշնակցութիւն մը: Ո՞ր ճարտարարուեստով պիտի իրականացնէինք այդ գործը: Ո՞ր պետական կազմով: Անգլիացիներու ծառայող Րէշիտի՞ն հետ, Մոսկոֆներու ծառայ Նէտիմո՞վ, Ֆրէնքներու հիացող Ֆպխատո՞վ:

Թալաթ փաշային միայն Էտիրնէի Նամակատան վրայ հիմնուած ուսման ու ծովածաւալ մշակոյթի՞ն պիտի ապաւինէինք, թէ ոչ Էնվէր փաշային Գերմաններու նկատմամբ ունեցած անխառն հիացումի՞ն, Քիփէրթի քարտէսն իսկ կարդալու անկարող իր զինուորական հանճարի՞ն: Ան Քիփէրթի քարտէսին լուսանցքին վրայ կարդացած էր Սարըղամըշ գրութիւնը, որ հոն գըրուած էր որպէսզի քարտէսին նայողը հասկնար թէ Սարըղամըշը կը գտնուէր միւս էջին վրայ, իսկ մեր այս խելացին, կարծած էր որ Սարըղամըշը այդ կէտին վըրայ կը գտնուի եւ զինուորներուն հրահանգած էր յարձակիլ Սարըղամըշէն երեսուն քիլոմեթր հեռու գտնուող այդ կէտին վրայ...:

Մուսթաֆա Քէմալին ընելիք ուրիշ բան չէր մնացած:

«Մարմարա», Հոկտեմբեր 4

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

Ա՛խ...

Ա՛խ, ըլլայի՛, ըլլայի՛
Հայաստանի մէջ ապրող
ամենախիստ տեսակի
Այաթոլլա մ՚ըլլայի...

– Պաշտօնեաներ ծոյլ–անհոգ՝
Ֆալախայի բռնէի,
զանոնք քիչ մը ցնցէի,
իրենց գործին լծէի:

– Կաշառակեր տզրուկներ՝
գլուխն ի վար կախէի,
խեղճերէ իրենց կորզած
տոլարները՝ մի առ մի
գրպանէն դուրս քաշէի,
տուժածներուն յանձնէի:

– Աւազակներ մաֆիայի՝
ոտքերուս տակ ճզմէի,
պահանջելով որ իսկոյն
կրկին երկիր փոխադրեն
արտասահման փախցուցած
միլիոններ իրենց դիզած
որոնց վրայ ի հարկէ
նախ շահատուրք գանձէի,
եւ ապա պարտադրէի,
մնացեալ միլիոններով
ներդրումներ կատարել,
երկրէն ներս, գործ հայթայթել:

– Որպէսզի՝
անգործութիւնն ընկրկի,
թոշակները վճարուին,
հիւանդները դարմանուին,
դպրոցները նորոգուին,
շինուի «Աղէտի գօտին»:
Ախտերն ամէն՝ ջնջուին,
թէ՝ սովետական մնացուկ,
արմատախիլ ընէի
հարուածներով մտրակի:
Եւ համեստ քաղաքացին
վերջ տար իր արտագաղթին:

«Ցանցառճներուս» համար այս՝
զուգէ զիս սպաննէին
չարագործներ վկայեալ:
Մինչդեռ անդին՝ յոտնկայս՝
յիշատակս յարգէին:
Բերնէ բերան կրկնէին՝
«Մահ իմացեալ անմահութիւն է»:
Միաբերան երգէին՝
«Ամենայն տեղ մահը մի է»:

Գերակայութիւնն օրէնքի՝
կեանքն ու պատիւն է ազգի,
մեր Պետութեան գոյութեան
պայմանն է ու ապագան:
Ի սէր աստուծոյ ալ կ՚արժէ
Ցա՛ւդ տանիլ, Հայաստա՛ն:

Ա՛խ, ըլլա՛յի, ըլլայի...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի.– Այս մտորումներէն շարք մը լոյս տեսած է «Յառաջ»ի 1993 – 1994-ի թիւերուն մէջ:

ՀԱՅ ՏԻՍԱՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Մօլլան ինքն իր վրայ ճիգ մը ընելով՝ զանգուածային մարմինը աթոռին վրայէն վերցուց եւ խօսքը Թաթուլին ուղղելով՝ ըսաւ.

– Ալ երթանք:

– Կ՛ուզէ՞ք, որ ձեզի ընկերանամ, – հարցուց Թաթուլ:

– Բնականաբար... գոնէ մինչեւ որ կառք մը գտնանք:

Բարեբախտաբար կառքը շուտով գտնուեցաւ: Մօլլան բազմեցաւ մէջը եւ Թաթուլին ըսաւ.

– Վաղը առտու կանուխ անպատճառ եկուր ինծի տես:

– Անշուշտ պիտի գամ, – ըսաւ Թաթուլ, – մանաւանդ թէ կարեւոր լուր մըն ալ ունիմ հաղորդելիք:

– Ի՞նչ լուր է:

– Վաղը կ՛իմանաք:

Կառքը ճամբայ ելաւ, եւ Թաթուլ դարձաւ իր սենեակը:

Կարօն իր հերոսական կերպարանքը արդէն իսկ փոխած էր: Ձէնքերը, փափախը, գօտին ու ճիրմէները մէկ կողմ նետած էր եւ առացած իր բնականոն վիճակը:

– Ի՞նչպէս կատարեցի պուլկար յեղափոխականի դերս, – հարցուց բարեկամին:

– Սքանչելի կերպով, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Կարծեմ բնաւ կասկած մը չունեցաւ եւ կատարելապէս կլլեց, թէ Իվան Խարուֆօվն էր դիմացինը:

– Անշուշտ կլլեց:

– Մինչեւ եաքը սարսափած աչքերով կը նայէր կոր ինծի:

– Ես ալ կ՛ուզէի, որ այդպէս ըլլար... հիմա տեսնանք, թէ գործը ինչպէս պիտի վերջացնենք... վաղը առտու կանուխ զիս տեսնալ ուզեց... այդ տեսակցութենէն կախուած է ամէն բան:

– Ալ մնացածը քու վարպետութենէդ կախում ունի:

Մինչ երկու բարեկամները այսպէս կը խօսակցէին՝ Մօլլան խոր մտածմունքներու մէջ թաղուած կը հասնէր իր բնակարանը:

Կը զգար, թէ մեծ անխոհեմութիւն մը գործած էր այդ Իվան Խարուֆօվը բերել տալով եւ թէ կրնար այդ մարդը փորձանք մը ըլլալ իրեն:

Անհանգիստ քուն մը ունեցաւ գիշերը եւ առտուն սովորականէն կանուխ ելաւ անկողնէն ու հագուեցաւ: Անհամբեր կը սպասէր Թաթուլի գալուն: Այս վերջինը չուշացաւ:

– Ի՞նչպէս գտար մեր Իվանը, – հարցուց Թաթուլ:

– Բուն յեղափոխական է, ըսելիք չի կայ, – պատասխանեց Մօլլան:

– Սարսափելի մարդ է... ինք միս մինակ բանակ մը կ՛արժէ: Բայց չիտակը ըսելու համար՝ հոգիս ելաւ, մինչեւ որ կրցայ զինքը համոզել ու առնել բերել... ինէ զատ ուրիշ մէկը չէր կրնար այս գործը տեսնել:

– Աղէկ, բայց չեմ գիտեր, թէ ինչ կերպով պիտի կրնանք օգտուիլ իրմէ, – պատասխանեց Մօլլան մտատանջ դէմքով մը:

– Անիկա օգտակար ըլլալու կերպը գիտէ, – պատասխանեց Թաթուլ, բաւ է որ զինքը գոհացնենք:

– Ի՞նչ կերպով պիտի կրնանք գոհացընել:

– Իրեն պէտք եղած նիւթական օժանդակութիւնը չզլանալով... մարդը վերջապէս ձեզի համար իր կեանքը վտանգի պիտի դնէ:

Մօլլան պահ մը լուռ մտածեց, յետոյ ըսաւ.

– Կ՛ուզե՞ս ինծի բարեկամութիւն մը ընել:

– Ձեռքէս եկածը ընելու պատրաստ եմ, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Լաւ ուրեմն, ինչպէս որ այս մարդը առիր բերիր, անանկ ալ ետ տար...

– Ե՞տ տանիմ, – պոչեց Թաթուլ ապշահար, – ի՛նչ կ՛ըսէք... չկրցայ հասկնալ:

– Խորհեցայ, որ ես այս մարդէն պիտի չկրնամ օգտուիլ:

– Ի՞նչ պատճառաւ:

– Վարձկան մարդերով յեղափոխութիւն չըլլար... յեղափոխական մը պէտք է անկեղծօրէն փարած ըլլայ այն դատին, որուն կը նուիրուի եւ որուն համար կը զոհուի... այս Իվանը, այո, շատ յանդուգն, շատ քաջասիրտ մէկը կ՛երեւայ կոր, բայց վերջապէս պուլկար հայրենասէր մըն է, թերեւս սրտին խորէն մեզի դէմ ատելութիւն ալ ունի, այդպիսի մարդ մը ի՞նչպէս կրնայ Թուրքիա երթալ ու յեղափոխութիւն կազմակերպել, բնակա՞ն բան է:

– Բայց քանի որ ինք յանձն կ՛առնէ:

– Յանձն կ՛առնէ, բայց գործին մէջ անկեղծութիւն չի կայ, այլ միայն շահասիրութիւն... շահասիրութեան համար այս տեսակ դատեր չեն պաշտպանուիր եւ կամ շատ գէշ կերպով կը պաշտպանուին:

(Շար. 126)

(Շար. Ա. էջէն)

է ֆրանսական քաղաքական շրջանակներուն մէջ եւ չատեր ֆրանսական Պետութիւնն ալ կը դատապարտեն: Ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս Փափոն կրցած է երկրէն դուրս ելլել: Խորքին մէջ, ապօրինի ոչինչ կայ, Մինչեւ Վճռաբեկ Ատեանին քննութիւնը Փափոն ազատ քաղաքացի մըն էր, որ ուր կ'ուզէր կ'երթար: Ըստ երեւոյթին, ծածկանունով, աղջկանը եւ թոռանը հետ Վալէի (Զուիցերիա) մէկ պանդոկը գացած էր, բայց, Հոկտեմբեր 22-ին, անհետացած էր:

Նախապէս, Փափոն նամակ մը գրած էր «Սիւտ-Ուէսթ» թերթին («Յառաջ», Հոկտեմբեր 21): Հոն, յստակօրէն կ'ըսէր. - «Ի վերջոյ որոշեցի ասկէ աւելի չմասնակցիլ այս նոր բեմադրութեան: ... Պէտք չէ սխալիլ, իմ անձէս անդին եւ անոր միջոցաւ, իմ դատապարտումս դատական վաւերացումն է Ֆրանսայի անընդունելի յանցապարտութեան: Կ'աւելցնեմ որ, այն օրէն երբ Քլարսֆելտները կը խօսին յանուն Հանրապետութեան Նախագահին, չատ յոյս չկայ արդարութիւն վայելելու»: Քլարսֆելտ որդի ալ ուղղակի, Ֆրանսայի արդարադատութիւնը յանցաւոր կը նկատէ: Վրդովողները չատ են արդէն: Ժոսփէն եւ Էլիզապէթ Կիկու ապահովութիւն կուտան որ ոչինչ պիտի խնայուի, որպէսզի Փափոն դտնուի եւ բանտարկուի: Տէվէճեանի համար տարիքը պէտք չէ դեր խաղայ: Ալէն Քրիվինի համար (յեղափոխական համայնավար լիկա) եթէ Փափոնի անունը Մոհամէտ եղած ըլլար բանտը կ'ըլլար: Ժիւփէ անհասկնալի կը գտնէ որ Փափոն այսպէս անհետանայ եւայլն, եւայլն:

Յիչեցնենք որ Փափոն ամբաստանուած է որ երբ, գրաւման շրջանին Պորտոյի նահանգապետութեան ընդհ. քարտուղար էր, պատասխանատուութեան բաժին ունեցած է Հրեաներու տեղահանութեան մէջ, դէպի արգելափակման կայանները: Յաջորդող յիսուն եւ աւելի տարիներու ընթացքին Փափոն նախարար եղած է Տը Կոլի օրով, Փարիզի ոստիկանապետ եւ այլ պաշտօններ վարած է եւ պատիւի ալ արժանացած: Այսօր, սակայն, դատապարտուած է «Մարդկութեան դէմ ոճիրի» ամբաստանութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա. ԽՕՃԱԼԱՆԻ Վճռաբեկ Ատեանին առջեւ դատին, Հոկտեմբեր 21-ին, ներկայ գտնուած են չարք մը դեսպանատուներու ներկայացուցիչներ: Անոր փաստաբանները կարդացած են իրենց պաշտպանողականները, ապա դատավարութիւնը յետաձգուած է Նոյեմբեր 25-ին: Նոյն օրը Խօճալան Ատեանին ներկայացուցած է «Քրտական անկախութեան հարցը եւ օրէնքը» խորագրուած իր պաշտպանողականը որով ուշադրութիւն հրաւիրած է ընկերային նոր համաձայնութեան մը անհրաժեշտութեան վրայ, չեշտելով որ այդ պարագային միջամտութենէ զերծ մարդեր կ'ըլլան գաղափարական, հաւատքի տարբերութիւնները: Ան աւելցուցած է որ Թուրքիա հեռացած է հանրապետութեան հիմնումի գաղափարականէն եւ թէ երկրին ապագան կախում պիտի ունենայ օրէնքի չրջանակին մէջ կատարուելիք ուրբագրութիւններէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ չափաւոր ձախի նախկին նախարար մը որ նաեւ խմբագրական կը գրէ «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ՝ Ահմէտ Թանէր Քըչլաըը սպաննուած է Հոկտեմբեր 21-ին, Անգարայի իր բնակարանին առջեւ պայթուցիկով կատարուած մահափորձի մը ընթացքին: Եղած է Մշակոյթի նախարար (1978 - 1979), երեսփոխան 1977-էն 1980: Ֆրանսախօս է եւ քաղաքական գիտութեանց փրոֆէսէօր Անգարայի համալսարանը: Էն - Թի - Վի հեռատեսիլի կայանին համաձայն ոճրափորձին տէր եղած է «Մեծ - Արեւելքի ռազմիկներու իսլամական ճակատը», որ ծայրայեղ չարժում մըն է, հիմնուած է 1985-ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետական հիւրն է, չորս օրուան համար Չինաստանի նախագահը՝ Ժիանկ Զէմին, զոր Շիրաք կ'ընդունի Գոռէզի իր դղեակին մէջ: Շատ են, սակայն, Ֆրանսայի մէջ, անոնք որ դէմ են այս այցելութեան (ի չարս որոնց Ժան - Փօլ Պրէթ որ որոշած է չմասնակցիլ ընդունելութիւններուն): Չինք մեղադրողներուն Շիրաք կ'ըսէ թէ անաթեմայէն աւելի երկխօսութիւնը կը նախընտրէ:

ԳՐՈԶՆԻԻ նախագահական պալատին չուրջ եղած ռուսական ռմբակոծութիւններէն Հոկտեմբեր 21-ին, 60 մեռեալ կար եւ աւելի քան 100 վիրաւոր: Ռուսերը կը կրկնեն որ չեն ուզեր չէչէն մայրաքաղաքը գրաւել: Չէչէններու կարծիքով, Ռուսերը տեւական սուտ կը խօսին: Ոմանք կը վախնան որ Ռուսերը գէչ ծրագիր ունենան եւ 1944-ի նման տեղահանութիւն մը պատրաստեն:

1998 ՕԳՈՍՏՈՍԷՆ ի վեր պատերազմներու ընթացքին 110 հազար հոգի մեռած է ըստ ռազմագիտական ուսմանց միջազգային Հիմնարկին: Տեղի ունեցած են 10 միջազգային հակամարտութիւններ եւ 25 ներքին կռիւներ:

ՏԻԿԻՆ ԿԶԱՒԻԷՌ ԹԻՊԷՐԻԻ դէմ 6 ամիս յետաձգումով բանտարկութիւն եւ 200 հազար ֆրանք տուգանք պահանջուեցաւ դատախազութեան կողմէ: Վճիռը կը տրուի խորհրդակցութենէն ետք: Գալով Թիպէրիի, հարցազրոյցի մը մէջ «Լա գորս, վոթր հեպտօ»ի կ'ըսէ թէ միշտ կը վայելէ Շիրաքի բարեկամութիւնը եւ կը կրկնէ որ թեկնածու է քաղաքապետութեան 2001-ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿՈՉ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Օգոստոս 17-ին Թուրքիոյ մէջ պատահած երկրաշարժը, որուն յետ-ցնցումները տակաւին կը չարունակուին, զոհեր խլեց նաեւ հայ համայնքէն, նիւթական ծանր վնասներ պատճառելով եկեղեցիներուն, դպրոցներուն: Հայոց Պատրիարքարանէն քաղուած տեղեկութիւններէն յետոյ եւ իր հաւանութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ժողովրդային դրամահաւաքի ձեռնարկած է, օգնութեան հասնելու համար Պատրիարք Հօր կողմէ ծրագրուած վերաշինութեան եւ վերականգնումի աշխատանքներուն: Այսպէս՝ վերաշինել քանդուած ազգային կալուածները, հոգեպէս եւ նիւթապէս նեցուկ կանգնիլ երկրաշարժէն տուժած երախաներուն:

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք՝

CBAF — *Séisme Turquie*
17, rue Bleue — 75009 PARIS

որուն փոխարէն կը ստանաք «Cerfa» ընտացագիր (եկամուտի հարկէն զեղչելի):

Կապոյտ Խաչ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57
Date limite d'inscription : 15 Janvier

●

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE
au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Dîner dansant animé par *G R I C H A et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ
ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. Ծ Ր Ա Գ Ի Ր
Եմրճ Տէր-Գրիգորեանց
ԽԷՉՕՅԻ ԹՈՒԶԸ

Յակոբ Պարոնեան
ԵՐԿՈՒ ՏԷՐՈՎ ԾԱՌԱՅ ՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31, 1999
ժամը 16-ին

«Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոն
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
Métro : Courcelles

— Մուտքը՝ 30 Ֆր. —

L'Association Culturelle **«NAREG»**
d'Enghien-les-Bains
présente

RECHERCHONS
UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**
100 000 $
Récompense pour toute information : **deux heures de fou rire !!!**

le Samedi 6 Novembre à 20h30
Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner
face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements
et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45
P.A.F. Théatre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Թուրքիոյ երկրաշարժի զոհ որբերուն եւ համայնքի հաստատութեանց վնասներու համար 200 ֆրանք Պ. Կոնճուէ եւ 1000 Ֆր. Պ. Թորոսեանէ:

CHENE

Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր 4 / 5

Շ Է Ն
ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Մ Ե Ծ Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ը
Սեվրի Մխիթարեան Վարժարանը

— ● —

Reservez votre week-end du 4/5 Décembre pour la
GRANDE BRADERIE ANNUELLE de « CHENE »
au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26
MARDI
26 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.759 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.759

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 22 / 25)

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտ. 24-ին, առաւօտեան ժամը 8-էն սկսած են տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ղեկավար անդամներու եւ համայնքապետներու ընտրութիւնները: Նկատի կ'առնուի որ այս ընտրութիւնները կարեւոր են երկու առումով. – նախ ընտրելով արժանաւորները ինքնակառավարման մակարդակի վրայ քաղաքացի – իշխանութիւն կապը կրնայ գործօն դառնալ, ապա կրնան դեր ունենալ Եւրոպայի Խորհուրդի Հայաստանի անդամակցութեան հարցին մէջ իրենց ազատ եւ ժողովրդավար բնոյթով:

***

Երեւանի Կեդրոն համայնքին մէջ, քաղաքացիներու մասնակցութիւնը աննախընթաց անտարբերութեամբ յատկանշուած է: Այս շրջանի ընտրութեան մասնակցած է Ազգ. Ժողովի նախագահ Կարէն Դեմիրճեան:

Անտարբերութեան նոյն պատկերը պարզուած է Սիւնիք: Ընտրութեան սկիզբէն իսկ յայտնուած է որ Գորիսի, Սիսիանի, Քաջարանի եւ Կապանի որոշ ընտրատեղամասերու քուէարկութեան թուղթերուն մէջ կան տպագրական սխալներ, որոնք տեղւոյն վրայ ճշդուած են ու քուէարկութիւնը շարունակուած է:

***

Գորիսի Տաթեւ գիւղի ընտրական յանձնախումբը դիմում կատարած էր որպէսզի ընտրութիւնը յետաձգուի, որովհետեւ Հոկտ. 20-ին սպանութիւն մը գործուած էր: Այդ օրը Ռոմիկ Գասպարի Խաչատրեան (ծնած 1972-ին) սպաննած է իր կինը՝ Լուսինէ Նազարեանը, ապա անձնատուր եղած է: Դիմումը մերժուած է:

***

Արաբկիրի եւ մարզային այլ շրջաններու մէջ, յատկանշական կէտը միշտ նոյնը եղած է՝ չմասնակցողներու մեծ համեմատութիւնը:

***

Վանաձորի ընտրաշրջաններէն մէկուն մէջ 100 քուէաթուղթ կորսուած է: Այլ վայրերու մէջ, ընդհանրապէս, խախտումներ չեն նկատուած:

***

ԳԵՐԳ. ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Հոկտեմբեր 22-ին Գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդին երկօրեայ նիստը աւարտած է, քննելէ ետք 132-րդ կաթողիկոսին ընտրութեան համար Հոկտեմբեր 26 – 30 կայանալիք ազգային – եկեղեցական ժողովին կազմակերպումի մանրամասնութիւնները. Հաստատուած է ժողովին օրակարգը: Հոգեւոր խորհուրդը որոշած է դիմել Նախագահ Ռ. Քոչարեանին որպէսզի ժողովին ինք ալ մասնակցութիւն բերէ եւ պատգամը հղորդէ:

***

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱԹՈՌԸ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Կաթողիկոսական ընտրութեան կը մասնակցի նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռը, երկու պատգամաւորով. մէկը եկեղեցական, մէկը աշխարհական: Արամ Ա. Կաթողիկոսը յայտնած է թէ ընտրութեան անձամբ նախագահելու հրաւէրին չի կրնար ընդառաջել, բայց յատուկ պատուիրակութեամբ Մայր Աթոռ կ'երթայ ընտրութեան յաջորդ օրն իսկ, անձամբ շնորհաւորելու նորընտիր կաթողիկոսը եւ կատարելու անոր օծումը:

***

ՇԻՐԱԿԻ ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԵՏԸ

Վարչապետ Վ. Սարգսեան Հոկտեմբեր 22-ին ներկայացուցած է Շիրակի նոր մարզպետը՝ Ֆելիքս Փիրումեանը որ արդէն աղէտի գօտիին վերականգնումի ծրագիր մը առաջարկած է: Վարչապետը ըսած է որ 2000-ին 34 միլիոն տոլար կը յատկացուի այդ գօտիին ուր տակաւին 15 հազար ընտանիք ժամանակաւոր կացարաններու մէջ կ'ապրի:

***

ԱՄՆ-ՈՒ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ԱՐՄԱՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

Ռ. Քոչարեանի Հոկտեմբեր 22-ի հրամանագրով Ռ. Շուգարեանի Ուաշինկթընի դեսպանի պաշտօնը վերջ գտած է. անոր տեղ նշանակուած է Յունաստանի նախկին դեսպանը՝ Արման Կիրակոսեան: Ան ծնած է 1956-ին Երեւան: Պատմական գիտութիւններու թեկնածու է: Աշխատած է Գիտութիւններու ակադեմիային մէջ, 1991 – 1994-ին եղած է Արտաքին Գործերու Նախարարի պաշտօնակատար: Գիտէ ռուսերէն եւ անգլերէն:

***

«ՄԻԿ-29» ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ ՀԱՍԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Հոկտեմբեր 22-ին Հայաստանի ռուսական ռազմակայանին վերազինումը զօրացնելու նպատակով, «Միկ – 29» չորս օդանաւեր Երեւան հասած են: Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեան ըսած է թէ յառաջիկային կը նախատեսուին զօրավարժութիւններ: Ան աւելցուցած է նաեւ թէ նոր հասածներով Հայաստան ունեցած է «Միկ – 29» 18 օդանաւ:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Վ. ՕՇԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

Հոկտեմբեր 22-ին Երեւանի Գրողներու տան մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Վ. Օշականի հետ: Քարտուղար Ս. Ափինեան ներկայացուցած է Սփիւռքի գրողը. իսկ Վ. Օշական շեշտած է Սփիւռք – Հայաստան գործակցութեան կարեւորութիւնը որ ըստ իր կարծիքին մեծ չափով կախում ունի մտաւորականներէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԻՒՆԵՐՈՎ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐ
ԲԱՅՑ՝ ՓԵՔԻՆ 28 ԷՐ-ՊԻՒՍ ԳՆԵՑ

Աննախընթաց ընդունելութիւն մըն է զոր Ֆրանսա վերապահած էր Կարմիր Չինաստանի նախագահ՝ Ժիանկ Զեմինին: Մոռցուեցան մարդկային իրաւունքներու մնայուն բռնաբարումները, հալածանքները, Թիէն Անմէնը, Թիպէթը, Թայվանը եւայլն, եւայլն: Բացառիկ պատիւը որ շնորհուեցաւ Չինաստանի նախագահին կուգար Շիրաքէն մանաւանդ որ զինք ընդունեցաւ Գոռէզի իր անձնական բնակավայրը՝ Պիթիի գիւղը: Կ'ըսուի թէ Չինացիներուն համար բուն պատիւը կը կայանայ Պետութեան ղեկավարին անձնական տունը ընդունուելուն մէջ եւ երբ այդ փափաքը փոխանցուած էր Ֆրանսային, Շիրաք անմիջապէս ընդառաջ գացած էր: Չինաստանի նախագահը նախ հասաւ Լիոն, Հոկտեմբեր 22-ին, ընդունուեցաւ քաղաքապետին՝ Պառին կողմէ, նոյն օրը ճաշելէ ետք Լիոնի ծանօթ մէկ ճաշարանը, անցաւ Սառան (Գոռէզ) Պիթիի գիւղակը ուր անցուց շաբաթավերջը: Այս շաբաթավերջին ընթացքին, Շոմէյի այցելութեան առեն, նախագահին նուիրուեցաւ ձեռնադաշնակ մը, ինչ որ առիթ տըւաւ Ժ. Զեմինի յանպատրաստից՝ վալս մը պարելու Պէրնատէթ Շիրաքի հետ: Կիրակի օր, Չինաստանի նախագահը, կրկին բացառիկ պատիւներով կ'ընդունուէր Փարիզ, Էնվալիտի պալատը բակը, ապա կ'անցնէր Օթէլ տը Մարինեի ուր պիտի մնար այցելութեան վերջին երկու օրերը, 180 պահակ ոստիկաններու ընկերակցութեամբ:

Կարեւորն այն է որ Չինաստան 28 էռպիւս կը գնէ, 15 միլիառ Ֆրանքի արժողութեամբ եւ որպէսզի ամէնուն խիղճը հանգիստ ըլլայ, կը շեշտուի որ իր տան մէջ, ճաշի ընթացքին, Շիրաք շեշտը դրած է մարդկային իրաւանց, ազատութեան եւ Թիպէթի վրայ: Չինաստանի նախագահն ալ խոստացեր է իր երկիրը քայլ առ քայլ դէպի ժողովրդավարութիւն տանիլ: Լիոն, Գոռէզ թէ Փարիզի մէջ բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան այս այցելութեան դէմ, գլխաւորը՝ Պասթիյի հրապարակը ուր էին նաեւ Ա. Մաոըլէն եւ Ժաք Լանկ: Կը քննադատուէր մանաւանդ այս այցելութեան վերապահուած պատիւներուն եւ առանձնաշնորհումներուն համար: 138 հոգի ձերբակալուած էին ինքնութեան ստուգումի համար: Ծանօթ այլախոհը՝ Վէյ Ժինկսէնկ յայտարարած է թէ ուր որ նախագահը երթայ, պիտի հետեւի, քայլ առ քայլ:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՄՈՐԻՍ ՓԱՓՈՆ ձերբակալուեցաւ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 22-ին, Կշթատի (Զուիցերիա) մէկ պանդոկը Ֆրանսական ոստիկանութեան կողմէ, գործակցութեամբ զուիցերական ոստիկանական եւ արդարութեան իշխանութիւններուն: Սրտի անհանգստութեան հետեւանքով (արագընթաց բաբախում) նախ փոխադրուեցաւ Պէրնի հիւանդանոցը, ուրկէ նոյն իրիկունը, թռանով, տեղափոխուեցաւ Փարիզ, Ֆրէնի բանտին հիւանդանոցի բաժանմունքը: Ծամբորդած էր կեղծ անցագրով Տը լա Ռոշֆուքօ անուան տակ: Այս անունը ան ունէր դիմադրականի մը որ Փափոնի ի նպաստ վկայած էր դատավարութեան առեն, ըսելու համար թէ գրաւման շրջանին Փափոն նաեւ ամէն անգամ որ կրցած էր օգնած էր դիմադրականներու կամ անձեր փրկած տեղահանութենէ: 1981-ին է (Մայիս 6) որ «Գանար Անշէնէ» Փափոնի ստորագրութիւնը կրող փաստաթուղթեր կը հրատարակէ (այդ օրերուն Պառի կառավարութեան մէջ նախարար է), որոնք կը ձգտին անոր պատասխանատուութիւնը ցոյց տալու Պորտոյէն 690 Հրեաներու տեղահանութեան մէջ: Առաջին բողոքը դատարան կը յանձնուի Դեկտեմբեր 15-ին, 1983-ին է որ կ'ամբաստանուի «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի համար, 1984-ին ալ երկրորդ մեղադրանքի մը ենթակայ է 37 ընտանիքներու բողոքին համար: 1987-ին հարցաքննութեան շրջանի դատավարութիւնը կը ջնջուի թերութեան պատճառաւ: 1988-ին կրկին կը մեղադրուի եւ անկէ ի վեր դատը շարունակուած է մինչեւ 1998 Ապրիլ 2, երբ կը դատապարտուի 10 տարի բանտարկութեան եւ ազատ կը ձգուի: Վըճռաբեկ ատեանի կը դիմէ: Հաւանական էր որ Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 25-ին, Փափոն հիւանդանոցի բաժանմունքէն ելլէր եւ փոխադրուէր բանտին առանձին մէկ խուցը:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն, գլուխը հասաւ Քրիսթոֆ Պլոքէրի ծայրայեղ – աջը ձայներու 23%-ով: Կեդրոնի ժողովրդավար Միութիւնը այլեւս երկրին առաջին կուսակցութիւնը կը դառնայ եւ իր յառաջդիմութիւնը արձանագրուած է գրեթէ բոլոր ընտրաշրջաններուն մէջ: Մասնակցութիւնը սակայն հազիւ 42%-ի համեմատութեան հասած էր: Արդի Զուիցերիան ըստեղծուած է 1848-ին անկայունութեան շրջանէ մը ետք: Աշխարհի փոքրագոյն կառավարութիւնն ունի եօթը անդամներով՝ երկու ընկերվարական, երկու արմատական, երկու դեմոկրատ – քրիստոնեայ եւ մէկ անդամ Կեդրոնի Ժողովրդավար Միութենէն, որ իր ջախջախիչ յաղթանակէն ետք, երկու աթոռ մը կը պահանջէ: Երկիրը բաժնուած է քաղաքական, լեզուական եւ կրօնական գետիններու վրայ: Այս ընտրութիւնը զարմացուցած է նաեւ այն պատճառաւ որ Պլոքէր հող շահած է Ֆրանսախօս Զուիցերիոյ մէջ, ուր ցարդ շատ տկար էր:

ՖԵՐՆԱՆՏՕ ՏԷ ԼԱ ՌՈՒԱ Արժանթինի նախագահ ընտրուեցաւ ինչպէս կը սպասուէր:Ստացած է ձայներու 51,1%-ը: Այս ձեւով վերջ կը գտնէ Մէնէմի տասնամեայ շրջանը:

ՌՈՒՍԵՐԸ փակեցին Չէչէնիոյ եւ Ինգուշիոյ սահմանագլուխը, որպէսզի այլեւս Չէչէն գաղթականները հոն չխուժեն: Մոսկուա կը բացատրէ այլ ձեւով՝ արգելք հանդիսանալ որ չէչէն ահաբեկիչները Ռուսաստան անցնին:

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂ – ԴԱՍԱԽՕՍԸ Ա. Թ. Գըշլալը որ սպաննուեցաւ ոճրափորձով մը, հողին յանձնուած է ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեան: Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը պատճառ եղած է որ իշխանութեան դէմ լոզունգներ արձակուին, քննադատութիւններ ուղղուին, քանի որ Գըշլալըի սպանութեամբ կ'երկարի շարքը այն մտաւորական դէմքերուն, մեծ մասով լրագրող, դասախօս, որոնք զոհ եղած են նման արարքներու եւ ոճրագործները չեն ձերբակալուած: Յուղարկաւոր բազմութիւնը որուն մաս կազմած են պետական, զինուորական դէմքեր, ուխտած է չշեղիլ Աթաթիւրքեան եւ հանրապետութեան ուղղութենէն եւ ասպարէզը չձգել յետադիմական մութ ուժերու որոնց գործը կը նկատուի Գըշլալըի սպանութիւնը:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Ճուլիօ Անտրէօթթի, այս երկրորդ դատին ալ անպարտ արձակուեցաւ: Նոյնը եղած էր արդէն անցեալ ամիս, այս անգամ կը դատուէր Փալէրմոյի պատժական դատարանին կողմէ, մաֆիային հետ մեղսակցութեան մեղադրանքով: Նախորդ անգամ Փերուճիայի Ոճրային Ատեանն էր որ զինք կը դատէր լրագրող Մինօ Փեքորէլլիի սպանութեան համար: 80-ամեայ Անտրէօթթի, որ եօթը անգամ վարչապետ եղած է, այլեւս վերջնապէս անմեղ կը նկատուի մաֆիային հետ որեւէ գործակցութենէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանս իր դաշտին վրայ 1 – 1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգած է Կէնկանի հետ: Դասաւորման մէջ, 17-րդ է 13 կէտով: Գլուխն է միշտ Լիլ 38 կէտով եւ 20-րդ ու վերջին կը մնայ Լուհանս – Գիւէօ:

«ԼՈՒՌԹԵԱՆ ՊԱՏ»ԷՆ ՔԱՐ ՄԸ Կ'ԻՅՆԱ՞Յ

Սեպտեմբերի վերջին օրերուն, Երեւանի կեդրոնական մասին գեղարուեստական միջոցառումներու ցուցատախտակներուն յատկացուած անկիւններուն մէջ, անկարելի էր չնշմարել «Լուռթեան պատը» ժապաւէնին ծանուցումը: Նշուած էր, տեղը, ժամը, եւայլն դիտողներու առաւելագոյն թիւ մը որսալու յայտնի ջանքով: Ծանուցումին վրայ աչքառու տեղ մը գետեղուած էր «Պարադիգ» անունը որով կը յատկանշուէր «գոլագդային» գործակալութիւն մը. ան ու չարժանկարի «Մոսկուա» սրահին տնօրէնութիւնը իրենց ջանքերը միացուցած էին հիւրընկալելու համար հայեւթուրք բարեկամութեան նիւթով այդ ժապաւէնը որպէսզի չըլլայ որ Երեւանի հանրութիւնը զրկըւած մնայ անոր յո՛յժ կենսական միջուկէն:

Ինչպէս արդէն աւելի առաջ նոյն ժապաւէնին մասին գրուեցաւ այս սիւնակներուն մէջ ջերբ ԱՄՆ–ու ԱԻՄ ամսաթերթին հրաւէրով ցուցադրուեցաւ նախ Լոս – Անճըլըս, ապա այլ քաղաքներու մէջ, ան պատրաստուած է ցեղասպանութեան նկատմամբ թրքական «հանդուրժողութեան», «լայնախոհութեան» փաստով մշուշելու համար մեր արդէն խառնակ միտքերը (տե՛ս «Յառաջ» Մայիս 26 – 27, «Թ. Աքչամի «Առանց նախապայմանի երկխօսութեան» առաջարկը, յատկ նախապայմաններով» – Ա. Թ.):

Թ. Աքչամ երիտասարդ այն թուրք պատմաբանն է որ աննախադէպ քայլի մը տպաւորութիւնը գործեց, 1915–ին կատարուածը իր բուն անունով կոչելով «Թրքական ազգային ինքնութիւնը եւ հայկական հարցը» խորագրուած հատորին մէջ: Անով ստեղծուած գրեթէ ընդհանուր խանդավառութեան մէջ քիչ ուշադրութիւն գրաւեց այն լրջագոյն պարագան որ անկեղծութեան անժխտելի տոկոս մը ըլլալով հանդերձ հոն, ի վերջոյ, տիրական էր ցեղասպանութիւնը «Թրքական ազգային ինքնութեան յապաղած խրագործումով» բացատրելու միտումը: Արդէն մեր դիւրին խանդավառութիւններէն ո՞ր մէկուն մէջ լրջութիւնը լուրջ տեղ մը ունեցած է: Ու անկէ ի վեր ճիշնագունդի օրինակով կը մեծնար հայկական շրջանակներու մէջ Աքչամի երեւոյթով ստեղծըւած տպաւորութիւնը, հակառակ չափաւոր ըլլալու, ամէն բան կուրօրէն կապոյտ չտեսնելու պարբերական թելադրանքներու: Պէտք է ըսել որ Վ. Տատրեանի նըման հարցին մասնագէտ հեղինակութեան մը անվերապահ հեցուկը Աքչամին, մանաւանդ երբ ան ամէն առիթով կ'արտայայտուէր, մեծապէս կը նպաստէր խանդավառութեամբ տարուելու:

«Լուռթեան պատը» ժապաւէնը որ պատրաստուած է հոլանտացի արտադրիչ – բեմադիրի մը կողմէ, արդիւնքն է երկու դէմքերուն՝ Տատրեանի ու Աքչամի մտերմութիւնը, գործակցութիւնը բաւական թափանցիկ ձեւով մը չահարկելու ջանքին. թափանցիկ է նաեւ ջանքին հասցէն: Նոյնպէս՝ նպատակը: Այսուհանդերձ ,ինչպէս բացատրեց բարեկամ մը որ ներկայ եղաւ ժապաւէնին երեւանեան ցուցադրութեան, հոն ալ գրեթէ անխառն խանդավառութիւն մը արտայայտուած էր բերնէ – բերան լեցուած սրահը: Ո՛վ գիտէ որքան արդար գոհունակութիւն մը կը զգան անոր նախաձեռնողները, Լոս – Անճըլըսէն Երեւան տեսնելով թէ իրենց հաշիւները ա՛յս ատտիճան ճշգրիտ դուրս եկած են: Մանաւանդ երբ թուրք պատմաբանին ԱՄՆ–էն վերադարձին Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին յայտնած միտքերը, թէ՝ Հայերը պէտք է մոռնան հողային հարց, հատուցումի հարց, եւայլն, ու իսկ ծառայած են կաթիլ մը նոյնիսկ զաղջ ջուր լեցնելու մեր ջերմաջերմ տըպաւորութիւններուն վրայ:

Իրականութենէն աւելի մեր գտնել ուզածին վրայ կեդրոնացած այս հակազդեցութեան մէջ երեւանեան առաջին բացառութիւն մը նշեց Գիտութեան ակադեմիային պատմութեան բաժնէն երիտասարդ պատմաբան մը: Ան Փարիզ եկած էր այս ամառ, որոշ պրպտումներ կատարելու համար. օր մը երբ խօսքը Աքչամեան երեւոյթին առընչուեցաւ ու մէկը գանգատեցաւ աղաղակող իրականութիւններն անգամ անտեսելու հայկական պատրաստակամութենէն, երեւանցի պատմաբանը առարկեց. ըսաւ թէ անարդար էինք մեր ընդհանրացումին մէջ, քանի որ Երեւանի մէջ կային մասնագէտներ որոնք շատ լաւ թափանցած էին Աքչամով բեմադրուածին խորքին:

Այս մատնանշումը յաջորդ օրինակ մը ունեցաւ «Լուռթեան պատը» ժապաւէնին երեւանեան ցուցադրութեան առթիւ. այս անգամ հակազդեցութիւնը եկաւ մամուլէն: Սեպտեմբեր 30–ի «Ազգ»ը «Մշակոյթ» վերտառութեամբ անկիւնին մէջ տեղ տուած էր Նայիրա Փօղոսեանի անդրադարձին. ան իր խորագիրով իսկ կ'ամփոփէր երեւոյթը, զայն որակելով՝ «Հերոս ստեղծելու դժան ջանք»:

Լրագրողուհին որ ներկայ գտնուած է ժապաւէնին ցուցադրութեան, կ'անդրադառնայ «լեփ –լեցուն դահլիճ»ին, «ծափահարութիւններ»ուն, «ոդջոյնի բացականչութիւններ»ուն: Ժապաւէնը, ցոյց կուտայ Տատրեան – Աքչամ գործակցութիւնը, անոնց զրոյցները, ցեղասպանութեան լուսանկարներ, երկուքին ջանքերը հայեւթուրք յարաբերութիւններու բարելաւումին համար, եւայլն: Երեւանի «Մոսկուա» չարժանկարի սրահին մէջ ներկայ գտնուած է արտադրիչ – բեմադիր Հոլանտուհին. ան ըսած է թէ ինք շատ սիրելի թուրք ընկերներ ունի եւ չի փափաքիր որ ժապաւէնը հայամէտ, հակաթուրք գործի տպաւորութիւն ձգէ: Սակայն, դիտողներու բազմութիւնը պայմանաւորելու այս միջոցը, գոնէ Նայիրա Փօղոսեանի պարագային, գործի չէ ծառայած, քանի որ ան կը գրէ. «Այդ ֆիլմը ոչ թէ հակա, այլ փրոթուրքական է, ուր ներկայացւում է թուրք ժողովուրդի բարեկամական, իսկ Հայերի ոչ այնքան հանդուրժողական վերաբերմունքը»:

Ն. Փօղոսեան ժապաւէնը դիտելէ ետք, որպէս հայ՝ վիրաւորուած արժանապատուութեամբ դուրս եկող քիչերէն է, քանի որ հրամցուած պատառին մէջ նշմարած է բարեկամութեան մեղրին մէջ թաթխըւած բուն դեղահատը, զոր կը կոչէ «թըշնամու հերթական կեղծիքը»: Իբրեւ թէ «հայամէտ» այդ ժապաւէնով, ինչպէս կը գրէ ան, Հայը «ներկայացուած է որպէս էթնիկական խումբ ,որն ապրելով Թուրքիայում, ապստամբել է, ցանկացել ունենալ աւելին, քան իրեն հասնում է»: Հոն ըսուած է նաեւ թէ Հայերը դիւրաւ խոցելի են. «այսինքն, երբ Հայի ապրուստը թալանում են, ստիպում ուրանալ հաւատը, բռնաբարում են, իսկ Հայը փորձում է իրեն պաշտպանել, նա պարզապէս "շուտ խոցուող" է»:

Հոլանտուհի մը որ տրամաբանական ոչ մէկ պատճառ կրնար ունենալ հայեւթուրք յարաբերութիւններու բարդ, ցաւոտ ոլորտին միջամուխ ըլլալու, ո՞ւրկէ ուր եկած է Տատրեան – Աքչամ զոյգին ճամբուն վրայ, միայն թրքական կողմին նպաստաւոր ժապաւէն մը պատրաստելու համար: «Հոլանտուհին այնքան էլ խորը չէր ուսումնասիրել Հայերին, ինչպէս ասուեց, եւ մեղաւոր չէ դրանում» կը գրէ Ն. Փօղոսեան. թղթակցութեան միակ նշումն է այս մէկը որուն դժուար է համաձայնիլ: Եթէ խորապէս չէր ուսումնասիրած Հայերը, ի՞նչպէս գիտցաւ թէ մենք միամըտութեան անսպառ մեր պաշարով պատրաստ ենք սիրով, ծափով, արցունքով կուլ տալու ամէն խայծ. յատկապէս երբ ան կը բերէ խոստում, բարեկամութեան առաջարկ, հոգ չէ թէ յետոյ հասցնելու համար կործանումի հանդրուանին:

«Ո՞ւմ էր ձեռնտու այս կինոնկարի ցուցադրումը Երեւանում» աւելի քան արդարօրէն հարց կուտայ Ն. Փօղոսեան: Ապա, ըսելէ ետք թէ խաղաղութեան պահպանումը դիւանագէտներու, քաղաքագէտներու գործն է, ժապաւէնին երեւանեան ցուցադրումը կ'որակէ. «արեան կանչը, հայ լինելու գիտակցումը սեփական հայրենիքում լռեցման փորձ»...

«Լուռթեան պատը» ժապաւէնը Երեւանի մէջ ցուցադրուելուն, եթէ ոչ միակ, մեծագոյն օգուտը Ն. Փօղոսեանի ունեցածին նման հակազդեցութիւններու յայտնութիւնն է. բան մը որ տեղի ունեցած չէր, որքան գիտենք, նոյնիսկ ԱՄՆ–ու ցուցադրութեան օրերուն: Խնդիրը այն չէ որ այս կարգի հակազդեցութիւններ, մանաւանդ իրենց փոքր թիւով, բան մը կը փոխե՞ն «խանդավառութիւն–արցունք – ծափ» կաղապարով կրկնուած մեր վեցուածքին, կամ անոր արժեւորումին մէջ: Հաւանօրէն, տակաւին երկա՛ր շրջանի մը համար աւելորդ է նոյնիսկ հարցումը:

Սակայն, հայեւթուրք գործակցութեամբ «հերոս ստեղծելու դժան ջանք»երու յաջորդ ձեռնարկումներ գոնէ տեղ մը կ'արձանագրեն թէ այնքան ալ կոյր վստահութիւն պէտք չէ ունենալ ոչխարի հօտի հայկական համբաւին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բ.

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Հիմնովին համոզուած ըլլալով որ 1922 Մարտ 4–ի ԺՈՂԿՈՄԽՍԱՐԽԱՏԻ տխրահռչակ ԴԵԿՐԵՏԸ որ հայերէն լեզուի ուղղագրութենէն զատ վճռած էր Հայոց լեզուի բառային ՌԵՖՈՐՄՆ ալ... միայն քաղաքական բնոյթ ունէր, գիտական հանդերձանքով ներկայացուած, կը թերանար գիտական–լեզուաբանական ամէնէն տարրական օրէնքներու դէմ, ինչպէս ցոյց պիտի տամ քանի մը օրինակներով:

Արժէ, մինչ այդ, երկու խօսք ըսել Բառային ՌԵՖՈՐՄԻ մասին, որուն Հայոց լեզուն բնաւ կարիքը չունէր, ըլլալով մարդկութեան հարուստ լեզուներէն մին, օժտուած ըլլալով 11.000 արմատական բառերէ եւ բառերը բարդելու անսահման կարելիութիւններէ, որով ան կրնայ ամենայն դիւրութեամբ եւ ներդաշնակութեամբ արտայայտել գիտարուեստի եւ արդի աշխարհի նորանոր գիւտերուն եւ բոլոր տուեալներուն հետ քայլ պահել, առանց ստիպուած ըլլալու օտար բառապաշարներու դիմել, ինչ որ պարագան չէ ՆՈՐ ԼԱՏԻՆ լեզուներուն, արեւմտեան բոլոր լեզուները մօտաւորապէս, որոնք ստիպողաբար յունարէնի կամ լատիներէնի պէտք են դիմել իրենց բարդ բառերը կազմելու համար: Երբ նկատի առնուի որ աշխարհակալ հռոմէական կայսրութեան լեզուն, լատիներէնը, 5.000 արմատական բառեր ունի միայն, ի՞նչ կարիք տեսած են 1922–ի ԴԵԿՐԵՏԻ հեղինակները Հայոց հարուստ լեզուն խեղճացնելու, ռուսերէնի միջոցով, արեւմտեան բառապաշարով: Ռուսերէն մը, որ իր կարգին իր բառամթերքին ահաւոր խեղճութիւնը ծածկելու համար, ժամանակի ընթացքին 8.000 ֆրանսերէն բառեր որդեգրած է եւ մինչեւ օրս գործածութեան դրած: Կը կարծէ՞ք որ այս ամէնուն տեղեակ չէին Աճառեանի, Աբեղեանի, Մալխասեանի, Ադոնցի նման լեզուագիտութեան տիտանները եւ սակայն կուլ տուին անմարս պատառը, որովհետեւ որոշումը քաղաքական բնոյթ ունէր միայն եւ ոչ այլ ինչ...:

Նոյն շրջանին, արդէն, հայագիտութեան ուրիշ հսկայ մը, Հ. Վարդան ՀԱՑՈՒՆԻ, Բազմավէպի էջերուն մէջ / 1924 էջ 395 եւ շար. / ապշահար հարց կուտար թէ – «Պետական վճիռ մը ինչպէ՞ս կարող էր ելնել յանկարծակի, իրեն եւ Աստուծոյ միայն յայտնի օր մը, հիմնովին փոխել լեզուի մը ուղղագրութիւնը: / Ուղղագրութիւնը փոխողը / կրնայ ուրեմն, եթէ ուզէ, լեզուն ալ փոխել, կամ նոր լեզու մը ստեղծել: Մեր այդ յարգելի ԿՈՄԻՍԱՐները մոռցա՞ծ էին թէ լեզուն պետութեան մը ստացուածքը չէ, այլ հասարակութեան. եւ թէ զայն կերտելու կամ փոփոխելու իրաւունքը բնութենէն տրուած է ազգերու եւ ժամանակին, ոչ անհատներու ... չոր ԴԵԿՐԵՏ մը մեզ կը բերէր պարզապէս 1500 տարիներու ուղղագրութեան մը հրամայական ու յապուռակի աւերը...»:

Հայոց ջինջ լեզուն փոխուեցաւ, 70 տարիներու ընթացքին դարձաւ հրէշային, այլանդակ, անհասկնալի պարզ ժողովուրդին, եւ անհանդուրժելի սփիւռքին. ու դժբախտաբար, անկախութենէն ութ տարիներ վերջ, մեր գրագէտ, բանաստեղծ, մկրտուած դեկավարներն ու փրոֆէսօր – տոքթոր – ակադեմիկոսները կը շարունակեն այդ բազմագլխանի, վիշապանման եւ քանի մը չնմանող լեզուն գործածել, առանց խպնելու, ոչ միայն, ոմանք նոյնիսկ կոմունիստական կիրքով զայն պաշտպանելու որպէս ՄԵԾ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ...:

Յաջորդով քերականական եւ լեզուական մի քանի նկատողութիւններ:

ԼՈՒՌ ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ

Գծագրութեան ուսուցչուհին Նոր տարուան պատկերազարդ նամակատմսեր գըծել տուած էր ու նշած՝ իրեն յանձնել պայմանաժամը 1998 Դեկտեմբեր 7 Նեռաւել:

Յոյն այդ կինը անշուշտ չէր նշմարած, թէ իր հայ աշակերտները ճիշդ այդ օրը անսովոր լռութեամբ՝ խումբ – խումբ մեկնեցան դիմացի թաղին սրածայր գըմբէթով չէնքը՝ տարօրինակ այդ ազգին տարօրինա՛կ եկեղեցին:

Ինչո՞ւ նշմարէր եւ ինչպէ՞ս գիտնար, թէ Դեկտեմբեր 7–ը Հայ օրացոյցին մէկ թուականն է, որ չի հեռանար, որչափ ալ թաւալին տարիները:

Սեւը բոլոր գոյներէն ամէնէն իմաստալիցն է: Սեւ ու ճերմակի ամօթխածօրէն մերկ այոն ու ոչը մեկնութեան չեն կարօտիր:

Սեւ ու ճերմակ տարտամ կէտերով կը պատմէ Լեւոն Մինասեան, թէ եկեղեցիին տապալած գմբէթը կը նմանի վարդապետի մը սեղանէն գլորած վեղարին, իսկ աւերակներու բեկուած գիծերուն մէջտեղ միակ ուղղանկիւն առարկաները դագաղներն են՝ շարուած վրայ – վրայի:

Մարդիկ կը չարժին, կը գլորեն բեկորները եւ չեն գիտակցիր, թէ ճերմակին վրայ սեւ կէտեր կազմելով՝ պիտի ամբողջացնեն մէկ էջը հայ օրացոյցին:

Այս չարժանկարը անգամ մը եւս պիտի ուզէի դիտել առանց ձայնի: Լեւոն Մինասեան եւ Սերժ Աւետիքեան ջնջած են հնչիւններն ալ սեւ ու ճերմակ ընել. ազմուկները խուլ են, մարդոց ձայները՝ աղաւաղ, իսկ կնոջ մեներգը՝ առանց խօսքի: Կը թուի, թէ վճիռ այդ ձայնը կը խախտէ ըսելիքին տժգոյն խկութիւնը:

Երկրորդ երիզը՝ նկարահանուած երկրաշարժի տասներորդ տարելիցին՝ կը սարսափեցնէ գոյներու յեղակարծ խուժումով: Ծաղիկները մահադիտօրէն դալկահար են: Անոնք ծլած իսկ են չիրիմները զարդարելու համար:

Մինչեւ հիմա իրենց գործիքին ետեւը պահուըտած չարժանկարիչները կարծես մատնացոյց կ'ընեն չէն փարթամութիւնը մեռելատան եւ օրհասական խեղճութիւնը խրճիթներու, անդրշիրիմեան անդորր եւ այսրշիրիմեան յուսահատ դառնութիւնը:

Լեւոն Մինասեանի եւ Սերժ Աւետիքեանի ստեղծած առաջին չարժանկարը կը կոչուի Lux Aeterna, իսկ երկրորդը՝ Terra Emota, անո՞ր համար արդեօք, որ բուն աղէտը կը կատարուի հոգեհանգիստէն ետք:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՁԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՐՈՏԱՆԻ ՋՈՒՐԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի եւ Վրաստանի միջեւ կը պատրաստուի համաձայնագիր մը Դեբետ գետի ջուրին գործածութեան մասին: Այդ գետը Հայաստանէն ծագում կ'առնէ ու կը հոսի դէպի Վրաստան ու Ազրբէջան: Գիւղնախարարութեան ջուրերու բաժնի վարչութեան պետ Ռ. Գրիգորեան յայտնած է թէ Դեբետի ու Որոտանի ջուրերուն հազիւ կէսը կը գործածուի այսօր Հայաստանի տնտեսութեան կողմէ, որովհետեւ ջուրի կուտակումի կարելիութիւն չկայ: Սակայն, 2000–էն սկսեալ Որոտանի ջուրերը պիտի կուտակուին Կեչուտի ջրամբարին մէջ, փոխանակ հոսելու դէպի Ազրբէջան: Ապա ջրամբարէն Արփա – Սեւան ջրատարով լեցուին Սեւանի լիճը:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԸ

Այլեւս գրեթէ ամէնօրեայ դարձած են լուրերը որոնք կը հասնին Նախկին խորհրդային ճակատէն, տեղեկացնելով ղեկավար դասուն յատկապէս տնտեսական, դրամական կասկածելի նուաճումներուն: Այն տպաւորութիւնը ստեղծուած է թէ մաֆիան այդ երկիրներուն մէջ պարտութեան մատնած է ժողովրդավարութիւնը: Հասած լուրերը մեծ մասով կը վերաբերին զումարներու իւրացումին որ արհնաքամ կ'ընէ արդէն անկայուն տնտեսութեան տէր այդ երկիրները:

Այս կացութեան քաջատեղեակ Ֆրանսացի քաղաքագէտներու խմբակ մը Խորհրդարանի ընդդիմադիր ճակատին ղեկավար Ա. Արաշիձէի հրաւէրով Վրաստան այցելած է, տեսնելու համար Հոկտեմբեր 31-ի ընտրութեան նախապատրաստութեան ընթացքը: Քաղաքականութեան երեք այս մասնագէտները՝ Ա. Ֆրբանսուա, Ք. Կլոնէ եւ Փ. Մաթիօ, «Լիպերասիոն»ի մէջ (Հոկտեմբեր 15) լոյս տեսած էջով մը ներկայացուցած են իրենց տպաւորութիւնները:

Ճիշդ է որ երկրին մէջ քանի մը տարիէ ի վեր ընտրութեան եւ ընտրարշաւի մասին ժողովրդավարական կանոններ կան, նաեւ գաղափարի եւ արտայայտութեան ազատութեան: Սակայն տառնք Թուղթի «որբագրուին» ընտրական յանձնախումբը տուած են 1995-ի եւ 1998-ի ընտրութիւնները: Լայնօրէն կը կիրարկուի ընտրական զեղծարարութիւնը: Ընտրացանկերը կը խարդախուին, կեղծ ընտրողներ կը քուէարկեն, քուէաթերթերը կը փոխուին, զինուորականներու եւ ներգաղթողներու քուէները չհաշուելու համար ընտրական տարածքներու բաժանումներ լատ կամս կ'ըլլան, արդիւնքները «կը սրբագրուին» ընտրական յանձնախումբերու կողմէ որոնք կազմուած են կեդրոնական իշխանութեան ներկայացուցիչներու լայն մեծամասնութեամբ: Մինչեւ իսկ անվաւեր կը հռչակուին կառավարութեան աննպաստ քուէաթերթեր: Իշխանութիւնը չորս միլիոննոց բնակչութեամբ երկրին ընտրութեան համար երկու միլիոն յաւելեալ քուէաթերթիկ տպել տուած է արտասահմանի մէջ:

Այս բոլորին հետ կան ամէն տեսակի ճնշումները: Ընտրապայքարը շատ լարուած մթնոլորտի մէջ տեղի կ'ունենայ: Ընդդիմադիր թեկնածուներ մինչեւ իսկ ֆիզիքական ճնշումի ենթակայ կ'ըլլան որպէսզի վերջ տան իրենց ընտրապայքարին: Քութայիսի մէջ որ երկրին Բ. քաղաքն է, ընդդիմութեան տեղացի դէմքի մը տունը գնդակոծուած է: Նման արարքներու հեղինակները յաճախ փողոցի լակոտներ են, նաեւ ոստիկաններ: Երեք Ֆրանսացիները ականատես եղած են ոստիկանական միջամտութեան մը, ընդդիմութեան ընտրական մէկ հանրահաւաքը արգիլելու համար:

Ընտրողին վրայ ազդելու ձեւերէն է գիմել ընտրողին գրպանին. «ճիշդ» ձեւով քուէարկելու պարագային անմիջապէս կը վճարուի հանգստեան թոշակը. իսկ եթէ ընտրողը պետական պաշտօնեայ է ու հակում ունի «ճիշդ» չքուէարկելու, իրեն կը սպառնայ պաշտօնազրկումը. ատիկա յատուկ նշանակութիւն կը ստանայ երբ նկատի առնուի որ երկրին մէջ այդ գանգուածը ապահով աշխատանքի տէր փոքրամասնութիւն մըն է, մինչ անգործութիւնը 80%-ի հասած է: Աւելորդ է ըսել որ լրատուութիւններն ալ իշխանութեան հակակշռին ենթակայ են ու կը ծառայեն անոր նպատակներուն: Այդ միջոցով անընդհատ սպառնալիք կ'ըլլայ գինեալ նոր հակամարտութեան մը, ընդդիմութեան յաղթանակի պարագային: Այդ սպառնալիքը յատուկ իմաստ ունի երկրին մէջ որ 90-ական թուականներու սկիզբը 30 հազար զոհ տուաւ քաղաքացիական բախումներու, ունի 300 հազար գաղթական եւ տարածքի շատ փխրուն ամբողջականութիւն մը:

Դէտերը բաւական նախնական վիճակ մը կը նշմարեն տեսնելով տնտեսական եւ քաղաքական մարզերուն, հանրային եւ սեփական պիտաճներուն չփոթը, քաղաքական իսկական ծրագիրներու գրեթէ անգոյ կացութիւնը: Այս պարագան որոշ հակասութիւն մը կը գծէ Վրաստանի կարգ մը տուեալներուն հետ: Երկիրը տէր է որոշ առումներով իսկապէս արդիական քաղաքական մշակոյթի մը, արեւմուտքէն ներածուած ընտրական թէքնիք զարգացած միջոցներու. ու շատեր գիտակից են քաղաքական համակարգին անկատարութեան: Այլ խօսքով՝ անկարելի չէ առանց մեծ դժուարութեան օգնել անոնց որ յաջողին ժողովրդավարութեան իրենց վարժընթացը:

Սակայն, տար նախապայմանն է որ վերջ տրուի ներկայի ռէալփոլիթիքին: Ֆրանսացի մասնագէտները այդ պայմանով օգնելու տրամադրութեան մէջ տեղ կու տան նաեւ Վրացի ժողովուրդը յուսախաբ չընելու կարեւորութեան, երբ ան ժողովրդավարութեան երաշխաւոր կը նկատէ Ֆրանսան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).— Մարսէյլի Հայ Առաքելական եկեղեցիները կ'երթան իրենց հիմնադրութեան եօթանասուն տարիներուն վրայ: Երախտաշատ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի «Ջիթենիներն» են որ արմատ առին, ուռճացան եւ դարձան ապօթքի վայրեր՝ աւելի ինքնութեան բերդեր: Այսօր, հակառակ տարիներու զումարին, սերունդներու յաջորդականութեան, հիմնական արժէքներու մաշումին, կը տոկան: Կենդանի օրինակներէն մին է Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին, որ ամէն Կիրակի կ'ապրի իր հաւատքը իր հաւատացեալներու բազմութեամբ: Հաւանաբար Մարսէյլի միակ եկեղեցին է որուն նստարանները գրաւուած են, եւ ասիկա շնորհիւ վերջին երկու, երեք տասնամեակներուն այդ արուարձանը հաստատուած Պոլսէն եւ գաւառներէն եկող Հայերուն:

Եւ սակայն, տօնական առիթներով, ինչպիսին էր Կիրակի, Հոկտեմբեր 10-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը, որ նաեւ հիմնադրութեան տարեդարձի օրն է, «տեղացի» Հայերը եւս փութացին խուռներամ ուղղհետեւ ամբողջ պատմութիւն մըն է որ կը վերարծուի այդ օր: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան՝ Կաթողիկոսական Փոխանորդը Հարաւային Ֆրանսայի համար որ մատոյց պատարագը, իր քարոզին մէջ չէշտեց այս կէտը վեր առնելով երկէկէն այսօր բոլոր անոնք որոնք քար առ քար, տարի առ տարի շինեցին, շէնցուցին, պահեցին եկեղեցին որպէս իրենց եւ իրենց ազգի պատմութեան հայելին: Այդ պատմութիւնը, ըսաւ Եպիսկոպոսը, հիմք առաւ Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքեալներով, պետականացաւ Տրդատ Գ.ի օրով, նուիրագործուեցաւ Էջմիածնի տաճարով, սրբագործուեցաւ Հայ գրերու գիւտով, Աւարայրի ճակատամարտով, եւ այսօր մեզի կը ներկայանայ 1700 տարիներու յաղթական կամարով մը: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան հրաւիրեց ժողովուրդը ազգային եւ քրիստոնէական արժանաւորութեամբ, գիտակցութեամբ դիմաւորել 2001 թուականը եւ միշտ կենդանի շունչով, ներկայութեամբ լեցնել եկեղեցիները:

Կատարուեցաւ աւանդական մատաղօրհնութիւնը եւ պատարագէ ետքը հոգեհանգստեան կարգ հիմնադիր եւ բարերար Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի յիշատակին, ինչպէս նաեւ հոգեւոր հովիւներուն, սարկաւագներուն, բարերարներուն, հիմնադիր եւ շինութեան յանձնախումբի անդամներուն, Թաղական խորհրդոյ անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք ստարած են եկեղեցւոյ պայծառութեան:

Պատարագէն յետոյ, սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն: Թաղական Խորհուրդի նախագահը՝ Պերճ Կարապետեան շնորհակալութեան խօսք յայտնեց Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանին, քաղաքական անձնաւորութիւններուն եւ ժողովուրդին որ անշեղ հաւատքով, համոզումով եւ միշտ վերանորոգուած խանդավառութեամբ կը տօնախմբէ այս օրը նուիրուած Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետաց եւ անոնց մէջ Մեսրոպայ եւ Սահակի, եկեղեցւոյ պաշտպան սուրբերը: Ցաւակցագիր խօսք առին Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետը, շրջան որուն կը պատկանի եկեղեցին, Պուշ տը Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի անդամ՝ Լիւսիէն Վիէկան եւ երեսփոխան՝ Սիլվի Անտրիէօ: Ընդունելութիւնը կատարուեցաւ ջերմ եւ հաղորդական մթնոլորտի մը մէջ:

Չենք կրնար փակել այս թղթակցութիւնը առանց յիշելու Սէն Ժերոմի Սուրբ Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ երկարամեայ (1960 – 1995) վաստակաւոր հոգեւոր հովիւ՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանը, որ վախճանեցաւ քանի օր առաջ: Այժմ, եկեղեցին ունի երկու հոգեւոր պաշտօնեաներ. Հոկտեմբեր 1995-էն ի վեր Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան եւ Յունիս 1999-էն ի վեր Սարգիս Քհնյ. Թաշճեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱՄԲԻԿ ԶՈԼԱՔԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ՓՈՂՈՑ

Ներքին Զէյթունի թիւ 2 փողոցը ուր ընդհանուր առմամբ հայրենադարձներ կը բնակին, կոչուած է Զէյթունի հերոսներէն Ա. Զոլաքեանի անունով: Արարողութիւնը բացած է թաղապետը. ելոյթ ունեցած է «Զէյթուն» երգչախումբը:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

– Բայց այդ բաները պէտք էր, որ առաջուց մտածէիք,– գոչեց Թաթուլ, – ալ հիմա շատ ուշ է, քանի որ Իվան Պուքրէշ եկաւ արդէն:

– Կը համոզես զինքը, ետ կը ճամբես:

– Ես այդ բանը չեմ կրնար ընել:

– Իմ խաթերս համար կ'ընես:

– Իմ այսքան տարուան բարեկամս ինծի թշնամի պիտի դարձնէք... այդպիսի մարդու մը հետ կարելի չէ այդ տեսակ վարմունք ունենալ... պարզապէս իր արժանապատուութիւնը ոտքի տակ կ'առնէք կոր... երեւակայեցէք մէյ մը Իվան Խուրուֆովի պէս մէկու մը արժանապատուութիւնը... առաջուց ինչո՞ւ չմտածեցիք, լաւ մը չի կշռեցիք ամէն բան ու գիս Ռուսճուգ զրկեցիք...

– Սխալ մըն էր գործեցինք, աղայութիւն ըրինք, հիմա ջանանք մեր ըրածը դարմանել, եւ քանի որ մենք ենք յանցաւորը, պէտք է որ պատիժը կրենք... գոնէ նիւթապէս: Ես պատրաստ եմ իր վերադարձի ծախքերը վճարելու եւ բացէն ալ նուէր մը ընելու իրեն...

Թաթուլ քահքահով մը ընդմիջեց այս խօսքերը:

– Ինչո՞ւ կը խնդաս, – հարցուց Մօլլան:

– Տարօրինակ խօսքեր կ'ընէք, էֆէնտի՛, ձեր դիմացինը սովորական մէկը չէ... ինչ կը կարծէք, որ ձեռքը 10 – 20 հազար լէյ տալով կրնա՞ք Իվանը ետ ղրկել:

– Հապա ի՞նչ պիտի տայի:

– Խնդիրը դրամին վրայ չէ, խնդիրը արժանապատուութեան վրայ է:

– Որեւէ կերպով իր արժանապատուութեան դպչող չեղաւ: Զինքը հոս հրաւիրեցինք, հետը տեսնուեցանք, տեսանք, որ պիտի չկրնանք միասին գործել եւ նորէն բարեկամաբար կը բաժնուինք իրմէ:

– Բայց տակաւին գործի մասին խօսք մը չեղաւ:

– Ես առաջին տեսակցութենէն հասկըցայ, որ Իվանը իմ փնտռած մարդս չէ:

– Ձեր բարեկամներուն հետ պիտի խորհրդակցէիք:

– Ան անանկ խօսք մըն էր, որ ըրի, իմ այս տեղի բարեկամներս քաղաքականութեամբ չեն զբաղիր:

– Ես երբեք չեմ կրնար Իվանը ետ ղրկել... զինքը հոս կը բերեմ, դուք հետը խօսեցէք, համոզեցէք, ինչ կ'ուզէք ըրէք:

– Զըլլայ որ այդ բանը ընես, – գոչեց Մօլլան սարսափած:

– Ինչո՞ւ համար:

– Այդ տեսակ վտանգաւոր մարդ մը ի՞նչպէս կ'ուզես, որ իմ տանս մէջ ընդունիմ:

– Լաւ, իմ սենեակս եկէք ու հոն տեսակցեցէք իրարու հետ:

– Այդ ալ չըլլար, ճանըմ, գիս Իվանին հետ երես երեսի մի՛ բերեր, դուն մինակդ խնդիրը կարգադրէ...

– Երբեք ես այդպիսի պաշտօն մը յանձն չեմ կրնար առնել:

– Քեզի դոհ կը ձգեմ, ապահով եղիր:

– Եթէ հարիւր հազար լէյ ալ տաք նորէն կը մերժեմ... գիս Իվանին մահացու թշնամին պիտի դարձնէք:

– Էյ, ի՞նչ ընենք ուրեմն...

– Ձեզ դիտեր... անել կացութեան մը մէջ դրիք մեզի:

Քանի մը րոպէ լռութիւն տիրեց երկու խօսակիցներուն միջեւ: Թաթուլ չափազանց ազդուած էր Մօլլային այս յանկարծական որոշումէն, որ պաղ ջուր մը կը լեցնէր իր հաշիւներուն վրայ: Յանկարծ լոյս մը ծագեցաւ մտքին մէջ:

– Կը յիշէ՞ք որ, – ըսաւ, – երէկ գիշեր կառք մտած ատեննիդ ձեզի ըսի, թէ կարեւոր լուր մը ունէի հաղորդելիք:

– Այո, կը յիշեմ, – պատասխանեց միւսը, – ի՞նչ լուր էր, չուզեցիր ըսել:

– Որովհետեւ դեռ պակաս տեղեկութիւններ կար, որոնք յետոյ լրացուցի:

– Բայց ի՞նչ բանի մասին է:

– Ձեզի շահագրգռող, բուն ձեր անձին հետ կապ ունեցող բան մը:

– Ըսէ՛ վերջապէս – գոչեց Մօլլան անհամբեր:

Թաթուլ ձախ ձեռքով իր պեխը ոլորեց եւ խորհրդաւոր ձեւ մը առնելով՝ ըսաւ.

– Խնդիրը Պոլսէն ձեզ հետապնդելու համար հոս ղրկուած երեք լրտեսներու մասին է:

– Էյ, ի՞նչ տեղեկութիւն քաղեցիր իրենց մասին, – հարցուց Մօլլան չափազանց հետաքրքիր:

– Իրենց հետքը գտնուեցաւ:

– Իրա՞ւ կ'ըսես...

– Այո, մեր ընկերներէն մէկը արդէն իսկ իրենց հետ յարաբերութեան մտած է:

– Ո՞վ են եղեր այդ մարդիկը:

– Երկուքը Թուրք են՝ Ջէրքէզ Ալի եւ Կիրիտլի Հասան, իսկ երրորդը Հայ է, Սիսակ անուն երիտասարդ մը:

– Ես ոչ մէկերնին կը ճանչնամ, – ըսաւ Մօլլան:

– Բնականաբար չէք ճանչնար, բայց անոնք ձեզի շատ լաւ կը ճանչնան կոր:

– Ես բնաւ չնշմարեցի իմ շուրջս այդ տեսակ կասկածելի մարդեր:

– Եթէ նշմարէիք, շատ անճարակ լրտեսներ պիտի ըլլային, մինչդեռ ամէնէն ճարպիկները ղրկած են հոս... իմ ընկերս այդ Սիսակը Պոլսէն կը ճանչնայ եղեր, միասին դացեր խմեր են, ու բաւական տեղեկութիւններ քաղեր է:

– Ի՞նչ տեսակ տեղեկութիւններ:

– Կ'երեւայ, որ իրենց նպատակը միայն ձեզ լրտեսել չէ:

– Հապա ի՞նչ...

– Եթէ առիթը ներկայանայ, որեւէ կերպով փորձանք մը պիտի բերեն եղեր ձեր գլխուն... գոնէ Սիսակը այնպէս ըսեր է:

– Ի՞նչ փորձանք կրնան բերել ինծի այստեղ:

– Ո՞վ գիտէ, այդ մարդիկը դրամի համար շատ բան կրնան ընել... Ջէրքէզ Ալի բնուածը նախկին ոճրագործ մըն է եղեր:

– Էյ, ի՞նչ, ինծի զարնելու մի՞տք ունին, – գոչեց Մօլլան:

– Որոշ խօսք մը չի կայ մէջտեղ... Սիսակին խօսքերն են, եթէ կ'ուզէք այդ մասին աւելի մանրամասն տեղեկութիւն ըստանալ, կրնանք բան մը ընել...

– Ի՞նչ բան:

– Օրինակի համար Սիսակի հետ յարաբերութեան մէջ դնել ձեզի, – ըսաւ Թաթուլ:

– Չէ՛, չէ՛, այդ բանը բնաւ գործիս չի գար, – գոչեց Մօլլան:

(Շար. 127)

M. et Mme Derderian,
M. et Mme Akopoff
Ses enfants,

Mme Akopoff
Sa belle-fille,

M. Thomas Akopoff,
M. Sylvain Akopoff
Ses petits-enfants,

Suzanne, Nadia et Sonia Djenderedjian
Ses nièces

ont la tristesse de vous faire part du décès de

Mme Haïganouche AKOPOFF

survenu le 21 Octobre 1999 dans sa 92ème année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le Mercredi 27 Octobre à 13 heures 30 en l'église arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.

L'inhumation aura lieu au Cimetière Nouveau d'Asnières-sur-Seine (92) dans le caveau de la famille.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Rhône - Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Monseigneur *NORVAN ZAKARIAN*, les sections de la région Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition,
Mme ANAHIDE TER-MINASSIAN
Maître de Conférence à la Sorbonne
retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

—— *Entrée libre* ——

L'Association Culturelle **«NAREG»** d'Enghien-les-Bains

présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**
100.000 $

Récompense pour toute information : deux heures de fou rire !!!

le Samedi 6 Novembre à 20h30

Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45

P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1997 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՐԱԾ ԾԱՆՐ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐՈՒՆ, ԳԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒՆ (50% 5 ՏԱՐՈՒԱՆ ՎՐԱՅ, ԱՄԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ), ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, ԻՆՉՊԷՍ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ԷԻՆՔ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ՍԿԻԶԲԸ:

Նոր սակերն են. –

ՖՐԱՆՍԱ. –

Տարեկան	1.400 Ֆր.
Վեցամսեայ	725 Ֆր.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ.–

Ամէնօրեայ առաքում	1.650 Ֆր.
Շաբաթական առաքում	1.500 Ֆր.

Օդանաւային առաքումներու համար դիմել վարչութեան, սակերը տարբեր ըլլալով ըստ երկիրներու:

***

Նոյեմբեր 1-էն յետոյ ոչ մէկ բաժանորդագրութիւն կը գանձուի հին սակով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«Յ Ա Ռ Ա Ջ»*Ի*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

●

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սրբոց Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ եւ Շրջակայից բոլոր մեր հաւատացեալներուն կը ծանուցուի, թէ Հոկտեմբեր 31-ին, Կիրակի օրը, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, մեր եկեղեցւոյ երկարամեայ հոգեւոր հովիւ, արժանայիշատակ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անժէլ Ալեքսանեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Անտիս Ալեքսանեանի *մահուան 15-րդ տարելիցին եւ զաւկին՝* Վարուժանի *թարմ յիշատակին:*

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Թատերական ներկայացում Նարեկ Տուրեանի խումբը կը ներկայացնէ՝

«ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՈՔԱՆՉԸ-2»

Կիրակի, Հոկտ. 31, ժամը 15.30-ին:

Ծախսերու մասնակցութիւն 70 ֆրանք:

Դիմել՝ Հայ Մշակոյթի Տունը
04 – 91 – 50 – 15 – 09

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 3ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Էմին Տէր-Գրիգորեանց
ԽԷՉՕՅԻ ԹՈՒՋԸ

Յակոբ Պարոնեան
ԵՐԿՈՒ ՏԷՐՈՎ ԾԱՌԱՅ ՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31, 1999
ժամը 16-ին

«Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոն
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
Métro : Courcelles

— Մուտքը՝ 30 Ֆր. —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Dîner dansant animé par *G R I C H A et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE

Tél. : 01 43 75 54 46

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27
MERCREDI
27 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.760 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.760

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE DIPLOMATIQUE»

ՅԱՋՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ

«Մոնտ Տիփլոմաթիք»ի Հոկտ.ի թիւին մէջ Վիգէն Չէթէրեան գրութիւն մը ունի որ նիւթ կ'ընէ Ադրբեջանի ներկան, քարիւղի բարօրութեան երազին քիչ մը պաղած բնոյթը որ յատկապէս տակաւին չէ յաջողած խթանել երկրին տնտեսութիւնը. նիւթ կ'ըլլայ անշուշտ Ղարաբաղի հարցը եւ վերջապէս՝ նախագահ Հ. Ալիեւի յաջորդութիւնը:

Վ. Չէթէրեան կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցով կովկասեան շրջանին մէջ ազդեցութիւններու նիւթին. կը մէջբերէ Ադրբեջանի նախագահին միջազգային հարցերու խորհրդական Վ. Գուլիզադէի արտայայտութիւնը. ան կ'ըսէ թէ ռուսեւհայ զինուորական գործակցութեան նպատակն է շրջանին մէջ Մոսկուայի գերիշխանութիւնը հաստատել: Կ'աւելցնէ թէ ոչ միայն Զանգեզուրը, այլ նաեւ Երեւանը իրականութեան մէջ մասնիկն է ադրբեջանական հողատարածքին: Սակայն, Ալիեւ կը թուի թէ տարբեր ուղղութեան կը հետեւի. ընդունելով օտար լրագրողներ որոնց մէջ Հայեր ալ կան, ան կ'ըսէ թէ ինք վստահ է թէ լուծում մը պիտի գտնուի որ համապատասխանէ թէ' ադրբեջանական, թէ' հայկական շահերուն: Ապա կ'աւելցնէ լայն ինքնակառավարման ձեւի իր առաջարկը:

Վ. Չէթէրեան կը գրէ թէ Ադրբեջանի ընդդիմութիւնը դժգոհ է Ռ. Քոչարեան-Հ. Ալիեւ հանդիպումներէն, հաւատացած որ այս վերջինը ընդունած է իրենց համար անընդունելի զիջումներ: Ադրբեջանի կողմէ ՕԹԱՆ-ի եղած առաջարկը որ խաղաղ միջամտութիւն մը ըլլայ լուծելու համար հակամարտութիւնը, մերժուած է. տակաւին ըսել կու տայ յօդուածագիրին թէ Բաքու Արեւմուտքէն օժանդակութիւն չի կրնար ակնկալել այս հարցին մէջ, մինչ միւս կողմէն, Հայաստան զինական հրթիռներ, ռուսական օդանաւեր կը ստանայ ու Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարը կը խօսի ամերիկեւադրբեջանական զինուորական գործակցութեան մասին որ պէտք է նկատի առնուի ռուսեւհայկական զինուորական դաշինքին լոյսին տակ:

Ադրբեջան դժգոհութիւն պատճառած է Անգարայի երբ Ա. Խօճալեան յայտնած է թէ ժամանակին Հ. Ալիեւ երբ ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի ղեկավար էր, օգնած էր ՓՔՔ-ի: Վատթարացած են Թեհրանի հետ յարաբերութիւնները, երբ այս վերջինը լաւագոյն կապեր ունի Երեւանի հետ:

Այսուհանդերձ, Ադրբեջանի գլխաւոր սպառնալիքը ներսէն կու գայ երբ ժողովուրդը կը սկսի համբերութիւնը կորսնցնել, մինչ հոդ կը շահին շրջանային կեդրոնախոյս շարժումներ ու իսլամական արմատական հոսանքներ: Այդ պայմաններուն մէջ մեծ օգուտ պիտի չունենայ երկրին մէջ թրքական կամ ամերիկեան խարիսխներ հաստատել երբ անոնք ի հարկին կրնան ծայրայեղականներու թիրախ ծառայել:

Երկրին մէջ շշուկներ ալ կան թէ նախագահ Ալիեւ իր յաջորդութեան համար կը պատրաստէ իր զաւակը որ քարիւղի պետական ընկերութեան նախագահն է: Սակայն ան ոչ իր հօրը վայելած զօրակցութիւնը ունի, ոչ ալ անոր տիպարին ըստեղծած հմայքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 25/26)

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԵՐԿՈՒ ԳԵՐԻՆԵՐ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի ներկայի նախագահ Նորվեկիոյ Արտաքին նախարար՝ Գնուտ Վոլեպեկի եւ ԼՂՀ-ի նախագահ Արկադի Ղուկասեանի բանակցութիւններու ատեն, Ա. Ղուկասեան որպէս բարի կամեցողութեան արտայայտութիւն համաձայնած էր ազատ արձակել երկու ադրբեջանցի գերի եւս: Անոնք փափաք յայտնած ըլլալով Ադրբեջան վերադառնալ, Հոկտ. 25-ին, 21-ամեայ Սիթրատին Մուշիզով եւ 22-ամեայ Աֆղան Սաֆարալիեւ, Ջուարթնոց օդակայանը յանձնուած են Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նախագահի ներկայացուցիչին, որ զիրենք Բաքու առաջնորդած է: Անոնք գերի ինկած էին 1996-ին, Ֆիզուլիի մօտ: Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նախագահին ներկայացուցիչ՝ Ա. Կասպրշիկ ըսած է որ յատուկ յանձնախումբ մը կազմուած է ռազմագերիներու փոխանակման հարցերով զբաղելու համար: Իր տուեալներով, այսօր, Ղարաբաղ երեք եւ Հայաստան վեց ադրբեջանցի ռազմագերիներ կան:

***

ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Տեղական ինքնակառավարման մարմիններու Հոկտ. 24-ին տեղի ունեցած ընտրութիւններուն առաջին արդիւնքները հրապարակուած են: Երեւանի մարզային յանձնաժողովի տուեալներով, մայրաքաղաքի հինգ համայնքներուն մէջ ուր տեղի ունեցան թաղապետի ընտրութիւններ, հետեւեալ արդիւնքները արձանագրուած են.- Կենտրոն համայնքի մէջ շահած է թաղապետ Արարատ Զուրաբեան (ՀՀՇ փոխ-նախագահ) 7155 ձայնով, Արաբկիրի մէջ յաղթած է Ֆելիքս Եայլոյեան (ՀԺԿ) 6595 ձայն հաւաքելով, Էրեբունիի մէջ Արարատ Խըրիմեան 5000 ձայնի առաւելութեամբ ընտրուած է, Նուպարաշէնի մէջ՝ Ռուբէն Աստուրեան:

Նախնական արդիւնքներու համաձայն Գիւմրիի մէջ ուր 50%-ի չէ հասած մասնակցութեան համեմատութիւնը, քաղաքապետութեան 7 թեկնածուներէն առաւելագոյն քուէները ստացած է Վարդան Ղուկասեան:

Վանաձորի մէջ մասնակցութիւնը եղած է 50%-էն քիչ աւելի. ութ թեկնածուներէն առաւելագոյն քուէներուն տէրը եղած է Սամուէլ Ղարիբեան:

Սիւնիքի մէջ վերընտրուած է երեք քաղաքապետ. Կապանի մէջ Գ. Աթաջանեան, Քաջարան՝ Ժորա Յովսէփեան, Ագարակ՝ Մայիս Խաչատրեան: Մեղրիի մէջ առաջին տուեալներով ընտրուած է Միշա Յովհաննիսեան, Սիսիան՝ Լաւրենցի Սարգսեան ու Ագասի Յակոբջանեան շատ մօտ արդիւնքներ ձեռք ձգած են:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ռ. Քոչարեան եւ Ա. Ղուկասեան Հոկտեմբեր 25-ին քննարկած են հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման առընչուած հարցեր: Անոնք անդրադարձած են կարգաւորման հոլովոյթին վերջին զարգացումներուն ու կարելի հեռանկարներու: Կարեւոր նկատած են Մինսկի խումբին շրջանակին մէջ բանակցութիւններու վերսկսիլը ԼՂՀ-ի եւս մասնակցութեամբ:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ԼԻԲԱՆԱՆ

Լիբանանի նախագահին հրաւէրով Նոյեմբեր 2-ին պաշտօնական այցով Պէյրութ կը մեկնի նախագահ Ռ. Քոչարեան: Իրեն կ'ընկերանայ Հայաստանի պաշտօնական պատուիրակութիւնը: Երկօրեայ այցին ընթացքին կը քննարկուին երկու երկիրներու յարաբերութիւնները զարգացնելու ճամբաները եւ շրջանային խնդիրներ:

***

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄՆԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Հոկտ. 22-ի հրամանագրերով Մովսէս Խորենացիի մետալով պարգեւատրուած են ըՍփիւռքէն հանրային գործիչ, բարեգործ Հայկաշէն Ուզունեան եւ ռուսական դրամաթիկ թատրոնի 60-ամեակին առթիւ՝ ղեկավար Ալ. Գրիգորեան, դերասանուհիներ Լէյլի Խաչատրեան եւ Իրինա Մարչենքօ:

***

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 25-ին Վ. Սիրադեղեանի, ներքին զօրքերու նախկին պետ Վ. Յարութիւնեանի եւ նոյն զօրքերէն 10 աշխատակիցներու դատին Վ. Սիրադեղեան յայտնած է թէ իր փաստաբանը սրտի տագնապի հետեւանքով հիւանդանոց փոխադրուած է. դատարանին ստուգումէն ետք դատը յետաձգուած է Հոկտեմբեր 29-ին:

***

ԼՂՀ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՄՆ-ՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

Հոկտեմբեր 21-ին ամերիկեան համալսարանի մը էթնոքաղաքական հակամարտութիւններու մասին գիտաժողովին հրաւիրուած է ԼՂՀ-ի ԱՄՆ-ու ներկայացուցիչ Վարդան Բարսեղեանն ալ: Ան ներկայացուցած է խնդրին նկատմամբ իր ղեկավարութեան մօտեցումները եւ Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին քաղաքական - իրաւաբանական մօտեցումները: Գիտաժողովին ներկայ գտնուած են Ադրբեջանէն մասնակիցներ ալ որոնք փորձած են խոչընդոտել Վ. Բարսեղեանի մասնակցութիւնը, առանց յաջողութեան հասնելու:

***

ՍԴՀԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՍԴՀԿ վարիչ մարմինը յայտարարութեամբ մը բացասական կեցուածք յայտնած է կաթողիկոսական աթոռին շուրջ ծաւալած պայքարը քաղաքականացնելու փորձին հանդէպ: Ըսուած է որ 1700-ամեակի սեմին կարեւորն է ունենալ փորձառու եւ հմուտ, երկրին դժուարութիւններուն տիրապետող եւ աշխարհասփիւռ թեմերու պառակտումին վերջ տալու կարող առաջնորդ: Կոչ եղած է չխանգարելու պատուիրակներուն քուէարկութիւնը:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՊԱՌԱԿՏԷ՞ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Թուրան» գործակալութեան տեղեկատուութեան համաձայն հրաժարած է Ադրբեջանի Արտաքին Գործերու նախարար Թ. Զուլֆիքարով. ան հրաժարականին որպէս պատճառ ներկայացուցած է առողջական վիճակը: Այսուհանդերձ, քաղաքական դէտեր անոր հրաժարականը կը կապեն Ղարաբաղի հարցով երկրին ղեկավարութեան զիջումներու քայլերուն պատասխանատուութիւնը չբաժնելու մտահոգութեամբ: Հրաժարականի դիմում տուած է նաեւ Ադրբեջանի նախագահին քարտուղարութեան ղեկավարը Է. Նամազով:

Այս երկու հրաժարականներուն հետ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ» կը յիշէ նախագահի արտաքին հարցերու գլխաւոր խորհրդական Վ. Գուլիզադէի ալ հրաժարականը, տրուած՝ երկու շաբաթ առաջ: Թերթը կ'աւելցնէ թէ հրաժարած երեք պաշտօնատարները համաձայն չէին այն զիջումներուն զոր Ադրբեջան կը պատրաստուի ընել Հայաստանի, Ղարաբաղի հարցով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱՑԻՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ» ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ

Չինաստանի նախագահը Հոկտ. 26-ին Փարիզէն Լիզպոն մեկնեցաւ ուր պէտք է կարգադրէ Մաքաոյի յանձնումին վերջին խոչընդոտները, ուրկէ կ'անցնի Մարոք, Ալժերիա եւ Սաուտի Արաբիա: Յիշենք որ Մաքաօ փորթուկալեան հողամաս մըն է Չինաստանի հարաւային ափին, 1557-էն ի վեր: Չինաստանի պիտի յանձնուի Դեկտ. 20-ին:

Նախքան մեկնումը, Ժիանկ Զեմին հիւրը եղաւ Էլիզէի, ուր Հոկտ. 25-ին պատուոյ ճաշ մը տրուեցաւ բազմաթիւ անձերու մասնակցութեամբ: Շիրաք որ այլեւս չի գիտեր ի՛նչ ընել աւելի հաճելի ըլլալու համար Չինաստանի նախագահին, Էլիզէի հիւրանոցը, ճաշարանը զարդարած էր չինական արուեստի գործերով: Ի հանդարտութիւն դայթակղեալ մտաց, իր բաժակաճառին մէջ, Շիրաք կրկին անդրադարձաւ մարդկային իրաւանց, շեշտելով թէ «ընդունելով հանդերձ ազգային աւանդութեանց կարեւորութիւնը, մարդկային իրաւունքները տիեզերական սկզբունքներ են որոնք կոչուած են գործադրուելու ամէնուրեք»:

Ժիանկ իր պատասխանին մէջ դիտել տուաւ թէ հարկ է փոխադարձ յարգանք ունենալ ամէն մէկուն ինքնիշխանութեան նկատմամբ եւ մանաւանդ չմիջամտել երկիրներու ներքին հարցերուն: Բաւական յստակ պատասխան մը որ ըսել կ'ուզէ՝ «Մեր գործերուն մի' խառնուիք»:

Մնաց որ այսքան իրարանցում, պատիւ եւլն. եւլն. այնքան ալ փափաքելի արդիւնք մը չեն տուած եւ առեւտրական գետնի վրայ, արդիւնքը յուսախաբ ըրած է: 28 էռ-պիւսներէն զատ, Չինացին ոչինչ գնած է եւ Ֆրանսա Չինաստանի հետ կ'արձանագրէ առեւտրական իր երկրորդ բացը, Ճափոնէն ետք (աւելի քան 23 միլիառ Ֆր., 1998-ին): Անցեալ շաբթու, Անգլիա 21,2 միլիառ Ֆրանքի պայ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԶԳԱՅՆԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՊԷՍ «ՈՒՂԻՂ ՃԱՆԱՊԱ՞ՐՀ»

Վերջին տասնամեակին, Հայաստանի անկախութեան հոլովոյթին զուգահեռ, սկսան ասպարէզ իջնել հոսանքներ, որոնք «ազգայնական» պիտակին տակ (թէեւ «ազգայնամոլ» բառը աւելի տեղին է), իրենք զիրենք տեսակ մը շարունակութիւն կը դաւանին հին, Սփիւռքի մէջ գոյացած հոսանքներու:

Թէեւ կարծէք շօշափելիօրէն չեն ազդեր երկրի քաղաքական համապատկերին (ներկայացուցչականութեան իմաստով), այս վերադարձը ուշագրաւ է. անցեալի հետ կապի հռչակումը թոյլ կուտայ մոռցուած էջերու վերհանումը, ինչպէս եւ վերագնահատումը: Մանաւանդ, երբ այդ էջերը ուղղակի կապ ունին Սփիւռքի հետ:

Այս լոյսին տակ, Մուշեղ Լալայեանի մենագրութիւնը («Ցեղակրօն եւ տարօնական շարժումները Սփիւռքում 20-րդ դարի 30-ական թուականներին», Երեւան, Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն, 1997, 142 էջ) ուշադրութիւն կը հրաւիրէ՝ անկախաբար իր արժէքէն, քանի որ կը վերականգնէ լուսանցքայնացուած (marginalisé) երեւոյթ մը, որ մինչեւ օրս միայն տեսակ մը տողընդմէջ գոյութեամբ ներկայ էր:

Հեղինակը հրատարակած է «Ցեղակրօնութիւն» և «Տարօնականութիւն» գրքոյկները (Երեւան, 1994) եւ գրած է Հայկ Ասատրեանի «Յօդուածների ժողովածու»ի (Երեւան, 1995) կենսագրականը: Գիրքը (200 օրինակ) խմբագրած է նորոգ հանգուցեալ պատմաբան, ակադ. Լենդրուշ Խուրշուդեանը:

Հատորը զուտ ակադեմական հրատարակութիւն չէ եւ ո՛չ ալ այդ նպատակը ունի: Իր գիտական շարադրանքին ընդմէջէն, նկատելի է հեղինակի գաղափարա-քաղաքական թափանցիկ դիրքորոշում մը՝ իր ուսումնասիրութեան առարկայի նպաստ, ինչ որ, հարկաւ, նաեւ պայմանաւորած է բնագրին ընթացքը:

Ներածութիւնը և մատենագիտութիւնը մեզ կը համոզեն, որ ան ծանր աշխատանքի մը ձեռնարկած է: Իր աղբիւրները գլխաւորաբար դժուարագիւտ մամուլի եւ գիրքերու մէջ է, ինչպէս եւ արխիւային անգնահատելի – բայց անկէ հրամցուած տեղեկութիւններու – նիւթի մը՝ Նժդեհի քառահատոր քրէական թղթածրարը, որ պահպանուած է Հայաստանի Ազգային Ապահովութեան նախարարութեան արխիւներուն մէջ: Յիշենք, որ Նժդեհ Սոֆիա ձերբակալուած է 1944-ին, դատապարտուած՝ 25 տարուան բանտարկութեան եւ մահացած՝ 1958-ին, Վլատիմիր քաղաքի բանտը: Իր աճիւնները գաղտնի կերպով 1980-ական թուականներուն տեղափոխուած էին Հայաստան, իսկ 1987-ին դարձեալ գաղտնաբար վերաթաղուած էին Եղեգնաձոր:

Անկախ Հանրապետութեան անկումէն ու Լօզանի դաշնագրէն ետք, արտասահմանը անելի առջեւ մնաց: Արեւմտահայերը՝ «sans retour possible» կնքուած իրենց անցագիրներով, Արեւելահայերը՝ առանց վերադարձի արտօնութեան: Մէկ խօսքով, ազգային պարտութիւն բոլոր ճակատներուն վրայ՝ խորհրդայնացած ու մասնատեալ Հայաստանի դէմ յանդիման:

Բնականաբար, ձախողութեան վիճակը ծնունդ պիտի տար ծայրայեղ իրավիճակներու: Ձուլումի եւ յուսալքումի տրամադրութիւններ՝ մէկ կողմէ, պայքարը վերակենդանացնելու եւ շեշտադրելու փորձ՝ միւս կողմէ: Կուսակցական գետնի վրայ՝ Հնչակեան կուսակցութեան գաղափարական կողմնակցութիւնը խորհրդահայ վարչակարգին, Ռամկավար նորաստեղծ կուսակցութեան տարուբերող կեցուածքը՝ երբեմն այդ վարչակարգէն շահագործուելու աստիճան, իսկ Դաշնակցութեան երկկենցաղ կեցուածքը՝ թունդ հակախորհրդային ու (երբեմն) թրքամէտ ղեկավարութեամբ, որու հակադրուած են թունդ հակաթուրք եւ (երբեմն) խորհրդայնամէտ որոշ ղեկավարներ:

Դաշնակցութեան այս վիճակէն, բացառաբար, ածանցուած են ազգայնական շարժումները, ինչ որ արդէն խօսուն փաստ մըն է կուսակցութեան մէջ տարբեր գիծերու եւ ուղղութիւններու գոյութեան, որոնք ժամանակ առ ժամանակ պատմականօրէն դրսեւորուած էին ու ճգնաժամերու տեղի տուած: Արդ, այդ թուականներուն, երբ Յովհ. Քաջազնունիի «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անելիք չունի այլեւս» մարտահրաւէրը տարածուած կուսակցութեան առջեւ կը ցցուէր, ներքին քննարկումի եւ նորոգումի պահանջ մը պիտի դրուէր: 1930-ական թուականներու շարժումները պիտի ծնէին այդ նորոգումի «անիրագործումէն»:

Ըստ Մ. Լալայեանի, «ազգայնական շարժումների սկզբնաւորումը միայն հակադրութիւն չէր հայ քաղաքականութեան հոսանքների՝ Թուրքիայից հողային պահանջների չարծարծմանը: Դա պայմանաւորուած էր նաեւ՝ ա) գաղութահայութեան՝ օտար միջավայրում ձուլման վտանգով, բ) գաղութներում տարուող բոլշեւիկեան ազգամերժ քարոզչութեանը դիմագրաւելու մտահոգութեամբ, գ) այն համոզմունքով, որ աշխարհը դեռ կանգնելու է նոր պատերազմի առջեւ եւ պէտք է նախապատրաստուել գալիք արհաւիրքին, դ) վերջապէս, այդ տարիներին Եւրոպայում ազգայնական շարժումների վերելքով» (էջ 9):

Բաւարար սկիզբ մըն է, բայց անբաւարար վերջակէտ մը: Արդարեւ, կը պակսի երեւոյթի օրգանական կապակցութիւնը՝ 1850 – 1915-ի ազգային տրամադրութիւններու, ինչպէս եւ բաղդատութիւնը՝ օտար փորձառութիւններու հետ: Արդարեւ, Հիթլերէն ու Մուսոլինիէն առաջ, Եւրոպան ու Ամերիկան արդէն ճանչցեր էին ազգայնական շարժումներ, որոնց անթեղուած կրակը պիտի վերարծարծուէր միջպատերազմեան շրջանին: Որքանո՞վ շարժումը չէր օգտուեր նախընթաց ծիլերէ, որոնք 1915 – 1922 տարիներուն մնացած էին թեւաթափ:

Լալայեան կը յիշէ երեք ռահվիրայական հոսանքներ (էջ 10 – 22):

Ա) «Ցեղային – վերանորոգչական շարժում». – «Խռովք» ամսագիր (Սոֆիա, 1 թիւ, 1932), «Ցեղ եւ հայրենիք» հանդէս (Սոֆիա, 3 թիւ, 1936), գլխաւորաբար՝ Հայկ Ասատրեանի ճիգով:

Բ) «Մարտկոցական շարժումը եւ արեւմտահայ ազատագրական ուխտը». – Աւելի ծանօթ երեւոյթ մը, որ կը վերաբերի 1932-ին Հ. Յ. Դ.-էն արտաքսուած Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի անդամներուն, որոնք հիմը դրին «մարտկոցական» շարժումին իրենց «Մարտկոց» թերթով: 1933-ին շարժումը ինքնալուծարք կատարեց եւ ծնունդ տուաւ «Արեւմտահայ Ազատագրական Ուխտ»ին, որ «Ամրոց» թերթին շուրջ խմբուեցաւ (Մարսէյլ՝ 1934, Աթէնք՝ 1936–1937-ին, Լոս – Անճըլըս՝ 1942) եւ որուն վերջին հետքը 1949-ին Շահան Նաթալիի յառաջաբանով լոյս տեսած «Գիրք մատուցման եւ հատուցման» հատորը կը նկատուի:

Գ) «Հայ Ազգայնական Կազմակերպութիւն». – «Ազգ» թերթի շուրջ (Փարիզ, 1935 – 1939), որուն յաջորդած է միացումը «Կովկաս» համակովկասեան կազմակերպութեան, դառնալով անոր հայկական բաժինը «Կովկաս» թերթով, մինչեւ Բ. Աշխարհամարտի սկիզբը:

Մինչ «Ցեղային – վերանորոգչական շարժում»ը եղած է «տարօնական»ին նախընթացը, «Մարտկոց»ը եւ «Արեւմտեան Ազգային Ուխտը» հակադրուած են Ցեղակրօն շարժումին, իսկ «Հայ Ազգային Կազմակերպութիւնը»՝ մասամբ յառաջացած վերջինէն, նացիականութեան համակրած է: Սակայն, պէտք է կռահել, որ երկրորդին մէջ դեր կը խաղային ո՛չ միայն Ցեղակրօն շարժումի դաշնակցական բնոյթը (1934-էն ետք) կամ Նժդեհէն յուսախաբ եղած ըլլալու հարցը, այլեւ մանաւանդ՝ արեւմտահայ – արեւելահայ հակադրութեան մը գոյութիւնը, որ առկայ էր արդէն 1920-ականներու ներկուսակցական խնդիրներէն: Բայց միւս կողմէ, Լալայեան, թէեւ կը յիշէ, որ «Հ. Հ. Դ. ղեկավարութիւնը մարտկոցական շարժումը վարկաբեկելու նպատակով, նրա մի շարք ղեկավարների պիտակեց՝ որպէս Չեկայի հետ առընչուողների» (էջ 15), անտեղեակ կը թուի այն փաստէն, որ Վազգէն Շուշանեան՝ շարժումի գլխաւոր անուններէն մէկը, հրաժարեցաւ անկէ մէջտեղ հանելով որոշ ղեկավարներու (Մ. Գույումճեան, Մ. Երիցանց) գաղտնի կապերը Չեկայի հետ: «Մարտկոց»ի վերածումը Արեւմտեան Ազգային Ուխտի արդէն կուսակցական նորոգումի նպատակ չունէր. վերջինս աւելի շեշտուած ազգայնական – սակայն՝ 1910-ական «հեթանոսութեան» տեսակ մը ձեւական վերադարձով – ուղղութիւն կը ցուցաբերէր:

Երկարող գլուխը (էջ 23 – 51) նուիրուած է Ցեղակրօն շարժումին: Առաջին մասը անոր պատմականն է, իսկ երկրորդը կ'անդրադառնայ գաղափարախօսութեան: Բացատրուած է շարժումին ծնունդը ԱՄՆ-ի մէջ՝ Նժդեհի առաքելութեան շնորհիւ (1933 – 1934), որ Հ. Յ. Դ. 12-րդ Ընդհ. Ժողովի որոշումով ձեռնարկուած էր: Նժդեհի մեկնումէն ետք, շարժումը ԱՄՆ-ի մէջ որոշ տեղատուութիւն ապրած է, իսկ 1941-ին՝ «Ցեղակրօն Ուխտ» անուանումը վերածուած է «Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան»: Նժդեհի Դաշնակցութենէն հեռանալէ – հեռացուելէ ետք (1937), շարժումը շարունակուած է այդ անունով Պալքաններու մէջ մինչեւ 1944:

Հեղինակը ո՛չ մէկ տեղ հարց կուտայ, թէ որքա՞ն տարողութիւն ունեցաւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ այդ շարժումը: Ո՞ր աստիճան շարժումի վերելքը կապ ունէր «անկուսակցական» բնոյթին (թէական, քանի որ Նժդեհ վերջին հաշուով դաշնակցական շարքային էր), ապա՝ կուսակցական դառնալուն (1934-էն), ու վերջապէս՝ «հայաստանասէր» – «հակահայաստանեան» հակամարտութեան ոլորտին հետ: Ի՞նչ կապ ունէր Ամերիկայի մէջ գոյութիւն ունեցող ու այդ թուականներուն զարգացում ապրող ցեղապաշտ նկրտումներու հետ (Ruth Benedict-ի 1940-ի յայտնի հատոր մը, որ «ցեղ»ի մասին տեսութիւններ հիմնովին կը ջրէր, ցոյց կուտայ այդ գաղափարներու շուրջ տիրող մթնոլորտը): Վերջապէս, ի՞նչ դեր խաղացած է Նժդեհի անձն ու հմայքը. կանխատեսելի չէ՞ր ձախողութիւնը՝ իր բացակայութենէն ետք: Այլ հարց, թէ ինչպէ՞ս կարելի էր «ցեղակրօն» անունը բացատրել Ամերիկայի մէջ եւ չմնալ «ցեղապաշտ» (raciste) հասկացողութեան մէջ թակարդուած: Ասոնք հարցեր են, որոնց պատասխանները պիտի ուզէինք տեսնել:

Միւս կողմէ, կասկածելի կը թուի մեզի Լալայեանի այն հաստատումը, թէ «հայկական գաղթօճախներում առաջացել էին մի շարք ապազգային աղանդներ, որոնք քարոզում էին հրաժարում ազգային – հասարակական կեանքից, Հայրենիքից եւ նուիրում՝ "երկնային հայրենիքին"« (էջ 24): Այս պնդումին աղբիւրը տրուած չէ, եւ այդ մասին որեւէ ստոյգ եւ ընդհանրացեալ փաստ յայտնի չէ, գէթ մեզի:

Գաղափարախօսութեան բաժինը արժէքաւոր է իբրեւ հում նիւթի մէկտեղում՝ յաճախ դժուարամատչելի աղբիւրներէ: Հեղինակը չի ծածկեր իր համակրանքը անոր հանդէպ, ուստի քննական մերձեցումի բացակայութիւնը ակներեւ է: Միակ փորձը, շատ կարճ ու անբաւարար, «Ցեղակրօնութիւնը եւ օտար ցեղապաշտութիւնները» ենթաբաժինն է (էջ 40 – 42), ուր կը հերքուի մակերեսային կերպով, նացիականութեան, ֆաշականութեան եւ այլոց հետ կապը: Ճիշդ է, որ ազգայնականութեան ծագումը մեր մէջ անպայման ածանցում մը չէ օտար աղբիւրներէ, եւ անհրաժեշտ է այս մասին ծանրանալ, բայց նաեւ պէտք է ուսումնասիրել այն թելերը, որոնք Նժդեհի եւ իր հետեւորդներու գաղափարները կըրնան կապել այլ շարժումներու հետ: Ուշագրաւ է, նաեւ, որ այս շարժումի գըլխաւոր անունները ծնունդով կամ կազմաւորումով արեւելահայ են, ինչ որ կրնայ շահեկան մտորումներու առիթ տալ:

Երրորդ գլուխը՝ նոյն սկզբունքով, կը բացատրէ աւելի անյայտ՝ տարօնականութեան պատմութիւնն ու բնոյթը (էջ 52 – 72): Ինչո՞վ կը զանազանուի նախորդէն, տարօնականութիւնը բիւրեղացումն է ցեղակրօնութեան, այն իմաստով, որ խորհրդանիշ մը՝ «Տարօն»ը որպէս կորիզ կ'ընտրէ, անոր շուրջ զարգացնելու համար համահայկական տեսաբանութեան փորձ մը: Գլխաւոր տեսաբանը Հայկ Ասատրեանն է, որ Նժդեհի մեկնիչը դարձած է:

Չորրորդ գլուխը մանրամասնեալ կենսագրականն է Նժդեհի եւ Ասատրեանի (էջ 73 – 94): Հետաքրքրական է Նժդեհի եւ Հ. Յ. Դ.-ի 1920 – 1930-ական թուականներու կապերու պատմութիւնը, ուր բազմաթիւ նորութիւններ ի յայտ կուգան՝ Նժդեհի խորհրդային թղթածրարէն: Սպասելի է, որ յառաջիկային նոր փաստաթուղթեր օգնեն հակասութիւններով ու հարցումներով լեցուն այս անցքերուն լուսաբանութեան. նոյնը՝ Նժդեհի ու Գերմանիոյ կապերու պարագային:

Վերջին գլուխը (էջ 95 – 106) հեղինակի գաղափարներու բիւրեղացումն է, 1930-ական թուականներու այս հայեցակարգը (doctrine) փորձելով դարձնել տեսական հիմնաւորում՝ «ազգային գաղափարախօսութիւն»ի ստեղծումին: Յիշատակելի է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի յայտարարութիւնը, թէ «ազգային գաղափարախօսութիւնը կեղծ կատեգորիա է», որ ահագին մելան հոսեցնել տուաւ, առանց որ լուրջ քննարկում կայանար:

Հատորիկը պատմութեան վերյիշեցում մըն է: Այդ դարձուածաբանութեան մէջ տարիներով թրծուած է Սփիւռքը, եւ թերեւս այս կէտին ուսումնասիրութիւնը ցոյց տայ, որ ներկայ գաղափարական ճգնաժամին պատճառը խորքին մէջ ա՛ն է, որ այդ մօտեցումով «ազգային գաղափարախօսութիւն»ը ձախողութեան դատապարտուած էր: 1988 – 1991-ի Շարժումը, որ ամէն նախադրեալ կրնար ունենալ Հայաստանի մէջ միլոսեւիչեան ազգայնամոլական տարբերակ մը հաստատելու, նման բանի չյանգեցաւ: Ասիկա կը խօսի այն մասին, որ գաղափարախօսական այդ շարժումը՝ 1920–1930-ականներու բնորդին վրայ հիմնուած, իր դարը ապրած կ'երեւի:

Արդարեւ, 2000-ին «ցեղ» հասկացողութեան 1900-ական վերարժեւորում մը կարելի՞ է: Արդարեւ, Հիթլերի մշուշոտ պատկերացումները «արիական ցեղ»ի մասին կուգային հնդեւրոպեան Կիւսթաւ Քոսիննայի 1902-ի ուսումնասիրութեան մը չարաշահումէն: Ճիշդ է, որ աշխարհը բռնուած է աշխարհայնացումի (globalisation) եւ տեղային իւրայատկութիւններու բախումին մէջ: Ազգային գաղափարներու զարթօնքը աննախատեսելի հետեւանքներու կրնայ տանիլ, բայց ամէնէն սպառնալիցը ազգայնամոլութիւնն է: Ի վերջոյ, «ազգ» յղացքի սահմանափակումը 19-րդ դարուն կրնայ ճիշդ ըլլալ Արեւմուտքի պարագային, բայց ակներեւ է, որ կարգ մը արեւելեան ընկերութիւններ – որոնց շարքին՝ Հայերը – «ազգ»ի սաղմնային յղացք մը («ազգ»ը եւ «nation»ը համարժէք չեն) ունէին հինէն: Ասիկա չենթադրեր ընդունիլ Նժդեհի 1935-ի «Ցեղակրօնութեան հաւատամք»ը (տե՛ս էջ 107 – 113-ի յաւելուածը), եւ այնպիսի որակումներ, ինչպէս «ցեղակրօն, ցեղահաւատ, ցեղահաղորդ, ցեղաճանաչ», որոնցմէ դէպի խտրականութիւն, ազգային բացառիկութիւն ու այլամերժութիւն շատ կարճ միջոց մը կայ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գ.

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Կը սկսիմ մեծ լեզուագէտ Հ. Արսէն Ղազիկեանի հեղինակած սա մէջբերումով.

– «Ասկէ շուրջ 1510 տարիներ առաջ հայ եզակի թագաւոր մը՝ Վռամշապուհ, գործակցութեամբ երկու ուրիշ եզակի հայրերու՝ Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի, հայ գիրերը կը ստեղծագործէր եւ յանկարծ յեղակարծումն տարակարծի հոյակապ լեզու մը կը հրաշակերտուէր ... Անկէ 1510 տարիներ վերջ, այսինքն այսօր, հայ կառավարութիւն մը, եզակի՞ թէ յոգնակի, ատի անհասկնալի կը մնայ առայժմ, կը ձեռնարկէ սրբագործել այդ հրաշակերտ լեզուն վերջերս ստացած իր ժանգերէն, կեղտերէն...» (Բազմավէպ 1922, էջ 175):

– «Հայ կառավարութիւնը, լուսաւորութեան կոմիսարին պնդումներուն վրայ,

պատօնութիւն տուած է իրեն շինել անապին աւել մը, եւ բոլոր գառնազգեստ շրջագայները որ իրենց վոհմակներով կ'աւերեն հայ գրական անդաստանը, քշել թափել Ախուրեանի մէջ, որով քիչ առնէն «էվօլուցիա, ազիտացիա, դեզինֆեկցիա, ճիւաղացիա, աէրօպլան, լիբերալիզմ, լօզունգ, խօզունգ, բէնտ, այլանդակօն, սատիրիկօն» եւ նման բոլոր խառնագաքամները իրենց չորնալիք անհատնում ճեղերով ու սերունդներով դիակնացած պիտի քշուին դէպի ծով, եւ հայ գրական աշխարհը ազատեն իրենց գարշելի կաղկանձիւններէն» – (*Նոյն, էջ 176*):

Ինչպէս կը թուի, այդ տխրահռչակ «Դեկրետին» (4 – 3 – 1922) *յաջորդող օրերուն եւ ամիսներուն, հայ մամուլը, Սփիւռքի մէջ, զանազան հակազդեցութիւններ ունեցած է. ոմանք, ինչպէս Հայունի, լրջօրէն կը տագնապին, ուրիշներ ծաղրածութեան կը վերածեն պատահածը, չհաւատալով անոր յաջողութեան. առանցմէ է Հ. Արսէն Ղազիկեան, որ երկար յօղուածաշարքերով ցոյց կուտայ անհեթեթութիւնը կատարուածին: Պոսթընէն «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը կը գրէ –* «Հայաստանի Լուսաւորութեան Կոմիսարութիւնը լաւագոյն ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլայ հայ լեզուին, եթէ ներկայ պայմաններու տակ ոչ մէկ ծառայութիւն չմատուցանէ անոր (ՀԱՅՐԵՆԻՔ, *Թիւ* 2975) : *Նոյնպէս Օտեան հրապարակ կ'իջնէ զոյգ գրութիւններով. «Հայ այբուբէնի դատը» (Ծակատամարտ Թիւ* 956) *եւ «Պոլշեւիկեան հայերէն» (Վերջին Լուր, Թիւ* 2441) :

Բառերուն մէջ Է գիրը փոխարինել Ե–ով, կը նշանակէ անհասկնալի դարձնել թէ ինչո՞ւ գէտ–ը գիտուն կ'ըլլայ եւ գետ–ը գետափ, սէր–ը սիրել եւ սերը – սերունդ: սէգ–ը սիգապանծ եւ սերտ–ը սերտութիւն, եւ այլն:

Ի՞նչ պատճառաբանութեամբ Յ գիրը բառերուն սկիզբը փոխարինուած է Հ–ով. Յամրը եթէ Հ–ով գրենք կը դառնայ Համր... փոխանակ երեք Յարկ բարձրանալու, երեք Հարկ (տուրք) պիտի վճարենք եւ այլն:

ԼեզՈՒՆ կը դառնայ լեզՈՒանի, ինչո՞ւ դարձած է լեզՎանի, այս Վ գիրը ուսկի՞ց մտաւ...: ԲացՈՒմ – բացՈՒիլ եւ ոչ բացՎիլ (?), կազմՈՒթիւ – կազմՈՒիլ եւ ոչ մՎիլ: ՀամեմատՈՒթիւն, համեմատՈՒիլ եւ ո՛չ համեմատՎիլ, եւ այլն:

Ու հնչիւնը հնդեւրոպական լեզուներու յատուկ է, որոնց մաս կը կազմէ նաեւ հայերէնը. ինչո՞ւ սՒՒնը կը դառնայ սՅՈՒՆ, ձԻՒնը կ'ըլլայ ձՅՈՒՆ, աճԻՒնը կը վերածուի աճՅՈՒՆի ... ինչո՞ւ–ներու շարքը կարելի է անվերջ երկարել եթէ նպատակս ըլլար ցոյց տալ հակագիտական կառոյցը սովետահայ ախալագրութեան: Լեզուաբանական վէճը պատրուակ մըն է միայն. Սփիւռք – Հայրենիք զոյգ զանգուածներու մերձեցումը (չեմ ըսեր, միացումը) ուզելու եւ չուզելու հարցն է հիմնախնդիրը. այլեւս յայտնի է որ հոն, ինչպէս հոս, կան ծայրայեղ կարծիքներ, որոնցմով գրագէտն անգամ աւելորդ ժամավաճառութիւն է: 4 – 3 – 1922–ի «Դեկրետը» քաղաքական ակտ մըն էր, ստեղծուած դիտումնաւոր կերպով ԵՐԿԱԹԷ ՎԱՐԱԳՈՅՐը քաշելու համար սովետական զանգուածին եւ Արեւմուտքի միջեւ, Արեւմուտքի մը որուն Պերլինի պատը փուլ եկաւ, բայց տակաւին մեր լեզուական – ուղղագրական պատին փլուզումը կը յամենայ...

75 *տարիներ առաջ Հ. Վարդան Հացունի Բազմավէպի էջերէն սրտաճմլիկ կոչ մը արձակած է որուն մէջբերումովը կը փակեմ ակնարկս, մաղթելով որ Հայաստանի իշխանութիւնները հայրենասիրական ռոմանթիք համազումարներէ վերջ, գործնական առաջին քայլը պաշտօնապէս առնեն, վերադառնալով* ՈՒՂԻՂ ԳՐՈՒԹԵԱՆ: *Հացունի կը գրէ.* – *«Մեր այս քաղաքական ճգնաժամին մէջ, ուր միութիւնն այնքան ստիպողական է, ուր Հայաստան պէտք ունի իր գաղութները բարոյապէս կապելու իրեն հետ, ոչ թէ ցրտացնելու եւ հեռացնելու, եւ ուր պետական գործունէութիւնը հարկաւոր էր ուրիշ դաշտերու վրայ, ընել հանրութեան սրտին ու խղճին հակառակ այդպիսի քայլ մ'ընել, խոհեմութեան լաւագոյն թելադրութիւնը չէինք կարող համարել...»* – (*Բազմավէպ*, 1925, *էջ* 18) :

Հ. Յ. ՊՁՏԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԻԱՌԷՆ

ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Հոկտեմբեր 15–ին, խուռներամ բազմութիւն մը պատասխանեց հրաւէրին Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան որ ազնիւ գաղափարը ունեցաւ նուիրելու ոգեկոչման երեկոյթ մը երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին:

Բացառիկ եւ եզակի հոգեւորական մը որ ունեցաւ տարաբախտ վախճան մը: Իր ճակատագիրը եղաւ եւ՛ պատմական՝ կաթողիկոսական մէկ Աթոռէն միւսը, եւ՛ ողբերգական քանի մարդոց մէջ մարդը արժեւորող, չէնցնող այս իշխանաւորը մնաց մեկուսացած, քանի խօսքով գործը այրեցնող, իմաստաւորող այս փայլուն ճարտասանը մնաց խօսքէ զրկուած:

Ոգեկոչումը սկսաւ վայրկեան մը յոտընկայս լռութեամբ, ամփոփումով եւ վերացումով: Վեհաշուք ու հանդիսաւոր այս մթնոլորտը տիրեց սրահէն ներս ձեռնարկին ամբողջ տեւողութեան, շուրջ երկուքուկէս ժամ: Անմիջապէս յաջորդեց «Աւէ Մարիա»ն (Պարթեւեան) մեկնաբանութեամբ Անի Երըմազեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Անահիտ Տէր – Պօղոսեանի:

Ապա, լուսարձակուեցաւ տեսերիզ մը Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Մարսէյլ կատարած, 1997 *Յունուար 29–էն Փետրուար 2, հովուական այցելութիւնը պատկերացնող: Շուրջ քառասուն վայրկեաննոց դասաւորում մը զոր իրագործեց Խաչիկ Սարգսեան, իր եւ իրեն տրամադրուած, Գէորգ Գասպարեանի կողմէ, տեսա – լսողական փաստաթուղթերով առանց լրիւ ժապաւէն մը տուած ըլլալու յաւակնութեան: Ներկաները յուզումով վերատեսան եւ վերապրեցան, դեռ իրենց յիշողութեանը մէջ թարմ պատկերներ, «քլիշէ»ներ, յիշատակներ, վերունկնդրեցին խօսքեր, պատգամներ զոր Կաթողիկոսը Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ խորանէն արուարձաններու եկեղեցիները, մէկ ազգային հաստատութեան բեմէն միւսը իրեն յատուկ անոյշ ժպիտով, համոզիչ շեշտերով, խանդավառ եւ անսպառ շունչով, կուռ քարոզներով եւ յորդորներով գրաւեց ժողովուրդին սիրտը եւ արժանացաւ բոլորին հիացման արտայայտութիւններուն, յարգանքի, հրապարտութեան եւ սիրոյ զգացումներուն:*

Առաջին խօսողը եղաւ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը Հարաւային – Ֆրանսայի համար՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան: Անդրադարձաւ լուսարձակուած պատկերներուն որոնք կը մնան, վառ, անջնջելի եւ մեր մէջ կ'արթնցնեն խոր ապրումներ: Ապա, Ֆրանսերէն գիրով մը ողջունեց եւ խօսեցաւ Արտաւազդ Արք. Թրթռեանի մասին մեկնելով իր աշակերտական անձնական յուշերէն Անթիլիասի Դպրեվանքը եւ գինքը ամէնէն շատ տպաւորող դէպքէն՝ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի եւ Արտաւազդ Արք.ի կուսակրօն քահանայ ձեռնադրութեան արարողութիւնը 1952 *Սեպտեմբեր 28–ին, Վարագայ Խաչի տօնին, ձեռամբ Դերենիկ Եպիսկոպոս Փոլատեանի: Ձեռնադրութիւն մը քանի մը ամիսով յետաձգուած Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Կաթողիկոսի վախճանման պատճառով: Յետոյ, ընդգծեց Արտաւազդ Արք. Թրթռեանի արժանիքները, անհատականութիւնը, վաստակը, ծառայութիւնները ակնարկելով անոր ներկայութեան Մարսէյլ, վաթսունական թուականներուն:*

Յաջորդեց երաժշտական բաժին մը. Աստղիկ Վարդանեան (ջութակ) եւ Անահիտ Տէր – Պօղոսեան (դաշնակ) մեկնաբանեցին «Կռունկ»ը (Կոմիտաս) եւ Սաթենիկ Խուրտոյեան ջութակով նուագեց Ա. Սօնաթը, Ատաճիօ (Պախ):

Փրոֆէսէօր Ժան – Փիէռ Մահէ, Սորպոնի բարձրագոյն ուսումներու գործնական դպրոցի ուսմանց տնօրէն եւ թղթակից «Էնսթիթիւ»ի, Գարեգին Ա.ի կարգ մը քարոզներէն, գրական գործերէն մեկնելով շեշտեց Կաթողիկոսին աստուածաբանական խոր գիտութիւնը իր լայնախոհ ըմբռնումներով եւ համամարդկային տեսլականով: Անդրադարձաւ Գարեգին Ա.ի անհատականութեան, անոր արտայայտած քանի մը մտքերուն եւ գաղափարներուն, ինչպէս՝ «Եկեղեցին հաստատութիւն մը չէ, այլ առաքելութիւն մը», «հայրենիքի մէջ չեմ ծնած, բայց հայրենիքը մէջս ծնած է», *եւայլն...: Գարեգին Ա.ի հիմնական նպատակներէն մին եղաւ իր կարճ գահակալութեան ընթացքին էջմիածին, ըսաւ Ժան – Փիէռ Մահէ, մարդոց մէջ վերարծարծել յոյսը նման Գրիգոր Նարեկացիի «ժամահար»ին (Մատեան ողբերգութեան, գլուխ* 91) *որ մարդիկ կը հրաւիրէ կրօնքի, պաշտամունքի, յարութեան:*

Ապա, Անի Երըմազեան մեներգեց «Հայոց լեզուն» (Ա. Պարթեւեան) դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Անահիտ Տէր – Պօղոսեանի:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը յատկապէս Լիբանանէն հրաւիրեց Արտաւազդ Արք. Թրթռեանը՝ ընդհանուր փոխանորդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան որ եղած է Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի դասընկերը, օծակիցը, սրտակիցը:

Արտաւազդ Արք. Թրթռեան ներկայացուց երջանկայիշատակ Կաթողիկոսը հիմնական կարգ մը յատկանիշումներ ընելով.

◯ Ուսանողութիւն՝ *յուրջ, հետեւողական, խոհական, իմաստուն, լեցուն եւ կազմուած միտք մըն էր: Օժտուած էր զօրաւոր յիշողութեամբ, առողջ տրամաբանութեամբ, բացառիկ իմացականութեամբ զոր օգտագործեց Անթիլիասէն Օքսֆորտի համալսարանի աստուածաբանական բաժինը: Գիտէր բւրացնել իր լսածը, կարդացածը: Իր ուսանողութիւնը շարունակեց մինչեւ վերջին շունչը ըսաւ Արտաւազդ Արք. եւ աւելցուց՝* «նոյնիսկ մեռնիլ սորվեցաւ»:

◯ Եկեղեցականը՝ *Քեսապի համեստ ընտանիքի զաւակ, իր ամբողջ մանկութիւնը անցուցած է գիւղին Հայոց եկեղեցւոյ բակը որպէս խաղավայր եւ հոգին լեցուած կոչնակին քաղցր ղօղանջով:* 1946–*ին, ընդունուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի Ժառանգաւորաց Վարժարանը: Աւագ Սարկաւագ ձեռնադրուած է* 1949–*ին, կուսակրօն քահանայ* 1952–*ին:* 1955–*ին, ստացած է վարդապետական աստիճանին, իսկ* 1963–*ին ծայրագոյն վարդապետի:* 1964–*ին, ստացած է եպիսկոպոսական օծում եւ ձեռնադրութիւն եւ* 1973–*ին Արքութեան տիտղոս:* 1977–*ին, ընտրուած է Աթոռակից Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ եւ* 1995–*ին Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Արտաւազդ Արք. Թրթռեան ըսաւ՝* «իրական, վաւերական եկեղեցական մը, բոլորանուէր նուիրեալ մը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ որ իր անձին բնատուր շնորհներով միշտ բարձրացուց»:

◯ Ուսուցիչը՝ *ուսուցչութիւնը սկսած է սարկաւագ հասակին Դպրեվանքը, Ճեմարանը եւ այլուր: Դասախօսած է Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանը: Ամէն տեղ ինքզինքը արժեցուցած է որպէս դաստիարակ: Գիտութեան հետ ջամբած է հաւատք, համոզում: Ուսուցիչ եղած է եկեղեցւոյ բեմէն: Փոխանցած է միտք: Արտաւազդ Արք. շեշտեց՝* «խօսքի վարպետ էր: Կը յուզուէր ու կը յուզէր: Ամբողջ կեանքին մէջ մնաց ուսուցիչ, նոյնիսկ կաթողիկոսութեան շրջանին»:

◯ Վարչականը՝ *իր պաշտօններն ու պարտականութիւնները վարած է ձեռնհասութեամբ: Գիտէր կազմակերպել եւ մանաւանդ մղել գործի: Բազմաբեղուն արդիւնքներ ձեռք ձգած է վարչական իր եռանդուն գործունէութեամբ:*

◯ Մտաւորականը՝ *մտաւորական էր բառին ամբողջական հասկացողութեամբ:*

Սիրեց գիրը եւ գիրքը: Հեղինակ է մտաւորական բազմաթիւ եւ բազմալեզու գործերու: Իր կազմակերպած գիրքի ցուցահանդէսներուն արտասանած է հոյակապ ճառեր: Զարկ տուած է հրատարակութեան: Հարուստ լեզու ունէր:

◯ Էքիւմենիսթը՝ *Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի եկեղեցական կեանքի ու ծառայութեան ամէնէն ցայտուն երեսը կը կազմէ իր մասնակցութիւնը էքիւմենիսթ շարժումին: Եղաւ հետեւողական, լայնատարած եւ գործօն: Իր անունը նոյնացաւ շարժումին հետ ոչ միայն Հայ եկեղեցւոյ շրջագծէն ներս, այլեւ մանաւանդ՝ միջ – եկեղեցական կեանքի ծիրէն ներս: Երկխօսութեան մարդ էր. իմաստուն եւ ճարտար:*

◯ Մարդը՝ *եղաւ ճշմարիտ մարդ, մարդասէր, ազգասէր: «Ծանիր զքեզ»ը նախ իրմով սկսաւ: Ամէնուն հետ իրենց նման եղաւ:*

Արտաւազդ Արք. Թրթռեան աւարտեց իր խօսքը ըսելով՝ «Չի մեռնիր, կ'ապրի որովհետեւ եղաւ ոգի, շունչ, ապրում իր բոլոր արտայայտութիւններով: Կը մաղթեմ որ արժանաւոր յաջորդ մը շուտով բազմի էջմիածնի Աթոռին վրայ: Սակայն, նմանը, իր արժէքով մէկը դժուար է գտնել: Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս անկրկնելի է»:

Ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին Կոմիտասեան «Տէր Ողորմեա»ն զոր մեկնաբանեց Անի Երըմազեան դաշնակի ընկերակցութեամբ Անահիտ Տէր – Պօղոսեանի, եւ յուշի այս հանդիսաւոր արարողութիւնը փակուեցաւ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ

Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան Հոկտեմբեր 6–ին ժամանած է Լոս – Անճըլըս, ներկայ ըլլալու համար հանգանակութեան ձեռնարկի մը, ի նպաստ՝ երկրաշարժէն վնասուած Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանին, եկեղեցւոյ եւ 9 դպրոցներու:

Հոկտեմբեր 7–ին Մեսրոպ Արք. տուած է մամուլի ասուլիս մը Պըրպէնքի Առաջնորդարանին մէջ: Ասուլիսը բաղկացած է երկու բաժիններէ՝ Պոլսոյ երկրաշարժը եւ Կաթողիկոսական ընտրութեան հարցը: Պատրիարքը խօսելով երկրաշարժի հետեւանքներուն մասին, նշած է թէ ազգապատկան կալուածներուն հասած նիւթական վնասը կը գնահատուի 1 միլիոն 200 հազար տոլար, աւելցնելով որ Նիւ – Եորքի մէջ հանգանակուած է արդէն 300 հազար տոլար եւ նոյնքան գումար կ'ակընկալուի Լոս – Անճըլըսի գաղութէն: Յաջողութեան պարագային, Լինսի հիմնարկի կրկնապատկումով անհրաժեշտ գումարը գոյացած կ'ըլլայ: Երկրորդ բաժինով, Պատրիարքը խօսած է Կաթողիկոսական ընտրութեան մասին, քննադատած Հայաստանի պետական իշխանութիւններու միջամտութիւնը եւ կոչ ըրած է «հանգիստ ձգել եկեղեցին եւ եկեղեցականները»:

Հոկտեմբեր 10–ին Պատրիարքը պատարագած և քարոզած է Ս. Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի, Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեանի, Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանի եւ Գարեգին Բ. Պատրիարք Գազանճեանի հոգիներուն համար:

Կէսօրէ ետք ժամը 1.30–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը Հ. Բ. Ը. Մ. Մանուկեան – Տէմիրճեան վարժարանի «Նազարեան» սրահին մէջ, մասնակցութեամբ 500 հոգիի: Խօսք առած են առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան եւ Մեսրոպ Պատրիարք Մութաֆեան: Տեղւոյն վրայ հանգանակուած է 100 հազար տոլար: Նախընթաց օրերուն ալ հանգանակուած էր 200 հազար տոլար: Այսպէսով, Պոլսոյ երկրաշարժէն տուժած հայկական հաստատութիւններու վերականգնումին համար նախատեսուած գումարը ապահովուած է:

ԼՐԱՏՈՒ

ՎԱՃԱՌՈՐԴՈՒՀԻ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ծոքոլայի փարիզեան վաճառատան մը համար վաճառորդուհի կը փըն-տըռուի ։

Հեռաձայնել՝

01 – 43 – 36 – 50 – 20

(գործի ժամերուն)

եւ

06 – 60 – 49 – 65 – 81

թիւերուն ։

(Շար. Ա. էջէն)

մանագրեր ձեռք ձգած էր, մինչ էռ-պիւս-ները միայն 15 միլիառ կ'արժեն ։

⁂

Հոկտ. 25-ին, ձերբակալուած եւ հար-ցաքննուած են «Առանց սահմանի թղթա-կիցներ» կազմակերպութեան ընդհանուր քարտուղարը՝ Ռոպէր Մենար եւ կազմա-կերպութեան եօթը ուրիշ անդամներ, երբ ցոյց կ'ընէին Մատըլէնի հրապարակը էռ-Զայնայի գրասենեակին առջեւ ։ Օդանա-ւային ընկերութեան ցուցափեղկին վը-րայ թղթիկներ փակցուցած էին պահան-ջելով չինացի լրագրողի մը ազատ արձա-կումը (15 տարի բանտարկութեան դա-տապարտուած է) եւ դատապարտելով Տիբեթի վերապահած ընդունելութիւնը ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Ե. Պարաք աշ-խատանքի միօրեայ այցով մը Թուրքիա գացած է, երկրաշարժի գօտիին մէջ «իսրայէլեան գիւղ»ի մը բացումը կա-տարած, ապա անցած Անգարա ։ Վարչա-պետ Էճէվիթի հետ հանդիպումին շեշ-տուած է երկու ժողովուրդներուն սերտ բարեկամութիւնը ու համաձայնութիւն գոյացած որ Թուրքիոյ ջուրէն փոխարէն Իսրայէլ թէքնիք մարդի օժանդակութիւն կատարէ ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ մէկ միլիոն տոլարի պար-գեւ մը որոշած է տալ անոր որ կը սպան-նէ չէչէն պատերազմիկը՝ Շամիլ Բասա-յեւ ։ Այս յայտարարութիւնը ըրած է Տաղստանի ռուսական ուժերու հրամա-նատարը՝ զոր. Տրոշեւ ։ «Այդ աւազակը պէտք է մէջտեղէն վերնայ ։ Շատ վնաս բերած է Ռուսաստանի եւ անոր ժողո-վուրդին» շեշտած է ռուս զօրավարը ։ Տեղւոյն վրայ, ռուսական ուժերը շրջա-պատած են Գրոզնին եւ կը ջանան յառա-ջանալ, բուռն կռիւներ մղելով եւ ռմ-բակոծութիւններն ալ շարունակելով ։ Հա-կառակ Կովկասի ղեկավարներու եւ մի-ջազգային հանրութեան կոչե-րուն, որպէսզի բանակցութիւններ ըլլան, ռուսական ուժերը հրահանգ ստացած են սաստկացնելու Չէչէնիոյ վրայ իրենց ռմբակոծութիւնները ։

ՄԱՐԹԻՆ ՕԲՐԻ, Աշխատանքի եւ Ընկե-րային Հարցերու Նախարարուհին ստիպ-ուեցաւ յետքայլ ընել եւ հրաժարիլ գոր-ծազրկութեան եւ ընկերային ապահովու-թեան սնտուկներէն գանձելու այն 12 մի-լիառ ֆրանքը որ անհրաժեշտ է 35 ժամե-րու իր ծրագրին կիրարկման համար ։ Սենտիքաները գոհ են, գործատիրութիւ-նը Նոյեմբեր 2-ին պիտի արտայայտուի ։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի բանբերը եւ նախագահութեան աթոռին 5 թեկնածուներէն մէկը, վախ ունի «ոզ-բերգական պարտութեան մը» Թաղապե-տական ընտրութիւններու առեն, ներկայ քաղաքապետին դիրքին պատճառաւ ։ Ըստ իրեն, կուսակցութիւնը պէտք է ժամ ա-ռաջ նշանակէ իր թեկնածուն ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 24-ի արդիւնքներն են .–

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս – Անիէռ (Օ-տը-Սէնի Բաժակ)	1 – 3
Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ – Օպէրվիլիէ (Ֆրանսայի Բաժակ, 5-րդ հանգրուան)	1 – 0
Պատանիներ	
ՀՄԸՄ Ֆրանս – Պանեէօ	6 – 3

Լիոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Ս. Սէնֆ. Օզոն	2 – 0

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Արծիւ – Մանոսք (Ֆրանսայի Բաժակ, 5-րդ հանգրուան)	1 – 3

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սրբոց Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ եւ Շրջակայից բոլոր մեր հաւատացեալ-ներուն կը ծանուցուի, թէ Հոկտեմբեր 31-ին, Կիրակի օրը, յաւարտ պատարա-գի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատար-ուի, մեր եկեղեցւոյ երկարամեայ հոգեւոր հովիւ, արժանայիշատակ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ։

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի» ։

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 8ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Էմին Տէր-Գրիգորեանց
ԽԷՉՕՅԻ ԹՈՒԶԸ

Յակոբ Պարոնեան
ԵՐԿՈՒ ՏԷՐՈՎ ԾԱՌԱՅ ՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31, 1999
ժամը 16-ին

«Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոն
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
Métro : Courcelles

— Մուտք՝ 30 Ֆր. —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Rhône-Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Monseigneur *NORVAN ZAKARIAN*, les sections de la régoin Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition,
Mme ANAHIDE TER-MINASSIAN
Maître de Conférence à la Sorbonne
retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

— *Entrée libre* —

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
présente
un spectacle pour voix et violoncelle

Nora ARMANI
Aya SAKAKIBARA

dans
NANNTO NANNTO
Votchintch Votchintch

Son et silence, musique et parole

inspiré de textes
de
Bacho, Allnut, Khrakhouni, Tekeyan, Medzarents, Sevak et Akhmatova.

Avec les musiques
de Komitas, Crumb et Sakakibara.

Vendredi 5 Novembre à 20 h 30

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Aya est partie de son pays natal le Japon avec son violoncelle et une petite valise remplie de partitions etde ses peluches favorites. Nora est partie de son pays natal l'Egypte avec les Pyramides dans son cœur, puisqu'elles n'entraient pas dans sa malle.
Elles se sont rencontrées à Montmartre sur les escaliers... de leur immeuble.

Renseignement: P.A.F. Membre 80 F
01 42 27 12 26 Non membre 100 F

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Թատերական ներկայացում Նարեկ Տուրեանի խումբը կը ներկայացնէ՝

«ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՈՔԱՆՉԸ-2»

Կիրակի, Հոկտ. 31, ժամը 15.30-ին ։

Տախսերու մասնակցութիւն 70 ֆրանք ։

Դիմել՝ Հայ Մշակոյթի Տունը
04 – 91 – 50 – 15 – 09

L'Association Culturelle **«NAREG»**
d'Enghien-les-Bains

présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**
100.000 $
Récompense pour toute information :
deux heures de fou rire !!!

le Samedi 6 Novembre à 20h30

Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner
face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45

P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

activités permanentes
INFORMATIONS

Parmi les 19 activités -soit 57 cours- **quelques places sont encore disponibles en**
Musique : Violon — Eveil musical
Langue arménienne débutants : enfants, adolescents, conversation adultes
Heure du conte : 6-7 ans
Danse débutants : 8-10 ans
Kung-Fu (en association avec l'ABBA): 8-12 ans.

NOUVELLES ACTIVITES 1999-2000
Echecs
Enfants débutants : complet
Niveau moyen :
Quelques places disponibles
Ouverture cours pour adultes débutants

Théâtre arménien
pour les enfants de 7 à 12 ans
Début des cours
le Mardi 26 Octobre de 17h à 18h30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

●

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Diner dansant animé par *G R I C H A et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

UGAB-Paris IDF
Volley-Ball

l'**UGAB-PARIS — Ile-de-France** recrute des jeunes garçons et filles de 14 à 20 ans pour ses équipes de volley-ball
Les entraînements se dérouleront exclusivement en arménien
Ils seront dirigés par **Serge Khatchikian**
célèbre sportif d'Arménie et arbitre national
au 61, avenue de la Pte d'Auteuil 75016 Paris (Métro: Pte d'Auteuil)

Renseignements au 01 47 37 76 87, ou auprès de Hovik Mazedjian, responsable des sports à l'UGAB : au : 01 40 37 43 97

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28
JEUDI
28 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·761 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.761

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 26 / 27)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Ս· ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԱՐԿԱԾԱՄԱՀ

Հոկտեմբեր 26–ի առաւօտեան Սպիտակ - Երեւան ճամբուն վրայ Արագած գիւղին մօտ ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանք մահացած է Սպիտակի նախկին քաղաքապետ, երեսփոխան Սուրէն Աւետիսեան: Մահացած է նաեւ անոր ինքնաշարժին վարորդը: Ս· Աւետիսեան ծնած էր 1963–ին, ամուսնացած էր եւ հայր երեք զաւակներու:

***

ՏԱՒՈՒՇԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Հոկտեմբեր 24–ի ընտրութեան առաջին արդիւնքներով Տաւուշի մարզին մէջին մասնակցութիւնը եղած է 55%: Նոյեմբերեանի քաղաքապետը՝ Ս· Ամիրաղեան վերընտրուած է, Դիլիջանինը՝ Ժ· Պետրոսեան, նոյնպէս: Բերդի նոր ղեկավար ընտրուած է Հ· Մելքումեան:

***

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄՇՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿ

Հոկտեմբեր 25–ին Էջմիածնի մէջ եպիսկոպոսական ժողովի խորհրդակցական նիստ գումարուած է տեղապահ Ներսէս Արք·ի նախագահութեամբ, Երուսաղէմի ու Պոլսոյ պատրիարքներուն առենապետութեամբ: Քննարկուած են յատկապէս Գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդի եւ Եպիսկոպոսաց ժողովին յետագայ գործունէութեան վերաբերող հարցեր: Առաջարկուած է Մայր Աթոռի մէջ հաստատել Եպիսկոպոսաց ժողովի մնայուն դրամենեակ:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Ադրբեջանի նախագահը Հոկտ· 26–ին ընդունած է Արտաքին Գործերու Նախարար Թ. Զուլֆիքարովի հրաժարականը· անոր տեղ նշանակուած է Վիլայաթ Գուլիեւ: 47 տարեկան է, փիլիսոփայական գիտութեան տոքթոր եւ երեսփոխան:

***

ՊԱՐՈՅՐ ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ ԻՄ–Ի ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵՆԷՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Իրաւունքի Միութեան (ԻՄ) վեհաժողովը սկսած է Հոկտեմբեր 26–ին: Օրակարգի գլխաւոր նիւթը եղած է կուսակցութեան նախագահի ընտրութիւն: Կուսակցութեան անդամ Նորայր Խանզադեան կարգ մը տեղեկութիւններ տալով «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին ըսած է որ ներկայի նախագահ Պարոյր Հայրիկեան իր հրաժարականը ներկայացուցած է անձնական պատճառներով, սակայն փափաք յայտնած է դիւանի կազմին մէջ աշխատելու: Բայց, «Արմէնփրէս» կ'ավելցնէ թէ այլ աղբիւրներու համաձայն հրաժարականը դրդուած է կուսակցութեան որոշ անդամներու կողմէ: Թափուր աթոռին համար առաջարկուած են չորս անուններ՝ Նորայր Խանզադեան, Ներսէս Զէյնալվանդեան, Մեխակ Գաբրիէլեան եւ Արամ Յարութիւնեան: Կուսակցութեան տեղական մարմինները յառաջիկայ ամսուան ընթացքին կը քննարկեն առաջադրուած թեկնածութիւնները եւ համագումարին կ'ընտրուի անոնցմէ մէկը: Ժողովին արծարծուած այլ նիւթ մըն էր ՀՀ նախագահին հանդէպ կուսակցութեան դիրքորոշման հարցը, քանի որ Ն· Խանզադեան դիտել տուած է որ Ռ· Քոչարեան իր խոստումը չէ յարգած եւ կուսակցութեան չէ ընձեռած պետական իրաւական դաշտէն ներս գործելու լայն կարելիութիւններ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 26, հոգեւորականներու դասը, գլխաւորութեամբ կաթողիկոսական տեղապահ՝ Ներսէս Արք· Պօղարեանի եւ Երուսաղէմի ու Պոլսոյ պատրիարքներուն Մայր Տաճար հաւաքուած է, ուր պատարագած է Ներսէս Արք·: Ապա, բոլոր հոգեւորականները եւ 455 պատգամաւորները համախմբուած են Երջանկայիշատակ Գարեգին Կաթողիկոսի նոր շիրմաքարին շուրջ որուն բացումը կատարուած էր շաբաթ մը առաջ, հոգեհանգստեան պաշտօնի մը համար: Հոկտեմբեր 27, Չորեքշաբթի առտու ժամը 10–ին կը բացուէր Ազգ· Եկեղեցական Ժողովը զոր կը վարէր ԱՄՆ–ու Արեւմտեան Թեմի առաջնորդ՝ Վաչէ Արք· Յովսէփեան: Ժողովը 455 պատուիրակներէն արձանագրած է 440–ը: Կարդացուած են ՀՀ նախագահի, Ազգ· Ժողովի նախագահի, վարչապետի ուղերձները, ապա ելոյթ ունեցած է Կաթողիկոսական Տեղապահ՝ Ներսէս Արք·, որ ներկայացուցած է տեղապահի շրջանի իր գործունէութիւնը: Իր ելոյթի աւարտին, լրագրողները հրաւիրուած են մեկնելու:

Այնուհետեւ ժողովականներուն ներկայացուած են թեկնածուներու անունները:

Վերջին լուրերու համաձայն, ընտրութիւնը կրնար կատարուիլ երկու թեկնածուներու միջեւ . Կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք· Պօղարեան (62 տարեկան) եւ Արարատեան Թեմի առաջնորդական փոխանորդ՝ Գարեգին Արք· Ներսիսեան (48 տարեկան):

Ընտրութիւնը կը կատարուէր նոյն օրը:

***

Յիշենք որ 455 պատուիրակներ կը ներկայացնեն 29 թեմեր (առնցմէ 8 Հայաստան, մէկ Ղարաբաղ եւ 4 ՀԱՊ–ի երկիրներուն մէջ): 1995–ին պատուիրակներու թիւը 398 էր: Հայաստան եւ Ղարաբաղ 170 պատուիրակ ունի, խորհրդային նախկին Հանրապետութիւնները՝ 120, հիւսիսային Ամերիկա եւ Եւրոպա 59 եւ 28: Լէթր տը լ'ԻԻԿԱՊէն տեղեկացանք թէ Ֆրանսա 16 աշխարհական պատուիրակ ունի (8 փարիզեան շրջան, 4՝ Ռոն – Ալփ եւ 4 հարաւային Ֆրանսա):

ԱՄՆ–ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼԸ ԲԱՔՈՒԻ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՄՆ–ու Արտաքին գործոց նախարարին առաջին տեղակալը Ս· Թալպոթ Հոկտեմբեր 26–ին հասած է Բաքու, նախարար Մ· Օլպրայթի յանձնարարութեամբ երկխօսութիւն տանելու համար Ղարաբաղեան հարցին մասին: Ծրագրուած էր որ անկէ անցնի Երեւան: Նախագահ Հ· Ալիեւի հետ հանդիպումէն առաջ ամերիկացի քաղաքագէտը ըսած է որ ԱՄՆ պատրաստ են կարելի ամէն աջակցութիւն ընծայելու խաղաղութեան հաստատման գործին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԽԱԹԱՄԻ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

1979–ի իսլամական յեղափոխութենէն ի վեր առաջին անգամն է որ Իրանի պետական ղեկավար մը Փարիզ կուգայ, պաշտօնական այցելութեամբ:

Խաթամիի այցելութիւնը խնամքով պատրաստուած է եւ որովհետեւ Իրանցիք չէին ուզեր որ գինի սպասարկուի ճաշի ընթացքին ,որոշուեցաւ հրաժարիլ պաշտօնական ճաշէն:

90–ական թուականներէն ի վեր, Իրանի եւ Եւրոպական Միութեան յարաբերութիւնները բաւական վատթարացած էին մարդկային իրաւանց խախտումի եւ Սալման Ռուշտիի մահավճիռին պատճառաւ: Ցետագային երկխօսութիւնը նախընտրուեցաւ մանաւանդ որ մեծ յոյսեր ծագած էին Խաթամիի ընտրութենէն ի վեր, քանի ան չափաւոր հոսանք մը կը ներկայացնէ:

Այնուամենայնիւ բողոքի ցոյցեր նախատեսուած են այս եօրեայ (Հոկտեմբեր 27 – 30) այցելութեան ընթացքին: Ասոնց կարգին՝ ԳՐԻՖ–ը (Ֆրանսայի հրեայ հիմնարկներու ներկայացուցչական խորհուրդ) որ կ'ուզէ իր բողոքը արտայայտել Իրանի 13 Հրեաներու դատավարութեան դէմ (լրտեսութեան յանցանքով): Ցոյց մըն ալ պիտի ընեն Մուճահետինները Թեհրանի վարչակարգին դէմ:

Խաթամի, այսօր 56 տարեկան, ծանօթ Այաթոլահի զաւակ ըլլալով հանդերձ, ձախ գաղափարներէ տարուած էր երիտասարդութեան: 1977–ին, երբ Շահին վարչակարգը սկսած է խախտիլ, Խաթամի Համպուրկ կը ղրկուի մզկիթը ղեկավարելու համար: Ծանօթ է անգլերէնի, գերմաներէն կը սորվի Քանթ եւ Հեկէլ կարդալու համար: Բայց, 1978–ին Խոմէյնիի Փարիզ գալը ամէն բան տակնուվրայ կ'ընէ: Պարսկական ընդդիմութեան կեդրոնը Համպուրկէն կը տեղափոխուի Նէօֆըլ – լը – Շաթօ (ուր ապաստանած էր Խոմէյնի) եւ Խաթամի տեւական երթուդարձի մէջ է: 1980–ին կը վերադառնայ Թեհրան, 1982–ին Մաշկոյթի նախարար է, բայց, 1992–ին պարտի հրաժարիլ: 1997–ին, սակայն, նախագահական թեկնածու է եւ կ'ընտրուի: Անկէ ի վեր պահպանողականները խուճապի մատնըւած են, բայց իր կողմնակիցներն ալ յուսախաբ են որ աւելի համարձակ քաղաքականութիւն մը չի վարեր:

– Ֆրանսական իշխանութիւնները սեղմումներ կատարեցին որոշ սահմանագըլուխներու վրայ արգելք հանդիսանալու համար պարսիկ ընդդիմադիրներու մուտքին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կառավարական սոսիալ – դեմոկրատ եւ կանաչ համախմբումը որոշեց Թուրքիոյ մարդկային իրաւունքներու յարգանքին կապել Անգարայի ծախուելիք հրասայլերը: Աւելի քան երկուեւկէս ժամ տեւող վիճաբանութիւններէ ետք Շրէօտէրի գլխաւորութեամբ, որոշուեցաւ սակայն հաւանութիւն տալ գերման Լէօփար – 2 հրասայլի մը յանձնումին, որ թոյլ պիտի տայ Թուրքիոյ փորձել զայն:

ՄՆԷՖ–ի (Ֆրանսայի Ուսանողներու Ազգային Միութիւն) հարցը օրէ օր ծաւալ կ'առնէ եւ նոր խարդախութիւններ երեւան կ'ելլեն: Գլխաւոր քննութիւնը կը կատարուի տպագրական գործերուն վըրայ: Տպարանատէրը խոստովանած է թէ կեղծ հաշուեցոյցեր ըրած է եւ Հոկտ. 26–ին քննութեան տակ առնուեցաւ, այսինքն մեղադրուած է: Տպարանատէրը՝ Ա· Օպատիա չէնք մըն ալ գնած էր 15–րդ թաղամասին մէջ: Գործողութեան դրամը հայթայթուած է փոխառութեան մը միջոցաւ գործի Ի·Պ·Ս·Ա· դրամատունէն, որ մասնաճիւղ մըն է Գրետի Լիոնէի: Քննութեան տակ առնուած է ՄՆԷՖ–ի նախկին տնօրէնը՝ Օլիվիէ Սփիթաքիս որ կազմակերպութիւնը ղեկավարած է 1985–էն 1998, ինչ որ զինք գլխաւոր դէմքի մը կը վերածէ այս պղտոր խնդրին մէջ: Սթրօս–Քահնի անունն ալ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԻՐԱՆԻ ԱՆՀԱՆԳՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻԱ-ԻՍՐԱՅԷԼ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԷՆ

Իսրայէլի վարչապետ Ե· Պարաքի Թուրքիա այցը հակազդեցութեան մղած է Թեհրանը: Իրանեան ձայնասփիւռը յայն տեղ տուած է այդ այցին ըսելով որ ան մահմետական բազմութիւնները խորապէս վիրաւորած է ու սիոնականներն ու Թուրք ղեկավարները Թուրք ժողովուրդին ու այլ երկիրներու հակազդեցութենէն վախնալով շուտով վերջ տուած են այցին: Ըսուած է տակաւին որ Թուրքիոյ ըրածը սատանային հետ գործակցութիւն է եւ լուրջ սպառնալիք կը ներկայացնէ շրջանի բոլոր երկիրներուն գերիշխանութեան եւ հողային ամբողջականութեան: Թեհրան պնդած է որ Թուրքիոյ մէջ սիոնականներուն դիրքը զօրացած է, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ իսլամական տարրերու վրայ Անգարայի չեչտուող ճնշումին:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1997 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՐԱԾ ԾԱՆՐ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐՈՒՆ, ԳԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒՆ (50% 5 ՏԱՐՈՒԱՆ ՎՐԱՅ, ԱՄԷՆ ՅՈՒՆՒԱՐԻՆ), ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, ԻՆՉՊԷՍ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ԷԻՆՔ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ՍԿԻԶԲԸ:

Նոր սակերն են· –

ՖՐԱՆՍԱ· –

Տարեկան	1·400 Ֆր·
Վեցամսեայ	725 Ֆր·

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ·–

Ամէնօրեայ առաքում	1·650 Ֆր·
Շաբաթական առաքում	1·500 Ֆր·

Օդանաւային առաքումներու համար դիմել վարչութեան, սակերը տարբեր ըլլալով ըստ երկիրներու:

***

Նոյեմբեր 1–էն յետոյ ոչ մէկ բաժանորդագրութիւն կը գանձուի հին սակով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Հայաստանի մէջ մեծ է թիւը այն մարդերուն որոնք կը թելադրեն համբերութիւնն ու յոյսը չկորսնցնել, տեսնելու համար օր մը ժամանակակից չափանիշներու որդեգրումը. կան սակայն շատ – շատ յարգելի բացառութիւններ ալ որոնք այդ մարդերէն լոյսի տարիներու տարբերութեամբ կը յայտնուին, զարմանք, հիացում ու հպարտութիւն պատճառելով: Այս վերջինները նաեւ թելադրական զօրութիւն մըն ալ կ'ունենան, ցոյց տալով որ երկրին դժգոհութիւն, յուսախաբութիւն պատճառող մարդերուն քով որոնք առաւել նկատուածներն են, կա՛յ դրական ձեռքբերումներու կարողականութիւնն ալ: Մեծամասնութեամբ, այդ կարողականութեան, անով արձանագրուած յաջողութեան տէրերը որոշ անհատներ կ'ըլլան եւ ո՛չ կազմակերպութիւններ, հաւաքական հասցէներ:

Ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ ամբողջ հայութեան ու ամբողջ մարդկութեան դիմող նախաձեռնութիւն մըն է «Հայկական ելեկտրոնային գրադարան»ը որ հաստատուած է Երեւանի Ամերիկեան համալսարանին չորրորդ յարկի չորս սենեակներու մէջ: Այդ գրադարանին մեկնակէտը հայ մշակոյթի ամբողջ ժառանգութիւնը հանդերձել է ժամանակակից միջոցներով — գիտարուեստով որպէսզի ան թէ՛ դիւրութեամբ մատչելի ըլլայ այսօրուան հետաքրքրուողին, թէ ամէնէն ապահով ձեւով կը հարթուի անոր պահպանումին, յետագայ սերունդներու փոխանցումին գործը:

Այդ գործը կ'ըլլայ համակարգիչներու ցանցով մը որոնք զետեղուած են այդ սենեակներուն մէջ. այդ համակարգիչներուն «կը փոխանցուին» Ե. – ԺԸ. դարերու հայ դասական մատենագրութեան բոլոր գործերը: Հսկայական այդ աշխատանքին լծուած է 25 հոգինոց խումբ մը որ 6 – 7 ամսուան մէջ արդէն չշմեցնող արդիւնք արձանագրած է: Ծրագիրը ամբողջանալուն կարելի պիտի ըլլայ ինչպէս Հայաստանի որեւէ մէկ անկիւնէն, նոյնպէս Սփիւռքէն, կամ աշխարհի այս կամ այն ծագէն համացանցով հասնիլ Հայկական ելեկտրոնային գրադարանը, համակարգիչին սեղնաշարին վրայ մատներու քանի մը հպումով պաստառին վըրայ ունենալ, օրինակ՝ Ե., Ը., կամ Ժ. ԺԵ. դարու հայկական մատեան մը, առանց ստիպուած ըլլալու զայն փնտռելու համար երթալ անոր պահուած վայրը. Երեւանի Մատենադարանը, Ս. Ղազարի ձեռագրատունը, կամ Ֆրանսայի, Անգլիոյ ազգային մատենադարանները, եւայլն: Այլ խօսքով՝ ելեկտրոնային այս գրադարանը մէկ – մէկ կը վերցնէ հայկական մշակութային ժառանգութեան գտնուած այլազան վայրերու մատենադարաններուն պատերը, ճամբորդութեան պարտաւորութիւնները, անոնց կապուած անհամար հարցեր, 13 դարերու հարըստութիւնը դնելով ամէն անոնց ձեռքին տակ, սեղանին վրայ, որոնք պէտք ունին այդ ժառանգութեան մէկ պատառին: Ատով՝ ամբողջ աշխարհին մէջ ցրուած հայկական կամ օտար մատենադարաններ, գրադարաններ ուր այդ ժառանգութենէն մասնիկ մը կը գտնուի, հետզհետէ աւելի կը վերածուին պահպանող հաստատութիւններու, քան՝ աշխատավայրերու: Թէեւ, երկար ժամանակի վրայ մտածելով, համակարգիչին պահ տրուած մատեանի մը բնագիրը շատ աւելի երկարակեաց ըլլալու կարելիութիւնը ունի, քան մագաղաթէ, թուղթէ, ձեռագիր կամ տպագիր բուն հատորը:

Տարբեր գետնի վրայ, նման ծրագիր մը ամբողջանալու պարագային, ամբողջ աշխարհի հայկական դպրոցները, համալսարաններու ամպիոններ, կազմակերպութիւններ առիթը պիտի ունենան առանց միջնորդներու, առանց խոչընդոտի, անմիջապէս հաղորդակցելու նոյն ժառանգութեան հետ: Ասոր համար պիտի բաւէ համակարգիչով համացանցին կապուելու կարելիութեան տէր ըլլալ եւ ունենալ Հայկական ելեկտրոնային գրադարանին տուեալները:

Հայկական մշակոյթին 13 դարու ժառանգութիւնը այսօրուան թէքնիքով գրահելու գաղափարը երկար ճամբայ անցած է մինչեւ կիրարկութեան փուլին հասնիլը: Այսօր, երբ միայն շուրջ եօթը ամսուան անցեալ ունի այդ փուլը, անհաւատալի է տեսնել որ արդէն 300 մեծածաւալ հատոր որոնց մաս կը կազմեն Հայկազեան բառարանը, Հ. Աճառեանի, Մ. Քաջունիի բառարանները, ամբողջութեամբ բանակարգուած են: Աւելորդ չէ հաւանօրէն, տեսած ըլլալէ ետք Հայաստանի մէջ տիրող կացութիւնը, արձանագրել որ բանակարգումի ամբողջ աշխատանքը կ'ըլլայ միմիայն դասական ուղղագրութեամբ: Տուեալ որ նաեւ փաստը կուտայ թէ որքա՛ն հիմնաւորուած ու պարագայական է դասական ուղղագրութեան վերադարձին համար ներկայացուած խոչընդոտներէն այն մէկը թէ նման բան անկարելի է, հարկաւոր ուսուցիչներուն չգոյութեան պատճառով...: Զկամութիւնը երբեմն չշմեցնող ատեններու կը հասնի, երբ անձնական անկարողութիւններու այնքա՛ն դիւրութեամբ ընդհանրական բնոյթ կը տրուի:

Վերադառնալով մեր իրականութեան մեռալին փայլուն կողմին, ծրագրուածին մասին գաղափար մը տալու կը բաւէ ուրոշուած բաժիններուն թուումը. վերոնըշեալ ժառանգութեան տուեալները կ'ամփոփուին հետեւեալ մայր գլուխներուն տակ. Պատմութիւն, Իրաւունք, Տնտեսութիւն, Իմաստասիրութիւն, Աշխարհագրութիւն, Բժշկութիւն, Երաժշտութիւն, Լեզուաբանութիւն, Վիմագրութիւն, Ճշգրիտ գիտութիւններ, Գեղարուեստական գրականութիւն, Թարգմանական գրականութիւն, Եպիկական գրականութիւն, Օտարալեզու հայ հեղինակներ, Աստուածաբանական եւ դաւանաբանական գրականութիւն, Վկայաբանութիւն – վարքագրութիւն, Ծիսական հաւաքածոներ, Մատենագիտական ցանկեր: Ամէն մէկ գործ կը տրուի ձեռագրին մասին ամփոփ տեղեկութեամբ մը, ուսումնասիրողներու երկու խօսքով, գրացանկով, թարգմանութիւններու նշումով: Նախանիւթի աղբիւր են ոչ միայն Հայաստանի ու Սփիւռքի գրադարանները, մատենադարանները, այլ նաեւ ամբողջ աշխարհի ուր որ հայկական այդ շրջանի հատոր մը պահուած է: Նախանիւթի ուրոնումները երբեմն շատ ուրախացնող անակնկալներ ալ կ'ընեն, ինչպէս եղած է օրինակ՝ Վատիկանի դիւաններուն մէջ պրպտումի մը ընթացքին երբ հոն գտնըւած է Զամչեանի «Վահան հաւատոյ»ն որ անհետ կորսուած կը նկատուէր:

Գիտութեան, հաղորդակցութեան արդի աշխարհին մէջ հայկական նման անկիւնադարձի մը ձեռնարկողներուն յետագայ ծրագիրներէն է ստեղծումը որոնումի հայկական համակարգի մը: Այդ համակարգը որ բանակարգումի ոլորտին մէջ բանալի նշանակութիւն ունի, թոյլ պիտի տայ տարիներու պրպտումի աշխատանք մը զեղչելու քանի մը վայրկեանի. անով բաւական պարզ բան պիտի ըլլայ, օրինակ՝ ստուգել թէ հայութեան մէջ ե՞րբ առաջին անգամ ակնոց գործածուած է, կամ ե՞րբ գրուած է նիքոթինին դէմ, ծխելուն վնասներուն մասին, եւ այլն:

Յետագայ ծրագիրներէն է բանակարգուած հատորներէն ետք, տալ անոնց թարգմանութիւններն ալ, ընդլայնելու համար նկատի առնուած ժառագութեան շրջանառութեան գօտին: Սակայն, այս մէկուն համար հաւանօրէն տակաւին բաւական սպասել պէտք է, նախադծուած աշխատանքին առաջին փուլը արդէն լեռնակուտակ գրականութիւն ու աշխատանք կը նշանակէ:

Ինչ կը վերաբերի նման նախաձեռնութեան մը նիւթական կողմին, շատ բան չկայ ըսելիք այդ մասին: Վերոնշեալ բարիքներուն կարգին Հայաստան – Սփիւռք գործակցութեան ալ նոր իմաստ բերելու կոչուած այս մարզը օգտագործելի է առանց վճարումի պարտաւորութեան: Դըրւած է միայն կամաւոր բաժանորդագրութեան կարգ մը. այսինքն՝ ամսական 100 դրամէն, կամ մէկ տոլարէն սկսող սակով մը փափաքողները իրենց որոշելիք գումարով կրնան բաժանորդագրուիլ Հայկական ելեկտրոնային գրադարանին, մասնակցելով յետագայ աշխատանքին շարունականութեան համար քիչ – շատ կայուն պիւտճէի մը ստեղծումին: Այդ պիւտճէն կարելի պիտի դարձնէ նաեւ պատուէրներ ստանալու, զանոնք կատարելու գործը: Մէկը որ օրինակ, համացանցի դիւրութիւն չունի, իրեն հարկաւոր հատորի մը մէկ բաժինը, կամ քանի մը էջը պիտի կրնայ խնդրել գրադարանէն:

Ի՞նչպէս կարելի եղած է հայ մշակոյթին առնել տալ արդիականացման նման քայլ. ելեկտրոնային գրադարանին ծրագիրը կը պատկանի Գիտութիւններու ակադեմիայէն ազգագրագէտ Մերուժան Կարապետեանի ու Հայկ. Թեքնոլոժիներու տնօրէն Յովհաննէս Նիզողեանի որոնք կարեւոր աջակցութիւնը վայելած են ու կը վայելեն Ամերիկեան համալսարանին տնօրէն, ԱՄՆ–ու Ճ. Հոփքինս համալսարանի համաճարակաբան՝ Յարութիւն Արմէնեանի: Այս երրորդութիւնն է որ ծրագիրը յղանալէ, պատրաստելէ ետք, կատարած է զայն իրագործումի անցընելու գործն ալ. այսինքն՝ կազմած աշխատողներու խումբը, ապահոված անհրաժեշտ նիւթականը:

Ինչ կը վերաբերի այս վերջինին, առանց որուն կրնար միտքերու մէջ, կամ թուղթերու վրայ ամխներով, տարիներով մնալ ու մնալ նման ծրագիր, նկատի առած առաջնահերթութեան ազգային մեր ցանկը, Պոսթընէն 92–ամեայ Հայուհիի մը կը պարտի հայութիւնը, առնուազն գործնական առաջին քայլերը: Այդ հայուհին կը կոչուի Ալիս Օհաննէսեան: Կ'ապրի հանգստեան տուն մը: Կատարւած բազմաթիւ դիմումներէն մէկը երբ հասած է իրեն, ան հետաքրքրուած է ծրագիրով ու վրցած գնահատել անոր բացառիկ կարեւորութիւնը: Պատրաստակամութիւն յայտնած է անհրաժեշտ պիւտճէն տրամադրելու, որպէսզի գործը ճամբայ ելլէ:

Եւ ըսել որ համազգային կարեւորութեամբ այս գործը ո՛չ թմբուկներով ծանուցուած է, ո՛չ ալ անոր ձեռնարկողներն ու զայն իրականացնողները անով փառաւորուելու ջանքը ունեցած ամէն բանէ առաջ:

Մեր իրականութեան, – ներսով ու դուրսով–, որքա՜ն հակոտնեայ, բայց որքա՛ն պանծալի մասնակցութիւն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՄԵԾ ԹԱՏՐՈՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՆԻՆ, ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԻՆ ՎՐԱՅ

Գործողութիւնը «Թէաթրոն» կը կոչուի: Այս ձեւով պիտի վերակառուցուին արուեստի համբաւաւոր քանի մը շինութիւններ, եռատարածական ձեւով եւ իրենց ճարտարապետական ու լսողական, լոյսի եւ ստուերի բոլոր մանրամասնութիւններով: Ասիկա փառատենչ ծրագիրն էր ԵՄ.-ի (Եւրոպական Միութիւն) որուն վրայ սկըսած էին գործել անգլիացի եւ իտալացի գիտնականներ:

Գլաուտիո Լավանիա «Փանորամա»ի մէջ կը գրէ թէ պահ մը պատկերացնենք որ ԺԷ. դարուն մէջ կը գտնուինք եւ կ'ուզենք ներկայ ըլլալ Շէյքսփիրեան տրամի մը, Լոնտոնի Կլոպ Թիէթըրին մէջ: Հոն հասնիլը դիւրին պիտի չըլլար: Խախուտ փոխադրամիջոցներով Մանշը կտրելէ, անհանգիստ կառքերով անգլիական խոնաւ դաւառներէ անցնելէ ետք, պէտք էր քանի մը ազնուականներու բարեացակամութիւնը հայցել, թատրոնին մէջ տեղ գտնելու համար: Այսօր նոյն թատերասրահը հասնիլն ու մուտք գործելը շատ աւելի նուազ տաղտկալի է, բայց գինը դեռ բարձր է, նկատի առած փոխադրական միջոցին, Լոնտոն երեք օր անցընելու եւ գիշերելու ծախքերը: Իսկ ինչ կը վերաբերի սոյն թատրոնի մուտքի տոմս մը ճարելուն, ան նոյնքան անապահով է որքան երեք դար առաջ:

Սակայն շուտով թատերական գլխաւոր մեհեաններ այցելելը պիտի արժէ միայն բազկաթոռի մը մէջ նստիլն ու համակարգիչը բանեցնելը...: Անգլիա, Վարուիքի համալսարանէն խումբ մը գիտաշխատողներ որոշած էին Եւրոպայի հին կամ անցեալ դարերու կարեւոր թատրոնները վերակառուցանել, անոնց ամենադոյզն մանրամասնութիւններով: Ասոնց մաս պիտի կազմեն, օրինակ, Հռոմի Կոլիսէոնը, Վէրոնայի Կրկէսը, Վիչենցայի Ոլիմպիական Թատրոնը, Միլանոյի Սքալան, Ֆարնեզէ Թատրոնը, Շէյքսփիր Կլոպ Թիէթըրը, Վերսայի Օփերան, Պէրլինի Տէօյչ Օփըրը, եւ այլն:

«Թէաթրոն» ծրագիրը, որուն ծախքերը ԵՄ–ը կը հոգայ, պարզ պատկերներու ստեղծումէն աւելի հեռու կ'երթայ: Ծըրագիրը համակարգող Ռիչըրտ Պիչըմ կ'ըսէ թէ պիտի վերստեղծուին կառոյցներուն ճարտարապետութիւնը, լուսաւորումը եւ մինչեւ իսկ լսողականութիւնը՝ դերասաններուն եւ հանդիսատեսներուն ձայները ընդգրկող: Եւ, իսկապէս, կարելի եղած է ձայները այնպիսի ճշգրտութեամբ մը վերստեղծել որ, թոյլ տուած է ճարտարապետական փոփոխութիւններուն ունեցած ազդեցութիւնը կապել այլազան թատրոններու լսողականութեան վրայ: Ասոր համար օգտագործուած նոր միջոցը կը կազմուի «ձայնակերտում», զոր հնարած է Անճէլօ Ֆարինա, Փարմայի Ճարտարապետական Համալսարանի բաժինէն: Այս միջոցը կարելի կը դարձնէ թատրոնի մը որեւէ անկիւնի իրական ձայները վերարտադրել, հիմնուելով կատարուած վերլուծումներու եւ հին տուեալ շրջանի վաւերագրութիւններուն վրայ: Ծրագիրի այս ծիրին մէջ, լսողականութիւնը, դերասաններու ձայներն ու հանդիսատեսներուն խօսակցութիւնը վերակազմելու պաշտօնը յանձնուած է Ֆէրրարայի Համալսարանէն մասնագէտներու:

Ռոպէրթօ Փոմփոլի, նոյն համալսարանի ճարտարագիտութեան դասախօսներէն, կը բացատրէ. «Ձայնանկերտումի ընդմէջէն, պիտի կարենանք կեանք տալ Ն. Ք. Ա. դարու երաժշտական կտորի մը, անոր սկզբնական վայրին, Մեսէնի լսարանին մէջ»: Այսպէս, կտորը որ յայտնաբերուած էր Պեղոպոնէսի մէջ կատարուած պեղումներու ընթացքին, իր կորսուած ձայնանիշերը պիտի վերագտնէ իր յօրինումէն 2100 տարի ետք: Մինչ վերակերտուելիք թատրոններու շարքին, Պոմպէյինը, Ն. Ք. 55–ին կառուցուած, մեծագոյնն է որ կայսերական շրջանին իրագործուած էր, որուն բեմը հարիւր մեթր երկարութիւն ունէր: Այս շինութենէն ոչ մէկ հետք մնացած է: Սակայն, ինչպէս Պիչըմ կ'ըսէ, նոր միջոցներով «ի վերջոյ պիտի կարենանք հասկնալ թէ ի՞նչ կը նշանակէր բատի եւ դերասաններու ձեւակերպութիւնները դիտել՝ հարիւր մեթր հեռաւորութեան գտնուելով»:

«Թէաթրոն» ծրագիրը, որ տարի մը առաջ սկիզբ առած էր, մինչեւ 2000-ի վերամուտը պիտի աւարտի: Ան տեսանելի պիտի ըլլայ թէ CD.ROM-ի եւ թէ՛ համացանցին վրայ եւ պիտի կոչուի «Հին թատրոնը եւ անոր աւանդը»: Համացանցին վրայ կարելի պիտի ըլլայ նաեւ քարտէսներ, դերասաններու կենսագրութիւններ կամ անցեալի բեմայարդարումներ, պատմական տուեալներ եւ բնագիր պատճէններ տեսնել: Իսկ բացառուած չէ որ ապագային կարելի ըլլայ նաեւ «հանդիսատես ըլլալ» իսկական ներկայացումներու համբաւաւոր դերասաններու ձայնով արտայայտուող համակարգչային դերակատարներու միջոցաւ:

ՍԵՐՄՆԱՑԵԱՆ

ՏԱՐՏԱՆՎԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱՄԵՐ ՍԱՐԸՋՈՂԱՆ

Քանի մը օրուան մեր արձակուրդը անցընելու համար որոշեցինք ընտանեօք երթալ Զանաքգալէ, ուրկէ պիտի անցնէինք Պոզճաատա: Այս առթիւ վաղեմի բարեկամ մը պաշտօն յանձնեց մեզի այցելել Զանաքգալէի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, որ իր կարծիքով՝ Ազգագրական Թանգարանի վերածուած ըլլալու էր:

Մեզի համար հաճելի անակնկալ մը եղաւ այս փոքրիկ «գիտա – հետազօտական» այցելութիւնը, տրուած՝ պատմական յուշարձանի մը:

Զանաքգալէ հասնելով, մենք այցելեցինք քաղաքին Հնագիտական Թանգարանը, որ ոչ թէ պատմական եկեղեցի, այլ արդիական շէնք մըն էր: Փափաքեցանք տեսակցիլ Թանգարանի Տնօրէնին հետ, որ բարեկիրթ եւ հեզահամբոյր տիկին մըն էր: Յայտնեցինք իրեն, թէ կուգանք «Ակօս» շաբաթաթերթի անունով: Տնօրէնուհին մեզի ուղեկից մը տալով, առաջնորդեց նախկին Հայոց Եկեղեցին գտնուած թաղը: Մենք աւելի յետոյ սորվեցանք թէ նախապէս Հնագիտական Թանգարան ըլլալով գործածուած է Սուրբ Գէորգ Հայոց Եկեղեցին: Աւելի վերջ, երբ Թանգարանը փոխադրուած է այժմու արդիական շէնքը, եկեղեցին օգտագործուած է որպէս համբերդասարահ: Իսկ հիմա, նպատակ ունին շէնքը վերածելու ցուցասրահի:

Լատիներէն «D» տառի ձեւով հրապարակի մը վրայ տեսանք Ս. Գէորգ տաճարը: Նորոգութեան պատճառաւ անկարելի եղաւ շէնքին մէջ մտնել: Արդէն տնօրէնուհին ալ ըսած էր, որ Եկեղեցիին մէջ ո՛չ նկար եւ ո՛չ ալ հին փոյքեր գոյութիւն ունին: Բաւականացանք լուսանկարելով շէնքին արտաքին երեւոյթը: Յիշատակարանին վրայ արձանագրուած էր կառուցման թուականը՝ Փետրուար 4, եւ սակայն 1860 կամ 1890 ըլլալը չկրցանք ստուգել, վերջիններ թուանշանի անընթեռնելիութեան պատճառաւ: Անբացատրելի տխրութեամբ համակուած, շարունակեցինք մեր ճամբան...:

«Ակօս», Հոկտեմբեր 15

Սրա անունն էլ «Հայաստանի Հեռուստատեսութիւն» է

Արդէն ամիսներ է, որ արեւմտեան Եւրոպայի երկրներում հնարաւոր է դիտել արբանեակային հեռարձակութեամբ ՀՀ ազգային հեռուստատեսութեան ծրագիրը:

Երբ առաջին անգամ «Յառաջ»ում կարդացի այդ տեղեկատուութիւնը, ինձ համար անսահման ուրախալի եւ մեծ անակնկալ էր, եւ երբ այդ երազանքը իրականութիւն դարձաւ եւ հնարաւորութիւն ստեղծուեց, այստեղ ապրելով հանդերձ աւելի մանրամասը տեղեակ լինել Հայաստանի անցուդարձին, բոլորս (յատկապէս իմ բարեկամուհին որը յղի է եւ շուտով պէտք է երեխայ ունենայ, մտածում էր երեխային հայերէն սովորեցնելու շատ լաւ միջոց է) մեծ ոգեւորութեամբ ձեռնամուխ եղանք արբանեակների տեղադրմանը: Ցաւօք, մեր ոգեւորութիւնը շատ շուտ փոխարինուեց յուսախաբութեամբ:

Ես համոզուած էի, որ անկախութիւնից յետոյ Հայաստանում, կրթութեան, լեզուի, մշակոյթի եւ ուրիշ շատ բնագաւառներում մեծ տեղ եւ նշանակութիւն պէտք է տրուի Հայոց լեզուին, յատկապէս երբ Հանրապետութեան առաջին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ իր կառավարութեան կողմից տարուեց մեծ աշխատանք, ռուսական դպրոցները հայկականով փոխարինելու:

Սա, ի հարկէ, բնակչութեան որոշ խաւի մօտ մեծ դժգոհութեան տեղիք տուեց, բայց իմ եւ շատ ու շատ ուրիշների կարծիքով տեղին եւ ճիշդ քայլ էր, որը Հայաստանը փրկեց, արդէն ծայր առնող ռուսաֆիկացումից:

70 տարիների խորհրդային կարգերը եւ նախկինում ցարական Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը՝ (երկուսն էլ ռուս շովինիստական) իրենց բացասական հետեւանքներն են թողելու այդ բռնատիրութիւնների տակ ապրող ժողովրդների մշակոյթի եւ լեզուի վրայ. այդ թւում նաեւ Հայերի՝ Հայաստանում եւ Ներքին Սփիւռքում: Լեզուից սկսած մինչեւ երգ, երաժշտութիւն, գրականութիւն, կենցաղային վարք ու բարք, ամէ՛ն-ամէ՛ն ինչ Հայաստանում, այնքան շատ է ներշնչուած ռուսականով (նոյնիսկ մարդու քաղաքակրթութեան չափանիշը համարւում է ռուսերէն լեզուի իմացութիւնը), որ երկա՛ր ու ձիգ տարիներ է անհրաժեշտ այդ բոլորից ձերբազատուելու համար:

ՀՀ ազգային հեռուստատեսութիւնը դրա փայլուն օրինակն է: Երբ մեծ ոգեւորութեամբ միացնում եմ հեռուստացոյցը եւ սպասում գեղեցիկ հայերէնով որեւէ հետաքրքիր ծրագիր, խօսք, երգ, երաժշտութիւն, ներկայացում, բանավէճ լսել եւ տեսնել, հիասթափւում եմ եւ տխրում: Անընդհատ ռուսերէն լեզուով ցուցադրուող ֆիլմեր, աղաւաղուած հայերէնով ռուսերէնախառը հարցազրոյցներ, անճաշակ ռուսական երաժշտութիւն եւ նոյն ոճով «հայկական» երգեր. մի խօսքով խայտառակ չիլաչիփոթ: Այս բոլորից յետոյ այլեւս չես համարձակւում երեխաներին եւ երիտասարդների ստիպել դիտել այդ հաղորդումները, քանի որ դրանք աւելի կը վնասեն այստեղ մեծ դժուարութիւններով ձեռք բերած նրանց Հայոց լեզուի գիտելիքներին: Հայաստան-Սփիւռք համաժողովում կարծեմ խօսուել է միասնական հեռուստածրագիր ստեղծելու մասին, որը ողջունելի է եթէ ի հարկէ այն, նոյն ոճը չունենայ, ինչ այսօր ՀՀ ազգային հեռուստաընկերութիւնը:

Ինչեւէ, սրանք մեր ունեցած բազմաթիւ խնդիրների այն փոքրագոյն մասնիկն է, որը կարելի է լուծել առանց մեծ նիւթական եւ տնտեսական ներդրումների:

Անհրաժեշտ է միայն, ցանկութիւն, ճաշակ եւ մի փոքր էլ ազգային մտածողութիւն:

ՌԱՖԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

21 Հոկտ.
Օլտէնպուրկ, Գերմանիա

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՍԱՆՈՒՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Էնսինոյ Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Անթիլիասի դպրեվանքի նորակազմ Սանուց Միութեան անդրանիկ ձեռնարկը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարած է Գրիգոր Վրդ. Չիֆթճեան: Խօսք առած են Կարօ Պետրոսեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, դրուատելով դպրեվանքին դերը անցնող 70 տարիներու ընթացքին: Ազգագրական երգերով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է դըպրեվանքի նախկին ուսանող Գառնիկ Սարգիսեան: Դպրեվանքին ի նպաստ եղած նուէրներէն գոյացած է 70 հազար տոլար:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 25-ին, տեղի ունեցած է խրախճանք մը՝ Հայաստանի Անկախութեան տօնին առթիւ, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Բարգէն Սիւնի» Կոմիտէին: Բացումը կատարած է Շաղիկ Շահմելիքեան: Խօսք առած է Հայաստանի հիւպատոս Արմէն Հայրապետեան: Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Աւօ Օվայեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 9-ին, ոգեկոչուած են Հայ Գրոց գիւտի 1587-րդ եւ Աստուածաշունչ մատեանի հայերէն թարգմանութեան 1584-րդ տարեդարձները: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը Կիւրպէնկեան սրահին մէջ, գեղարուեստական բաժինէն ետք, փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արք.:

***

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 9-ին տեղի ունեցած է Մշակոյթի Շաբթուան առաջին ձեռնարկը: Բացումը կատարած է Սանուց ատենապետը՝ Նուրհան Ձավար: Ձեռնարկը բաղկացած է երեք մասէ. – Կեդրոնական վարժարանի մասին ցուցադրութիւն մը, կարճ բեմադրութիւն – ներկայացում մը եւ բանախօսութիւն մը զոր կարդացած է տոքթոր Հերմոն Արաքս: Այս վերջինը հանդիսականներու ուշադրութեան յանձնած է իր այն ուսումնասիրութիւնը զոր պատրաստած էր Կեդրոնականի 90-ամեակին առթիւ եւ մէկ առ մէկ կարդացած է այն անունները որոնք Կեդրոնականի հիմնադրութեան օրէն՝ 1886 մինչեւ 1990 վարժարանէն ելած են որպէս ուշագրաւ դէմքեր: Այսպէս, ներկաներու աչքին առջեւ տողանցած են՝ Օրմանեան, Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Ա. Զօպանեան, Տոքթոր Ե. Մանուէլեան, Հրաչեայ Աճառեան, Վահան Թէքէեան, Գեղամ Բարսեղեան, Արշակ Պօյաճեան, Մնձուրի, Մեծարենց, Տիգրան Հաճեան, Մկրտիչ Մարկոսեան եւ այլն, եւ այլն: Հանդիսութիւնը փակուած է քոքթէյլով մը:

***

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ Եկեղեցւոյ սրահը, Հոկտեմբեր 11-ին, տեղի ունեցած է մշակոյթի նուիրուած երեկոյթ մը, ուր բանախօսած են Ռ. Հատտէճեան, Տոքթ. Հերմոն Արաքս եւ Բագարատ Էսթուքեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետ՝ Մարգար Ասլանեան: Ռ. Հատտէճեան մէկ ժամուան զրոյց մը ունեցած է իր ունկընդիրներուն հետ, իբր մեկնակէտ ունենալով դէպի Նիւ-Եորք ճամբորդութեան ընթացքին ունեցած իր մէկ մտածումը որով անդրադարձած էր թէ ինչպէս Մաշտոցեան հայկական տառերը գիւտէն 1600 տարի ետք կը ճամբորդէին աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ: Տոքթոր Արաքս կարդացած է Հ. Աճառեանի կեանքին պատմութիւնը, մինչ Բագարատ Էսթուքեան ներկայացուցած է Աճառեանի ինքնակենսագրութենէն հաճելի հատուածներ: Օրուան յայտնութիւնը եղած է իր արտասանութիւններով Սէլին Իքինճիտէմիր:

***

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Սահակեան Սանուց Միութեան Հ. Աճառեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 12-ին մշակոյթի նուիրուած երեկոյթ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ Երուանդ Կոպէլեանի, Փաւքալ Թէօրէնլիի եւ Խաչիկ սարկաւագ Սարըլըի: Բացումը կատարած է Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Տիգրան Ալթուն որ անդրադարձած է մեր մշակոյթի պատմութեան վերելքի եւ անկումի իրերայաջորդ շրջաններուն: Իրեն յաջորդած է Հայ լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ՝ Փաւքալ Թէօրէնլի որ դասախօսութիւն մը տուած է Մեսրոպ Մաշտոցի, Սահակ Պարթեւի եւ երէց ու կրտսեր Թարգմանիչներու կեանքին ու գործին մասին: Երեկոյթին երկրորդ դասախօսն էր Երուանդ Կոպէլեան որ առաւելապէս ծանրացած է գրական սեռերէն նորավէպի ծագման եւ ընդհանրացման ընկերամշակութային պատճառներուն վրայ, որոնք Բ. Աշխարհամարտէն ետք, շատ ժողովրդական դարձուցած են գրական այդ սեռը: Գեղարուեստական բաժնին ընթացքին ներկայացուած են Մաշտոցի Հայ Մշակոյթի նուիրուած արտասանութիւններ պոլսահայ բանաստեղծներէ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Պէզճեան Սանուց Միութիւնը իր եղանակը բացած է, Հոկտեմբեր 9-ին, Վարուժան Քէօսէեանի 80-ամեակին նուիրուած հանդիսութեամբ մը: Բացումը կատարած է Արթօ Սէմէրճեան որ յիշած է անունները բոլոր անոնց որոնք Միութեան հիմնումին ու ծաղկումին մէջ ուշագրաւ աշխատանք բերած են: Վարուժան Քէօսէեանը ներկայացուցած է Սարգիս Սերոբեանը: Պէզճեան Սանուց Միութեան ատենապետը՝ Կարապետ Եարտըմ յուշանուէր մը յանձնած է մեծարեալին: Հոկտեմբեր 10-ին ալ, նոյն սրահին մէջ, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Մշակոյթի շաբթուան ծիրին մէջ:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

– Լաւ, ինչպէս որ կ'ուզէք... ես պարզապէս ծառայութիւն մը ընելու համար այս բանը առաջարկեցի ձեզի, որովհետեւ ընկերս ճշմարտապէս մտատանջութեան մատնուած էր՝ Սիսակի խօսքերը լսելով ... այդ անպիտան Ջէրքէզ Ալին կ'երեւայ, որ հասարակ ոճրագործ մըն է:

– Քանի որ այդ տեսակ սպառնալիքներ ըրած են, իմ իրաւունքս է անմիջապէս զգուշական միջոցներ ձեռք առնել:

– Անշուշտ...

– Այդ մարդոց հասցէն իմացար հարկաւ:

– Ընկերս գիտէ, կայարանին մօտ օթէլ մը կը նստին եղեր, անունը տուաւ, բայց մտքէս ելաւ, կարծեմ Օթէլ Քարփաթլաւ:

– Անմիջապէս ոստիկանութեան իմաց պիտի տամ, որ այսպէս կեանքիս դէմ ըսպառնալիք կայ:

– Շատ գէշ միջոց պիտի ընտրէք:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ ձեռքերնիդ որեւէ ապացոյց չունիք:

– Հապա Սիսակին խօսքե՞րը:

– Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի... բնականաբար պիտի ուրանայ:

– Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընել:

– Ըստ իս ոստիկանութիւնը պէտք չէ բնաւ մէջ խառնել: Խնդիրը պիտի մեծցընէք առանց որեւէ օգտակարութեան... այդ մարդիկը օրինաւոր անցագիրով եկած են հոս իբրեւ վաճառական, թուրք կառավարութեան պաշտպանութիւնը կը վայելեն, ձեր ըսելիք ամբաստանութիւնները որեւէ զօրութիւն չունին, քանի որ փաստ չի կայ մէջտեղ եւ իբրեւ զրպարտութիւն պիտի նկատուին: Մարդիկը կրնան ձեզի դէմ նոյնիսկ պատուոյ դատ բանալ, այս բաները դուք ինծէ աղէկ գիտնալու էք:

– Ուրիշ ի՞նչ միջոց կայ, տեսնենք:

– Դուք ձեր ձեռքով գործերնիդ տեսնալու էք:

– Պարապ խօսք, ես ի՞նչ կրնամ ընել...

– Իվան Խարուֆովի պէս մէկը ունիք ձեռքի տակ ու դեռ կը հարցնէք, թէ ինչ կրնաք ընել:

– Իվանը կը կարծե՞ս, որ կարող է բան մը ընելու, – հարցուց Մօլլան կասկածոտ դէմքով մը:

Թաթուլ քթին տակէն խնդաց:

– Իվանը եթէ ուզէ, վաղը այդ մարդիկը Պուքրէշէն կը հեռացնէ, – ըսաւ, – միայն թէ քանի որ դուք չէք ուզեր Իվանի հետ գործ ունենալ, պարապ տեղը չխօսինք այս մասին:

– Արդէն ես Իվանը մասնաւորաբար այդ գործին համար բերել տալ ուզեցի, – պատասխանեց Մօլլան, – միւս խնդիրը երկրորդական էր ինծի համար:

– Ատիկա առաջուց ըսելու էիր:

– Դուն կարծեմ գիտես, որ այդպէս է:

– Ես, ընդհակառակն, այնպէս գիտեմ, որ այդ մարդը հոս բերինք աւելի կարեւոր գործերու համար եւ ոչ թէ երկու – երեք լրտեսներ փախցնելու Պուքրէշէն:

– Ինչ որ է, խօսքը կարճ կապենք... վստա՞հ ես, որ գիս լրտեսելու համար երեք հոգի եկած են Պոլսէն:

– Եթէ կ'ուզէք երեքը միասին հոս բերեմ:

– Վստա՞հ ես նաեւ, որ այդ մարդիկը բացի լրտեսութենէ ուրիշ գէշ մտքեր ունին:

– Սիսակին ընկերոջս ըսած խօսքերը մէջտեղ են... ես իմ մտքէս չհանեցի, ես սովորութիւն չունիմ սուտ խօսելու եւ ոչ ալ ասոր – անոր ըսածին դիւրաւ կարեւորութիւն կուտամ, բայց այս անգամ համոզուած եմ, որ խնդիրը լուրջ է:

– Վստա՞հ ես նաեւ, որ Իվանը կրնայ այդ մարդիկը ասկէց հեռացնել առանց աղմուկի, առանց իմ գլուխս փորձանք բերելու:

– Այդ մասին բոլորովին վստահ եմ, բաւ է, որ ինք հաւանութիւն յայտնէ:

– Լաւ ուրեմն, թող այս գործը տեսնէ, եւ ես գինքը գոհ պիտի թողում:

– Շիտակը՝ պիտի չհամարձակիմ իրեն ատանկ առաջարկութիւն մը ընելու:

– Ի՞նչ պատճառաւ:

– Գիտեմ, որ պիտի բարկանայ այդքան չնչին բանի մը համար գինքը մինչեւ հոս բերել տալերնուս համար:

– Դուն իրեն ըսէ, որ այս նախափորձ մըն է, եթէ յաջողի, ուրիշ աւելի կարեւոր գործեր ալ պիտի յանձնենք իրեն... հիմակուհիմա իր ընելիքը այս պիտի ըլլայ:

Թաթուլ մտածկոտ դէմք մը առաւ:

– Ա՛խ, պէյ էֆէնտի, – ըսաւ, – գիս մեծ փորձանքի մէջ թողուցիք, բարով խերով Իվանը բերել չտայինք:

– Դուն ստիպեցիր ու բերիր:

– Ես ձեզի օգտակար ըլլալու համար առաջարկ մը ըրի, կրնայիք մերժել:

– Ճանըմ, Պուքրէշ գալով ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր... երկու ժամուան տեղ է, հիմա կրնայ նորէն Ռուսճուք դառնալ, դուն ալ խնդիրը շատ մի՛ մեծցներ...

– Այդ խօսքերը ուղղակի իրեն ըսէք... եթէ կ'ուզէք, հիմա երթամ գինքը հոս բերեմ, պէտք եղածը խօսեցէք իրեն ու գիս ալ ազատեցէք:

– Միշտ միեւնոյն բանը կը կրկնես... քեզի ըսինք, որ հոս չի կրնար գալ... դուն գնա հիմա գինքը տես, ըսէ որ սա երեք լրտեսները թող հեռացնէ ասկէ, եթէ կրնայ, ու ես գինքը գոհ կը ձըգեմ... միայն թէ, սա ալ ըսեմ, այնպէս մը գործելու է, որ կառավարութեան, ոստիկանութեան հետ խնդիր չունենանք... կը հասկնա՞ս:

– Հասկցայ, – պատասխանեց Թաթուլ, – կը խօսիմ իրեն... միայն թէ շատ կը կասկածիմ, որ պիտի մերժէ:

– Այդ իր գիտնալիք բանն է:

– Եւ պիտի բարկանայ:

– Բարկանալու ի՞նչ կայ...

– Ու խնդիր պիտի հանէ... որովհետեւ գինքը գրեթէ բռնի հոս բերինք:

(Շար. 128)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Ապա հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

***

Կապոյտ Խաչի Անիէտ – Պուա – Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին, իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, ճաշ մը կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Rhône-Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Monseigneur *NORVAN ZAKARIAN*, les sections de la régoin Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition,
Mme *ANAHIDE TER-MINASSIAN*
Maître de Conférence à la Sorbonne

retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

—— *Entrée libre* ——

(Շար. Ա. էջէն)

կապուած է այս ընկերվարամէտ կազմակերպութեան հետ, քանի 600 հազար ֆրանքի վարձատրութիւն մը տրուած է ոչ շատ յստակ խորհուրդներու համար:

ՎՐԱՍՏԱՆ կ'ուզէ միանալ Եւրոպական Միութեան եւ ՕԹԱՆ-ի յայտարարած է Արտաքին Նախարարը՝ Իրաքլի Մենագարիշվիլի: Խօսելէ ետք Ցունաստանի իր պաշտօնակիցին՝ Փափանտրէուի հետ, աւելցուցած է որ «Եւրոպական Միութեան հետ մերձեցումը հիմնական նախապատուութիւնն էր Վրաստանի»: Վրաստան, Ապրիլէն ի վեր անդամ է Եւրոպայի Խորհուրդին եւ ընկերակցութեան համաձայնութիւն մը ունի Ցուլիսէն ի վեր:

ԱՍԻՈՅ մէջ ՍԻՏԱ-ն զգալի կերպով կը ծաւալի եւ վարակուածներու դալ տարուան թիւը կը գնահատուի 5էն 10 միլիոն, այսինքն 500 հազարի յաւելում մը ըստ Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան: Կացութիւնը շատ ծանրակշիռ կը նկատուի որովհետեւ խնամքի կարելիութիւնները շատ քիչ են. օրինակ Գամպոճի հիւանդանոցներուն մէջ տրամադրելի 8.000 անկողին կայ միայն, երբ 200 հազար հոգի վարակուած է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սրբոց Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ եւ Շրջակայից բոլոր մեր հաւատացեալներուն կը ծանուցուի, թէ Հոկտեմբեր 31-ին, Կիրակի օրը, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, մեր եկեղեցւոյ երկարամեայ հոգեւոր հովիւ, արժանայիշատակ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Pour un poste de Direction

Région parisienne
Emploi de longue durée

Recherchons cadre, d'origine arménienne

Envoyer C.V. à l'adresse suivante :

A. A. A. S.
77, Rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 78 02 99

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Dîner dansant animé par *G R I C H A et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Թատերական ներկայացում Նարեկ Տուրեանի խումբը կը ներկայացնէ՝

«ԵՐԵՒԱՆԻ ՋՈՒԱՆՉԸ-2»

Կիրակի, Հոկտ. 31, ժամը 15.30-ին:

Ծախսերու մասնակցութիւն 70 ֆրանք:

Դիմել՝ Հայ Մշակոյթի Տունը
04 – 91 – 50 – 15 – 09

ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 8ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Էմին Տէր-Գրիգորեանց
ԽԷՉՕՅԻ ԹՈՒՋԸ

Յակոբ Պարոնեան
ԵՐԿՈՒ ՏԷՐՈՎ ԾԱՌԱՅ ՄԸ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31, 1999
ժամը 16-ին

«Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոն
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
Métro : Courcelles

— Մուտք՝ 30 Ֆր. —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
présente
un spectacle pour voix et violoncelle

Nora ARMANI
Aya SAKAKIBARA

dans
NANNTO NANNTO
Votchintch Votchintch

Son et silence, musique et parole

inspiré de textes
de
Bacho, Allnut, Khrakhouni, Tekeyan, Medzarents, Sevak et Akhmatova.

Avec les musiques
de Komitas, Crumb et Sakakibara.

Vendredi 5 Novembre à 20 h 30

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Aya est partie de son pays natal le Japon avec son violoncelle et une petite valise remplie de partitions et de ses peluches favorites. Nora est partie de son pays natal l'Egypte avec les Pyramides dans son cœur, puisqu'elles n'entraient pas dans sa malle.
Elles se sont rencontrées à Montmartre sur les escaliers... de leur immeuble.

Renseignement: P.A.F. Membre 80 F
01 42 27 12 26 Non membre 100 F

L'Association Culturelle «NAREG»
d'Enghien-les-Bains

présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**
100.000 $
Récompense pour toute information :
deux heures de fou rire !!!

le Samedi 6 Novembre à 20h30

Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner
face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements
et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45

P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Մարտիկներու Օժանդակ Մարմինը իր խորազգած ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մելինէ Գոնսթանթէնի ընտանեկան պարագաներուն, անոր կորուստին մահուան առթիւ: Ողբացեալը շարունակ քաջալերած է Հ.Մ.Օ.Մ.-ի գործունէութիւնը Հայաստանի եւ Արցախի մէջ իր առատաձեռն նուիրատուութիւններով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Գօսփերատիոն – Արմէնի» Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Բարիս Արիսեանէ իր մօր՝ Վերոնիքա Նազարէթեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL A LA SOLIDARITE

Le séisme survenu en Turquie le 17 Août, suivi de répliques qui continuent encore, a causé des pertes humaines et d'importants dégâts matériels au sein de la communauté arménienne. Devant l'ampleur du désastre et après être entrée en relation avec le Patriarcat arménien d'Istanbul, la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE a décidé de lancer une collecte de fonds pour soutenir les actions de secours mises en place par le Patriarcat: aide aux enfants orphelins, secours psychologique aux enfants et aux jeunes traumatisés par le tremblement de terre, réparation et rénovation des bâtiments communautaires (écoles) et du patrimoine historique (Patriarcat, églises).

La C.B.A.F. donnera très prochainement de plus amples informations dans la presse et sur les radios arméniennes.

Vous pouvez dès à présent adresser vos dons à la C.B.A.F. —
17, rue Bleue, 75009 PARIS
qui acheminera directement les fonds au Patriarcat d'Istanbul.

(Chèques libellés à : C.B.A.F. — Séisme en Turquie. Un reçu CERFA sera adressé à chaque donateur).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

activités permanentes
INFORMATIONS

Parmi les 19 activités -soit 57 cours-
quelques places sont encore disponibles en
Musique : Violon — Eveil musical
Langue arménienne débutants : enfants, adolescents, conversation adultes
Heure du conte : 6-7 ans
Danse débutants : 8-10 ans
Kung-Fu (en association avec l'ABBA): 8-12 ans.
NOUVELLES ACTIVITES 1999-2000
Echecs
Enfants débutants : complet
Niveau moyen :
Quelques places disponibles
Ouverture cours pour adultes débutants
Théâtre arménien
pour les enfants de 7 à 12 ans
Début des cours
le Mardi 26 Octobre de 17h à 18h30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29
VENDREDI
29 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.762 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.762

ԱՀԱՒՈՐ ՋԱՐԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

ԵՈՒՐԻ ԲԱԽՇԵԱՆ, ՌՈՒԲԷՆ ՄԻՐՈՅԵԱՆ, ԼԷՈՆԱՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈԹԱՆԵԱՆ, ՀԵՆՐԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ԵՒ ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՐՄԵՆԱԿԵԱՆ

ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ՅԵՏԱԳԱՅԻՆ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ ԵՒ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆ

Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 27, տեղական ժամով ժամը 17.10-ին խակական ջարդ մը տեղի ունեցած է Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ, այն պահուն, երբ Ելմտական Նախարարը կը պատասխանէր հարցումներուն եւ ինչպէս ամէն Զորեքշաբթի, նիստն ալ կը սփռուէր հեռատեսիլէն: Ցանկարծ հինգ հոգի խուժած է ներս եւ անխնայ կրակած նախ Վազգէն Սարգսեանի վրայ, ապա աջուձախ, Կարէն Դեմիրճեանի, նախարարներու, երեսփոխաններու, Խորհրդարանի փոխ-նախագահներուն վրայ: Հակասական լուրեր սկսան շրջիլ վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի մասին որու ողջ կամ մեռած ըլլը կարելի չէր եղած ճշդել, աւելի ուշ սակայն հաստատուեցաւ ոչ միայն իր, այլեւ Ազգային Ժողովի Նախագահ Կարէն Դեմիրճեանի, փոխ-նախագահներ՝ Ռուբէն Միրոյեանի եւ Եուրի Բախշեանի, Օպերատիւ հարցերու նախարար՝ եւ Ղարաբաղի նախկին վարչապետ Լէոնար Պետրոսեանի, «Հայաստան» թերթի նախկին գլխաւոր խմբագիր Հենրիկ Աբրահամեանի, ակադեմական Միքայէլ Քոթանեանի, երեսփոխան Արմենակ Արմենակեանի մահը:

Շուրջ երեսուն երեսփոխաններ ալ վիրաւորուած էին ոմանք ծանր վիճակի մէջ կը գտնուէին: Շէնքը անմիջապէս կը շրջապատուէր, բայց հինգ հոգինոց խմբակը կը մնար ներսը պատանդ բռնելով 50 երեսփոխաններ: Կը պարզուէր որ խմբակին գլուխն է Նայիրի Յունանեան անունով անձ մը, իրեն հետ կրտսեր եղբայրը՝ Կարէն, քեռին՝ Վռամը:

Շփոթութիւնը մեծ էր, քանի յայտնի չէր թէ ի՛նչ էր խմբակին նպատակը, ի՛նչ կ'ուզէին: Նայիրի Յունանեան կ'ըսէր թէ ժողովուրդը պէտի փրկեն իշխանուորներէն որոնք իր արիւնը կը ծծեն: Տեղւոյն վրայ կը հասնէր Նախագահ Ռ. Քոչարեան որ մինչեւ առաւօտ բանակցութիւններ կը վարէր եւ Հինգշաբթի առաւօտ ազատ կ'արձակուէին պատանդները, իրենք ալ կը յանձնուէին: Բայց եւ այնպէս յստակ չէր թէ ո՞ւր կ'ուզէին հասնիլ իրենց այս արարքով: Նայիրի Յունանեան անցեալին գտնուած է Հ.Յ.Դ. շարքերուն մէջ, ուրկէ սակայն վտարուած է: Հ.Յ.Դ.-ի Հայաստանի գերագոյն մարմինը հաղորդագրութեամբ մը պաշտօնապէս կը յայտարարէ որ Ն. Յունանեան քանի մը տարի առաջ արտաքսուած էր կուսակցութենէն եւ այլեւս ոչ մէկ առնչութիւն ունի կուսակցութեան հետ: Ի դէպ, Ռ. Քոչարեանի վարած բանակցութիւններուն մասնակցած է նաեւ իր աշխատակազմի պետը՝ Ալեք Յարութիւնեան որ դասընկեր եղած է Նայիրի Յունանեանի: Այս վերջինը յայտարարած է որ այս արարքը կատարուած է ոչ թէ որպէս ահաբեկչութիւն, այլ որպէսզի հայ ժողովուրդը սթափի, որովհետեւ 6-7 տարիէ ի վեր անհանդուրժելի էր տեսնել Հայաստանի ժողովուրդին թշուառութիւնը եւ գրեթէ սովահար վիճակը: Ըսած է նաեւ թէ բուն թիրախը Վ. Սարգսեանն էր միայն եւ միւսները պատահական զոհեր եղած են: Յիշենք որ Վազգէն Սարգսեան ծնած էր 1959-ին Արարատ: 1979-ին վկայուած էր Երեւանի համալսարանին մանկավարժութեան ճիւղէն: Մինչեւ 1986 վարած է ուսուցչական պաշտօն: 1990-ին երեսփոխան ընտրուած է, 1991-ին նշանակուած Պաշտպանութեան նախարար: 1993 – 1995 եղած է Պետական նախարար, յետոյ կրկին Պաշտպանութեան նախարար, մինչեւ 1999 Յունիս, երբ նշանակուած էր վարչապետ:

***

Մինչ նախագահ Ռ. Քոչարեան Հոկտ. 27 – 28-ի գիշերը բանակցութիւն կը վարէր ահաբեկիչներու հետ, յատուկ գինեալ ստորաբաժանումներ պատրաստուած են ի հարկին գրոհելու համար Ազգային Ժողովի շէնքին վրայ. անոնց հետ գտնուած է ռուսական յատուկ ջոկատ մըն ալ, նաեւ Երկրապահ կամաւորականներու Միութեան ծանօթ քանի մը անդամներ: Սակայն նման միջամտութեան պէտք չէ մնացած, քանի որ ահաբեկիչները յանձնուած են: «Արմէնփրէս» կը յայտնէ թէ խօսուած է գիշերը Հանրապետութեան առաջին նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի խորհրդարանի տարածքը մտած ըլլալուն մասին, քանի որ լրագրողներ հոն տեսած են անոր կառքը: Հոկտ. 28-ին, առտուան ժամը 11-ի շուրջ հանրակառքով մը ահաբեկիչները տարուած են Ազգային ապահովութեան Նախարարութիւն:

***

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Ազգային Ժողովին քաղաքական ուժերը համատեղ յայտարարութեամբ մը առաջնահերթ խնդիր համարած են երկրին կայունութեան պահպանումը ու կոչ ըրած հանդարտութիւնը ու ողջմտութիւնը չկորսնցնելու:

***

Նորընտիր Կաթողիկոս Գարեգին Բ. ալ նախագահ Ռ. Քոչարեանի ու համայն հայ ժողովուրդին ուղղուած ցաւակցականով մը իր վրդովումը յայտնած է կատարուածին առթիւ:

***

Ղարաբաղի նախագահը, Ազգ. Ժողովի նախագահը եւ վարչապետը միացեալ յայտարարութիւն մը ըրած են ուր իրենց վրդովումը կը յայտնեն այս արարքին առթիւ ու կը շեշտեն. – «Նրանք ովքեր դիմել են այս հրէշաւոր քայլին, հարկ է գիտակցին, որ այսօր Հայոց պետականութեան եւ ողջ հայ ժողովրդի ապագան վտանգուած է»:

***

Ազրբեջանի քաղաքական դէմքեր Երեւանի պատահարին մասին արտայայտուելով անկարելի չեն նկատած որ ան կապ ունենայ Ղարաբաղեան կնճիռին հետ: Արտաքին փոխ-նախարար Խալաֆով ըսած է թէ չի բացառեր որ Ղարաբաղի բանակցութիւններու ընթացքին երկիրը ապակայունացնելու ջանք մըն է որ ահաբեկիչները գործի մղած է: Նախագահ Ալիեւի վերջերս հրաժարած խորհրդական Վ. Գուլիզադէ ալ որ Ղարաբաղի մասին բանակցողներու գլխաւորներէն եղած է, ըսած է որ Հայաստանի համար ներկայի պայմաններուն մէջ դժուար պիտի ըլլայ Ազրբեջանի հետ խաղաղութիւն կնքել, քանի որ կան ուժեր որոնք չեն փափաքիր նման բան: Ան ակնարկած է «արտաքին» ազդակներու ալ, ինչ որ կովկասեան շրջանին մէջ սովորաբար կը նշանակէ ակնարկութիւն՝ Ռուսաստանին:

***

Լուրը անմիջապէս տարածուած էր արտասահման եւ ամէն տեղ ճայնասփիւռ, հեռատեսիլ տեւականօրէն հաղորդումներ կուտային, զանազան վարկածներով: Նոյնիսկ «պետական հարուածի» մասին կը խօսուէր: Նկատի կ'առնուէր թէ արարքը պատահած է ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարի տեղակալ Ս. Թալպոթի մեկնումէն երկու ժամ ետք: Ան տեսնուած էր Ռ. Քոչարեանի եւ Վ. Սարգսեանի հետ եւ յայտնած թէ շինիչ կը գտնէ Քոչարեան – Ալիեւ տեսակցութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ, ընդհանուր ձեւով քաղաքական բնոյթ չի տրուիր արարքին, այլ կ'ըսուի թէ խելագարներու գործն է: Եւրոպա Մէկ կայանին, Տիգրան Լիլոյեան յայտարարեց թէ Նայիրի Յունանեան, որ այլեւս լրագրութիւն ալ չըներ, մոլեռանդ մըն է:

***

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ Ազգային – եկեղեցական ժողովին Հոկտեմբեր 27-ի նիստին Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան ընտրուած է Ամենայն Հայոց 132-րդ Կաթողիկոսը: Ան ստացած է պատգամաւորներու 263-ին քուէները, իսկ մրցակիցը՝ կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք. Պոզապալեան ստացած է 170 քուէ: 11 քուէ ալ անվաւեր յայտարարուած է:

Գարեգին Արք. որ Գարեգին Բ. անունով կը գրաւէ կաթողիկոսական գահը, ծնած է 1951-ին, Էջմիածնի Ոսկեհատ գիւղը: 1965-ին ընդունուած է Հոգեւոր Ճեմարան, զոր աւարտած է 1971-ին: 1970-ին ձեռնադրուած է սարկաւագ, 1972-ին կուսակրօն քահանայ: Աստուածաբանութեան ուսումի հետեւած է Վիէննայի մէջ: 1975-ին Գերմանիա մեկնած է որպէս հոգեւոր հովիւ. 1979-ին վերադարձած է Էջմիածին, ապա մեկնած Ռուսաստան, Զագորսկի հոգեւոր ակադեմիային մէջ ուսանելու:

1980-ին Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդի օգնական նշանակուած է, ապա 1983-ին ալ նոյն թեմին առաջնորդական փոխանորդ: Նոյն տարին եպիսկոպոս ձեռնադրուած է, 1992-ին ստացած արքութեան պատիւ: 1998 Նոյեմբերին Գարեգին Ա. Կաթողիկոս զինքը նշանակած է Կաթողիկոսական Ընդհանուր Փոխանորդ:

Ընտրութենէն առաջ Գարեգին Արք. յայտնած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին.

«Ով էլ ընտրուի այսօր, կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք. Պոզապալեանը եթէ ես, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու դասը պիտի համախմբուի նրա շուրջ: Մեր եկեղեցին այսօր բարդագոյն վիճակում է յայտնուել, այդ վիճակից այն դուրս կարող է բերել միայն համահայկական հոգեւոր համախմբում»ը:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Քոչարեան հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած էր պատահարին աւարտէն առաջ:

***

Հայրենակիցներ,

Այսօր ստիպուած եմ դիմել ձեզ ողբերգական առիթով: Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի շէնքում տեղի ունեցած իրադարձութիւնները մեզ ստիպում են համախմբուել՝ յաղթահարելու ողջ ժողովրդի համար այս ծանր փորձութիւնը: Ես խորապէս ցաւակցում եմ զոհուածների՝ իմ զինակիցների, գործընկերների, ընկերների ընտանիքներին եւ մերձաւորներին:

Վստահեցնում եմ, որ իշխանութիւնները վերահսկում են իրադրութիւնը:

Ես որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ, հաւաստիացնում եմ, որ արւում է ամէն ինչ՝ իրավիճակը կարգաւորելու եւ պատանդներին ազատ արձակելու համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անմիջապէս որ լուրը Փարիզ կը հասնէր (ժամը 15-ի շուրջ) Ազգային Ժողովը կ'ընդհատէր իր նիստը եւ մէկ վայրկեան յոտնկայս կը յարգէր սպաննուած վարչապետին յիշատակը:

Ֆրանսա – Հայաստան խորհրդարանական խումբին փոխ – նախագահուհին՝ Սիլվի Անտրիէօ կը դատապարտէր այդ բարբարոս արարքը որ կրնայ խախտել Հայաստանի քաղաքական կայունութիւնը:

Պուշ – տիւ – Ռոնի Ընդհ. Խորհուրդի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՎ ՈՐ ՃԱՀ Կ'ՈՒԶԷ, Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

21-րդ դարու սեմին, հաւանաբար ամէնէն անտեղեակ Հայն անգամ կրնայ գուշակել, որ հայութիւնը առկախ հարցերու ամբողջ տրցակ մը կը շալկէ, որպէս ժառանգ, դէպի նոր դար։ Անոնց շարքին՝ կրթութիւնը, որ տեղեկութեան հետ նոր դարու համաշխարհային մտահոգութիւններէն մէկն է։ Այս պարագային, հարցումը հետեւեալն է. ի՞նչ դպրոց ունինք։ Ի՞նչ դպրոց կ'ուզենք։

Մեր խօսքը կը վերաբերի Սփիւռքին, ի հարկէ, քանի որ մեր անմիջական մտահոգութիւններու առանցքն է եւ բաւարար տուեալներ չունինք Հայաստանի մասին, ուր հարցերը բաւական տարբեր բնոյթ ունին, որոնց մասին թերեւս սփիւռքահայ մը կարենար օգտակար բաներ ըսել։

Անցեալ Մայիսին, Գալիֆորնիոյ մէջ ամերիկահայ ամէնօրեայ վարժարաններու համաժողով գումարուած էր։ Զորսօրեայ նիստերու ընթացքին, ԱՄՆ-ի եւ Գանատայի 20 դպրոցներէ կրթական մշակներ ու պատասխանատուներ քով-քովի եկած էին՝ փոխճանաչումի եւ միասնական ուղեգիծի մշակումի նպատակով։ Մամուլի մէջ լոյս տեսած համառօտ թղթակցութիւններէ անդին, շատ տուեալներ չունինք այս ժողովին մասին, որ կ'ենթադրենք, թէ օգտաբեր պէտք է եղած ըլլայ։

Օգոստոս 14-ին, Նիւ-Եորքի «Արմինիըն Ռիփորթըր» անգլիատառ շաբաթաթերթը խմբագրական մը յատկացուցած էր դպրոցներուն՝ մեկնելով համաժողովի գումարումէն։

Յիշել տանք, որ Միացեալ-Նահանգներու հայկական դպրոցներու ցանցը ըսկըսած է ծնունդ առնել 1964-ին, նախ արեւմտեան ափին մէջ, ուրկէ դպրոցաշինութեան ալիքը աւելի նուազ խանդավառութեամբ վարակած է արեւելեան ափը, շաբաթաթերթը կարգ մը հարցեր կը դնէ, որոնք ըստ երեւոյթին յիշեալ համաժողովին մէջ քննարկուած չեն։ Օրինակ, եթէ այդ դպրոցները իրօք կը կատարեն իրենց նպատակը՝ «հայերէն լեզուն պահելու եւ ասպարէզ բերելու մարդիկ իբրեւ աւելի լաւ Հայեր, քան անոնք որ սովորական եւ ձրի դպրոցներ կը յաճախեն»։ Կամ եթէ դպրոցական ճիգը կ'արժէ «ներդրուած միլիոնաւոր տոլարները կամ, ընդհակառակն, պերճանք մըն է զոր անկարող ենք վճարելու որպէս համայնք»։

Խմբագրականը կը փորձէ այս հարցերուն պատասխանել՝ «աւելի իրատես քան յուզական ձեւով» եւ «առանց պարտուողական հնչելու»։ Եզրափակիչ բաժինը հետեւեալն է.-

«Մարդ պէտք է շատ ճիգ թափէ մեծ թիւով ամէնօրեայ հայկական դպրոցներէ շրջանաւարտներ գտնելու, որոնք սահուն հայերէն կարենան խօսիլ, կարդալ եւ գրել։ Ի տարբերութիւն Միջին-Արեւելեան ամէնօրեայ հայկական դպրոցներու փորձառութեան, հակառակ միլիոններու ծախքին, դեռ պէտք է սպասենք ամերիկահայ սերունդի մը աճին, որ հայ ոգիով եւ խանդով թրծուած ըլլայ ու կարենայ ծառայել որպէս ապագայ համայնքի ղեկավար կամ գործիչ։

Ամերիկահայ համայնքի մեծ մասը (cross section) առայժմ իր զօրակցութիւնը չէ տուած ամէնօրեայ վարժարաններուն, քանի որ այդ դպրոցները վերածուած են միջին արեւելեան բնատիպի վրայ լայնօրէն ձեւաւորուած հաստատութիւններու, նորեկներու կողմէ որոնք հոս ժամանեցին իրենց զաւակները որպէս հայ մեծցնելու սխալ մճռակամութեամբ։ Իրենց հոս գալը բաւական հեգնական է, քանի որ ճիշդ նման մարդիկ պէտք է Հայաստան գացած ըլլային կամ մնացած՝ Միջին-Արեւելք, եթէ լրջօրէն շահագրգռուած էին իրենց զաւակներու որպէս 100 տոկոսանոց Հայեր աճով՝ լեզուականօրէն եւ մշակութապէս»։

Սկսելով վերջաւորութենէն, կրնանք մտածել որ, հակառակ խմբագրականի հաստատումին, գէթ Միջին-Արեւելքէն եկած Հայեր գտնուին (այժմ՝ Հայաստանցիներ), որոնք մտածեն, թէ 100 տոկոսանոց Հայեր պիտի մեծցնէին (մեծցնեն) Ամերիկայի մէջ (հայ՝ իրենց ըմբռնած ձեւով)։ Չէ՞ որ Ամերիկայի ձուլարանի առասպելը երբեք քառորդ դարէ ի վեր Արեւելքէն Արեւմուտք կ'անցնի՝ Սփիւռքի ողնայարը ներծծուելով։ Ընդհակառակն, յաճախ Միջին-Արեւելքցի ամէնէն մոլեռանդ Հայերն են՝ իրենց սերունդով միասին, որոնք Նոր Աշխարհ հասնելով ամէնէն արագ ամերիկանալու գործընթացին մէջ կը մտնեն, վարակուելով ամերիկեան ամէնէն պահպանողական ու մինչեւ իսկ՝ յետադիմական մտածողութենէն։ Նոյնը՝ Հայաստանցիներու պարագային։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ իրենց «մոլեռանդութիւնը», արդիւնք՝ փակ ընկերութեան ու մտածողութեան մէջ ապրելու, անմիջապէս պարտութեան կը մատնուի եւ կը վերածուի անձնատուութեան, երբ «բաց»ութեան մէջ կը գտնըւին։ Չէ զարգացած այն պատուաստը շըրջապատին հետ, որ իրենց պիտի թոյլ տար գոյակցիլ օտարութեան հետ, անգամ մը որ ոտք դնէին «ձուլարան»ին մէջ։

Այն դասակարգն է, որ կը սարսափի եթէ իր զաւակները օտարի թեթեւագոյն շեշտը անգամ ունենան, կամ անոր ենթարկուելու կարելիութեան առջեւ գտնըւին, կարծես ազգային դաւաճանութիւն ըլլար անգլերէնի կամ ամերիկերէնի նըկատմամբ։

Այլ հարց, որ ամերիկահայ դպրոցները ձեւաւորուած կ'երեւին միջին արեւելեան բնատիպին վրայ, որ վերջին կէս դարուն «գաղութարարութեան» ենթարկած է ամբողջ Սփիւռքը եւ թոյլ չէ տըւած, որ հարկ եղածին պէս ուժեր ծաղկին տեղւոյն վրայ։ Խմբագիր, ուսուցիչ, դասագիրք, գործիչ եւ այլն՝ պիտի գան Պէյրութէն կամ Հալէպէն, եթէ հայերէն լաւ խօսող կամ գրող մարդ կայ, կա՛մ պէյրութահայ ու հալէպահայ է, կամ ուսանած է հոն։ Այդ բարդոյթին մէջ, «մենք Հալէպը կամ Պէյրութը ուժեղացնենք, որ մեզի մատակարարեն մեր պէտք ունեցածը» սխալ ռազմավարութիւնը ծագած, զարգացած ու այժմ՝ (կիսա)մեռած է։ Այդպէս է, որ տասնամեակներով Ամերիկահայութիւնը գոհացած է եկեղեցի շինելով (ու Եկեղեցի պառակտելով) երկրի ամէն տեղ եւ դպրոց կանգուն պահելով Միջին-Արեւելքի մէջ։

Այդպէս ձեւաւորուած է ծխական (paroissial) մտածողութիւն մը, որ «հին» ամերիկահայը ընդհանրապէս պահած է իր կիրակնօրեայ արարողութեան, ամսօրեայ պարահանդէսի ու տարեկան դաշտահանդէսի ծիրէն ներս, անծայրածիր երկրի հայկական բոլոր անկիւններուն մէջ։ Ու դատապարտած է ինքզինք մշակութային «ծեփ»ի մը, որ դարձած է «խոհանոցային» մշակոյթի ու լեզուի առանցքին շուրջ։

Երբեք չմտածուեցաւ ամերիկահայ մտածողութեամբ դպրոց մը կառուցանելու մասին, ուր կարելի ըլլար Ամերիկան ու Հայը քով-քովի բերել ու միաձուլել՝ ներդաշնակ մօտեցումով, ու դաշտը ազատ մնաց, որ Միջին-Արեւելքէն գաղթող սերունդը իր աւանդական հասկցած կերպով կրկնէր իր գոց սորված համակարգը։

Այդ համակարգը պիտի զարնուի, ուշ կամ կանուխ (ըստ տեղի՝ արդէն զարնուած է), շրջապատի ճնշումին ու հասկացողութեան։ Հոն պիտի պայթի թնճուկը, ապա՝ անելը։

Մէկէ աւելի անգամներ շեշտած ենք, որ Արեւմտեան Սփիւռքի մէջ արժանթինահայ գաղութը միակն է, որ կրցած է մինչեւ վերջին տարիները հայերէնը կենդանի պահել որոշ չափով ու նաեւ՝ «գաղութ»ի որոշ դասական հասկացողութիւն մը, իրերայաջորդ երեք սերունդներու վրայէն։ Այդ կառոյցը սկսած է քայքայուիլ վերջին տասնըհինգ տարիներուն, զանազան պատճառներով, եւ կը պահանջէ փոփոխութիւն մը։

Ինչպէս որ ամերիկահայ ամէնօրեայ դպրոցներու շարժումը 1964-ին ծագում առաւ արժանթինահայ նոյն շարժումի օրինակէն վարակուած (սկսած՝ 1956-ին) (*), լաւ կ'ըլլար, որ այդ շարժումը այժմ ուսումնասիրէր նոյն օրինակը՝ կանխելու կամ ուղղելու համար սխալներ, բացթողումներ, անտեսումներ։ Իսկ եթէ կարիք չունի այլոց օրինակին, պարզապէս թող մտածէ ինք իր մասին, իր հարցերուն մասին։ Թող մտածէ ի՞նչ կը պատահի այսօր Միջին-Արեւելքի մէջ, ուրկէ մտահոգիչ լուրեր կը հասնին հայեցի դաստիարակութեան մասին։

Մենք կը կարծենք, որ ամերիկահայութեան եւ ընդհանրապէս որեւէ գաղութի համար պերճանք մը չէ հայկական դըպրոցի վրայ միլիոններ ծախսել, պայմանաւ որ այդ ծախքը կատարուի չմոռնալով գլխաւոր նպատակը՝ հայկակա՛ն դըպրոցը։

Եւ ոչ թէ «հայկական» դպրոցը...

1996-ին, երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա., այցելելով Պուէնոս-Այրէսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. Հաստատութիւնը, իր խօսքին մէջ կը յիշէր. -

«Ի՛նչ որ ծախսէք հայ դպրոցի վրայ կորուստ չէ, շահ է»։

Իբրեւ ղեկավար, իբրեւ վարչագէտ, Վեհափառը հաշուապահներու նման սորված էր, որ շահ մը ստեղծելու ուղղուած ծախքը ծախք չէ, ներդրում է։

Մեզմէ կախուած է, որ ներդրումը իրապէս յանգի շահի։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Պուէնոս-Այրէս

(*) Այս հաստատումը կատարած է Գաբրիէլ Ինճէճիկեան՝ ամերիկահայ առաջին ամէնօրեայ «Ֆերահեան» վարժարանի հիմնադիրը, Պուէնոս-Այրէսի մէջ հայ ուսուցիչներու հետ հանդիպումի մը ընթացքին (Ազգ. Առաջնորդարան, Դեկտեմբեր 1990)։

ՌՈՒԲԷՆՆ ԱԼ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Մշակոյթի Շաբաթի գրական-գեղարուեստական հանդիսութիւններու նախօրեակին, համեմատաբար անժամանակ մահով մը բաժնուեցաւ մեզմէ, Սուրբ Մեսրոպի նուիրեալ ու հաւատաւոր զինուորներէն Ռուբէն Մաշոյեան, արժէքաւոր վկաներէն վերջին յիսուն տարիներու Իսթանպուլահայ գրական-հասարակական կեանքին, անոր ծաղկուն ու կենսունակ շրջաններուն, ուր ան միշտ ունեցած էր իր բանիմաց ու շինարար կեցուածքը, բոլորանուէր մասնակցութիւնը բերելով, նաեւ միշտ ուշադիր ու խստաբիր հսկողը հանդիսանալով յատկապէս մեր գրական ու կրթական գործունէութիւններուն։ Մենք զինքը վերջին անգամ ունեցանք մեր մէջ՝ «Գրական Ակումբ»ի ժողովներուն ընթացքին, ուր այնքան իմաստուն եւ հեռատես մատնանշումներ կ'ընէր ամէն առթիւ, կարծէք առաջին իսկ օրէն նախատեսած ըլլալով տխուր եւ անփառունակ վախճանը այդ գեղեցիկ ձեռնարկին։

Ռուբէն Մաշոյեան, որքան իրատես եւ ողջախոհ, անշահախնդիր ընկեր մըն էր մեզի համար, նաեւ մինչեւ վերջին օրերը իմաստուն խորհրդատուն եղաւ նոր սերունդին ու քաջալերեց զանոնք իր փորձառութեամբ ու թելադրանքներով, միշտ ջանալով արթուն եւ անդրջող անդապահներէն մէկը հանդիսանալ մեր գրական ու մշակութային անդաստանին։

Իրականութեան մէջ, Ռուբէն Մաշոյեանի բերած ծառայութիւնները պէտք չէ որ անտեսուին մեր ժամանակակից գրականութեան պատմութեան կապակցութեամբ։ Անուրանալի է, որ 1946-ի ընդհատումէն վերջ, Յակոբ Մնձուրիի վերայայտնումը մեր մամուլի էջերուն մէջ՝ կը պարտինք Ռուբէնին, որովհետեւ ա՛ն էր որ իր համալսարանական համեստ ռոճիկէն բաժին կը հանէր միշտ Վարպետին, որպէսզի շարունակէ գրել, ինչպէս որ անոր շնորհիւ այսօր մենք մեր ձեռքին տակ ունինք մեծ գիւղագիրին «Ժամանակագրութիւն»ներու հետաքրքրական ու պատմա-վաւերագրային շարքը, իսկ Գարակէօզեանի մէջ ուսուցչագործութեան շրջանին հիմնուած գրաշարատան մէջ ի լոյս ընծայուած շարք մը մանկա-պատանեկան գիրքեր, նաեւ որոշ չափով յայտնութիւնը Արսէն Ճանեանի եւ Վարդգէս Գարակէօզեանի նման արժէքաւոր բանաստեղծներու, «Թօ» հանդէսին եւ այլ կարգ մը հրատարակութիւններու։

Ռուբէն Մաշոյեան, ունէր նաեւ բազմաթիւ անտիպ մնացած աշխատութիւններ, ինչպէս՝ Բանայիթ Սթրաթիէն «Գոտին»ի եւ «Պերճաղիճը» վէպին թարգմանութիւնները։ Արաս հրատարակչութիւնը հրատարակած էր իր «...Եւ Այսպէս Ապրեցանք»ը, որ իր կարգին արժէքաւոր ժամանակագրութիւն մըն է որոշ շրջանի մը ապրուած իրադարձութիւններու եւ անմոռանալի անձերու եւ որ վերջերս արժանացած էր երկրորդ տպագրութեան։ Տարաբախտ բանաստեղծ Կարպիս Ճանճիկեանի գրական-բանաստեղծական վաստակին նուիրուած իր խղճամիտ աշխատասիրութիւնը, որ հրատարակուեցաւ Սահակեան Սանուց Միութեան կողմէ՝ «Կարպիս Ճանճիկեանի Հետքերով» անունին տակ, իր կարգին խօսուն մէկ ցոլանքը կը հանդիսանայ Ռուբէն Մաշոյեանի գրական հասունութեան եւ հեղինակաւոր վերլուծական հմտութեան, տակաւին առանց հաշուելու մամուլի էջերուն մէջ ցրուած անհամար յօդուածները, զանազան առիթներով գրի առնուած։ Արամ Փէհլիվանեանի (Ա. Շաւարշ) բանաստեղծութիւններուն Թրքերէնի թարգմանութիւնը եւ անոր նուիրուած կենսագրական ու վաւերագրային ծանօթութիւնները, որոնք լոյս տեսան վերջերս «Արաս» Հրատարակչատան կողմէ, Ռուբէն Մաշոյեանի կարապի երգը եղան դժբախտաբար, երբ մենք տակաւին այնքա՛ն մեծ ակնկալութիւններ ունէինք եւ յոյսեր դրած էինք իր վրայ։ Թողուց այդ բոլորը եւ մեզ, անդարձ մեկնեցաւ ու գնաց, յիշատակ մը դառնալու համար՝ միւս բոլոր մեր սիրելիներուն ու հարազատներուն նման։

«Ակօս», Հոկտեմբեր 15

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 1998-Ի ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

1998 Ապրիլին Սորպոնի մէջ տեղի ունեցած էր եռօրեայ գիտաժողով մը որ կազմակերպուած էր Հայ Դատի յանձնախումբին կողմէ ու խորագրուած էր «Հայերու ցեղասպանութեան այժմէականութիւնը»։ Այդ գիտաժողովին նիւթերը մէկտեղուած են նոյն խորագիրով ստուար հատորի մը մէջ (*) – 500 էջ –, որ արդէն հրապարակի վրայ է, գիտաժողովէն 18 ամիս ետք։

Հատորը ներկայացնելու երեկոյթ մը կազմակերպած էր Հայ Դատի յանձնախումբը, Հոկտեմբեր 22-ին, Սորպոնի Ռիշըլիէօ սրահին մէջ ուր հաւաքուած էր աւելի քան 300 հոգինոց բազմութիւն մը։ Հատորին կարեւորութեան, պարունակութեան, հրատարակութեան գործին մասին խօսեցան Հայ Դատի յանձնախումբէն նախ Հրայր Ակվազեան, ապա նախագահ Արա Գրիգորեան։ Առաջինը շեշտելով նըման ձեռնարկով մը գիտաժողովին գտած մնայունի արժէքը, անոր գլխաւոր յատկանիշներէն նկատեց միջազգայնականութիւնը. ըսաւ թէ 32 հեղինակներէն 14-ը ոչ Հայեր էին եւ 16-ը՝ ոչ Ֆրանսացի։ Թելադրեց հատորը գնել թէ՛ կարդալու, թէ՛ նուիրելու համար զայն։ Իսկ Ա. Գրիգորեան ներկայացուց անոր պարունակութիւնը, մի առ մի թուելով հեղինակներն ու անոնց նիւթերը։

Երեկոյթին խօսք առնելու հրաւիրուած էին գիտաժողովին մասնակիցներէն չորսը որոնցմէ Ժ. Շալեան չէր կրցած ներկայ գտնուիլ։ Պէնար Ժուանօ եւս շեշտեց գիտաժողովէն ետք նիւթերը ամփոփող նըման հատորի մը կարեւորութիւնը. ըսաւ թէ ան յատուկ իմաստ կը ստանար յատկապէս այսօր երբ Ֆրանսայի այժմէականութիւնը գրաւեցնող նիւթերէն էր մարդկութեան դէմ ոճիրի պարագայ մը։

Ցեղասպանութեան հերքումի նիւթով, երեկոյթին ամէնէն հետաքրքրական ելոյթը ունեցաւ Արմէն-Գլօտ Մութաֆեան. ան ըսելէ ետք թէ թրքական ժխտողականութեան վերջին հնարքներէն էր ոչ Թուրք գիտնականներէ օգտուելու երեւոյթը, մանրամասն ներկայացուց Վայնշթայնի հարցը։ Այսօր յստակ էր թէ Գոլէժ տը Ֆրանսի անոր ընտրութիւնը օրինաւոր չէր. ներկայ 36 հոգիէն 34-ը քուէարկած էին. Վայնշթայն 18 քուէ ստացած էր, ինչ որ բաւարար նըկատուած էր ընտրութեան։ Յետոյ, սակայն, իրեն յայտնի դարձած էր որ ընտրութեան անհրաժեշտ պայմանը ո՛չ թէ

քուէարկողներու, այլ ներկաներու թիւին կէսէն գոնէ մէկ քուէ աւելի ունենալն էր, ինչ որ կ'ընէր 19 քուէ: Առարկելու պայմանաժամը անցած էր այլեւս եւ մանաւանդ որ առարկելու իրաւունքը ունէին միայն քուէարկութեան մասնակիցները:

Հակառակ տարուած ջանքերուն, այդ խնդրով արձանագրուածը ձախողութիւն որակեց դատախօսը, ատոր մէջ «յանցաւոր» նկատելով երեք գլխաւոր ազդակ. առաջինը հայկական աւանդական յոռետեսութիւնն էր որ յաճախ անյաջողութեան կանխակալ համոզումով կ'արգիլէր հարկաւոր յանձնառութիւններ: Երկրորդը –հաւանօրէն նոյն պատճառով– գործելու տրամադրութեան տկարութիւնն էր, իսկ երրորդը՝ Վաշինգթոնի յաջողութեան նպաստող հայկական որոշ մեղսակցութեան մը ներկայութիւնը: Ա. Մութաֆեան այս կացութեան մէջ բարեխառնութիւն նկատեց այն որ հայկական հարցին ծանօթ մասնագէտ Ի. Թէրնոն կը պատրաստէր գիրք մը որ պիտի ամփոփէր Վաշինգթոնի ընտրութեան նիւթը:

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Լեֆ Ֆոսթըր, ինք եւս ծանրանալով հերքումի, ուրացումի երեւոյթին վրայ: Յիշեց Ֆրանսայի Ծերակոյտին պարագան, հարկաւոր նկատեց ժխտողականութիւնը արգիլող օրէնքներու պատրաստութիւնը, յանցաւորներու միջազգային ատեանի մը ներկայացումը, տուժող կողմերու հատուցումին համար միջազգային հիմնադրամի մը ստեղծումը:

Երեկոյթին վերջին մօտ կէս ժամը տրամադրուեցաւ ներկաներու հարցումներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

(*) L'actualité du Génocide des Arméniens. **CDCA-Edipol,** 1999, 150 F.
Préface de Jack Lang, postface de Gérard Chaliand.

LIVRES REÇUS

L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Préface de **Jack Lang**
Postface de **Gérard Chaliand**

(Actes du Colloque organisé par le Comité de Défense de la Cause Arménienne à Paris Sorbonne, les 16, 17 et 18 Avril 1998)

Comité de **D**éfense de la **C**ause Arménienne, **EDIPOL,** Paris 1999

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ԹՐԹՌԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).–

Արտաւազդ Արք. Թրթռեան՝ ընդհանուր Փոխանորդ Մեծ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան յատուկ հրաւէրով մասնակցելու համար Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին նուիրուած ոգեկոչման հանդիսութեան (Հոկտեմբեր 15), ժամանեց Մարսէյլ Հոկտեմբեր 14-ին: Մարսէյլ – Փրովանս օդակայանը Արքեպիսկոպոսը դիմաւորեցին Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամներ ,Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէոէեան, Մակար Ծ՛չկր. Քհնյ. Նաճառեան, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Սէն – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցիներու թաղական խորհուրդի անդամներ, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան եւ քանի մը այլ ազգայիններ: Օդակայանի հիւրանոցը յատուկ ընդունելութենէ մը վերջ, Արտաւազդ Արք. Թրթռեան առաջնորդուեցաւ Սոֆիթէլ – Վիէօ Փոռ պանդոկը:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 16-ին, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Արտաւազդ Արք. նախագահեց երեկոյեան ժամերգութեան մը: Իր քարոզը կեդրոնացուց երեք հիմնական առաքինութիւններու վրայ՝ հաւատք, յոյս եւ սէր որոնք, ըսաւ, մարդը կը կապեն եւ՛ Աստուծոյ, եւ՛ մարդուն: Ապա, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ պատուոյ ընծայ մը: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահը՝ Ա. Պապայեան ողջոյնի խօսքեր ըրաւ եւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան գոհունակութիւն յայտնեց որ դասախօսութենէն առաջ Արտաւազդ Արք. Թրթռեան առիթ կ'ունենայ եկեղեցի այցելել ու աղօթքով եւ Բանիւ Տեառն հոգեկան ու ոգեկան ապրումներ փոխանցել: Արքեպիսկոպոսը ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնեց: Սրտի մեծ գոհունակութեամբ ընդգծեց եկեղեցիէն ներս եւ դուրս եղած բոլոր բարելաւումները եւ հրաւիրեց ներկաները միշտ իրենց ներկայութեամբ եւ մասնակցութեամբ կենդանի եւ հոգիով լեցնեն հայ ինքնութիւնը բնորոշող եւ իմաստաւորող հաստատութիւններն ու կառոյցները:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17-ի, Արտաւազդ Արք. Թրթռեան առաջնորդուեցաւ Սէն – Լուի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցին որ ապրեցաւ տօնական օր մը: Եկեղեցին նեղ եկաւ: Տասնեակ ու տասնեակ հաւատացեալ բանկալի մուտքէն եւ բակէն բարձրախօսի միջոցաւ հետեւեցան պատարագին եւ քարոզին: Պատարագեց հոգեւոր հովիւ Շահան Ա. Քհնյ. Տէոէեան: Արարողութեանց նախագահեց եւ քարոզեց Արտաւազդ Արք. Թրթռեան: Բնաբան ընտրեց Ղուկասու Աւետարանէն՝ «Հոգի տեառն ի վերայ իմ, վասն որոյ եւ օծ իսկ զիս, աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս...»: Բնաբանին խորաքանչիւր մասը հանգամանօրէն մեկնաբանեց. քարոզել Աստուծոյ խօսքին ծարաւ եւ անօթիներուն, սրտաբեկներուն ու գերիներուն եւ կոյրերուն տալ հոգեկան լոյս, եւ այլն: Քարոզի վերջաւորութեան բնաբանը կապեց այսօրուան Հայաստանի վիճակին եւ ըսաւ ի մէջ այլոց՝ «ինչեր կ'ակնկալէինք, ինչերու հանդիպեցանք: Հայաստան կ'ապրի նախալուսաւորչական շրջան մը: Հարկ է սրտաբեկները բուժուին ... եւ 2001-ը ըլլայ վերածնունդի տարի: Մէկ եկեղեցի եւ մէկ ժողովուրդ լոզունգը իրականութեան կը վերածուի եթէ ձեռքերն ու հոգիները միանան իրարու թողութիւն տալու, իրարու ներելով եւ զիրար սիրելով»:

Պատարագէն յետոյ, ժամը 13-ին, բարեկամներու, ծանօթ դէմքերու ներկայութեամբ, սերմ շրջանակի մը մէջ, տեղի ունեցաւ հացկերոյթ մը ի պատիւ Արտաւազդ Արք. Թրթռեանի:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը ջերմ խօսքերով յայտնեց ներկաներու սրտի մեծ ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը ստեղծուած այս պատեհութեան համար: Յիշեցուց թէ ներկաներէն ոմանք բաժնած են առաքելութիւն մը, պատասխանատուութիւն մը, պարտականութիւն մը, բարեկամութիւն մը Արտաւազդ Արք. Թրթռեանի հետ, առաջնորդութեան տարիներուն 1964-էն 1970, ինչպէս Սեդրակ Սամուէլեան, Գառնիկ Տէրոյեան եւ ուրիշներ: Ապա, վերադծեց Հայ Մշակոյթի Տան գնման, հիմնադրութեան եւ գործունէութեան փուլերը, ընդգծելով Արտաւազդ Արք.ի դերը: 1970-ին, իր նախաձեռնութեամբ է որ որոշուեցաւ գնումը եւ հաստատումը այս կառոյցին: Իր ջանքերով է որ ութսուն հազար Ֆրանքի գումար մը հաւաքուեցաւ եւ որպէս կանխավճար տրուեցաւ սեփականատիրոջ, շատ կարճ ժամանակի մը մէջ, ապահովելու համար գնումը: Արդար էր այս կէտը մատնանշել եւ արթնցնել, թարմացնել երէկի քաղցր յիշատակները:

Մտերիմ մթնոլորտի մը մէջ խօսք առին նաեւ Շահան Ա. Քհնյ. Տէոէեան, Մակար Ծ՛չկր. Քհնյ. Նաճառեան եւ մեներգեցին երիցուհի Եղիսաբէթ Տէոէեան, Մարի – Ժան Տէր – Կարապետեան, Բարիս Արմաղանեան, Հրանդ Արսլանեան, Յակոբ Հայրապետեան, Կարպիս Յարութիւնեան եւ հաւաքարար «Կիլիկիա»ն: Սեղանակից եղան՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Զաւէն Վրդ. Աւետիքեան, Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեան:

Արտաւազդ Արք. Թրթռեան խօսք առնելով ըսաւ՝ «Քսանը եօթը տարի անցած են, եւ սակայն այս պահուն կը թուի թէ երբեք չեմ հեռացած այս քաղաքէն այնքան ինքզինքս մօտ կը զգամ ձեզի: Լիբանանէն կը հետեւիմ Մարսէյլի հայութեան կեանքին եւ այս Մշակոյթի Տան գործունէութիւններուն: Մարսէյլ հազիւ հասած ուզեցի անմիջապէս այցելել: Եկայ, տեսայ, հաւնեցայ, գնահատեցի եւ օրհնեցի բոլոր անոնք որ հոգիով եւ քրտինքով կանգնեցուցին այս շէնքը նիւթապէս եւ կեանք կուտան անոր պահելով մշակութային, ազգային, հոգեկան արժէքներ, կատարելով հրատարակութիւններ եւ այլ ձեռնարկներ»: Ապա, Արքեպիսկոպոսը շեշտեց մշակոյթին կարեւորութիւնը, նախախնամական դերը ազգապահպանման մէջ Սփիւռք ունեցող ժողովուրդներուն համար: Իր խօսքը աւարտեց յայտարարելով՝ «կենսունակ պահեցէք այս Տունը, ձեր շունչով գուրգուրացէք որպէսզի ան միշտ ըլլայ ապրող փանձերու Տուն, որպէսզի հոն ամէնքը հայութեամբ զօրանան, հայ հոգիով տոգորուին, հայ հուրով ջերմանան եւ յաւերժական հայութեան ու յաւերժական Հայաստանին միշտ օժանդակ հանդիսանան»:

Արտաւազդ Արք. Թրթռեան Պէյրութ վերադարձաւ Հոկտեմբեր 18-ին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ «Գարակէօզեան» Սանուց Միութեան մէջ է որ Հոկտ. 13-ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է «Մշակոյթի Շաբթուան» շրջագծին մէջ, կազմակերպուած՝ Թարգմանչաց տօնին առթիւ: Օրուան բանախօսը եղած է տոքթ. Վարդ Շիկահեր, որ շուրջ 40 վայրկեան խօսած է Ս. Մեսրոպի գլխաւորութեամբ թարգմանիչ վարդապետներու մասին ու պանծացուցած անոնց չարժումով սկսած հայ մշակոյթը: Գեղարուեստական բաժինը ապահոված է դաշնակահար Լեւոն Էրոյեան: Վերջաւորութեան հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

***

ՊՈԼՍՈՅ «Խաչեան» Սանուց Միութեան մէջ, Հոկտ. 14-ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը միշտ «Մշակոյթի Շաբթուան» շրջագծին մէջ: Գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերած են արտասանողներ՝ Անի Ներսէսեան, Քէլի Բարսեղեան եւ Նաթալի Պօզ, Խաչեանի նուագախումբը, Մխիթար Միքայէլեան (ձեռնադաշնակ եւ երգ), Մարալ պարախումբը: Բացման խօսքը արտասանած էր Սանուց Միութեան կողմէ Գարոլին Սարը:

***

ԳԱՏԸԳԻՒՂԻ (Պոլիս) «Արամեան» Սանուց Միութեան վերնորոգուած հանդիսասրահին մէջ, Հոկտ. 15-ին, միշտ «Մշակոյթի Շաբթուան» շրջագծին մէջ, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Օրուան բանախօսն էր «Մարմարա»յի փոխ-խմբագրապետուհի Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, որ բացատրեց եաք թէ ինչ վեհ նշանակութիւն ունի Թարգմանչաց տօնը, դիմած է Հայոց գրականութիւնն ու մշակոյթը պանծացնող շարք մը բանաստեղծութիւններու, որոնցմէ կարճ հատուածներ կարդացած է: Արտասանած է Սէլին Իքինճիոէմիր, ապա «Արամեան – Ունճեան» վարժարանի շուրջ 20 աշակերտներէ կազմուած «Հորիզոն» երգչախումբը համերգ մը հրամցուցած է ղեկավարութեամբ Սեւան Շէնճանի: Օրուան հանդիսավարը՝ տիկին Նատիա Գալայ բեմ հրաւիրած է Շահան Արք.ը որպէսզի արտասանէ փակման խօսքը: Հանդիսութեան աւարտին ճոխ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

– Նորէն ծայրէն սկսինք, – գոչեց Մօլլան անհամբեր, – դուն պէտք է այս խնդիրը կարգադրես, եթէ կ'ուզես, որ մեր բարեկամութիւնը շարունակուի:

– Ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ, – ըսաւ Թաթուլ ոտքի ելլելով:

– Վաղը նորէն եկուր եւ լուր մը բեր:

– Շատ աղէկ:

– Եւ նայէ, որ աղէկ լուր մը բերես:

– Ալ ան Աստուած գիտէ:

Ու Թաթուլ դուրս ելաւ սենեակէն:

Այս տեսակցութիւնը զինքը բոլորովին յուսախաբ ըրած էր:

Տրտում տխուր դարձաւ իր սենեակը, ուր Սեւ Կարօ իրեն կը սպասէր: Քանի մը բառով իր բարեկամին բացատրեց կացութիւնը:

– Ըսել է՝ յոյսերնիս պիտի կտրե՞նք այս մարդէն, – ըսաւ Կարօ մտատանջ դէմքով:

– Վերջին փորձ մը ունինք կատարելիք:

– Ո՞րն է այդ:

– Լրտեսներու գործը... առայժմ չահագործելիք բանը այդ է, պէտք է այդ կողմին ուժ տալ...

Թաթուլին մեկնելէն ետքը Մօլլան ինքն ալ դուրս ելաւ եւ իր սովորութեան համեմատ գնաց Կարապետեաններու վաճառատունը, ուր արդէն Ալպէր էֆէնտին կը գտնուէր:

Մօլլան տակաւին Թաթուլի խօսքերուն ազդեցութեան ներքեւ էր: Բարեւ տալէ ու բազկաթոռի մէջ նստելէ ետքը ըսաւ.

– Կեանքս վտանգի մէջ է...

– Ինչո՞ւ, – գոչեց Ալպէր էֆէնտի զարմացած:

– Պոլիսէն յատկապէս մարդիկ եկած են զիս սպաննելու համար:

– Պարապ խօսք...

– Չէ, պարապ խօսք չէ, շատ աղէկ տեղէ իմացայ ... երեք հոգի են եկողները, երկուքը Թուրք, մէկը հայ:

– Երեւակայական բաներ... ո՞վ ըսաւ, ուրկէ՞ իմացաք:

– Տեղն ի տեղօք ամէն բան գիտեմ... կայարանին մօտ Օթէլ Քարփաթ իջած են... Պոլսոյ ոստիկանութեան ամէնէն ճարպիկ լրտեսներն են, մէկը Ջէրքէզ Ալի կը կոչուի, միւսը Կիրիտլի Հասան, իսկ երրորդը Սիսակ: Այդ Ջէրքէզ Ալին վաղեմի ոճրագործ մըն է, մէկ քանի հոգիներու արիւնը մտած է... անոր պաշտօն յանձնուած է զիս տրեւէ կերպով մէջտեղէն անյայտացնելու:

– Քանի որ այդպէս մանրամասնօրէն ամէն բան գիտէք, ինչո՞ւ համար պաշտպանողական միջոցներու չէք դիմեր, – ըսաւ Ալպէր էֆէնտի:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ընեմ, – հարցուց Մօլլան:

– Անմիջապէս ոստիկանութեան դիմեցէք ու խնդիրը պարզեցէք...

– Արդի՞ւնքը...

– Արդիւնքը այն է, որ այդ մարդիկը կը ձերբակալուին ու կը բանտարկուին,– ըսաւ Ալպէր էֆէնտի:

–Բայց ապացոյց չունիմ ձեռքս...

– Ուրեմն պարզ ենթադրութիւն մըն է ձեր ըրածը:

– Չէ, ենթադրութիւն չէ, մարդիկը գոյութիւն ունին... միայն թէ խնդիրը շատ փափուկ է, լաւագոյն է, որ գործը իմ ձեռքովս տեսնամ:

– Դուն ի՞նչ կրնաս ընել...

– Ես անշուշտ բան մը չեմ կրնար ընել, բայց կը ճանչնամ մարդիկ, որոնք կարող են ընելու, – պատասխանեց Մօլլան խորհրդաւոր ձեւով մը:

– Ո՞վ են տեսնենք այդ մարդիկը, խաբեբաներ չըլլան ու քենէ դրամ չորթելու համար հնարած չըլլան այդ ամէնը:

–Չէ՛, չէ՛, իմ գործս անկեղծ մարդոց հետ է, միայն թէ առայժմ աւելի բան չեմ կրնար ըսել... վաղը միւս օր ամէն բան յայտնի կ'ըլլայ:

Ալպէր էֆէնտի ալ աւելի չհետաքրքրուեցաւ ու խօսակցութիւնը վերջ գտաւ:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Փիրէյայի նաւահանգիստը խոշոր շոգենաւը արդէն կը պատրաստուէր մեկնելու: Ուղեւորները ճամբու դնելու եկող ազգականներ ու բարեկամներ հետզհետէ կը մեկնէին՝ վերջին ողջագուրումները կատարելով:

Բարսեղ աղա ինքն ալ ուղեւորներուն մէջ էր: Իր կնոջ ու աղջիկներուն Ռումանիա մեկնելէն ետքը, տակաւին ամիս մը մնացած էր Աթէնք, սպասելով Սահակ էֆէնտիէն նոր հրահանգներու: Քանի մը օր առաջ ստացած էր նոր նամակ մը, որով իր խնամին, սովորաբար զինքը Պէյրութ կը հրաւիրէր: Այս նամակին վրայ որոշած էր անմիջապէս մեկնելու:

(Շար. 129)

(Շար. Ա. էջէն)

նախագահ՝ ծերակուտական ժան – Նոէլ Կերինի յայտարարութեամբ մը կ՚ըսէ թէ կը բաժնէ ամբողջ ժողովուրդի մը վիշտը եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ֆրանսահայ գաղութին։

***

Ցաւակցութիւն յայտնած են Ելցին, «բարբարոսական արարք» որակելով պատահածը, Գլինթըն որ նաեւ դատապարտած է, Շվարնածէ, Տէմիրէլ, Ալ Կոր եւ ուրիշներ։ Թուրքիոյ վարչապետ՝ Պ. Էճէվիթ շատ տխուր եւ մտահոգիչ կը նկատէ այս արարքը, որ կը զուգադիպի կովկասեան դէպքերուն։

ՄԱՄՈՒԼ

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

Առաջին էջը, Վազգէն Սարգսեանի նըկարով լայն տեղ կուտայ Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ տեղի ունեցած ըսպանդին։ Կը նկարագրէ դէպքը եւ դիտել կուտայ թէ ան պատահած է Թալպոթի մեկնումէն քանի մը ժամ ետք ու կ՚արձագանգէ Ներքին նախարարութեան մէկ տեղակալին՝ Պաւէլ Խաչատրեանի յայտարարութեան, որ հաստատած է թէ հինգ հոգիէ բաղկացած էր խումբը։

***

«FINANCIAL TIMES»

«Ֆայնէնշըլ Թայմզ» լուրը տալով կը շեշտէ թէ պատահարը տեղի ունեցած է ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարի տեղակալ Ս. Թալպոթի Երեւանէն մեկնումէն անմիջապէս ետք։ Ամերիկացի դիւանագէտը տեսակցութիւն ունեցած էր Նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Վ. Սարգըսեանի հետ։ ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարութիւնը յայտնած է թէ տեսակցութիւնը շատ շինիչ ու արդիւնաւոր եղած էր։

Պատահարին լրատուութիւնը կատարած է «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ն ալ, առանց որեւէ մեկնաբանութեան։

***

«LE FIGARO»

Երկրորդական ձեւով կ՚արձագանգէ խորագրելով՝ «Պետական հարուածի փորձ» ինչ որ բաւական հազճեպ մեկնաբանութիւն մըն է, քանի լրատուութեան բաժնին մէջ, կ՚ըսէ թէ «դոմանոյին դըրդապատճառները մութ կը մնային»։

***

«LIBERATION»

Լայն տեղ կուտայ խորագրելով՝ «Վարչապետը սպաննուած վիժած պետական հարուածով մը», ինչ որ նաեւ հազճեպ կարծիք մը կը թուի, քանի յեսակայ զարգացումները որեւէ ձեւով նման տպաւորութիւն մը չեն գործեր։ Նայիրի Յունանեանի համար կը գրէ թէ շուրջ 35 տարեկան է, 1989–էն 1990 պատասխանատու եղած է Հայ Ուսանողներու Միութեան եւ այդ շարժումին համարկումը քաջալերած է Հ.Յ.Դ.–ի մէջ։ Ապա, աշխատած է մամուլի մէջ, Հ.Յ.Դ.–ի թերթին, մինչեւ արտաքսուիլը կուսակցութենէն 1993–ին զանազան «խարդախութեանց» համար։ Թերթը, նաեւ հակիրճ պատմական մը կ՚ընէ վերջին տարիներու իրադարձութեանց։ Եզրակացութեան մէջ, նկատել կուտայ որ Վազգէն Սարգսեան եւ Կարէն Դեմիրճեան «տարօրինակ բայց յաղթական» համախմբում մը կազմած էին երեսփոխանական ընտրութիւններուն ատեն, եւ որու հետեւանքով Վազգէն Սարգսեան վարչապետ նշանակուեցաւ, Կարէն Դեմիրճեանն ալ Ազգային Ժողովի նախագահի աթոռը գրաւեց ու կը վերջացնէ սապէս. – «Նուազագոյնը զոր կարելի է ըսել այն է որ Նախագահ Քոչարեան եւ իր վարչապետը՝ Վազգէն Սարգսեան մէկ ձայնով չէին խօսիր»։

***

«LE PARISIEN»

Ամէնէն շատ տեղեկութիւն տուողն էր թէ իրադարձութիւններու մասին, թէ զոհերու, թէ Վ. Սարգսեանի։ Բայց, մեր տեսած թերթերէն, միակն էր նաեւ որ վարչապետին վճռականութեան կ՚ակնարկէր պայքարելու համար մաֆիային, կաշառակերութեան դէմ եւ թէ վերջերս բազմաթիւ արտայայտութիւններ ունեցած էր այդ ուղղութեամբ։

***

«L'HUMANITE»

Ամէնէն կարճ արձագանգ տուողն է։ Հազիւ վեց տող, ուր կ՚ըսուի սակայն Ելցինի դատապարտումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ այցելութիւնը բաւական աղմկալից կ՚անցնի Փարիզի մէջ, ուր հակառակ ձեռք առնուած խիստ միջոցներուն ցոյցեր եղան Հոկտ. 27–ին եւ նոյնիսկ երբ Թափօրը կ՚անցնէր հաւկիթ, լոլիկ եւ այլ բաներ նետուեցան։ Վարչակարգին ընդդիմադիր Պարսիկներ ալ ձերբակալուեցան, բաւական կոպտութեամբ, մինչ Շիրաք 3 ժամ «արդիւնաւէտ» տեսակցութիւն մը կ՚ունենար։

ԺՈՍՓԷՆ Անթիլեան կղզիները գնաց Հոկտեմբեր 27–ին, չորս օրուան այցելութեան մը համար, սկսելով Մարթինիքէն։ Ընկերային գետնի վրայ շատ դժգոհութիւններ կան Ֆրանսայի անդրծովեան այս հողամասերուն մէջ, որոնք սակայն շատ սուղի կը նստին Ֆրանսայի։

ԳՐՈԶՆԻԻ վրայ ռմբակոծութիւնները շարունակուած են նոյն սաստկութեամբ։ Ռումբեր ինկած են նաեւ Բասայեւի ընակավայրին վրայ, բայց, ինք հոն չէր այդ պահուն։

ՁՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն Կիրակի, Հոկտեմբեր 30–էն 31 լուսնալիք գիշերը, հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ ետ տանիլ ձմրան ժամու անցնելու համար։

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
présente
un spectacle pour voix et violoncelle

Nora ARMANI
Aya SAKAKIBARA

dans
NANNTO NANNTO
Votchintch Votchintch

Son et silence, musique et parole

inspiré de textes de
Bacho, Allnut, Khrakhouni, Tekeyan, Medzarents, Sevak et Akhmatova.

Avec les musiques de Komitas, Crumb et Sakakibara.

Vendredi 5 Novembre à 20 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Aya est partie de son pays natal le Japon avec son violoncelle et une petite valise remplie de partitions et de ses peluches favorites. Nora est partie de son pays natal l'Egypte avec les Pyramides dans son cœur, puisqu'elles n'entraient pas dans sa malle.
Elles se sont rencontrées à Montmartre sur les escaliers... de leur immeuble.

Renseignement: P.A.F. Membre 80 F
01 42 27 12 26 Non membre 100 F

LUNDI 1er NOVEMBRE

Cérémonie à la mémoire des victimes du Génocide arménien et d'Artsakh

Dépôt de gerbe au pied du Khatchkar à Clamart
Programme

10h30 Rassemblement à la Maison Arménienne; 5, allée Charles-Louis à Clamart, suivi d'une projection vidéo inédite sur les héros d'Artsakh.

11h Départ en cortège vers le Khatchkar.

VIENT DE PARAÎTRE

Un CD-ROM **«Les Compositeurs arméniens»** qui contient des informations sur 119 compositeurs (bibliographie, principales œuvres, présentation chronologique de l'évolution de la musique arménienne). Présentation par thème : **liturgique, populaire et symphonique.** 180 F, disribué par **«Ourartou», EPA,** En vente dans les librairies comme «Gibert Joseph».

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՁՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՁՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ

Տեսարաններ միջազգային եւ հայ գրականութենէն (Պերնար Շօ, Լապիշ, Կիթրի, Այքպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱԶԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20.30–ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Թատերական ներկայացում Նարեկ Տուրեանի խումբը կը ներկայացնէ՝

«ԵՐԵՒԱՆԻ ՁՕՔԱՆՉԸ-2»

Կիրակի, Հոկտ. 31, ժամը 15.30–ին։
Տախսերու մասնակցութիւն 70 ֆրանք։
Դիմել՝ Հայ Մշակոյթի Տունը
04 – 91 – 50 – 15 – 09

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Dîner dansant animé par *G R I C H A et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Ե Ւ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 7–ին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — Paris 8[e]

Ապա հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

***

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Նոյեմբեր 7–ին, իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, ճաշ մը կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9[e]

L'Association Culturelle **«NAREG»** d'Enghien-les-Bains

présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**
100 000 $
Récompense pour toute information : **deux heures de fou rire !!!**

le Samedi 6 Novembre à 20h30
Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45

P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Rhône - Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Monseigneur NORVAN ZAKARIAN, les sections de la régoin Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition,
Mme ANAHIDE TER-MINASSIAN
Maître de Conférence à la Sorbonne
retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

— *Entrée libre* —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30-31
SAMEDI - DIMANCHE
30-31 OCTOBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.763 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.763

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՌՕՐԵԱՅ ՍՈՒԳ

ԶՈՀԵՐՈՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏ. 31-ԻՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԿՈՉԸ՝ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻԼ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ԱՄՆ ԻՐԵՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ

Հոկտեմբեր 28-ի առաւօտուն, ինչպէս գրեցինք, վերջ կը գտնէր Հայաստանի Խորհրդարանի ողբերգական պատահարը կրակողներու յանձնումով եւ պատանդ երեսփոխաններու ազատ արձակումով:

Նախագահ Քոչարեան եռօրեայ սուգ հռչակեց, որ վերջ կը գտնէ Կիրակի, Հոկտ. 31-ին զոհերու յուղարկաւորութեամբ:

***

Հանրապետութեան առաջին Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան յայտարարութեամբ մը բաժնած է ժողովուրդին խոր ցաւն ու արդար վրդովումը ու չէշտած՝ ներկայ իրավիճակին տիրապետելու կարեւորութիւնը: Ան ըսած է թէ հանրային ուժերէն ու կառավարման մարմիններէն կը պահանջուի մէկ մարդու նման խմբուիլ Նախագահին շուրջ եւ կատարեալ համերաշխութեամբ ու արժանապատուութեամբ դիմագրաւել պետականութեան ուղղուած մարտահրաւէրը:

***

Հայաստանի Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին առթիւ յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը. կատարուածը Հայոց պետականութեան եւ Հայ ժողովուրդին ապագային ուղղուած դաւադրութիւն նկատելէ ետք, կ'ըսուի թէ արարքը կարելի դարձաւ «երկրում անվտանգութեան համակարգի կառավարման ի սպառ բացակայութեան պայմաններում»:

Յայտարարութիւնը պետութեան ներքին ու արտաքին ապահովութիւնը վտանգուած կը գտնէ, նշելով որ բանակը իր պարտքը կը նկատէ պաշտպանել զրկանքներու, կեանքի ու արեան գնով ձեռք ձգուած անկախութիւնն ու խաղաղութիւնը: Եղածը փաստ կը նկատուի զօրավար Արծրուն Մարգարեանի, Պաշտպանութեան փոխ – նախարար Վ. Խորխոռունիի պանութիւններուն առնչութեամբ բանակին հրամանատարութեան պահանջքներուն իրաւապահ մարմիններու կողմէ անտեսումին: Այդ հաստատումին հիմով կը պահանջուի գլխաւոր դատախազին, Ապահովութեան, նաեւ Ներքին Գործերու նախարարներուն պաշտօնազրկումը. կը յայտնուի աջակցութեան ու զօրակցութիւն նախագահին՝ օրինականութիւնը եւ կարգուկանոնը ամրապնդելու գործին մէջ: Ներքին Նախարար Սուրէն Աբրահամեան իր հրաժարականը տուաւ չէշտելով սակայն թէ ան հետեւանք չէ Պաշտպանութեան Նախարարութեան պահանջին:

***

Հոկտ. 29-ին, Ապահովութեան նախարարութեան մեկուսարանին մէջ գլխաւոր դատախազութեան քննչական վարչութեան աշխատակիցները սկսած են հարցաքննել գլխեալ ահաբեկիչները:

***

Հայեւվրացական 206 քմ.նոց սահմանին վրայ կրկնապատկուած է սահմանապահ խումբերու թիւը, Հայաստանի Ազգային Ժողովի Հոկտ. 27-ի պատահարէն ետք:

***

Դէպքերու բերմամբ, յետաձգուած է նախագահ Քոչարեանի Լիբանան այցելութիւնը:

Յնոր տնօրինութիւն յետաձգուած է նաեւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գահակալութիւնն եւ օծումը որոնք տեղի պիտի ունենային Կիրակի, Հոկտ. 31-ին:

***

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան Դեսպանութիւնը խոր վշտով յայտնում է, որ սոյն թուականի Հոկտեմբերի 27-ին Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի նիստի ժամանակ տեղի ունեցած ահաբեկչական գործողութեան հետեւանքով զոհուել են Ազգային Ժողովի նախագահ Կարէն Դեմիրճեանը, վարչապետ Վազգէն Սարգսեանը, Ազգային Ժողովի փոխ–նախագահներ՝ Ռուբէն Միրոյեանը եւ Եուրի Բախշեանը, Օպերատիւ հարցերով Նախարար Լէոնար Պետրոսեանը, պատգամաւորներ Միքայէլ Քոթանեանը, Հենրիկ Աբրահամեանը եւ Արմենակ Արմենակեանը:

Հայաստանի Հանրապետութիւնում ս/թ Հոկտեմբերի 29 / 31-ը յայտարարուել է սուգ:

Այս տխուր առիթով, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում. –

9, rue Viète — 75017 PARIS

Հոկտեմբերի 29-ին, 30-ին, 31-ին, Նոյեմբերի 1-ին եւ 2-ին կը բացուի Սգոյ Մատեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, Հոկտ. 28

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԻՆ ԴԱՏՈՒՄԸ

Ադրբեջանի նախագահի աշխատակազմին վարիչ, ծանօթ քաղաքագէտ Ռ. Մամեդով Հոկտեմբեր 28-ին հեռատեսիլի ելոյթով մը յայտնած է թէ Երեւանի արիւնալի պատահարը ուղղուած էր վիժեցնելու ղարաբաղեան հարցին կարգաւորումին շուրջ Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի միջեւ զարգացող բանակցային ընթացքը:

***

ՌՈՒՍ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՎԱԽԸ

Ռուսաստանի Արտաքին Գործերու Նախարարը Ի. Իվանով Փարիզի մէջ խօսելով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ընթացքին մասին, ըսած է թէ Մինսկի խումբին գործունէութիւնը վերջին շրջանին մեծ աշխուժութիւն ցոյց չէր տար քանի որ կարելի եղած էր ապահովել Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն անմիջական երկխօսութիւնը: Ան ըսած է նաեւ թէ իրենք որոշած էին աշխուժացնել իրենց ջանքերը որպէսզի Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի Պոլսոյ Նոյեմբեր 18 – 19-ի ժողովին կարելի ըլլայ որոշ յառաջընթացքի հասնիլ. սակայն, աւելցուցած է ան, Երեւանի Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգական պատահարները կրնան բարդացնել այդ գործընթացը:

***

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 28-ին Գարեգին Բ. ցաւակցական եւ զօրակցական նամակ մը յղած է Նախագահ Ռ. Քոչարեանին, նախորդ օրուան պատահարներուն առնչութեամբ: Կաթողիկոսը ցաւակցութիւն յայտնած է նաեւ զոհերու ընտանիքներուն:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա. Հոկտեմբեր 28-ին Հայաստան ժամանած է, անձամբ ցաւակցութիւն յայտնելու Նախագահ Ռ. Քոչարեանին:

***

Հայաստանի քաղաքական բոլոր կազմաւորումները յայտարարութիւններով դատապարտած են Ազգային Ժողովին դէմ կատարուած ահաբեկչական արարքը, ցաւ, մտահոգութիւն յայտնած երկրին կայունութեան սպառնացող նման պատահարի առթիւ: Անոնց յայտարարութիւններով կը պահանջուի պարզել արարքին բնոյթը ու խստագոյն ձեւով պատժել ահաբեկիչներն ու կազմակերպողները: Ուշագրաւ է որ եղած են կուսակցութիւններ, ինչպէս՝ ՀՌԱԿ, ԱԺՄ, Ազգ. Միասնութեան Ուխտը, Հայ Արիական – Ցեղապաշտական կուսակցութիւնը, ԱԻՄ, եւն., որոնք երկրին մէջ տիրող ամենաթողութեան մթնոլորտն ու ժողովուրդին թշուառ ու անտէր կացութիւնը յարմար հող նկատած են նման արարքի մը իրագործումին: Բոլորն ալ կոչ կ'ընեն սադրանքներէ հեռու մնալու եւ երկրին կայունութիւնը չխանգարելու:

***

ՊԱՊԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանին յղուած ուղերձով մը Յովհ. Պօղոս Բ. ցաւակցած է Հայ ժողովուրդին, նաեւ համախումբ մնալու կոչ ըրած, որպէսզի պահպանուի երկրին կայունութիւնը:

***

Աշխարհի բոլոր կողմերէն ցաւակցութեան ու դատապարտումի ուղերձներ կը շարունակեն Երեւան հասնիլ:

***

Իրենց վրդովումն ու դատապարտութիւնը կ'արտայայտեն զանազան հաղորդագրութիւններով Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններն ու կուսակցութիւնները:

«ԱՊՐԻԼ 24-Ի ԿՈՄԻՏԷ». – Կ'ըսէ թէ Ֆրանսահայ գաղութը բուռն կերպով կը դատապարտէ Հոկտեմբեր 27-ի ոճրային արարքները, գործուած՝ Հայաստանի Խորհրդարանէն ներս, որոնք անջատ տարրերու գործն են եւ կը հաստատէ իր փարումը Հայաստանի ժողովրդավար, տնտեսական զարգացման եւ լուծումի մը որ երաշխաւորէ Ղարաբաղի անկախութիւնը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. – Հոկտեմբեր 27-ի եղերական դէպքերը կը վտանգեն երիտասարդ Հանրապետութիւնը եւ ծանրօրէն կը վնասեն քաղաքական օրինակելի կայունութեան որ, ցարդ, պահպանուած էր անկախութենէն ի վեր: Հ. Յ. Դ.-ն կը դատապարտէ անհանդուրժելի բրտութեան այս արարքը որ կը վարկաբեկէ Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ. – Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգական դէպքերը կը նկատէ երկիրը ապակայունացնելու ահաբեկչական փորձ մը: Հակառակ կ'ըսէ «անհատական» բնոյթին զոր մարդասպանները կ'ուզեն տալ իրենց արարքին, Ֆ. Մ. Մ.-ը ուժգնօրէն կը դատապարտէ արարքը:

ՌԱԿ. – Ուժգնօրէն կը դատապարտէ այս զազրելի արարքը: ՌԱԿ-ը, կ'ըսէ, որուն քաղաքական փիլիսոփայութիւնը հիմնուած է ժողովրդավարութեան, ազատականութեան եւ մարդ արարածին յարգանքին վրայ, չի կրնար հանդուրժել որ ժողովրդավարութիւնը ծաղրուի արարքներով զոր կարելի է միայն վատ եւ ահաբեկչական որակել:

***

Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամական խումբին նախագահը՝ Ժ. Փ. Պրէթ ցաւակցական գիր մը ղրկած է Ռ. Քոչարեանի եւ կը յայտնէ որ Հայաստանի իշ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՋԱՐԴԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՆԴԻՐԸ

Թուրք մամուլի Եւրոպա լոյս տեսնող անուններէն «Հիւրրիյէթ» եւ «Միլլիյէթ» Հոկտեմբեր 29-ի թիւերով մէյմէկ լման էջ յատկացուցած են Հայաստանի Ազգային Ժողովին դէմ կատարուած ահաբեկչութեան: Դէպքերու նկարագրականին հետ կարեւոր տեղ տրուած է վարչապետ Վ. Սարգսեանի անձին, Ղարաբաղի պատերազմին մէջ ունեցած մեծ դերին: Պատահարին պատճառները կը կապուին Ղարաբաղի հարցին, քարիւղի փոխադրութեան ճամբաներու, այդ ազդակներուն առնչութեամբ ալ՝ արտաքին պարագաներու ենթադրութեան:

«Միլլիյէթ» Մոսկուայի աղբիւրով («Վրէմիա») կը գրէ թէ Ղարաբաղի համար ԱՄՆ-ու կողմէ պատրաստուած կարգաւորման ծրագիրը կը նախատեսէ Քոսովոյինին նման օրինավիճակ մը տալ անոր. այսինքն՝ Ղարաբաղ «Թուղթի վրայ» Ադրբեջանի կապուած պիտի մնայ, սակայն, պիտի ունենայ կառավարման սեփական մարմինները ու իր դրամը: Մաս մը այն տարածքներէն որոնք ներկայիս հայկական հակակշռին տակ են, պիտի վերադարձուին Ադրբեջանի: Նոյն աղբիւրին համաձայն ԱՄՆ տնտեսական մեծ օժանդակութիւն խոստացած է Բաքուի, եթէ այս ծրագիրը ընդունի: Ատոր փոխարէն հաւանականութիւնն ալ կայ ադրբեջանական քարիւղին համար առաջարկուած Բաքու – Ճէյհան խողովակաշարը հայկական տարածքէն անցընելու:

«Հիւրրիյէթ» եւս պատահարը կը կապէ Ղարաբաղի հարցին, նշելով Ադրբեջանի իշխանութեան վերջին հրաժարականները որոնք յաջորդած էին Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ ուղղակի բանակցութիւններուն: Անոնցմէ անմիջապէս ետք Հայաստանի մէջ կատարուածը ապդանշան կը նկատէ յետագայ զարգացումներու որոնք Կովկասի մէջ կարեւոր վերիվայրումներ նախատեսել կու տան:

Քրտական «Էօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթն ալ հաւանական կը նկատէ Ղարաբաղի հարցին հետ կապ մը, մէջբերելով ադրբեջանցի դէմքերու յայտարարութիւնները թէ արարքը գործուած է այն ուժերուն կողմէ որոնք դէմ են հայեւադրբեջանական խաղաղութեան:

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ԹՈՒՐՔ ՊՐՊՏՈՂԻ ՄԸ ԱԿՆՈՑՈՎ

«Ընկերային պատմութիւն» ամսաթերթը կը հրատարակուի «Թուրքիոյ Տնտեսական եւ ընկերային պատմութեան վաքըֆ»ին կողմէ: Անոր Սեպտեմբեր 1999–ի թիւին մէջ տեղ գտած են երեք յօդուածներ որոնք բաւական մօտէն կը հետաքրքրեն հայկական աշխարհը:

Առաջինը հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մըն է Ունեւորութեան տուրքին մասին. կատարուած է Մարմարա համալսարանին քաղաքագիտութեան եւ միջազգային յարաբերութիւններու բաժնի դասախօս Այհան Աքթարի կողմէ: Երկրորդը կը ներկայացնէ «Երեք սերունդով ճարտարապետ հայ ընտանիք մը» որ Եարմայեան ընտանիքն է: Այս երկրորդ գրութիւնը կը կրէ Կիւլայ Տինչէլ ստորագրութիւնը: Իսկ երրորդ յօդուածը նիւթ կ'ընէ Առաջին աշխարհամարտի որբերն ու անտէր մանուկները որոնց ազգութիւնը որոշել խրթին հարց մը եղած է: Այս յօդուածն ալ ստորագրած է Նավուզ Սէլիմ Գարագըզլը: Երեք յօդուածներուն ալ ընկերացող են բազմաթիւ ցուցակներ, նկարներ, ծանօթութիւններու բաժիններ:

Ունեւորութեան տուրքը նիւթ ըսող գրութիւնը խորագրուած է «Պոլսոյ կալւածային առուծախի արձանագրութիւններուն ուսումնասիրութիւն Ունեւորութեան տուրքի շրջանին» (1942 Դեկտեմբեր 26 – 1943 Յունիս 30): Ուսումնասիրութեան հեղինակը առաջին տողերով կը նշէ թէ Ունեւորութեան տուրքը հարկային պարզ օրէնքի մը կիրարկումը չէր, այլ «Թրքացում» քաղաքականութեան մը մէկ մասը. քաղաքականութիւն որուն հիմերը դրուած էին Օսմանեան վերջին շրջանին Իթթիհատականներու իշխանութեան օրերուն (1912–1918) եւ որ հետզհետէ կիրարկուած էր որպէս պետական քաղաքականութիւն: «Թրքացում քաղաքականութիւն» կը նշանակէ ընկերային կեանքի բոլոր չերտերուն վրայ, – [illegible] – [illegible] Սեպտեմբեր 6–7–ի դէպքերուն եւ 1964–ին Պոլսոյ Յոյներուն վտարումը շրջանակին մէջ: Այդ քաղաքականութիւններուն հետեւանքով այն եղած է որ ոչ – մահմեդական, փոքրամասնութիւններու համեմատութիւնը մինչեւ 1927–ին 2·78% էր երկրին մէջ, այսօր միայն 0·5% է:

Ա. Աքթար տուրքը կը բացատրէ Ա. աշխարհամարտի պայմաններով [illegible]

[illegible]

Օրէնքը որ 1942 Նոյեմբեր 12–ին կը հրատարակուի պետական պաշտօնաթերթին մէջ, կ'որոշէ աւելին քան 30 օրէն Ունեւորութեան տուրքով [illegible] «Երբեք [illegible] տուրք պիտի վճարէ»: Իսկ հարկատուներու ցանկերուն հրապարակումով ուշադրութիւն կը գրաւէ պահանջուած տուրքերուն անհամեմատական բնոյթը մահմեդական – Թուրք եւ ոչ – մահմեդական տարրերուն միջեւ: Ա. Աքթար այս նշումէն ետք ընթերցողը կը յղէ այդ շրջանի Պոլսոյ ելեւմտական պատասխանատու Ֆաիք Էօքթէյի յուշերուն ուր ըսուած է թէ փոքրամասնութիւններու որոշ խումբերէն պահանջուած տուրքը Թուրք–մահմեդականներէ պահանջուածին տասնապատիկն է: Ցանկերու քննութիւնը ցոյց կու տայ նաեւ որ որոշուած տուրքին 68%–ը Պոլսոյ բնակիչներուն կը վիճակի. ատիկա կը նշանակէ թէ Պոլիսը առեւտրական քաղքենիութեան մը կեդրոնացման վայրն էր: Անոր մէջ դեր ունեցած էր նաեւ հանրապետութեան առաջին տարիներու բնակչութեան քաղաքականութիւնը որով Անատոլուի փոքրամասնութիւնները պարտադրուած գաղթեցին Պոլիս: Տուեալներու համեմատական քննութեամբ մը յայտնի կ'ըլլայ որ ոչ – մահմեդական հարկատուներէն ընդհանուրին 87%–ը կը կազմեն, իսկ մահմեդականները՝ հազիւ 7%–ը: Մնացեալ 6%–ը խառն խումբ մըն է, բաղկացած ոչ – մահմեդականներէ եւ օտարներէ:

Սխալ է նաեւ տարածուած այն կարծիքը թէ Ունեւորութեան տուրքը գանձուած է միայն հարուստներէ. յօդուածագիրը կը շեշտէ թէ այս պարագան ճիշդ է միայն մահմեդական – Թուրք հաստատութիւններու համար: Իսկ փոքրամասնութեան պատկանող հարկատուներու մէջ [illegible] որոնց գումարը կը հասնի 26 հազարի:

Այն հարկատուներուն որոնք մինչեւ որոշուած պայմանաժամը՝ 1943 Յունուար 21 չեն վճարած իրենց պարտքը, տուները եւ աշխատատեղիները կը խուզարկուին, կը գրաւուի ստացուածքը, ապա գրաւուած կարասիները, ապրանքները վաճառքի կը հանուին ու տուրքին գանձումը կը կատարուի: Նոյն ատեն կը սկսին աշխատանքի վայրեր ուղարկուիլ այն պարտատէրերը որոնք ամսուան մը ընթացքին չեն կրցած վճարել պահանջուածը ու պէտք է իրենց բազուկին ուժով հատուցանեն պարտքը: 32 հոգինոց առաջին խումբը որ 1943 Յունուար 27–ին ճողեկառքով ճամբայ կ'ելլէ դէպի Աշքալէ, բաղկացած է միայն պոլսեցի ոչ – մահմեդականներէ:

Ա. Աքթար պրպտումներ կատարած է Պոլսոյ կալուածային դիւաններուն մէջ ալ, տեսնելու համար թէ որքան կալուած վաճառուած է Ունեւորութեան տուրքի շրջանակին մէջ: Նոյն օրերուն հրապարակուած օրէնք մը դիւրացուցած է այդ գործը. հոն ըսուած է որ կալուածային վաճառք մը կը վաւերացուի միայն եթէ ճշդուի թէ առուծախը կապ չունի Ունեւորութեան տուրքի պարտատիրոջ մը հետ:

Հարկատուները նախ մէջտեղ հանած են իրենց խնայած գումարները. յետոյ ծախած են կահ–կարասի, գորգեր, եւլն.: Երբ պետութիւնը սկսած է գրաւումներու եւ առաջին խումբերը ղրկել Աշքալէի աշխատանքի ճամբարները, Պոլսոյ բոլոր շրջաններուն մէջ թափ ստացած է կալուածներու վաճառքը, յատկապէս ոչ – մահմեդական տարրին մօտ:

Պրպտումները ցոյց կու տան որ ամէնէն աւելի արժէք ունեցող կալուածները ծախուած են Հրեաներու կողմէ: Անոնց կը յաջորդեն Հայերը եւ Յոյները: Այդ օրերուն տէր փոխած կալուածներու մաս կը կազմեն Պէյօղլուի այսօր եւս հանրածանօթ կարգ մը շէնքերը. շարժանկարի սրահ, ակումբ, ծաղարան, մեծ գործատեղիներ, խաներ, եւլն.: Ունեւորութեան տուրքը վճարելու համար վաճառուած կալուածներուն 67,7%–ը գնուած է մահմեդական – Թուրք հաստուածին կողմէ, 16·521 լիրայի միջին գինով մը: Երբ նըկատի առնուի որ նոյն ժամանակաշրջանին երկյարկանի տուն մը կ'արժէր շուրջ 2000 լիրա, դժուար չէ եզրակացնել որ խնդրոյ առարկայ կալուածները Պոլսոյ ամէնէն արժէքաւորներն էին: Այդ կալուածները գնողներու մէջ կը գտնուին հանրապետական տնտեսական կազմաւորումներ, ինչպէս՝ Թուրքիոյ շաքարի գործատուներու ընկերութիւնը, Հողային բերքերու դրասենեակը. նաեւ ազգային դրամատուներ, ապահովութեան ազգ. ընկերութիւններ, պաշտօնական ու կիսապաշտօնական հիմնարկներ, ինչպէս՝ Պոլսոյ քաղաքապետարանը, Վաքըֆներու տնօրէնութիւնը: Այլ խօսքով՝ վաճառուած կալուածներու 30%–ը սեփականութիւնը դարձած է պետական հակակշռին ենթակայ կազմակերպութիւններու: Անոնց մեծ մասը այսօրուան երկնաքերներուն նման, շրջանի փարթամութիւնն ու ճոխութիւնը իրենց ճարտարապետութեամբ ցոլացնող շէնքեր էին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՃԱԽՈՐԴ» ԵՒ «ՅԱՃԱԽԱՆՔ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Ամէն անգամ երբ այս բառերուն կը հանդիպիմ, անխուսափելիօրէն կը տարուիմ կարգ մը խորհրդածութիւններով, մտածելով որ մեր ընթացիկ խօսակցութիւններուն մէջ որքա՛ն սխալ տեղադրուած բառեր կը գործածենք կամ ալ նըպատակէն հեռացած բացատրութիւններ: Օրինակները անհամար են, բայց մենք այսօր կ'ուզենք կանգ առնել ««յաճախորդ» բառին վրայ, որ երբեք ստուգաբանօրէն չէ այն, զոր կ'ուզենք բացատրել իրականութեան մէջ:

Առանց անդրադառնալու, ամէն օր եւ յաճախադէպօրէն կը գործենք նման սըխալներ, որոնք սակայն նուիրագործուած ասութիւններ կամ բացատրութիւններ են: Ճամբուն վրայ կրպակէ մը երբ ուզէք թերթ մը գնել, դուք վաճառորդին համար «յաճախորդ» մըն էք: Իրականութեան մէջ, սակայն, ան թէեւ «վաճառորդ» է, բայց դուք «յաճախորդ» պէտք չէ նկատուիք, քանի որ մեծ հաւանականութեամբ անգամ մըն ալ պիտի չանցնիք անոր կրպակի առջեւէն՝ բաներ մը գնելու համար: Ուրեմն, դուք ո՛չ թէ «յաճախորդ» էք, այլ՝ «գնորդ» մը պարզապէս, ինչպէս որոշ կերպով ճշդուած է այս պարագան, տեղական լեզուին համար: Ի փոխարէն, եթէ ամէն օր կամ գոնէ շաբաթավերջերուն կ'երթաք սա կամ նա սըրճարանը, գինետունը, գարեջրատունը կամ ծաղարանը, անոնց «յաճախորդ»ն էք բառին բուն առումով: Այս բոլորին ալ պատասխանատուն՝ սխալ գործածուած «յաճախող» բացատրութիւնն է միայն: Մինչդեռ, իրականութեան մէջ մեր լեզուն որքան հարուստ է նման պարագաներու, մանաւանդ հարեւան լեզուին հետ բաղդատած: Ունինք անհամար ածանց եւ յետադաս մասնիկներ, արհեստ մը կամ ասպարէզ մը բացատրելու համար: Հար, պան, ագործ, արար, տակաւին անհամար մասնիկներ հարստութիւնը կը կազմեն մեր լեզուին՝ ասպարէզներու կապուած, երբ կարգ մը լեզուներ, հակառակ իրենց երեւութական հարստութեան, զուրկ են մեր Մայրենիին հարստութենէն, երբեմն զարմանալի նկատուելու աստիճան: Օրինակ, ո՞րուն միտքէն կ'անցնէր «պայտահար»ին –կամ «պայտար»ին «Մարէշալ Ֆէրան» ըսել ֆրանսերէնի մէջ կամ պայտին «Հորս շու» անունը տալ անգլերէնով, որ կը նշանակէր «Ձիու կօշիկ»:

[illegible] կը գործենք այնպիսի սխալներ, որոնք նուիրագործուած են այլեւս ու շատ բնական կը թուին: «Իրարու հետ համբուրուեցան» երբ կ'ըսենք, չենք խորհիր որ եթէ դէմինն ալ չհամբուրէ, խնդրոյ առարկայ անձը ո՛չ թէ համբուրուած, այլ՝ միմիայն «համբուրած կ'ըլլայ: Պարագան նոյնն է «գիրկընդխառնուելուն»: Եթէ երկու կողմերը զիրար չգրկեն, ատիկա ողջագուրել կամ գիրկընխառնուիլ չըլլար. այլ միայն ... գրկել: Ուրեմն՝ «իրարու»ները հոս աւելորդ են: Որեւէ անհանգստութիւն զգալու ատեն, մարդիկ կ'ըսեն «կոկորդներս կը ցաւին» կամ «կռնակներս կը ցաւին», փոխանակ ըսելու որ կոկորդը կամ կռնակը կը ցաւի եւ այս պարագային՝ ամէն ինչ իրարու կը խառնուի...:

Ի դէպ՝ այս բացատրութիւնը այնքան սխալ կը գործածուի երբեմն, որ կարգ մը մարդիկ երբ կը խօսին «Նեղուցներու» մասին, կ'ըսեն՝ «Կոկորդներէն անցնիլ»: Անցեալին, ժողովուրդը Պապ–ը Ալիի (Բ. Դուռ) մասին երբ կը խօսէր, փոխանակ Բարձրագոյն Դուռ ըսելու իր իսկական իմաստով կը գործածէր «Երկրորդ Դուռ» բացատրութիւնը: Նոյնիսկ այս բացատրութիւնը տեղ գտած է մօտաւոր անցեալի մեր գրականութեան մէջ, ինչպէս տակաւին մինչեւ այսօր ալ առօրեայ խօսակցութեան մէջ կ'ըսուի «Դատը Մաքուրի տալ»՝ Թրքերէնի մէջ գործածուած «Թէմտալ»ի առումով, որուն բուն իմաստն է «Վերաքննութիւն»:

«Ակօս»

ԿՐԵՄԼԻՆԻ ՆՈՐ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆՆԵՐԸ

Ռուսաստանի նախագահին յաջորդական անհանդստութիւնները պատճառ եղած են որ առանց որեւէ վերապահութեան ան այլեւս համեմատուի խորհրդային ղեկավարներէն Բրեժնեւի հետ որ կերպով մը Միութեան քայքայումին պատճառը կը նկատուի, մերժած ըլլալով իշխանութիւնը փոխանցել երիտասարդներու: Ու կը յաջորդէ մտահոգութիւնը թէ Ելցինի պարագային ալ նոյնը պիտի չըլլա՞յ Ռուսաստանի ճակատագիրը: Այս նոյն հարցականը վերջերս տեղ գտած է հեռատեսիլի հաղորդումի մը ընթացքին ալ, ազատական շրջանակներու վրդովումը խնդրոյ առարկայ ընելով կառավարութեան գործունէութեան Կրեմլինի յաճախակի միջամտութիւններուն առընչութեամբ:

Ճիշդ է որ վարչապետ Պուտին բաւական խիստ արտայայտութիւններ ունեցած էր Չէչէնիոյ խնդրին մասին, բայց ատիկա մեծ բան չէր փոխած իր կացութենէն որ կը բացատրուի նախագահական վարչարարութեան պատանդը ըլլալու հանգամանքով: Անոր գլխաւոր փաստերէն կը նկատուի Ռուսաստանի տնտեսութեան տիրական դէմք Բերեզովսկիի մարդոցմէ մէկուն փոխ–վարչապետ նշանակումին համակերպումը:

Երկրին կացութիւնը յաճախ կը մղէ հարց տալու թէ ո՞վ է հոն իսկական իշխանութեան տէրը: Պաշտօնապէս այդ տէրը նախագահն է: Սակայն ամէն մարդ գիտէ թէ ան իր շրջապատին ձեռքը խաղալիկ է: Ու Ռուսերը անոր ակարութեան ետին կը նշմարեն ռասփութինեան երրորդութիւն մը. ան կազմուած է Ելցինի աղջիկէն, յուշերուն հեղինակէն ու նախագահական վարչութեան պետէն որ նոյնպէս Բերեզովսկիի մուծ գործերուն մօտիկ մասնակից մըն է: Աղջիկը՝ Տատիանա միջազգային մամուլին թիրախներէն է այն օրէն երբ յայտնի եղան արտասահմանեան դրամատուներու մէջ ունեցած հաշիւները:

Ռասփութինեան երկրորդ երրորդութիւն մըն ալ կայ որ կը գործէ Ելցինի շուքին մէջ եւ որ նոյնքան ծանօթ չէ. այս մէկը կազմած են դրամատան երկու տէրեր, եւ ՔԱ – Կէ – Պէ–ի նախկին զօրավար մը: Առաջին երկուքը անսահմանօրէն հարուստ են. իրենց գլխաւոր նպատակն է տեղ գտնել աշխարհի ամէնէն հարուստներու տարեկան լիսուն անուններու ցանկին վրայ: Երեքն ալ կը պատկանին Բերեզովսկիի դպրոցին, բայց որոշած են այլեւս ինքնագլուխ գործել. համոզուած են որ իրենց դրամը ամենազօր է եւ ան է որ պիտի որոշէ վերջին պահուն թէ ո՛վ աթոռ պիտի ունենայ Դումային մէջ եւ թէ գալ տարի ո՛վ նախագահ պիտի ընտրուի:

Ինչ կը վերաբերի զօրավար Մակարովի, ան ՔԱ – Կէ– Պէ–ի նիւթական նեղութեան օրէն սկսած է իր հաշւոյն գործել, ստեղծելով ապահովութեան ընկերութիւն մը որ իր պաշտպանութեան տակ առած է հանրախանութներու շարք մը որուն նախագահը իր աներհայրն է: 1998–ին Մակարովի յանձնուած է բարձր պաշ-

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ-Ի ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան, Հոկտեմբեր 12-ին ժամանած է Լոս-Անճըլըս, ընկերակցութեամբ «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի, խրախուսելու համար հիմնադրամի տեղական վարչութեան կազմակերպած թելեթոնի աշխատանքները: Թելեթոնը որ տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 25-ին, գոհաբանութեան օրը, հաւաքուած գումարը յատկացնելու համար Արցախի հիւսիս-հարաւ ճանապարհի կառուցումին: Վարչապետը եւ հիմնադրամի տնօրէնը հանդիպումներ ունեցած են հայկական քաղաքական, բարեսիրական, մշակութային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ, այցելած են զոյգ Առաջնորդարանները, ինչպէս նաեւ հայկական կարգ մը վարժարաններ, մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ Հոկտեմբեր 17-ին ժողովրդային հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Կլէնտէյլի Սուրբ Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, ուր խօսք առած են վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, ԼՂՀ-ի Ուաշինկթընի ներկայացուցիչ Վարդան Բարսեղեան, Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, հիմնադրամի տեղական վարչութեան ատենապետ Զաւէն Խանճեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, շեշտելով Արցախի հիւսիս-հարաւ ճանապարհի կառուցման անհրաժեշտութիւնը: Վարչապետը Հոկտեմբեր 18-ին այցելած է Սան-Ֆրանսիսքօ, յաջորդ օրը վերադարձած է Ղարաբաղ:

***

ՀԱՅ ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՆԵՐ ՊԻՏԻ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ ԷՎԸՐԷՍԹԻ ԳԱԳԱԹԸ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է հանգանակութեան ձեռնարկ մը, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի նախաձեռնութեամբ կազմուած յանձնախումբի մը կողմէ: Ձեռնարկին նպատակը եղած է օգնել հայրենի լեռնագնացներ Հայկ Տօնոյեանի եւ Սաշա Մայիլեանի, որպէսզի իրականացնեն իրենց փափաքը, այն է՝ բարձրանալ Էվերէսթի գագաթը եւ զետեղել Եռագոյն դրօշը: Խօսք առած են Նորա Եագուպեան եւ Կարէն Եղբայրեան: Ցուցադրուած է տեսերիզ մը հայ լեռնագնացներու նուաճումներուն մասին: Արմէն Մելքոնեան յայտնած է թէ հիւպատոսարանը նեցուկ կը կանգնի եւ կը հովանաւորէ լեռնագնացներուն նոր նուաճումները: Հանգանակութենէն գոյացած է կոկիկ գումար մը: Հայկ Տօնոյեան եւ Սաշա Մայիլեան յառաջիկայ Մարտ-Մայիս պիտի մագլցին Էվերէսթի գագաթը: Այս նախաձեռնութեան համար իբրեւ ծախք նախատեսուած է 50 հազար տոլար:

***

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ

Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 2-ին, նշուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի «Մասիս» մասնաճիւղին 20-ամեակը: Բացումը կատարած է հանդիսավար Կարօ Քամարեան: Ցուցադրուած է մասնաճիւղին գործունէութիւնը ներկայացնող տեսերիզ մը, որմէ ետք խօսք առնելով Շրջ. Վարչութեան կողմէ Հայկ Յովսէփեան, շեշտած է մասնաճիւղը սեփական կեդրոնով օժտելու անհրաժեշտութիւնը: Խօսք առած է վարչութեան ատենապետը՝ Արամ Զօպանեան:

***

ՏՈՔԹՈՐ ՌՈՒԲԻՆԱ ՓԻՐՈՒՄԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիւ Կոլէջըն» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան (ՀԿՀ) մեծարանքի ցերեկոյթը, նուիրուած Տոքթոր Ռուբինա Փիրումեանին: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Բացումը կատարած է Նորա Սահակեան: Խօսք առնելով ՀԿՀ-ի «Հայաստան ծրագիր»ի յանձնախումբի ատենապետ Հրանդ Տէր-Սարգսեան, նշած է թէ ծրագիրին նպատակն է մինչեւ 2000 թուականի Հոկտեմբեր ամիսը 50 դպրոց նորոգել Հայաստանի եւ Արցախի մէջ, ՀԿՀ-ի 50-ամեակին առիթով: Ցայժմ դրուած են 15 դպրոցներու հովանաւորներ: Ռուբինա Փիրումեանի կենսագրականը եւ ծառայութիւնները ներկայացուցած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Սրտի խօսքեր արտասանած են Յասմիկ Թաշճեան եւ Ռիթա Որբերեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է մեծարեալը: Հուսկ, առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին կոնդակը եւ «Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով պարգեւատրած է Ռուբինա Փիրումեանը:

***

ԱՐԱՐԱՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Հայ Սքաուտի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 3-ին, տեղի ունեցած է Արարատ Պետրոսեանի երաժշտական եւ մանկավարժական գործունէութեան 20-ամեակին նուիրուած գեղարուեստական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Իրանահայ Միութեան: Ներկայ եղած են աւելի քան 1000 հոգի: Յայտագիրը վարած է Անահիտ Մարտիրոսեան: Հանդէս եկած են բազմաթիւ արուեստագէտներ, երգչախումբ, պարախումբ, արուեստի խակական վայելք մը պարգեւելով ներկաներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ռնատարներու ընտրութեան գործը: Անկէ ի վեր ապահովութեան մարզին, բանակին եւ նոյնիսկ արդարադատութեան շրջանակին բոլոր նշանակումները իրմէ կախում կ'ունենան: Ռասփութիններուն ամէնէն հզօրը նկատուած այս անձը Միացեալ-Նահանգներու մէջ դրամ չունի, բայց տարադրամի հաշիւ մը ունի Անտոբայի մէջ: «Ատիկա օրինաւո՞ր է» հարցումին Հարկերու նախարարը պատասխանած է. «Ռուսաստանի մէջ այնքան շատ են Մակարով անունը կրողներ որ...»:

Յստակ է որ Ելցինի շրջանակին քաջագործութիւնները չեն բարելաւած անոր արդէն ողբերգական պատկերը. հեռատեսիլին կողմէ 15 հազար հոգիի մօտ կատարուած հարցախոյզի մը 14.356-ը պատասխանած են թէ նախագահը պէտք է իշխանութիւնը առժամապէս յանձնէ վարչապետ Պուտինին: Հետաքրքրական է որ հակառակ նման հարցախոյզներ լուրջ արժէք չունենալուն, հաղորդումը դիտելէ ետք Ելցին որոշած է ըլլալ հիւանդանոցէն:

Շատեր հարց կու տան թէ նախագահը իսկապէս տեղեա՞կ է Չէչէնիոյ պատահարներուն: Պիտի կրնա՞յ տակաւին երկար ատեն ոտքի պահել իշխանութեան այդ համակարգը: Ոմանք կը յիշեն Պիսմարքի խօսքը թէ պատերազմը չափազանց կարեւոր բան մըն է զինուորականներուն ձգուելու համար: Բայց այդ արժեւորումը իմաստ ունի այն երկիրներուն համար որոնք զօրաւոր իշխանութեան տէր են, ինչ որ չէ Ռուսաստանի պարագան: Իսկ անոր զինուորականները կրնան վաղը, միւս օր այդ կացութեան հետեւանքները կրել:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Աթոռանիստ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է նորընտիր Կաթողիկոս-Պատրիարք՝ Ներսէս-Պետրոս ԺԹ.ի գահակալութիւնը: Արարողութեան նախագահած է նախկին Կաթողիկոսը՝ Յովհաննէս-Պետրոս ԺԸ. որ նաեւ քարոզած է բնաբան առնելով՝ «հաւատք եւ սէր»: Ներսէս-Պետրոս ԺԹ. կոչ ըրած է իր հօտին՝ միակամօրէն տօնակատարելու Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակը: Յետ պատարագի, նորընտիր կաթողիկոսը շնորհաւորութիւններ ընդունած է բարձրաստիճան հոգեւորականներէ եւ անձնաւորութիւններէ: Կարդացուած են նաեւ Հայաստանի նախագահին եւ վարչապետին շնորհաւորական գիրերը: Արարողութեան ներկայ եղած են Լիբանանի Ներքին նախարարը որ կը ներկայացնէր նախագահ զօր. է. Լահուտը եւ բազմաթիւ քաղաքական այլ դէմքեր:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 16-ին, շարունակուած է «Մշակոյթի Շաբաթ» գիրքի օրով: Հանդիսասրահին մէջ, անջատ սեղաններու վրայ զետեղուած են զանազան գրողներու կամ հաստատութիւններու կողմէ հրատարակուած գիրքեր: Որպէս հաստատութիւն՝ Մխիթարեան Միաբանութիւնը, Ուսուցչաց Հիմնարկը, Արաս հրատարակչատունը, Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը, Դպրեվանքի Սանուց Միութիւնը, իբրեւ անհատ՝ Զ. Խրախունի, Ռ. Հատտէճեան, Երուանդ Կոպէլեան, Սիրվարդ Գարամանուկ եւ ուրիշներ: Ժամը 14-էն սկսեալ աշակերտները եկած են այցելելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ» ՍՓԻՒՌՔԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

Կրթութեան ու Գիտութեան նախարարութիւնը, ըստ Սփիւռքի բաժնի պետ Ե. Նաւոյեանի, հետամուտ է Սփիւռքի միօրեայ դպրոցներուն համար դասագիրք պատրաստելու ծրագրին: Բուսածը այն է որ Եւրոպայի երկիրներուն մէջ կան հայկական դպրոցներ ուր արեւմտահայերէն ու արեւելահայերէն դասագիրքեր կը գործածուին, դժուարացնելով ուսուցիչներու գործը: Պատրաստուած է փրոֆ. Պետրոս Պետիրեանի հայերէնի դասագիրքը ուր նոյն նիւթերը տրուած են թէ դասական եւ թէ նոր ուղղագրութեամբ: Ներկայիս ան փորձի շրջան մը կ'ապրի Վիէննայի մէջ ու եթէ դրական արդիւնք առնուի, դասագիրքին գործածութեան շրջանակը աւելի կ'ընդլայնուի: Համալսարանի ընդունելութեան ընթացքին ալ Սփիւռքէն դիմողներու վաթսուն տեղ յատկացուած է, որպէսզի Սփիւռքի դպրոցներուն համար ուսուցիչ պատրաստուի, քանի որ այդ պատրաստութիւնը ներկայիս տարբեր կեդրոններու մէջ կ'ըլլայ «տարում եւ հոգեբանական անջրպետ» մատնելով: Ուստի Նախարարութիւնը կը ձգտի փորձել որ Սփիւռքի դպրոցները իրենց կատարելագործումի ճամբուն վրայ որպէս առանցք դիտեն Հայաստանի կրթական համակարգը:

***

Վ. ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ՓՈՂՈՑ

Մալաթիա-Սեբաստիա թաղապետարանը վերջերս մահացած երեսփոխան Վահան Զատիկեանի յիշատակին որոշած է հարաւ-արեւմտեան թաղամասին զբօսայգեկը կոչել անոր անունով: Որոշումը տրուած է Վ. Զատիկեանի 43-րդ տարեդարձին օրը, Հոկտ. 22-ին:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Շոգենաւի կամրջակին վրայ կը շրջէր առանձին, մելամաղձոտ տրամադրութեան մը մէջ: Ամուլի կեանքը, զոր կը վարէր ժամանակէ մը ի վեր, չափազանց կը ճնշէր իր վրայ: Չէր կրնար ըմբռնել, թէ ինչո՞ւ իր կեանքը այսպէս տակն ու վրայ եղած էր, տուն ու գործ թողած նետուած էր օտար հորիզոններու տակ եւ ընտանիքն ալ ցիր ու ցան եղած:

– Մէկերնիս Սուրիա, մէկերնիս Ռումանիա, մէկերնիս Ֆրանսա, – կը մտածէր ինքնիրեն, – ինչո՞ւ համար այս ամէնքը, ի՞նչ պատճառ կար մեր հանգիստը այսպէս խանգարելու, իմ այս տարիքիս մէջ...

Շոգենաւը արդէն երկաթը կը վերցնէր, ու Բարսեղ աղա միշտ մտածկոտ, շոգենաւին եզերքին յենած, կը դիտէր անտարբեր աչքերով, քարափին վրայ խռնուած բազմութիւնը:

Յանկարծ ձայն մը զինք կանչեց ետեւէն:

– Վայ, Բարսեղ էֆէնտի, դո՞ւք ալ կը ճամբորդէք...

Ետին դարձաւ եւ իր առջեւ կանգնած գտաւ Շաւարշ Մոսկենցը զուարթ, շողշողուն:

– Այո, – կմկմաց Բարսեղ աղա, – արդէն որոշած էի՝ Սուրիա կ'երթամ կոր, հիմակուհիմա հոն հաստատուելու միտք ունիմ:

– Շատ աղէկ, շատ աղէկ, – ըսաւ երիտասարդը, – լաւ խորհեր էք, հոս մեզի համար գործ չկայ, Յոյներուն հետ կարելի չէ մրցիլ... շատ բարեբախտութիւն մըն է, որ միասին պիտի ճամբորդենք:

– Դո՞ւք ալ Սուրիա կ'երթաք:

– Նախ Պէյրութ, յետոյ հաւանօրէն Դամասկոս, Հալէպ... ո՞վ գիտէ թերեւս մինչեւ Պաղտատ:

– Զբաղմունք մը գտա՞ծ էք, – հարցուց Բարսեղ աղա կասկածոտ դէմքով մը, որովհետեւ կը վախնար, որ երիտասարդը իրմէ դրամ ուզէ:

– Զբաղմունքը հոն կը գտնենք, դիւրին է, – պատասխանեց Շաւարշ, – աչքը բաց մարդը ամէն տեղ կրնայ ապրուստը ճարել:

– Այնպէս է, բայց վերջապէս օտար երկրի մէջ ալ քիչ մը դժուար է... Սուրիոյ մէջ ծանօթներ ունի՞ք:

– Հոն երթանք նէ՝ շուտով կը ծանօթանանք ամէնուն հետ... աւելի զատ ընկերս ծանօթ է Սուրիոյ, բաւական ժամանակ մնացած է հոն:

– Ընկեր ունի՞ք միասին:

– Այո... բարեկամս՝ Թոմին: Կարծեմ կը ճանչնաք:

— Կը յիշեմ, որ անգամ մը իրարու ներկայացանք, – ըսաւ Բարսեղ աղա:

Այս հանդիպումը շատ հաճելի չէր թըւած արդէն Բարսեղ աղայի, իսկ երբ իմացաւ, որ Թոմին ալ շոգենաւին մէջն է, քիչ մը աւելի տհաճութիւն մը զգաց:

– Սքանչելի տղայ է այդ Թոմին, – աշխուժակեց Շաւարշ, – ճշմարիտ գանձ մը, հիմա որ աղէկ մը ճանչցայ զինքը, կըրնամ իր մասին որոշ գաղափար յայտնել:

– Իսկ Միսակ պէյը ձեզի հետ չէ՞, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Չգէ այդ ոչինչ մարդը, – գոչեց Շաւարշ, – ապուշին, տխմարին մէկն է, դրամ ունելէ ուրիշ բան չի գիտեր... կարծեմ կեանքին մէջը տասը փարա չէ շահած:

– Ըսել է Միսաքը Աթէնք մնաց:

– Ո՞ւր կ'ուզէք, որ երթայ ... դրամ չունի որ:

– Պոլիսէն դրամ չստացա՞ւ:

– Այո, եկաւ բաւական դրամ, բայց քանի մը օրուան մէջ կերաւ լմնցուց, հիմա նորէն դրամի կը սպասէ կոր... այս առտու եկաւ զիս տեսաւ, չխտակը՝ շատ մեղքցայ իր վիճակին, հանեցի քանի մը հարիւր տրախմի տուի:

Այս վերջին խօսքերը բարերար ազդեցութիւն մը ըրին Բարսեղ աղայի վրայ:

– Քանի որ ուրիշի դրամ տուեր է, ինք դրամի պէտք չունի, – հետեւցուց:

Շաւարշ խօսակցութեան նիւթը փոխեց յանկարծ:

– Կարծեմ սքանչելի օդով մը պիտի ճամբորդենք, – ըսաւ:

– Այնպէս կ'երեւայ, պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Շոգենաւնիս ալ շատ աղուոր շոգենաւ մըն է... որչա՜փ ալ ճամբորդ կայ:

– Այս միջոցիս ամէն մարդ երթալ գալու վրայ է:

(Շար. 130)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՈՒ
ՏԱԳՆԱՊԻ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Փարիզ, 1999

(Շար. Ա. էջէն)

խանութեանց դիմումին ընդառաջելով, Ժ.-Փ. Պրէթի նախագահած պատուիրակութիւնը որ Հայաստան պիտի երթար Նոյեմբեր 1-էն 7, ցնոր տնօրինութիւն յետաձգած է ճամբորդութիւնը:

***

Եւրոպական Խորհրդարանի անդամ, Մարթին Ռուռ հաղորդագրութեամբ մը կը յայտնէ իր վրդովումը ի տես արարքի մը որ կը մնայ ժողովրդավարութեան եւ մարդկութեան:

***

Ռ. Քոչարեանի ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահը՝ Ք. Փոնսըլէ:

Վ. Օսկանեանի ցաւակցական գիր մը ղրկած է Արտաքին նախարար՝ Հ. Վետրին:

ՄԱՄՈՒԼ

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

Կը հաղորդէ որ դէպքերէն անմիջապէս վերջ, Ուաշինկթըն իր օժանդակութիւնը առաջարկած է Հայաստանի եւ Մ. Օլպրայթ հրահանգած է իր տեղակալին՝ Ս. Թալպոթի որ Երեւան վերադառնայ: «Պէտք է տեսնենք թէ ի՛նչ կրնանք ընել» ըսած է տիկին Օլպրայթ:

Դատախազը, կը գրէ թերթը, անհաբեկչութեամբ մեղադրեց հինգ կրակողները որոնք կրնան 10-էն 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Կ՚արձագանգէ Ն. Յունանեանի (խմբակին պետը) հեռատեսիլէն ըրած յայտարարութեան.- «Կ՚ուզենք փրկել Հայաստանի ժողովուրդը աղէտէն եւ վերահաստատել իր իրաւունքները»:

Հայաստանի տնտեսութիւնը տագնապի մէջ է, կ՚ըսէ թերթը, եւ տնտեսական չուկայ ստեղծելու ջանքերը ձախողեցան:

***

«WALL STREET JOURNAL»

(Հոկտեմբեր 29)

Թերթը իր խմբագրականին նիւթ ըրած է Երեւանի պատահարը: Ըսելով հանդերձ թէ ամէն տեղ տաք գլուխ ահաբեկիչներ կրնան գտնուիլ վրէժ լուծելու համար ղեկավար դէմքէ մը եւ թէ Կովկասի մէջ բրտութիւնը բացառութեան կարգին չի գտնուիր, հարց կուտայ. «Որո՞ւ կը ծառայէ կատարուածը»: Բացատրութիւնը գլխաւորաբար կը հիմնուի Ղարաբաղի կարգաւորման համար վերջին շրջանի բանակցութիւններուն, ԱՄՆ-ու միջնորդութեամբ: Այս նիւթը կ՚առընչուի Մոսկուայի կեցուածքին որ շրջանին մէջ, յատկապէս քարիւղի գրաւարկին ծանրութեան տակ, կը ջանայ չէզոքացնել չէչէնական ազդակը: Նոյն գրաւարկը կը տեսնէ նաեւ հայեւադրբեջանական բանակցութիւններուն մէջ, քանի որ Բաքու քարիւղատարը հայկական տարածքէն անցընելու հեռանկարով կը փորձէր խաղաղութիւն ստորագրելու մղել Երեւանը: Վ. Սարգսեան յայտնուած էր համաձայնութեան գիրքէն եւ որպէս պատերազմի հերոս ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար, անոր նեցուկը վճռորոշ ազդակի արժէք կը ներկայացնէր:

Թերթը նման կացութեան մը Ռուսաստանի համար անհրաժեշտ ըլլալուն վարկածով ու Չէչէնիոյ մէջ անոր ձեռնարկած արիւնահեղութեան փաստով, պատասխանատուութեան գիրքին վրայ կը տեսնէ Մոսկուան:

***

«FINANCIAL TIMES»

(Հոկտեմբեր 29)

Այս թերթը եւս ղարաբաղեան ազդակը, քարիւղի խնդիրը, ԱՄՆ - Ռուսաստան մրցակցութիւնը կը յիշէ, բացատրելու համար ահաբեկչական արարքը: Շրջանին մէջ ազդեցութեան գօտի ունենալու ձգտումը եւ Ղարաբաղի կնճիռով Ռուսաստան - Թուրքիա պատերազմէ մը վախը մղած է ԱՄՆ-ը որ գործնապէս մասնակցին հակամարտութիւնը հարթելու գործին: Մինչդեռ Հայաստան Մոսկուայի աւանդական դաշնակիցն է, հետեւաբար Ուաշինկթընի կողմէ նման նախաձեռնութիւն տհաճութիւն կը նկատէ:

***

«THE TIMES»

(Հոկտեմբեր 28)

Լոնտոնի այս թերթը եւս կը կեդրոնանայ նոյն ազդակներուն վրայ, աւելցնելով որ Վ. Սարգսեան - Կ. Դեմիրճեան դաշինքին վերջին ընտրութեան յաղթանակը դժուար կացութեան մատնած էր նախագահ Ռ. Քոչարեանը: Առաջին երկուքը կառավարութեան եւ խորհրդարանին հակակշիռը ունենալով, նախագահին մնացած էր արտաքին քաղաքականութեան մարզը: Պատասխանատուութեան բարձրագոյն մակարդակին եռակի այս բաժանումը լարումի աղբիւր էր: Այսուհանդերձ, ոչ ոք կրնար նախատեսել նման բրտութեամբ վախճան մը:

***

«LE MONDE»

(29 Octobre)

Մարի Ժեկօ բաւական երկար կ՚անդրադառնայ դէպքերուն, որոնց նկարագրութենէն ետք, խորհրդածութիւններ կ՚ընէ, դիտել տալով Ղարաբաղի առընչուող վերջին իրադարձութիւնները, Թալպոթի այցելութիւնը եւ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութեան «ջանքերը» (չակերտը՝ մեր կողմէ), որպէսզի կարգադրութիւն մը ըլլայ նախքան Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Պոլսոյ վեհաժողովը (Նոյ. 18 - 19): Ըստ տեղւոյն դէտերուն, կը գրէ, վերջին ամիսներուն լարուածութիւնը դէմ առ դէմ հանած էր Ղարաբաղցի Հայերու կողմնակիցները՝ մօտ Ռ. Քոչարեանի եւ Հայաստանի Հայերը, որոնք կը հրջապատէին վարչապետը:

***

«LE FIGARO»

(29 Octobre)

LE POUVOIR ARMÉNIEN DÉCAPITÉ

Փիոթր Սմոլար երկարօրէն կը ծանրանայ պատահած դէպքերուն վրայ և կ՚արձագանգէ պատանդներու ազատ արձակումէն եւ կրակողներու յանձնումէն ետք նախագահ Ռ. Քոչարեանի հեռատեսիլէն յայտարարութեան.- «Ըսինք իրենց որ զէնքերը յանձնեն, պատանդները ազատ արձակեն, ոստիկանութեան յանձնուին եւ երաշխաւորեցինք իրենց կեանքը եւ արդար դատավարութիւն մը»:

Խորհրդածութիւններու բաժնին մէջ, լրագրողը կ՚անդրադառնայ երկրին ներքին լարուած կացութեան, Քոչարեանի առանձնութեան իշխանութեան գլուխը եւ հակառակ զոմանտոյի անկապակից պատճառաբանութիւններուն, կ՚ըսէ, դժուար է կապ մը չտեսնել հայկական քաղաքականութիւնը ցնցող գլխաւոր հարցին՝ Ղարաբաղի հետ: Բազմաթիւ աղբիւրներու համաձայն, կ՚աւելցնէ, Ալիեւ - Քոչարեան չորս հանդիպումներէն ետք, երկու երկիրները շատ մօտ էին համաձայնութեան մը ի մեծ գոհունակութիւն Եւրոպական Միութեան եւ ԱՄՆ-ու:

***

«LIBERATION»

(29 Octobre)

L'ARMENIE A VIF

Երկարօրէն կ՚անդրադառնայ ծանօթ մանրամասնութիւններ տալով դէպքերուն եւ քաղաքական ներքին կացութեան մասին:

Հարցազրոյց մը հրատարակած է Ի-ՆԱԼՔՕ-ի դասախօս, Կեդրոնական Եւրոպայի եւ նախկին Խորհ. Միութեան մասնագէտ՝ Ծառլ Ուրժեւիչի հետ: Ան չի խորհիր որ դաւադրութիւն մը ըլլայ, քանի կ՚ըսէ, տագնապը կը պատահի երբ հայկական քաղաքական կեանքը որոշ անդորրութիւն գտած էր: Անկարելի չէ նըկատել սակայն, որ քաղաքական մարմիններու կամ զինեալ ուժերու մէջ գտնուին մարդիկ որոնք առիթը օգտագործեն սաստկացնելու համար լարուածութիւնը:

***

«L'HUMANITE»

(28 et 29 Octobre)

Մեր նախորդ թիւով անդրադարձած էինք Իւմանիթէի արձագանգին եւ թիւրիմացութեամբ գրած թէ հազիւ վեց տող չնորհած էր Հայաստանի եղերական դէպքերուն, մինչ քիչ անդին ամբողջ էջ մը նուիրուած էր՝ «Կրակոց Խորհրդարանին մէջ» խորագրով եւ Քրիսթիան Գազանճեանի ստորագրութեամբ:

Այս նոյն ստորագրութեամբ գրութիւն մըն ալ կար յաջորդ օրուան, Հոկտեմբեր 29-ի թիւին մէջ: Խորագրին մէջ հարց կը տրուի՝ «Ո՞վ շահ ունէր սպաննելու վարչապետը մինչ Ղարաբաղի ապագան դիւանագիտական աշխոյժ գործունէութեան մը նիւթ էր ԱՄՆ-ու եւ Ռուսաստանի մասնակցութեամբ»:

Դէպքերու նկարագրութենէն ետք, յօդուածագիրը կը գրէ թէ այսօր, Հայաստան աւելի քան երբեք դիւրաբեկ է եւ առանձին: Հաշուեյարդարի մը ժամը հընչած է, կը գրէ: Առանձին հակիրճ պատմական մը կը հրատարակէ վերջին տարիներու դէպքերուն եւ 1993-97 շրջանի ոճրափորձերուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Ե Ւ
ՀՈԳԵՃԱՇ

Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութիւնները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել եւ պատարագ մատուցանել կուտան՝ Պոլսոյ երկրաշարժի Հայ զոհերու, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ միութեանց անդամներու հոգիներուն ի հանգիստ.

Կիրակի, Նոյեմբեր 21

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Սոյն արարողութիւնը կը հովանաւորէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագը կը մատուցանէ՝

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Յետ պատարագի Մայր Եկեղեցւոյ կից Ս. Ջրբաշեան սրահին մէջ տեղի կ՚ունենայ հոգեճաշ մը, որուն հրաւիրուած են բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները եւ մերայն ժողովուրդը:

***

Առ ի տեղեկութիւն.- Կաթողիկոսական տեղապահի կոչին եւ Մարսէյլի Հոգեւոր պետի թելադրութեամբ, Պոլսոյ երկրաշարժէն վնասուած ազգային եւ կրթական հաստատութիւններու նորոգութեան անմիջապէս նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն բերելու նպատակաւ կազմուած է յանձնախումբ մը հետեւեալ անձերէ.

Խաչիկ Եըլմազեան	–	Ատենապետ
Անի Յովսէփեան	–	Ատենադպրուհի
Սարգիս Տուրսունեան	–	Գանձապահ
Վարդգէս Մալճեան	–	Խորհրդատու
Արթօ Գարակէօզեան	–	Խորհրդատու

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽԱԹԱՄԻԻ այցելութիւնը վերջ գտաւ Հոկտ. 29-ին: Պարսկաստան 4 էռ-պիւս 330 եւ 100 շոգեքարշ գնեց Ֆրանսայէն: Բաւական կը քննադատուին Ֆրանսայի այս առեւտրական նպատակները, ի հեճուկս մարդկային իրաւանց սկզբունքներու: Թեհրանի մէջ, 35-ամեայ տնտեսագէտ մը որ Յուլիսեան դէպքերուն պատասխանատուն կը նկատուի, 13 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ:

ՍՊԱՆԱՑԻ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ՝ Ռաֆայէլ Ալպէրթի մեռաւ 96 տարեկանին. դարուս վերջին վկաներէն էր: Աքսորական շրջանէ մը ետք (1939-էն) Սպանիա վերադարձած էր 1977-ին, Ֆրանքոյի մահէն ետք:

ՊԱՊԸ յետաձգեց Իրաք կատարելիք իր այցելութիւնը եւ հաւանական չէ որ կարենայ երթալ Փետրուարէն առաջ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1997 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՐԱԾ ԾԱՆՐ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐՈՒՆ, ԳԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒՆ (50% 5 ՏԱՐՈՒԱՆ ՎՐԱՅ, ԱՄԷՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ), ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, ԻՆՉՊԷՍ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ԷԻՆՔ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ՍԿԻԶԲԸ:

Նոր սակերն են.-

ՖՐԱՆՍԱ.-

Տարեկան	1.400 Ֆր.
Վեցամսեայ	725 Ֆր.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ.-

Ամէնօրեայ առաքում	1.650 Ֆր.
Շաբաթական առաքում	1.500 Ֆր.

Օդանաւային առաքումներու համար դիմել վարչութեան, սակերը տարբեր ըլլալով ըստ երկիրներու:

***

Նոյեմբեր 1-էն յետոյ ոչ մէկ բաժանորդագրութիւն կը գանձուի հին սակով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«Յ Ա Ռ Ա Ջ»Ի

ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿ-Ի Ամենայն Սրբոց Տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի Նոյեմբեր 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Չորեքշաբթի Նոյեմբեր 3:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակումբի մասնաճիւղի ընդհանրական ժողովը Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 8, ժամը 20.30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935